

JOANNIS ORTWINI
WESTENBERGII

PRINCIPIA JURIS.

TOMUS II.

PARS IV - - VII.

PARS QUARTA.

LIBER XX. TITUL. I.

DE PIGNORIBUS ET HYPOTHECIS: ET QUALITER EA CONTRAHANTUR: ET DE PACTIS EORUM.

C. VIII. 14.

DE PIGNORIBUS ET HYPOTHECIS, ET QUALITER EA CONTRAHANTUR.

§. 1.

Expositis *Contractibus*, quibus in creditum itur, tum *Nominatis*, tum *Innominatis*, & Actionibus, quæ inde proficiscuntur, absolutis, subjiciuntur (interrupto Edicti Perpetui Ordine, v. *Const. de conf. dig. ad Sen. & omnes pop.* §. 5. *Const. de conf. dig. ad magn. Sen.* §. 5.) *Accessoria* & *Adminicula Contractuum:* quæ vel ad securitatem contractuum pertinent, uti *Pignora* & *Hypothecæ;* vel ad implementum & indemnitatem, uti *Ædilitium Edictum*, *Evictio*, & *Usuræ;* vel denique ad probationem, uti *Testes* & *Instrumenta.* v. *d. Const. de conf. dig. ad Sen. & omn. pop.* §. 5. *Const. de conf. dig. ad magn. Sen.* §. 5.

§. 2. Inter *Pignus* & *Hypothecam*, quantum ad hanc causam attinet, nihil interest, sed tantum nominis sonus differt. *l.* 5. §. 1. *D. h. t.* §. 7. *I. de act.*

§. 3. Licet in aliis sit differentia. Nam *Pignoris* appellatione eam proprie rem contineri dicimus, quæ simul etiam traditur creditori, *maxime* si mobilis sit.

At eam, quæ ſine traditione, nuda conventione tenetur, proprie *Hypothecæ* appellatione contineri dicimus. *d.* §. 7. *l. de act. l.* 9. §. 2. *D. de pign. act. l.* 238 §. 2. *D. de V. S.*

§. 4. Eſt autem hoc loco *Pignus* ſeu *Hypotheca*, *Jus in re, creditori, in ſecuritatem debiti, conſtitutum. l.* 30. *D. de action. nox. l.* 19. *pr. D. de damn. inf. l.* 15. *C. h. t. l.* 18. §. 2. *D. de pign. act. l.* 12. *de diſtr. pign.*

§. 5. Quod varie dividi poteſt.

§. 6. Eſt enim I.) *Pignus* vel *Publicum*, *quod auctoritate publica;* vel *Privatum*, *quod privata auctoritate conſtituitur.*

§. 7. *Publicum*, quod & *Neceſſarium* dici poteſt, eſt vel *Legale*, vel *Prætorium.*

§. 8. *Legale* eſt, *quod ab ipſa Lege conſtituitur. l.* 1. *in med. C. comm. de legat.*

§. 9. *Prætorium*, *quod juſſu Prætoris conſtituitur.* Idque eſt vel *Prætorium in Specie*, vel *Judiciale.*

§. 10. *Pignus Prætorium in Specie* eſt, *quod Decreto Prætoris conſtituitur ante ſententiam, per miſſionem in poſſeſſionem bonorum debitoris factam. l.* 26. *D. de pign. act. l.* 1. *l.* 2. *C. de prætor. pign.*

§. 11. *Judiciale*, *quod in cauſa judicati conſtituitur, poſt ſententiam, in bonis debitoris condemnati,* qui ſententiæ parere recuſat, *per pignorum capionem*, vel *per miſſionem in bonorum poſſeſſionem. l.* 15. §. 2. *D. de re jud. l.* 2. *l.* 3. *C. ſi in cauſ. jud. l.* 2. *l.* 3. *C. qui pot. in pign.*

§. 12. *Privatum*, quod & *Voluntarium* dici poteſt, eſt vel *Teſtamentarium*, vel *Conventionale.*

§. 13. *Teſtamentarium* eſt, *quod a teſtatore in teſtamento alicui conſtituitur, l.* 26. *pr. D. de pign. act. l.* 12. *D. de alim. legat. l.* 1. *C. comm. de legat.*

§. 14. *Conventionale* vero, *quod* vel *Contractu & traditione; l.* 1. *pr. D. de pign. act.* §. *ult. I. quib. mod. re contr. obl. l.* 2. *C. de præt. pign.* vel *ſine traditione*, *Nuda conventione* & pacto conſtituitur. *d. l.* 1. *pr. D. de pign. act. l.* 17. §. 2. *D. de pact.*

§. 15.

§. 15. Contrahitur enim etiam *Hypotheca* per *pa-ctum conventum*, cum quis paciſcitur, ut res ejus propter aliquam obligationem ſint hypothecæ nomine obligatæ. Nec ad rem pertinet, quibus ſit verbis, ſicuti eſt in his obligationibus, quæ conſenſu contrahuntur: unde & inter præſentes ſine ſcriptura, *l.* 4. *pr. D. h. t.* & inter abſentes per nuntium, *l.* 23. §. 1. *D. h. t.* vel per epiſtolam contrahi poteſt. *l.* 34. §. 1. *D. h. t.*

§. 16. II.) *Pignus* vel *Generale* eſt, vel *Speciale. l.* 2. *C. h. t. l.* 4. *C. quæ res pign. obl.*

§. 17. *Pignus Generale* eſt, *cum quis generaliter bona ad ſe pertinentia, quæ habet habiturusve eſt, pignori obligavit. l.* 1. *l.* 6. *l.* 29. *D. h. t. l. ult. C. quæ res pign.*

§. 18. Quod afficit omnia bona debitoris, mobilia & immobilia, præſentia & futura, *l.* 1. *pr. l.* 29. *pr. D. h. t. l. ult. C. quæ res pign. obl.* etiam incorporalia; dummodo *omnium bonorum*, non vero *Mobilium* & *Immobilium* tantum, mentio facta ſit.. *l.* 4. *l. ult. C. quæ res pign. obl. l.* 21. *D. de V. S.* junct. *l.* 15. §. 2. *D. de re jud. l.* 7. §. 4. *D. de pec. l.* 25. *D. de prob. l.* 22. *D. de don.*

§. 19. Adeo, ut debitor ex eo tempore bona ſua, non niſi ſalvo jure pignoris, poſſit alienare, eaque alienata cum ſuo onere ad poſſeſſores transeant. *l.* 4. *C. de evict. l. un. C. rem alien. ger.*

§. 20. Exceptis tamen I. Iis, quæ pignori obligari nequeunt. *l.* 9. §. 1. *D. h. t.*

II. Quæ veriſimile non eſt quemquam ſpecialiter obligaturum fuiſſe; qualis eſt ſupellex, veſtis, aliaque, quæ in uſum quotidianum habentur. *l.* 6. *l.* 7. *l.* 8. *D. h. t.*

III. Quæ ex bonis defuncti non fuerunt, ſed poſtea ab herede ejus ex alia cauſa acquiſita ſunt. *l.* 29. *pr. D. h. t.*

§. 21. *Speciale* vero, *cum res quædam specialiter pignori obligatæ sunt.* *l.* 2. *C. h. t. l.* 15. §. 1. *l.* 16. *pr. D. h. t.*

§. 22. Quod res tantum pignoratas, non alias, afficit, *d. l.* 15. §. 1. earumque accessiones. *l.* 16. *pr.* §. 4. *D. h. t. l.* 1. *C. de part. pign.*

§. 23. Adeo, ut debitor eas res, sine vitio furti, *l.* 66. *D. de furt.* vel utique stellionatus, alienare nequeat. *l.* 3. §. 1. *D. stellion.*

§. 24. *Possunt* autem *Pignori obligare*, quicunque sunt domini, & alienandæ rei potestatem habent; *l. f. C. de reb. alien. non alien.* etiam Socii, quantum attinet ad partem in re communi ipsis competentem: *l. un. C. si comm. res pign.* non tantum per semet ipsos, sed & per procuratores, speciale mandatum habentes. *l.* 1. *C. si res al. pign.*

§. 25. Et quidem pro quocunque debito, seu obligatione: sive mutua pecunia datur, sive dos, sive emtio venditio contrahatur, vel etiam locatio & conductio, vel mandatum; sive pura est obligatio, vel in diem, vel sub conditione; sive civilis, sive honoraria, vel tantum naturalis. *l.* 5. *pr. l.* 14. §. 1. *D. h. t.*

DE PACTIS PIGNORUM.

§. 26. Cum autem Pignus *Conventionale* constituitur, varia sæpenumero adjiciuntur Pacta; *h. t. t. C. de pact. pign.* eaque *Licita*, vel *Illicita.*

§. 27. *Pactum Licitum* est. I. *Pactum* Ἀντιχρήσεως, seu *Antichresticum*, i. e. *de mutuo pignoris usu pro credito;* *l.* 11. §. 1. *D. h. t.* cum res ita pignori datur, ut creditori re pignorata, in vicem usurarum, uti & frui liceat. *d. l.* 11. §. 1. *l.* 8. *D. in quib. caus. pign. vel hyp. tac. l.* 14. *l.* 17. *C. de usur.*

§. 28. Quæ Ἀντίχρησις vel *Expressa* est, vel *Tacita.*

§. 29.

§. 29. *Expressa* est, *quæ expressa conventione contrahitur:* *l.* 1. §. 3. *l.* 11. §. 1. *D. h. t. l.* 17. *C. de usur.* quo casu, si fructus sunt certi, ad legitimum usurarum modum redigendi sunt; *l.* 1. *l.* 2. *l.* 12. *C. de pign. act.* nisi forte excessus sit modicus. Si vero incerti, unius anni ubertas cum alterius sterilitate compensanda est; *l.* 17. *C. de usur.* nisi excessus sit nimius, ut faciat contractum usurarium, in fraudem *l.* 26. *C. de usur* *l.* 13. §. 26. *D. de act. emt.*

§. 30. *Tacita* vero, *quæ tacita conventione contrahitur;* cum scil. creditor usuras non est stipulatus, & res fructifera pignori simpliciter obligata est. *l.* 8. *D in quib. cauf. pign. vel hyp. tac. contr.*

§. 31. Quo casu fructus ad legitimum usurarum modum indistincte redigendi sunt. *d. l.* 8. *D. quib. mod. pign. vel hyp. tac.*

§. 32. II. Ut, si intra certum tempus non sit soluta pecunia, creditor jure emtoris possideat rem, justo pretio tunc æstimandam. *l.* 16. §. *f. D. h. t. l.* 1. *C. de pact. pign. l.* 34. *D. de pign. act.*

§. 33. III. Ut amissio seu interitus pignorum liberet debitorem. *l.* 6. *C. de pign. act.*

§. 34. IV. Ne Debitori vel Creditori pignus vendere liceat. *l.* 7. §. *ult. D. de distr. pign. l.* 4. *D. de pign. act.*

§. 35. *Pactum* vero *Illicitum* est I. *Pactum Commissorium*, quo convenit, *ut debito suo die non soluto, pignus pro quantitate debita, pleno jure creditori cedat.* Cujus cum cresceret asperitas, Imp. Constantinus per saluberrimam Constitutionem prohibendum censuit, quæ extat in *l. ult. C. de pact. pign.* & cum præteritis præsentia quoque repellit, & futura prohibet.

§. 36. II. Ut Creditori liceat possessionem pignoris

ris ingredi, & propria auctoritate occupare. *l.* 3. *C. h. t. l. pen. C. de pign. act. l.* 13. *D. quod met. caus.*

§. 37. III. Ut Debitor, soluto debito, pignus propria auctoritate recuperare possit. arg. *d. l. pen. C. de pign. act. l.* 3. *C. h. t. l.* 13. *D. quod met. caus. l.* 176. *D. de R. J.*

TITUL. II.

IN QUIBUS CAUSIS PIGNUS VEL HYPOTHECA TACITE CONTRAHITUR.

C. VIII. 15.

§. 1. III.) Pignus est vel *Expressum*, vel *Tacitum*.

§. 2. *Pignus Expressum* est, *quod expressa voluntate contrahentium constituitur. l. pen. D. h. t.*

§. 3. *Tacitum*, (quod & *Legale* quandoque dicitur,) *quod sine expressa conventione, ob præsumtam voluntatem partium, vel aliam justam causam, a Lege constitutum est*, *l.* 1. *C. comm. de leg. l. un.* §. 1. *C. de rei ux. act. l.* 6. §. *f. C. de bon. quæ lib.*

§. 4. *Ob præsumtam voluntatem partium*, *Tacitum pignus* datur I. Ex SCto, quod sub Marco Imp. factum est, creditori, qui pecuniam ob restitutionem ædificii exstruendi mutuam dedit. *l.* 1. *D. h. t. l.* 24. §. 1. *D. de reb. auct. jud. poss.*

§. 5. Quod ad eum quoque pertinet, qui redemtori, domino mandante, nummos ministravit. *d. l.* 1. *D. h. t. l.* 24. §. 1. *D. de reb. auct. jud. poss.*

§. 6. Non etiam ad eum, qui ad novum ædificium exstruendum vel emendum, vel navem reficiendam, pecuniam credidit. *l.* 17. *C. de pign. l.* 7. *C. qui pot. in pign. N.* 136. *c.* 3.

§. 7. II. Locatori in iis, quæ in prædium urbanum, (non rusticum) ut ibi perpetuo sint, *l.* 7. §. 1.

§. 1. *D. h. t.* invecta & illata sunt. *l.* 2. *l.* 3. *l.* 4. *l.* 5. *pr. l.* 6. *l.* 7. §. 1. *D. h. t. l.* 5. *l. ult. C. h. t. l.* 4. *pr. D. de pact.* v. supr. *ad t. de pact.* §. 17.

§. 8. Quod & in invectis & illatis secundi conductoris, *l.* 11. §. 5. *D. de pign. act.* & supellectile libraria studiosorum, locum habet.

§. 9. III. Locatori in fructibus, qui in prædio rustico nascuntur. *l.* 7. *pr. D. h. t.*

§. 10. Citra præsumtam vero voluntatem partium, *sola Legis dispositione Tacitum pignus* datur I.) Fisco, I. Ratione tributorum, in bonis eorum, qui censentur. *l.* 1. *C. h. t. l.* 1. *C. si propt. publ. pens.*

II. In bonis eorum, qui cum eo contrahunt; *l.* 2. *C. h. t.* non etiam eorum, qui ex delicto ad pœnam obligati sunt. *l.* 17. *l.* 73. *D. de jur. fisc.*

III. In bonis debitoris primipilaris, ejusque uxoris. *l.* 4. *C. h. t.*

IV. In bonis administratoris rei fiscalis. *l.* 1. *C. de priv. fisc.* t. *C. si propt. publ. pens.*

§. 11. II.) Reip., Civitati, & Ecclesiæ, in bonis administratorum; arg. *l.* 20. *C. de admin. tut.* junct. *l.* 3. *C. de jur. Reip. l.* 23. §. 1. *C. de SS. Eccles.* non etiam uti creditrici, in bonis debitorum. *l.* 2. *C. de jur. Reip. l.* 8. *D. qui pot. in pign.*

§. 12. III.) Liberis prioris matrimonii, I. In bonis vitrici, ratione tutelæ maternæ; si scil. mater, alio tutore non petito, neque rationibus redditis, ei nupserit. *l.* 6. *C. h. t.*

II. In bonis parentum, ad secundas nuptias transeuntium, ratione eorum, quæ ex priori matrimonio ad eos pervenerunt. *l.* 6. §. 2. *C. de sec. nupt.*

III. In bonis patris, ratione bonorum maternorum, aliorumque adventitiorum, quæ pater administravit. *l.* 6. §. *ult. C. de bon. quæ lib. l.* 8. §. *ult. C. de sec. nupt.*

§. 13. IV.) Pupillis & minoribus, eorumque heredibus, I. In bonis tutorum & curatorum. *l.* 20. *C. de adm. tut. l.* 19. §. 1. *D. de reb. auct. jud. poss. N.* 22. *c.* 40. *l.* 196. *D. de R. J.*

II. In rebus pecunia eorum emtis, *l.* 7. *D. qui pot. in pign.* non aliis. *l.* 17. *C. de pign. l.* 7. *C. qui pot. in pign.*

§. 14. V.) Marito pro dote præstanda, in bonis ejus, qui dotem promisit. *l. un.* §. 1. *C. de rei ux. act.*

§. 15. VI.) Uxori pro dote repetenda, in bonis mariti, ejusve, qui dotem suscepit; *d. l. un.* §. 1. *C. de rei ux. act.* ut & pro dotis augmento, *N.* 97. *c.* 2. paraphernis, *l. ult. C. de pact. conv.* & donatione propter nuptias. *l.* 29. *C. de jur. dot.*

§. 16. VII.) Legatariis & Fideicommissariis, pro legatis & fideicommissis consequendis, in bonis testatoris. *l.* 1. *C. comm. de legat.*

§. 17. VIII.) Redemtori, in persona ab hostibus capta & redemta, pro pretio redemtionis. *l.* 15. *D. de capt. l.* 2. *C. de postl. rev. l.* 20. §. 1. *D. qui test. fac. poss. l.* 43. §. *ult. D. de leg.* 1.

Titul. III.

Quæ Res Pignori Vel Hypothecæ Datæ, Obligari Non Possunt.

C. VIII. 17.

§. 1. Possunt autem *pignori obligari* res omnes, quæcunque vendi possunt. *l.* 9. §. 1. *D. de pign. & hyp. l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

Sive illæ sint Mobiles, sive Immobiles.

Sive Corporales, sive Incorporales: veluti Ususfructus; *l.* 11. §. 2. *D. de pign. & hyp.* Servitutes Rea-

Reales, tum Urbanæ, tum Rusticæ, necdum scil. constitutæ; *l.* 11. §. *ult. l.* 12. *D. de pign. & hyp.* Jus pignoris, *l.* 13. §. 2. *D. de pign. t. C. si pign. pignor. dat. sit.* ut et Nomen seu Obligatio. *l.* 4. *C. h. t.*

Sive Præsentes, sive Futuræ; puta fructus futuri. *l.* 15. *pr. D. de pign. & hyp.*

§. 2. Quas res vero quis emere non potest, quia commercium earum non est, jure pignoris etiam accipere non potest. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

§. 3. Quales sunt, Res litigiosæ; *d. l.* 1. §. 2. *D. h. t.* Religiosæ; *l.* 3. *C. h. t.* Liber homo; *l.* 6. *C. h. t.* v. *l.* 1. *C. de patr. qui fil. distr.* Spes præmiorum, quæ pro coronis Athletis præstanda sunt; *l.* 5. *C. h. t.* Fundus dotalis; *l.* 4. *D. de fund. dot. pr. I. quib. alien. lic.* Arma militum; arg. *l.* 14. §. 1. *D. de re mil.* & similia.

§. 4. Porro pignori obligari nequeunt res pupillorum & minorum, sine tutorum curatorumque auctoritate, *l.* 1. *pr. D. h. t. l.* 3. *C. de in int. rest. min.* vel Decreto Prætoris, si scil. res sint majoris momenti. *l.* 1. §. 2. 4. *l.* 2. *D. de reb. eor. qui sub tut. vel cur. sunt, sine decr. non alien. l.* 22. *C. de adm. tut.*

§. 5. Res peculiares, quæ a filio vel servo, sine voluntate patris vel domini, pro alio pignori datæ sunt. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 6. Res alterius, pro muliere intercedente, vel filiofam. contra SCtum pecuniam mutuam accipiente, pignori data. *l.* 2. *D. h. t.*

§. 7. Res alienæ. *l.* 2. *C. si alien. res pign. dat. sit. t. t. C. de reb. alien. non alien. & prohib. rer. alien. vel hyp. l.* 16. §. 1. 7. *D. de pign. & hyp.* Adeo, ut, si debitor rem alienam creditori pignori dederit, non tantum pignus non valeat, sed & ob eam rem *Actione pignoratitia contraria* teneatur, & in crimen stel-

ſtellionatus incidat. *l.* 6. *C. ſi res alien. pign. dat. ſit. l.* 16. §. 1. *D. de pign. act.*

§. 8. Niſi I. res aliena voluntate domini pignori data ſit, *l.* 20. *pr. D. de pign. act.* vel dominus id ratum habuerit. *d. l.* 20. *pr. l.* 16. §. 1. *D. de pign. & hyp.*

II. Dominus, ſciens rem ſuam pignori obligari, in fraudem creditoris ignorantis, taceat. *l.* 2. *C. ſi alien. res pign. dat. ſit.*

III. Res aliena ſub conditione pignori data ſit, *ſi debitoris facta fuerit. l.* 16. §. 7. *D. de pign. & hyp.*

IV. Debitor ejus rei poſtea dominus factus ſit: quo caſu *Utilis Actio pignoratitia* ſeu *hypothecaria* creditori conceditur. *l.* 41. *D. de pign. act. l.* 5. *C. ſi alien. res pign. dat. ſit.* Sive ignoraverit, ſive ſciverit rem alienam eſſe; ita tamen, ut tum *difficilius* detur, i. e. cauſa cognita. *l.* 1. *pr. D. de pign. & hyp. l.* 25. *D. d. t.*

V. Dominus debitori, qui rem pignori obligavit, heres extiterit: quo caſu creditori ſimiliter actio *Utilis* competit; *l.* 22. *D. de pign. & hyp.* dummodo domino *ignorante*, & non *invito* res obligata ſit. Ita acc. *l.* 41. *D. de pign. act.*

§. 9. Executores denique pignori capere nequeunt ſervos aratores, boves aratorios, inſtrumenta aratoria, aliaque ad agriculturam neceſſaria; ne agricultura impediatur, & exinde tributorum illatio retardetur. *l.* 7. *l.* 8. & *Auth. ſeq. C. h. t.* Adeo, ut, ſi quis contra fecerit, in quadruplum ablata reſtituere debeat, & infamiæ notam ipſo jure incurrat, Imperiali animadverſione ſeu pœna extraordinaria nihilominus puniendus. *d. Auth. Agricultores. C. h. t.*

TITUL.

Titul. IV.

Qui Potiores In Pignore, Vel Hypotheca Habeantur: Et De His, Qui In Priorum Creditorum Locum Succedunt.

C. VIII. 18. 19.

§. 1. Cum autem jus pignoris sæpe plures habeant creditores, quibus omnibus ex bonis debitoris satisfieri nequit; videndum, *Quinam potiores in Pignore vel Hypotheca habeantur?*

§. 2. Et quidem, si debitor res suas duobus simul *eodem tempore* pignori obligaverit, ita, ut utrique in solidum obligatæ essent, singuli in solidum adversus extraneos *Serviana* utentur; inter ipsos autem si quæstio moveatur, possidentis melior est conditio. *l.* 10. *l.* 16. §. 8. *D. de pign. & hyp. l.* 128. *D. de R. J.*

§. 3. Si autem id actum fuerit, ut pro partibus res obligarentur, *Utilis* actio competit, & inter ipsos, & adversus extraneos, per quam dimidiam partem possessionis singuli apprehendent. *dd. ll.*

§. 4. Si vero *diversis temporibus* (ut fere fieri solet) creditoribus pignus constitutum sit, Regula inter eos obtinet, *Qui prior est tempore, potior est jure. l.* 2. *l.* 4. *l.* 7. *l.* 8. *C. h. t.*

§. 5. In quo tempus pignoris constituti, etiam ipsum momentum, inspiciendum est; ut *prior tempore* censeatur, qui prior hypothecam accepit: licet alter prior contraxerit, *l.* 11. *pr. l.* 12. §. 2. *D. h. t.* vel ei priori res tradita fuerit. *d. l.* 12. §. *ult. D. h. t.*

§. 6. Eaque Regula locum habet, sive pignus Expressum sit, sive Tacitum; *l.* 2. *C. de priv. fisc.* arg. *N.* 97. *c.* 4. sive Prætorium, sive Judiciale; sive Testamentarium, sive Conventionale; *l.* 10. *D. l.* 2. *l.* 4.

l. 4. *C. h. t. l.* 11. *pr. D. l.* 8. *C. h. t.* ſive Generale, ſive Speciale. *l.* 2. *l.* 11. *l.* 12. *l.* 18. *D. h. t.*

§. 7. Adeo, ut, qui generaliter bona debitoris pignori accepit, eo potior ſit, cui poſtea prædium ex his bonis ſpecialiter pignori datur; quamvis ex cæteris pecuniam ſuam redigere poſſit. *l.* 2. *D. h. t.*

§. 8. Niſi ſpecialiter quædam, & in ſubſidium univerſa bona generaliter pignori acceperit: quo caſu, ſi certum eſt, poſſe eum, ex his, quæ nominatim ei pignori obligata ſunt, univerſum redigere debitum, ea, quæ aliis poſtea ſpecialiter obligata ſunt, iis non ſunt auferenda. *l.* 2. *C. de pign. & hyp.*

§. 9. Interdum tamen hæc regula ceſſat, & poſterior potior eſt priori. *l.* 5. *D. h. t.* Scil. I.) Si poſterior hypothecam habeat privilegiatam; qualem habet I. Fiſcus ratione tributorum & debiti primipilaris. *l.* 1. *l.* 2. *C. ſi propt. publ. penſit. l.* 1. *l.* 4. *C. in quib. cauſ. pign. vel hyp. tac. l.* 3. *l.* 4. *C. de primipil.* v. Veget. *de re mil. L.* II. *c.* 8.

II. Qui credidit in Militiam emendam, & de hypotheca ſibi ſpecialiter proſpexit. *N.* 97. *c.* 4.

III. Uxor ratione dotis; ob ſummum dotis favorem, v. *l.* 1. *D. ſol. matr.* ob quem mulier præfertur aliis mariti creditoribus, etiam anteriorem expreſſam hypothecam habentibus. *l.* 12. § 1. *C. h. t.* Non heres. *l. un. C. de priv. dot.* v. infr. *ad t. ſol. matr.* §. 6. *n.* IV.

IV. Qui credidit in reſtitutionem ædificii. *l.* 1. *D. in quib. cauſ. pign. vel hyp. tac. contr.* v. ſupr. *ad d. t.* §. 4.

V. Qui in rem conſervandam credidit, eamque pignori accepit; *l.* 5. *l.* 6. *pr.* §. 1. *D. h. t.* hujus enim pecunia ſalvam fecit totius pignoris cauſam. *d. l.* 6. *pr.*

VI. Pupillus, cujus nummis res fuit comparata. *l.* 7. *D. h. t.*

VII. Aliique, quorum pecunia res emta eſt; ſi eadem iis ſpecialiter pignori obligata ſit. *l.* 7. *C. h. t.*

§. 10.

§. 10. II.) Si pignus priori in instrumento privato, posteriori vero in instrumento publico constitutum sit. *l.* 11. *C. h. t.* Pro quo & illud habetur, quod trium vel plurium testium subscriptione firmatum est. *d. l.* 11. *& seq. Auth. Si quis. N.* 73. *c.* 1.

§. 11. III.) Si Creditor posterior in locum prioris succedat. *Inscr. h. t.* & *t. C. de his, qui in prior. cred. loc. succ.*

§. 12. Et quidem, si creditor *Hypothecarius* posterior, priori, sive volenti, sive invito, pecuniam solvat, vel offerat, eoque non accipiente, obsignatam legitime deponat, jus prioris in se transfert, & in locum prioris, quantum ad exsolutum debitum attinet, succedit. *l.* 12 §. 6. *D. h. t. l.* 1. *l. ult. C. de his qui in prior. cred. loc. l.* 12. *C. de pign.*

§. 13. Si vero *Chirographarius* posterior, priori hypothecario solvat, non succedit in locum prioris; nisi convenerit, ut eadem res sibi obligata sit, & in locum ejus succedat. *l.* 3. *D. quæ res pign. dat. l.* 12. §. 8. *D. h. t. l.* 1. *C. de his qui in prior. cred. loc. succed.*

Titul. V.

De Distractione Pignorum, Et Hypothecarum.

C. VIII. 28.

§. 1. Effectus *Pignoris constituti* est, quod producat *Actionem in rem*, ad pignus persequendum; *l.* 17. *D. l.* 18. *C. de pign. & hyp.* &, si debitor sit in mora solvendi, *Distractioni pignoris locum faciat. l.* 7. §. 1. *D. de reb. eor. qui sub tut.*

§. 2. *Actio ad persequendum pignus* datur *Serviana*, & *Quasi Serviana* seu *Hypothecaria*. §. 7. *I. de act.*

§. 3. *Actio Serviana* est *Actio Prætoria in rem; Quæ datur Locatori prædii rustici; Contra colonum, & quemcunque possessorem; Ad persequendas res, pro mercede fundi sibi pignori obligatas.*

§. 4. Est hæc *Actio Prætoria;* §. 7. *I. de act. l.* 17. §. 2. *D. de pact.* a *Servio* scil. Prætore, unde & nomen habet, introducta. *d.* §. 7. *I. de act.* Quem in hunc sensum edixisse, probabile est: *Quod quis pro mercede fundi sibi pignori obligatum esse dicet, a colono, cujus in bonis erat, nisi arbitrio Judicis restituatur, de eo, adversus eum, qui possidebit, judicium dabo.*

§. 5. *In rem; l.* 66. *D. de evict. l.* 17. *D. l.* 18. *C. de pign. & hyp. l.* 14. *C. de O. & A.* nascitur enim ex jure pignoris, quod reale est. *l.* 30. *D. de noxal. act. l.* 19. *D. de damn. inf.*

§. 6. *Quæ datur Locatori prædii rustici;* §. 7. *I. de act.*

§. 7. *Contra colonum; d.* §. 7. *I. de act. l.* 36. *D. de nox. act.*

§. 8. *Et quemcunque possessorem; l.* 16. §. 3. *D. de pign. & hyp. l.* 14. *C. de O. & A.* excusso tamen, secundum jus novum, prius debitore Principali. v. *Nov.* 4. *c.* 2. *& Auth. Sed hodie. C. de obl. & act. Auth. Hoc si. C. de pign.*

§. 9. *Ad persequendas res, pro mercede fundi sibi pignori obligatas.* §. 7. *I. de act.* sive illæ expresse pignori obligatæ sint, sive tacite: quales sunt fructus in prædio rustico nati; *l.* 7. *pr. D. in quib. caus. pign. vel hyp. tac.* non etiam invecta & illata, quæ in prædio urbano tantum tacite pignori obligata sunt. *l.* 4. *pr. D. in quib. caus. pign. vel hyp. tac.* v. supr. *ad t. in quib. c. pign. vel hyp. tac. contr.* §. 7.

§. 10. *Quasi Serviana* seu *Hypothecaria,* v. §. 7. *I. de act. l.* 3. §. 3. *D. ad exhib.* (quæ & quandoque *Serviana utilis, l.* 1. *C. de prec. l.* 1. *C. comm. de leg.* & *Pignoratitia* dicitur, *l.* 7. §. 12. *D. comm. div. l.* 19. *D. de exc. rei jud.*) est *Actio Prætoria, in rem; Quæ datur cuilibet creditori; Contra debitorem, & quemcunque possessorem; Ad res sibi pignori obligatas persequendas.*

§. 11. Est hæc *Actio* etiam *Prætoria,* §. 7. *I. de act. l.* 17. §. 2. *D. de pact.* tali forte Edicto, ad exemplum superioris proposita: *Quod quis pro pecunia debita*

bita sibi pignori hypothecæve obligatum esse dicet, ab eo, cujus in bonis erat, nisi arbitrio judicis restituatur, de eo, adversus eum, qui possidebit, judicium dabo. Si soluta pecunia sit, aut per creditorem steterit, quo minus solvatur, judicium non dabo. arg. *l.* 19. *C. de usur. l.* 11. §. *ult. D. qui pot. in pign.*

§. 12. *In rem; l.* 17. *D. l.* 18. *C. de pign. & hyp.* nascitur enim ex jure pignoris, quod reale est: *l.* 30. *D. de noxal. act. l.* 19. *D. de damn. inf.* qualecunque illud sit; §. 7. *I. de act. l.* 15. *C. de pign.* sive publicum, sive privatum. *d.* §. 7. *d. l.* 15. *l.* 1. *C. comm. de legat. l.* 2. *C. de præt. pign.*

§. 13. *Quæ datur cuilibet creditori;* excepto Locatore prædii rustici, qui *Serviana* experitur. §. 7. *I. de act.*

§. 14. *Contra debitorem;* §. 7. *I. de act. l.* 36. *D. de nox. act. l.* 21. §. *ult. D. de pign.* ejusque heredes, & quidem singulos in solidum, si in solidum possessores sint. *l.* 2. *C. si unus ex plurib. hered.* Qui enim partem tantum possidet, eam cedendo satisfacit. *d. l.* 2.

§. 15. *Et quemcunque possessorem. l.* 16. §. 3. *l.* 21. §. *ult. D. de pign. & hyp. l.* 14. *C. eod. l.* 14. *C. de O. & A.*

§. 16. Et quidem jure Codicis etiam antequam debitor Principalis sit conventus; *l.* 14. *l.* 24. *C. de pign. & hyp. l. ult. C. de O. & A.* Jure Novellarum autem, non nisi excusso debitore Principali, ejusque fidejussoribus & mandatoribus; *Nov.* 4. *c.* 2. *Auth. Sed hodie. C. de O. & A. Auth. Hoc si. C. de pign. & hyp.* sive hypotheca generalis sit, sive specialis. *dd. ll.*

§. 17. *Ad res sibi pignori obligatas persequendas.* §. 7. *I. de act.* Easque, sive mobiles sint, sive immobiles, *d.* §. 7. *l.* 34. *l.* 6. *D. de pign. & hyp. l.* 1. *D. h. t.* (nisi possessor debitum solvere malit, *l.* 16. §. 3. *D. de pign. l.* 12. §. 1. *D. quib. mod. pign. vel hyp. solv.*) una cum fructibus & accessionibus restituendas. *l.* 16. *pr.* §. 3. 4. *l.* 1. §. 2. *D. de pign. & hyp. l.* 66. *D. de evict.*

§. 18. Ut itaque Actor tum *Serviana*, tum *Quasi Serviana* agens vincat, si quidem contra ipsum *Debitorem* experiatur, probare debet, rem pignori vel hypothecæ obligatam esse. *l.* 23. *D. de prob.* arg. *l.* 41. *D. de pign. act.*

§. 19. Si vero contra *tertium possessorem*, non tantum probare debet, rem pignori obligatam esse; sed &, si pignus speciale sit, rem eo tempore, quo pignus contrahebatur, in bonis debitoris fuisse; vel, si generale sit, postea in dominium ejus pervenisse: *l.* 3. *pr. l.* 15. §. 1. *D. de pign. & hyp.* nec non adversarium possidere, vel dolo malo fecisse, quo minus possideat. *l.* 16. §. 3. *D. de pign. & hyp.*

§. 20. Præscribitur autem hisce Actionibus ab *Extraneo*, si bona fide possideat, longo tempore, i. e. decem annis inter præsentes, viginti inter absentes; *l.* 1. *l.* 2. *C. si adversf. cred. præscr. opp. l. ult. C. de O. & A.* sin mala fide, XXX. annis. *l.* 3. *l.* 7. *pr. C. de præscr.* XXX. *vel* XL. *ann.* A *Debitore* vero ipso pignus possidente, annis XL. *d. l.* 7. §. 1. 2. *C. de præsc.* XXX. *vel* XL. *ann.*

§. 21. Ubi vero Creditor pignus ex contractu habet, vel possessionem ejus per dictas Actiones consecutus est, & debitor in mora est solvendi, *l.* 7. *l.* 14. *C. h. t. Pignoris Distractioni* locus est. *h. t. D. & C. de distr. pign.*

§. 22. Ut possit Creditor, vel omnes res sibi pignori obligatas, vel quas ex iis velit, non tantum judicialiter, sed & propria auctoritate extrajudicialiter distrahere; *l.* 8. *l.* 4. *l.* 11. *l. f. D. l.* 6. *l.* 7. *l.* 9. *C. h. t.* neque debitor, nisi universum debitum & sortis & usurarum offerat, eam venditionem impedire possit. *l.* 2. *C. debit. vendit. pignor. imped. non poss.*

§. 23. De quo, *si pactum* aliquod *intervenerit*, illud

illud servandum, neque ulla denunciatione opus videtur. *l.* 4. *D. de pign. act. l. ult.* §. 1. *C. de jur. dom. imp.*

§. 24. Si modo pactum non sit, *Ne liceat distrahere;* quo casu (cum pactum tale naturæ pignoris sit contrarium, v. §. *ult. I. quib. mod. re contr. obl.*) distractio nihilominus est licita, si scil. creditor debitori ter denunciaverit, ut solvat, & cessaverit. *l.* 4. *D. de pign. act.*

§. 25. Si vero *nullum pactum intercessit*, creditori pignus distrahere licet, si debitori semel testato denunciaverit, & insuper biennium expectaverit. *l.* 4. *C. h. t. l. ult.* §. 1. *C. de jur. dom. imp.*

§. 26. Dummodo Venditio fiat solenniter (facta scil. proscriptione) & bona fide; *l.* 4. *l.* 9. *C. h. t.* & proinde pignus, sine fraude & collusione, *l.* 4. *l.* 7. *l.* 10. *C. h. t.* tanti vendatur, quanti vendi potest. *l.* 14. *l.* 22. §. *ult. D. de pign. act. l.* 3. *C. si vend. pign. ag.*

§. 27. Si emtor inveniatur, Venditionis legitime factæ effectus est, ut ex pretio rerum venditarum creditori satisfiat; *l.* 8. *D. h. t. l.* 9. *C. h. t.* superfluum vero debitori restituatur; *l.* 24. §. 2. *D. de pign. act. l.* 31. *in f. D. de re jud.* & dominium rei venditæ in emtorem transferatur. *l.* 46. *D. de A. R. D.* §. 1. *I. quib. alien. lic.*

§. 28. Adeo, ut debitor eam pretio postea oblato evincere nequeat; *l.* 18. *C. h. t. l.* 2. *l.* 3. *C. si antiq. cred.* nisi secundus vel posterior creditor emerit, cui debitor pecuniam offerre potest. *l.* 5. §. 1. *l.* 6. *D. h. t. l.* 1. *C. si antiq. cred.*

§. 29. De Evictione tamen Creditor non tenetur; *l.* 50. *D. de evict. t. t. C. cred. evict. pign. non deb.* nisi forte creditor evictionem promiserit, vel sciens rem

alienam distraxerit. *l.* 1. *l.* 2. *C. cred. evict. pign. non deb.*

§. 30. Sed si res vendita evincatur, Emtori vel *Utili actione Emti* consulitur contra debitorem, *l.* 12. §. 1. *D. h. t. l.* 4. *C. de evict.* quasi ipse debitor vendidisset. *l.* 13. *C. de evict.* vel *Actione Pignoratitia Contraria*, a creditore cedenda. *l.* 13. *D. h. t. l.* 38. *D. de evict.*

§. 31. Si vero emtor non inveniatur, debitori iterum denunciandum, vel, si debitor absit, Judex rogandus, ut certum tempus statuatur, intra quod luat. Quo præterlapso creditor a Principe jus dominii impetrare potest; ita tamen, ut post eam impetrationem, debitor adhuc intra biennium debitum una cum usuris offerre, & pignus luere possit. *l. ult.* §. 2. 3. *C. de jur. dom. impetr.*

§. 32. Quod si Creditor pignus illegitime vendat, si quidem jus vendendi non habeat, (veluti si debitor non sit in mora, v. *l.* 7. *l.* 14. *C. h. t.*) venditio nulla est, & potest debitor rem venditam, nisi jam usucapta sit, a possessore per *Rei Vindicationem* repetere. *l.* 2. *C. si vend. pign. ag. l.* 65. *D. de R. V.* v. *l.* 8. *C. h. t.*

§. 33. Si vero jus vendendi quidem habuit, sed vel non solenniter, vel non bona fide pignus distraxit, potest debitor vel *Actione Pignoratitia* agere contra creditorem, ad id quod interest; *l.* 7. *l.* 4. *C. h. t.* vel *Utili ex Emto* contra emtorem, si fraudis conscius sit, ut, oblata pecunia cum usuris, rem cum fructibus restituat. *l.* 1. *l.* 4. *C. si vend. pign. ag.*

§. 34. *Pignus* autem *Judiciale* non nisi publica auctoritate distrahi potest. In quo capiendo, & distrahendo, hic modus præscriptus est. Primum Debitori quatuor menses ad solutionem conceduntur; *l.* 2.

l. 2. *l. ult.* §. 1. *C. de usur. rei jud.* quibus elapsis, neque solutione facta, pignora capiuntur, eaque, si intra duos alios menses non solvatur, sub hasta venduntur: *l.* 31. *in f. D. de re jud. l.* 1. *C. si in caus. jud.* emtore non existente, ipse creditor admittitur; *l.* 2. *C. si in caus. jud.* vel si emere nolit, in possessionem mittitur, *l.* 3. *C. de exec. rei jud.* & tandem ipsi dominium addicitur. *l. ult. C. si in caus. jud.*

§. 35. Quod si tamen plus sit in pignore, quam in debito, superfluum debitori restituendum est. *l. ult.* §. 4. *C. de jur. dom. impetr.*

Titul. VI.

Quibus Modis Pignus Vel Hypotheca Solvitur.

§. 1. Quemadmodum autem pignus & hypotheca variis modis constituitur, sic & variis modis solvitur.

§. 2. Et quidem I. *Solvitur* & liberatur pignus *exstincta Obligatione principali*, qua sublata & accessorium tolli necesse est: *l.* 43. *D. de sol. pr. I. quib. mod. toll. obl.* sive solutum sit debitum, sive creditori eo nomine satisfactum. *l.* 6. *pr. D. h. t. l.* 9. §. 3. *D. de pign. act.* sive Obligatio per Acceptilationem, *l.* 11. §. 2. *D. de pign. act.* §. 1. *I. quib. mod. toll. obl.* Novationem, *d. l.* 11. §. 1. *D. de pign. act. l.* 18. *D. de nov.* §. 3. *I. quib. mod. toll. obl.* Confusionem, *l.* 75. *D. de sol.* debiti oblati Obsignationem & Depositionem, *l.* 19. *C. de usur. l.* 9. *C. de sol.* vel Compensationem sublata sit. *l.* 4. *D. qui pot. in pign. l.* 12. *C. de compens.*

§. 3. II. *Infirmato debito principali, per exceptionem*

nem Pacti de non petendo, five expreffi, *l.* 5. *pr. D. h. t. l.* 17. §. 2. *D. de pact.* five taciti, quod ex redditione chirographi oritur; *l.* 2. §. 1. *D. de pact. l.* 7. *C. de remiſſ. pign. Jurisjurandi*, *l.* 5. §. *f. l.* 13. *D. h. t.* vel *Rei judicatæ* : *d. l.* 13. *D. h. t.* quibus cafibus & pignus ope exceptionis liberatur. *l.* 5. *pr. D. h. t. l.* 17. §. 2. *D. de pact.*

§. 4. III. *Remiffione pignoris*, vel expreffe, *l.* 5. *pr. l.* 7. §. 2. *l.* 8. §. 1. *D. h. t.* vel tacite facta.

§. 5. *Fit* autem *Remiffio tacite*, I. Si creditor, pecunia non foluta, pignus debitori reddat. *l.* 3. *D. de pact.* v. fupr. *ad t. de pact.* §. 16.

II. Si creditor in venditionem, vel alienationem, *l.* 4. §. 1. *l.* 7. *pr.* & §§. *feqq. l.* 8. §. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 13. *l.* 10. *D. h. t. l.* 2. *l.* 4. *l. ult. C. de remiſſ. pign. l.* 158. *D. de R. J.* adeoque etiam, fi in ulteriorem oppignorationem, confenferit. *l.* 12. *pr. D. h. t. l.* 12. §. 4. *D. qui pot. in pign.*

§. 6. Non videtur autem confenfiffe creditor, fi tantum fciente eo debitor pignus vendiderit; cum ideo paffus eft venire, quod fciebat ubique pignus fibi durare. *l.* 8. §. 15. *D. h. t.*

§. 7. Nifi I. Non deceptus fubfcripferit in tabulis emtionis. *d. l.* 8. §. 15.

II. Publico programmate, vel fifcalis haftæ folennitate admonitus tacuerit, & jus fuum exfecutus non fit. *l.* 6. *l.* 8. *C. de remiſſ. pign.*

III. Servus pignori obligatus fciente creditore manumiffus fit. *l.* 1. *C. de remiſſ. pign.*

§. 8. IV. Pignus folvitur, *foluto jure conftituentis. l.* 31. *D. de pign. & hyp. l.* 4. §. 3. *D. de in diem addict.*

§. 9. V. *Lapfu temporis*, fi ad certum tempus conftitutum eft. *l.* 6. *pr. D. h. t.*

§. 10. VI. *Exstincta re pignorata*, sive corporali, sive incorporali, veluti usufructu: *l.* 8. *pr. D. h. t.* dummodo res tota exstincta sit; nam parte tantum exstincta, pars, quæ superest, obligata manet. *l.* 16. §. 2. *l.* 29. §. 2. *D. de pign. & hyp. l.* 21. *D. de pign. act.*

§. 11. Non etiam, si res pignorata tantum mutata sit; *l.* 16. §. 2. *l.* 29. §. 2. *D. de pign. & hyp. l.* 21. *D. de pign. act.* nisi tanta mutatio sit, ut ex ea nova species facta sit. *l.* 18. §. *pen. D. de pign. act.*

Liber XXI. Titul. I.

De Ædilitio Edicto, Et Redhibitione, Et Quanti Minoris.

C. IV. 18.

§. 1. Ad *Implementum Contractuum*, & *Indemnitatem*, pertinet *Ædilitium Edictum*, *Evictio*, & *Usuræ*.

§. 2. *Ædilitium Edictum* est, quod ab *Ædilibus Curulibus*, v. *l.* 2. §. 26. *D. de O. J.* Liv. *L.* VI. *c.* 42. est propositum. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 3. Cum enim inter alia, annonæ, rerumque venalium, nec non fori, & nundinarum cura ad eos pertineret, v. Cic. *L.* III. *de Leg. c.* 3. Plaut. *Rud. Act.* II. *Sc.* III. v. 43. 44. Perf. *Sat.* I. v. 130. Juv. *Sat.* X. v. 101. 102. *l.* 13. §. 8. *D. locat.* de iis etiam jus dixerunt, Edicta proposuerunt, Actionesque dederunt. v. Plaut. *Captiv. Act.* IV. *Sc.* II. v. 43. Dion Caff. *L.* LIII. §. 7. *l. de J. N. G. & Civ.* §. 2. *l. de divis. stip. l.* 12. *D. de Decur. l. un.* §. 2. *D. de via publ.*

§. 4. Ex quibus Edictis Unum reliquum nobis fecit hic noster *Titulus*, quo tria ejus exhibentur capita.

§. 5. *Primo capite* ajunt Ædiles: Qui mancipia vendunt, certiores faciant emtores, quid morbi, vitiive cuique sit: Quis fugitivus errove sit, noxave solutus non sit. Eademque omnia, cum ea mancipia venibunt, palam recte pronunciando. Quod si mancipium adversus ea venisset; sive adversus quod dictum promissumve fuerit, cum veniret, fuisset: Quod ejus præstari oportere dicetur, emtori, omnibusque, ad quos ea

ea res pertinet, judicium dabimus, ut id mancipium redhibeatur.

Si quid autem post venditionem traditionemque deterius, emtoris opera, familiæ, procuratorisve ejus factum erit; Sive quid ex eo post venditionem natum, adquisitum fuerit; Et si quid aliud in venditione ei accesserit; sive quid ex ea re fructus pervenerit ad emtorem: ut ea omnia restituat. Item si quas accessiones ipse præstiterit, ut recipiat.

Item si quod mancipium capitalem fraudem admiserit; mortis consciscendæ sibi causa quid fecerit; inve harenam depugnandi causa ad bestias intromissus fuerit; ea omnia in venditione pronuncianto. Ex his enim causis judicium dabimus. Hoc amplius, si quis adversus ea sciens dolo malo vendidisse dicetur, judicium dabimus. *l.* 1. §. 1. *D. h t.*

§. 6. Caufa hujus Edicti proponendi eft, ut occurratur fallaciis vendentium, & emtoribus fuccurratur, quicunque decepti a venditoribus fuerint. Dummodo fciamus, venditorem, etiam fi ignoravit ea, quæ Ædiles præftari jubent, tamen teneri debere. Nec eft hoc iniquum, potuit enim ea nota habere venditor: neque enim Emtoris intereft, cur fallatur, ignorantia venditoris, an calliditate. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

§. 7. Ajunt Ædiles, Qui mancipia vendunt; pertinet enim hoc Edictum ad *Emtiones Venditiones*, tum privatorum, tum Rerumpublicarum, exceptis tantum Venditionibus fifcalibus; *l.* 1. *pr.* §. 3. 4. 5. *D. h. t.* ut & ob paritatem rationis ad *Permutationes:* *l.* 19. §. 5. *D. h. t.* non etiam ad Donationes, *l.* 62. *D. h. t.* neque Locationes Conductiones. *l.* 63. *D. h. t.*

§. 8.

§. 8. CERTIORES FACIANT EMTORES, QUID MORBI VITIIVE CUIVE SIT; *Morbus* apud Sabinum definitus est, *Habitus cujusque corporis contra naturam, qui usum ejus ad id facit deteriorem, cujus causa natura nobis ejus corporis sanitatem dedit: l.* 1. §. 7. *D. h. t.* Gell. *L.* IV. *c.* 2. & a *Vitio* multum differt. *d. l.* 1. §. 7. *Morbus* enim proprie est temporalis corporis imbecillitas: *Vitium* vero perpetuum corporis impedimentum. *l.* 101. §. 2. *D. de V. S.* Sed Ædiles *Morbum Vitiumque* pro eodem acceperunt, & tollendæ dubitationis gratia bis idem dixerunt. *l.* 1. §. 7. *in f. D. h. t.* add. Gell. *L.* VII. *c.* 4.

§. 9. Proinde si quid tale fuerit vitii, sive morbi, quod usum ministeriumque hominis impediat, id dabit redhibitioni locum; *l.* 1. §. 8. *D. h. t.* sive Morbus perpetuus sit, sive temporalis. *l.* 6. *pr. D. h. t.*

§. 10. Dummodo I. *Morbus vitiumve Corporis sit*, non animi, quod huc non pertinet: *l.* 1. §. 9. 10. *l.* 4. §. 3. 4. *D. h. t.* veluti si servus inter fanaticos aliquando caput jactet, si sit levis, superstitiosus, iracundus, contumax, avarus, melancholicus, similive vitio laboret. *l.* 1. §. 9. 11. *l.* 2. *l.* 4. §. 2. *l.* 65. *pr. D. h. t.*

§. 11. Nisi vitium animi tale sit, quod usum corporis impediat: veluti si phreneticus sit, si fugitivus errove sit, de quibus & nominatim excipitur; *l.* 1. §. 9. 10. *l.* 4. §. 1. 3. *D. h. t.* vel animi vitium abesse dictum sit. *d. l.* 4. §. 3. 4. *D. h. t.*

§. 12. II. *Morbus vitiumve gravius* sit, ob quod quis usui minus aptus sit, non leve vel mediocre: qualis est levis lippitudo, levis dentis auriculæve dolor, mediocre ulcus, levis febricula, & similia. v. *l.* 1. §. 8. *l.* 3. 4. *pr. l.* 4. §. 6. *l.* 5. *l.* 6. §. 1. 2. *l.* 10. §. 2. *D. h. t.*

§. 13. III. *Vitium sit latens*, quod emtor ignoravit,

vit, vel ignorare potuit. *l.* 1. §. 6. *l.* 14. §. *ult. l.* 55. *D. h. t.* Adeo, ut Venditor vitia manifesta, & in oculos incurrentia, non tantum exprimere non cogatur. *dd. ll. l.* 48. §. 3. 4. *D. h. t.* sed &, si quid commendandi vel laudandi causa dixerit, de eo non teneatur *l.* 43. *pr. D. de contr. emt. l.* 19. *D. h. t.*

§. 14. Quis fugitivus, Errove sit; *Fugitivus* non est, qui nocte aliqua sine voluntate domini emansit: *l.* 17. §. 4. *in f. D. h. t.* sed qui extra domini domum fugæ causa, quo se a domino celaret, mansit: *d. l.* 17. §. 1. seu qui ea mente discedit, ne ad dominum redeat. *d. l.* 17. *pr. l.* 225. *D. de V. S.*

§. 15. Quod tum ab affectu animi, tum a fuga æstimandum est. *d. l.* 17. §. 3. 4. *& seqq. l.* 43. §. 1. 2. 3. *D. h. t.*

§. 16. *Erro*, Labeone auctore, pusillus fugitivus est; seu potius, qui non quidem fugit, sed frequenter sine causa vagatur, &, temporibus in res nugatorias consumtis, serius domum redit. *l.* 17. §. 14. *& seqq. D. h. t.*

§. 17. Noxave solutus non sit; quod non ita intelligendum, quasi pronunciari debeat servum nullam noxam commisisse, sed *noxa solutum esse*, hoc est noxali judicio subjectum non esse. *l* 17. §. 17. *D. h. t.*

§. 18. *Noxas* autem accipere debemus privatas, hoc est eas, quæcunque committuntur ex delictis privatis, . ex quibus agitur judiciis noxalibus, non publicis; de Capitalibus enim fraudibus infra cavetur specialiter. *l.* 17. §. 18. *D. h. t. l.* 200. *D. de V. S.* add. *pr. I. de noxal. act.*

§. 19. Eademque omnia, cum ea mancipia venibunt, palam recte pronuncianto. Quod si mancipium adversus ea venisset; sive adversus quod dictum promissumve fuerit, cum veniret,

ret, fuisset; ſi quid enim præterea vel adeſſe vel abeſſe *dictum promiſſum* ſit, præſtandum eſt. *l.* 17. §. *ult. l.* 4. §. 3. 4. *D. h. t.*

§. 20. *Dictum* autem a *Promiſſo* ſic diſcernitur: *Dictum* accipimus, quod verbotenus pronunciatum eſt, nudoque ſermone finitur; *Promiſſum* autem poteſt referri & ad nudam promiſſionem ſive pollicitationem, vel ad ſponſum ſeu ſtipulationem: quæ ſi interceſſerit, & *Actio ex ſtipulatu* locum habet. *l.* 19. §. 2. *D. h. t.*

§. 21. Plane id, quod *dictum promiſſumve* eſt, non amare exigendum, ſed cum temperamento quodam ex bono & æquo accipiendum eſt. *l.* 18. *pr.* §. 1. 2. *l.* 19. §. 4. *D. h. t.*

§. 22. Imo & quædam, quæ dicta promiſſa ſunt, non præſtantur, ea ſcil. quæ ad nudam laudem ſervi pertinent, & magis commendandi cauſa, quam ut præſtentur, adjecta ſunt. *l.* 19. *pr.* §. 3. *D. h. t.*

§. 23. Quod ejus præstari oportere dicetur, Emtori omnibusque ad quos ea res pertinet, judicium dabimus, ut id mancipium redhibeatur; pollicentur ſcil. Ædiles *Emtori Actionem Redhibitoriam*, ut & ſucceſſoribus ejus, qui in univerſum jus ſuccedunt, *l.* 19. §. 5. *D. h. t. in eum, qui vendidit, cujusve maxima pars in ea venditione fuit. l.* 44. §. 1. *D. h. t.*

§. 24. *Emtorem* accipere debemus eum, qui pretio emit; ſed, ſi quis permutaverit, dicendum eſt, utrumque emtoris & venditoris loco haberi, & utrumque poſſe ex Edicto experiri. *l.* 19. §. 5. *D. h. t.*

§. 25. *Redhibere* autem eſt facere, ut rurſus habeat venditor, quod habuerit. Et quia reddendo id fiebat, idcirco *Redhibitio* eſt appellata, quaſi redditio. *l.* 21. *pr. D. h. t.* Idque tum proprie fit, auctore Feſto,

sto, in voc. *Redhibitum*, cum redditur, quod improbatum est, & qui dedit, idem rursus habere cogitur, quod ante habuit.

§. 26. Si quid autem post venditionem traditionemque deterius emtoris opera, familiæ, procuratorisve ejus, factum erit; cum enim Redhibitio fit, si deterius mancipium, sive animo, sive corpore, post venditionem traditionemque, ab emtore factum est, id emtor venditori præstare debet. *l.* 23. *pr. l.* 25. *pr.* §. 6. *D. h. t.*

§. 27. Sive ipse *Emtor* deterius fecerit; sive *Familia* ejus, i. e. qui in servitio sunt; *l.* 25. §. 1. 2. *D. h. t. l.* 195. §. 3. *D. de V. S.* v. *t. D. si fam. furt. fec. dic.* §. *un. l. de Leg. Fus. Can. toll.* §. 2. *I. de his qui sui vel al. jur. sunt.* sive *Procurator:* universalis scil. vel cui id ipsum, propter quod deterius factum sit, mandatum est, nihil interest. *d. l.* 25. §. 3. 4. *& seqq. D. h. t.*

§. 28. Sive quid ex eo post venditionem natum, acquisitum fuerit; et si quid aliud in venditione ei accesserit; sive quid ex ea re fructus pervenerit ad emtorem; ut ea omnia restituat. Item, si quas accessiones ipse præstiterit, ut recipiat; scil. jubent Ædiles restitui, & quod venditioni accessit, & si quas accessiones ipse præstiterit, ut uterque resoluta emtione nihil amplius consequatur, quam haberet, si venditio facta non esset. *l.* 23. §. 1. 7. 9. *l.* 24. *l.* 60. *D. h. t.*

§. 29. Unde & pecunia, quæ venditori pro mancipio soluta, vel accessionis nomine data est, emtori restituenda est. De quo Ædiles subjecisse videntur: Et quanta pecunia pro eo homine soluta, accessionisve nomine data erit, non reddetur; cujusve pecuniæ quis eo nomine obligatus erit, non liberabitur, *tantæ pecuniæ ut in duplum venditor condemnetur.* v. *l.* 25. §. 9. 10. *l.* 26. *l.* 27. *l.* 29. §. 1. *l.* 45. *D. h. t.*

§. 30.

§. 30. Item si quod mancipium capitalem fraudem admiserit; *Capitalem fraudem admittere* eſt, tale aliquid delinquere, propter quod capite puniendus ſit. *l.* 23. §. 2. *D. h. t.*

§. 31. *Capitalem* autem *fraudem admiſiſſe* accipiemus *dolo malo* & per nequitiam. Cæterum, ſi quis errore, ſi quis caſu fecerit, ceſſabit Edictum; unde neque impubes, neque furioſus capitalem fraudem admittere videtur. *d. l.* 23. §. 2. *D. h. t.*

§. 32. Mortis consciscendæ sibi causa quid fecerit; malus enim ſervus creditus eſt, qui aliquid fecit, quo magis ſe rebus humanis extrahat: ut puta laqueum torſit, ſive medicamentum pro veneno bibit, præcipitemve ſe ex alto miſerit, aliudve quid fecerit, quo facto ſperavit mortem perventuram; tanquam non nihil in alium auſurus, qui hoc adverſus ſe auſus eſt. *l.* 23. §. 3. *l.* 43. §. 4. *D. h. t.*

§. 33. Inve harenam depugnandi causa ad bestias intromissus fuerit, ea omnia in venditione pronuncianto; ut & *cujus nationis ſit mancipium, quod venditur.* Plerumque enim natio ſervi aut provocat, aut deterret emtorem. Quia præſumtum eſt, quosdam ſervos bonos eſſe, quia natione ſunt non infamata; quosdam malos videri, quia ea natione ſunt, quæ magis infamis eſt. *l.* 31. §. 21. *D. h. t.*

§. 34. Quin & præceperunt Ædiles, Ne veterator pro novitio veneat; præſumtum enim eſt, ea mancipia, quæ rudia ſunt, ſimpliciora eſſe, & ad miniſteria aptiora, & dociliora: trita vero mancipia & veterana difficile eſt reformare, & ad ſuos mores formare. *l.* 37. *D. h. t.*

§. 35. Ex his enim causis judicium dabimus. Hoc amplius, si quis adversus ea sciens dolo malo vendidisse dicetur, judicium dabimus. Qua parte etiam voluerunt Ædiles, ut Venditor de his, quæ

quæ hoc Edicto continentur, postulante emtore, in duplum caverent; v. *l.* 31. §. 20. *D. h. t. l.* 37. §. 1. *D. de evict.* & si de iis non caveatur, *ad Redhibendum* judicium intra duos menses, vel *Quanti emtoris intersit* intra sex menses: *l.* 28. *D. h. t.* de cæteris autem rebus *Actionem Redhibitoriam* intra sex menses, *Æstimatoriam* autem seu *Quanti minoris* intra annum utilem, polliciti sunt. *l.* 18. *pr. l.* 19. §. *ult. l.* 55. *D. h. t.*

§. 36. *Secundo Capite* ajunt Ædiles: Qui jumenta vendunt, palam recte dicunto, quid in quoque eorum morbi vitiique sit: Uti quæ optime ornata vendendi causa fuerint, ita emtoribus tradentur. Si quid ita factum non erit, de ornamentis restituendis, jumentisve ornamentorum nomine redhibendis, in diebus sexaginta: Morbi autem vitiive causa inemtis faciendis in sex mensibus, vel quo minoris cum venirent fuerint, in anno judicium dabimus. Si jumenta paria simul venierint, et alterum in ea causa fuerit, ut redhiberi debeat, judicium dabimus, quo utrumque redhibeatur. *l.* 38. *pr. D. h. t.*

§. 37. Loquuntur Ædiles in hoc Edicto de *Jumentis redhibendis. l.* 38. §. 1. *D. h. t.*

§. 38. Causa autem hujus Edicti eadem est, quæ mancipiorum redhibendorum. *l.* 38. §. 2. *D. h. t.*

§. 39. Et fere eadem sunt in his, quæ in mancipiis, quod ad morbum vitiumve attinet; unde quicquid illic diximus, & huc transferendum est. *l.* 38. §. 3. *D. h. t.*

§. 40. *Jumentorum* autem appellatione licet boves & pecora non contineantur, *l.* 38. §. 4. *D. h. t. l.* 65. §. 5. *D. de leg.* 3. Gell. *L.* XX. *c.* 1. hoc Edicto tamen comprehenduntur, propter elogium huic Edicto subjectum, cujus verba hæc sunt: Quæ de ju-

MENTORUM SANITATE DIXIMUS, DE CÆTERO QUOQUE PECORE OMNI VENDITORES FACIUNTO. *l.* 38. §. 5. *& seqq. D. h. t.*

§. 41. *Vendendi causa* vero *ornatum* jumentum videtur, non si sub tempus venditionis, hoc est biduo ante venditionem, ornatum sit, sed si in ipsa venditione, & ob id quod venale esset, ornatum sit. *l.* 38. §. 11. *D. h. t.*

§. 42. Quod si tamen plura jumenta venierint, non omnia propter unius ornamentum erunt redhibenda; nam & si vitiosum sit unum jugum, non tamen propter hoc cætera juga redhibebuntur. *l.* 38. §. 12. *D. h. t.*

§. 43. Quod si jugum mularum sit, quarum altera vitiosa est, non ex pretio tantum vitiosæ, sed ex utriusque erit componendum, quanti minoris sit. Cum enim uno pretio utræque venierint, non est separandum pretium, sed quanto minoris cum veniret utrumque fuit, non alterum, quod erat vitiosum. *l.* 38. §. 13. *D. h. t.*

§. 44. Cum autem jumenta paria veniunt, Edicto expressum est, ut, cum alterum in ea causa sit, ut redhiberi debeat, utrumque redhibeatur. In qua re tam emtori, quam venditori consulitur, dum jumenta non separantur. Idemque in triga & quadriga juris est. *d. l.* 38. §. *ult. D. h. t.*

§. 45. Et ita quidem hoc Edictum de Venditione *Mancipiorum* & *Jumentorum* conceptum est; sed cum & aliarum rerum usus ob vitium impediri possit, ex eadem ratione & ad venditiones aliarum rerum (exceptis *simplariis* seu vilioribus, *l.* 48. §. *ult. D. h. t. l.* 54. *D. de contr. emt.*) productum est. v. *l.* 63. *l.* 49. *l.* 61. *D. h. t. l.* 4. *C. de ædil. act.* Cic. *L.* III. *de Offic. c.* 16. 17.

§. 46. Quod si itaque quis mancipia, jumenta, alias-

aliasve res vitiosas vendiderit, Ædiles, ob causas in Edicto expressas, duplicem concedunt Actionem, *Redhibitoriam* scil. & *Quanti minoris*, *Infr. l.* 18. *pr. l.* 44. §. 2. *l.* 47. *l.* 48. §. 2. *D. h. t.*

§. 47. *Actio Redhibitoria* est *Actio personalis*, *Ædilitia*; *Quæ datur Emtori*, *contra Venditorem*, *eumve*, *cujus maxima pars in venditione fuit*, *l.* 44. §. 1. *D. h. t. ejusque heredem*; *l.* 23. §. 5. *l.* 48. §. 5. *D. h. t. Ad id*, *ut rem vitiosam*, *cum fructu & omni causa oblatam*, *restituto pretio*, *recipiat. l.* 21. *pr.* §. 1. *l.* 23. *pr. l.* 24. *l.* 25. *pr.* §. 1. *& seqq.* §. 8. *l.* 27. *l.* 28. *pr.* §. 1. *D. h. t.*

§. 48. Quo casu omnia in integrum restituuntur, ac si neque emtio, neque venditio intercessisset. *l.* 23. §. 1. *l.* 60. *D. h. t. l.* 19. *D. de usurp. & usuc.*

§. 49. Quod si vero Venditor, neque pretium, neque accessionem solvat, neque eum, qui eo nomine obligatus est, liberet, dupli pretii & accessionis condemnari jubetur. *l.* 45. *D. h. t.*

§. 50. *Tempus* autem *redhibitionis faciendæ sex menses utiles* habet, ex die venditionis, vel dicti, promissive, numerandos; *l.* 19. §. *ult. l.* 55. *D. h. t. nisi* agatur ob cautionem non præstitam, vel ornamenta: quo casu *Actio Redhibitoria* intra duos menses instituenda est. *l.* 28. *l.* 38. *pr. D. h. t.*

§. 51. Actio *Quanti minoris* est *Actio Personalis*, *Ædilitia*; *Quæ datur Emtori*, *adversus Venditorem*; *Ad id*, *ut tantum de pretio restituat*, *quanti minoris res ob vitium cum venderetur fuit. l.* 18. *pr. l.* 61. *D. h. t.*

§. 52. Vocatur hæc Actio modo *Quanti minoris*, *Infr. l.* 47. *D. h. t.* modo *Quanto minoris*, *l.* 18. *l.* 19. §. *ult. l.* 38. *pr. D. h. t.* modo *Æstimatoria*; *l.* 43. §. 6. *l.* 44. §. 2. *l.* 48. §. 2. *D. h. t.* eo quod ad æstimationem, quanti minoris res, cum venderetur, valuit, respiciatur, tantumque de pretio soluto repetatur.

§. 53. Eaque *Ordinario* intra *annum utilem* instituenda; *l.* 19. §. *ult. l.* 38. *pr. D. l.* 2. *C. h. t.* nisi agatur ob cautionem non præstitam, vel ornamenta: quo casu Actio *Quanti minoris* seu *Æstimatoria*, intra sex menses, proponenda est. *l.* 28. *D. h. t.*

§. 54. Concurrunt hæ Actiones elective, ut in electione sit emtoris, an *Redhibitoria*, an *Æstimatoria* agere velit: Sed si alterutra actum sit, ad alteram non datur regressus. *l.* 25. §. 1. *D. de exc. rei jud.*

§. 55. Introductæ autem sunt ex mera æquitate, ne scil. emtores rerum vitiosarum damnum sentiant. *l.* 1. §. 2. 6. *l.* 37. *D. h. t.*

§. 56. Et minime sunt supervacuæ, licet *Actio Emti* ad has causas postmodum etiam extensa sit. *l.* 11. §. 2. 5. *D. de act. emt.* v. Differt. *N.* VIII. *de Cauf. Obl.* §. 17. *& seqq.*

§. 57. Quod si vero res sit redhibita, pretium autem a venditore non sit restitutum; ad reciperandum pretium *Actio* competit *in factum;* in qua non hoc quæritur, an res redhibita in causa redhibitionis fuerit, sed hoc tantum, an sit redhibita? Nec immerito; iniquum enim est, posteaquam venditor agnovit, esse rem in causa redhibitionis, tunc quæri, an debuerit redhiberi? Nec de tempore quæretur, an intra tempora redhibita esse videatur. *l.* 31. §. 17. *D. h. t.*

§. 58. Illud plane hæc Actio exigit, ut res sit redhibita. Cæterum nisi fuerit redhibita, deficit ista actio, etiamsi nudo consensu placuerit, ut redhibeatur. Conventio enim de redhibendo non facit locum huic actioni, sed ipsa redhibitio. *d. l.* 31. §. 18. *D. h. t.*

§. 59. *Tertio* denique *Capite* ajunt Ædiles: Ne quis canem, verrem, vel minorem aprum, lupum, ursum, pantheram, leonem, aliudve

VE QUOD NOCERET ANIMAL; SIVE SOLUTA SINT, SIVE ALLIGATA; UT CONTINERI VINCULIS, QUO MINUS DAMNUM INFERANT, NON POSSINT; QUA VULGO ITER FIET, ITA HABUISSE VELIT, UT CUIQUAM NOCERE DAMNUMVE DARE POSSIT. SI ADVERSUS EA FACTUM ERIT, ET HOMO LIBER EX EA RE PERIERIT, SOLIDI DUCENTI: SI NOCITUM HOMINI LIBERO ESSE DICETUR, QUANTI BONUM ÆQUUM JUDICI VIDEBITUR, CONDEMNETUR: CÆTERARUM RERUM, QUANTI DAMNUM DATUM FACTUMVE SIT, DUPLI, *l.* 40. §. 1. *l.* 41. *l.* 42. *D. h. t.* §. 1. *I. si quadr. paup. fec. dic.*

§. 60. Quod cum apertum sit, ulteriorem interpretationem non desiderat.

Titul. II.

De Evictionibus, Et Duplæ Stipulatione.

C. VIII. 45.

§. 1. Evictio est *rei, ab emtore, aliove, justo titulo possessæ, ex jure dominii, similive, per judicem facta ablatio. l.* 16. §. 1. *l.* 22. §. *ult. l.* 24. *l.* 57. *l.* 34. §. 1. *D. h. t.*

§. 2. *Præstare Evictionem* vero, *emtorem, aliumve possessorem, a quo res ablata est, indemnem servare. l.* 39. §. 2. *D. h. t. l.* 8. §. 1. *D. de pign. act. l.* 10. *D. de act. emt.*

§. 3. Ad quam præstandam, licet Venditor ex natura contractus, etiam citra specialem conventionem, obligatus sit, *l.* 11. §. 2. *D. de act. emt. l.* 6. *C. h. t. Stipulationes* tamen in eam rem intercedere moris erat. *l.* 31. §. 20. *D. de ædil. ed.*

§. 4. Quæ *Stipulationes* & promissiones, vel *Voluntariæ* sunt, vel *Necessariæ*.

§. 5. *Stipulatio Voluntaria* eſt, *quæ pendet ab arbitrio & voluntate partium*, & concipi poteſt in ſimplum, duplum, triplum, & quadruplum. *l.* 56. *pr. D. h. t. l.* 5. *pr. D. de jur. fiſc.*

§. 6. *Neceſſaria* vero, *quæ ex juris neceſſitate præſtanda eſt in duplum. l.* 37. *pr. D. h. t. l.* 31. §. 20. *D. de Æd. ed.* Si ſcil. res ſint pretioſiores, veluti ſi margarita, aut ornamenta pretioſa, vel veſtis ſerica, vel quid aliud non contemtibile veneat. *l.* 37. §. 1. *D. h. t.*

§. 7. Adeo, ut licet duplæ promiſſio fuerit omiſſa, *Actione ex Emto* nihilominus peti poſſit. *l.* 2. *D. h. t. l.* 31. §. 20. *D. de Æd. ed.*

§. 8. Non tamen, ut vulgus opinatur, etiam ſatisdare debet, qui duplum promittit, ſed ſufficit nuda repromiſſio. *l.* 4. *pr. l.* 37. *l.* 56. *pr. D. h. t.*

§. 9. Niſi aliud nominatim convenerit; *d. l.* 4. *pr. l.* 37. *pr. l.* 56. *pr. D. h. t.* vel ſtatim in limine contractus immineat evictio; *l.* 24. *C. h. t.* vel alia ſit conſuetudo. *l.* 6. *D. h. t.*

§. 10. *Præſtant* autem *Evictionem* non tantum Venditores, ſed omnes *Auctores*, qui rem, venditionis, aliove titulo, in alium, ſuo nomine transtulerunt, *l.* 11. §. 2. *D. de act. emt. l.* 28. *l.* 51. *pr. D. l.* 6. *l.* 7. *l.* 8. *l.* 9. *l.* 10. *l.* 16. *l.* 17. *l.* 22. *l.* 4. *l.* 29. *C. h. t.* eorumque heredes; *l.* 51. §. 3. *D. l.* 8. *l.* 9. *l.* 18. *C. h. t.* nec non fidejuſſores, (qui vulgo *ſecundi Auctores* vocantur, *l.* 4. *pr. D. h. t.*) eorumque heredes. *l.* 7. *l.* 8. *l.* 18. *C. h. t.* §. 2. *I. de fidej.*

§. 11. Non etiam Creditores pignora diſtrahentes, *l.* 1. *l.* 2. *C. cred. evict. pign. non deb.* v. ſupr. *ad t. de diſtr. pign.* §. 29. neque Judices, *l.* 50. *D. h. t.* neque Tutores vel Curatores, *l.* 1. *l.* 3. *C. quand. ex fact. tut.* neque Procuratores, arg. *l. ult.* §. *ult. D. de inſt. act.*

§. 12.

§. 12. *Præstatur Evictio* non tantum in *Venditione; l.* 60. *D. l.* 6. *C. h. t. l.* 11. §. 2. *D. de act. emt.* sed & in *Datione in solutum; l.* 4. *C. h. t.* in *Permutatione; l.* 29. *C. h. t. l.* 2. *C. de rer. perm.* in *hereditatis divisione; l.* 66. §. *f. D. h. t.* si quidem facta sit a judice, vel partibus, vel ab ipso testatore absque animo prælegandi. *l.* 7. *C. comm. utr. jud.* Si enim diviserit testator animo prælegandi, secus est. *l.* 77. §. 8. *D. de leg.* 2. in *Singularis rei divisione; l.* 10. §. *f. D. comm. div.* in *Emphyteusi;* arg. §. 3. *I. de locat. cond.* in *Locatione conductione; l.* 9. *pr. D. de loc. cond.* nec non in *Transactione*, ratione rei transactionis causa datæ. *l.* 33. *C. de transact.*

§. 13. Non etiam in Donatione: *l.* 2. *C. h. t. l.* 18. §. *ult. D. de don.* nisi evictio per expressam stipulationem promissa sit, *d. l.* 2. vel Donatio sit remuneratoria. arg. *l.* 1. *C. de don. quæ sub mod.* Neque Legato speciei, cujus testator se dominum esse credidit. *l.* 40. *D. h. t. l.* 45. §. 2. *D. de leg.* 1.

§. 14. *Præstatur ratione rerum evictarum. l.* 3. *C. h. t.* Sive res corporales sint, sive incorporales; veluti si Actio vel Hereditas vendita evicta sit: *l.* 74. §. *ult. D. h. t. l.* 4. *l.* 8. *l.* 13. *D. de hered. vel act. vend.* sive res tota, sive pars tantum evicta sit. *l.* 1. *pr. l.* 13. *l.* 39. §. 2. *l.* 45. *l.* 53. *D. l.* 16. *C. h. t.*

§. 15. Dummodo *pars homogenea*, ex. gr. pars fundi, evicta sit; *d. l.* 1. *pr. l.* 39. §. 2. *D. h. t.* non etiam, si *pars heterogenea*, veluti columnæ, cæmenta, tabulæ, evincantur: *l.* 36. *l.* 42. *l.* 43. *l.* 56. §. 2. *D. h. t.* quo casu non *Actio de Evictione*, sed tantum *ex Emto* locum habet. *l.* 23. §. 1. *D. de usurp. & usuc. l.* 8. *l.* 41. §. 1. *D. h. t.*

§. 16. Idem dicendum, si ususfructus, aliave servitus evicta sit; *l.* 66. *D. de contr. emt. l.* 15. §. 1. *l.* 49. *l.* 62.

l. 62. §. 2. *D. h. t. l*. 38. §. 3. *D. de V. O.* si scil. fundus *ut optimus maximus* venditus est. *l*. 48. *l. pen. D. h. t.*

§. 17. Quin & si ex pluribus rebus venditis una evicta sit, ejus rei nomine evictio præstanda est; *l*. 47. *l*. 72. *D. h. t.* licet ea res, quæ superest, tanti valeat, quanti v. c. utraque emta est: *l*. 47. *D. h. t.* nisi forte res plures uno confuso & non diviso pretio sint venditæ. Ita acc. *l*. 42. *D. de act. emt.*

§. 18. Ad quam præstationem consequendam duplex competit Actio: *Actio* scil. *ex Stipulatu*, si stipulatio intercesserit, in simplum, duplum, triplum, vel quadruplum; *l*. 37. §. 2. *l*. 56. *l*. 60. *D. l*. 8. *l*. 25. *C. h. t.* & *Actio ex Emto*, si stipulatio non intercesserit, ad id quod interest; *l*. 8. *l*. 60. *l*. 70. *D. l*. 25. *C. h. t. l*. 43. *D. de act. emt.* adeoque & ad impensas, tum in ipsam rem, tum in litem factas; *l*. 9. *l*. 17. *C. h. t.* vel *Utilis ex Emto*, si non venditio, sed datio in solutum, aliudve negotium emtioni simile celebratum sit. *l*. 4. *C. h. t. l*. 24. *D. de pign. act.*

§. 19. Ut autem hæ Actiones locum habeant; Requiritur I. *Ut Emtor*, similisve possessor, *Auctori denunciet*, sibi de re tradita litem motam esse; *l*. 29. §. 2. *l*. 53. §. 1. *l*. 63. §. 1. *D. h. t. l*. 8. *l*. 9. *l*. 23. *C. h. t.* simulque desideret, ut sibi adsistat, seque in judicio contra evincentem defendat. *l*. 20. *l*. 21. *l*. 29. *C. h. t.*

§. 20. Eaque denunciatio adeo necessaria est, ut licet Auctor in judicio præsens sit, litemque motam non ignoret, nihilominus tamen facienda sit. *l*. 55. §. 1. *D. l*. 7. *l*. 20. *l*. 23. *C. h. t.*

§. 21. Nisi forte ea remissa sit; *l*. 63. *D. h. t.* vel Auctor in causa sit, ut denunciatio ei fieri nequeat. *l*. 55. §. 1. *D. h. t.*

§. 22.

§. 22. Tempus tamen, quo facienda ſit denunciatio, non eſt præfinitum, ut quolibet tempore fieri poſſit; dummodo ante ſententiam, & non prope condemnationem fiat. *l.* 29. §. *ult. D. h. t.* v. *l.* 29. §. 3. *D. de leg.* 3. junct. *l.* 1. *C. ſi adv. rem jud.*

§. 23. Sive autem Auctori Majorenni, ſive Pupillo, tutore ſc. non apparente, *l.* 56. §. *ult. D. h. t.* ſive Procuratori, *l.* 56. §. 4. *D. h. t.* ſive Heredibus ejus denuncietur, nihil intereſt. *l.* 51. §. 1. *D. l.* 9. *l.* 23. *C. h. t.*

§. 24. Qui ſi plures ſint, omnibus denunciandum, ut omnes defendere teneantur; ita tamen, ut unus litem ſuſcipiens omnibus vincatur, aut vincat. *l.* 62. §. 1. *D. h. t.*

§. 25. Effectus enim denunciationis eſt, ut Auctor emtoris forum ſequatur, *l.* 49. *D. de jud.* eumque ibidem defendere cogatur. *l.* 29. §. 2. *l.* 53. §. 1. *l.* 74. §. *pen. D. l.* 8. *l.* 20. *l.* 21. *l.* 23. *l.* 29. *C. h. t.*

§. 26. II. Requiritur, *ut res ſit evicta*, ut emtori rem habere non liceat, & omnis ſpes eam habendi abſciſſa ſit. *l.* 16. §. 1. *l.* 34. §. 1. *l.* 35. *D. l.* 3. *C. h. t.*

§. 27. Unde litem motam, ad hoc, ut de evictione agatur; *l.* 74. §. 2. *D. h. t.* imo ne quidem ſententiam, qua emtor condemnatus eſt, pronuntiatam eſſe, ſufficit, quamdiu ea executioni nondum mandata, vel res ablata, vel abducta eſt. *l.* 57. *pr.* §. 1. *D. h. t.*

§. 28. III. *Ut per judicem evicta ſit. l.* 24. *D. h. t.*

§. 29. Unde ſi emtor compromiſit, & adverſus eum data eſt ſententia, *l.* 56. §. 1. *D. h. t.* vel res tradita caſu periit, *Actio de evictione* non competit. *l.* 21. *pr. D. l.* 26. *C. h. t.*

§. 30. IV. *Ut res evicta ſit jure*, & ex cauſa contractum præcedente. *l.* 34. §. 1. 2. *D. l.* 15. *C. h. t. l.* 1. *C. de rer. perm.*

§. 31. Si enim per imprudentiam, aut injuriam judicis, *l.* 51. *pr. D. l.* 8. *l.* 15. *C. h. t.* propriamve culpam emtor victus eſt, venditor non tenetur. *l.* 27. *l.* 29. §. 1. *l.* 55. *pr. l.* 56. §. 3. *D. h. t.*

§. 32. *Ceſſat* itaque *Evictionis præſtatio* I. Si emtor, cum poſſet, Auctori non denunciaverit. *l.* 53. §. 1. *D. h. t.*

II. Si compromiſerit, & contra eum data fuerit ſententia. *l.* 56. §. 1. *D. h. t.*

III. Si res non evicta ſit, ſed caſu perierit. *l.* 11. *l.* 21. *pr. D. l.* 26. *C. h. t.*

IV. Si emtor per imprudentiam vel injuriam judicis victus ſit. *l.* 51. *pr. D. l.* 8. *l.* 15. *C. h. t.*

V. Si ob propriam culpam victus ſit: veluti ſi exceptiones ſibi competentes non oppoſuerit; *l.* 27. *l.* 29. §. 1. *l.* 56. §. 3. *D. t.* 19. *C. h. t.* ſi contumax fuerit; *l.* 55. *pr. D. l.* 8. *C. h. t.* & rem pro derelicto habuerit; *l. ult. D. h. t.* vel condemnatus non appellaverit. arg. *l.* 63. §. *ult. D. h. t.*

VI. Si per vim a tertio expulſus ſit. *l. ult. C. de act. emt.*

VII. Si ſpes, vel hereditas vendita, & ſingulæ res evictæ ſint. *l.* 8. §. 1. *D. de contr. emt. l.* 14. §. 1. *l.* 15. *D. de hered. vel act. vend.*

VIII. Si emtor ſciens rem alienam vel obligatam comparaverit. *l.* 27. *C. h. t.*

Nec non IX. Si pacto convento præſtatio evictionis remiſſa ſit. *l.* 11. §. *ult. D. de act. emt.*

§. 33. Quibus duobus poſtremis caſibus tamen pretium emtori reddendum videtur. *l.* 1. *C. ſi vend. pign. d. l.* 11. §. *ult. D. de act. emt. l. ult.* §. *f. C. comm. de legat. N.* 7. *c.* 5. *pr.* & §. 2.

TITUL.

Titul. III.

De Exceptione Rei Venditæ Et Traditæ.

§. 1. Quod si vero Venditor vel Auctor, ejusve heres, rem traditam ab emtore vindicet, Emtor eligere potest, an rem restituere, & ex causa stipulationis, vel ad id quod interest, contra Auctorem agere, an potius, per *Exceptionem rei venditæ & traditæ*, eundem repellere velit. *l.* 17. *l.* 73. *D. de evict. l.* 1. *pr. D. h. t. l.* 4. §. 32. *D. de dol. mal. & met. exc.* Quem enim de Evictione tenet actio, eum agentem multo magis repellit exceptio. *dd. ll.*

§. 2. Quæ *Exceptio* datur *Emtori*, sive res tradita sit, sive ejus possessionem sine vitio nactus fuerit, *l.* 1. §. *ult. D. h. t. ejusque successoribus, nec non emtori secundo; l. ult. pr. D. h. t. Contra Venditorem*, sive ipse vendiderit, sive id alii mandaverit, *l.* 1. §. 2. *D. h. t. ejusque successores*, tum universales, tum particulares, *l.* 1. §. 1. *l.* 3. §. 1. *D. h. t. l.* 14. *l.* 23. *C. de evict. nec non fidejussores; l.* 11. *C. de evict. Ad elidendam intentionem Actoris, l.* 17. *l.* 73. *D. de evict. l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 3. *Cessat* autem I. Si Dominus mandans rem vendi adjecerit, ne traderetur, antequam pretium solvatur, & id non sit solutum. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

II. Si Mandatarius rem minoris vendidit, quam ei mandatum est. *l.* 1. §. 3. *D. h. t.*

III. Si Venditor justam vindicandi causam habeat, *l.* 1. §. *ult. D. h. t. l. ult.* §. 2. *D. ad SCt. Vellej.*

Liber

Liber XXII. Titul. I.

De Usuris, Et Fructibus, Et Causis, Et Omnibus Accessionibus, Et Mora.

C. IV. 32.

De Usuris.

§. 1. Usura (quæ ab *usu* sic dicta, Varr. *de L. L. L.* 4. Isid. *L.* V. *c.* 25. cujuslibet rei usum sæpe significat, v. Plaut. *Amph. prolog.* v. 108. *Act.* I. *Sc.* II. v. *ult. Trinum. Act.* I. *Sc.* II. v. 144. Cic. *Tusc. Quæst. l.* 1. *c.* 39.) hic est *Incrementum, quod sorti accedit, propter usum, in eodem genere præstandum.*

§. 2. Dicitur *Incrementum;* v. *l.* 24. *D. depos.* Isid. *L.* V. *c.* 25.

§. 3. *Quod accedit;* est enim *Accessio. l.* 12. *C. h. t.* Varr. *de L. L. L.* IV. Non tamen naturalis, sed civilis; non enim natura provenit, sed jure percipitur. *l.* 62. *D. de R. V. l.* 121. *D. de V. S.*

§. 4. *Sorti;* i. e. Pecuniæ vel quantitati principaliter debitæ, uti pecuniæ numeratæ, frumento, vino, oleo. Corporum enim vel specierum usuræ non præstantur; *l.* 58. §. 6. *D. ad SC. Trebell. l. un.* §. 7. *C. de rei ux. act.* nisi corpus æstimatum ita datum sit, ut pretium ejus cum usuris recipiatur. v. *l.* 3. §. *ult. D. h. t.* Ita acc. *l.* 25. *C. h. t.*

§. 5. *Propter usum;* non enim sufficit usuram definiri *quantitatis accessionem*, cum & *interesse* quantitatis accessio esse possit: sed addendum *propter usum*, quia usura propter usum præstatur. *l.* 58. §. 6. *D. ad SC. Treb.*

§. 6. *In eodem genere præstandum.* Cujus generis enim

enim fors eft, ejusdem & ufura effe debet. *l.* 23. *C. h. t.* Nam fi alterius generis fors fit, alterius ufura, proprie non erit ufura, fed aliquid datum vel promiffum loco ufuræ. *l.* 14. *l.* 16. *C. h. t. l.* 1. §. 3. *l.* 11. §. 1. *D. de pign. & hyp.*

§. 7. Vocatur alio nomine *Fœnus. l.* 4. *D. de naut. fœn. l.* 58. §. 2. *D. ad SC. Trebell. l.* 26. *D. de pecul. legat. l.* 11. §. 15. *D. de leg.* 3.

§. 8. Quod duplex eft, *Terreftre* fcil. de quo *h. t.* & *Nauticum*, de quo *tit. feq. de naut. fœn.*

§. 9. Dividi etiam folent *Ufuræ* in *Compenfatorias*, quæ præftantur ob ufum æris alieni; *l.* 60. *pr. D. pro foc. Punitorias*, quæ ob moram vel fidem contractus violatam; *l.* 1. §. 1. *l.* 17. §. 3. *D. h. t.* & *Lucratorias*, quæ ob folum lucrum exiguntur.

§. 10. Qualescunque autem fint ufuræ, Jure non tantum Civili, fed & Naturali, & Divino, dummodo modum non excedant, permiffæ funt. *Deut.* XXIII. v. 20. arg. *Matth.* XXV. v. 27.

§. 11. Debentur vero ufuræ vel ex *Conventione*, *l.* 121. *D. de V. S.* vel ex *Mora. l.* 17. §. 3. 4. *l.* 32. §. 2. *D. h. t.*

§. 12. *Conventio* eft vel *Pactum*, vel *Stipulatio.*

§. 13. Ex *Stipulatione* debentur ufuræ in omnibus contractibus, five bonæ fidei fint, five ftricti juris; Paul. *L.* V. *Sent. T.* 7. in quibus citra vinculum ftipulationis peti nequeunt. *l.* 1. *l.* 3. *C. h. t. l.* 24. *D. de præfcr. verb.*

§. 14. Adeo, ut ufuræ in ftricti juris judiciis non debeantur ex pacto, quantumvis in continenti adjecto; *l.* 3. *C. h. t. l.* 6. *in f. C. fi cert. pet.* neque ex mora; *l.* 32. *D. h. t. l.* 5. *C. de pact. int. emt. & vend.* imo ne quidem poft litem conteftatam. *l.* 1. *C. de condict. indeb.* arg. *d. l.* 3. *C. h. t. l.* 24. *D. de præfcr. verb. l.* 38. §. 7. *D. h. t.*

§. 15.

§. 15. Excipitur I. Fiscus, cui ex omnibus contractibus usuræ debentur, non modo citra stipulationem, sed etiam sine ullo pacto. *l.* 17. §. 5. *l.* 43. *D. h. t.* Si modo mora a debitore facta fuerit, i. e. si debitor tardius, quam debebat, pecuniam fisco intulerit. *d. l.* 17. §. 5.

II. Civitates, quibus etiam ex nudo pacto debentur usuræ creditarum ab eis pecuniarum. *l.* 30. *D. h. t.*

III. Mutuum Pecuniæ trajectitiæ. *l.* 5. §. 1. *l.* 7. *D. de naut. fœn.*

IV. Mutuum liquidorum, & rerum fungibilium, extra pecuniam numeratam. *l.* 12. *l.* 23. *C. h. t.*

V. Mutuum Argentariorum; *N.* 136. *c.* 4. in quibus etiam nudum pactum sufficit.

VI. Dos promissa marito, cujus, post biennium, a die contracti matrimonii, ipso jure præstantur usuræ: *l. ult.* §. 2. *C. de jur. dot.* qua derogatur *l.* 2. *C. de dot. prom.*

VII. Actio rei judicatæ, in qua usuræ centesimæ debentur ex mora. *l.* 2. *C. de usur. rei jud.*

Nec non VIII. Legata & Fideicommissa, quorum usuræ etiam præstantur post moram, & litem contestatam. *l.* 3. §. *ult. l.* 34. *D. h. t. l.* 1. *l.* 2. *C. de usur. & fruct. legat.*

§. 16. Nuda autem usurarum præstatio, vi pacti, pluribus annis facta, debitorem non obligat, ut easdem in posterum solvat. *l.* 28. *C. de pact. l.* 7. *C. h. t.*

§. 17. Licet, ubi de causa principalis debiti constat, ex continua solutione longi temporis oriatur præsumtio, inter contrahentes de usura legitime convenisse. *l.* 6. *pr. D. h. t.*

§. 18. Ex *Pacto* debentur usuræ *in Contractibus bonæ fidei*, si scil. iis in continenti adjectum sit. *l.* 7. §. 5. *D. de*

D. de pact. l. 24. *in f. l.* 26. §. 1. *D. depos. l.* 5. *C. de pact. int. emt. & vend.*

§. 19. Ut & ex *Mora. l.* 32. §. 2. *D. h. t. l.* 13. §. 20. *D. de act. emt. l.* 5. *C. de pact. int. emt. & vend. l.* 16. §. 1. *D. l.* 2. *C. h. t. l.* 17. §. 4. *D. h. t. l.* 54. *D. locat. cond. l.* 24. *C. h. t.* Excepto tamen Fisco, qui ex contractibus suis usuras quidem accipit, sed non dat. *l.* 17. §. 5. *D. h. t.*

§. 20. Quantum autem ad *modum usurarum* attinet, Duodecim Tabulis primum sanctum: *Ne quis unciario fœnore amplius exerceret;* Tacit. *Ann. L.* VI. *c.* 16. dein Rogatione Tribunicia ad *semuncias* redacta; Tacit. *d. l.* Liv. *L.* VII. *c.* 27. tandem vero receptum videtur, ut omnibus indistincte usuram stipulari liceret *centesimam.* arg. *l. ult. C. de usur. rei jud. l.* 40. *D. de reb. cred.* Cic. *Ep. ad Att. L.* V. *ep. ult.* Supra centesimam vero nulli, nisi in pecunia trajectitia. v. Paul. *L.* II. *Sent. T.* XIV. §. 3. *l.* 26. §. 1. *C. h. t.*

§. 21. Idque in usu fuisse videtur usque ad tempora Justiniani Imp. qui usurarum quantitatem, pro ratione damni & interesse, quod in negotiis, propter variam personarum conditionem, quæ pecunia sua carent, versari videtur, varie definivit in *l.* 26. *C. h. t.*

§. 22. Ita quidem, ut *Illustribus personis ad tertiam* duntaxat *partem centesimæ*, i. e. usuras trientes, stipulari & exigere liceat. *d. l.* 26. §. 1. *pr.* Cæteris, *si quidem mercaturam exercent*, *besses usuras* concedit, quia eorum magis interest. *d. l.* 26. §. 1. v. *Illos vero.*

Si Mercatores non sint, permittit semisses, i. e. *dimidiam centesimæ* partem. *d. l.* 26. §. 1. v. *Cæteros.*

Utrisque autem, tam negotiatoribus, quam minime negotiantibus, *centesimam* usuram concedit stipulari

lari

lari certis in caufis, trajectitia fcil. pecunia, & fpeciebus fœnori datis; *d. l.* 26. §. 1. v. *In trajectitiis*; puta oleo, frumento, & cæteris id genus fungibilibus, propter incerti pretii rationem, *l.* 23. *C. h. t.*

§. 23. Quin & *ab agricolis* ex noviffima Imp. conftitutione, *ex caufa frumenti crediti*, in fingulos modios *octavi modii partem* exigere fas eft, quæ ufurâ centefima aliquanto major eft. *Pecunia* autem *credita trientes* tantum *ufuras* ftipulari licet. *N.* 32. *c.* 1. *N.* 34. *c.* 1.

§. 24. Sunt autem *Ufuræ Centefimæ*, quæ centefimo menfe fortem æquant, feu cum fingulis menfibus centefima pars fortis ufurarum nomine præftatur, adeoque fingulis annis *duodecim* pro *centum*. Non illæ, quæ fortem intra annum æquant, cum fcil. centum pro centum fingulis annis creditor lucratur: quales execrabiles ufuras Jura nusquam permiferunt.

§. 25. Romani enim non in fingulos annos, fed fingulos menfes, ufuras ftipulari, & fingulis menfibus a debitoribus exigere folebant. *l.* 41. §. 2. *D. h. t. l.* 40. *D. de reb. cred. l.* 26. §. 1. *D. depof.* Unde & *Calendarium* dicebatur Liber rationum, quo continentur nomina debitorum, quia pecunias in fingulas calendas fœnerabantur. *l.* 41., *D. de reb. cred. l.* 39. §. 14. *D. de adm. tut. l.* 41. §. 6. *D. de legat.* 3. *l.* 3. *C. de compenf.*

§. 26. Ratione *Centefimæ* vero tanquam *Affis* (qui duodecim uncias continet, §. 5. *I. de hered. inftit.*) confideratæ, ufuræ *Trientes* dicuntur, quæ funt tertia pars centefimæ, cum fcil. quotannis quatuor præftantur pro centum; *Semiffes*, quæ dimidia funt pars centefimæ, cum fcil. fex folvuntur pro centum; *Beffes*, cum octo folvuntur pro centum, & ita ulterius, pro ratio-

ratione nominum partium assis. v. *d.* §. 5. *I. de hered. inscit.*

§. 27. Et hæc quidem de quantitate usurarum, quæ sortis nomine præstantur, accipienda sunt; usuras enim usurarum stipulari non licet. *l.* 29. *D. h. t. l.* 26. §. 1. *D. de cond. indeb. l.* 27. *D. de re jud. l.* 2. §. 5. *D. de admin. rer. ad civ. pertin.*

§. 28. Adeo, ut nec usuras in sortem redigere, earumque usuras stipulari liceat. *l.* 28. *C. h. t.*

§. 29. Unde neque pœnam, neque ullam aliam usuræ accessionem stipulari possumus; *l.* 9. *D. h. t.* neque usuras fructuum petere licet: si modo tanquam fructus, i. e. accessorium, exigantur. *l.* 15. *D. h. t.*

§. 30. Plane, si usuræ naturam usurarum mutent, & assumant speciem sortis, aliud dicendum est.

§. 31. Id autem contingit, cum mutantur personæ debitorum: veluti, si aliena negotia gerens, exigat usuras a debitoribus domini, easque in suos usus convertat, hæ usuræ sors sunt, earumque usuræ domino debentur; *l.* 7. §. 12. *l.* 58. §. 1. *D. de adm. tut. l.* 10. §. 3. *D. mand.* & vice versa, si aliena negotia gerens creditoribus ejus solvat usuras, ne pignora distraherent, vel pœna committeretur, hæ usuræ verbo usuræ revera sors sunt: quas si gestor de arca sua numeraverit, vel ab alio mutuatus sit, earum usuras ipsi dominus refundere tenetur. *l.* 37. *D. h. t. l.* 12. §. 9. 10. *D. mand.*

§. 32. Quod si vero quis supra legitimum modum usuras stipulari ausus fuerit, non tantum actionem non habebit ad eas exigendas, *l.* 26. §. 1. *C. h. t.* sed & quod ultra legitimum modum exactum & solutum est, sorti imputatur, eamque diminuit; *d. l.* 26. §. 1. si vero post sortem jam restitutam datum

ſit, ut in eam imputari non poſſit, indebiti condictione repeti poteſt. *l.* 18. *C. h. t.*

§. 33. Quin & pœnæ contra tales conſtitutæ ſunt: & olim quidem pœna quadrupli; Cat. 1. *de Re Ruſt. pr. l.* 2. *C. Theod. h. t.* Jure novo vero pœna infamiæ; *l.* 20. *C. ex quib. cauſ. infam. irr.* nec non amiſſionis crediti, ſi quis ab agricolis uſuras ultra modum ſtipulatus ſit, *N.* 32. *in f.* & inſuper exauctorationis, ſi miles ſit. *N.* 33. *in f.*

§. 34. *Deſinunt* autem *deberi Uſuræ* I. *Exſtincta obligatione principali: l.* 26. *pr. C. h. t. l.* 178. *D. de R. J.* ſive ea per Solutionem; *pr. I. quib. mod. toll. obl.* Acceptilationem; §. 1. *I. eod.* Novationem; §. 2. *I. eod.* Compenſationem; *l.* 11. *l.* 12. *D. l.* 4. *C. de compenſ.* Præſcriptionem; *l.* 26. *C. h. t. l.* 3. *l.* 4. *C. de præſcr.* 30. *ann.* ſive per Oblationem, Conſignationem & Depoſitionem, teſtato & legitimo loco & tempore factam, ſublata ſit. v. *l.* 1. *in f. l.* 7. *l.* 41. §. 1. *D. l.* 6. *l.* 9. *l.* 19. *C. h. t. l.* 9. *C. de ſolut. l.* 1. §. 36. *D. depoſ. l.* 12. *C. de compenſ. l. ult. C. de pign. act.*

§. 35. Adeo, ut, ſi uſuræ debeantur ex mora, neque per ſententiam judicis adjudicatæ ſint, non tantum non debeantur in futurum, ſed ne præteritæ quidem peti poſſint. *l.* 55. *D. de re jud. l.* 4. *C. depoſ. l.* 13. *C. h. t.* Secus ac ſi per ſtipulationem promiſſæ ſint, quo caſu præteritæ peti poſſunt. *l.* 1. *C. de jud. l.* 57. §. 1. *in f. D. de evict. l.* 75. §. *pen. D. de V. O.*

§. 36. II. *Remiſſione* creditoris: arg. *t. C. de remiſſ. pign. l. pen. C. de pact.* eaque vel *expreſſa*, vel *tacita*.

§. 37. Si quis enim, cui majores uſuræ debentur, per multos annos minores a debitore acceperit, cum

in

in majoribus exſolvendis per debitorem mora non eſſet, in poſterum quoque majores peti non poſſunt. *l.* 13. *D. h. t. l.* 5. *l.* 8. *C. h. t.*

§. 38. Quod ſi vero quis uſuras, quæ debebantur, in totum per longum tempus non petiit, non futuræ, ſed præteritæ tantum remiſſæ cenſentur. *l.* 17. §. 1. *D. h. t.*

§. 39. III. *Si quantitas uſurarum ad duplum ſortis pervenerit. l.* 26. §. 1. *D. de condict. indeb. l.* 4. §. 1. *D. de naut. fœn. l.* 27. §. 1. *C. h. t.*

§. 40. *Duplum* autem eſt ſors & uſuræ usque ad ſummam ſortis; in duplo enim ſors computanda eſt. *l.* 10. *C. h. t.*

§. 41. Idque adeo procedit, ut & in fœnore nautico locum habeat; *l.* 4. §. 1. *D. de naut. fœn.* & ne quidem per retentionem pignoris uſuræ ultra duplum obſervari poſſint. *d. l.* 4. *pr. in f.*

§. 42. Cumque olim uſuræ per tempora ſolutæ, reo ad dupli computationem non proficerent, *l.* 10. *C. h. t.* Juſtinianus Imp. ſumma æquitatis ratione conſtituit, ut & particulares uſurarum ſolutiones in duplum computandæ ſint. *N.* 121. *c.* 2. *N.* 138.

De Fructibus.

§. 43. *Fructus* (qui a *ferendo*, ſeu potius *fruendo*, ſic dictus eſt, v. Varr. *de L. L. L.* IV.) eſt, *quicquid res ad uſum noſtrum profert, vel occaſione ejus percipitur. l.* 59. §. 1. *D. de uſufr.*

§. 44. Adeoque I. Vel *Naturalis* eſt, vel *Civilis*, ſeu *Proprius*, & *Improprius. l.* 59. §. 1. *D. de uſufr. l.* 53. *D. de evict.* junct. *l.* 29. *D. de her. pet. l.* 62. *D. de R. V. l.* 121. *D. de V. S.*

§. 45. *Fructus Naturalis* ſeu *Proprius* eſt, *quem natura ex ipſa re producit.*

Oo 2 §. 46.

§. 46. Isque vel *Naturalis tantum* est, vel *Industrialis. l.* 45. *D. de usur.*

§. 47. *Fructus Naturalis tantum* est, qui sola natura, & sponte magis, quam diligentia hominum provenit, veluti poma, nuces, lignum, fœnum, & similia. v. §. 37. *I. de R. D. l.* 28. *l.* 45. *D. h. t. l.* 31. *D. de V. S.*

§. 48. *Industrialis* vero, quem natura quidem producit, sed multo intercedente labore & industria hominum. Quales sunt segetes, & in agris sata. *d. l.* 45. *D. de usur. l.* 78. *D. de R. V.*

§. 49. *Fructus Civilis* autem seu *Improprius* est, *qui* non quidem ex ipsa re nascitur, sed *occasione rei percipitur.* Quales sunt usuræ, mercedes, pensiones & reditus annui. *l.* 62. *pr. D. de R. V. l.* 121. *D. de V. S. l.* 29. *D. de her. pet. l.* 34. *l.* 36. *D. h. t.*

§. 50. Proprie enim fructus non sunt; *d. l.* 121. *D. de V. S. l.* 62. *D. de R. V.* sed in fructu numerantur, quia vicem fructuum obtinent. *l.* 19. *l.* 34. *l.* 36. *D. h. t. l.* 29. *D. de her. pet.*

§. 51. II. Dividi possunt *Fructus*, quod sint vel *Pendentes* seu *Percipiendi; l.* 44. *D. de R. V. l.* 12. §. 5. *D. de usufr.* vel *Separati* seu *Percepti:* iique vel *Extantes*, vel *Consumti. l.* 22. *C. de R. V.*

§. 52. *Fructus Pendentes* seu *Percipiendi* sunt, qui a corpore, quo tenentur, nondum separati sunt; *l.* 44. *D. de R. V. l.* 12. §. 5. *D. de usufr. l.* 61. §. 8. *D. de furt.* & alio nomine *Stantes* appellari solent *l.* 7. §. 15. *D. sol. matr. l.* 26. §. *f. D. de furt.*

§. 53. *Separati* seu *Perc[illegible]i* ratione *b. f. possessoris* non differunt; qui fructus percepisse dicitur, simul atque a corpore, quo tenebantur, quocunque modo separati sunt. *l.* 78. *D. de R. V. l.* 13. *D. quib. mod. usufr. am. l.* 25. §. 1. *D. h. t.* Ratione *fructuarii* autem diffe-

differunt, qui, si ipse non separaverit, percepisse non videtur. *d. l.* 25. §. 1. *l.* 12. §. *ult. D. de usufr. l.* 13. *D. quib. mod usufr. am.* §. 36. *I. de R. D.*

§. 54. *Extantes* sunt, qui quidem jam separati & percepti sunt, sed in bonis possessoris adhuc reperiuntur. *l.* 22. *C. de R. V.*

§. 55. *Consumti* vero, qui in bonis possessoris esse desierunt: sive naturaliter absumti; sive alienati sint. arg. *l.* 25. §. 11. *D. de pet. her.*

§. 56. Et quidem *post Litem contestatam* fructus præstandi veniunt in omnibus omnino judiciis, non tantum qui post eam percepti sunt, sed & qui honeste percipi potuerunt. *l.* 40. *D. de her. pet. l.* 20. *D. de R. V. l.* 38. §. 7. *D. h. t. l.* 31. *pr. D. de R. C.*

§. 57. *Si* vero *Lis contestata non sit*, fructus in *Actionibus personalibus bonæ fidei*, & *Arbitrariis*, præstantur ex tempore moræ; ut scil. petitor habeat omne id, quod habuisset, si mora facta non esset, arg. *l.* 3. *pr.* §. 1. *D. h. t. l.* 62. §. 1. *D. de R. V.*

§. 58. Non etiam in *Actionibus stricti juris*, in quibus tantum debentur post litem contestatam. *l.* 2. *l.* 3. §. 1. *D. l.* 38. §. 7. *D. h. t. l.* 31. *D. de R. C. l.* 78. §. 1. *D. de V. O.*

§. 59. Nisi Actio stricti juris competat ad repetendum id, quod nostrum fuit, veluti *Condictio indebiti:* quo casu fructus & ante litem contestatam, imo & ante moram percepti restituendi sunt. *l.* 15. *pr. l.* 65. §. 5. *D. de cond. indeb. l.* 35. §. 7. *D. h. t.*

§. 60. In *Actionibus* autem *Realibus*, *malæ fidei possessor* omnes omnino fructus restituit; *l.* 22. *C. de R. V.* §. 2. *I. de off. jud.* non tantum perceptos, sed & qui honeste percipi potuerunt. *l.* 33. *pr. l.* 62. §. 1. *D. de R. V. l.* 1. *in f. C. de her. pet. l.* 2. *C. de fruct. & lit. exp. Bonæ fidei* vero *possessor* nullos, nisi extantes,

 d. l.

d. l. 22. *C. de R. V.* v. supr. *ad t. de R. V.* §. 31. *& seqq.*

DE CAUSIS.

§. 61. *Causæ* nomine hic venit omnis utilitas, quæ occasione rei percipi potest; *l.* 20. *D. de R. V.* quicquid scil. Actor habiturus fuisset, si debito tempore res soluta fuisset: *l.* 35. *D. de* V. *S. l.* 31. *D. de reb. cred.* adeoque & fructus, tum Naturales, *l.* 38. §. 7. *D. h. t.* tum Civiles, *l.* 2. *l.* 38. §. 7. *D. h. t. l.* 20. *l.* 35. *D. de R. V.* & quæ in fructu non sunt, ut ancillæ partus & fœtus secundus. *l.* 8. *D. h. t.*

§. 62. Præstatur autem *Causa* post *litem contestatam* in *omnibus judiciis* indistincte; *l.* 2. *l.* 38. §. 7. *D. h. t. l.* 31. *D. de R. C. l.* 20. *D. de R. V.* post *moram* vero in *Judiciis bonæ fidei.* arg. *l.* 8. *D. h. t.*

DE ACCESSIONIBUS.

§. 63. *Accessiones* sunt omnia commoda, quæ rei quocunque modo accedunt, veluti alluvio. *l.* 34. *D. de R. V. l.* 4. *D. de jur. dot.*

DE MORA.

§. 64. *Mora* est *solutionis debito tempore faciendæ, vel accipiendæ, frustratoria dilatio. l.* 21. *D. h. t. l.* 37. *D. mand.*

§. 65. Eaque vel *ex Re* est, *vel ex Persona. l.* 23. §. 1. *l.* 32. *pr. D. h. t. l. f. C. de cond. ob turp. caus. l.* 26. §. 1. *D. de fideic. lib. l.* 3. *C. in quib. caus. in integr. rest. nec. non est.*

§. 66. *Mora ex Persona* fieri intelligitur, *si quis, opportuno loco & tempore, a creditore interpellatus, non solverit. l.* 32. *pr. D. h. t. l.* 23. *D. de V. O.*

§. 67.

§. 67. Sine interpellatione enim hæc mora non committitur. *l.* 23. *D. de V. O.*

§. 68. Sive autem unica tantum intercesserit interpellatio, sive plures, sive judicialis, sive extrajudicialis, nihil interest. *l.* 32. *pr. D. h. t. l.* 23. *D. de V. O. l.* 87. §. 1. *D. de leg.* 2. *l.* 1. §. *ult. D. de act. emt.*

§. 69. Nisi debitor justam sese excusandi causam habeat. *l.* 21. *l.* 23. *l.* 24. *D. h. t. l.* 21. *D. de re jud. l.* 63. *D. de R. J.*

§. 70. Quod si vero debitor creditorem in mora constituere velit, rem mobilem totam offerre debet: *l.* 13. §. 8. *D. de act. emt.* sin res immobilis est, sufficit, si creditorem interpellet, seu denunciet ei, sese ad satisfaciendum paratum esse. *Nov.* 91. *c.* 2.

§. 71. *Mora ex Re* est, *quæ fit* sine interpellatione, *solò temporis lapsu, vel tarda solutione*, juris interpretatione. *l.* 46. §. 4. *C. de Ep. & Cler.*

§. 72. *Solo temporis lapsu*, si obligatio ex die contracta sit, & dies præterierit: quo casu dies interpellat pro homine. *l.* 12. *C. de contr. stip. l.* 2. *C. de jur. emph. l.* 114. *D. de V. O.*

§. 73. *Tarda solutione* vero fit mora ex re I. Si quid pupillo vel minori debeatur. *l.* 3. *C. in quib. caus. in integr. rest. nec. non est.*

II. Si fisco debeatur. *l.* 17. §. 5. *l.* 43. *D. h. t.*

III. Si libertas per fideicommissum relicta sit. *l.* 26. §. 1. *D. de fideic. lib.*

IV. Si emtor re tradita pretium non solvat. *l.* 13. §. 20. *D. l.* 5. *C. de act. emt.*

V. Si non extat qui conveniatur. *l.* 23. §. 1. *D. h. t.*

VI. Si debitor sit fur vel prædo, qui semper moram facere videtur. *l.* 8. §. 1. *l. ult. D. de cond. furt.*

§. 74. *Effectus Moræ* in *genere* est, quod unicuique sua mora noceat. *l.* 173. §. 2. *D. de R. J.*

§. 75. *In specie* vero I. Quod in Judiciis bonæ fidei inducat obligationem usurarum & fructuum. *l.* 32. §. 2. *l.* 3. *pr. l.* 38. *pr.* §. 15. *D. h. t.*

II. Perpetuet obligationem. *l.* 91. §. 3. *D. de V. O.*

Et III. Periculum rei transferat in debitorem. *l.* 5. *D. de R. C. l.* 23. *l.* 24. *l.* 82. §. 1. *D. de V. O.*

§. 76. Qui tamen effectus cessant, si mora purgata sit.

§. 77. Quod contingit I. Si creditor debitori moram remiserit. *l.* 32. §. 1. *D. h. t. l.* 7. §. 1. *D. de lib. leg.*

II. Si creditor eandem rem a debitore, vel alio, novandi animo pure stipulatus sit. *l.* 8. *pr. D. de nov. l.* 29. §. 1. *D. de V. O.*

III. Si debitor debitum creditori, ante litem contestatam, *l.* 84. *D. de V. O.* legitime obtulerit, & deposuerit. *l.* 73. §. *ult. l.* 91. §. 3. *D. de V. O. l.* 72. §. 2. *D. de sol. l.* 8. *pr. l.* 17. *D. de cond. furt. l.* 9. *C. de sol. l.* 19. *C. de usur.*

TITUL. II.

DE NAUTICO FOENORE.

C. IV. 33.

§. 1. Fœnus *Nauticum* est *Usura, quæ solvitur pro pecunia Trajectitia.*

§. 2. *Pecunia Trajectitia* autem est, *quæ periculo creditoris trans mare vehitur. l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 3. In qua ex ea die periculum spectat creditorem, ex quo navem navigare convenit, *l.* 3. *D. h. t.* usque dum ad portum destinatum navis appulerit. *l.* 1. *l. ult. C. h. t.*

§. 4. Nisi certum tempus expressum sit, quousque

usque periculum creditoris esse debeat. *l.* 4. *pr. l.* 6. *D. h. t. N.* 106.

§. 5. Sunt autem in hoc fœnore duo specialia: I. Quod usuræ etiam hic debeantur ex nudo pacto. *l.* 5. §. 1. *l.* 7. *D. h. t.* II. Quod pro periculi pretio usuras stipulari liceat centesimas. *l.* 4. §. 1. *D. h. t. l.* 26. §. 1. *C. de usur.*

§. 6. Quod Jus singulare cum hic propter periculi susceptionem admissum sit, eademque ratio sit, si pecunia data sit, periculo creditoris per loca periculosa terrestria vehenda, idem jus eo casu, ut & in omnibus causis, ex quibus *condictiones* (sic leg.) nascuntur, dummodo in aleæ speciem non cadant, statuendum est. *l.* 5. *pr. D. h. t. l.* 32. *pr. D. ad L. Aquil.*

Titul. III.

De Probationibus, Et Præsumtionibus.
C. IV. 19.

De Probationibus.

§. 1. Inter Adminicula Contractuum multum usum etiam habet *Probatio.*

§. 2. *Quæ* nihil aliud est, quam *rei dubiæ, ab Actore, vel Reo, Judici legitime facta fides. l.* 12. *D. h. t. l.* 3. §. 2. *D. de testib.*

§. 3. Estque I. Vel *Artificialis*, vel *Inartificialis.* Arist. I. *Rhet.* 2. Quintil. *Inst. Orat. L.* V. *c.* 1. *l. ult. C. h. t. l.* 19. *C. de R. V.*

§. 4. *Artificialis* seu *indirecta* est, quæ fit arte probantis, per argumenta ex ipsa causa ejusque circumstantiis deducta. Quintil. *L.* V. *c.* 8. *& seqq.* Eaque vel necessaria, v. Cic. *de Invent. L.* I. *c.* 29. vel probabilia, quæ *Præsumtioni* locum faciunt, v. *l.* 2. *C. de testib. l.* 19. *C. de R. V.*

 l. ult.

l. ult. C. h. t. l. 34. *C. ad L. Jul. de adult.* §. 11. *l. de inut. stip. l.* 14. *C. de contr. stip.*

§. 5. *Inartificialis* seu *directa* est, quæ fit per tabulas seu Instrumenta, & testes. Quintil. *d. L.* V. *c.* 1. 5. 7. Paul. *Sent. L.* V. *T.* 5. §. 3. *l.* 15. *C. de fid. instrum.*

§. 6. II. *Probatio* est *Plena*, vel *Minus plena. l.* 3. §. 2. *D. de testib. l.* 31. *D. de jurej. l.* 3. *C. de reb. cred. l.* 5. *l.* 6. *C. h. t.*

§. 7. *Plena* est, quæ plenam judici fidem facit, tabulis scil. seu instrumentis, vel testibus, *l.* 11. *C. de fid. instrum* aliove sufficienti modo. v. *d. l.* 3. §. 2. *D. de testib. l.* 14. *de dot. præl. l.* 37. §. 5. *D. de leg.* 3. §. *ult. l. de fideic. her. l. ult. C. de fideic.*

§. 8. *Minus plena* est, quæ per se non facit plenam fidem, sed alio indiget adminiculo. *d. l.* 3. §. 2. *D. de testib. l.* 31. *D. de jurej. l.* 3. *C. de reb. cred. l.* 5. *l.* 6. *C. h. t*

§. 9. Eaque est vel *Semiplena major*, quam faciunt v. c. duo testes, quorum unus omni exceptione major est, alter non est; vel *Semiplena*, quam facit v. c. unus testis omni exceptione major; vel *Semiplena minor*, quam facit v. c. unus testis non omni exceptione major.

§. 10. *Probatur factum dubium: l.* 16. *C. h. t. l.* 9. *C. de coll. l.* 13. §. 2. *D. de publician. in rem act.* non manifestum & notorium, quod probatione non indiget; Quint. *Inst. L.* V. *c.* 12. *c.* 3. *x. de testib. cogend.* neque Jus, quod certum est, *l.* 2. *D. de jur. & fact. ign.* & Judici notum est, vel notum esse debet. *t. t. C. ut quæ des. advoc. part. Jud. suppl.*

§. 11. Nisi agatur de jure Partis seu Adversarii; *l.* 5. *D. h. t.* vel Consuetudine, de qua non constat: adeoque *Quæstio de Jure* in *Quæstionem facti* incidat.

§. 12.

§. 12. *Probat Actor & Affirmans: l.* 9. *l.* 18. §. 2. *l.* 21. *l.* 2. *D. l.* 23. *C. h. t.* non Reus, maxime ſi poſſeſſor ſit; *l.* 2. *l.* 8. *l.* 9. *l.* 23. *C. h. t. l.* 4. *C. de edend.* neque qui factum negat, cujus per rerum naturam nulla eſt probatio. *l.* 2. *D. l.* 23. *C. h. t. l.* 10. *C. de non num. pec.*

§. 13. Niſi I. Reus excipiendo fiat Actor. *l.* 19. *D. l.* 1. *C. h. t. l.* 1. *D. de exc.*

Vel II. gravis contra reum militet præſumtio. *l.* 3. *l.* 8. *l.* 12. *D. h. t.*

Vel III. Reus onus probandi in ſe ſuſceperit. *l.* 14. *D. h. t.*

§. 14. Sed & qui negat, aliquando probare debet, ſi ſcil. contra negantem ſit præſumtio, & negatio talis ſit, quæ loco & tempore circumſcripta eſt; §. 11. *I. de inut. ſtip. l.* 14. *C. de contr. ſtip.* quæve affirmationem in ſe continet. v. *l.* 5. §. 1. *l.* 8. *l.* 15. *D. h. t. l.* 5. *C. de codicill.*

§. 15. *Probatio facienda* eſt *Judici; l.* 12. *in f. D. h. t. l.* 3. §. 1. 2. *D. de teſtib. l.* 1. *C. de cond. ob turp. cauſ. l.* 79. §. 1. *D. de jud.* in Judicio; arg. *l.* 18. *D. comm. div.* & tempore legitimo, a Judice ſcil. præſtituto, vel conſuetudine recepto. arg. *l.* 1. *C. de dilat. l.* 3. §. *ult. D. de teſt.*

§. 16. Et quidem plerumque poſt litem conteſtatam, ſed ante cauſæ concluſionem. *Auth. Jubemus. C. de jud. N.* 115. *c.* 2. *Auth. At qui. C. h. t.*

§. 17. Exceptis cauſis criminalibus, in quibus probatio innocentiæ etiam poſt ſententiam locum habet. *l.* 1. §. *ult. D. de quæſt. l.* 6. *D. de appell.*

§. 18. Facienda autem ordinario probatio clare & plene, *l.* 6. *D. h. t. l.* 83. *D. de cond. & dem.* maxime in criminalibus, in quibus accuſatio munita debet eſſe idoneis teſtibus, vel inſtructa apertiſſimis documentis, vel indiciis ad probationem indubitatis

&

& luce clarioribus expedita. *l. ult. C. h. t. l.* 22. *C. ad L. Corn. de falſ. l.* 34. *C. ad L. Jul. de adult.*

§. 19. *Effectus Probationis Plenæ* eſt, ut Judex Reum condemnet; *l.* 6. *D. h. t.* arg. §. 32. *I. de act. l* 21. *in f. D. de jud. l.* 1. *D. de re jud. Semiplenæ*, ut jusjurandum ſuppletorium locum habeat; *l.* 31. *D. de jurej. l.* 3. *C de reb. cred. Minoris ſemiplena* vero, ut jusjurandum purgatorium Reo deferri poſſit. v. ſupr. *ad t de jurej.* § 60. 61.

§ 20. Actore vero non probante, Reus abſolvitur; licet ipſe nihil præſtiterit. *l.* 4. *C. de edend.*

DE PRÆSUMTIONIBUS.

§. 21. *Præſumtio* eſt *probatio per argumenta probabilia facta.* v. ſupr. §. 4.

§. 22. Eaque vel *Juris* eſt ſeu *Legis*, vel *Hominis.*

§. 23. Præſumtio *Juris* eſt, *quæ a Jure per argumenta probabilia ex variis circumſtantiis inducitur;* & eſt vel *Juris & de Jure*, vel *Juris tantum.*

§. 24. *Præſumtio Juris & de Jure* eſt, *qua a Jure ſeu Lege ita aliquid præſumitur, ut non admittatur probatio in contrarium.* v. *l.* 53. *D. de R. J. l. ult. C. arb. tut. l.* 23. *C. ad SC. Vellej. l.* 4. *C. de non num. pec. l.* 34. *C. ad L. Jul. de adult. N.* 117. *c.* 2.

§. 25. *Præſumtio Juris tantum* eſt, *qua a Jure ſeu Lege aliquid præſumitur, & pro vero habetur, usque dum probetur contrarium.* v. *l.* 3. *l.* 8. *l.* 12. *l.* 24. *l.* 25. *D. h. t. l.* 51. *D. pro ſoc.* §. 11. 16. *I. de inut. ſtip. l.* 14. *C. de contr. ſtip.*

§. 26. *Præſumtio* vero *Hominis* ſeu *Judicis* eſt, *qua ex probabilibus argumentis a judice aliquid præſumitur.* v. Auct. *Rhet.* ad Herenn. *L.* II. *c.* 5.

§. 27. Eaque ſimiliter onus probandi in eum transfert, contra quem militat; arg. *l.* 3. *l.* 9. *l.* 12. *D. h. t.*

D. h. t. dummodo non levis, ſed alicujus momenti ſit: v. *l.* 10. *C. h. t.* qua in re multum arbitrio Judicis relinquendum eſt.

§. 28. Affinis Præſumtioni eſt *Juris Fictio*, quæ eſt *Legis, adverſus veritatem, in re poſſibili, ex juſta cauſa, diſpoſitio.* Qua id, quod quidem per rerum naturam ſe ita habere poſſet, ſed ita revera non eſt, Legis diſpoſitione, ob æquitatem, perinde habetur & accipitur, ac ſi ita eſſet, vel contra.

§. 29. Cujus tres conſtitui ſolent ſpecies. Ut ſcil. I. ſit *Affirmativa, Poſitiva*, ſeu *Inductiva*, qua aliquid ponitur ſeu inducitur, quod non eſt. v. *pr. in ſ. I. de excuſ. tut. l.* 7. *l.* 26. *D. de ſtat. hom.* §. 4. *I. de tut.* §. 4. *I. de act. l.* 4. §. *ſ. D. de fidej. tut. l.* 6. *D. de mag conv. l.* 24. *D. de cond. & dem.* §. 5. *I. de adopt. l.* 3. §. *pen. D. de don. int. vir. & ux. l.* 14. §. 1. *D. de peric. & comm. rei vend.* §. 34. *I. de R. D.*

II. *Negativa* ſeu *Privativa*, qua id, quod revera eſt, fingitur, ac ſi non eſſet. v. §. 5. *I. de act. l.* 2. *l.* 5. §. 1. *D. de inoff. teſt. pr. I. eod.*

III. *Translativa*, qua id, quod eſt in uno, transfertur in aliud.

§. 30. Quæ translatio fit I. *a Perſona in perſonam;* ſic dejeciſſe videtur, qui id fieri mandavit. *l.* 1. §. 12. *D. de vi & vi arm.*

II. *De re ad rem;* ſic inſtrumentis traditis res emta tradita cenſetur. *l.* 1. *C. de don.*

III. *De loco ad locum;* ſic poſtliminio reverſus creditur ſemper in Civitate fuiſſe. §. 5. *I. quib. mod. jus patr. pot. ſolv.*

IV. *De tempore ad tempus;* ſic mortuus apud hoſtes per L. Corneliam ſtatim in Civitate mortuus eſſe cenſetur. v. *l.* 12. §. 1. *l.* 16. *D. de capt. & poſtl. rev.*

§. 31.

§. 31. Fictio juris autem ultra intentionem non habet effectum, *l. 6. D. de mag. conv. l. 13. §. 1. C. de sent. pass.* & reliqua veritati relinquit.

TITUL. IV.

DE FIDE INSTRUMENTORUM, ET AMISSIONE EORUM.

C. IV. 21.

§. 1. Cum vero Probatio Inartificialis per *tabulas* seu *Instrumenta* fiat & *testes*, v. supr. *ad t. de prob.* §. 5. de iis specialiter subjiciendum visum est.

§. 2. *Instrumentum*, (quod ab *instruendo* dictum est, *l. 1. D. h. t. l. 99. §. 2. D. de V. S.*) in genere omne id significat, quo aliquid instruitur. *d. l. 1. d. l. 99. §. 2. l. 12. pr. & t. D. de instruct. vel instrum. leg.* Sed hoc loco denotat ea, *quæ causam controversam instruunt*, & Judici fidem faciunt. *l. 1. D. h. t.*

§. 3. Quo sensu iterum vel *latius* accipitur, ut omnia contineat, quibus causa instrui potest, non tantum tabulas, sed & testimonia & testes; *l. 1. D. h. t. l. 99. §. 2. D. de V. S.* vel *strictius*, ut tantum significet *tabulas & scripturam: l. 15. l. 17. C. h. t. l. 5. C. de prob.* quæ significatio hujus loci est.

§. 4. Adeoque *Instrumentum* hic nihil aliud est, quam *scriptura ad rerum gestarum fidem facta. d. l. 15. l. 17. C. l. 4. D. h. t. l. 4. D. de pign. & hyp.*

§. 5. Idque *Publicum* est, vel *Privatum. l. 23. §. 2. C. ad SCt. Vellej. l. 11. C. qui pot. in pign. l. 5. l. 6. C. de prob. l. 21. C. ad L. Corn. de fals.*

§. 6. *Instrumentum Publicum* est, *quod publice seu publica auctoritate confectum est. d. l. 23. §. 2. C. ad SC. Vellej. l. 11. C. qui pot. in pign.*

§. 7.

§. 7. Qualia ſunt cenſus ſeu Tabulæ cenſuales, & monumenta ſeu Acta publica; *l.* 10. *D. de prob.* §. *ult. l. de adopt.* §. 2. *l. de don. l.* 45. *l.* 46. *D. de re jud. l.* 2. *C. de edend.* Alba; *l.* 7. *pr. D. de jurisd. t. t. D. de alb. ſcrib.* Apochæ publicæ; *t. C. de apoch. publ.* in Monumenta publica tranſlata; *l. fin. C. de re jud.* quæque ex Archivo publico proferuntur: *Auth. Ad hæc. C. h. t.* nec non quæ a *Tabellionibus* legitime facta ſunt. *l.* 17. *C. h. t. Nov.* 44. *c.* 1. 2. *N.* 47. *c.* 1. 2. *N.* 73. *c.* 5. *& ſeq.*

§. 8. Sunt enim *Tabelliones* perſonæ publicæ, publica auctoritate ad hoc conſtitutæ, ut, ſuper negotiis honeſtis & licitis, v. *l.* 14. §. 3. *C. de SS. Eccl.* inſtrumenta conficiant. *l.* 21. *C. ad L. Corn. de falſ. l.* 15. *C. de Decur. N.* 44. *c.* 1. 2. *N.* 47. *c.* 1. 2. *Nov.* 73. *c.* 5. *& ſeq.*

§. 9. A quibus, ut legitime fiant inſtrumenta publica, requiritur I. ut exprimatur Annus imperii regnantis Imperatoris. *N.* 47. *c.* 1. *pr.* §. 1.

II. Conſul. *d. N.* 47. *c.* 1. *pr.* §. 1. *N.* 74. *c.* 4. §. 1.

III. Indictio, (quæ hic ſpatium XV. annorum ſignificat,) menſis, & dies. *d. N.* 47. *c.* 1. *pr.* §. 1. *N.* 74. *c.* 4. §. 1.

IV. Accurata rei geſtæ ſeries. *d. N.* 47. *c.* 1. §. 1.

V. Teſtium præſentium nomina & cognomina. *N.* 73. *c.* 1. 2. 5.

VI. Subſcriptio & ſubſignatio tabellionis. arg. *l.* 3. *C. de tabular. N.* 44. *pr.*

VII. Omnia ſcribantur in chartis a Comite largitionum præparatis, ſeu brevi annotatione, quam *Protocollum* vocat Juſtinianus, munitis. *Nov.* 44. *c.* 2.

§. 10. Non etiam Invocatio Nominis Divini, neque teſtium ſubſcriptio, quæ nusquam deſiderantur.

§. 11.

§. 11. Sed & pro publico instrumento habetur, quod trium pluriumve testium subscriptione firmatum est. *l.* 11. *C. qui pot. in pign.*

§. 12. *Instrumentum* vero *Privatum* est, *quod privata auctoritate factum est. l.* 11. *C. qui pot. in pign.*

§. 13. Cujus species sunt I. *Chirographum;* quod in genere est scriptura privata in debiti & crediti fidem facta: *l. ult. C. de her. pet. l.* 14. *§.* 1. *C. de non num. pec.* in specie autem, quo debitor se debere fatetur. *l.* 14. *C. de sol. l.* 30. *D. de R. C. l.* 3. *C. de non num. pec.*

II. *Syngrapha;* quæ fit inter præsentes in rei gestæ fidem. v. Suet. *in Cæs. c.* 13. Ascon. Ped. *in Verr.* 1.

III. *Apocha;* qua creditor debitorem solvisse fatetur. *l.* 19. §. 1. *D. de accept. l.* 19. *C. h. t. l.* 14. §. 2. *C. de non num pec. l.* 2. *C. de jur. emph.*

IV. *Antapocha;* qua debitor se præstationes solvisse, & prædium præstationi obnoxium fatetur. *l.* 19. *C. h. t.*

V. *Epistola;* qua absenti aliquid nunciamus, ipsumque de re aliqua certiorem facimus. v. *l.* 34. *l. ult. D. mand. l.* 26. §. 2. *depos. l.* 29. *D. de prob.*

VI. *Liber Rationum; l.* 6. *C. de prob.* qui data & accepta continet, *l.* 6. §. 3. *D. de edend.* & adjectionem diei & consulis habere debet: *l.* 1. §. 2. *D. de edend.* v. supr. *ad t. de edend.* §. 25. *& seqq.* quod in aliis instrumentis privatis non requiritur. *l.* 34. §. *pen. D. de pign. & hyp.*

§. 14. II. *Instrumenta* sunt vel *Authentica*, vel *Exempla. l.* 2. *D. h. t. l.* 4. §. *ult. D. fam. ercisc. l. ult. D. testam. quemadm. aper.* Paul. *Sent. L.* V. *T.* XII. §. 11.

§. 15. *Authentica*, seu *Originalia*, ut nunc audiunt, sunt, quæ primario & principaliter de negotio aliquo conscripta sunt.

§. 16. *Exempla* vero, quæ Authenticis describuntur, & nunc fere *Copiæ* dici solent.

§. 17.

§. 17. III. Sunt vel *Propria*, quibus ordinario ad probandum quisque uti debet. *l.* 7. *C. de teſtib. l.* 4. *l. ult. C. de edend.*

Vel *Communia*, quorum promiſcuus & communis inter ſocios & conſortes eſt uſus. *l.* 7. *C. de ed.*

Vel *Aliena*, quæ ordinario a domino exigi nequeunt: niſi forte dominus nihil inde detrimenti vel incommodi ſentiat. *l. ult. C. h. t. l.* 38. *D. de R. V. l.* 38. *D. de evict.*

§. 18. *Effectus Inſtrumentorum Publicorum* eſt, quod plenam mereantur fidem, adeoque plenam probationem faciant. *l.* 10. *D. de prob. l.* 31. *C. de don. l.* 14. *in f. C. de teſtib.*

§. 19. Dummodo ſint Authentica, non exempla, quæ non probant; *l.* 2. *D. h. t. l. ult. D. de prob. l.* 7. *& Auth. Si quis. C. de edend.* niſi ex authenticis fide publica deſcripta ſint. arg. *l.* 57. *D. de admin. tut.*

§. 20. *Privatorum* vero, quod plene probent contra ſcribentem; *l.* 25. §. *ult. in f. D. de prob.* dummodo vel per propriam confeſſionem, vel per teſtes, vel per comparationem literarum, aliquem ſcripſiſſe conſtet, *l.* 20. *C. h. t. N.* 73. *c.* 7. & cauſam debendi contineant. *d. l.* 25. §. *ult. l.* 26. §. 2. *D. depoſ.*

§. 21. Pro ſcribente, ſcriptura privata, ſeu privata adnotatio, vel Rationes non probant; *l.* 5. *l.* 6. *C. de prob.* ne quilibet pro lubitu propria adnotatione aliquem debitorem ſibi conſtituat. *l.* 7. *C. eod.*

§. 22. Niſi I. Aliis adminiculis adjuventur. *l.* 6. *C. de prob.*

Vel II. Talia privata inſtrumenta ab adverſario producta ſint. arg. *l.* 17. *C. de teſtib.*

§. 23. Neque tantum cauſæ Civiles, ſed & Crimina per inſtrumenta probari poſſunt. *l.* 22. *C. ad L. Corn. de falſ. l.* 2. *C. quor. appell. non recip. l. ult. C. de prob.*

§. 24. Adeo, ut contra instrumenta testium auctoritate munita, ne quidem admittantur testes in contrarium. Paul. V. *Sent.* *T.* XV. §. 4. *l.* 1. *C. de testib.*

§. 25. Nisi I. Testes, quorum auctoritate instrumentum nititur, ejus fidem elevent. *N.* 73. *c.* 3.

II. Quinque testes pecuniam instrumento promissam solutam esse juraverint. *l.* 18. *C. de testib.* *N.* 90. *c.* 2.

Vel III. Testamentum coram tribus ad minimum testibus revocatum sit, & lapsus decennii accesserit. *l.* 27. *C. de testam.*

§. 26. Sunt autem Instrumenta strictæ interpretationis, ut, quod illis non continetur, pro omisso habendum sit. *l.* 21. *C. de prob.*

§. 27. Producuntur ordinario instrumenta post litem contestatam, ante causæ conclusionem. arg. *Auth. Jubemus. C. de jud. Auth. At qui. C. de prob.*

§. 28. Non etiam post sententiam; nam res judicata sub prætextu instrumentorum noviter repertorum non rescinditur. *l.* 4. *C. de re jud. l.* 35. *D. eod.*

§. 29. Infringitur fides instrumentorum, I. Si quis per testes vel alia instrumenta contrarium probet. *l.* 14. *C. h. t.*

II. Si simulatio intercesserit. *t. t. C. plus val. quod ag. quam quod simulate concip.*

III. Si falsitas ostendatur. *l.* 42. *C. de transact.*

IV. Si instrumenta cancellata vel rasa sint. *l.* 24. *D. de probat.*

§. 30. Ob *amissionem* autem instrumentorum nemo jus suum amittit, neque obligatio intercidit, si modo aliter veritas probari & fides judici fieri possit. *l.* 1. *l.* 4. *l.* 5. *l.* 6. *l.* 7. *l.* 8. *l.* 10. *l.* 11. *C. h. t. l.* 20. *l.* 21. *C. de prob. l.* 57. *D. de admin. tut.*

§. 31.

§. 31. Instrumenta enim ad substantiam negotiorum non pertinent, sed tantum ad fidem rei gestæ, ut, quod actum est, per ea facilius probari possit. *l.* 4. *D. l.* 10. *C. h. t. l.* 4. *D. de pign. & hyp. l.* 5. *C. de transact. l.* 17. *C. de pact. l.* 9. *C. de locat. cond. l.* 1. *C. de dot. caut. non num.*

Titul. V.

De Testibus.

C. IV. 30.

§. 1. Testes (quorum usus frequens & necessarius est, *l.* 1. *pr. D. h. t.*) sunt *Personæ*, *ad fidem de re dubia judici faciendam adhibitæ. d. l.* 1. *pr. l.* 3. *pr.* §. 1. 2. 3. *D. h. t.*

§. 2. Adhiberi autem testes possunt non solum in criminalibus causis, sed etiam pecuniariis litibus, sicubi res postulat: & hi, quibus non interdicitur testimonium, nec ulla lege excusantur. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 3. *Impediuntur* Furiosi; *l.* 2. §. 3. *D. de jur. codicill. l.* 40. *l.* 124. §. 1. *D. de R. J. l.* 20. §. 4. *D. qui testam. fac. poss.* Mente capti; arg. §. 4. *I. de curat.* Infantes & infantiæ proximi. §. 9. *I. de inut. stip.*

§. 4. Non etiam pubertati proximi: arg. *l.* 111. *D. de R. J. l.* 3. §. 5. *l.* 19. §. 1. *D. h. t.* si scil. testentur de rebus, quæ in intellectum eorum cadunt; *l.* 1. *C. de fals. mon.* & non inviti testimonium dixerint. *l.* 19. §. 1. *D. h. t.*

§. 5. Quanta autem fides ipsis habenda sit, arbitrio judicis relinquendum est. *l.* 3. §. 1. *D. h. t.*

§. 6. *Prohibentur* I. Servi; *l.* 11. & *Auth. Si testis. C. h. t.* Terent. *Phorm. Act.* II. *Sc.* I. v. 62.

nisi alia probatio ad eruendam veritatem deficiat. v. *l.* 7. *D. h. t. l.* 1. *C. de quæst. l.* 53. *D. de jud.*

II. Judicio publico damnati; *l.* 3. §. 5. *D. h. t.* veluti Adulterii, *l.* 14. *l.* 18. *D. h. t.* & Repetundarum. *l.* 15. *D. h. t. l.* 6. §. 1. *D. ad L. Jul. rep.*

III. Judicio publico accusati, *l.* 20. *D. h. t.* quive in vinculis, vel publica sunt custodia. *d. l.* 3. §. 5. *D. h. t.*

IV. In publicis judiciis calumniæ damnati. *l.* 13. *D. h. t.*

V. Ob carmen famosum damnati. *l.* 21. *pr. D. h. t.*

VI. Qui ad bestias ut depugnaret se locaverit. *d. l.* 3. §. 5.

VII. Quæ palam quæstum facit. *d. l.* 3. §. 5.

VIII. Qui ob testimonium dicendum vel non dicendum pecuniam accepisse judicatus, vel convictus erit. *d. l.* 3. §. 5. *D. h. t.*

IX. Qui ob turpitudinem Senatu motus est. *l.* 2. *D. de Senat.*

X. Pagani, Apostatæ, & Hæretici improbiores. *l.* 4. §. 5. *l. pen. C. de hæret. & man.*

XI. Minores viginti annis in causis criminalibus. *l.* 20. *D. h. t.*

XII. Mulieres in testamentis. *l.* 20. §. 6. *D. qui testam. fac. poss.* §. 6. *I. de test. ord. l.* 18. *D. h. t.*

XIII. Omnes in re propria; *l.* 10. *D. l.* 10. *C. h. t.* cujus scil. emolumentum vel damnum ad eos suo nomine pertinet: *l.* 1. §. 11. *D. quand. appelland.* adeoque & illi, qui criminis sunt socii & participes. *l.* 11. *C. h. t.*

XIV. Pater in causa filii, & filius in causa patris. *l.* 9. *D. l.* 6. *C. h. t.*

XV. Quibus imperari potest, *l.* 6. *D. h. t.* aliique domestici. *l.* 24. *D. l.* 3. *C. h. t.*

XVI. Pa-

XVI. Patroni in causa cui patrocinium præstiterunt, aliique negotiorum executores, i. e. Procuratores, Tutores, & Curatores. *l. ult. D. h. t.*

XVII. Amici, & Inimici: *l.* 3. *pr. D. l.* 5. *l.* 17. *C. h. t. l.* 1. §. 24. *D. de quæst. N.* 90. *c.* 7. adeoque & illi, qui ante in reum seu accusatum testimonium dixerunt. *l.* 23. *D. h. t.*

XVIII. Viliores & pauperes, si aliorum sit copia. *l.* 3. *pr. D. l.* 18. *C. h. t. N.* 90. *c.* 1.

§. 7. Qui vero neque impediuntur, neque prohibentur, non tantum volentes, sed & inviti testes adhiberi possunt; *l.* 16. *l.* 19. *C. h. t.* sive privati sint, sive Magistratus; *l.* 21. §. 1. *D. h. t.* sive causa civilis sit, sive criminalis; *d. l.* 16. *C. h. t.* ut & mulctæ dictione, & pignorum capione, ad id compelli possint, arg. *l.* 1. §. 3. *D. de ventr. inspic. l.* 3. §. 9. *D. de tab. exhib.* v. Differt. *N.* VIII. *ad Const. Marci* §. 4. *& seqq.*

§. 8. Nisi forte quis Lege quadam a dicendo testimonio excusetur. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 9. Lege *Julia* enim *Judiciorum publicorum* cavetur, *ne invito denuncietur, ut testimonium dicat adversus socerum, generum, vitricum, privignum, sobrinum, sobrinam, sobrino natum, eosve, qui priore gradu sint. Item ne liberto ipsius, liberorum ejus, parentium, viri, uxoris. Item Patroni, patronæ. Et ut ne patroni patronæ adversus libertos; neque liberti adversus patronum cogantur testimonium dicere. l.* 4. *D. h. t. l.* 12. *C. h. t.*

§. 10. In qua Lege *Generi* appellatione Sponsum quoque filiæ contineri placet; item *Soceri* Sponsæ patrem. *l.* 5. *D. h. t.* add. *l.* 6. §. 1. *D. de grad. & affin. l.* 4. *D. ad L. Pomp. de parr.* Virg. *L.* II. *Æn.* v. 345. *seqq.* & *ibid.* Serv.

§. 11. Producuntur testes ad dicendum testimonium

nium ordinario poſt litem conteſtatam, ante cauſæ concluſionem. arg. *Auth. Jubemus. C. de jud. Auth. At qui. C. de prob. Auth. Sed & ſi quis. C. h. t.*

§. 12. Quem in finem vocantur a Judice, *l.* 1. §. *f. D. h. t.* parte peten e; *l.* 11. *C. h. t. l.* 4. §. 8. *D. de damn. infect.* ſed ſumtibus producentis, pro cujusque teſtis dignitate præſtandis. *l.* 3. §. 4. *D. l.* 11. *C. h. t. l.* 6. §. 2 *C. de appell.*

§. 13. Teſtes vocati ad judicium venire, *l.* 11. *l.* 19. *C. h. t.* &, ſi id exigatur, præſentiam ſuam jurejurando promittere debent; *d. l.* 19. *C. h. t.* ita tamen, ut intra XV. dies interrogandi & examinandi ſint, vel impune diſcedere poſſint. *d. l.* 19. *C. h. t.*

§. 14. Exceptis Perſonis Egregiis, *l.* 15. *D. de jurej. l.* 16. *C. h. t.* Senibus, *l.* 8. *D. h. t.* i. e LXX. annis majoribus, arg. *l. un. C. qui ætat.* Valetudinariis, *d. l.* 15. *D. de jurej. d. l.* 8. *D. h. t.* Militibus, aliisque ex juſta cauſa abſentibus: *d. l.* 8. *l.* 19. *D. h. t.* qui ad judicium venire non coguntur, & ſi ita res ferat, domi ſuæ examinandi ſunt. arg. *d. l.* 15. *D. de jurej. l.* 3. §. *f. D. h. t.* v. *d.* Diſſ. *N.* VIII. *ad Conſt. Marci* §. 11.

§. 15. Priusquam autem perhibeant teſtes teſtimonium, jusjurandum de veritate dicenda præſtare debent; *l.* 9. *pr. l.* 16. *l.* 18. *C. h. t.* etiam Clerici, qui nusquam excipiuntur: *dd. ll.* niſi Judex conſentientibus partibus jurisjurandi gratiam fecerit. arg. *l.* 13. *D. de jurej. l.* 7. §. 14. *D. l. pen. C. de pact.*

§. 16. Præſtito jurejurando, examinantur teſtes a Judice in *Secreto*, i. e. auditorio, ſeu loco judicii; *l.* 14. *C. h. t.* præſentibus partibus: *l. pen. C. h. t. l.* 18. *C. de fid. inſtrum. N.* 90. *c. ult.* quibus & interrogandi facultas conceſſa eſt. arg. *l.* 27. §. 7. *D. ad L. Jul. de adult.* Matth. XXVI. v. 62. Marc. XIV. v. 57. *& ſeqq.*

§. 17. Ad fidem autem rei geſtæ faciendam, etiam non rogatus teſtis idoneus eſt: *l.* 11. *D. h. t.* exce-

ptis

ptis teſtamentis, in quibus teſtes ſpecialiter rogati adeſſe debent. *l.* 21. §. 2. *D. qui teſtam. fac. poſſ.*

§. 18. Et quidem, quantum ad numerum attinet, ordinario duo ſufficiunt; quia pluralis elocutio duorum numero contenta eſt. *l.* 12. *D. h. t.* Deut. XVII. v. 6. Matth. XVIII. v. 16. Joan. VIII, v. 17. II. Cor. XIII. v. 1. Hebr. X. v. 28. I. Tim. V. v. 19.

§. 19. Unius teſtimonium ad plene probandum non admittitur; etiamſi præclaræ curiæ honore præfulgeat. *l.* 9. §. 1. *C. h. t.*

§. 20. Niſi Teſtator unius teſtimonio ſtari velit; v. *l.* 14. *D. de dot. præleg.* vel teſtis perſona ſit publica, & de iis, quæ ad officium ejus pertinent, teſtatus ſit. *l.* 5. §. 13. *D. de rebus eor. qui ſub tut. l.* 21. *in f. C. ad L. Corn. de falſ. Nov.* 73. *c.* 7.

§. 21. Sunt etiam caſus, quibus duo teſtes non ſufficiunt, ſed plures requiruntur. v. *l.* 1. §. *ult. D. h. t.*

§. 22. *Tres* enim requiruntur teſtes I. Si chirographum fiat ſuper pecuniis, L. libras auri excedentibus. *l. ult. C. ſi cert. pet.*

II. Si Teſtator dicat ſeſe nolle, ut teſtamentum factum ſubſiſtat, & hoc pacto teſtamentum infirmare velit. *l.* 27. *C. de teſtam.*

III. Si quis inſtrumentum velit eſſe quaſi publicum. *l.* 11. *C. qui pot. in pign.*

IV. Si quis caute velit deponere. *N.* 73. *c.* 1.

§. 23. *Quinque requiruntur* I. In probatione ſoluti debiti inſtrumento comprehenſi. v. *l.* 1. junct. *l.* 18. *C. h. t.*

II. In Codicillis aliaque ultima voluntate minus ſolenni. *l. ult. C. de codicill. l. ult. C. de fideic.*

III. In contractu imperiti literarum in ſcriptis celebrando, libram auri excedente. *Nov.* 73. *c.* 8.

§. 24. *Septem* in Divortio, *l.* 9. *D. de divort.* & teſta-

teſtamento. §. 3. *I. de teſtam. ord. l. 21. C. de teſtam.*

§. 25. *Octo* vero in teſtamento a cœco faciendo. *l. 8. C. qui teſtam. fac. poſſ.*

§. 26. Quanta autem fides habenda ſit teſtibus, arbitrio judicis relinquendum eſt; qui optime ſcire poteſt, qui, & cujus dignitatis, & cujus exiſtimationis ſint? & qui ſimpliciter viſi ſint dicere: utrum unum eundemque meditatum ſermonem attulerint, an ad ea, quæ interrogata ſunt, ex tempore veriſimilia reſponderint? an dicta teſtium naturæ negotii conveniant? ut &, an inimicitiæ aut gratiæ ſuſpicione careant? *l. 3. pr. §. 1. & ſeqq. l. 21. §. ult. D. h. t.*

§. 27. Ita tamen, ut major ſemper teſtium affirmantium quam negantium, oculatorum quam auritorum, digniorum quam humiliorum & viliorum, ratio habenda ſit. *d. l. 3. pr. §. 1. & ſeqq. N. 90. c. 1.*

TITUL. VI.

DE JURIS ET FACTI IGNORANTIA.

C. I. 18.

§. 1. Eſt etiam vice probationis, quatenus ſcil. ab onere probandi relevat, Præſumtio *Ignorantiæ. l. 21. D. de prob.*

§. 2. *Quæ* proprie eſt cognitionis, quam quis habere poteſt, privatio; & ab *Errore* differt, qui nihil aliud eſt, quam opinio veritati contraria.

§. 3. Sed *Ignorantia* & *Error* JCtis eodem loco habentur. *l. 7. l. 8. D. h. t.*

§. 4. Quo ſenſu *Ignorantia* ſeu *Error* dividitur, quod ſit vel *Juris*, vel *Facti. Inſcr. l. 1. l. 8. l. 9. D. l. 10. C. h. t.*

§. 5.

§. 5. *Ignorantia* seu *Error Juris* est, *cum quis jus, & quid sibi de Jure competat, ignorat;* veluti, si quis bonorum possessionem, vel jus succedendi sibi competere nesciat. *l.* 3. *C. h. t. l.* 1. *pr.* §. 1. *& seqq. D. h. t.*

§. 6. De qua duæ traditæ sunt *Regulæ*, quarum *prior* hæc est: *Ignorantia Juris, in lucro quærendo, omnibus, etiam fœminis, nocet. l.* 7. *l.* 8. *l.* 9. *pr.* §. 3. *D. h. t.*

Altera vero: *Juris ignorantia suum petentibus, seu in damno rei amittendæ non nocet. d. l.* 7. *l.* 8. *D. h. t.*

§. 7. Neque sine ratione receptum, ut Juris ignorantia noceat; Jus enim ignorare subditis non licet: *l.* 12. *C. h. t.* qui, si ipsi id non intelligant, consulere debent prudentiores. *l.* 10. *D. de bon. poss.*

§. 8. Exceptis tamen quibusdam, quibus Jus Civile ignorare permittitur.

§. 9. Quales sunt I. *Minores;* quibus Juris ignorantia non nocet in lucro, damnis, & delictis contra jus Civile commissis. *l.* 9. *pr. D. l.* 11. *C. h. t.*

II. *Fœminæ;* quibus etiam Juris ignorantia non nocet in damnis, & delictis contra jus Civile commissis. *l.* 9. *pr. D. l.* 11. *l. ult. C. h. t. l.* 1. *C. de cond. ob caus. dat. l.* 9. *C. ad SCt. Vellej.*

III. *Milites;* v. *l.* 9. §. 1. *D. l.* 1. *C. h. t.*

IV. *Rustici;* quibus iisdem fere casibus Jus ignorare licet. v. *l.* 1. § *f. de edend. l.* 25. §. 1. *D. de prob.*

§. 10. *Ignorantia* seu *Error Facti* vero est, *quando, quod in casu vel natura contingente positum est, accidisse ignoratur;* veluti, si quis nesciat mortuum esse, cujus hereditas sibi lege defertur: vel testamentum, quo heres institutus est, conditum esse. v. *l.* 1. *pr.* §. 1. *& seqq. D. h. t.*

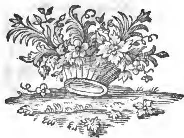
§. 11. De qua hæc Regula tradita est: *Facti ignorantia neque in compendiis, neque damnis nocet. l.* 9. *pr. D. h. t.*

Pp 5 §. 12.

§. 12. Quæ Regula locum habet in *Errore facti alieni; l. 3. pr. l. 5. D. h. t.* dummodo non sit supinus. Nec enim supina ignorantia ferenda est factum ignorantis; ut nec scrupulosa inquisitio exigenda. *Scientia* enim hoc modo æstimanda est: ut neque negligentia crassa, aut nimia securitas satis expedita sit, neque delatoria curiositas exigatur. *l. 6. l. 9. §. 2. l. 3. §. 1. D. h. t.*

§. 13. Non etiam in *Ignorantia facti proprii*, quæ plerumque supina est, & vix ulla ratione prætendi potest. *l. 7. D. ad SCt. Vellej. l. ult. §. 1. in f. D. pro suo.*

§. 14. Nisi forte factum & negotium antiquum sit, *l. 44. D. de acq. poss.* vel intricatum, qualis est calculus rationum reddendarum, v. *l. 47. §. 1. D. de pact. l. 7. D. de confess.* ut oblivio veniam mereatur.

LIBER

Liber XXIII. Titul. I.

De Sponsalibus.

C. V. i.

§. 1. Expositis Contractibus & Actionibus ex iis descendentibus, eorumque Adminiculis, sequuntur Actiones, quæ ratione *Matrimonii*, *Tutelæ* & *Successionis* locum habent.

§. 2. *Matrimonium* præcedunt *Sponsalia*, quæ sunt *Mentio & Repromissio futurarum nuptiarum*. *l.* 1. *D. h. t.*

§. 3. Dicta sunt *Sponsalia* a *spondendo;* nam moris fuit veteribus stipulari & spondere sibi uxores futuras. *l.* 2. *D. h. t.* Plaut. *Aulular. Act.* II. *Sc.* II. v. 77. 78. *Curcul. Act.* V. *Sc.* II. v. 74. *Pœn. Act.* V. *Sc.* III. v. 37. 38. *Trinum. Act.* V. *Sc.* II. v. 33. 34. Gell. *L.* IV. *c.* 4. Unde & *Sponsi Sponsæque* appellatio nata est. *l.* 3. *D. h. t.* Gell. *d. l.*

§. 4. Sed jure novo nudus consensus sufficit ad constituenda Sponsalia; *l.* 4. *l.* 11. *pr. D. h. t.* ut & inter præsentes sine scriptura, *l.* 7. *D. h. t.* & inter absentes per nuncium, vel per epistolam, contrahi possint. *l.* 4. §. 1. *l.* 5. *l. ult. D. h. t.*

§. 5. Dividi solent *Sponsalia* in *Sponsalia de præsenti*, scil. tempore, & *de futuro*. v. *c. pen. x. de sponsal. c.* 1. *x. de sponsf. duor.*

§. 6. Sed Jure Romano omnia Sponsalia sunt de futuro, *l.* 1. *l.* 6. *D. h. t.* & *Sponsalia de Præsenti* ipsum constituunt matrimonium. arg. *l.* 30. *D. de R. J.*

§. 7. *Contrahere possunt Sponsalia*, quicunque consentire possunt, *l.* 7. §. 1. *l.* 11. *D. h. t.* neque legibus prohibentur; etiam impuberes. In Sponsalibus enim

enim contrahendis ætas contrahentium definita non eſt, ut in matrimoniis; quapropter & a primordio ætatis Sponſalia effici poſſunt, ſi modo id fieri ab utraque perſona intelligatur, i. e. ſi ſeptem annis non ſint minores. *l.* 14. *D. h. t.*

§. 8. Sine conſenſu contrahentium enim Sponſalia fieri nequeunt; *l.* 7. §. 1. *l.* 11. *l.* 13. *D. h. t.* ut & liberos, qui in poteſtate ſunt, vel expreſſe, vel tacite, conſentire oporteat. *l.* 11. *l.* 12. *pr. D. h. t.*

§. 9. *Impediuntur* itaque Furioſi, & Mente capti, *l.* 8. *D. h. t.* nec non Infantes. *l.* 14. *D. h. t.* §. 9. *I. de inut. ſtip.*

§. 10. *Prohibentur* autem Tutores & Curatores, qui neque ſibi, neque filio ſuo, Sponſalia cum pupilla, vel adulta, contrahere poſſunt; *l.* 14. *D. h. t.* junct. *l.* 36. *l.* 59. *D. de rit. nupt. l.* 1. *C. de interdict. matr. int. pup. & tut.* omnesque, inter quos nuptiæ interdictæ ſunt. *l.* 15. *l.* 16. *D. h. t. l.* 60. §. 5. *D. de rit. nupt.*

§. 11. Plane ſolus conſenſus contrahentium ſemper non ſufficit. In Sponſalibus enim omnium eorum conſenſus exigitur, quorum in nuptiis deſideratur. *l.* 7. §. 1. *D. h. t.*

§. 12. Unde, ſi liberi ſunt in poteſtate patris, conſenſus patris etiam neceſſarius eſt; *d. l.* 7. §. 1. junct. *pr. I. de nupt.* qui tamen, niſi evidenter diſſentiat, conſentire videtur. *d. l.* 7. §. 1. junct. *l.* 5. *C. de nupt.*

§. 13. Quod ſi pupilli ſint, tutorum quoque conſenſus requiritur; *l.* 6. *D. h. t.* non vero etiam curatorum, ſi adulti ſint. arg. *l.* 20. *D. de R. N. l.* 8. *C. de nupt.*

§. 14. *Effectus Sponſaliorum* eſt, quod inducant ſpem nuptiarum, *l.* 1. *l.* 6. *D. h. t.* adeoque & quibus-

busdam casibus vim matrimonii obtineant. v. *l.* 1. *D. de his qui not. infam. l.* 13. §. 3. *D. ad L. Jul. de adult. l.* 5. *C. de bon. quæ lib.*

§. 15. Dabatur etiam olim, si sponsa uxor non dabatur, aut non ducebatur, stipulantibus *Actio ex Sponsu*, contra spondentem aut stipulantem, ad id quod interfuerat eam uxorem accipi, aut dari. Gell. *L.* IV. *c.* 4. Sed postea apud Romanos receptum, ut Sponsalibus libere renunciare liceret; *l.* 1. *C. h. t. l.* 2. §. 1. 2. *D. de div. l.* 2. *C. de repud.* adeo, ut ne pœnæ quidem in stipulatum deductæ petitio daretur. arg. *dd. ll. l.* 2. *C. de inut. stip.*

§. 16. Dissolvuntur itaque Sponsalia: I. Renunciatione. *l.* 1. *C. h. t. l.* 2. §. 1. 2. *D. de div. l.* 2. *C. de rep.* Quod postea mutavit Imp. Leo *Nov.* 74.

II. Ob Fornicationem, arg. Deut. XXII. v. 20. 21. *Nov. Leon.* 93. Furorem, arg. *l.* 22. §. 7. *D. sol. matr.* similesve causas.

III. Morte sponsi, vel sponsæ. Quo casu arrhæ Sponsaliorum nomine datæ restituendæ sunt; nisi causam, ut nuptiæ non celebrarentur, defuncta persona præbuit. *l.* 3. *C. h. t.*

IV. Si sponsus in eadem provincia intra biennium, in diversis intra triennium, nuptias exequi supersederit; *l.* 2. *C. h. t. l.* 2. *C. de rep. c.* 5. *X. h. t.* nisi justæ causæ excusationi locum faciant. *l. pen. D. h. t.*

Titul.

Titul. II.

De Ritu Nuptiarum.

C. V. 4.

§. 1. Nuptiæ (quæ a *nubendo* seu *obnubendo*, eo quod caput nubentis flammeo obvolvebatur, sic dictae sunt, Varr. *de L. L. L.* IV. Fest. *in voc. Nuptias. Obnubit.* & *Flameo.* Isidor. *L.* IX. *c.* 8.) non semper eodem modo accipiuntur.

§. 2. Aliquando enim festivitatem significant nuptialem. *l.* 22. *l.* 24. *C. h. t.* Phædr. *L.* I. *Fab.* 6.

Nonnunquam conjunctionem corporum. Apul. 7. *Metam.* Plaut. *Cist. Act.* I. *Sc.* I. v. 45. 46. *Cas. prol.* Horat. *L.* III. *Od.* 11.

Plerumque vero conjunctionem animorum.

§. 3. Quo sensu *Nuptiæ* & *Matrimonium* pro eodem accipiuntur, *l.* 10. *l.* 65. §. 1. *D. h. t.* §. 1. *I. de patr. pot.* & a Modestino in *l.* 1. *D. h. t.* describuntur, *Conjunctio maris & fœminæ, & consortium omnis vitæ, divini & humani juris communicatio:* ab Imp. Justiniano vero in §. 1. *I. de patr. pot. Viri & mulieris conjunctio, individuam vitæ consuetudinem continens.* add. *l.* 1. *D. rer. amot. l.* 22. §. 7. *D. solut. matr.*

§. 4. Dicuntur *Nuptiæ* seu *Matrimonium Conjunctio;* maxime scil. animorum. Nuptias enim non concubitus, sed consensus facit: *l.* 30. *D. de R. J. l.* 15. *D. de cond. & dem.* licet per consequentiam ad consummandum Matrimonium corporum conjunctio accedat.

§. 5. *Viri & Mulieris;* prohibita enim est nefanda libido, *l.* 31. *C. ad L. Jul. de adult.* & Polygamia simultanea. v. Matth. XIX. v. 8. junct. Genes. II. v. 18. *& seqq.* Maleach. II. v. 14. *& seqq.* Lev. XVIII.

v. 18.

v. 18. I. ad Cor. VII. v. 14. §. 6. 7. *I. h. t. l.* 1. *D. de his qui not. inf. l.* 2. *C. de inc. nupt. l.* 7. *C. de Judæis.*

§. 6. *Individuam vitæ consuetudinem continens;* quoad votum scil. contrahentium: v. *l.* 1. *D. de jur. dot.* cui contrarium est, si fiat divortium.

§. 7. Excluditur autem per ultima hæc verba *Concubinatus*, qui est conjunctio maris cum fœmina libera eaque unica, *N.* 18. *c.* 5. *circ. fin. l. un. C. de concub.* citra affectionem maritalem; *l.* 4. *D. de concub.* ut & *Contractus*, cæteraque negotia.

§. 8. Sed *communionem bonorum* non inferunt, quæ jure nostro est incognita; adeo, ut & constante matrimonio acquisita solius sint mariti. *l.* 51. *D. de don. int. vir. & ux.*

§. 9. Nisi forte Societas omnium bonorum inter conjuges expresse contracta sit. *l.* 16. §. *ult. D. de alim. legat. l.* 17. §. 1. *D. solut. matr.*

§. 10. In *Nuptiis* contrahendis olim solennis observabatur *Ritus*, *h. t.* maxime *deductionis sponsæ in domum mariti; l.* 5. *D. h. t.* sed successu temporis abiit in desuetudinem, neque ad substantiam matrimonii pertinet.

§. 11. Ut autem *Nuptiæ* sint *justæ*, i. e. legitimæ, requiritur I. *Ut contrahentes sint Cives; pr. I. h. t.* inter servos enim non nuptiæ sunt, sed contubernium. *l.* 14. §. 3. *D. h. t. l.* 3. *C. de incest. nupt.*

§. 12. II. *Puberes*, & ad generandum habiles. *pr. I. h. t. l.* 39. §. 1. *D. de jur. dot. l.* 14. §. 7. *D. de Æd. ed. l. pen. D. quand. dies legat.*

§. 13. Sunt autem masculi puberes post annum XIV. fœminæ post annum XII. *pr. I. quib. mod. tut. fin. Nov.* 100. *c.* 2. Sed Canones habitudinem corporum considerant. *c.* 3. *X. de despons. impub.*

§. 14. III. *Consentiant libere; l.* 2. *l.* 21. *D. h. t. l.*

134.

134. *D. de V. O.* & proinde contrahentes non sint furiosi; *l.* 16. §. 2. *D. h. t.* Absit *Error Substantialis*, arg. *l.* 15. *D. de jurisdict.* in sexu scil. persona, vel virginitate; v. Deut. XXII. v. 21. Matth. I. v. 19. *& seqq. l.* 11. §. 5. *D. de act. emt. Nov. Leon.* 93. (*Accidentalis* in divitiis sc. vel forma non nocet;) nec non *Vis* atque *Metus*, qui matrimonium reddit ipso jure nullum. *l.* 21. *D. h. t. l.* 14. *C. h. t. l.* 134. *D. de V. O.*

§. 15. IV. *Ut, si in potestate parentum sint, eorum consensum habeant.* Exod. XXII. v. 17. Deut. VII. v. 3. I. Cor. VII. v. 36. 38. *l.* 2. *l.* 3. *l.* 16. §. 1. *l.* 18. *D. h. t. pr. I. h. t.*

§. 16. In tantum, ut patris consensus præcedere vel concomitari debeat, *d. pr. I. h. t. l.* 5. *C. h. t.* adeoque ratihabitio hic non sufficiat.

§. 17. Si pater furiosus sit, ut consentire nequeat, adhibenda est auctoritas Curatorum, & Nobiliorum totius familiæ, nec non Magistratus vel Episcopi loci. *l.* 25. *C. h. t. l.* 28. *C. de Episc. aud. pr. I. h. t.*

§. 18. Si pater apud hostes sit vel absit, neque intra triennium revertatur, liberi matrimonium legitime contrahunt; *l.* 9. §. 1. *l.* 10. *D. h. t.* quin & aliquando ante triennium: dummodo eam filius ducat uxorem, vel filia tali nubat, cujus conditionem certum sit patrem non repudiaturum. *l.* 11. *D. h. t.*

§. 19. Quod si parentes sine causa consentire nolint, & injuria liberos prohibeant ducere uxores, vel nubere, ex L. Julia & Papia & Constitutione Divorum Severi & Antonini, per Proconsules, Præsidesque Provinciarum, in matrimonium collocare, & dotare coguntur. *l.* 19. *D. h. t.*

§. 20. Consensus autem Matris, & Curatorum, ordinario non est necessarius. *l.* 20. *C. l.* 20. *D. h. t.*

§. 21.

§. 21. V. *Non obsit ratio Cognationis, Affinitatis, Honestatis, Delicti*, aliave *Civilis*.

§. 22. Ratione *Cognationis*, in *Linea Recta*, prohibentur nuptiæ inter *Parentes* & *Liberos*, in infinitum. *l.* 53. *D. h. t.* §. 1. *I. h. t. l.* 17. *C. h. t.* Levit. XVIII. v. 7. *& seq.*

§. 23. Et si tales personæ inter se coïerint, nefarias atque incestas nuptias contraxisse dicuntur. §. 1. *I. h. t. l.* 39. §. 1. *l. ult. D. h. t.*

§. 24. Neque interest ex justis nuptiis cognatio descendat, an non: *l.* 54. *D. h. t.* ut & serviles cognationes nuptiis impedimento sint; *l.* 8. *l.* 14. §. 2. *D.* §. 10. *I. h. t.* quoniam in contrahendis matrimoniis naturale jus & pudor inspiciendus est. *d. l.* 14. §. 2.

§. 25. Quin etiam nefas existimatur eam uxorem ducere, quæ per adoptionem filia neptisve esse cœperit: in tantum, ut, etsi per emancipationem adoptio dissoluta sit, idem juris maneat. *l.* 55. *pr. D.* §. 1. *I. h. t.*

§. 26. *In Linea Collaterali Æquali* nuptiæ prohibentur in gradu secundo, inter *Fratres* & *Sorores*, non tantum germanos, sed & consanguineos & uterinos: §. 2. *I l.* 17. *C. h. t.* Lev. XVIII. v. 9. 11. non tantum legitimos, sed & vulgo quæsitos; *l.* 54. *D. h. t.* imo & adoptivos, quamdiu constat adoptio. *l.* 17. *pr.* §. 1. *D. d.* § 2. *I. h. t.*

§. 27. Inter Consobrinos & Consobrinas in gradu quarto, nuptiæ sunt permissæ: *l.* 3. *D.* §. 4. *I. l.* 19. *C. h. t.* Num. XXXVI. v. 11. junct. v. 6. *l.* 78. §. 8. *D. ad SCt. Treb.* licet Jure Can. secus sit. *c.* 8. *X. de consang.*

§. 28. *In Linea Collaterali Inæquali* nuptiæ prohibentur inter eas personas, quæ sibi liberorum & parentum loco sunt. §. 3. 5. *I. l.* 39. *pr. D. h. t.*

§. 29. *Parentum* autem *loco ſunt*, non quicunque propius contingunt ſtipitem quam alter, ſed ii demum, qui ſtipiti, a quo alter originem trahit, immediate ſubſunt; Patruus ſcil. & Avunculus, Amita & Matertera: quos *Thios* vocat Imp. *N.* 118. *c.* 3. *pr.*

§. 30. Hinc nuptiæ ſunt prohibitæ inter *Patruos*, *Avunculos* & *neptes; Amitas*, *Materteras* & *nepotes;* Lev. XVIII. v. 12. 13. *l.* 17. §. *ult. l.* 39. *pr. D.* §. 3. 5. *I. h. t. l.* 17. *C. h. t.* ut & ulterius ſequentes. Cujus enim fratris vel ſororis filiam quis ducere non poteſt, ejus neque neptem permittitur. *d.* §. 3. *I. h. t.*

§. 31. Adeo, ut ne quidem concubinatus inter eas perſonas ſubſiſtere poſſit. *l.* 56. *D. h. t.*

§. 32. Licet ob errorem juris, aliasque circumſtantias, iis quandoque ignoſcatur, & ſtatus liberorum ex talibus nuptiis procreatorum confirmetur, perinde ac ſi legitime concepti fuiſſent. *l.* 57. §. 1. *D. h. t.* v. Diſſert. *N.* IX. *ad Conſt. Marci.*

§. 33. Sed & prohibitæ ſunt nuptiæ quædam ob *Cognationem Spiritualem;* inter Suſceptorem ſcil. & eam, quæ ex ſacro baptiſmate ſuſcepta eſt. *l.* 26. *C. h. t.*

§. 34. Ratione *Affinitatis* eodem fere gradu prohibentur nuptiæ, quo ratione cognationis: quia Vir & Uxor una ſunt caro. Gen. II. v. 24. Matth. XIX. v. 5. *c.* 8. *X. de conſang.*

§. 35. Hinc illicitæ ſunt nuptiæ inter *Vitricum* & *Privignam, Socerum* & *Nurum*, *l.* 14. §. 4. *D.* §. 6. *I. h. t. l.* 17. *C. h. t. Novercam* & *Privignum*, *Socrum* & *Generum. d. l.* 14. §. 4. *D. h. t.* §. 7. *I. l.* 17. *C. h. t.* Levit. XVIII. v. 15. 17. I. Cor. V. v. 1.

§. 36. Ut & inter *Fratrem* & *Fratris Viduam, Affinem* & *defunctæ Uxoris Sororem.* Levit. XVIII. v. 16. *l.* 5. *l. pen. l. ult. C. de inceſt. nupt.*

§. 37.

§. 37. Nec non inter *Nepotem* & *defuncti Patrui Viduam;* Levit. XVIII. v. 14. XX. v. 24. eademque ratione, quantum quidem ad jus Divinum attinet, inter *Viduum* & *defunctæ Uxoris Sororis filiam.*

§. 38. Idemque, quod in servilibus cognationibus constitutum est, etiam in servilibus affinitatibus servandum est. *l.* 14. §. 3. *D. h. t.*

§. 39. Inter privignos autem, cum inter eos neque cognatio sit, neque affinitas, nuptiæ contrahi possunt: etsi fratrem communem ex novo parentium matrimonio susceptum habeant. *l.* 34. §. 2. *D.* §. 8. *l. h. t. l.* 134. *pr. D. de V. O.* Non obst. Levit. XVIII. v. 11.

§. 40. Unde & Titius filiam Mæviæ ducere, & Mævia filio Titii nubere, & duo viri alter alterius filiam ducere possunt: *l. ult.* §. 14. *D. de grad. & aff.* licet hæ nuptiæ quandam nominum confusionem pariant.

§. 41. *Ratione Honestatis* non licet ducere *quasi privignam*, i. e. filiam uxoris per divortium dimissæ, ex alio procreatam; *quasi nurum*, i. e. sponsam filii; *quasi novercam*, i. e. sponsam patris: §. 9. *I. h. t. l.* 12. §. 1. 2. 3. *D. h. t.* intercedit enim Affinitas quasi quædam imperfecta, & quod non vetat fieri Lex, hoc vetat fieri pudor. *l.* 42. *D. h. t.*

§. 42. *Ratione Delicti* non potest quis ducere adulterii ream vel damnatam; *l.* 26. *D. h. t. l.* 29. §. 1. *D. ad L. Jul. de adult. l.* 9. *C. eod.* nec de adulterio accusatus accusatam; *l.* 11. §. 11. *D. l.* 34. *C. ad L. Jul. de adult. N.* 134. *c.* 12. neque raptor raptam. *l. un.* §. 1. *in f. C. de rapt. virg.*

§. 43. *Ratione* denique *Civili* prohibitæ sunt Nuptiæ: I. Inter Senatores vel amplissimis dignitatibus præditos, & libertinas, aliasque humiles & abjectas

perſonas. *l.* 23. *l.* 27. *l.* 34. *in f.* *l.* 42. §. 1. *l.* 43. §. 10. *l.* 47. *l.* 49. *D.* *l.* 3. *C. h. t.* *l.* 7. *C. de inceſt. & inut nupt.*

§. 44. De quo fragmentum *Legis Juliæ* & *Papiæ* ſupereſt, quod ita habet: QUI SENATOR EST, QUIVE FILIUS, NEPOSVE EX FILIO, PRONEPOSVE EX FILIO NATO, CUJUS EORUM EST, ERIT; NE QUIS EORUM SPONSAM UXOREMVE SCIENS DOLO MALO HABETO LIBERTINAM; AUT EAM, QUÆ IPSA, CUJUSVE PATER MATERVE, ARTEM LUDICRAM FACIT, FECERIT; NEVE SENATORIS FILIA, NEPTISVE EX FILIO, PRONEPTISVE EX NEPOTE, FILIO, NATO, NATA, LIBERTINO, EIVE, QUI IPSE, CUJUSVE PATER, MATERVE ARTEM LUDICRAM FACIT, FECERIT; SPONSA, NUPTAVE SCIENS DOLO MALO ESTO. NEVE QUIS EORUM DOLO MALO SCIENS SPONSAM UXOREMVE EAM HABETO. V. *l.* 44. *pr.* §. 1. *& ſeqq. D. h. t.*

§. 45. Quo & ejus, quæ palam corpore quæſtum, vel lenocinium facit vel fecit, mentionem factam eſſe docet Ulp. *Fragm. Tit.* 13. §. 1. *l.* 43. *pr.* §. 1. *& ſeqq. D. h. t.* add. *l.* 41. *pr. D. h. t.*

§. 46. Sed Jus illud *Legis Juliæ* & *Papiæ*, licet per Orationem D. Marci, eamque ſecutum Senatusconſultum, *l.* 16. *D. h. t.* ut & Conſtantinum, *l.* 1. *C. de nat. lib.* confirmatum ſit, poſtea tamen per Juſtinum in *l.* 23. *C. h. t.* (ubi in inſcr. leg. *Juſtinus*) & Juſtinianum in *l. ult. C. h. t.* & *Nov.* 78. *c.* 3. abrogatum eſt. add. *Auth. Sed novo. C. de nat. lib.*

§. 47. II. Prohibitæ ſunt nuptiæ *inter Eum, qui officium in aliqua Provincia adminiſtrat*, & *Provincialem;* *l.* 38. *l.* 57. *D. h. t.* ob rationem potentatus. *l.* 63 *D. h. t. l. un. C. ſi rect. prov. vel ad eum pertinent. ſponſalit. ded. arrh.*

§. 48. III. SCto, Antonini & Commodi temporibus facto, *inter Tutorem ejusque filios* & *nepotes* & *Pupil-*

Pupillam, nec non *Curatorem* & *Adultam; l.* 36. *l.* 59. *l.* 60. *l.* 62. §. 2. *l.* 64. §. 1. *l.* 66. *l.* 67. *D. h. t. t. t. C. de interdict. matr. int. pup. & tut. seu curat. filiosque eor.* ne pupillæ in re familiari circumscribantur ab his, qui rationes eis gestæ tutelæ vel curæ reddere compelluntur, & rationum redditio intervertatur. *d. l.* 64. §. 1. *D. h. t.*

§. 49. Nisi pupilla vel adulta a patre tutori vel curatori ejusve filio desponsa, vel in testamento destinata sit. *l.* 36. *l.* 65. *pr. D. h. t.*

§. 50. IV. Inter *Christianos* & *Judæos. l.* 6. *C. de Judæis.*

§. 51. V. Ob clericatum, & votum castitatis; *Nov.* 6. *c.* 1. §. 7. *N.* 123. *c.* 12. 14. 29. *N.* 89. *c.* 9. *l.* 44. *C. de Ep. & Cler.* licet aliud obtinuerit sub Constantino, *l.* 2. §. 4. *C. de Ep. & Cler.* & secundum Jus Divinum nulli hominum ordini matrimonio interdicendum sit. Ep. ad Hebr. XIII. v. 4. I. Tim. III. v. 2. & IV. v. 3. add. *Nov. Leon.* 2. 3.

§. 52. Benedictio Ecclesiastica jure nostro ad nuptias non requiritur; sed deinceps a Leone Imp. introducta est, *Nov.* 89. & Jure Can. *c.* 1. *caus.* 30. *q.* 5. *c.* 13. *x. de præs.* ut & moribus fere recepta.

§. 53. *Effectus Nuptiarum* seu *Matrimonii* justi & legitimi, alius est *utriusque conjugis communis*, alius *Mariti*, vel *Uxoris proprius.*

§. 54. *Communis utriusque* est cohabitatio, conjugalis debiti exhibitio. v. I. Cor. VII. v. 3. 4. Genes. II. v. 24. utriusque fortunæ participatio, *l.* 22. §. 7. *D. sol. matr.* ut & bonorum communicatio, quantum scil. ad promiscuum usum rerum attinet. *l.* 1. *D. h. t. l.* 1. *D. rer. am. l.* 4. *C. de crim. expil. hered.*

§. 55. *Specialis* seu *proprius ratione Mariti* est, I. Potestas maritalis in uxorem. v. Genes. III. v. 16. I. Cor. XI.

XI. v. 3. *&* XIV. v. 34. Ephes. V. v. 22. I. Tim. II. v. 11. 12. Tit. II. v. 5. I. Petr. III. v. 1. *& seqq.*

§. 56. Quæ ex Lege Romuli maxima fuit, ut, si quid uxor peccasset, pœnam lueret ex mariti læsi arbitrio; Dion. Hal. *L.* II. *c.* 26. v. Plin. *L.* XIV. *c.* 13. Val. Max. *L.* VI. *c.* 3. *n.* 9. sed successu temporis imminuta & mitigata est.

§. 57. Hinc uxor marito debet obsequium & reverentiam, *l.* 14. §. 1. *D. sol. matr. l. un.* §. 7. *C. de rei ux. act. l.* 12. §. 1. *C. qui pot. in pign.* nec non operas & auxilium; *l.* 48. *D. de op. lib.* sequiturque maritum, tum ratione fori, *l. pen. D. de jurisd. l. ult. C. de incol.* tum ratione domicilii: *d. l. ult. l.* 5. *D. h. t. l.* 65. *D. de jud. l.* 1. §. 15. *D. ad SCt. Silan.* ut, si ille domicilium mutaverit, & ipsa sequi teneatur.

§. 58. II. Potestas patria in liberos, quæ soli patri non matri competit. v. supr. *ad t. de his, qui sunt sui vel alien. jur.* §. 4. *& seqq.*

§. 59. *Effectus* autem *specialis ratione Uxoris* in eo maxime consistit, quod maritus uxori alimenta præstare debeat, *l.* 22. §. 8. *D. sol. matr. c.* 11. *dist.* 31. eam defendere, *l.* 2. *D. de injur.* ægrotam & furiosam curare, *d. l.* 22. §. 8. *D. sol. matr.* &, si dotem non habeat, propriis sumtibus sepelire; *l.* 16. *D. de relig.* ut &, quod non tantum vivo marito, sed & eo mortuo, quamdiu ad secunda vota non transit, dignitate mariti gaudeat. *l.* 8. *D. de Senat. l.* 10. *C. h. t. l.* 13. *C. de dign.* v. Differt. N. VIII. *de Caus. Obl. C.* II. §. 3. *& seqq.*

§. 60. Ad quæ consequenda, cum non semper sponte præstentur, *Actio* competit *Extraordinaria*, quæ ex sola æquitate nascitur. *d.* Differt. *N.* VIII. *C.* II. §. 18. *& seqq.*

§. 61. Quod si vero adversus præscripta Legum aliqui coïerint, nec vir nec uxor, nec nuptiæ nec matrimonium, nec dos intelligitur, §. 12. *I. h. t.*

sed

ſed matrimonium ipſo jure nullum eſt; *l.* 5. *C. de ll.* adeoque liberi non ſunt in poteſtate patris, ſed pro ſpuriis habentur. *d.* §. 12. *l.* 23. *D. de ſtat. hom.* & inſuper pœna arbitraria pro qualitate delicti locum habet. *d.* §. 12. *l. ult. D. h. t. N.* 12. *c.* 1. *Auth. Inceſtas nuptias. C. de inceſt. nupt.*

§. 62. Sunt autem Nuptiæ vel *Primæ*, vel *Secundæ* ſeu poſteriores, poſt primas contractæ. *t. t.* & *l.* 8. *C. de ſec. nupt.* junct. *l.* 4. *pr. C. de bon. quæ lib.*

§. 63. Quæ, priori matrimonio legitime ſoluto, Jure tum Naturali, tum Divino, tum Civili ſunt licitæ. v. Geneſ. XXV. v. 1. I. Sam. XXV. v. 42. Rom. VII. v. 1. 2. I. Cor. VII. v. 39. I. Tim. V. v. 14. Matth. XXII. v. 25. *& ſeqq. t. t. C. de ſec. nupt. l.* 4. *pr. C. de bon. quæ lib.*

§. 64. Non tamen ſimpliciter & indiſtincte, ſtatim ab omnibus contrahi poſſunt.

§. 65. Vidua enim intra annum luctus alteri nubere nequit, ſed maritum, tum propter ſanguinis turbationem, *l.* 11. §. 2. *D. de his qui not. infam.* tum propter reverentiam marito debitam, *l.* 1. *l.* 2. *C. de ſec. nupt. l.* 4. *C. ad SCt. Tertull. l.* 14. §. 1. *D. ſol. matr.* jure novo per integrum annum lugere debet. *l.* 2. *C. de ſec. nupt.* v. ſupr. *ad t. de his qui not. infam.* §. 14. *& ſeqq.*

§. 66. Si contra fecerit, & intra annum luctus alii nupſerit, ſi quidem ſui juris fuerit, I. Infamia notatur. *l.* 1. *pr. D. de his qui not. inf. l.* 1. *l.* 2. *C. de ſec. nupt. N.* 22. *c.* 22.

II. Secundo viro ultra tertiam partem bonorum in dotem dare nequit. *l.* 1. *C. de ſec. nupt. d. N.* 22. *c.* 22.

III. Neque ei teſtamento plus quam tertiam partem relinquere. *d. l.* 1. *d. N.* 22. *c.* 22.

IV. Omnium hereditatum, legatorum, fideicommiſſo-

missorum, suprema voluntate relictorum, ut & donationis mortis causa, expers est. *d. l.* 1. *d. N.* 22. *c.* 22.

V. Amittit, quæ prior maritus ei suprema voluntate reliquit, *d. l.* 1. vel ipsa jure sponsalium acquisivit. *l.* 2. *C. eod. d. N.* 22. *c.* 22.

VI. Neque hereditates ab intestato, vel legitimas, vel honorarias, ultra tertium gradum vindicare permittitur. *d. l.* 1. *C. de sec. nupt. d. Nov.* 22. *c.* 22.

§. 67. Quæ pœnæ etiam locum habent, si mulier intra annum luctus stuprum passa peperit; modo indubitati juris sit, partum ex priori marito non esse conceptum: qualis censetur undecimo mense post mortem mariti editus. *Nov.* 39. *c.* 2. *Auth. Eisdem. C. de sec. nupt. Auth. Quod hodie. C. de repud.*

§. 68. Sed & si viduus quandocunque, vel vidua post annum luctus secundas nuptias contrahat, beneficia quædam in favorem liberorum prioris matrimonii introducta sunt, quæ minus accurate *pœnæ secundarum nuptiarum* dici solent.

§. 69. Secundas enim nuptias contrahens, sive vir, sive mulier, I. Amittit non solum proprietatem rerum a priore conjuge sibi relictarum, sive illæ donatæ sint propter nuptias, sive mortis causa, sive simplici donatione inter vivos; sed etiam earum rerum, quæ ex successione liberorum sibi acquisivit: *l.* 3. §. 1. *C. de sec. nupt. Auth. Ex testamento. C. eod.* solo usufructu apud eum remanente. *d. l.* 3. *C. de sec. nupt. Nov.* 22. *c.* 32.

§. 70. II. Non potest ex bonis suis, ullo titulo, sive inter vivos, sive per ultimam voluntatem, plus relinquere novo conjugi, quam in unum ex liberis prioris matrimonii contulit, cui minimum relictum est. *l.* 6. *C. de sec. nupt. N.* 2. *c.* 3. *N.* 22. *c.* 27.

§. 71.

§. 71. Quod ultra datum eſt, ſecundo conjugi aufertur, & ex æquo inter liberos prioris matrimonii, non etiam poſterioris, dividitur. *Nov.* 22. *c.* 25. Abrogata *l.* 9. *C. de ſec. nupt.*

§. 72. III. Amittit bona ſub conditione viduitatis relicta. *Nov.* 22. *c.* 43. *Auth. Cui relictum. C. de indict. vid. toll.* Quo *c.* 43. derogatur *l. pen. & ult. C. h. t.*

§. 73. IV. Conjux heres inſtitutus, & legato conditionali in gratiam liberorum prioris matrimonii oneratus, cautionem legatorum ſervandorum cauſa præſtare tenetur; *Nov.* 22. *c.* 41. *l.* 6. §. 1. *C. ad SCt. Treb.* quæ cæteroquin a patre exigi nequit. *l.* 7. *D. ut legator. ſeu fideic. ſervand. cauſ. cav.*

§. 74. V. Quod mater dedit filio, per occaſionem ingratitudinis nequit revocare. *Nov.* 22. *c.* 35. *l.* 7. *C. de rev. don.*

§. 75. Non enim ex pura videtur voluntate ingratitudinem introducere, ſed ſecundas nuptias conſiderans ad hanc veniſſe cogitationem putabitur. *d. N.* 22. *c.* 35.

§. 76. Niſi tamen aperte filius aut circa vitam ipſam inſidians matri, aut manus inferens impias, aut circa ſubſtantiæ totius ablationem agens adverſus eam aliquid declaretur. *d. N.* 22. *c.* 35.

§. 77. VI. Mater amittit tutelam, *N.* 22. *c.* 40. *N.* 94. *c.* 3. *Auth. Sacramenta. C. quand. mul. off. tut.* & educationem liberorum. *N.* 22. *c.* 38. *l.* 1. *C. ubi pup. educ. deb.*

§. 78. Ut & VII. Dignitatem & privilegia prioris mariti. *l.* 10. *C. h. t. Nov.* 22. *c.* 36. *l.* 22. §. 1. *D. ad mun. l.* 8. *D. de Sen.*

§. 79. Quæ tamen beneficia ceſſant, I. Si omnes

liberi ſpecialiter iis renunciaverint. *l. pen. C. de pact. l.* 41. *D. de min. l.* 69. *D. de R. J.*

II. Si nulli liberi ex priori matrimonio extent. *l.* 3. *C. de ſec. nupt. Nov.* 22. *c.* 22. & 26.

§. 80. Non etiam, ſi conjux defunctus, vel liberi prioris matrimonii, in ſecundas nuptias ſuperſtitis conjugis, vel parentis ſui, conſentiant.

TITUL. III.

DE JURE DOTIUM.

C. V. 12.

§. 1. Nuptiis ſive Matrimonio ſolet accedere, *Dos*, quæ ſine matrimonio eſſe non poteſt. *l.* 3. *l.* 39. *inf. D. h. t.*

§. 2. *Dos* eſt *bonorum quantitas*, ſeu *id*, *quod a muliere datur marito, ad ſuſtinenda onera matrimonii. l.* 7. *pr. l.* 56. §. 1. *l.* 76. *D. l.* 20. *C. h. t. l.* 21. §. 1. *D. de don. int. vir. & ux.*

§. 3. Dividitur I. In *Profectitiam*, & *Adventitiam.* Ulp. *Fragm. T.* VI. §. 3. *l.* 5. *pr.* §. 9. 11. *D. h. t.*

§. 4. *Dos Profectitia* eſt, *quæ a patre vel parente profecta eſt*, *de bonis vel facto ejus.* Ulp. *d. l. l.* 5. *pr. D. h. t.*

§. 5. Sive ipſe Parens dederit, ſive Procurator ejus, ſive juſſu vel contemplatione ejus alius, nihil intereſt. *d. l.* 1. §. 5. & *ſeqq. D. h. t.*

§. 6. Non etiam intereſt, an pater pro filia *ſua* dotem dederit, an pro *emancipata*? quia non jus poteſtatis, ſed parentis nomen dotem *profectitiam* facit, ſi ſcil. ut parens dederit. *d. l.* 5. §. 11. *D. h. t.*

§. 7. *Adventitia* eſt, *quam ipſa mulier, vel extraneus pro ea dat.* Ulp. *d. l. d. l.* 5. §. 9. 11. *D. h. t.*

§. 8. II. In *Voluntariam*, & *Neceſſariam.*

§. 9.

§. 9. *Voluntaria* eſt, *quam mater, aliusve dat pro lubitu.*

§. 10. *Neceſſaria*, quam *Lex imperat, & pater dare cogitur. l. 19. in f. D. de R. N. l. ult. C. de dat. promiſſ.*

§. 11. III. In *Promiſſam* & *Conſtitutam. t. t. C. de dot. promiſſ. & nud. pollicit.*

§. 12. *Promiſſa* eſt, *quam præſtari placuit, ſed nondum præſtita vel tradita eſt. l. 1. l. 6. C. de dot. promiſſ.*

§. 13. *Conſtituta, cum poſſeſſio tradita eſt. l. 5. D. ſol. matr. l. 13. §. 2. D. de fund. dot. l. 1. C. de dot. caut. non num.*

§. 14. IV. In *Cautam*, & *Numeratam. t. t. C. de dot. caut. non numerat.*

§. 15. *Dos Cauta* eſt, *quam maritus, ſpe futuræ numerationis, inſtrumento ſe accepiſſe fatetur, l. 1. l. 2. C. de dot. caut. non num.*

§. 16. Cui opponitur *Exceptio non numeratæ dotis. l. f. & Auth. ſeq. C. eod.* Quæ, ſi matrimonium intra biennium ſolutum fuerit, a marito vel ejus herede, intra annum opponenda eſt; ſi autem ſolutum fuerit poſt biennium, usque ad annum decimum, intra tres menſes opponi debet: ſi vero poſt decennium ſolvatur matrimonium, plane opponi nequit, niſi maritus ſit minorennis, qui adverſus lapſum temporis reſtitui debet. *d. l. fin.* & *Auth. ſeq. C. de dot. caut. non num.*

§. 17. *Numerata* eſt, *quæ re ipſa data* & *annumerata eſt. l. 1. l. 3. C. de dot. caut. non num.*

§. 18. V. In *Æſtimatam*, & *Inæſtimatam. l. 10. §. 4. & ſeqq. D. l. 5. l. 10. C. h. t.*

§. 19. *Dos Æſtimata* eſt, *cum res æſtimatæ in dotem dantur. dd. ll.*

§. 20.

§. 20. Eaque æstimatio vel *Venditionis causa* fit, vel *Taxationis*.

§. 21. *Æstimatio Venditionis causa* facta dicitur, cum res ad valorem justi pretii exacta ita datur, ut maritus soluto matrimonio non ipsam rem restituere cogatur, sed præstando dictum pretium seu æstimationem satisfacere possit. *d. l.* 10. §. 4. *&* *seqq.* *l.* 17. §. 1. *D. l.* 10. *C. h. t.*

§. 22. *Taxationis*, vero causa, cum soluto matrimonio res ipsæ æstimatæ restituendæ sunt, & certi pretii ideo fit mentio, ut constet, quanti res sit, & ne, si species aliqua deminuta vel perdita sit, alio pretio, quam quo taxata fuerat, reposci queat. *l.* 69. §. 7. *D. l.* 21. *C. h. t. l.* 50. *D. sol. matr.*

§. 23. *Dotem dare possunt* quicunque volunt, sed Pater cogitur; nam Legibus cautum est, omnino paternum esse officium, dotem vel ante nuptias donationem pro sua dare progenie. *l.* 19. *D. de R. N. l. ult. C. de dot. promiss.*

§. 24. An filia sua sit & in potestate, an emancipata; an egena, an locuples, nihil interest. *d. l. ult. C. de dot. promiss.* licet liberis locupletibus alimenta præstare pater non teneatur. *l.* 5. §. 7. *D. de agn. & al. lib.*

§. 25. Dummodo filia sit justo matrimonio quæsita, non naturalis seu illegitime nata; v. *l.* 41. §. 11. *D. de leg.* 3. *d. l. ult. C. de dot. promiss.* neque indigna aut ingrata. arg. *l.* 3. §. 5. *D. de bon. poss. contr. tab. N.* 115. *c.* 3. §. 11.

§. 26. Mater pro filia dotem dare non cogitur: nisi ex magna & probabili causa, veluti, si pater forte inops sit; vel lege specialiter expressa, *l.* 14. *C. h. t.* veluti, si mater sit hæretica, quæ una cum patre dotes pro filiabus & neptibus orthodoxis dare tenetur.

tur. *l.* 19. §. 1. *Auth. Gazaros. C. de hæret. & manich.*

§. 27. Neque ad id obstringitur frater vel soror, arg. *l.* 12. §. *pen. l.* 13. §. *f. D. de admin. tut. l.* 1. §. 2. *D. de tut. & rat. distr.*

§. 28. *In dotem dari possunt* res omnes, quæ sunt in rerum natura & hominum commercio: sive illæ corporales sint, sive incorporales, veluti nomina, *l.* 2. *C. de O. & A. l.* 77. *D. h. t.* & ususfructus; *l.* 7. §. 2. *l.* 66. *D. h. t.* sive mobiles, sive immobiles. *l.* 42. *D. h. t. l.* 7. §. 12. *D. sol. matr. t. t. D. & C. de fund. dot.*

§. 29. Quantitas autem dotis fere ex facultatibus & dignitate patris, vel mulieris, nec non mariti, statuitur. *l.* 69. §. 4. *l.* 60. *D. h. t.*

§. 30. Unde & *Generalis* dotis promissio, non expressa quantitate, a patre facta valet; *d. l.* 69. §. 4. *D. h. t. l.* 47. *D. de leg.* 3. non vero ab extraneo: *l.* 1. *C. de dot. promiss.* nisi promiserit, *quodcunque arbitratus fuisset*, quo casu boni viri arbitrium stipulationi insertum videtur. *l.* 3. *C. de dot. prom.*

§. 31. Plane, si velit fœmina universa bona marito in dotem dare, nulla lege prohibetur. *l.* 4. *C. l.* 72. *D. h. t.*

§. 32. Quo tamen casu, si læsa vel circumventa est, in integrum restitui potest. *l.* 6. §. *ult. l.* 61. *D. h. t. l.* 9. §. 1. *D. de min. l.* 1. *C. si adv. dot.*

§. 33. Constituitur vero dos per traditionem, cum possessio marito traditur. *l.* 5. *in f. D. sol. matr. l.* 13. §. 2. *D. de fund. dot.*

§. 34. *Effectus dotis promissæ* est, quod marito contra promissorem, ad dotem promissam præstandam, vel *Actio ex Stipulatu* competat, vel *Condictio ex Lege. l. un.* §. 1. *C. de rei ux. act. l.* 6. *C. de dot. prom.* add. Caj. *Inst. L.* III. *T.* II. §. 1.

§. 35.

§. 35. Ita tamen, ut ſocer gaudeat beneficio competentiæ. *l. pen. D. h. t. l. 17. D. ſol. matr. l. 21. l. 22. D. de re jud.*

§. 36. *Conſtitutæ* vero, quod res dotalis tranſeat in dominium mariti, qui conſtante matrimonio dotis eſt dominus. *l. 7. §. 3. D. l. 3. l. 23. C. h. t. l. 13. §. 2. D. de fund. dot. pr. I. quib. alien. lic. l. 9. C. de R. V.*

§. 37. Quin & in perpetuum dominus manet, ſi res venditionis cauſa æſtimata in dotem data ſit. *l. 10. pr. §. 1. 5. l. 17. §. 1. D. l. 5. l. 10. C. h. t.*

§. 38. Unde Maritus fructus, tum naturales, tum civiles, ex re dotali, conſtante matrimonio, perceptos lucratur. *l. 7. pr. §. 1. l. 10. §. 3. D. l. 20. C. h. t.*

§. 39. Non etiam alias acceſſiones, quæ fructuum nomine non veniunt, veluti partum ancillæ, *l. 10. §. 2. D. h. t.* & theſaurum; *l. 7. §. 12. D. ſol. matr.* quæ marito tanquam domino quidem acquiruntur, & dotem augent, ſed ſoluto matrimonio una cum dote reſtitui debent. *d. l. 10. §. 2. D. h. t. l. 7. §. 12. D. ſol. matr.*

§. 40. Cumque maritus ſua cauſa dotem accipiat, in re dotali dolum & culpam præſtare debet; *l. 17. pr. D. h. t. l. 18. §. 1. D. de ſol. matr.* nec non ſtipendia & tributa, quæ fructuum ſunt onera. *l. 13. D. de imp. in res dot. fact.*

§. 41. Quod ſi dos æſtimata venditionis cauſa evicta ſit, *Actioni de Evictione* locus eſt; *l. 1. C. h. t.* quia talis dotis conſtitutio venditionis vicem obtinet. arg. *l. 4. C. de evict.*

§. 42. Si vero dos inæſtimata evicta ſit, non item; niſi evictio a ſocero vel muliere promiſſa ſit, vel dolus dantis interceſſerit. *l. 1. C. h. t.*

Titul.

Titul. IV.

De Pactis Dotalibus.

C. IV. 14.

§. 1. Et hæc quidem ita ſeſe habent, niſi dotis dationi ſingularia *Pacta* adjecta ſint, quæ legem dant doti, & ſervanda ſunt. *l.* 1. *C. de pact. conv. tam. ſup. dot. l.* 10. *C. de pact. l.* 48. *D. eod.*

§. 2. Niſi I. *Bonis moribus ſint contraria:* quale eſt *Pactum*, *Ne de moribus agatur; l.* 5. *pr. D. h. t. Ne ob res donatas*, vel *amotas agatur:* quia altero pacto ad furandum mulieres invitantur, altero jus civile impugnatur; *d. l.* 5. *§.* 1. *Ne dolus præſtetur; l.* 27. *§.* 3. *D. de pact. l.* 23. *D. de R. J.* nec non *Pactum de futura ſucceſſione conjugum. l.* 5. *C. de pact. conv. l. ult. D. de ſuis & legit. her. l.* 15. *C. de pact.*

§. 3. II. *Contraria ſint ipſius dotis naturæ:* quale eſt *Pactum*, *Ut fructus in dotem convertatur*, vel *maritus fructus reddat; l.* 4. *D. h. t.* &, *Ne ob impenſas neceſſarias agatur:* quia tales impenſæ dotem ipſo jure minuunt. *l.* 5. *§.* 2. *D. h. t.*

§. 4. III. *Cauſam dotis reddant deteriorem; l.* 17. *D. h. t.* vel *Mulierem indotatam faciant:* arg. *l.* 2. *D. de jur. dot.* quale eſt *Pactum*, *Ut minus exigatur*, *quam maritus accepit; l.* 5. *pr. D. h. t. Ut maritus dolum ſolummodo, non culpam præſtet; l.* 6. *D. h. t. Ut maritus dotem reddat die ulteriori; l.* 14. *l.* 15. *l.* 16. *l.* 17. *D. h. t.* nec non, *Ut dos ad defuncti mariti heredes devolvatur, neque uxori reſtituatur. l.* 2. *D. h. t.*

§. 5. Sed & illicitum eſt *Pactum* ratione mariti, ſi convenerit, *Ut a marito fidejuſſores dotis dentur; t. t. C. ne fidej. dot. dent.* quia, cui ſe ipſam credit mulier,

lier, & merito dotem credere debet. *l.* 2. *C. ne fidej. dot. dent. l.* 8. *C. de pact. conv.*

§. 6. *Effectus Pactorum licitorum* est, quod & exceptionem producant, & actionem: *l.* 1. *C. de pact. conv.* & quidem ratione uxoris, & per virilem sexum ascendentium, *Actionem ex Stipulatu; l. un.* §. 1. 13. *C. de rei ux. act.* respectu extranei autem, vel *Actionem ex Stipulatu*, si stipulatio intercesserit, vel *Præscriptis verbis*, si stipulatio non intercesserit. *l.* 6. *C. de jur. dot.*

§. 7. Dissolvuntur vero *Pacta dotalia*, uti aliæ conventiones, solo contrario paciscentium consensu. *l.* 58. *D. de pact. l.* 5. *C. de O. & A. l.* 35. *D. de R. J.*

TITUL. V.

DE FUNDO DOTALI.

C. V. 23.

§. 1. Licet autem maritus rei dotalis fiat dominus, *l.* 13. §. 2. *D. h. t.* & dominii fructus sit alienatio, *l.* 21. *C. mand. l.* 72. *D. de R. J.* Fundum tamen dotalem alienare nequit, propter *Legem Juliam de adulteriis*, per quam dotale prædium maritus alienare prohibetur. Paul. II. *Sent. T.* XXI. §. 2. *pr. I. quib. alien. lic.*

§. 2. Quæ inter alia tale caput habuisse videtur: *Fundum Italicum dotalem maritus invita muliere ne alienato; neve consentiente ea obligato.* arg. *l. un.* §. 15. *C. de rei ux. act. Rubr. D. & C. de fund. dot.* Paul. *d. l.*

§. 3. Loquitur *Lex Julia* de *Fundo*, seu prædio; *l.* 4. *D. l.* 1. *C. h. t.* non etiam de rebus mobilibus, quas marito, si quidem solvendo sit, *l.* 1. *C. de serv. pign.*

pign. dat. man. alienare licet. *l.* 3. §. 2. *D. de fuis & legit. her. l.* 3. *C. de jur. dot. l.* 1. *l. ult. C. de ferv. pign. dat. man. l.* 42. *D. de jur. dot.*

§. 4. Et quidem de *Fundo Italico:* fed Juftinianus Imp. differentiam inter *prædia Italica* & *Provincialia* fuftulit. *l. un.* §. 15. *C. de rei uxor. act. pr. I. quib. alien. lic.* add. *l. un. C. de ufuc. transform.* §. 40. *I. de R. D.*

§. 5. Ut adeo jure novo non interfit, an fundus dotalis *Italicus* fit, an *Provincialis; d. l. un.* §. 15. *d. pr. I. quib. alien. lic.* an prædium rufticum, an urbanum. *l.* 13. *pr. D. h. t.*

§. 6. Prohibet autem, *Ne maritus fundum dotalem invita muliere alienet, vel confentiente ea pignori obliget; l. un.* §. 15. *C. de R. U. A. pr. I. quib. alien. lic.* quod iterum mutavit Imp. Juftinianus, ut non tantum invita muliere non poffit alienare vel pignori obligare, fed ne quidem ea confentiente poffit vel alienare vel pignori obligare. *d. l. un.* §. 15. *C. de R. U. A. pr. I. quib. alien. lic.* Ne muliebris fexus fragilitas in perniciem fubftantiæ earum convertatur; *d. pr. I. quib. alien. lic.* dum uxor, vel mariti reverentia, vel amore, rerum fuarum alienationi facile dat confenfum.

§. 7. Quæ prohibitio etiam ad fponfum extenditur. *l.* 4. *D. h. t.*

§. 8. Si contra factum fuerit, alienatio nulla eft, *l.* 42. *D. de ufucap. l.* 5. *C. de ll.* fundumque alienatum mulier foluto matrimonio, vi dominii ad eam reverfi, vindicare poteft. *l.* 30. *C. de jur. dot.*

§. 9. *Ceffat* autem *Lex Julia* I. Si fundus feu prædium dotale Venditionis caufa æftimatum in dotem datum fit, *l.* 10. §. 4. *D. l.* 5. *l.* 10. *C. de jur. dot.*

II. Si alienatio non sit voluntaria, sed necessaria. *l.* 1. *pr. D. l.* 2. *C. h. t.*

III. Si alienatio in utilitatem uxoris facta sit. *l.* 26. *l. ult. D. de jur. dot.*

§. 10. Quin & alienatio nulliter facta quandoque convalescit, si scil. dos lucro mariti cessit, ejusque dominus maritus factus sit irrevocabiliter. *l. pen. D. h. t. l.* 42. *D. de usuc.*

Liber XXIV. Titul. I.

De Donationibus Inter Virum Et Uxorem.

C. V. 16.

§. 1. Cum autem *Dos* detur ad ſuſtinenda onera matrimonii, *l.* 7. *pr. l.* 76. *D. l.* 20. *C. de jur. dot. l.* 21. §. 1. *D. h. t.* etiam conſtante matrimonio conſtitui poteſt; §. 3. *I. de don.* ſed aliæ *Donationes* inter *Virum* & *Uxorem*, conſtante matrimonio, ſunt prohibitæ. *l.* 1. *l.* 2. *pr. D. h. t.*

§. 2. Et primum quidem moribus receptum, ne inter *Virum* & *Uxorem* donationes valerent. *l.* 1. *D. h. t.* Ulp. *Fragm. T.* VII. Paul. *L.* II. *Sent. T.* XXIII. Ne mutuato amore invicem ſpoliarentur, donationibus non temperantes, ſed profuſa erga ſe facilitate; nec eſſet eis ſtudium liberos potius educendi: ut &, quia ſæpe futurum eſſet, ut diſcuterentur matrimonia, ſi non donaret is, qui poſſet; atque ea ratione eventurum, ut venalicia eſſent matrimonia. *l.* 1. *l.* 2. *D. h. t.*

§. 3. Quod poſtea in jus abiit, & Oratione Antonini (Caracallæ ſcil.) Auguſti confirmatum eſt; cujus fragmentum exhibet Ulp. in *l.* 3. *pr. D. h. t.* quod ita habet: Majores nostri inter Virum et Uxorem Donationes prohibuerunt, amorem honestum solis animis æstimantes, famæ etiam conjunctorum consulentes, ne concordia pretio conciliari *videretur*, (ſic leg.) neve melior in paupertatem incideret, deterior ditior fieret.

§. 4. Prohibentur itaque inter *Virum* & *Uxorem* *Donationes*; non etiam Emtio Venditio, ſimilesve contractus: niſi in fraudem SCti aliquid factum ſit. *l.* 5. §. 5. *l.* 7. §. 6. *l.* 31. §. 3. *l.* 52. *D. h. t.*

§. 5. Prohibentur sibi donare *Vir & Uxor*, seu conjuges, omnesque, qui in ejusdem potestate sunt. *l.* 3. §. 1. 2. *& seqq. D. h. t.* Ad Sponsum & Sponsam vero hæc prohibitio non pertinet. *l.* 5. *l.* 27. *l.* 65. *D. h. t.*

§. 6. Sive per se donent, *l.* 3. §. 9. *D. h. t.* sive per interpositam personam, & brevis manus fictionem, nihil interest. *l.* 3. §. 12. 13. *l.* 4. *l.* 5. *D. h. t.*

§. 7. Generaliter enim tenendum est, id, quod inter ipsos conjuges, aut qui ad eos pertinent, aut per interpositas personas agitur, non valere. *l.* 5. §. 2. *& seqq. D. h. t.*

§. 8. Et ita quidem inter *Virum* & *Uxorem* interdicta est Donatio, ut ipso iure nihil valeat, quod actum est, & id, quod inter eos donationis causa geritur, nullius momenti sit. *l.* 3. §. 10. *D. h. t.*

§. 9. Unde & revocatur donum ab eo, cui donatum est: ut, si quidem extet, res vindicetur; si vero consumpta sit, condicatur, quatenus locupletior factus est. *l.* 5. §. 18. *l.* 6. *D. h. t.* Qua in re tempus litis contestatæ spectandum est. *l.* 7. *pr. D. h. t.*

§. 10. Non tamen omnes *Donationes* prohibentur, sed illæ demum, *quæ donantem pauperiorem, accipientem* vero *faciunt locupletiorem. l.* 5. §. 8. 16. *D. h. t.*

§. 11. Hinc *Valet Donatio*, I. Si maritus heres institutus repudiet hereditatem donationis causa; neque enim pauperior fit, qui non acquirit, sed qui de patrimonio suo deposuit. *l.* 5. §. 13. *D. h. t.*

II. Si legatum repudiet. *l.* 5. §. 14. *D. h. t.*

III. Si rogatus uxori restituere, integrum fideicommissum, sine ulla deductione, restituat. Quia magis pleniore officio fidei præstandæ functus maritus, quam donasse videtur; nec de *suo* proficiscitur, quod de

de alieno plenius reſtituunt, voluntatem defuncti ſecuti. *l.* 5. §. 15. *D. h. t.*

IV. Si res aliena donata ſit. *l.* 25. *D. h. t.*

V. Si Donatio ſepulturæ cauſa facta ſit. *l.* 5. §. 8. 9. 10. 11. *D. h. t.*

VI. Si maritus ad Oblationem Dei uxori donavit; vel locum, in quo opus publicum, quod promiſerat facere; vel ædem publicam dedicaret. *l.* 5. §. 12. *D. h. t.*

VII. Si mulier acceptam a marito pecuniam in ſportulas pro cognato ſuo erogaverit. *l.* 5. §. 17. *D. h. t.*

VIII. Si maritus pecuniam uxori in unguenta, vel ſimilia dederit. *l.* 7. §. 1. *l.* 31. §. 9. *D. h. t.*

IX. Si Vir & Uxor tantundem ſibi donaverint. *l.* 7. §. 2. *l.* 32. §. 14. *D. h. t.*

Quibus poſterioribus caſibus donatarii non fiunt locupletiores. *dd. ll.*

§. 12. Sed & X. *admiſſa* eſt *Donatio* inter *Virum* & *Uxorem;* Si vir uxori ad refectionem ædium donaverit. *l.* 14. *D. l.* 21. *C. h. t.*

XI. Si honoris cauſa, puta adipiſcendæ dignitatis gratia, ab uxore Donatio facta ſit. Ulp. *T.* VII. §. 1. *l.* 40. *l.* 41. *l.* 42. *D. h. t.*

XII. Si vir uxori Kalendis Martiis, aut natali die, modicum munus dederit. *l.* 31. §. 8. *D. l.* 21. *C. h. t.* add. *l.* 1. §. 1. *l.* 7. §. 1. *D. ad L. Jul. repet.*

XIII. Si uſuræ ex ſorte donata, fructus ex fundo donato percepti ſint; *l.* 15. §. 1. *l.* 16. *l.* 17. *D. h. t.* impenſæ in itinere præſtitæ. *l.* 21. *pr. D. h. t.* vel in doctrinam ſervorum factæ, *l.* 28. §. 1. *D. h. t.* vel operæ ſervorum, ſimiliave minoris momenti conceſſa ſint: *l.* 28. §. 2. *D. h. t.* non enim

amare, nec tanquam inter infestos, jus prohibitæ Donationis tractandum est, sed ut inter conjunctos maximo affectu, & solam inopiam timentes. *d. l.* 28. §. 2.

XIV. Si manumissionis causa facta sit. Paul. *L.* II. *Sent. T.* XXIII. §. 2. *l.* 7. §. *ult. l.* 8. *D. l.* 22. *C. h. t.*

XV Si sit donatio mortis causa; quia in hoc tempus excurrit donationis eventus, quo vir & uxor esse desinunt. *l.* 9. §. 2. *l.* 10. *l.* 11. *pr.* §. 1. *& seqq. D. h. t.*

XVI. Si fiat exilii causa. *l.* 43. *D. h. t.*

XVII. Si divortii causa, *l.* 60. §. 1. *D. h. t.* vel post divortium facta sit. *l.* 64. *D. h. t.*

XVIII. Si ab Imperatore Reginæ conjugi, vel vice versa facta sit. *l.* 26. *C. h. t.*

XIX. Si morte donatoris confirmata sit. *l.* 32. §. 1. 2. *D. h. t.*

§. 13. Idem enim Imperator Antoninus Caracalla, ante excessum Divi Severi patris sui, (qui etiam jam ea de re caverat, v. *l.* 23. *D. h. t.*) auctor fuit Senatui censendi, Fulvio Æmiliano & Nummio Albino Consulibus, A. U. C. 959. Post N. C. 206. ut aliquid laxaret ex juris rigore. *l.* 32. *pr. D. h. t.*

§. 14. Quæ Oratio seu SCtum *de Confirmandis Donationibus* non solum ad ea pertinet, quæ nomine uxoris a viro comparata sunt, sed ad omnes donationes inter virum & uxorem factas; ut & ipso jure res fiant ejus, cui donatæ sunt, & Obligatio sit civilis. *d. l.* 32. §. 1. 2. 3. *l.* 33. *pr. D. h. t.*

§. 15. Ait autem Oratio: FAS ESSE, EUM QUIDEM, QUI DONAVIT, POENITERE, HEREDEM VERO ERIPERE, FORSITAN ADVERSUS VOLUNTATEM SUPREMAM EJUS, QUI DONAVERIT, DURUM ET AVARUM ESSE. *l.* 32. §. 2. *D. h. t.*

§. 16.

§. 16. *Pœnitentiam* accipere debemus ſupremam; proinde, ſi uxori donavit, deinde eum pœnituit, mox deſiit pœnitere, dicendum eſt Donationem valere: ut ſupremum ejus ſpectemus judicium. Quemadmodum circa fideicommiſſa ſolemus, vel in legatis cum de doli exceptione tractamus; ut ſit ambulatoria voluntas ejus uſque ad vitæ ſupremum exitum. *l.* 32. §. 3. *D. h. t.*

§. 17. Sed ubi ſemel donatorem pœnituit, etiam heredi revocandi poteſtatem tribuimus, ſi appareat defunctum evidenter revocaſſe voluntatem. Quod ſi in obſcuro ſit, proclivior eſſe debet judex ad comprobandam Donationem. *d. l.* 32. §. 4. *D. h. t.*

§. 18. Adjectum etiam fuit in Oratione: Si prior vita decesserit, qui donatum accepit. Adeoque, ſi ante mors contigerit ei, cui donatum eſt, nullius momenti donationem eſſe voluit. *l.* 32. §. 14. *D. h. t.*

§. 19. Non ſolum autem *Virum* & *Uxorem* complectitur, ſed etiam cæteros, qui propter matrimonium donare prohibentur. *d. l.* 32. §. *16. & ſeqq. D. h. t.*

§. 20. Dummodo, ſi talis donatio D. aureos excedat, Actis inſinuetur, vel per ſupremam voluntatem ſpecialiter confirmetur. *l.* 25. *C. h. t.* junct. *l.* 36. §. *ult. C.* §. 2. *I. de don. N.* 162. *c.* 1. §. 1. 2.

§. 21. Permiſſa denique etiam inter conjuges eſt *Donatio Propter nuptias.* §. 3. *I. de don.*

§. 22. Quæ eſt *Donatio, quam maritus facit uxori, vel ſponſus ſponſæ, in ſecuritatem dotis. d.* §. 3. *I. de don.*

§. 23. Olim vocabatur *Donatio ante nuptias*, & tacitam in ſe conditionem habebat, ut tum rata eſſet, cum matrimonium eſſet infecutum. *d.* §. 3.

§. 24. Cum vero D. Juſtinus permiſiſſet, eam

etiam post nuptias augeri posse, Imp. Justinianus ulterius constituit, ut tales donationes non augeantur tantum, sed etiam constante matrimonio initium accipiant, & non *Ante*, sed *Propter nuptias* vocentur; *d.* §. 3. *l. ult. C. de don ant. nupt.* dotique tum quoad quantitatem, tum quoad pacta respondeant. *d. l. ult. C. de don. ant. nupt. Nov.* 97.

§. 25. Rerum autem sic donatarum mulier constante matrimonio non est domina, neque fructus ex iis percipit, sed habet in iis tantum jus pignoris. *l.* 29. *C. de jur. dot. N.* 61. *c.* 1. *pr. c. f. x. h. t.*

Titul. II.

De Divortiis, Et Repudiis.

C. V. 17.

De Divortiis.

§. 1. Et hæc fere jura sunt *constantis Matrimonii:* sequuntur ea, quæ *soluto Matrimonio* locum habent.

§. 2. *Dirimitur* autem *Matrimonium Divortio, Morte, Captivitate*, vel alia contingente *Servitute* utrius eorum. *l.* 1. *D. h. t.*

§. 3. I. *Matrimonium* ordinario *solvitur Morte* naturali alterutrius conjugum. *d. l.* 1. *D. h. t. N.* 22. *c.* 20. Ep. ad Rom. VII. v. 2. 3. I. Cor. VII. v. 39.

§. 4. Adeo, ut Viro superstiti pro lubitu, arg. *l.* 9. *D. de his qui not. infam:* fœminæ post annum luctus, ad secunda vota transire liceat. v. *l.* 11. §. 3. *D. de his qui not. infam. l.* 1. *l.* 2. *C. de sec. nupt.* v. supr. *ad t. de R. N.* §. 63. 65.

§. 5. II. *Solvitur Matrimonium Captivitate*, si alteruter in hostium potestatem venerit; *l.* 1. *D. h. t.*

l. 10.

l. 10. *l.* 56. *D. sol. matr. l.* 12. §. 4. *D. de capt. & postl. rev.* adeo, ut matrimonium nec jure postliminii redintegretur, nisi novus intercedat consensus matrimonialis. *l.* 8. *l.* 14. §. 1. *D. de capt. & postl. rev.*

§. 6. Ei tamen, qui in civitate mansit, secundis nuptiis, altero vivente, interdicitur, si constet captivum vivere. Sin autem in incerto sit, an vivus apud hostes teneatur, vel morte præventus, tunc, si quinquennium a tempore captivitatis excesserit, ad secundas nuptias migrare potest. *l.* 6. *D. h. t. N.* 22. *c.* 7.

§. 7. Sed jure novo id sublatum videtur: ut mulier, licet nec responsum, nec literas a marito susceperit, simpliciter teneatur expectare, donec maritus vel mortuus, vel a captivitate liberatus est. arg. *Nov.* 117. *c.* 11. *Auth. Hodie. C. de rep.*

§. 8. III. Alia quacunque *Servitute*, *l.* 1. *D. h. t.* quæ mors civilis est: *l.* 32. §. 6. *D. de don. int. vir. & ux. l.* 63. §. *ult. D. pro soc.* veluti, si alteruter conjugum ob ingratitudinem in servitutem redigatur; *Nov.* 22. *c.* 9. aut propter crimen servus pœnæ fiat. *l.* 24. *C. de don. int. vir. & uxor.*

§. 9. Cumque deportatus etiam pro mortuo habeatur, §. 1. *I. quib. mod. jus patr. pot. solv. l.* 63. §. *ult. D. pro soc.* per *Deportationem* mariti quoque solvebatur matrimonium; *l.* 56. *D. sol. matr.* nisi mulier uxoris affectionem retinuisset. *l.* 1. *C. de rep.*

§. 10. Sed servitus pœnæ jure novo quoque abrogata est; *Nov.* 22. *c.* 8. neque per deportationem matrimonium amplius solvitur. *Nov.* 22. *c.* 13.

§. 11. IV. *Divortio; l.* 1. *D. h. t.* quod, (a diversitate mentium sic dictum, vel quia in diversas partes eunt, qui distrahunt matrimonium, *l.* 2. *pr. D. h. t. l.* 191. *in f. D. de V. S.*) vel *late* accipitur, vel *stricte.*

§. 12. *Divortium latius* acceptum etiam inter *Sponsum* & *Sponsam* fieri poteſt; *l.* 8. *D. de condict. cauſ. dat. cauſ. non ſec.* ſed *ſtrictius* acceptum tantum inter *Virum* & *Uxorem* fieri dicitur. *l.* 101. §. 1. *l.* 191. *D. de V. S.*

§. 13. Quo ſenſu *Divortium* eſt *Diſſolutio matrimonii, eo animo facta, ne divertentes unquam iterum conjungantur. l.* 2. *pr. l.* 3. *D. h. t.*

§. 14. Si quid enim in calore iracundiæ vel fit, vel dicitur, non prius ratum eſt, quam ſi perſeverantia apparuit judicium animi fuiſſe. *d. l.* 3. *D. h. t. l.* 48. *D. de R. J.*

§. 15. Quod primis DXX. annis in Urbe Romana fuit incognitum. Primus Sp. Carvilius Ruga uxorem ob ſterilitatem dimiſiſſe legitur. Dion. Hal. *L.* II. *c.* 26. Gell. *L.* XVII. *c.* 21. Poſtea etiam ſine cauſa id facere permiſſum: Plutarch. *in Æmil. Paulo,* ſed ſolis viris. Plaut. *in Mercat. Act.* IV. *Sc.* VI. v. 6. 7. Tandemque etiam uxoribus. v. Juven, *Sat.* VI. v. 224. *& ſeqq.* Sen. *de Ben. L.* III. *c.* 16.

§. 16. Ut Divortia poſterioribus temporibus non tantum mala gratia & ex juſta cauſa, ſed & ex leviori, v. *l.* 60. §. 1. *l.* 61. *D. de don. int. vir. & ux.* & bona gratia fieri poſſent. *l.* 6. *D. h. t. l.* 32. §. 10. *l.* 62. *D. de don. int. vir. & ux.*

§. 17. Sive inter præſentes, adhibitis præter libertum (qui hiſce fere verbis, *Tuas res tibi habeto,* vel *Tuas res tibi agito,* divortium renunciabat, *l.* 2. §. 1. *D. h. t.*) ſeptem teſtibus civibus Romanis: *l.* 2. §. *ult. l.* 9. *D. h. t.* Juven. *Sat.* VI. v. 145. ſive inter abſentes, per libellum repudii. *l.* 2. §. *ult. l.* 7. *D. h. t.* add. Matth. XIX. v. 7.

§. 18. Sed deinceps id diſplicuit. Primique Theodoſius & Valentinianus Impp. ſine juſta cauſa diſſolvi matri-

matrimonium prohibuerunt, certasque causas, ob quas divortium fieri posset, præscripserunt, in *l.* 8. §. 2. 3. *C. de repud.* Quibus aliam adjecit Justinianus in *l.* 10. *C. eod.* & iterum tres alias in *l.* 11. §. 2. *C. eod.* quas simul exhibet in *Nov.* 22. *c.* 5. 6. 7. 8. 14. & 15. §. 1. Ita tamen, ut, quod jam iterum admiserat Anastasius, *l.* 9. *C. h. t.* Divortium mutuo conjugum consensu fieri posset. *d. Nov.* 22. *c.* 4. Sed postmodum id iterum prohibuit, nisi castitatis concupiscentia id fiat, *N.* 117. *c.* 10. *Auth. Quod hodie. C. h. t.* causasque *Divortii* contraxit, & ad pauciores redegit in *Nov.* 117. *c.* 8. 9.

§. 19. Ut scil. maritus uxori repudium mittere possit, I. Si contra imperium cogitantibus aliquibus conscia est mulier, aut etiam viro suo non indicet. *d. N.* 117. *c.* 8. §. 1.

II. Si uxor sit adultera. *d. c.* 8. §. 2.

III. Si vitæ mariti insidiata sit. *d. c.* 8. §. 3.

IV. Si cum viris extraneis nolente marito convivatur, aut cum iis lavat. *d. c.* 8. §. 4.

V. Si nolente marito foris domum manserit. *d. c.* 8. §. 5.

VI. Si ignorante marito ludis spectandis interfuerit. *d. c.* 8. §. 6.

§. 20. Et contra marito uxor repudium mittere possit, I. Si maritus contra imperium aut ipse cogitaverit aliquid, aut cogitantibus conscius non indicaverit imperio, aut per se, aut per quamcunque personam. *d. N.* 117. *c.* 9. §. 1.

II. Si vitæ uxoris insidiatus sit. *d. c.* 9. §. 2.

III. Si uxorem aliis adulterandam velit tradere. *d. c.* 9. §. 3.

IV. Si uxorem adulterii accusaverit, neque probaverit. *d. c.* 9. §. 4.

V. Si maritus præter uxorem aliam mulierem domi

mi habeat, vel cum ea in alia domo frequenter manere convincatur. *d. c.* 9. §. 5.

§. 21. Adeo, ut, si sine justa causa Divortium fiat, ex constitutione Theod. & Valentin. uxor dotem, maritus donationem propter nuptias amittat, iisque matrimonium interdicatur in quinquennium. *l.* 8. §. 4. *C. de repud.* Ex constitutione autem Justiniani, dos aut donatio propter nuptias cedat communibus liberis, vel, iis non existentibus, conjugi innocenti. v. *N.* 117. *c.* 13. *N.* 127. *c.* 4. *N.* 134. *c.* 11.

§. 22. Quod jus tamen, licet summa ratione introductum sit, postmodum iterum mutavit Justinus in *Nov.* 140. *c.* 1. dum concedit, ut, prout olim juris fuit, matrimoniorum solutiones ex consensu fieri possint.

§. 23. Jus Divinum autem, quod nunc fere servatur, duas agnoscit Divortii causas, *Adulterium* scil. Matth. V. v. 12. XIX. v. 9. & *Malitiosam Desertionem.* I. Cor. VII. v. 15. Jus Canonicum vero nullas, *c.* 4. 10. 22. *Q.* 7. *Caus.* 32. permittens tantum *Separationem quoad thorum & mensam*; quod proprie Divortium non est.

§. 24. Quod si vero Divortium ex justa causa, veluti ob *Adulterium,* factum sit, solutum est matrimonium, ejusque vinculum; *N.* 117. *c.* 8. §. 1. 2. *c.* 9. §. 5. Matth. V. v. 32. XIX. v. 9. I. Cor. VII. v. 10. adeoque conjuges separati ad alias nuptias transire possunt. Matth. *d. c.* XIX. v. 9. *l.* 8. §. 4. *l.* 9. *C. de rep.* Et quidem *Pars innocens* quandocunque visum fuerit, dummodo mulier per annum expectet: *d. l.* 8. §. 4. *l.* 9. *C. de rep. Nov.* 22. *c.* 18. *in f. Pars nocens* vero demum post quinquennium. *d. l.* 8. §. 4. *C. de rep. Nov.* 22. *c.* 15. §. 1.

De

DE REPUDIIS.

§. 25. *Repudium* similiter vel *latius* accipitur, vel *strictius*.

§. 26. *Repudium latius* acceptum idem est cum *Divortio. l. 2. §. 1. D. h. t. l. 12. pr. D. de rit. nupt. l. pen. D. ad L. Jul. de adult. l. 101. §. 1. D. de V. S.* Suet. in *Caes. c. 1.*

§. 27. *Strictius* autem acceptum est *Dissolutio Sponsaliorum. Repudium* enim proprie sponsæ vel sponso mitti videtur: *l. 101. §. 1. l. 191. D. de V. S.* in quo hæc verba probata sunt, *Conditione tua non utor. l. 2. §. 2. D. h. t.* add. *supr. ad t. de sponsal.* §. 15. 16.

TITUL. III.

SOLUTO MATRIMONIO DOS QUEMADMODUM PETATUR.

C. V. 18.

§. 1. *Soluto Matrimonio* variæ nascuntur Actiones, tum *a parte Mulieris*, tum *a parte Viri*, tum *ab utraque*.

§. 2. *A parte Mulieris* instituitur fere *Dotis repetitio*.

§. 3. Constante enim Matrimonio Dos repeti nequit. *l. un. C. si dos const. matr. sol. fuèr. l. 7. §. 4. C. de præscr.* XXX. *ann. Nov. 22. c. 39.* Nisi I. Uxor dote ad causas justas & necessarias indigeat; scil. ut se suosque alat, relegato parenti alimonia præstet, aut egentem virum, fratrem, sororemve sustineat. *l. 73. §. 1. D. de jur. dot. l. 20. l. 21. D. h. t.*

II. Maritus ad inopiam vergat: *l. 24. pr. D. h. t. l. 29. C. de jur. dot.* quo casu exinde dotis exactio com-

competit, ex quo evidentiſſime apparuit, mariti facultates ad exactionem dotis non ſufficere. *d. l.* 24. *pr.* §. 1. *& ſeqq. D. h. t.*

III. Maritus deportatus ſit. *l.* 1. *C. de repud.*

§. 4. Soluto autem matrimonio, ſive per mortem, ſive per divortium, *l.* 240. *D. de V. S. l.* 56. *D. h. t.* *Dos* maxime repetitur vel per *Rei vindicationem*, v. *l.* 30. *C. de jur. dot.* vel per *Actionem pro dote ex ſtipulatu.* v. §. 29. *I. de act.*

§. 5. Olim ad repetendam dotem *Rei uxoriæ Actio* locum habebat: ſed Imp. eam ſuſtulit, omneque jus, quod *Res uxoria* antea habebat, in *Actionem ex Stipulatu* tranſtulit, omnesque dotes per *ex Stipulatu Actionem* exigi voluit. *l. un. C. de rei uxor. act. in ex ſtip. act. transfuſ.* §. 29. *I. de act.*

§. 6. Eique *Actioni* quatuor ſingularia conceſſit: I. Ut *Actio* hæc ſit *ex Stipulatu*, quamvis nulla de dote reddenda ſtipulatio ſit interpoſita. *l. un. pr. C. de rei uxor. act.*

II. Ut ſit bonæ fidei. *d. l. un.* §. 2. §. 29. *I. de act.*

III. Ut adjunctam habeat tacitam hypothecam in bonis mariti. *d. l. un.* §. 1. *C. de rei ux. act. d.* §. 29. *I. de act.*

IV. Ut ex hac cauſa mulier præferatur omnibus aliis mariti creditoribus, etiam anteriorem expreſſam hypothecam habentibus. *l. ult.* §. 1. *C. qui pot. in pign.* v. ſupr. *ad t. qui pot. in pign.* §. 9. *n.* III.

§. 7. *Datur hæc Actio*, ſoluto *per divortium* matrimonio, *Mulieri*, *ſi ſui juris* ſit, *l.* 2. *pr. l.* 30. *D. h. t. l. un.* §. 11. *C. de rei uxor. act. ejusque heredi. l.* 27. *D. h. t.*

§. 8. *Si* vero *in Patris ſit poteſtate*, & dos ab eo profecta ſit, *Pater agit ex filiæ voluntate. l.* 2. §. 1. *l.* 3. *D. h. t. l. un.* §. 13. 14. *C. de rei uxor. act.*

§. 9.

§. 9. *Voluntatem* autem filiæ, cum pater agit de dote, non ſic accipimus, ut conſentiat, ſed ne evidenter contradicat, *l.* 2. §. 2. *D. h. t.* tempore ſcil. litis conteſtatæ. *l.* 22. §. 5. *D. h. t.*

§. 10. *Extraneo*, i. e. omni, citra parentem per virilem ſexum aſcendentem, dotem danti *Actio ex Stipulatu* non competit; niſi expreſſe ſibi dotem reddi pactus vel ſtipulatus ſit. *l.* 29. §. 1. *D. h. t. l. un.* §. 13. *C. de rei uxor. act.*

§. 11. Quod ſi vero *morte* mulieris ſolutum ſit matrimonium, olim dos *a patre profecta* ad patrem revertebatur; quintis in ſingulos liberos relictis penes virum: quod ſi pater non eſſet, apud maritum remanebat. *Adventitia* autem dos ſemper penes maritum remanebat, præterquam ſi is, qui dederat, ut ſibi redderetur, ſtipulatus eſſet, quæ dos ſpecialiter *Receptitia* dicebatur. Ulp. *Fragm. T.* VI. §. 4. 5.

§. 12. Jure novo vero mortua filia dotem vel repetit pater, licet liberi ex filia defuncta ſuperſint; *l.* 6. *D. de jur. dot. l.* 12. *l.* 26. *pr.* §. 2. *D. de pact. dot. l.* 5. *D. de divort. l.* 48. *l.* 59. *D. h. t.* vel heredes, ad quos nunc dos transmittitur. *l. un.* §. 6. *C. de rei ux. act.*

§. 13. Datur hæc Actio *contra Maritum*, ſive ipſi dos data ſit, ſive alii ex voluntate mariti, vel ſubjecto juri ejus, vel non ſubjecto; *l.* 22. §. 12. *D. h. t. ejusque Heredes; l.* 46. *D. l.* 9. *C. h. t.* ut & quandoque contra *Socerum*, ſi ſcil. filiusfam. ſit maritus, & dos ſocero data ſit; *d. l.* 22. §. 12. *D. h. t.* nec non contra *Fiſcum*, ſi bona mariti publicata ſunt. *l.* 31. *D. l.* 2. *C. h. t.*

§. 14. *Ad Dotem reſtituendam*, *l.* 2. *pr. D. h. t. l.* 21. *C. de jur. dot.* licet res aliena ſit. *l.* 11. *D. h. t.* vel tantundem ejusdem generis, ſi res in dotem datæ,

quæ

quæ pondere, numero & menſura conſtant; *l.* 42. *D. de jur. dot.* vel etiam pretium, ſi dos æſtimata venditionis gratia data ſit. *l.* 5. *l.* 10. *C. de jur. dot.*

§. 15. Reſtituenda autem erat dos olim, ſi pondere, numero, menſura contineretur, annua bima trima die; Ulp. *Fragm. T.* VI. §. 8. Jure novo, ſi res immobilis eſt, ſtatim, ſi mobilis vel incorporalis intra annum, *l. un.* §. 7. *C. de rei uxor. act.* una cum acceſſionibus, *l.* 10. §. 1. *D. de jur. dot.* & fructibus ante & poſt matrimonium perceptis. *l.* 7. *l.* 11. *l.* 31. §. *f. D. h. t. l.* 7. §. 1. *D. de jur. dot. l.* 38. §. 12. *D. de uſur. l. un.* §. 7. *C. de rei ux. act.*

§. 16. Fructus conſtante matrimonio percepti, ad maritum (qui onera matrimonii ſubit) pertinent; *l.* 7. *pr.* §. 1. *D. de jur. dot.* fructus vero ultimi anni dividuntur, pro rata temporis, quo mulier in matrimonio fuit. *l.* 7. §. 1. *& ſeqq. l.* 11. *l.* 31. §. *ult. D. h. t. l. un.* §. 9. *C. de rei ux. act.*

§. 17. Qui annus non ex die matrimonii, ſed ex die traditæ dotis initium ſumit; *l.* 5. *D. h. t.* niſi dos ante nuptias tradita ſit: quo caſu ex die nuptiarum computandus eſt. *l.* 6. *D. h. t.*

§. 18. Datur etiam ad præſtandum dolum & culpam, ſcil. levem; *l.* 18. §. 1. *l.* 25. §. 1. *l.* 66. *pr. l.* 67. *D. h. t.* v. ſupr. *ad t. de jur. dot.* §. 40. niſi mulier in mora fuerit, quo minus dotem reciperet: quo caſu maritus tantum de dolo tenetur. *l.* 9. *pr. D. h. t.*

§. 19. Non etiam ad præſtandum caſum fortuitum. *l.* 23. *D. de R. J. l.* 6. *C. de pign. act.* Niſi I. Vir in reddenda dote moram fecerit. *l.* 25. §. 2. *l.* 26. *D. h. t.*

II. Res in dotem datæ ſint, quæ pondere, numero, & menſura conſtant. *l.* 42. *D. de jur. dot.*

III. Dos æſtimata venditionis cauſa data ſit. *l.* 10. *pr. D. de jur. dot.*

§. 20.

§. 20. Datur autem hæc Actio contra maritum, tantum in id quod facere potest; *l.* 12. *l.* 28. *D. h. t. l.* 17. *D. de re jud. l. un.* §. 7. *C. de rei ux. act.* i. e. quatenus facultates ejus patiuntur, §. 37. *I. de act.* ne egeat: *l.* 173. *pr. D. de R. J.* qua in re tempus rei judicatæ spectandum est. *l.* 15. *pr. D. h. t.*

§. 21. Adeo, ut, si paciscatur maritus, ne in id quod facere possit condemnetur, sed in solidum, id pactum servari non oporteat. Quia contra bonos mores est id pactum, & reverentiam, quæ maritis exhibenda est. *l.* 14. §. 1. *D. h. t.*

§. 22. Quod *beneficium Competentiæ* quoque competit liberis ejusdem matrimonii, qui patri heredes extiterunt, *l.* 18. *pr. D. h. t.* ut & socero; *l.* 15. §. *ult. D. h. t.* quia parentis locum socer obtinet. *l.* 16. *D. h. t.* Non etiam extraneis mariti heredibus; *l.* 12. *D. h. t. l.* 24. §. 1. *l.* 25. *D. de re jud.* quia tale beneficium personale est, & cum persona exstinguitur. *l.* 13. *D. h. t.*

§. 23. *Cessat* vero Dotis repetitio, I. Si maritus dotem non acceperit. *l.* 52. *D. h. t.*

II. Si dos sine dolo vel culpa mariti perierit. *l.* 10. *pr.* §. 1. *l.* 17. *D. de jur. dot. l.* 49. §. 1. *D. h. t.*

III. Si conventum sit, ut mortua uxore dos apud virum maneret. *l.* 12. *pr. D. de pact. dot. l.* 6. *C. de pact. conv. l.* 48. *D. h. t.*

IV. Si culpa uxoris, v. c. ob ejus adulterium, solutum sit matrimonium. *l.* 8. §. 5. *C. de repud. Nov.* 117. *c.* 8. §. 2.

Liber XXV. Titu'l. I.

De Impensis In Res Dotales Factis.

§. 1. A *parte Viri* soluto matrimonio locum sæpe habet *Reputatio* & *Actio ratione impensarum in res dotales factarum*, quæ Repetitioni dotis non raro opponitur.

§. 2. Fiunt autem impensæ vel fructuum, præsentis scil. anni, percipiendorum causa, *l.* 3. §. 1. *D. h. t.* v. *l.* 7. §. *ult. D. sol. matr.* quæ (ut & onera realia, v. *l.* 13. *D. h. t.)* cum fructibus compensantur, *d. l.* 3. §. 1. *l. ult. D. h. t. d. l.* 7. §. *ult. D. sol. matr.* vel in ipsas res dotales. *l.* 1. §. 2. *d. l.* 3. *l. pen. D. h. t.*

§. 3. Quarum quædam sunt *Necessariæ*, quædam *Utiles*, quædam *Voluptariæ. l.* 1. *pr. D. h. t. l.* 79. *pr.* §. 1. 2. *D. de V. S. l.* 58. *l.* 39. *pr.* & §. 1. *D. de pet. her. l.* 38. *D. de R. V.*

§. 4. *Necessariæ* hæ dicuntur, *quæ habent in se necessitatem impendendi; l.* 1. §. 1. *D. h. t.* quibus non factis dos imminuitur, *l.* 14. *pr. D. h. t.* vel res peritura, vel deterior futura sit. *l.* 79. *pr. D. de V. S.*

§. 5. Quales sunt moles in mare vel flumen projectæ; si pistrinum vel horreum necessario factum sit; si ædificium ruens, quod habere mulieri utile erat, refecerit; aut si oliveta restauraverit; vel ex stipulatione damni infecti, ne committatur, præstiterit; *l.* 1. §. *ult. D. h. t.* vel in valetudinem servorum impenderit; *l.* 2. *D. h. t.* vel si vites propagaverit; vel arbores curaverit; vel seminaria pro utilitate agri fecerit. *l.* 3. *pr. D. h. t.*

§. 6. Et in totum id videtur *Necessariis impensis* contineri, quod si a marito omissum sit, judex tanti eum

eum damnabit; quanti mulieris interfuerit eas impensas fieri. *l.* 4. *D. h. t.*

§. 7. Impensæ autem *Necessariæ dotem ipso jure minuunt*, si sit pecunia; cæteroquin faciunt, ut v. c. fundus vel in totum, vel pro parte, sc. indivisa, dotalis esse desinat, & retentioni locus sit. *l.* 5. *D. h. t. l.* 1. §. 4. *D. de dot. præleg. l.* 56. §. *ult. D. de jur. dot. l. un.* §. 5. *C. de rei uxor. act.*

§. 8. Quod si vero tota dos soluta sit, non habita ratione impensarum, vel *Condictione indebiti*, *l.* 5. §. 2. *D. h. t.* vel *Actione Mandati*, aut *Negotiorum gestorum*, repeti possunt. *l.* 7. §. *ult. D. sol. matr. l.* 12. *D. h. t.*

§. 9. Nisi hæ impensæ sint modicæ, *l.* 12. *D. h. t.* vel ad necessariam tutelam rei pertineant; quas ipse maritus præstare debet. *l.* 15. *D h. t.*

§. 10. *Impensæ Utiles* sunt, *quas maritus utiliter fecit*, quibusque rem uxoris, hoc est dotem, meliorem fecit. *l.* 5. §. *ult. D. h. t. l.* 79. §. 1. *D. de V. S.*

§. 11. Veluti, si novelletum in fundo factum sit, aut si in domo pistrinum aut tabernam adjecerit; si servos artes docuerit. *l.* 6. *D. h. t. d. l.* 79. §. 1. *D. de V. S.* add. *l.* 14. §. 1. *D. h. t. l.* 39. *D. de her. pet.*

§. 12. Quarum nomine, si voluntate mulieris factæ sunt, olim etiam *Deductio* & *Retentio* locum habebat; *l* 7. §. 1. *l.* 8. *D h. t. l. un.* §. 5. *C. de rei uxor. act.* sed jure novo tantum *Actio Mandati*, vel *Negotiorum gestorum*, contra mulierem conceditur. *d. l. un.* §. 5. *C. de rei ux. act.*

§. 13. *Voluptariæ* vero sunt, *quas maritus ad voluptatem fecit, & quæ speciem exornant*; *l.* 7. *pr. D. h. t.* non etiam fructum augent. *l.* 79. §. *ult. D. de V. S.*

§. 14. Cujusmodi sunt balnea non necessaria; *l.* 14. §. 2 *D. h. t.* picturæ; *l.* 39. *D. de pet. her.* tecto-

Liber XXV. Titu'l. I.

De Impensis In Res Dotales Factis.

§. 1. A *parte Viri* soluto matrimonio locum sæpe habet *Reputatio* & *Actio ratione impensarum in res dotales factarum*, quæ Repetitioni dotis non raro opponitur.

§. 2. Fiunt autem impensæ vel fructuum, præsentis scil. anni, percipiendorum causa, *l.* 3. §. 1. *D. h. t.* v. *l.* 7. §. *ult. D. sol. matr.* quæ (ut & onera realia, v. *l.* 13. *D. h. t.*) cum fructibus compensantur, *d. l.* 3. §. 1. *l. ult. D. h. t. d. l.* 7. §. *ult. D. sol. matr.* vel in ipsas res dotales. *l.* 1. §. 2. *d. l.* 3. *l. pen. D. h. t.*

§. 3. Quarum quædam sunt *Necessariæ*, quædam *Utiles*, quædam *Voluptariæ. l.* 1. *pr. D. h. t. l.* 79. *pr.* §. 1. 2. *D. de V. S. l.* 38. *l.* 39. *pr.* & §. 1. *D. de pet. her. l.* 38. *D. de R. V.*

§. 4. *Necessariæ* hæ dicuntur, *quæ habent in se necessitatem impendendi; l.* 1. §. 1. *D. h. t.* quibus non factis dos imminuitur, *l.* 14. *pr. D. h. t.* vel res peritura, vel deterior futura sit. *l.* 79. *pr. D. de V. S.*

§. 5. Quales sunt moles in mare vel flumen projectæ; si pistrinum vel horreum necessario factum sit; si ædificium ruens, quod habere mulieri utile erat, refecerit; aut si oliveta restauraverit; vel ex stipulatione damni infecti, ne committatur, præstiterit; *l.* 1. §. *ult. D. h. t.* vel in valetudinem servorum impenderit; *l.* 2. *D. h. t.* vel si vites propagaverit; vel arbores curaverit; vel seminaria pro utilitate agri fecerit. *l.* 3. *pr. D. h. t.*

§. 6. Et in totum id videtur *Necessariis impensis* contineri, quod si a marito omissum sit, judex tanti eum

eum damnabit; quanti mulieris interfuerit eas impensas fieri. *l.* 4. *D. h. t.*

§. 7. Impensæ autem *Necessariæ dotem ipso jure minuunt*, si sit pecunia; cæteroquin faciunt, ut v. c. fundus vel in totum, vel pro parte, se indivisa, dotalis esse desinat, & retentioni locus sit. *l.* 5. *D. h. t. l.* 1. §. 4. *D. de dot. prælég. l.* 56. §. *ult. D. de jur. dot. l. un.* §. 5. *C. de rei uxor. act.*

§. 8. Quod si vero tota dos soluta sit, non habita ratione impensarum, vel *Condictione indebiti*, *l.* 5. §. 2. *D. h. t.* vel *Actione Mandati*, aut *Negotiorum gestorum*, repeti possunt. *l.* 7. §. *ult. D. sol. matr. l.* 12. *D. h. t.*

§. 9. Nisi hæ impensæ sint modicæ, *l.* 12. *D. h. t.* vel ad necessariam tutelam rei pertineant; quas ipse maritus præstare debet. *l.* 15. *D h. t.*

§. 10. *Impensæ Utiles* sunt, *quas maritus utiliter fecit*, quibusque rem uxoris, hoc est dotem, meliorem fecit. *l.* 5. §. *ult. D. h. t. l.* 79. §. 1. *D. de V. S.*

§. 11. Veluti, si novelletum in fundo factum sit, aut si in domo pistrinum aut tabernam adjecerit; si servos artes docuerit. *l.* 6. *D. h. t. d. l.* 79. §. 1. *D. de V. S.* add. *l.* 14. §. 1. *D. h. t. l.* 39. *D. de her. pet.*

§. 12. Quarum nomine, si voluntate mulieris factæ sunt, olim etiam *Deductio* & *Retentio* locum habebat; *l* 7. §. 1. *l.* 8. *D h. t. l. un.* §. 5. *C. de rei uxor. act.* sed jure novo tantum *Actio Mandati*, vel *Negotiorum gestorum*, contra mulierem conceditur. *d. l. un.* §. 5. *C. de rei ux. act.*

§. 13. *Voluptariæ* vero sunt, *quas maritus ad voluptatem fecit, & quæ speciem exornant; l.* 7. *pr. D. h. t.* non etiam fructum augent. *l.* 79. §. *ult. D. de V. S.*

§. 14. Cujusmodi sunt balnea non necessaria; *l.* 14. §. 2 *D. h. t.* picturæ; *l.* 39. *D. de pet. her.* tecto-

Ss 2 ria,

ria, incrustationes, pavimenta; *l.* 7. §. *ult. D. de usufr.* viridia, aquæ salientes, & similia. *l.* 79. §. *ult. D. de V. S.*

§. 15. *Voluptariæ* autem, nec si voluntate mulieris factæ sunt, exactionem pariunt; *l.* 11. *pr. D. h. t.* sed tantum tolli possunt: si modo separationem recipiant, & sine detrimento rei id fieri possit. *l.* 9. *D. h. t. l. un.* §. 5. *C. de rei uxor. act.*

§. 16. Nisi mulier maritum tollentem non patiatur, quo casu exactionem patitur: *d. l.* 9. *D. h. t.* vel impensæ voluptariæ in res promercales factæ sint; quia hoc casu non *Voluptariæ* sed *Utiles* sunt. *l.* 10. *D. h. t.*

TITUL. II.

DE ACTIONE RERUM AMOTARUM.

C. V. 21.

§. 1. **A***b utraque parte*, tum *Viri*, tum *Mulieris*, *Actiones* competunt, partim *Rerum*, partim *Liberorum* nomine.

§. 2. *Rerum* nomine ab utraque parte locum habet *Actio Rerum Amotarum. l.* 6. §. 2. *l.* 7. *l.* 11. *l.* 14. *D. h. t.*

§. 3. Ob quas olim etiam Retentio dotis concessa erat marito; Ulp. *Fragm. T.* VI. §. 9. sed Retentione abrogata, nunc solum *Rerum Amotarum Judicium* superest. *l. un.* §. 5. *C. de rei uxor. act.*

§. 4. De quo tale Edictum propositum fuisse videtur: *Si uxor res mariti, vel maritus res uxoris constante matrimonio divortii causa amovisse dicatur, & divortium secutum sit, in eam eumvè Rerum Amotarum Actionem dabo, & jusjurandum deferre permittam.* arg. *l.* 2. *C. l.* 11. §. 1. *& seqq. l.* 12. *l.* 13. *D. h. t.*

§. 5.

§. 5. Introductum est *hoc singulare Rerum Amotarum Judicium* adversus eam, quæ uxor, eumve qui maritus fuit: quia non placuit cum ea eove furti agere posse, & in honorem matrimonii turpis actio adversus uxorem maritumve negatur. *l.* 1. *l.* 2. *D. h. t. l.* 52. §. 1. 2. *D. l. ult.* §. *ult. C. de furt.*

§. 6. Ait Prætor, *Si uxor res mariti, vel maritus res uxoris;* ut enim *Rerum Amotarum Actio* locum habeat, *Uxor* vel *Maritus* amovisse debet. *l.* 1. *l.* 6. §. 2. *l.* 11. *pr. D. h. t.* sive simul, sive separatim habitaverint, nihil interest. *l.* 15. *D. h. t.*

§. 7. Si concubina res amoverit, vel ea, cum qua licitum non est matrimonium, non *Rerum Amotarum*, sed *furti* agendum est; ubicunque enim cessat matrimonium, cessat etiam *Rerum Amotarum Actio*, quia divortii causa competit. *l.* 17. *pr. D. h. t.*

§. 8. *Amovisse dicatur; Res amotas* dicimus non solum eas, quas mulier amovit, cum divortii consilium iniisset; sed etiam eas, quas nupta amoverit, si, cum discederet, eas celaverit. *l.* 17. §. 1. *D. h. t.*

§. 9. Continentur etiam sub rebus amotis res, quas divortii tempore mulier comederit, vendiderit, donaverit, vel qualibet alia ratione consumserit. *l.* 3. §. 3. *D. h. t.*

§. 10. Sed & si divortii tempore fures in domum mariti induxerit, & per eos res amoverit, ita, ut ipsa non contrectaverit, vel furi opem tulerit, *Rerum Amotarum Judicio* tenebitur. *l.* 19. *l.* 20. *D. h. t.*

§. 11. *Constante matrimonio;* si enim mulier post divortium res contrectet, furti tenebitur; *l.* 3. *pr. D. h. t.* si vero mortuo viro amoverit, aut vindicari poterunt, aut in hereditatis petitionem venient. *l.* 6. §. *ult. D. h. t.*

§. 12. *Divortii causa, & divortium secutum sit;*

Rerum amotarum enim *Judicium* sic habet locum, si divortii consilio res amotæ fuerint, & secutum divortium fuerit. *l.* 24. *l.* 25. *l.* 17. *pr. D. h. t. l. ult.* §. *ult. D. de divort. l.* 2. *C. h. t.*

§. 13. Si mulier mortis causa res amoverit, deinde mortuus est maritus, *Hereditatis petitione*, vel *Actione ad exhibendum* consequi poterit heres id, quod amotum est. *l.* 22. §. 1. *D. h. t.*

§. 14. Si vero sine causa in matrimonio uxor marito res subtraxerit, *Vindicatio* vel *Condictio* viro adversus mulierem competit: *l.* 24. *l.* 25. *D. h. t.* nam *Jure Gentium* condici potest res ab his, qui non ex justa causa possident. *d. l.* 25. *D. h. t.*

§. 15. *In eam eumve Rerum Amotarum Actionem dabo. l.* 2. *C. h. t.* Quæ est *Actio personalis, rei persecutoria; Quæ soluto matrimonio datur conjugi, ejusque heredi; Contra conjugem, ejusque heredem; Ad res divortii causa amotas cum omni causa restituendas.*

§. 16. Est hæc *Actio personalis;* quia ex delicto fraudulentæ amotionis nascitur: *l.* 1. *l.* 2. *l.* 21. §. *pen. D. h. t.* unde & *Condictio* dicitur. *l.* 26. *D. h. t. l. pen. D. de cond. furt.*

§. 17. *Rei persecutoria;* licet enim ex delicto nascatur, tamen rei persecutionem continet: & ideo non anno finitur, sicut & Condictio furtiva. *l.* 21. §. 5. *D. h. t.*

§. 18. *Quæ soluto matrimonio;* nam constante matrimonio non hæc Actio, sed *Rei Vinditatio*, vel *Condictio* seu *Actio in factum* locum habet: *l.* 24. *l.* 25. *D. l.* 2. *C. h. t.* quæ tamen ipsa latiori sensu & *Rerum amotarum* dicitur in *l. ult.* §. *ult. C. de furt.*

§. 19. *Datur conjugi:* tum marito, tum uxori, cui aliquid amotum est. *l.* 1. *l.* 6. §. 2. *l.* 11. *pr. l.* 14. *D. l.* 2. *C. h. t.*

§. 20.

§. 20. *Ejusque heredi;* *l.* 6. §. 3. *l.* 21. §. 5. *D. h. t.*

§. 21. *Contra conjugem;* tum maritum, tum uxorem, qui quæve amovit. *l.* 1. *l.* 6. §. 2. *l.* 11. *pr. l.* 14. *D. l.* 2. *C. h. t.*

§. 22. *Ejusque heredem;* *l.* 6. §. 4. *D. h. t.* & quidem in solidum, si solus heres est. arg. *l.* 9. *D. de cond. furt.* Est enim hæc actio rei persecutoria, sicut & *Condictio Furtiva;* *l.* 21. §. 5. *D. h. t.* & heres ex hac causa tenetur, sicut *Condictionis* nomine ex causa furtiva: *d. l.* 6. §. 4. *D. h. t.* si vero pro parte heres est, pro ea parte, pro qua heres est, & ex hereditate ad eum pervenit. *d. l.* 9. *D. de cond. furt.* Ita accip. *l. ult. C. h. t.*

§. 23. Datur etiam quandoque contra patrem, si scil. filiafam. vel filiusfam. amoverit; quatenus est in peculio, vel locupletior factus est. *l.* 3. §. *ult. l.* 4. *l.* 5. *l.* 6. §. 2. *D. h. t. l.* 3. §. *pen. D. de pecul. l. pen. D. de cond. furt.*

§. 24. *Ad res divortii causa amotas, cum omni causa restituendas.* *l.* 1. *l.* 3. §. 3. *l.* 17. §. 1. *l.* 25. *D. l.* 2. *C. h. t. l.* 21. §. 4. *D. h. t.* Sive illæ mariti vel uxoris propriæ sint, sive alienæ, titulo sc. pignoris, commodati, aliove possessæ. *l.* 17. §. *ult. D. h. t. l. ult.* §. *ult. C. de furt.*

§. 25. Quod si res amotæ non extent, præstanda est æstimatio; *l.* 17. §. 2. *D. h. t.* quæ ad tempus, quo amotæ sunt, referri debet. *l. pen. D. h. t.*

§. 26. Quod si vero per contumaciam non reddantur, æstimari debent, quanti in litem juratur; *l.* 8. §. 1. *D. h. t.* non enim æquum est, invitum suo pretio res suas vendere. *l.* 9. *D. h. t.*

§. 27. Daturque hæc Actio inter conjuges in solidum, licet maritus vel uxor nihil retineat, ex quo alimenta habere possit. *l.* 21. §. *ult. D. h. t. l.* 52. *D. de re jud.* Licet in aliis actionibus inter conjuges bene-

ficio Competentiæ locus ſit. *l.* 12. *D. ſol. matr.* *l.* 17. *l.* 20. *D. de re jud.* §. 37. *I. de act.*

§. 28. *Et jusjurandum deferre permittam.* Qui enim rerum amotarum inſtituit actionem, ſi velit magis jusjurandum deferre, cogitur adverſarius (non pater, neque heres) jurare, nihil divortii cauſa amotum eſſe; dum prius de calumnia juret, qui jusjurandum defert. *l.* 11. §. 1. & *ſeqq.* *l.* 14. *D. h. t.*

§. 29. Sed ſi quis delatum ſibi jusjurandum referre velit, non videtur Prætor permiſiſſe; non magis, quam ſi quis ei, qui furti agat, jusjurandum deferat, an ipſe fur ſit. *l.* 11. §. 3. *l.* 12. *D. h. t.*

§. 30. *Ceſſat* autem *Rerum Amotarum Actio*, I. Si non ſit matrimonium. *l.* 17. *pr. D. h. t.*

II. Si non divortii cauſa aliquid ſubtractum ſit. *l.* 25. *D. h. t.*

III. Si conjuges ſibi mutuo furtum fecerint; quo caſu compenſatio locum habet. *l.* 7. *D. h. t.*

TITUL. III.

DE AGNOSCENDIS, ET ALENDIS LIBERIS, VEL PARENTIBUS, VEL PATRONIS, VEL LIBERTIS.

C. V. 12.

DE AGNOSCENDIS ET ALENDIS LIBERTIS.

§. 1. *Liberorum* nomine utrimque Actiones competunt, non tantum *Natorum* & *Suſceptorum*, ſed & *Suſcipiendorum*, ſeu *in utero exiſtentium.*

§. 2. Et quidem *Liberorum Natorum* ſeu *Suſceptorum* nomine, cum olim etiam Retentiones ex dote marito concederentur, Ulp. *Fragm. T.* VI. §. 9. nunc abrogatis illis retentionibus, *l. un.* §. 6. *C. de rei ux. act.* Uxori contra Maritum competit *Actio Præjudi-*

judicialis de partu agnoscendo, §. 13. *l. de act.* seu *de Agnoscendis liberis*.

§. 3. De qua (postquam *Edicto Prætoris* jam introducta erat, v. §. 13. *l. de act.*) duo Senatusconsulta condita fuere, alterum *Plancianum*; v. *l.* 1. §. 10. *l.* 3. §. 1. *D. h. t.* alterum vero, quod temporibus *Hadriani* factum est. *d. l.* 3. §. 1. *D. h. t.*

§. 4. *Senatusconsultum Plancianum* ad *eos partus* pertinet, *qui post divortium eduntur*: *d. l.* 3. §. 1. *D. h. t.* cujus duo fuere capita. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 5. *Primum caput* permittit *mulieri*, *parentive*, *in cujus potestate est*, *vel ei*, *cui mandatum ab eis est*, *si putet prægnantem*, *denunciare*, *intra dies triginta* (continuos, *l.* 1. §. 9. *D. h. t.*) *post divortium connumerandos*, *ipsi marito*, *vel parenti*, *in cujus potestate est*; *aut domum denunciare*, *si nullius eorum copiam habeat*. *l.* 1. §. 1. 2. 3. *D. h. t.*

§. 6. Qua denunciatione facta pœna mariti ea est, ut, nisi custodes ad ventrem custodiendum inspiciendumque miserit, aut contra denunciaverit non esse ex se prægnantem, cogatur maritus partum agnoscere; &, si non agnoverit, extra ordinem coërcetur *l.* 1. §. 4. 12. *D. h. t.*

§. 7. Sed si maritus ultro custodes offerat, & ea non admittat; vel si non denunciaverit mulier, aut si denunciaverit quidem, custodes autem arbitrio judicis non admiserit, liberum est marito parentive ejus partum non agnoscere. *l.* 1. §. 6. *D. h. t.*

§. 8. Plane, si mulier post XXX. dies demum nunciaverit se prægnantem esse, causa cognita audiri debet. *l.* 1. §. 7. *D. h. t.*

§. 9. Quinimo &, si in totum omiserit denunciationem, nihil hoc ei nocet, quod editur; si modo se filium filiamve esse postea probare possit. *l.* 1. §. 8. 13. 14. *D. h. t.*

§. 10. Quemadmodum per contrarium, si maritus uxore denunciante custodes non miserit, neque contra denunciaverit mulierem ex se prægnantem non esse, non ultra sibi præjudicat, quam ut interim alere cogatur, si modo postea probare possit partum suum non esse. *l.* 1. §. 12. 14. 15. *D. h. t.*

§. 11. Quod & procedit, licet uxore denunciante custodes miserit, ut nihilominus partum suum esse negare possit; maxime si missurus id ipsum protestetur. *l.* 1. §. 11. *D. h. t.*

§. 12. *Altero SCti Planciani capite* de iis actum est, *quæ falsum partum subjiciunt. l.* 1. *pr. D. h. t.* Quod & in crimen falsi incidit; *l.* 19. §. 1. *l.* 30. *D. l.* 1. *l.* 10. *C. ad L. Corn. de fals.* publice enim intereft partus non subjici, ut ordinum dignitas familiarumque salva sit. *l.* 1. §. 13. *D. de inspic. ventr.*

§. 13. *Senatusconsulto* vero *temporibus Hadriani facto* cautum est, *ut, etiamsi constante matrimonio partus sit editus, de eo agnoscendo agi possit. l.* 3. §. 1. *D. h. t.*

§. 14. Quod si itaque constet, aliquem filium vel filiam alicujus esse, hic omni jure partum seu liberos agnoscere, & alere tenetur. *l.* 1. §. 13. *l.* 5. *pr.* §. 1. *D. h. t.* v. Differt. N. I. *de Port. Legit. C.* V. §. 5. *& seqq.* Differt. N. VIII. *de Caus. Obl. C.* 3.

§. 15. Licet enim primis temporibus liberos recenter natos exponere, imo & occidere permissum fuerit; v. Dion. Hal. *L.* II. *c.* 27. 28. Suet. *in Aug. c.* 65. *Calig. c.* 5. *l.* 11. *D. de lib. & post. her. inst. l. ult. C. de patr. pot.* successu temporis tamen aliud receptum, & expositio infantum sub gravi pœna prohibita est. v. *l.* 2. *C. de infant. expos. l. un. C. de his qui par. vel lib. occ.* N. 153. *præf.*

§. 16. Adeo, ut necare videatur non tantum is, qui partum perfocat, sed & is, qui abjicit, & qui alimo-

monia denegat, & qui publicis locis misericordiæ caussa exponit, quam ipse non habet. *l.* 4. *D. h. t.* Lact. *Inst. L.* VI. *c.* 20.

§. 17. Et quidem *Pater* liberos natos statim, non demum post triennium, agnoscere & alere debet. *l.* 5. *pr.* §. 1. 10. *D. h. t. l.* 3. 4. *C. de alend. lib. l.* 5. *D. de ventr. in poss. mitt.*

§. 18. Neque interest, quales sint liberi, an masculi, an fœminæ, an in potestate, an sui juris constituti, an legitime, an illegitime nati. *d. l.* 5. §. 1. 4. *D. h. t. N.* 89. *c.* 12. §. 4. *c. ult. Auth. Licet. C. de nat. lib.*

§. 19. Idque non tantum incumbit patri, sed & patre mortuo omnibus in linea paterna ascendentibus. *d. l.* 5. §. 2. 3. *l. pen. D. h. t.*

§. 20. Quod si vero pater decesserit, vel si non sit sufficiens, neque alii per virilem sexum ascendentes; *Mater*, eaque mortua vel non sufficiente, parentes in linea materna, liberos alere necesse habent. *d. l.* 5. §. 2. 3. *l. pen. D. h. t. N.* 117. *c.* 7.

§. 21. Nam alimenta, quæ vivente & sufficiente patre subministravit, si non donandi animo, sed ex pietate præstitit, (de quo ex circumstantiis, veluti, si de eo protestata sit, vel ea in rationes intulerit, judicandum,) *Actione Negotiorum gestorum* a marito repetere potest. *l.* 5. §. 14. *D. h. t. l.* 11. *C. de neg. gest.* junct. *l.* 34. *D. eod.*

§. 22. Excipitur tamen, I. Si liberi sint locupletes, & se ipsos exhibere possint. *l.* 5. §. 7. *D. h. t.*

II. Si sint ingrati, & aliquid commiserint, ob quod a parentibus exheredari possint. *l.* 5. §. 11. *D. h. t. Nov.* 115. *c.* 3. §. 1. *& seqq.*

De Alendis Parentibus.

§. 23. Quemadmodum autem *Parentes* liberis ad ali-

alimenta præstanda obstricti sunt, sic & *Liberi* (etiam milites, *l.* 5. §. 15. *D. h. t.*) parentes suos egenos alere tenentur. *l.* 5. §. 1. 2. 13. *D. h. t. l.* 5. *C. de patr. pot. l.* 2. *C. de alend. lib.* Differt. N. I. *de Port. Leg. C.* 5. §. 10. *& seqq.* Differt. N. VIII. *de C. O. C.* III. §. 20. *& seqq.*

§. 24. Quales sint *Parentes*, an pater an mater, an in paterna an materna linea ascendentes, an legitimi an illegitimi, nihil interest. *d. l.* 5. §. 1. 2. 4. 13. 15. *D. h. t. Nov.* 89. *c.* 15. *N.* 12. *c.* 2. *Auth. Incestas. C. de incest. nupt.*

§. 25. Nisi forte & ipsi habeant, unde se exhibere possint; arg. *l.* 5. §. 7. *D. h. t.* vel contra liberos aliquid commiserint, ob quod exheredari possint? arg. *l.* 5. §. 11. *D. h. t. N.* 115. *c.* 4. §. 1. *& seqq.*

§. 26. Non etiam idem juris est in Fratribus & Sororibus, quibus neque Jure Naturæ, neque Civili alimenta competunt. v. Differt. N. I. *de Port. Legit. C.* V. §. 15. *& seqq.*

DE ALENDIS PATRONIS, VEL LIBERTIS.

§. 27. Parentibus tamen similes sunt *Patroni;* v. *l.* 9. *D. de obseq. parent. & patr. præst.* quos, ut & liberos, & parentes eorum, liberti alere coguntur. *l.* 5. §. 18. *& seqq. l.* 9. *D. h. t.*

§. 28. Patronus *libertos* alere necesse non habet, etiamsi possit; qui tamen, si alimenta non præstiterit, amittit jus Patronatus. *l.* 6. *D. h. t. l.* 5. §. 1. *D. de jur. patr. l.* 33. *D. de bon. libert.*

§. 29. Si quis autem ex his, qui ad hoc obstricti sunt, alere detrectet, pro modo facultatum alimenta constituentur. Quod si non præstentur, pignoribus captis & distractis cogetur sententiæ satisfacere. *l.* 5. §. 10. 19. 25. *D. h. t.*

§. 30. Ad quod consequendum *Remedium Alimen-*

mentorum. l. 9. *C. de patr. pot.* seu *Actio Extraordinaria,* quæ ex sola æquitate nascitur, competit. v. Differt. N. VIII. *de Cauf. Obl. C.* III. §. 26. 27.

Titul. VI.

De Inspiciendo Ventre, Custodiendoque Partu.

C. IV. 14.

§. 1. **L***iberorum Suscipiendorum* seu *in utero existentium* nomine, vel de *Ventre Inspiciendo custodiendoque partu,* vel *in Possessionem mittendo* agitur.

§. 2. *Inspiciendus* venit *venter,* i. e. mulier gravida (v. *l.* 1. *pr.* §. 6. 7. 10. *D. h. t. l.* 1. §. 1. 2. *D. de ventr. in poss. mitt.*) examinanda, v. *l.* 22. §. 1. *D. qui test. fac. poss. l.* 23. *D. quand. dies legat. l.* 1. *C. ubi pup. educ. l.* 1. §. *ult. D. h. t. custodiendusque partus,* vel *Vivo marito,* vel *Mortuo.*

§. 3. Et quidem *Vivo marito,* I. Si mulier post divortium dicat se ex viro prægnantem, idque maritus neget. *l.* 1. §. 1. 12. *D. de agnosc. & al. lib.*

II. Si mulier se neget ex viro prægnantem.

§. 4. Quo casu cum *SCta de Liberis agnoscendis* locum non haberent, & incidisset, ut maritus quidem prægnantem mulierem diceret, uxor vero negaret, Divi Fratres Valerio Prisciano Prætori Urbano ita rescripserunt: Novam rem desiderare Rutilius Severus videtur, ut uxori, quæ ab eo diverterat, et se non esse prægnatem profiteatur, custodem apponat: et ideo nemo mirabitur, si nos quoque novum consilium et remedium suggeramus. Igitur si perstat in eadem postulatione, commodissimum est, eligi honestissimæ foeminæ domum, in quam Domitia veniat: et ibi tres obstetrices, proba-

tæ

tæ et artis et fidei, quæ a te assumtæ fuerint, eam inspiciant. Et si quidem vel omnes, vel duæ renunciaverint, prægnatem videri, tunc persuadendum mulieri erit, ut perinde custodem admittat, atque si ipsa hoc desiderasset. Quod si enixa non fuerit, sciat maritus, ad invidiam, existimationemque suam pertinere: ut non immerito possit videri captasse hoc ad aliquam mulieris injuriam. Si autem vel omnes, vel plures, non esse gravidam renunciaverint, nulla causa custodiendi erit. *l.* 1. *pr.* §. 1. *& seqq. D. h. t.* v. Differt. N. X. *ad Const. Marci.*

§. 5. *Mortuo marito* inspiciendus venter, partusque custodiendus, si mulier dicat se ex defuncto prægnantem esse. De quo sic Prætor ait: Si mulier mortuo marito prægnatem se esse dicet; his, ad quos ea res pertinebit, procuratoribusve eorum bis in mense denunciandum curet, ut mittant, si velint, quæ ventrem inspicient. Mittantur autem mulieres liberæ duntaxat quinque: hæque simul omnes inspiciant; dum ne qua earum, dum inspicit, invita muliere ventrem tangat. Mulier in domu honestissimæ foeminæ pariat, quam ego constituam. Mulier ante dies triginta, quam parituram se putat, denunciet his, ad quos ea res pertinet, procuratoribusve eorum, ut mittant, si velint, qui ventrem custodiant. In quo conclavi mulier paritura erit, ibi ne plures aditus sint, quam unus. Si erunt, ex utraque parte tabulis præfigantur. Ante ostium ejus conclavis liberi tres, et tres liberæ cum binis comitibus custodiant. Quotiescunque ea mulier in id conclave, aliudve

ve quod, sive in balineum ibit: custodes si volent, id ante prospiciant; et eos, qui introierint, excutiant. Custodes, qui ante conclave positi erunt, si volunt, omnes, qui conclave aut domum introierint, excutiant. Mulier cum parturire incipiat, his, ad quos ea res pertinet, procuratoribusve eorum denunciet, ut mittant, quibus præsentibus pariat. Mittantur mulieres liberæ duntaxat quinque: ita, ut præter obstetrices duas in eo conclavi ne plures mulieres liberæ sint, quam decem: ancillæ quam sex. Hæ, quæ intus futuræ erunt, excutiantur omnes in eo conclavi, ne qua prægnans sit. Tria lumina, ne minus, ibi sint: scilicet quia tenebræ ad subjiciendum aptiores sunt. Quod natum erit, his, ad quos ea res pertinet, procuratoribusve eorum, si inspicere volent, ostendatur. Apud eum educatur, apud quem parens jusserit. Si autem nihil parens jusserit, aut is, apud quem voluerit educari, curam non recipiet: apud quem educetur, causa cognita constituam. Is, apud quem educabitur, quod natvm erit, quoad trium mensium sit, bis in mense: ex eo tempore quoad sex mensium sit, semel in mense: a sex mensibus quoad anniculus fiat, alternis mensibus: ab anniculo quoad fari possit, semel in sex mensibus, ubi volet, ostendat. Si cui ventrem inspici, custodirive, adesse partui licitum non erit; factumve quid erit, quo minus ea ita fiant, uti supra comprehensum est; ei quod natum erit, possessionem causa cognita non dabo. Sive quod natum erit, ut supra cautum est, inspici non licuerit: quas uti-

UTIQUE ACTIONES ME DATURUM POLLICEOR HIS, QUIBUS EX EDICTO MEO BONORUM POSSESSIO DATA SIT: EAS, SI MIHI JUSTA CAUSA VIDEBITUR ESSE, EI NON DABO. v. *l.* 1. §. 10. *& seqq. D. h. t.*

TITUL. V.

SI, VENTRIS NOMINE MULIERE IN POSSESSIONEM MISSA, EADEM POSSESSIO DOLO MALO AD ALIUM TRANSLATA ESSE DICATUR.

§. 1. Quod si vero constet mulierem esse prægnantem, *Venter* seu *Mulier Ventris nomine*, etiam antequam partus edatur, in possessionem bonorum defuncti mitti potest. *l.* 1. *pr.* §. 1. *D. de ventr. in poss. mitt.* v. *l.* 1. §. 10. *in f. &* §. *ult. D. de insp. ventr.*

§. 2. Qua parte tamen ne fraudibus mulierum locus sit, cavit Prætor, ne mulier in possessionem missa, eam in alium dolo malo transferat, neve calumniæ causa in possessionem veniat.

§. 3. Et quidem de priori causa ita edixisse videtur: *Si ventris nomine muliere in possessionem missa, eadem possessio ad alium dolo malo translata esse dicetur; tam adversus mulierem, quam adversus eum, in cujus potestate ea fuerit, quanti actoris interfuerit, actionem dabo. Eum quoque, qui per dolum in possessionem venerit, ab ea decedere cogam.* arg. *Inscr. & l.* 1. §. 1. 2. *D. h. t.*

§. 4. Quo Edicto rectissime Prætor prospexit, ne, dum in favorem partus possessionem polliceatur, aliis prædæ occasionem præbeat. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 5. Idcirco constituit actionem in mulierem, quæ in alium hanc possessionem dolo malo transtulit. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 6. *Dolo malo* autem facit mulier, non quæ in possessionem venientem non prohibet; sed quæ circumscribendi alicujus causa, clam & per quandam machinationem in possessionem introducit. *l.* 2. *D. h. t.*

§. 7.

§. 7. Neque ſolum mulierem Prætor coërcet, verum eum quoque, in cujus poteſtate fuerit; ſcilicet ſi dolo ipſorum alius in poſſeſſionem fuerit admiſſus. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 8. In quos omnes Actionem pollicetur, quanti interfuerit ejus qui experitur: *l.* 1. §. 1. 3. *l.* 2. §. 1. *D. h. t.* quæ etiam poſt annum datur, quia rei perſecutionem habet. *l.* 1. §. 4. *D. h. t.*

§. 9. Neceſſario etiam Prætor adjecit, *Ut, qui per dolum venit in poſſeſſionem, cogatur decedere. l.* 1. §. 2. *D. h. t.* Coget autem eum decedere non Prætoria poteſtate, vel manu miniſtrorum; ſed melius & civilius faciet, ſi eum per interdictum ad jus ordinarium remiſerit. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

Titul. VI.

Si Mulier, Ventris Nomine, In Possessione Calumniæ Causa Esse Dicetur.

§. 1. De poſteriori cauſa autem Prætor tale Edictum propoſuit: *Si mulier ventris nomine in poſſeſſione calumniæ cauſa eſſe dicetur, quanti agentis interfuerit, intra annum, quo agendi poteſtas erit, actionem dabo, etiam adverſus parentem, ſi per eum factum ſit, ut in poſſeſſionem per calumniam iretur.* arg. *Inſcr. l. un.* §. 2. 3. 4. 5. *D. h. t.*

§. 2. Hoc edictum ex eadem cauſa proficiſcitur, ex qua ſuperius; debet enim Prætor, quemadmodum facilis eſt circa bonorum poſſeſſionem dandam mulieri ventris nomine, ita calumniam ejus impunitam non relinquere. *l. un.* §. 1. *D. h. t. l.* 110. §. *ult. D. de R. J.*

§. 3. *Per calumniam* autem *in poſſeſſione fuiſſe* vi-

detur, quæ, sciens prudensque se prægnantem non esse, voluit in possessionem venire. *l. un.* §. 2. *D. h. t.*

§. 4. Contra quam, ei cujus interest, *l. un.* §. 6. 7. *D. h. t.* intra annum utilem, *d. l. un.* §. 3. simili modo Prætor Actionem pollicetur, in id quanti ejus interfuit. *d. l. un.* §. 4. 7. 8.

§. 5. In *Parentem* etiam Prætor actionem pollicetur; si modo per eum factum sit, ut in possessionem per calumniam veniret. *d. l. un.* §. 5. 12.

§. 6. In qua Actione illud singulare est, quod damnatos sequatur infamia. *l.* 15. *l.* 17. *l.* 19. *D. de his qui not. infam.*

Titul. VII.

De Concubinis.

C. V. 26.

§. 1. Similis matrimonio est *Concubinatus*, unde de *Concubinis* ultimo loco subjicitur.

§. 2. Est autem *Concubinatus conjunctio maris cœlibis & fœminæ, liberæ, & unicæ, citra affectionem maritalem.* Paul. *L.* II. *Sent. T.* 20. *l. un. C. h. t. Nov.* 18. *c.* 5. *circa fin. l.* 4. *D. h. t.*

§. 3. Qui per leges nomen assumsit, & extra legis pœnam est: *l.* 3. §. 1. *D. h. t.* unde & *inæquale conjugium*, *l.* 3. *C. de nat. lib.* & *licita consuetudo* dicitur. *l.* 5. *in f. C. ad SCt. Orfit.* add. *Nov.* 18. *c.* 5.

§. 4. *Concubina* vera est, quæ cum uxor non sit, cum aliquo tamen vivit, & uxoris loco in domo est ac corpus miscet. *l.* 144. *D. de V. S.*

§. 5. Non tamen omnes in concubinatu esse possunt; sed tantum libertæ, & ingenuæ, quæ obscuro loco natæ sunt, vel quæstum corpore fecerunt

Alio

Alioquin ſi honeſtæ vitæ & ingenuam mulierem in concubinatu habere maluerit, ſine teſtatione hoc manifeſtum faciente non conceditur: ſed neceſſe eſt ei, vel uxorem eam habere, vel hoc recuſantem ſtuprum cum ea committere. *l.* 3. *pr. D. h. t. l.* 24. *D. de rit. nupt.*

§. 6. Plane *Concubinatus* Jure Divino, v. I. ad Cor. V. v. 9. 11. VII. v. 2. Ep. ad Hebr. XIII. v. 4. & Canonico, *c. nemo.* 4. *c. meretrices.* 11. *Cauſ.* 32. Q. 4. nec non *Nov. Leonis* 91. eſt prohibitus.

Liber XXVI. Titul. I.

De Tutelis.

§. 1. Sequuntur *Tutelæ*, *Actionesque*, quæ ratione *Tutelæ* & *Curæ* locum habent.

§. 2. Et quidem olim *Tutela*, vel *Sexus* erat seu *Muliebris*, vel *Ætatis*. Ulp. *Fragm. Tit.* XI. §. 1.

§. 3. Sed *Tutela Sexus* seu *Muliebris*, in qua perpetuo erant fœminæ seu mulieres, etiam postquam puberes factæ erant, Ulp. *d.* §. 1. Liv. *L.* XXXIV. *c.* 2. 7. *L.* XXXIX. *c.* 9. Gell. *L.* X. *c.* 23. Boëth. *in Top. Cic. L.* II. deinceps abrogata est. v. *pr. I. quib. mod. tut. fin. pr. I. de curator.*

§. 4. Ut adeo maxime consideranda veniat *Tutela Ætatis*, quæ, ut Servius definit, est *vis ac potestas in capite libero, ad tuendum eum, qui propter ætatem suam sponte se defendere nequit, jure civili data ac permissa. l.* 1. *pr. D.* §. 1. *I. h. t.*

§. 5. Est *Vis ac potestas;* i. e. facultas & jus pro auctoritate quid faciendi. Unum enim idemque hæc verba significant, & ita etiam alibi simul ponuntur. §. 3. *I. de interdict. l.* 17. *D. de ll. l.* 1. *D. de noxal. act. l.* 7. *C. de codicill.* Ut adeo hic nihil corrigendum, neque pro *Vis ac potestas*, ex Theoph. ad §. 1. *I. h. t. Jus ac potestas* legendum sit. v. *l.* 1. §. 1. *D.* §. 2. *I. h. t.*

§. 6. *In capite libero;* i. e. in Pupillo. v. Gell. *L.* V. *c.* 19. Ulp. *T.* XI. §. 5.

§. 7. Est autem hic *Pupillus homo impubes sui juris; l.* 239. *D. de V. S.* qui cæteroquin alibi tantum ratione ætatis ita vocatur, licet sit in potestate patris. *l. ult.* §. 2. *D. de V. O.*

§. 8. *Ad tuendum eum, qui propter ætatem suam sponte se defendere nequit; l.* 30. *D. de adm. tut. l. pen. D. de*

in

in rem verſ. naturali juri enim conveniens eſt, ut is, qui perfectæ ætatis non ſit, alterius tutela regatur. §. 6. *I. de Attil. tut.* add. Cic. *L.* I. *de Off. c.* 25.

§. 9. *Jure Civili data ac permiſſa. Datur* enim, i. e. defertur immediate *ex L.* XII. *Tab.* Tutela *Legitima; l.* 5. *pr. l.* 6. *D. de leg. tut. Permittitur Teſtamentaria* & *Dativa.*

§. 10. Sunt itaque *Tutores, qui eam vim ac poteſtatem habent;* exque re ipſa nomen ceperunt; nam *Tutores* appellantur quaſi tuitores atque defenſores: ſicut *Æditui* dicuntur, qui ædes tuentur. *l.* 1. §. 1. *D.* §. 2. *I. h. t.*

§. 11. *Dantur Tutores Pupillis* ſui juris; *l.* 239. *D. de V. S.* non ſervis, *l.* 17. *D. de tut. dat.* aut filiisfamilias. *pr. I. h. t. l.* 6. §. *ult. D. h. t.*

§. 12. Et quidem principaliter perſonis, non rebus; §. 4. *I. qui teſtam. tut. l.* 12. *l.* 14. *D. de teſtam. tut.* niſi forte detur ad Actum adeundæ hereditatis; *l.* 10. *pr. de teſt. tut. l.* 17. §. 1. *D. de appell. l.* 9. *l.* 13. *D. de tutor. vel curator. dat.* vel rei Africanæ vel Syriacæ, ſi ſc. magnæ ſint pupilli facultates. *l.* 15. *D. de teſtam. tut. l.* 27. *pr. D. de tut. dat.*

§. 13. *Dari poſſunt,* quicunque non impediuntur, neque prohibentur.

§. 14. *Impediuntur* furioſi, mente capti, *l. pen. D. h. t. l.* 40. *D. de R. J.* ut & ſurdi & muti. *l.* 1. §. 2. 3. *l. pen. D. h. t. l.* 8. *D. de auct. tut.*

§. 15. *Prohibentur* I. Prodigi. *l.* 1. *D. de curat. fur. l.* 12. §. 2. *D. de tut. & cur. dat. l. f. C. de legit. tut.*

II. Impuberes, & Minores. §. 13. *I. de excuſ. tut. l. f. C. de legit. tut.*

III. Mulieres; *l. ult. D. h. t.* quia Tutela virile officium, & munus maſculorum eſt: *l.* 16. *pr. l. ult.*

 D. h. t.

D. h. t. l. 2. *D. de R. J.* excepta secundum jus Novum Matre & Avia. *Nov.* 118. *c.* 5.

IV. Milites. *l.* 1. *C. locat. l.* 4. *C. qui dar. tut. poss.*

V. Episcopi & Monachi; *l.* 52. *pr. & Auth. seq.* §. 1. *C. de Ep. & Cler.* non etiam indistincte reliqui Clerici, qui ad Tutelam Legitimam volentes admittuntur. *N.* 123. *c.* 5. *Auth. Presbyteros. C. de Ep. & Cler.*

VI. Debitores ac creditores pupillorum; *Nov.* 72. *c.* 1, 2, 4. *Nov.* 34. *præf. Auth. Minoris debitor. C. qui dar. tut.* secus ac jure priori. v. *l.* 8. *C. qui dar. tut. l.* 7. *C. de excus.*

VII. Quos pater aut mater tutores esse testamento prohibuit *l.* 8. *pr. D. de test. tut. l.* 21. §. 2. *D. de tut. dat. l. un. C. si contr. matr. volunt.*

VIII. Qui se ipsos ingerunt & nummis datis tutelam occupant. *l.* 21. §. *ult. D. de tut. dat. l.* 9. *D. h. t. l.* 3. §. 15. *D. de susp. tut.*

IX. Servi; *l.* 22. *D. de test. tut. l.* 32. *D. de R. J. l.* 7. *C. qui dar. tut.* quamdiu scil. in eodem statu sunt. v. §. 1. *I. qui test. tut. l.* 10. §. *ult. D. de test. tut.*

§. 16. Dantur autem Tutores vel *Testamento*, vel a *Lege*, vel a *Magistratu*; unde *Tutela* est vel *Testamentaria*, vel *Legitima*, vel *Dativa. l.* 52. *C. de Ep. & Cler. Auth. Matri. C. quand. mul. off. tut.*

TITUL. II.

DE TESTAMENTARIA TUTELA.

C. V. 28.

§. 1. *Tutela Testamentaria* est vel *Propria*, vel *Impropria* seu *Quasi talis.* arg. *l.* 3. *D. de conf. tut. d. Auth. Matri. C. quand. mul. off. tut.*

§. 2.

§. 2. *Tutela Testamentaria Propria* est, *cum parentes liberis suis impuberibus, quos proxime in potestate habent, tutores dant testamento, vel codicillis testamento confirmatis. l.* 1. *pr. l.* 3. *D. h. t.* §. 3. *I. de tut. l.* 1. §. 1. *D. de conf. tut.*

§. 3. Lege duodecim tabularum enim permissum est parentibus, liberis suis, sive fœminini, sive masculini sexus, si modo in potestate sint, tutores testamento dare. *d. l.* 1. *pr. D. h. t.* §. 3. *I. de tutel.* Ulp. *T.* XI. §. 14.

§. 4. Et hoc in filios filiasque procedit omnimodo: nepotibus vero neptibusque ita demum parentes possunt testamento tutores dare, si post mortem eorum in potestatem patris sui non sint recasuri. *d.* §. 3. *I. de tutel. l.* 1. §. 2. *D h. t.*

§. 5. Cumque exheredati non desinant esse in potestate, §. 4. *I. de pup. subst* iis quoque testamento tutor dari potest. *l.* 4. *D. h. t.*

§. 6. Ut & postumis nondum natis, si modo in ea causa sint, ut, si vivis parentibus nascerentur, sui heredes & in potestate eorum fierent. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.* §. 4. *I. de tutel.* Quia, qui in utero est, habetur pro nato, quoties de commodo ipsius agitur. *l.* 7. *D. de stat. hom. d.* §. 4. *I. de tutel.*

§. 7. Adeo, ut si quis *Filiabus suis* vel *Filiis* tutores dederit, etiam *Postumæ* vel *Postumo* dedisse videatur, quia *Filiæ* vel *Filii* appellatione etiam *Postuma* & *Postumus* continentur. *l.* 5. *D. h. t.* §. *ult. I. qui testam. tut. l.* 164. *pr. D. de V. S.*

§. 8. Quod si *Nepotes* sint, & ipsis tutores dati videntur, si modo *Liberos* dixit; cæterum si *Filios*, non continebuntur: aliter enim *Filii*, aliter *Nepotes* appellantur. Plane, si *Postumis* dederit, tam filii posthumi, quam cæteri liberi continebuntur. *l.* 6. *D. h. t.*

§. *ult. I. qui testam. tut. dar. poss.* add. *l.* 16. *D. h. t.*

§. 9. Sive autem testamento dentur, sive codicillis testamento confirmatis, nihil interest; *l.* 3. *pr. D. h. t. l.* 1. §. 1. *D. de conf. tut.* dummodo jure dati sint, *d. l.* 3. §. 1. *D. h. t.*

§. 10. *Dari* vero hi *possunt*, cum quibus est testamenti factio, *l.* 21. *D. h. t.* scil. passiva.

§. 11. I. Non tantum Liberi, sed etiam Servi; adeo, ut & sine libertate datus, tacite nihilominus directam libertatem accipiat. §. 1. *I. qui test. tut. dar. poss. l.* 32. §. 2. *D. h. t. l. pen. C. de necess. serv. hered.*

§. 12. Sed hoc verum est quoad servum proprium; servus enim alienus quoad verba & mentem pure inutiliter datur: sed sub conditione dari potest. *d.* §. 1. *I. qui testam. tut. dar. poss.* Ita acc. *l.* 10. §. *ult. D. h. t.*

§. 13. II. Non tantum Patresfam. sed & Filiifam. *pr. I. qui testam. tut. dar. poss.* Tutela enim est munus publicum; *pr. I. de excus. tut.* in publicis autem causis filiusfam. habetur pro patrefamilias. *l.* 9. *D. de his qui sunt sui vel alien. jur.*

§. 14. III. Neque tantum Privati, sive ejusdem civitatis cives sint, sive alterius; *l.* 32. *pr. D. h. t.* sed & Magistratus, sive ii Prætores sint, sive Consules. *l.* 20. §. 1. *D. h. t.*

§. 15. Quin & Furiosi & Minores testamento dari possunt; *l.* 10. §. 3. *D. h. t.* §. 2. *I. qui testam. tut.* sed tutores tum demum erunt, ubi furiosus compos mentis, minor autem major factus erit: *d. l.* 10. §. 3. *d.* §. 2. medio tempore curator datur a Magistratu. *l.* 10. §. 7. *D. de excus.*

§. 16. Non autem incertus tutor dari potest; *l.* 20. *pr. l.* 30. *D. h. t.* §. 27. *I. de legat.* neque, ex sen-

tentia

tentia *SCti Liboniani*, tutor erit, qui se testamento pupillo tutorem scripsit: *l.* 29. *D. h. t.* nisi de alia voluntate patris, hoc ipsum manu sua declarantis, aperte constet. *d. l.* 29.

§. 17. Sive pure testamento tutor detur, sive a certo tempore, vel usque ad certum tempus; sive sub conditione, vel usque ad conditionem, nihil interest: *l.* 8. §. 2. *D. h. t.* §. 3. *I. qui testam. tut. dar. poss.* licet a Magistratu ad diem vel sub conditione dari nequeat, *l.* 6. §. 1, *D. de tutel. l.* 77. *D. de R. J.*

§. 18. Quo casu, si scil. sub conditione vel ex die tutor datus sit, medio tempore alius datur a Magistratu: quamvis Legitimum tutorem pupillus habeat. Quamdiu enim *Testamentaria* speratur, *Legitima* tutela cessat. *l.* 11. *pr. D. h. t.*

§. 19. Illud etiam in hac Tutela singulare est, quod Tutores testamento dati *Rem pupilli salvam fore* satisdare non cogantur; *l.* 17. *pr. D. h. t. pr. I. de satisd. tut. vel cur.* quia fides eorum & diligentia ab ipso testatore approbata est, *d. pr. I. de satisd. tut. l.* 7. §. 5. *C. de curat. fur.*

§. 20. Nisi unus reliquis offerat satisdationem, ut solus administret; qui causa cognita audiendus est. *l.* 17. *pr.* §. 1. 2. *l.* 18. *l.* 19. *pr.* §. 1. *D. h. t.* §. 1. *I. de satisd. tut.*

§. 21. De quo etiam Edicto, & forte hisce verbis, cautum est: *Si quis ex pluribus tutoribus satisdationem obtulerit, ut solus administret, an ille audiri, cæterisque nihilominus eadem conditio deferri debeat, causa cognita constituam.* arg. *d. l.* 17. *& seqq. D. h. t.*

§. 22. Quod *Edictum de Satisdatione*, licet ad Tutores *Testamentarios* proprie pertineat, ad eos tamen, qui ex inquisitione dati sunt, etiam extenditur. *l.* 19. §. 1. *D. h. t. I. de satisd. tut.*

TITUL. III.

DE CONFIRMANDO TUTORE, VEL CURATORE.

C. V. 29.

§. 1. Tutela *Testamentaria Impropria* seu *Quasi talis* est, I. cum Pater liberis emancipatis; vel II. Codicillis testamento non confirmatis; vel III. Mater liberis suis heredibus institutis, aliusve extraneus, pupillo heredi instituto, dat Tutorem. *l.* 1. §. 1. *l.* 3. *D. h. t.* §. *ult. I. de tutel. l.* 32. *D. de excus.*

§. 2. Quo casu, quod deficit, replendum a Magistratu, ab eoque tales tutores confirmandi sunt. *dd. ll.*

§. 3. Unde, cum hi tutores jure dati non sint, *l.* 1. §. 1. *l.* 3. *D. h. t.* & tamen ex voluntate testatoris magis, quam magistratus, adeoque ex juris necessitate fiat confirmatio, *l.* 1. §. 1. 2. *l.* 3. *l.* 6. *D. h. t.* §. *ult. I. de tutel. l.* 32. *D. de excus.* hæc tutelæ species potius *Testamentaria Impropria* seu *Quasi talis*, quam *Dativa*, dicenda videtur. arg. *d. l.* 3. *D. l.* 3. *C. h. t. Auth. Matri. C. quand. mul. off. tut.*

§. 4. Et quidem, si Tutor ita datus est a *Patre*, confirmandus est omnimodo, i. e. sine inquisitione & satisdatione. *l.* 1. §. 2. *l.* 3. *l.* 6. *D. h. t.* §. *ult. I. de tutel. l.* 4. *D. de test. tut.*

§. 5. Nisi justa causa intercedat, quæ confirmationem dissuadeat: veluti, si, ex quo tempore tutor datus est, magna facultatum tutoris facta sit deminutio; vel morum ante celata vel ignorata emerserit improbitas; vel inimicitiæ cum patre exarserint; vel tutor cum Fisco contractum aliquem damnosum miscuerit. *l.* 8. *l.* 9. *D. h. t. l.* 4. *D. de test. tut.*

§. 6.

§. 6. Quibus similibusque casibus Prætor utilitatem pupillorum, non vero scripturam testamenti vel codicillorum sequitur. *l.* 10. *D. h. t.*

§. 7. Si vero datus sit a *Matre*, aliove *Extraneo*, ita confirmatur, si & pupillus heres institutus sit. *l.* 4. *C. de testam. tut. l.* 4. *D. h. t.* Et quidem cum inquisitione, si fuerint Magistratus majores; *l.* 2. *pr. D. h. t. l.* 4. *D. de test. tut.* v. *l.* 7. §. 1. *l.* 8. *D. h. t.* si vero minores, etiam cum satisdatione. *l.* 5. *D. h. t.*

Titul. IV.

De Legitimis Tutoribus.

C. V. 30.

§. 1. Tutela *Legitima* est, *quæ omnino deficiente* (ut ne quidem amplius speretur, *l.* 11. *pr. D. de testam. tut.*) *Testamentaria, sine facta hominis, ex Legis dispositione, defertur proximis successoribus ab intestato.*

§. 2. Eaque vel *Vetus* est, vel *Nova.*

§. 3. *Vetus* erat quadruplex, I. *Legitima Agnatorum Tutela;* II. *Patronorum;* III. *Parentum;* & IV. *Fiduciaria.*

§. 4. *Legitima Agnatorum Tutela* est, *quæ deficiente Testamentaria, defertur proximis Agnatis.*

§. 5. Intestato enim parente mortuo, *Lege duodecim Tabularum* Agnatis defertur tutela. *l.* 6. *l.* 1. *l.* 5. *pr. D. h. t.*

§. 6. Summa providentia; ut, qui sperarent hanc successionem, iidem tuerentur bona, ne dilapidarentur. *d. l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 7. *Intestatus* autem hic videtur, non tantum is, qui testamentum non fecit, sed & is, qui testamento libe-

liberis suis tutores non dedit: quantum enim ad tutelam attinet, intestatus est. Idemque dicendum, si tutor testamento datus adhuc impubere manente filio decesserit. *l.* 6. *D. h. t.* §. 2. *I. de legit. agnat. tut.*

§. 8. *Agnati* vero sunt, *cognati per virilis sexus cognationem conjuncti*, quasi a patre cognati. *l.* 7. *D. h. t.* §. 1. *I. de legit. agn. tut. l.* 10. §. 2. *D. de grad. & affin.*

§. 9. *Cognati* contra, *qui per fœminini sexus personas cognatione junguntur. d.* §. 1. *d. l.* 10. §. 2.

§. 10. Non tamen omnes Agnati ad tutelam vocantur, sed si plures sint Agnati, *proximus tutelam nanciscitur;* si vero plures eodem gradu sunt, omnes tutelam nanciscuntur: *l.* 9. *D. h. t.* §. *ult. I. de cap. dem.* ita tamen, ut uni decerni possit administratio. *l.* 5. §. 2. *D. h. t.*

§. 11. *Legitima Patronorum Tutela* est, *quæ ex interpretatione Legis* XII. *Tab.* per consequentias scil. hereditatum, *defertur Patronis*, *eorumque liberis*, *in libertos manumissos impuberes. l.* 3. *pr.* §. 1. *& seqq. D. h. t.* §. *un. I. de legit. patr. tutel.*

§. 12. *Legitima Parentum Tutela* est, *quæ exemplo Legitimæ Patronorum tutelæ* (quia Pater in filium emancipatum jus Patroni habet, §. 6. *I. quib. mod. jus patr. pot. solv.*) *defertur Patri in liberos emancipatos impuberes. l.* 3. §. *ult. D. h. t.* §. *un. I. de legit. parent. tut.* add. §. *ult. I. de legit. agnat. success.* Ulp. *Tit.* XI. §. 5.

§. 13. *Legitima Fiduciaria Tutela* est, *quæ post mortem Patris emancipatoris*, *defertur liberis perfectæ ætatis*, *in emancipatos impuberes. l.* 4. *D. h. t.* §. *un. I. de fiduc. tut.*

§. 14. Quod nomen inde haud dubie originem trahit, quod emancipatio *contracta fiducia* fieri solebat.

bat. §. *ult. l. de legit. agnat. success.* Ulp. *Tit.* XI. §. 5. Ut adeo *Legitima Parentum Tutela* recte etiam *Fiduciaria* dici potuisset. v. Ulp. *d. l.*

§. 15. Sed cum illa satis commode *Legitima Parentum Tutela* diceretur, hic autem aliud nomen deficeret, hæc Tutela *Fiduciaria* vocata est.

§. 16. *Tutela Legitima Nova* subdividi potest, in *Ordinariam*, & *Extraordinariam*, seu, ut alii loqui malunt, in *Regularem*, & *Irregularem.*

§. 17. *Ordinaria* est, quæ, sublata differentia inter *Agnatos* & *Cognatos*, *Nov.* 118. *c.* 4. secundum ordinem *d. Nov.* 118. *c.* 1. 2. 3. defertur proximis, sive *Cognatis*, sive *Agnatis*, ab intestato succedentibus. Dummodo masculi sint, & XXV. annis majores. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.* §. *un. in fin. l. de legit. patron. tut. l. ult. C. h. t.*

§. 18. *Extraordinaria* est, quæ Matri & Aviæ volentibus defertur; dummodo renuncient SCto Vellejano & secundis nuptiis. *Nov.* 118. *c.* 5. *Auth. Matri & Aviæ. C. quand. mul. off. tut.*

§. 19. Adeo, ut non tantum omnibus a latere cognatis præponantur, sed & Mater Avo paterno præferenda videatur. *d. N.* 118. *c.* 5. junct. *Auth. Matri & Aviæ. C. quand. mul. tut. off.* Solis Testamentariis tutoribus eas præcedentibus, ut servetur voluntas Testatoris. *d. N.* 118. *c.* 5. *Auth. Matri & Aviæ. C. quand. mul. off. tut.*

Titul. V.

De Tutoribus Et Curatoribus Datis Ab His, Qui Jus Dandi Habent; Et Qui, Et In Quibus Causis Specialiter Dari Possunt.

C. V. 34.

§. 1. Tutela Dativa eſt, *quando deficiente Teſtamentaria & Legitima, vel etiam ſuſpenſa Teſtamentaria*, §. 1. *I. de Attil. tut. Magiſtratus, ex poteſtate ſpeciali lege ſibi conceſſa, dat tutorem.*

§. 2. Tutoris datio enim neque imperii eſt, neque jurisdictionis, ſcil. *Ordinariæ;* ſed ei ſoli competit, cui nominatim hoc dedit vel Lex, vel Senatusconſultum, vel Princeps: *l.* 6. §. 2. *D. de tut.* v. Diff. N. XI. *ad Conſt. Marci,* §. 4. *& ſeqq.* ut nec mandante Præſide alius tutorem dare poſſit. *l.* 8. *pr. D. h. t.*

§. 3. Et quidem primum ex *Lege Attilia* tutor in Urbe dabatur a Prætore Urbano, & majore parte (i. e. ſex, v. *l.* 2. §. 34. *D. de O. J.*) Tribunorum plebis, ex *Lege Julia* & *Titia* vero in Provinciis a Præſidibus Provinciarum. *pr. I. de Attil. tut.*

§. 4. Deinde ex his legibus tutores pupillis deſierunt dari; & Conſules ex inquiſitione, poſteaque Prætores ex Conſtitutionibus dederunt. §. 3. *I. de Attil. tut.* v. Capit. *in Marc. c.* 10.

§. 5. Poſtmodum Romæ Præfectus Urbi vel Prætor ſecundum ſuam jurisdictionem; in Provinciis autem Præſides vel Proconſules, nec non Legati Proconſulum ex Oratione Divi Marci, vel Magiſtratus Municipales, ſi non magnæ eſſent pupilli facultates, tutores crearunt. §. 4. *I. de Attil. tut. l.* 1. *pr.* §. 1. *l.* 3. *l.* 19. *pr.* §. 1. *D. h. t.*

§. 6.

§. 6. Tandemque Imp. Justinianus Magistratibus municipalibus id concessit, etiam non expectata jussione Præsidum, dummodo facultates pupilli non excedant D. solidos, & adhibeatur Episcopus loci. §. 5. *I. de Attil. tut. l.* 30. *C. de Ep. aud.*

§. 7. Quibus itaque specialiter hoc concessum est, tutores dare possunt Pupillis, ratione domicilii; v. *l.* 3. *C. de municip.* vel bonorum sibi subjectis; *l.* 27. *D. h. t. l. un. in f. C. ubi pet. tut.* non tantum præsentibus, sed & absentibus, neque tantum scientibus, sed & ignorantibus & invitis, *l.* 5. *l.* 6. *D. h. t.*

§. 8. Dare autem possunt, præmissa inquisitione in voluntatem parentum, moresque & facultates dandorum, v. *l.* 21. §. 2. 5. 6. *D. h. t. l.* 7. §. 1. *l.* 8. *D. de confirm. tut.* omnes sibi subjectos; *l.* 1. §. *f. l.* 3. *l.* 24. *l.* 27. *D. h. t. l.* 5. *C. qui dar. tut.* tum præsentes, tum absentes: *l.* 5. *D. h. t.* qui scil. neque impediuntur, neque prohibentur. v. *l.* 7. *C. qui dar. tut.* v. supr. *ad t. de tutel.* §. 14. 15.

§. 9. Quin & Magistratus municipalis collegam dare potest; *l.* 19. §. 1. *D. h. t. l.* 3. *D. qui pet. tut.* licet eum invitum ad suscipiendam tutelam cogere nequeat, *l.* 13. §. 4. *D. ad SCt. Trebell. l.* 14. *D. de manum.* neque Magistratus se ipsum dare possit. *l.* 4. *D. h. t.*

§. 10. Quod si vero desint in civitate, ex qua pupilli oriundi sunt, qui idonei videantur esse tutores, officium erit Magistratuum, inquirere ex vicinis civitatibus honestissimum quemque, & nomina Præsidi Provinciæ mittere, non vero arbitrium dandi sibi vindicare. *l.* 24. *D. h. t.* v. Dissert. N. XI. *ad Const. Marci.*

§. 11. Et quidem dari possunt a Magistratu omni tempore & loco; *l.* 8. §. 2. *D h. t. l.* 3. §. 3. *D. de tutel. l.* 2. *D. de fer.* dummodo dentur pure,

re, non ſub die vel conditione. *l.* 6. §. 1. *D. de tutel. l.* 77. *D. de R. J.*

§. 12. Pro qua tamen non habenda adjectio, quam Præſides Provinciarum faciunt, *Tutorem do ſi ſatisdederit.* Quæ non conditionem in ſe habet, ſed admonitionem, non aliter ei tutelam committi, quam ſi ſatisdederit, hoc eſt, non aliter ei gerere permittendum, quam ſi rem ſalvam fore caverit. *d. l.* 6. §. 1. *D. de tutel.*

§. 13. Neque tantum generaliter, ſi nullus omnino tutor ſit, dari poſſunt, ſed & in quibusdam cauſis ſpecialiter. *h. t.*

§. 14. Si enim in teſtamento tutor ſub conditione, aut ex certo die datus ſit; vel pure quidem, ſed ex teſtamento hereditas nondum ſit adita; §. 1. *I. de Attil. tut. l.* 10. *pr. D. de teſtam. tut.* vel nomine impuberis hereditas adeunda ſit; *l.* 9. *D. h. t.* vel tutores dati appellent, vel abſint; *l.* 2. *D. h. t.* vel ab hoſtibus capti ſint; §. 2. *I. de Attil. tut.* interim a Magiſtratu tutor dari debet. *dd. ll.*

Titul. VI.

Qui Petant Tutores, Vel Curatores; et Ubi Petantur.

C. V. 31. 32.

§. 1. Solent autem Magiſtratus Pupillis Tutores dare, ad petitionem propinquorum; quorum alii *voluntate* petunt tutores, alii vero *petere neceſſe habent. l.* 2. §. 1. *D. h. t.*

§. 2. *Voluntate* petunt tutores cognati, affines, familiares & amici. *l.* 2. *pr. D. h. t.*

§. 3. *Neceſſe habent petere*, *Mater*, *Cognati*, & *Liberti. d. l.* 2. §. 1. *D. h. t.*

§. 4.

§. 4. Ex his enim illa damnum patitur; hi autem & puniuntur. *Mater* enim expellitur a legitima filii hereditate, quasi existens indigna accipere hereditatem legitimam, negligens ei constitui tutorem; *Liberti* autem ex his causis accusati apud Præsidem puniuntur, ut emendentur, si apparuerint, vel propter negligentiam, vel propter malitiam, non petiisse. *d. l.* 2. §. 1. *D. h. t. l.* 2. §. 23. *D. ad SCt. Tertull. l.* 10. *C. de legit. hered.*

§. 5. Et quidem quantum ad *Matrem* attinet, extat ea de re Epistola seu *Rescriptum Divi Severi*, ad Cuspium Rufinum, quod ita habet: Omnem me rationem adhibere subveniendis pupillis, cum ad curam publicam pertineat, liquere omnibus volo. Et ideo quæ mater vel non petierit tutores idoneos filiis suis; vel prioribus excusatis, rejetisve, non confestim aliorum nomina dederit; jus non habeat vindicandorum sibi bonorum intestatorum filiorum. *l.* 2. §. 2. *D. h. t.*

§. 6. Ait Imp. Quæ mater vel non petierit; a Prætore scil. vel Præside, vel etiam Magistratibus municipalibus. *l.* 2. §. 23 *D. ad SCt. Tertull.*

§. 7. Tutores idoneos; facultatibus scil. si enim moribus forte non sint idonei, matri ignoscitur. *d. l.* 2. § 37.

§. 8. Filiis suis; vel filiabus, vel etiam nepotibus: qui ob paritatem rationis hic sub *filiis* continentur. *d. l.* 2. §. 28. 30. 31. *D. ad SCt. Tertull. l.* 201. *D. de V. S.*

§. 9. Non solum autem, quæ non petiit, coërcetur, sed & quæ defunctorie petiit, vel privilegio munitum, vel oneratum tribus tutelis; sed ita demum, si data opera hoc fecit. *d. l.* 2. §. 32. 33. 34. *D. ad SCt. Tertull. l.* 2. §. 1. *D. h. t.*

§. 10. VEL PRIORIBUS EXCUSATIS, REJECTISVE; five a Prætore dati non fint, five ut fufpecti remoti: five omnes excufati rejective fint, five quidam tantum. *d. l.* 2. §. 38. 39. 40. 41. *D. ad SCt. Tertull. l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 11. NON CONFESTIM ALIORUM NOMINA DEDERIT; *Confeftim* fic erit accipiendum, ubi primum potuit, i. e. Prætoris copiam habuit huic rei fedentis: nifi forte infirmitate impedita eft, vel alia magna caufa, quæ etiam mandare eam ad petendos tutores impediret; ita tamen, ut nullo modo annale tempus excederet. *d. l.* 2. §. 43. *D. ad SCt. Tertull. l.* 10. *C. de leg. her.* §. *ult. I. de SCt. Tertull.*

§. 12. JUS NON HABEAT VINDICANDORUM SIBI BONORUM INTESTATORUM FILIORUM. Sed matre remota admittuntur, qui venirent, fi mater non fuiffet. *d. l.* 2. §. *ult. D. ad SCt. Tertull.*

§. 13. Si vero maritus ei fideicommiffum a filio reliquerit, cui mulier non petit tutorem, *fi fine liberis deceſſerit;* vel fub hac ipfa conditione, *fi inteftatus mortuus erit*, fideicommiffi petitio, quæ ex alieno judicio defcendit, non eft peremta. *l.* 4. §. 3. *D. h. t.*

§. 14. Sed & continetur eadem conftitutione *Mater*, quæ a Patre non legitime tutores teftamento, vel codicillis datos filiis impuberibus, non poftulavit decreto confirmari. *l.* 4. *pr. D. h. t.*

§. 15. Ut &, fi, cum fufpecto tutore pupilli accufato decretum fit illi adjungi alios, ipfa eos non petierit. *d. l.* 4. §. 2. *D. h. t.*

§. 16. Quæ autem fufpectum tutorem non fecit, nec verbis, nec fententia conftitutionis in pœnam incidit; quod ejusmodi facta dijudicare & æftimare virilis animi eft: & poteft etiam delicta ignorare mater; fatisque eft eam petiiffe talem, qui inquifitione per

per Prætorem habita idoneus apparuit. *d. l.* 4. §. *ult. D. h. t.*

§. 17. *Excusatur* autem *Mater*, I. Si penitus egenis liberis, vel qui solvendo non sint, tutores non petierit. *d. l.* 2. §. 26. 45. *D. ad SCt. Tertull.*

II. Si privilegio munitos petierit, iique tutelam susceperint, vel detenti sint. *d. l.* 2. §. 33. *D. h. t.*

III. Si pupillo amplum legatum relictum sit, sub conditione, si tutorem non habuerit. *d. l.* 2. §. 44.

IV. Si maritus uxorem heredem scripserit, rogaveritque, remissa satisdatione, ut filio puberi facto hereditatem restitueret. *d. l* 2. §. 46.

V. Si Mater XXV. annis minor sit. *l.* 2. *C. si adv. del.*

§. 18. Petuntur tutores vel eo loco, unde liberi originem per patris conditionem ducunt, vel ubi eorum sunt facultates. *l. un. C. ubi pet. tut.*

§. 19. Quod si vero nullus pupillis tutores petat, Magistratus iis ex officio tutores constituit. *l.* 11. *C. de compens.* arg. *l.* 9. §. 5. *D. de off. Proc.*

Titul. VII.

De Administratione Et Periculo Tutorum, Et Curatorum; Qui Gesserint, Vel Non; Et De Agentibus, Vel Conveniendis, Uno, Vel Pluribus.

C. V. 37. 38.

§. 1. Atque ita *Tutela* defertur vel *Testamento*, vel *Lege*, vel a *Magistratu*.

§. 2. Quæ, ubi delata est, necessario suscipienda & administranda est, ut & tutor ad hoc extra ordinem cogi possit: *l.* 1. *pr. D h. t.* remediis scil. prætoriis, *l. D.* 9. *de mun.* i. e. mulctæ dictione & pignorum capione. *l.* 1. §. 3. *D. de insp. ventr.*

§. 3. Eſt enim *Tutela* munus publicum; non quidem tam utilitate, *l. 2. §. 5. D. ad municip. l. 6. §. 15. D. de excuſ.* quam auctoritate, *pr. I. de excuſ. tut. l. 9. D. de his qui ſunt ſui vel alien. jur.* & propter curam publicam. *l. 2. §. 2. D. qui pet. tut.*

§. 4. Ut autem recte ſuſcipiatur, Tutores I. *Jusjurandum præſtare* debent, de tutela fideliter adminiſtranda. arg. *Nov. 72. c. ult. Auth. Quod nunc. C. de curat. fur.*

§. 5. II. *Satisdare* rem pupilli ſalvam fore; *pr. I. de ſatisdat. tut. l. 1. D. rem pupil. ſalv. for. l. 1. C. de tut. & cur. qui ſatis non ded. l. 6. §. 1. D. de tutel. l. 7. D. de præt. ſtip.* exceptis tutoribus Teſtamentariis, & ex inquiſitione datis. *d. pr. I. de ſatisd. tut. l. 3. l. 4. C. de tut. & curat. qui ſat. non ded.*

§. 6. Adeo, ut non tantum omnia, quæ ab iis ante præſtitam ſatisdationem aguntur, nulla ſint; *l. 3. l. 5. C. de tut. & cur qui ſat. non ded.* ſed &, ſi eam non præſtent, tanquam ſuſpecti removeri poſſint: & quidem cum infamia, ſi dolus interceſſerit. *l. 2. C. de tut. & cur. qui ſat. non ded.*

§. 7. III. *Inventarium facere*, ſeu *Repertorium* omnium bonorum pupilli; *l. 7. pr. D. h. t.* & quidem legitime, i. e. ſub præſentia publicarum perſonarum. *l. 24. C. h. t. l. ult. §. 1. C. arb. tut.*

§. 8. Adeo, ut non tantum ſimiliter ante inventarium factum nihil gerere poſſint: *l. 7. pr in f D. h. t.* ſed &, qui non fecerunt, dolo malo feciſſe videantur, & in ea conditione ſint, ut tum in id, quod pupilli intereſt, jurejurando in litem æſtimandum, teneantur; *d. l. 7. pr.* tum quaſi ſuſpecti, perpetua infamiæ macula notati, ab officio removeri poſſint. *l. ult. §. 1. C. arb. tut.*

§. 9. Niſi teſtator inventarium conſcribi ſpecialiter

ter prohibuerit; *d. l. ult.* §. 1. ne scil. secreta patrimonii pandantur. *l. 2. C de alim. pup. præst.*

§. 10. Quo casu tamen, licet solennis *Inventarii* confectio non sit necessaria, nihilominus fidelem descriptionem aliquam rerum pupillarium tutores sibi facere debent; ut postmodum rationes reddere possint. Ut enim *Tutores* sint *Aneclogisti*, i. e. immunes a rationibus reddendis, Testator testamento suo efficere nequit; quia nemo jus publicum remittere, vel formam antiquitus constitutam mutare potest. *l.* 5. §. 7. *D. h. t. l.* 1. §. 3. *D. de tut. & rat. distr.* v. *l.* 119. *de leg.* 1.

§. 11. *Tutela* porro recte *suscepta* debite *administranda est.*

§. 12. Et, si quidem plures sint tutores, omnesque administrare & tutelam dividere velint, audiendi sunt. *l.* 3. §. *pen. & ult. l.* 4. *D. h. t.*

§. 13. Si vero hoc agatur, ut tutela per unum administretur, quia unus tutor actiones facilius exercet & excipit; *l.* 3. §. 6. *D. h. t.* potest unus cæteris offerre satisdationem de indemnitate pupilli, & contutori præferri, ut solus administret. v. supr. *ad t. de test. tut.* §. 20. 21. Quod si nemo eorum satis offerat, si quidem adscriptum fuerit a testatore quis gerat, ille gerere debet: quod si non fuerit adscriptum, quem major pars elegerit, ipse gerere debet, ut *Edicto Prætoris* cavetur. §. 1. *I. de satisdat. tut.*

§. 14. Quod ita conceptum videtur: *Si plures tutores testamento dati fuerint, ei potissimum tutelæ administrationem committam, quem parens testamento destinaverit. Quod si nullus à testatore electus fuerit, aut qui electus est gerere nolit, tum eum gerere cogam, cui major pars tutorum tutelam decreverit.* arg. *l.* 3. §. 1. *seqq. &* §. 7. *D. h. t.*

Vv 3 §. 15.

§. 15. Sin autem ipsi tutores dissenserint circa eligendum, Prætor partes suas interponere debet. Idemque in pluribus ex inquisitione datis comprobandum est. §. 1. *l. de satisdat. tut. l. 3. §. 7. D. h. t. l. 19. §. 1. D. de testam. tut.*

§. 16. Quantum autem ad ipsam *Administrationem Tutorum* attinet, *principaliter* ea versatur circa personam pupilli; *l. 14. D. de test. tut.* tutoris enim præcipuum est officium, ne indefensum pupillum relinquat, *l. 30. D. h. t.* adeoque curet, ut bene educetur, & bonis moribus, & artibus, secundum dignitatem familiæ, & quantitatem facultatum, imbuatur. *l. 12. §. 3. D. h. t. l. 3. §. 5. l. 4. D. ubi pupill. educ. deb.*

§. 17. Sed *per consequentiam* versatur etiam circa bona. *d. l. 12. §. 3. D. h. t.*

§. 18. Quæ, eum, quantum ad providentiam pupillarem attinet, tutor domini loco habeatur, *l. 27. D. h. t. l. 7. §. 3. D. pro emt. l. 56. §. 4. D. de furt. l. 157. D. de R. J.* in genere tanquam bonus paterfam. administrare debet, *l. 10. l. 33. pr. D. h. t. N. 72. c. ult.*

§. 19. Hinc debet res fartas conservare; *l. 22. C. h. t.* curare, ut reditus ex bonis pupillaribus percipiat, *l. 32. §. 1. 2. D. h. t.* & fructus, aliasque res, quæ tempore depereunt, in utilitatem pupilli opportune vendat; *l. 7. §. 1. D. h. t.* debitum exigere, *l. 15. D. l. 46. §. ult. D. h. t.* etiam a se ipso, si pupilli debitor sit; *l. 9. §. 1. D. h. t.* (ante *Nov.* scil. 72. *c.* 1. 2. 4.) & pecunias pupillares vel in emtionem prædiorum, vel sub usuris collocare. *l. 3. §. 2. l. 5. l. 13. §. 1. l. 15. D. l. 24. C. h. t.*

§. 20. Adeo ut, si illud neglexerit, ipse usuras præstare teneatur; *l. 7. §. 3. 11. l. 15. l. 58. §. 3. D. h. t.*

l. 3.

l. 3. *C. de usur. pupill.* ab initio sc. ex quo constitutus est post sex menses, *d. l.* 15. *D. h. t.* suscepta vero administratione post duos menses, ex tempore factæ solutionis: *d. l.* 7. §. 11. *D. h. t.* &, si ad eas præstandas idoneus non sit, extra ordinem coërceatur. *l.* 49. *D. h. t.*

§. 21. Quod tamen, cum quodammodo durum videretur, postea mutatum est, ut jure Novo sufficiat pecuniam pupillarem caute reponere & reservare; nisi forte alii desint reditus, qui ad præbendam vitæ dispensationem sufficiant. *Nov.* 72. *c.* 5. 6. 7.

§. 22. Quod si tutor pecuniam pupillarem in usus suos convertat, usuras præstat *Legitimas*, i. e. gravissimas; seu centesimas. *l.* 7. §. 4. 5. 8. 9. 10. *l.* 54. *D. h. t. l.* 1. *C. de usur. pupill. l.* 38. *D. de neg. gest.*

§. 23. Debet etiam tutor debita pupillaria solvere; *l.* 9. §. 1. 5. *l.* 13. §. 2. *D. h. t.* ut &, si creditor esset pupilli, sibi ipsi solvere posset; *d. l.* 9. §. 5. *D. h. t.* (ante *Nov.* sc. 72. *c.* 1. 2. 4.) & necessarias erogationes facere. *l.* 12. §. 2. *l.* 32. §. 6. 7. *D. h. t.*

§. 24. Cumque tutor non rebus duntaxat, sed etiam moribus pupilli præponatur, in primis mercedes præceptoribus, non quas minimas poterit, sed pro facultate patrimonii, pro dignitate natalium constituet. Alimenta servis libertisque, nonnunquam etiam exteris, si hoc pupillo expediet, præstabit. Solenniaque munera parentibus cognatisque mittet. *l.* 12. §. 3. *D. h. t.* v. Mart. *L.* IX. *Ep.* 55. 56.

§. 25. Sed non dabit dotem sorori alio patre natæ, etiamsi aliter ea nubere non potuit. Nam etsi honeste, ex liberalitate tamen fit, quæ servanda arbitrio pupilli est. *d. l.* 12. §. 3. *D. h. t.* Nec nuptiale munus matri pupilli vel sorori mittet; *l.* 13. §. 2. *D. h. t.* multoque minus ex bonis pupilli aliis donabit. *l.* 22. *D. h. t.* Quia tutor in re pupilli tunc do-

mini loco habetur, cum tutelam adminiſtrat, non cum pupillum ſpoliat. *l.* 7. §. 3. *D. pro emt.* add. *l.* 4. *C. de præd. & al. reb. min. ſin. decret. non alien.*

§. 26. Debet denique tutor pupillum, ſive ipſe judicium ſuſcipiat, ſive pupillus ipſo auctore, ſi quidem juſtam litigandi cauſam habeat, in judicio defendere. *l.* 1. §. 2. 3. *l.* 9. §. 6. *D. l.* 11. *l.* 28. *C. h. t.*

§. 27. Quod ſi tutor tutelam adminiſtrare ceſſet, vel non ut oportet adminiſtret, ipſius eſt periculum. *l.* 1. §. 1. *l.* 5. §. *ult. l.* 7. §. 1. *D. h. t.*

§. 28. A tutoribus enim eadem diligentia exigitur circa adminiſtrationem rerum pupillarium, quam paterfamilias rebus ſuis ex bona fide præbere debet; *l.* 33. *pr. D. h. t.* ut non tantum dolum & latam culpam, ſed & levem præſtare debeant. *l.* 7. *C. arb. tut. l.* 1. *pr. D. de tut. & rat. diſtr.*

§. 29. Non etiam leviſſimam, *d. l.* 7. *C. arb. tut.* neque caſum fortuitum; *l.* 4. *C. de peric. tut.* quia ex neceſſitate officium ſuſcipiunt. *l.* 1. junct. *l.* 20. *C. de neg. geſt.*

TITUL. VIII.

DE AUCTORITATE ET CONSENSU TUTORUM, ET CURATORUM.

C. V. 59.

§. 1. Ad *Officium Tutorum* pertinet, ut in negotiis, quæ a pupillo geruntur, *Auctoritatem* interponant. v. *l.* 17. *D. h. t.*

§. 2. Quæ eſt *Approbatio negotii, quod a pupillo* (non tamen infante, *l.* 1. §. 2. *D. de adin. tut.* §. 9. *I. de inut. ſtip. l.* 5. *D. de R. J.*) *cum extraneo geritur,*

tur, *a præsente tutore*, *in ipso negotio interposita. l.* 3. *D. h. t. l.* 25. §. 4. *D. de acq. vel om. her.*

§. 3. *Auctoritas* autem tutoris, in quibusdam caussis necessaria est pupillis, in quibusdam non est necessaria. *pr. I. h. t.*

§. 4. Namque placuit, meliorem quidem conditionem licere eis facere, etiam sine tutoris auctoritate; deteriorem vero non aliter, quam cum tutoris auctoritate. *d. pr. I. l.* 9. *pr. D. h. t. l.* 28. *D. de pact. l.* 11. *D. de A. R. D.*

§. 5. Imò, licet pupillus pubertati proximus naturaliter se obligare possit; *l.* 1. §. 1. *D. de novat. l.* 25. §. 1. *D. quand. dies leg. ced.* §. 3. *I. quib. mod. toll. obl.* non tamen sine tutoris auctoritate obligare se potest civiliter. *l.* 5. §. 1. *l.* 9. *pr. D. h. t. l.* 8. *D. de acq. vel om. her.*

§. 6. Unde neque hereditatem adire, neque bonorum possessionem petere, neque hereditatem ex fideicommisso aliter suscipere potest, nisi tutoris auctoritate; quamvis illis lucrosa sit, neque ullum damnum habeat. *l.* 9. §. 3. 4. *D.* §. 1. *I. h. t. l.* 8. *D. de acq. her.*

§. 7. Nisi forte pupillus locupletior factus sit, *l.* 1. *pr. l.* 5. §. 1. *D. h. t.* vel ex re nascatur obligatio: *l.* 46. *D. de O. & A.* quo casu etiam sine tutoris auctoritate civiliter obligatus est. *dd. ll.* add. *l.* 14. *D. de cond. indeb.*

§. 8. *Auctoritatem* interponunt tutores, qui tutelam gerunt; *l.* 4. *D. h. t.* non etiam illi, quibus administratio concessa non est. *d. l.* 4. *l.* 6. *D. h. t.*

§. 9. Sive omnes interponant, si plures sint, sive unus ex iis, nihil interest; unius enim ex pluribus auctoritas sufficit. *l.* 4. *l.* 5. *pr. l.* 7. §. 1. *D. l. ult. C. h. t.*

§. 10. Ut autem recte interponatur *Auctoritas*, debet tutor esse præsens, non corpore tantum, sed & animo; (ut scil. non retineatur invitus, & intelligat quid agatur;) *l.* 1. §. 1. *l.* 14. *D. h. t.* & statim in ipso negotio, *l.* 9. §. 5. *D.* §. 2. *I. h. t.* seu jam jam perfecto negotio, *l.* 25. §. 4. *D. de acq. her.* add. *l.* 1. *in f. D. de solut.* pure, non conditionaliter, auctor fieri. *l.* 8. *D. h. t.*

§. 11. Post tempus, vel per epistolam, vel per nuncium, interposita auctoritas nihil agit: *l.* 9. §. 5. *D.* §. 2. *I. h. t.* adeoque Ratihabitio hic non sufficit.

§. 12. Nulla enim differentia est, non interveniat Auctoritas tutoris, an perperam adhibeatur. *l.* 2. *D. h. t.*

§. 13. Contrahentis tamen cum pupillo præsentia præcise non est necessaria; etiamsi enim non exaudiat tutoris auctoritatem is, qui cum pupillo contrahit, scriptis tamen hoc approbetur, recte negotium geritur: veluti, si absenti pupillo per epistolam vendam aliquid, aut locem, & is tutoris auctoritate consentiat. *l.* 9. §. *ult. D. h. t.*

§. 14. Si tutor pupillo nolit auctor fieri, non debet eum Prætor cogere. Primum quia iniquum est, etiamsi non expedit pupillo, auctoritatem eum præstare: deinde etsi expedit, tutelæ judicio pupillus hanc jacturam consequitur. *l.* 17. *l.* 21. *D. h. t.*

§. 15. Plane tutor in rem suam, vel filius in rem patris auctor fieri nequit. *l.* 1. *l.* 7. *pr.* §. 2. *D. h. t.* §. 3. *I. h. t.*

§. 16. Unde si inter tutorem pupillumque judicio agendum sit, olim *Prætorius Tutor* constituebatur. Ulp. *Tit.* XI. §. 24. §. *ult. I. h. t. l.* 3. §. 2. *D. de tutel. l.* 1. *C. de in lit. dand. tut.*

§. 17.

§. 17. Sed id jure noviſſimo vix ullam difficultatem habet; quia qui debitor vel creditor pupilli eſt, ejusdem tutor fieri non poteſt. *Nov.* 72. *c.* 1. 2. 4. *Nov.* 94. *Auth. Minoris debitor. C. qui dar. tut.*

§. 18. Quod ſi tamen tutor poſt cœptam tutelam pupilli debitor vel creditor fiat, perpetuus curator ei adjungendus eſt. *d. Nov.* 72. *c.* 2.

Titul. IX.

Quando Ex Facto Tutoris, Vel Curatoris, Minores Agere, Vel Conveniri Possunt.

C. V. 39.

§. 1. Quamvis autem Pupilli non ſemper tutore auctore negotia gerant, ſed pleraque ſolus tutor agat; v. *l.* 15. *D. de pact. l.* 35. *D. de jurejur. l.* 4. *D. de in lit. jur.* pupilli tamen *ex facto tutorum* plerumque *agere*, quin & vice verſa quandoque *conveniri poſſunt.*

§. 2. Licet enim ordinario alteri, ex contractu alterius, neque obligatio, neque actio acquiratur; §. 4. 18. *I. de inut. ſtip. l.* 38. §. 17. *D. de V. O. l.* 11. *D. de O. & A. l.* 73. §. *ult. D. de R. J.* neque alter ex facto vel contractu alterius obligari poſſit. *d. l.* 11. *D. de O. & A.* §. 3. *I. de inut. ſtip. l.* 3. *C. ne ux. pro marit.* aliud tamen hic, (uti & alibi, v. ſupr. *ad t. de exercit. act.* §. 1.) in utilitatem *Minorum*, (ſub quibus hoc loco *Pupilli* continentur, v. §. 2. *I. quib. alien. lic. l.* 2. *in f. C. quand. mul. tut. off. Auth. Minoris. C. qui dar. tut.*) in quibusdam cauſis admiſſum eſt. *l. ult. C. h. t.*

§. 3. Nam ſi tutor pecuniam pupilli mutuam dederit,

derit, vel ejus pecunia prædia emerit, *l.* 2. *D. l.* 2. *C. h. t.* vel prædia pupilli locaverit, *l.* 4. *C. h. t.* vel tutori constitutum fuerit; *l.* 5. §. 9. *D. de pec. const. Utilis Actio* pupillo conceditur; *d. l.* 2. *D. d. l.* 4. *C. h. t.* & si tutor egerit & vicerit, *Actio Judicati* ad pupillum transfertur. *l.* 6. *D. h. t.*

§. 4. Sed dolus tutoris pupillo non prodest; *l.* 3. *D. h. t.* quia alterius circumventio alii Actionem non præbet. *l.* 49. *D. de R. J.*

§. 5. Quemadmodum autem Pupilli dictis casibus ex facto seu contractu tutorum agere possunt; sic & ex contractu eorundem quandoque conveniri possunt.

§. 6. Si enim tutori nomine minoris pecunia mutua data, eaque in rem minoris versa sit, merito personalis in minorem actio danda est. *l.* 3. *C. h. t.*

§. 7. Idemque dicendum, si tutor tutorio nomine aliquid caverit, vel promiserit; *l.* 5. §. 1. *l. ult. D. h. t.* vel mandato ejus negotia pupilli gesta sint. *l.* 4. *C. de neg. gest.*

§. 8. Quin & si tutor pupillum in judicio defendat, & condemnatus sit, *Actio Judicati* in pupillum exercenda est. *l.* 5. *l.* 7. *D. l.* 1. *C. h. t. l.* 4. §. 1. *D. de re jud. l.* 2. *D. de adm. tut.* nam tutores curatoresque finito officio non esse conveniendos, ex administratione pupillorum vel adolescentum, sæpe decretum est. *d. l.* 1. *C. h. t. l.* 26. *in f. C. de adm. tut.*

§. 9. Uti vero dolus tutoris pupillo non prodest, ita quoque eidem nocere non debet. *l.* 4. *D. h. t.*

§. 10. Et, si quidem extrinsecus seu extra rem pupilli tutor aliquid dolo admiserit, pupillo nihil nocere oportet. *l.* 4. *D. h. t. l.* 198. *D. de R. J. l. un.* §. 2. *D. si quis jus dic. non obtemp. l.* 4. *D. de tab. exhib. l.* 11. §. 6. *D. quod vi aut clam. l.* 6. *C. de adm. tut.*

§. 11.

§. 11. Quod si in administratione, similiter dolus tutoris pupillo non nocet; *l.* 3. *D. h. t.* nisi pupillus ex illius fraude locupletior factus sit, *d. l.* 3. vel rem a tutore servare possit. *l.* 1. *D. h. t.*

Titul. X.

De Suspectis Tutoribus, Et Curatoribus.

C. V. 43.

§. 1. Cessat autem Administratio & officium Tutorum *finita Tutela;* quæ finitur vel *Ipso jure*, vel *Facto hominis*.

§. 2. *Ipso jure*, vel modis omnibus tutelæ speciebus communibus, vel ad species quasdam pertinentibus. Et vel omnimodo, vel non omnimodo.

§. 3. *Omnimodo* & *omnis Tutela* finitur, I. *Pubertate* pupilli; quæ in masculis annis XIV. in fœminis XII. definita est. *pr. I. quib. mod. tut. fin. l. ult. C. quand. tut. vel curat. esse desin. l.* 4. *pr. D. de tut. & rat. distr.*

§. 4. II. *Morte naturali* & *civili*, imo & *omni capitis deminutione Pupilli.* §. 1. 3. 4. *I. quib. mod. tut. fin. l.* 14. *pr.* §. 1. 2. *D. de tutel. l.* 4. *pr. D de tut. & rat. distr.*

§. 5. *Morte naturali* & *civili Tutoris* omnis quidem tutela perit, §. 3. 4. *I. quib. mod. tut. fin. d. l.* 14. §. 2. *D. de tutel. d. l.* 4. *pr.* sed non omnimodo; quamdiu enim impubes est pupillus, alius deinde tutor dandus est a Magistratu. *pr.* §. 1. 2. *I. de Attil. tut.*

§. 6. *Minima capitis deminutione Tutoris* tantum finitur Legitima Agnatorum tutela; quia tum non manet proximus in familia; §. 4. *I. quib. mod. tut. fin.* quod tamen post *Nov.* 118. *c.* 5. amplius usum non habet.

§. 7.

§. 7. *Tutela Testamentaria* in specie finitur *per conditionis* vel *temporis existentiam*, si tutor usque ad certam conditionem, vel ad certum tempus in testamento datus sit. §. 2. 5. *I. quib. mod. tut. fin. l.* 14. §. 3. 5. *D. de tutel.*

§. 8. Quod in tutela dativa locum non habet, cum tutores a Magistratu ita dari non possint. *l.* 6. §. 1. *D. de tutel. l.* 77. *D. de R. J.*

§. 9. *Facto hominis* vero finitur tutela vel per *Suspecti Remotionem*, (de qua *h. t.*) vel per *Excusationem*, (de qua *t. seq. de excus. tut.*) *l.* 14. §. 4. *D. de tutel.* §. *ult. I. quib. mod. tut. fin.*

§. 10. *Suspectus tutor* est, *qui non ex fide tutelam gerit;* §. 5. *I. h. t.* vel *qui moribus talis est, ut suspectus sit. l.* 8. *D.* §. *ult. I. h. t.*

§. 11. Non tantum enim qui fraudulenter, sed & qui negligenter, neque ea sollicitudine, qua oportet, tutelam gerit, suspectus est. *l.* 3. §. 5. 12. 17. 18. *D.* junct. §. *ult. I. h. t. l.* 5. *l. ult. C. eod.*

§. 12. Sola autem paupertas neminem, si modo fidelis & diligens est, suspectum facit. *l.* 8. *D. h. t.* §. *ult. I. h. t. l.* 31. §. 1. *D. de reb. auct. jud. poss.*

§. 13. Potest tamen ei curator adjungi, si substantia pupilli periclitetur; *l.* 6. *C. h. t.* aut removeri ex eo capite, quod non satisdet. *l.* 2. *C. de tut. vel cur. qui satis non ded.*

§. 14. Suspecti *crimen*, i. e. accusatio, *l.* 7. §. 1. *D. de accus. l.* 109. *D. de R. J.* Theoph. *ad pr. I. h. t.* ex *Lege* XII. *Tab.* descendit. *l.* 1. §. 2. *D. pr. I. h. t.* Cic. *L.* III. *de Offic. c.* 15.

§. 15. Jus removendi tutores suspectos datum est Romæ Prætoribus, in Provinciis Præsidibus earum; *l.* 1. §. 3. *D.* §. 1. *I. h. t.* ut & Legato Proconsulis, aliisque, quibus mandata est jurisdictio: *l.* 1. §. 4. *D. h. t. l.* 4. *D. de off. ejus cui mand. est jurisd.* vi scil. Ju-

Jurisdictionis ordinariæ. *dd. ll.* junct. *l.* 1. *pr.* §. 1. *D. de off. ejus cui mand. est jurisd.*

§. 16. *Suspecti fieri possunt omnes tutores*, sive testamentarii sint, sive non sint, sed alterius generis tutores: *l.* 1. §. 5. *D. h. t.* §. 2. *I. h t.* etiam ii, qui satis dederunt, vel nunc offerunt: quia expedit pupillo rem suam potius salvam, quam tabulas *rem salvam fore* cautionis habere. *l.* 5. *l.* 6. *D. h. t.* §. *ult. I. h. t.*

§. 17. Legitimis tamen potius curator adjungendus; *l.* 9. *D. h. t.* famæque Parentis & Patroni semper parcendum est *d. l.* 1. §. 5. *D.* §. 2. *I. h. t l.* 5. §. 1. *l.* 9. *D. de obseq. par. & patr. præst.*

§. 18. *Suspectos postulare possunt omnes*; est enim quasi publica hæc accusatio, i. e. omnibus patens: *l.* 1. §. 6. *D.* §. 3. *I. h. t.* adeoque & contutores, *l.* 3. *pr. D. h. t.* & liberti, *d. l.* 3. §. 1. imo & ipsæ mulieres; *d. l.* 1. §. 7. *D. d.* §. 3. *I. h. t.* quæ cæteroquin ad accusandum non admittuntur. *l.* 1. *l.* 2. *D. de accus.*

§. 19. Impuberes tamen non possunt tutores suos suspectos postulare; *l.* 7. *pr. D.* §. 4. *I. h. t.* quia nondum tantum eorum animi judicium est, ut perpendere possint, an quid fraudulenter vel segniter geratur, quod perpendi oportet: *l.* 5. *C. h. t.* licet puberibus curatores suos, ex consilio necessariorum, arguere concessum sit. *d. l.* 7. *D.* §. 4. *I. h. t.*

§. 20. Quin & si nullus accuset, Prætori tamen liqueat, ex apertissimis rerum argumentis, tutorem suspectum esse, ex officio eum repellere potest. *l.* 3. §. 4. *D. h. t.*

§. 21. *Effectus* autem *Accusationis* est, I. Quod accusato statim administratio interdicatur, quoad finiatur cognitio. §. 7. *I. h. t. l.* 7. *C. h. t.*

§. 22. II. Quod, si tutor ideo accusatus sit, quia copiam sui non facit, ut alimenta decernantur pupillo, (quæ decernuntur a Prætore pro quantitate patri-

trimonii pupilli, quam tutor profiteri debet, *l.* 2. §. 1. *l.* 3. *pr.* §. 1. *& seqq. D. ubi pup. educ. deb.* v. infr. *ad d. t.* §. 10. 11.) interim pupillus in possessionem bonorum ejus mittatur, &, quæ mora deteriora futura sunt, distrahantur. §. 9. *I. h. t. l.* 3. §. 14. *l.* 7. §. 2. *D. h. t.* Cum aliis creditoribus missio custodiam tantum concedat. *l.* 12. *D. quib. ex caus. in poss.*

§. 23. III. Quod, si suspectus reperiatur, removeatur: veluti, si dolum in tutela admiserit, vel grassatus sit, aut sordide vel perniciose aliquid egerit; *l.* 3. §. 5. *D. l.* 5. *C. h. t.* vel alia justa causa intercedat, ut in ea tutela versari non debeat. *d. l.* 3. §. 12. *& seqq. D. h. t.*

§. 24. Quæ remotio fit vel simpliciter, vel ita, ut simul *pœna infamiæ*, vel etiam *corporalis* infligatur.

§. 25. *Famosus* fit tutor remotus ob dolum, §. 6. *I. h. t. l. ult. C. h. t.* vel latam culpam; quæ ordinario pro dolo habetur, *l.* 226. *D. de V. S. l.* 8. §. 3. *D. de prec. l.* 1. §. 5. *D. de O. & A. l.* 32. *D. depos.* etiam in causis famosis, *l.* 11. §. *f. D. de his qui not. infam. d. l.* 32. nec non in hac ipsa materia. *l.* 7. §. 1. *D. h. t. l. ult. D. ubi pup. educ. deb.* junct. *l.* 2. *C. de tut. & cur. qui sat. non ded.* v. Cic. *pro Rosc. Com. c.* 6. *pro Cæcin. c.* 3. *pro Rosc. Am. c.* 38. junct. *l.* 1. *D. de his qui not. inf.* supr. *ad d. t.* §. 40.

§. 26. Qui ob segnitiem, rusticitatem, inertiam, simplicitatem, ineptiam, negligentiam, seu culpam levem, remotus est, in hac causa est, ut integra existimatione tutela abeat. *l.* 3. §. *ult. D. l. ult. C. h. t.* junct. §. *pen. I. de obl. quæ re contr.* §. *ult. I. de soc.* §. 6. *I. h. t.* junct. *l.* 5. §. 2. *D. commod. l.* 23. *D. de R. J.*

§. 27. Unde Decreto debet causa removendi significari, ut appareat de existimatione. Quæ si significata non sit, tutor remotus integræ famæ manebit. *l.* 4. §. 1. 2. *D. h. t.*

§. 28.

§. 28. *Pœna corporalis* autem locum habet, I. Si quis de plebeis, ob facta atrociora in tutela admissa, remotus sit. *l.* 1. §. *ult. D. h. t.*

§. 29. II. Si libertus, tutelam filiorum, vel libertorum patroni sui, fraudulenter gessisse probetur. *l.* 2. *D. h. t.*

§. 30. III. Si tutor per mendacium neget, propter inopiam alimenta posse decerni. Quo casu, *non* tantum tanquam suspectus removeri potest, *sed* etiam pœna corporali puniendus ad Præfectum Urbi remittendus est. §. 10. *I. h. t.* Ita acc. *l.* 3. §. 15. *D. h. t.* v. *l.* 5. §. 2. *D. de injur.* junct. §. 8. *I. eod. l. ult.* §. 2. *D. de æd. ed.*

§. 31. IV. Si quis tutelam corruptis ministeriis Prætoris redemerit. *d. l.* 3. §. 15. *in f. D. h. t.* §. 10. *I. h. t.*

§. 32. Si vero tutor ante sententiam decesserit, aliove modo tutela finita sit, exstinguitur suspecti cognitio. §. 8. *I. h. t. l. pen. D. l.* 1. *C. h. t.* Accusatione enim suspecti id tantum agitur, ut tutor removeatur; cum autem aliter remotus est, ut tutelæ judicio agi possit, cessat suspecti accusatio. arg. *l.* 3. §. 6. *D. h. t.*

LIBER XXVII. TITUL. I.

DE EXCUSATIONIBUS.

C. V. 62.

§. 1. *Excusatio* est *justæ causæ allegatio, propter quam quis tutelæ vel curæ munus deprecatur.*

§. 2. Ut autem quis se juste excuset, requiritur, I. Ut hoc faciat ex *justa causa;* II. *Modo;* & III. *Tempore legitimo.*

§. 3. *Causæ* excusationum sunt variæ.

§. 4. I. Causa est, *Numerus liberorum;* si quis enim tres liberos superstites Romæ habeat, vel in Italia quatuor, vel in Provinciis quinque, a tutela potest excusari, exemplo cæterorum *munerum personalium. l.* 2. §. 2. 8. *D. pr. I. h. t. l.* 1. *C. qui num. lib.*

§. 5. A *Muneribus* enim *Realibus* seu *Patrimonialibus* numerus liberorum non excusat; *l.* 2. §. 1. *D. de vac. mun.* nisi major esset, puta sedecim, ob quorum educationem & munera realia remitti rationabile est. *l.* 5. §. 2. *D. de jur. imm.* vel saltem XII. *l.* 24. *C. de Decur.* nisi forte numerus ibi corruptus, & pro XII. legendum videatur XVI.

§. 6. Ut autem Liberi prosint ad excusationem, debent esse nati, *l.* 2. §. 6. *D. h. t.* legitimi, *l.* 2. §. 3. *D. h. t.* naturales, superstites & incolumes. *pr. I. h. t. l.* 2. §. 4. *D. h. t. l.* 2. §. 5. *D. de vacat. & exc. mun.*

§. 7. Non enim prosunt, qui in ventre sunt, *l.* 2. §. 6. *D. h. t.* nec illegitimi, *d. l.* 2. §. 3. *D. h. t.* nec adoptivi, *pr. I. h. t.* add. *l.* 76. *D. de cond. & dem.* neque defuncti: *pr. I. h. t.* nisi in bello amissi sint, *d. pr. I. h. t. l. ult. D. de vac. & excus. mun.* i. e. in acie

acie pro Rep. ceciderint; *l.* 18. *D. h. t.* v. Flor. *L.* I. *c.* 18. hi enim, qui pro Rep. ceciderunt, in perpetuum per gloriam vivere intelliguntur. *pr. in f. I. h. t.* add. Cic. *pro Planc. c.* 37. & *Philipp.* IX. *c.* 2.

§. 8. II. *Administratio rei fiscalis;* §. 1. *I. h. t.* vel etiam rei privatæ Principis. *l.* 41. *D. h. t.* Qua ratione etiam excusantur Exactores tributorum; *l.* 10. *C. h. t.* Coloni Patrimoniales; *l. ult. C. qui dar. tut.* omnesque, quibus Princeps curam alicujus rei injunxit. *l.* 22. §. 1. *D. h. t.*

§. 9. Non etiam Administratores Civitatum; quibus jus fisci non competit. *l.* 15. §. 7. 10. *D. h. t. l.* 2. *C. de jur. Reip. l.* 15. *l.* 16. *l.* 17. §. 1. *D. de V. S.*

§. 10. III. *Absentia* Reip. causa. §. 2. *I. l.* 41. §. 2. *D. h. t.* v. *l.* 32. *l.* 36. *l.* 38. *D. ex quib. caus. maj.*

§. 11. Sed absentia hæc ita excusat, ut, si quis jam sit tutor, & abesse cœperit, excusetur quamdiu abest; si autem absens ad novam tutelam vocetur, reversus anni habeat vacationem. *d.* §. 2. *I. l.* 10. *pr.* §. 2. *l.* 45. *D. h. t.*

§. 12. IV. *Potestas* major; §. 3. *I. l.* 6. §. 14. *D. h. t.* v. *l.* 32. *D. de injur.* quam non habent Ædiles *l.* 17. §. 4. *D. h. t.* Gell. *L.* XIII. *c.* 13. Habent tamen οἱ στρατηγοὶ τῶν πόλεων seu Magistratus civitatum. *l.* 6. §. 16. *l.* 15. §. 9. *D. h. t.*

§. 13. Qui vero jam se miscuerunt administrationi, se excusare, propter potestatem postea adeptam, non possunt. *d.* §. 3. *I. l.* 17. §. 5. *D. h. t.*

§. 14. V. *Tria onera tutelæ* non affectatæ, §. 5. *I. l.* 2. §. 9. *l.* 3. *l.* 15. §. 15. *D. h. t.* neque tenuissimæ, quæ affectata videtur: *d. l.* 15. §. 15. *D. h. t.* licet non excusent a reliquis muneribus civilibus. *l.* 3. *C. de excusat. mun.*

mento eſt, quo minus quis ſuis rebus ſupereſſe poſſit: *d. l.* 10. §. 8. *D. h. t.* ne impoſſibile injungatur tutelæ munus, quod obiri a tutore non poteſt, cum incommodo pupilli & adverſus utilitatem ejus. *l.* 45. §. *ult. D. h. t.*

§. 21. VIII. *Imperitia literarum;* §. 8. *I. h. t.* ſi ſcil. tanta ſit, ut tutor datus neque legere, neque ſcribere poſſit. v. *l.* 3. §. 2. *D. de accuſ. l.* 21. *l.* 30. *C. de teſtam.* propter difficultatem conficiendarum, & reddendarum rationum. Niſi tutela ſit modica, & tutor non ſit expers negotiorum; quo caſu hæc excuſatio non eſt recipienda. Ita accip. *l.* 6. §. *ult. D. h. t.*

§. 22. IX. *Major ætas*, ſcil. annorum ſeptuaginta; §. 13. *I. h. t.* quos impleviſſe oportet. *l.* 2. *pr.* §. 1. *D. h. t. l.* 3. *D. de jur. immun. l. un. C. qui ætat.* Et ita numerus in *l. ult. C. qui ætat. vel prof.* (ut ſcil. pro LV. legamus LXX.) reſtituendus; uti ex ipſo textu apparet. add. *l.* 3. *D. de jur. immun.*

§. 23. X. *Profeſſio Artium liberalium;* §. 15. *I. l.* 6. §. 1. *& ſeqq. D. h. t.* quia juventutem informantes utilitati publicæ inſerviunt, *l.* 6. §. 5. *D. h. t.* aliisque rebus vacare nequeunt.

§. 24. Quod privilegium primum Grammaticis, Sophiſtis, Rhetoribus, Medicis circulatoribus, *l.* 6. §. 1. 5. 7. 8. *D.* §. 15. *I. h. t.* & Legum Doctoribus, Romæ docentibus, nominatim datum; *l.* 6. §. 12. *D. h. t.* & poſtea omnibus Profeſſoribus indiſtincte conceſſum eſt. *l.* 6. *C. de Prof. & Med.*

§. 25. Dummodo I. Has artes exerceant in patria; §. 15. *I. l.* 6. §. 9. 11. *D. h. t.* II. Sint intra numerum; *d.* §. 15. *I. d. l.* 6. §. 2. 3. 4. *D. h. t.* & III. Bene ſeduloque munere ſuo fungantur. *l.* 6. §. 4. 5. 6. *D. h. t. l.* 2. *l.* 8. *C. de Prof. l.* 11. §. 3. *D. de mun. & hon.*

§. 26. XI. *Victoria Athletarum*, qui ſacris certamini-

minibus coronati sunt. *l.* 6. §. 13. *D. h. t.* v. *l. un. C. de athlet.*

§. 27. XII. *Translatio Domicilii*, jussu Principis facta. *l.* 12. §. 1. *D. h. t.*

§. 28. XIII. *Dignitas Senatoria;* si scil. quis tutor sit pupillorum, qui non sunt Senatorii ordinis. *l.* 15. §. 3. *D. h. t.*

§. 29. XIV. *Jus Corporis vel Collegii*, puta Fabrorum, Pistorum, (quibus scil. nominatim id privilegium indultum est) circa tutelam exterorum. *l.* 17. §. 2. 3. *l.* 41. §. *ult. l. ult. pr.* §. 1. *D. l. pen. C. h. t.*

§. 30. XV. *Officium mensorum frumentariorum. l.* 26. *D. h. t.*

§. 31. XVI. *Assumtio in Consilium Principis. l.* 30. *pr. D. h. t.*

§. 32. XVII. *Tutela* denique *ante gesta*, quæ excusat a Cura. §. 18. *I. h. t. l.* 20. *C. h. t.* Excepto liberto, quem patronus liberis suis tutorem curatoremque dedit. *l.* 5. *C. h. t.* v. *l.* 14. §. 3. *l.* 24. *D. h. t.*

§. 33. Sunt etiam quidam, qui excusatione non indigent, cum ne quidem volentes tutores vel curatores esse possint.

§. 34. Quales sunt: Qui litem cum pupillis habent super omnibus bonis, vel maxima bonorum parte; §. 4. *I.* junct. *l.* 20. *l.* 21. *D. h. t.* Inimici Capitales, si reconciliatio non intervenerit; §. 9. 11. 12. *I. l.* 6. §. 17. 18. *D. h. t. l.* 3. §. 12. *D. de susp. tut.* Minores XXV. annis; §. 13. *I. l.* 10. §. 7. *D. h. t.* Milites; §. 14. *I. h. t. l.* 4. *C. qui dar. tut. l.* 8. *C. de legat.* Mariti; §. 19. *I. h. t.* Luminibus capti, surdi, muti, furiosi, nec non perpetua valetudine tenti; *l. un. C. qui morb. se excus.* qui omnes improprie se *excusare* dicuntur. *d.* §. 4. 9. 11. 12. 19. *I. h. t. d. l. un.*

§. 35. Qui autem se excusare volunt, falsis allegationibus uti non debent cæteroquin enim non tan-

tantum non liberantur onere tutelæ, §. 20. *I. h. t. l. ult. C. si tut. falf. alleg.* sed & periculum administrationis ex eo tempore, ex quo dati sunt, ad eos pertinet. *dd. ll.*

§. 36. Modus excusandi in eo est, I. Ut quis se excuset a tota tutela, non pro parte patrimonii: nisi bona quædam ultra centesimum lapidem sita sint. *l.* 21. §. 2. *D.* §. 17. *I. h. t.*

§. 37. II. Ut, si plures habeat excusationes, omnibus quidem uti possit; *l.* 21. §. 1. *D.* §. 16. *I. h. t.* (est enim *Excusatio* species exceptionis, & proinde defensionis; v. *l.* 5. *l.* 8. *D. de exc. l.* 43. *D. de R. J.*) omnes tamen statim nominare necesse habeat. *l.* 13. §. 8. *D. h. t.*

§. 38. III. Ut a datione seu nominatione non statim appellet; sed demum a rejectione causæ. §. 16. *I. h. t.* Hoc enim Divus Marcus effecit, ut tutor intra tempora præstituta excusationem allegandam habeat, &, si fuerit repulsa, tunc demum appellare debeat. *l.* 1. §. 1. *D. quand. appelland.*

§. 39. Licet alia causa sit eorum, qui ad aliud aliquod munus vel honorem vocantur; qui non aliter allegare possunt causas immunitatis suæ, quam si appellationem interposuerint. *d. l.* 1. §. 2. *D. quand. appelland.*

§. 40. IV. Ut se coram tribunali, non per libellum excuset; *l.* 25. *D. h. t.* quæcunque enim causæ cognitionem desiderant, per libellum expediri nequeunt: *l.* 9. §. 1. *D. de offic. Proconf. l.* 71. *D. de R. J.* licet submovendæ præscriptionis causa, intra L. dies, causam aliquam per libellum testari sufficiat. *l.* 13. §. 10. *D. h. t.*

§. 41. *Tempus* Excusationi proponendæ constitutum est quinquaginta dierum continuorum; §. 16.

 I. l.

I. l. 13. §. 1. *& seqq. D. h. t.* peragendo vero negotio quatuor mensium. *l.* 38. *D. h. t.*

§. 42. Qui quatuor menses currunt a die nominationis, si statim sciverint se nominatos esse; *d. l.* 38. cæteroquin haud dubie, quemadmodum & L. dies, ex quo cognoverint, se tutores vel curatores datos esse, i. e. ex tempore notitiæ. *d.* §. 16. *I. h. t.*

§. 43. Hæc vera sunt, si tutor datus habitet intra centesimum lapidem, i. e. milliare; *l.* 1. §. 4. *D. de off. Præf. Urb.* v. *l.* 154. *D. de V. S.* si enim ultra centesimum lapidem habitet, singulis diebus absolvet iter XX. milliarium, i. e. X. circiter horarum, & insuper habebit XXX. dies: qui tamen sic debent computari, ne minus sint quam L. dies. *d.* §. 16. *I. l.* 13. §. 1. *& seqq. D. h. t. l.* 3. *D. de V. S.*

§. 44. Excusare autem se possunt omnes, cujuscunque generis sint, id est, qualitercunque dati fuerint tutores, sive Testamento, sive a Lege, sive a Magistratu. *d.* §. 16. *I. l.* 2. §. 5. *D. h. t. l.* 3. §. 8. *D. de legit. tut. l.* 1. *C. eod. l.* 9. *C. qui dar. tut.*

TITUL. II.

UBI PUPILLUS EDUCARI, VEL MORARI DEBEAT; ET DE ALIMENTIS EI PRÆSTANDIS.

C. V. 49. 50.

UBI PUPILLUS EDUCARI, VEL MORARI DEBEAT.

§. 1. Cum vero frequentissime Prætor adiri soleat, ut constituat, ubi filii vel alantur, vel morentur; *l.* 1. *pr. l. ult. D. h. t.* sive tutor tutelam suscipiat, sive de excusando eo agatur, de eo hoc loco simul monendum visum est.

§. 2.

§. 2. Et quidem ſolet Prætor vel Præſes, ex perſona, ex conditione, & ex tempore varie ſtatuere, ubi pupillus potius alendus ſit. *l.* 1. §. 1. *l.* 5. *D. h. t.*

§. 3. Ita tamen, ut in primis ſequatur voluntatem patris; niſi juſta cauſa adſit, ob quam ab ea recedendum putet. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 4. Si Pater ea de re nihil diſpoſuerit, educatio pupillorum nulli magis quam Matri committenda eſt; *l.* 1. *C. h. t. N.* 22. *c.* 38. *l.* 11. *C. comm. utr. jud. l. un.* §. 5. *C. de rei ux. act.* niſi mater vitricum eis induxerit, *d. l.* 1. *C. h. t. N.* 22. *c.* 18. vel inhoneſte vivat. arg. *l.* 5. *D. h. t.*

§. 5. Deficiente vero matre committi ſolet Aſcendentibus, *l.* 2. *C. h. t.* Collateralibus, *l.* 1. §. 2. *D. h. t.* aliisve, inſpecta perſonarum qualitate & conjunctione: *l.* 1. *l.* 2. *C. h. t.* ut ſine ulla maligna ſuſpicione partus educetur, *l.* 1. §. 1. *D. h. t.* & evitentur, qui pudicitiæ impuberis inſidiari poſſint. *l.* 5. *D. h. t.*

§. 6. Quod ſi Prætor vel Præſes æſtimaverit, apud quem pupillus educari debeat, quamvis Prætor recuſantem non polliceatur ſe coacturum, habebit tamen is neceſſitatem hoc facere, & ex cauſa ad hoc cogi poterit. *l.* 1. §. 2. *D. l.* 1. *C. h. t.*

§. 7. Certe non male dicetur, ſi legatarius vel heres educationem recuſet teſtamento ſibi injunctam, denegari ei actiones debere, exemplo tutoris teſtamento dati. *l.* 1. §. 3. *D. h. t.* v. *l.* 28. *D. de teſt. tut.* ſupr. *ad t. de excuſ.* §. *ult.*

De Alimentis Pupillo Præstandis.

§. 8. Ut autem Pupillus recte educari poſſit, ſimul decernenda *Alimenta*, Pupillo præſtanda.

§. 9. Quæ ſi Pater ſtatuit, tutor præſtare poterit: niſi forte ultra vires facultatum ſtatuerit; tunc

enim imputabitur ei, cur non adito Prætore desideraverit alimenta minui. *l.* 2. §. 3. *D. h. t.*

§. 10. Cæteroquin jus alimentorum decernendorum pupillis Prætori competit. Qui modum patrimonii spectare debet, & alimenta tam moderate statuere, ut non universum reditum patrimonii in alimenta decernat, sed semper ita, ut aliquid ex reditu supersit. *l* 3. *pr.* §. 1. 2. 3. *D. h. t. l.* 2. *C. de al. pup. præst.*

§. 11. Quem in finem exigere potest, ut profiteatur tutor, quænam sint pupilli facultates. *l.* 3. §. 4. *D. h. t.* v. *l.* 3. §. 14. 15. *D. de susp. tut.* §. 9. 10. *I. eod.*

§. 12. Plane non stricte hoc loco *Alimenta* accipienda sunt, ut iis tantum contineantur cibaria, vestitus, & habitatio; sed latius, ut & sumtus ad instructionem & disciplinam comprehendant: *l.* 3. §. 5. *l.* 4. *D. h. t. l.* 3. *C. de alim. præst.* Licet in *Legato alimentorum* secus sit. *l.* 6. *D. de alim. leg.*

§. 13. Non tamen semper a Prætore alimenta decernuntur, sed ea aliquando etiam arbitrio tutoris relinquuntur; si scil. vir bonus sit & innocens, & pupilli intersit, ne secreta patrimonii & suspectum æs alienum pandatur. *l.* 2. *C. h. t.*

§. 14. Quo casu similiter pro modo facultatum pupilli, erogationes in alimenta, & disciplinas, seu studia pupilli, faciendæ sunt. *l.* 2. *pr.* §. 1. *D. l.* 2. *C. h. t.*

§. 15. Sed si egeni sunt pupilli, de suo eos alere tutor non compellitur. *l.* 3. §. *ult. D. h. t.*

TITUL.

Titul. III.

De Tutelæ, Et Rationibus Distrahendis, Et Utili Curationis Causa Actione.

C. V. 51.

De Actione Tutelæ.

§. 1. Finita autem Tutela variæ *Actiones* locum habent.

§. 2. Et quidem I. *Actio Tutelæ Directa;* v. §. 2. *I. de oblig. quæ quaſ. ex contr.* quam Prætor hiſce ſimilibusve verbis Edicto quoque pollicitus eſt: *Eum, qui tutelam geſſit, tutelæ judicio rationem reddere cogam.* arg. *l.* 1. *pr. D. h. t. l.* 1. *pr. D. de contr. tut.* §. *ult. I. de Attil. tut.*

§. 3. Eſt itaque hæc *Actio perſonalis, Civilis, bonæ fidei; Quæ datur Pupillo, ejusque heredi, finita tutela; Adverſus Tutorem, ejusque heredem; Ad rationes reddendas, & reliqua præſtanda, nec non dolum & levem culpam.*

§. 4. Dicitur hæc *Actio Perſonalis, Civilis;* naſcitur enim ex obligatione, quæ quaſi ex contractu oritur: §. 2. *I. de obl. quæ quaſ. ex contr.* licet & Edicto incluſa ſit.

§. 5. *Bonæ fidei;* §. 28. *I. de act.*

§. 6. *Quæ datur Pupillo;* §. 2. *I. de obl. quæ quaſ. ex contr.* §. *ult. I. de Attil. tut.*

§. 7. *Ejusque heredi; l.* 1. §. 17. *D. h. t.*

§. 8. *Finita tutela; l.* 4. *pr. D. h. t. l.* 1. §. 3. *D. de contr. tut. act.* abſurdum enim erat, a tutore rationem adminiſtrationis negotiorum pupilli repoſci, in qua adhuc perſeveraret. *l.* 9. §. 4. *D. h. t.*

§. 9. *Adverſus Tutorem;* §. 2. *I. de obl. quæ quaſ. ex contr.* §. *ult. I. de Attil. tut. l.* 1. *pr.* §. 10. *& ſeqq. D. h. t.*

§. 10.

§. 10. Si plures ſint dati tutores, ita, ut quidam ſint *Administratores*, quidam *Honorarii*, v. *l.* 14. §. 1. *D. de ſolut. l.* 3. §. 2. *D. de adm. tut.* primum conveniendi *Administratores*, qui geſſerunt; quibus excuſſis, conveniri poſſunt *Honorarii*, ſi, cum male verſari Adminiſtratores viderent, eos ſuſpectos non fecerint. *d. l.* 3. §. 2. *D. de admin. tut.*

§. 11. Si vero omnes ſint *Administratores*, & *pro indiviſo* omnes tutelam adminiſtraverint, ſinguli tenentur in ſolidum. *l.* 55. *D. de admin. tut. l.* 2. *C. de divid. tut.* ſi tamen omnes ſolvendo ſint, æquiſſimum erit dividi actionem inter eos, pro portionibus virilibus, exemplo fidejuſſorum. *l.* 1. §. 11. 12. *D. h. t.*

§. 12. Sin *pro diviſo*, & diviſio tutelæ facta ſit a teſtatore vel Magiſtratu, unusquisque pro ſua adminiſtratione conveniendus eſt, periculum invicem tutoribus non ſuſtinentibus; niſi per dolum aut culpam ſuſpectum non removerunt, vel tarde ſuſpicionis rationem moverunt. *l.* 2. *C. de divid. tut. l.* 4. *l.* 5. *D. de adm. tut. l.* 2. *C. de peric. tut.*

§. 13. Sed ſi ipſi tutores res adminiſtrationis inter ſe diviſerunt, ſimiliter ſinguli in ſolidum obligati ſunt; *d. l.* 2. *C. de divid. tut.* ita tamen, ut is, qui adminiſtravit, ejusque ſucceſſores, primo loco conveniendi ſint. *l.* 3. *C. de divid. tut.*

§. 14. *Ejusque heredem; l.* 1. §. 16. *D. h. t. l.* 12. *l.* 49. *D. de O. & A.*

§. 15. Ob dolum ſcil. & latam culpam defuncti. *l.* 4. *D. de mag. conven.* Heredes enim tutorum, ob negligentiam, quæ non latæ culpæ comparari poſſit, condemnari non oportet: Si non contra tutorem lis inchoata eſt, neque ex damno pupilli lucrum captatum, aut gratia præſtitum ſit. *l.* 1. *C. de hered. tut.* Ubi nihil mutandum eſt.

§. 15.

§. 16. *Ad rationes reddendas, & reliqua præstanda;* *l.* 1. §. 3. *l.* 9. §. 4. *D. h. t. l.* 9. *C. arb. tut.* add. *l.* 69. §. 4. *D. de evict. l.* 9. *l.* 20. §. 1. *l.* 28. §. 4. *D. de liber. leg.*

§. 17. Quod ut recte fiat, exhibendum Inventarium; v. *l.* 1. §. 3. *D. h. t. l.* 7. *pr. D. de adm. tut.* Rationes legendæ, offerendæ, & deinde computandæ sunt: ut explorari possit, imputationes probe, an improbe referantur, accepta recte relata, an non recte. Neque enim in folle reliqua offerre sufficit. *l.* 82. *l.* 111. *D. de cond. & dem.*

§. 18. Competit etiam nonnunquam ad reliquorum usuras, si scil. tutor in mora sit; *l.* 32. §. 2. *D. de usur.* junct. §. 28. *I. de Act.* vel pecuniam pupillarem in usus suos converterit: quo casu ad usuras tenetur centesimas. *l.* 7. §. 4. *l.* 54. *D. de adm. tut. l.* 1. *C. de usur. pup. l.* 38. *D. de neg. gest.* v. supr. *ad t. de adm. tut.* §. 22.

§. 19. *Nec non dolum, & levem culpam.* In omnibus enim, quæ fecit tutor, cum facere non deberet; item in his, quæ non fecit, rationem reddet hoc judicio; præstando dolum, culpam, & quantam in suis rebus diligentiam. *l.* 1. *pr. D. h. t. l.* 7. *C. arb. tut.*

§. 20. Non etiam levissimam; arg. *d. l.* 1. *pr. D. h. t.* neque casum fortuitum. *l.* 4. *C. de peric. tut.* v. supr. *ad t. de admin. tut.* §. 28. 29.

§. 21. Illud tamen etiam hic speciale est, quod condemnatus ob dolum & latam culpam notetur infamia. *l.* 1. *D. de his qui not. infam.* §. 2. *I. de pœn. tem. litig.* Cic. *pro Rosc. Am. c.* 6. *pro Cæcin. c.* 3. v. supr. *ad t. de his qui not. inf.* §. 39. 40.

De Rationibus Distrahendis.

§. 22. II. Locum habet Actio *de Rationibus distrahendis.* Quæ est *Actio personalis Civilis; Quæ datur Pupillo, ejusque heredibus, finita tutela; Contra Tutorem,*

rem, qui rem quandam ex bonis pupilli abstulit, neque in rationes retulit; In duplum.

§. 23. Dicitur hæc *Actio de Rationibus distrahendis*, i. e. rescindendis. arg. *l. 2. D. de divort. l. 7. C. de don. ant. nupt.*

§. 24. Est autem *Personalis;* quia nascitur ex delicto, fraudulenta scil. rei pupillaris ablatione. *l.* 1. §. 22. 23. *l. 2. pr.* §. 1. *D. h. t.*

§. 25. *Civilis*, quia *Lege* XII. *Tab.* proposita est: *l.* 55. §. 1. *D. de admin. tut.* licet & Prætor eam Edicto inclusisse videatur. arg. *l.* 1. §. 19. *& seqq. D. h. t.*

§. 26. *Quæ datur Pupillo, ejusque heredi; l.* 1. §. 23. *D. h. t.*

§. 27. *Finita tutela;* hæc Actio enim tunc competit, cum & *Tutelæ Actio* est, hoc est, finita demum tutela. *l.* 1. §. *ult.* junct. *l.* 4. *pr. D. h. t.*

§. 28. *Contra Tutorem, qui rem quandam ex bonis pupilli abstulit, neque in rationes retulit; l.* 1. §. 19. 22. 23. *l. 2. pr.* §. 1. *D. h. t.* non etiam heredem, quia pœnalis est. *l.* 1. §. 23. *D. h. t.*

§. 29. *In duplum. l.* 1. §. 20. *l.* 2. §. 2. *D. h. t.* Quod tamen de duplo pretii rei, non ejus quod interest, accipiendum; *l.* 1. §. 20. *D. h. t.* neque totum pœna est, sed etiam rei persecutionem continet. *l.* 2. §. *ult. D. h. t.*

§. 30. Quæ, quatenus rei persecutoria est, cum *Actione Tutelæ Directa* concurrit elective; quatenus vero pœnalis, etiam cumulative: ut, licet *Actione Tutelæ* actum sit, *hac* nihilominus pœna peti possit. arg. *l.* 7. §. 1. *D. de cond. furtiv. l.* 7. §. 1. *D. commod.* Ita accip. *l.* 1. §. 21. *D. h. t.*

DE UTILI CURATIONIS CAUSA ACTIONE.

§. 31. Ad exemplum autem *Actionis Tutelæ Directæ*

rectæ introducta est *Actio Tutelæ Utilis Curationis causa:* Quæ datur *Minori*, *contra Curatorem*, *similiter ad rationes reddendas*, *& reliqua præstanda. Inscr. l.* 20. *D. h. t. l.* 2. *l.* 14. *C. de adm. tut.* De qua infr. *ad t. de curat. fur.* §. 22. *& seqq.*

Titul. IV.

De Contraria Tutelæ, Et Utili Actione.

C. V. 58.

§. 1. Quemadmodum vero pupillus cum tutore habet *Actionem Tutelæ Directam*, sic III. Tutor cum pupillo habet *Actionem Tutelæ Contrariam.* §. 2. *I. de obl. quæ quas. ex contr.*

§. 2. De qua Prætor ita edixisse videtur: *Si quid ex administratione bonorum pupilli debetur, eo nomine in eum Contrariam Actionem dabo.* arg. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 3. Est itaque hæc *Actio personalis*, *Civilis*, *bonæ fidei; Quæ datur Tutori*, *ejusque heredi*, *finita tutela: Contra Pupillum*, *ejusque heredem; Ut indemnis servetur*, seu *ad omne id*, *quod ipsi ratione tutelæ abest*, *vel absuturum est.*

§. 4. Dicitur hæc *Actio Personalis*, *Civilis;* quia ex quasi contractu nascitur: §. 2. *I. de obl. quæ quas. ex contr.* §. *ult. I. de Attil. tut.* licet & Prætor eam in Edicto proposuerit, *l.* 1. *pr. D. h. t.* ut scil. tutores facilius ad administrationem accederent. *d. l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 5. *Bonæ fidei;* §. 28. *I. de act.*

§. 6. *Quæ datur Tutori; l.* 1. *pr.* §. 1. 3. *D. h. t.* §. 2. *I. de obl. quæ quas. ex contr.*

§. 7. *Ejusque heredi; l.* 3. §. *ult. D. h. t.*

§. 8.

§. 8. *Finita tutela;* finito enim demum officio competit, uti Directa. *l.* 1. §. 3. *D. h. t.*

§. 9. *Contra Pupillum; l.* 1. *pr. D. h. t.* §. 2. *I. de obl. quæ quaſ. ex contr.*

§. 10. *Ejusque heredem; l.* 3. §. *ult. D. h. t.*

§. 11. *Ut indemnis ſervetur;* adeoque conſequatur id, quod in rem pupilli utiliter impendit, *l.* 1. §. 4. *l.* 3. *pr.* §. 8. *D. h. t.* ejusque uſuras: *l.* 3. §. 1. 4. *D. h. t.* etſi eventum adverſum habuit, quod geſtum eſt. *l.* 3. §. 7. *D. h. t. l.* 10. §. 1. *D. de neg. geſt.*

§. 12. Seu *ad omne id, quod ipſi ratione tutelæ abeſt, vel abſuturum eſt. l.* 3. §. 1. *l.* 4. *l. ult. D. h. t.*

§. 13. Non etiam ad ſalarium; niſi ab eo, qui dat tutorem, certum ſolatium ei conſtitutum ſit. *l.* 33. §. 3. *D. de admin. tut.*

§. 14. Quæ *Contraria Tutelæ Actio* etiam locum habet, etſi Tutelæ judicio directo non agatur; ſi forte pupillus idcirco agere nolit, quia nihil ei debetur, vel plus impenſum eſt, quam ei abeſt. *l.* 1. §. *ult. D. h. t.*

§. 15. Quemadmodum autem ad exemplum *Actionis Tutelæ Directæ, Utilis Curationis cauſa datur*, ſic & *Contraria Utilis Curatori, contra adoleſcentem* competit. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

TITUL. V.

DE EO, QUI PRO TUTORE, PROVE CURATORE, NEGOTIA GESSIT.

C. V. 45.

§. 1. Quod ſi non verus tutor, ſed quaſi tutor *pro tutore* negotia gerat, I. Conceditur *Actio Protutelæ*.

§. 2.

§. 2. Quam, quia plerumque incertum eſt, utrum quis tutor ſit, an vero quaſi tutor pro tutore negotia adminiſtret, etiam Prætor Edicto propoſuit, quod forte ita conceptum eſt: *Sive tutor aut curator negotia geſſerit; ſive quis pro tutore aut pro curatore ad ea gerenda acceſſerit, adverſus eum, qui geſſiſſe dicetur, Actionem dabo.* arg. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 3. Eſt autem *Actio Protutelæ* ſimiliter *Directa*, & *Contraria.*

§. 4. *Actio Protutelæ Directa* datur Pupillo contra eum, qui *pro tutore* negotia geſſit. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 5. *Pro tutore* autem negotia gerit, qui munere tutoris fungitur in re impuberis, ſive ſe putet tutorem, ſive ſe eſſe fingat. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 6. Datur hæc Actio non tantum finita adminiſtratione, ſed & durante ea, ante pubertatem; quia, qui pro tutore negotia gerit, tutor non eſt. *l.* 1. §. 3. *D. h. t.*

§. 7. Datur etiam ad rationes reddendas, & reliqua præſtanda, arg. *d. l.* 1. *pr. D. h. t.* eorumque uſuras; *l.* 1. §. 8. *D. h. t.* nec non præſtandum dolum, culpam latam, & levem. arg. *l.* 1. §. *ult. D. h. t.* Qui enim pro tutore negotia gerit, eandem fidem & diligentiam præſtat, quam tutor præſtaret. *l.* 4. *D. h. t.*

§. 8. *Actio Protutelæ Contraria* vero datur ei, qui pro tutore negotia geſſit, contra pupillum, ut indemnis ſervetur. *l. ult. D. h. t. l.* 1. §. 1. *D. de contr. tut. act.*

TITUL. VI.

QUOD FALSO TUTORE AUCTORE GESTUM ESSE DICETUR.

§. 1. Præter quam *Protutelæ* Actionem, Prætor, si *falso tutore* auctore aliquid gestum esse dicetur, insuper duo alia remedia, *Restitutionis* scil. *in integrum*, & *Actionis in factum*, Edicto proposuit, quod ita habet: QUOD EO AUCTORE, QUI TUTOR NON FUERIT; *cum pupillo gestum esse dicetur*, (sic leg. vid.) SI ID ACTOR IGNORAVIT, DABO IN INTEGRUM RESTITUTIONEM. IN EUM, QUI, CUM TUTOR NON ESSET, DOLO MALO AUCTOR FACTUS ESSE DICETUR, JUDICIUM DABO; UT, QUANTI EA RES ERIT, IN TANTAM PECUNIAM CONDEMNETUR. *l.* 1. §. 1. 6. *l.* 7. *pr. D. h. t.*

§. 2. Cujus Edicti æquitas non est ambigua; ne scil. contrahentes decipiantur, dum falsus tutor adhibetur. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 3. Ait Prætor, QUOD EO AUCTORE, QUI TUTOR NON FUERIT, GESTUM ESSE DICETUR; sive falsus tutor sit, sive verus, sed talis, qui auctoritatem accommodare non potest: sive unus, sive plures intervenerint. *l.* 1. §. 1. 2. 3. 4. 5. *D. h. t.*

§. 4. SI ID ACTOR IGNORAVIT, DABO IN INTEGRUM RESTITUTIONEM; scienti non subvenit: merito, quoniam ipse se decepit. *l.* 1. §. *ult. l.* 2. *D. h. t.* Nisi minor XXV. annis sit, cui, etiamsi scierit, succurritur. *l.* 3. *l.* 4. *D. h. t.*

§. 5. Novissime Prætor ait, IN EUM, QUI, CUM TUTOR NON ESSET, DOLO MALO AUCTOR FACTUS ESSE DICETUR; non semper enim tutor convenitur, nec sufficit, si sciens auctor fuit, verum ita demum, si dolo malo auctor fuit. *l.* 7. §. 1. *l.* 9. §. 1. *l.* 11. *pr.* §. 1. *D. h. t.*

§. 6. Judicium dabo; concedendo scil. *Actionem in factum.* *l.* 9. §. 1. *l.* 11. *pr.* *D. h. t.*

§. 7. Ut, quanti ea res erit, in tantam pecuniam condemnetur. Quibus verbis non pœna, sed veritas continetur, seu id quod interest. *l.* 7. §. 2. *D. h. t.*

§. 8. Datur autem hæc *Actio in factum* læso, ejusque heredi, contra falsum tutorem; non etiam heredem, neque post annum, quia ratione rei pœnalis est. *l.* 9. §. 1. *D. h. t.*

§. 9. Quin & *Utilis* datur pupillis, si & ipsi ex ea re damnum senserint. *l. ult. D. h. t.*

Titul. VII.

De Fidejussoribus, Et Nominatoribus, Et Heredibus Tutorum, Et Curatorum.

C. V. 57. 54.

§. 1. Quia vero dictæ Actiones sæpe non sufficiunt, Pupillis porro V. consulitur *Actione ex stipulatu* contra *Fidejussores tutorum:* sive per stipulationem, rem pupilli salvam fore, sese obligaverint; *l.* 5. *D. h. t.* sive a tutoribus nominati præsentes non contradixerint, & nomina sua referri in acta publica passi sint: qui perinde, ac si stipulatio interposita fuisset, tenentur. *l.* 4. §. *ult. D. h. t.*

§. 2. Ita ut, si plures fidejussores ab uno tutore dati sint, singuli teneantur in solidum; *l. ult. D. rem pup. salv. for.* si vero a pluribus tutoribus, gaudeant beneficio Divisionis. *l.* 6. *l.* 7. *D. h. t.*

§. 3. Eadem causa est VI. *Nominatorum* seu *Affirmatorum*, qui idoneos esse tutores affirmarunt, & fidejussorum vicem sustinent. *l.* 4. §. *ult. D. h. t.*

§. 4. Quin & VII. Tenentur *Heredes Tutorum,* non tantum ex obligatione defuncti, ob dolum scil. ejus & latam culpam; *l.* 4. *D. de mag. conv. l.* 1. *C. de hered. tut. l. ult. pr. D. h. t.* v. supr. *ad t. de tutel. & rat. distr.* §. 14. 15. sed & quandoque ex persona propria: Veluti I. Si, quæ per defunctum inchoata sunt, heres legitimæ ætatis non explicaverit, vel negotia pupilli gerere perseveraverit. *l.* 1. *pr. l.* 4. *pr. D. h. t. l.* 60. *D. de admin. tut.*

II. Si res pupillares, quæ penes tutorem fuerunt, possideat. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

III. Si in arca tutoris, pupilli pecuniam invenerit, & consumserit. *l.* 4. *pr. D. h. t.*

IV. Si pecuniam, quam tutor stipulatus est, exegerit. *d. l.* 4. *pr. D. h. t.*

§. 5. Ita tamen, ut tantum ob dolum & latam culpam, non etiam levem, conveniri possint. *l.* 4. *pr.* §. 1. *D. h. t.*

TITUL. VIII.

DE MAGISTRATIBUS CONVENIENDIS.

C. V. 75.

§. 1. Quod si neque illæ Actiones sufficiant, excussis tutoribus, eorumque heredibus & fidejussoribus, VIII. & ultimo loco subvenitur Pupillis per *Actionem Subsidiariam.*

§. 2. Quæ *datur Pupillo; Adversus Magistratus minores, qui vel nullo modo, vel non idonee caveri curarunt; Ad id, quod ob tutorum, fidejussorumve inopiam, ab iis servare non potuit.* §. 2. 4. *I. de satisd. tut. l.* 1. *pr.* §. 4. 6. *D. l.* 5. *C. h. t.*

§. 3.

§. 3. Vocatur hæc Actio *Subsidiaria*; quia pupillis in subsidium indemnitatis nomine data est, & ultimum ipsis affert præsidium: *l.* 5. *C. h. t.* §. 2. *I. de satisd. tut.* excussis scil. prius facultatibus tutorum, eorumque fidejussorum & heredum. *l.* 46. §. 6. *D. de adm. tut. l.* 1. *l.* 4. *C. h. t.*

§. 4. Dicitur etiam *Utilis*; *l.* 1. *pr. D. l.* 1. *l.* 5. *C. h. t.* non oppositive ad *Directam*, est enim ex verbis SCti: sed quod cæteris actionibus, quibus indemnitati pupilli consulitur, per interpretationem adjecta, & ad exemplum *Actionis Tutelæ* concepta sit.

§. 5. Introducta est SCto, *l.* 2. *D. h. t.* quod tempore Trajani Imp. factum est. *l.* 5. *C. h. t.*

§. 6. Idque suasit æquitas & favor pupillorum, ut scil. ea ætate, qua ipsi rebus suis superesse non possunt, quovis modo indemnes serventur. arg. §. 6. *I. de Attil. tut.* v. *l.* 6. *D. h. t.*

§. 7. *Datur Pupillo*, *ejusque heredi.* *l.* 1. §. 4. *D. h. t.*

§. 8. *Contra Magistratus*; non Majores, puta Prætorem vel Præsidem, *l.* 1. §. 1. *D. h. t.* §. *ult. I. de satisd.* (qui tantum ex inquisitione dant tutores, quales satisdatione non onerantur, *pr. I. de satisd.*) sed tantum *Minores*, ut sunt in Urbe scriba summus scil. seu Vir Clarissimus, *l. ult. C. h. t.* junct. *Nov.* 94. *in f.* in Civitatibus Magistratus municipales, Duumviri scil. & Defensores: *l.* 5. *C. h. t. l.* 3. §. *ult. D. de pecul.* qui satisdationem exigere solent. §. *ult. I. de satisdat.*

§. 9. Datur etiam *contra heredes Magistratuum*; sed non nisi ob dolum & latam culpam defuncti. *l.* 4. *l.* 6. *D. l.* 2. *C. h. t.*

§. 10. Non vero contra eorum fidejussores; *l.* 1. *pr. D. h. t.* licet pater teneatur de peculio, si filiusfam.

fam. Duumvir non caverit rem pupilli salvam fore. *l.* 1. §. *ult. D. h. t. l.* 3. §. *ult. D. de pecul.*

§. 11. Datur autem *ad id, quod pupillus ob tutorum fidejussorumve inopiam ab iis servare non potuit;* seu ad resarciendum damnum, quod passi sunt, eo quod nullos aut non idoneos fidejussores exegerunt. *l.* 1. §. 6. *D. h. t.* §. 2. *I. de satisd.* aut non idoneos tutores constituerunt: *l.* 3. *C h. t.* non tantum si dolo, sed & si culpa levi aliquid neglexerint. *l.* 4. *l.* 6. *l.* 7. *D. l.* 2. *C. h. t.*

§. 12. Quæ Actio, si levis tantum culpa intercedat, ex mera æquitate descendit. v. Differt. N. VI. *de Cauf. Obl. C.* 4. §. 9. *& seqq.*

Titul. IX.

De Rebus Eorum, Qui Sub Tutela, Vel Cura Sunt, Sine Decreto Non Alienandis, Vel Supponendis.

C. V, 71.

§. 1. Quin & denique *Rei Vindicatione* Pupillis contra quoscunque possessores consultum est, si res pupillorum illegitime alienatæ sint. *l.* 1. *pr.* §. 2. *l.* 5. §. 14. *D. h. t. l.* 4. *l.* 10. *C. de præd. min. & al. reb. sin. decr. non alien.*

§. 2. Cum enim olim tutores, quippe qui domini loco habentur, *l.* 27. *D. de admin. tut. l.* 7. §. 3. *D. pro emt. l.* 157. *D. de R. J.* res quascunque pupillorum libere alienare possent, *l.* 8. §. 1. *D. h. t. l.* 20. *D. de auct. tut. l.* 47. §. 1. *D. de min. l.* 22. *C. de adm. tut.* Imperatoris Severi Oratione prohibiti sunt tutores & curatores prædia rustica, vel suburbana, sine decreto distrahere. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 3.

§. 3. Quæ Oratio in Senatu recitata est, Tertyllo & Clemente Consulibus. A. U. C. 948. post C. N. 195. Idibus Juniis. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 4. Et sunt verba ejus hujusmodi: Præterea, Patres Conscripti, interdicam Tutoribus et Curatoribus, ne prædia rustica vel suburbana distrahant: nisi, ut id fieret, parentes testamento vel codicillis caverint. Quod si forte æs alienum tantum erit, ut ex rebus cæteris non possit exsolvi: tunc Prætor Urbanus Vir Clarissimus adeatur, qui pro sua religione æstimet, quæ possint alienari, obligarive debeant: manente pupillo actione, si postea potuerit probari, obreptum esse Prætori. Si communis res erit, et socius ad divisionem provocet; aut si creditor, qui pignori agrum a parente pupilli acceperit, jus exequetur: nihil novandum censeo. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

§. 5. Ait Imp. Præterea, Patres Conscripti, interdicam Tutoribus et Curatoribus; etiamsi pater vel parens tutor sit. *l.* 7. §. 2. *D. h. t.* Neque id tantum ad curatores Minorum, sed & Furiosorum, aliorumque, ex sententia Orationis pertinet. *l.* 8. §. 1. *D. h. t.*

§. 6. Ne Prædia Rustica vel Suburbana; Quæ hic ab *Urbanis* non loco, sed qualitate secernuntur; *l.* 16. *C. h. t.* Qualia distrahere, hoc SCtum non prohibet. v. *l.* 22. *C. de admin. tut.* *l.* 11. §. 5. *D. de min.*

§. 7. Quod autem de prædiis *Rusticis* dicitur, pertinet etiam ad Jus Emphyteuticum; *l.* 3. §. 4. *D. h. t.* Usumfructum; *l.* 3. §. 5. *D. h. t.* Lapidicinas, aliasve Metalli fodinas, nec non Salinas. *l.* 3. §. *ult.* *l.* 4. *l.* 5. *pr.* §. 1. *D. h. t.*

§. 8. DISTRAHANT, seu vendant; *l.* 22. *C. de admin. tut.* aliove modo alienent: puta in solutum dando, *l.* 15. *C. h. t.* vel pignori obligando. *Inscr. l.* 1. §. 2. *ult. l.* 2. *l.* 5. §. 10. 11. 13. *D. h. t.* add. *l. ult. C. de reb. alien. non alienand.*

§. 9. NISI, UT ID FIERET, PARENTES TESTAMENTO VEL CODICILLIS CAVERINT; quod nisi caverint, abstinendum est a venditione, licet defunctus, dum viveret, res venales habuerit. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.* add. *l.* 3. *C. quand. decr. opus non est.*

§. 10. QUOD SI FORTE ÆS ALIENUM TANTUM ERIT, UT EX REBUS CÆTERIS NON POSSIT EXSOLVI, TUNC PRÆTOR URBANUS VIR CLARISSIMUS ADEATUR, QUI PRO SUA RELIGIONE ÆSTIMET, QUÆ POSSINT ALIENARI, OBLIGARIVE DEBEANT; ob æs alienum enim prædium rusticum minoris distrahi permittitur. *l.* 12. *C. h. t.*

§. 11. Sed causa demum cognita, & intercedente decreto Prætoris, vel Præsidis; *d. l.* 12. *C. h. t.* non enim passim tutoribus, sub obtentu æris alieni, permitti debuit venditio: & ideo Prætori arbitrium hujus rei Senatus dedit. Cujus officio in primis hoc convenit excutere, an aliunde possit pecunia ad extenuandum æs alienum expediri. *l.* 5. §. 9. *D. h. t.*

§. 12. Idem Prætor æstimare debebit, utrum vendere potius, an obligare permittat. Nec non illud vigilanter observare, ne plus accipiatur sub obligatione prædiorum fœnoris, quam quod opus sit ad solvendum æs alienum; aut si distrahendum arbitrabitur, ne propter modicum æs alienum magna possessio distrahatur. *d. l.* 5. §. 10. *& seq. D. h. t.*

§. 13. Et ne titulo tenus tutores ære alieno allegato, pecunia abutantur, quam mutuam acceperunt, oportebit Prætorem curare, ut pecunia accepta creditoribus solvatur, & de hoc decernere, dareque via-

viatorem, qui ei renunciet pecuniam ad hoc conversam, propter quod desiderata est alienatio, vel obligatio. *l.* 5. §. 13. *D. h. t.*

§. 14. Non tantum tamen ob æs alienum, sed & ob dotem, *l.* 61. §. 1. *D. de jur. dot. l.* 22. *C. de admin. tut.* donationem propter nuptias, *d. l.* 22. *C. de adm. tut.* sumtus in studia, arg. *l.* 3. §. 5. *l.* 4 *D. ubi pup. educ. Auth. Habita. C. ne fil. pro patr.* similesve justas causas, distractio prædiorum pupilli, vel minoris, permitti potest. arg. *dd. ll. l.* 12. *D. de ll.* Non obst. *l.* 5. §. 9. 14. *D. h. t. l.* 12. *l. ult. C. h. t.*

§. 15. Non vero ob solam utilitatem; *l.* 5. § 14. *D. h. t.* licet fundus sit sterilis, saxosus, vel pestilens. *l. ult. pr. D. h. t.*

§. 16. Manente pupillo actione, si postea potuerit probari obreptum esse Prætori; ut scil. pupillo vel minori non tantum competat Actio in personam, contra tutores vel curatores: sed & in rem, contra quemcunque rei possessorem. *l.* 5. §. 15. *D. h. t.*

§. 17. Si communis res erit, et socius ad divisionem provocet; *Communia prædia* accipere debemus, si pro indiviso communia sint: cæterum, si pro diviso communia sint, cessante Oratione decreto locus erit. *l.* 5. §. *ult.* add. *l.* 6. *l.* 7. *D. h. t.*

§. 18. Aut si creditor, qui pignori agrum a parente pupilli acceperit, jus exequetur, nihil novandum censeo. Pignori enim capi, jussu Magistratus, vel Præsidis, vel alterius potestatis, & distrahi fundus pupillaris potest. Sed & in possessionem mitti rerum pupillarium a Prætore quis potest, & jus pignoris contrahitur, sive legatorum servandorum causa, sive damni infecti causa missio facta sit. Hæ enim obligationes sive alienationes locum habent, quia non ex tutoris vel

curatoris voluntate id fit, sed ex Magistratuum auctoritate. *l.* 3. §. 1. *D. h. t.*

§. 19. Sed hæc Oratio seu Lex minorum utilitati multum adversa visa est Constantino Imp. qui prædia non tantum Rustica & Suburbana, sed & Urbana, & aurum, argentum, gemmas, vestes, cæteraque mobilia pretiosa, & quæ servando servari possunt, vendi vel pignorari prohibuit. *l.* 22. *C. de admin. tut.*

§. 20. Nisi id fiat ea necessitate & lege, qua rusticum prædium atque mancipium vendere vel pignorare, vel in donationem propter nuptias, vel in dotem dare in præteritum licebat: scilicet per inquisitionem Judicis, & probationem causæ, interpositionemque decreti, ut fraudi locus non sit. *d. l.* 22. *C. de admin. tut.*

§. 21. Adeo ut, si contra factum sit, alienatio nulla sit, *d. l.* 22. & pupillus vel minor res alienatas a quocunque possessore vindicare possit; *l.* 5. §. 15. *D. h. t.* restituto tamen cum usuris pretio, quatenus in rem ejus versum est. *l. pen.* §. 1. *D. h. t. l.* 10. *l.* 14. *l.* 16. *C. h. t.*

§. 22. Non pauci tamen sunt casus, (uti ex dictis ultro intelligitur,) quibus earum rerum alienatio fieri potest.

§. 23. *Cessat* enim *Prohibitio:* I. Si pater pupilli vel minoris alienationem permiserit. *l.* 1. §. 2. *l. ult. D. h. t. l.* 1. *l.* 13. *quand. decr. op. non est.*

II. Si grande æs alienum, similisve justa causa alienationem exigat, & intercedat decretum Prætoris. *l.* 1. §. 2. *D. h. t. l.* 22. *C. de adm. tut.*

III. Si communis res sit, & socius ad divisionem provocet. *d. l.* 1. §. 2. *D. l. pen. C. h. t.*

IV. Si res a patre creditori pignori obligata sit. *d. l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

V. Si

V. Si Pater ſtipulanti fundum ſpoponderit. *l.* 5. §. 6. *D. h. t. l.* 3. *C. quand. decr. opus non eſt.*

VI. Si fundus, vel a patre, vel a pupillo, ſub lege de retrovendendo emtus ſit. arg. *l.* 2. *C. de pact. int. emt.*, *l.* 3. §. 2. *D. l. ult. C. h. t. l.* 1. *C. quand. decr. opus non eſt.*

VII. Si pupillus permiſſu Prætoris rem pignori dederit. *l.* 7. §. 2. *D. h. t.*

VIII. Si Princeps alienationem conceſſerit. *l.* 2. *C. quand. decret. op. non eſt.*

IX. Si res ſint minoris momenti, & quæ ſervando ſervari nequeunt. *l.* 22. *l. ult.* §. *ult. C. de adm. tut. l. ult. C. quand. decret. op. non eſt.*

§. 24. Quin & alienatio illegitime facta quandoque *convaleſcit;* ſi ſcil. minor major factus alienationem ratam habuerit: *t. t. C. ſi maj. fact. alien. fact. ſin. decret. rat. hab.* ſive expreſſe id fiat; *l.* 2. *C. d. t.* ſive tacite, tacendo ſcil. per quinquennium in cauſis oneroſis: per decennium vero inter præſentes, & vicennium inter abſentes, in cauſis lucrativis. *l. ult. C. ſi maj. fact. alien. fact. ſin. decret. rat. hab.*

Titul. X.

De Curatoribus Furioso, Et Aliis Extra Minores Dandis.

C. V. 70.

§. 1. Dicta de *Tutoribus* fere etiam ad *Curatores* pertinent; in pauciſſimis enim diſtant *Curatores* a *Tutoribus: l.* 13. *pr. D. de excuſat.* unde & in plerisque titulis, tum hujus, tum ſuperioris libri, *Tutoribus Curatores* conjuncti ſunt. Quia vero *Curatores* non tantum minoribus, ſed & aliis extra minores dantur, de iis hoc loco ſeparatim ſubjicitur.

§. 2.

§. 2. Ut autem utrumque Caput, & de *Tutoribus*, & de *Curatoribus*, eo rectius intelligatur, de *Cura*, & *Curatoribus*, tum *Minorum*, tum *aliorum* hoc loco paulo plenius videndum est.

§. 3. *Cura* seu *Curatio est potestas jure constituta, ad administrandas res ejus, qui quoquo modo rebus suis superesse non potest. l.* 20. *D. de R. N. l.* 8. *C. de nupt.*

§. 4. *Curatores* dantur vel ob *ætatem*, vel ob *animi corporisve vitium*, vel ob *alias justas rationes*.

§. 5. *Ob ætatem* Curatores dantur *Minorennibus;* nam masculi puberes, & fœminæ viripotentes, usque ad vicesimum quintum annum completum, curatores accipiunt: quia, licet puberes sint, adhuc tamen ejus ætatis sunt, ut sua negotia tueri non possint. *pr. I. de curator.*

§. 6. Olim quidem Minores ex Lege Lætoria, non nisi dictis causis, *Curatores* accipiebant; sed id mutavit Imp. Marcus, qui constituit, ut omnes adulti *Curatores* acciperent, non redditis causis. Capitolin. *in Marc. cap.* 10.

§. 7. Unde hodie in hanc usque ætatem adolescentes *Curatorum* auxilio reguntur, neque ante rei suæ administratio eis committi debebit, quamvis bene rem suam gerentibus: *l.* 1. §. *ult. D. de min.* adeoque ex Constitutione D. Marci omnes adolescentes *Curatores* accipiunt, etiam inviti.

§. 8. Nisi quis veniam ætatis impetraverit. Quod conceditur iis, quos morum honestas mentisque solertia commendat; & quidem masculis anno ætatis vigesimo, fœminis vero anno decimo octavo completo; si eam ætatem, & fœminæ quidem per 5. testes probaverint. *l.* 2. *pr.* §. 1. *C. de his qui ven. æt.*

§. 9. Quo casu ipsi res suas administrant; sed immobilia alienare nequeunt. *l.* 3. *C. eod.*

§. 10.

§. 10. *Ob vitium animi* Curatores dantur *Furiosis*, licet majores viginti quinque annis sint: *l.* 1. *pr. D.* §. 3. *I. h. t.* qui in curatione sunt Agnatorum, ex Lege duodecim Tabularum. *d.* §. 3. *I. h. t.* Cic. *ad Heren. L.* I. *c.* 13. Sed jure novo *Curatores*, causa cognita, *l.* 6. *D. h. t.* a Magistratu accipiunt. *d.* §. 3. *I. h. t.* Qui tamen, si qui sint habiles in familia, eos præterire non solet. *l.* 13. *D. h. t. l.* 5. *C. eod. l.* 27. *C. de Ep. aud.*

§. 11. In eadem causa sunt *Mente capti*, & *Prodigi*; qui, quod ad bona ipsorum pertinet, furiosum faciunt exitum. *l.* 12. §. 2. *D. de tut. & cur. dat. l.* 1. *pr. D. h. t.* §. 3. 4. *I. h. t.*

§. 12. Sunt autem *Prodigi*, qui (sive masculi sint, sive fœminæ, *l.* 15. *pr. D. h. t.*) neque tempus, neque finem expensarum habent, sed bona sua dilacerando & dissipando profundunt. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 13. Quales non censentur ipso jure, sed tum demum, cum per decretum Prætoris tales declarati sunt, & ob id ipsis bonis interdictum est. *l.* 10. *l.* 15. *D. h. t. l.* 6. *D. de V. O. l.* 27. *pr. D. de min.* Paul. III. *Sent. T.* IV. §. 7. Horat. I. *Serm. Sat.* III. v. 217. 218.

§. 14. *Ob vitium Corporis* Curatores dantur *Surdis, Mutis, perpetuo morbo laborantibus*, omnibusque, qui rebus suis superesse nequeunt. §. 4. *I. h. t. l.* 12. *pr. D. de tut. & curat. dat.*

§. 15. Non etiam Cœcis, qui, si nihil aliud impediat, rei familiari præesse possunt. arg. *l.* 1. §. 5. *D. de postul. l.* 6. *D. de jud.*

§. 16. *Ob alias rationes* Curatores quandoque dantur pupillis, si scil. vel tutor, sive legitimus, sive testamentarius, non sit idoneus; vel ad tempus a tutela excusetur. §. 5. *I. h. t.* Quoniam habenti tutorem, (nisi casibus exceptis, v. *l.* 21. §. *ult. D. de excus.*

cuf. l. 39. §. 8. *D. de admin. tut. l.* 17. *D. de tutel. l.* 15. *D. de tut. dat.*) tutor dari non poteft. *d.* §. 5. *I. h. t. l.* 27. *D. de teftam. tut. l.* 9. *C. qui dar. tut.*

§. 17. Dantur etiam non raro bonis: fi v. c. heredes deliberent; *l.* 3. *D. h. t.* fi claræ perfonæ bona diftrahenda fint, *l.* 5. *l.* 9. *D. h. t.* ut & fi venter in poffeffionem miffus fit; *l.* 8. *D. h. t. l.* 1. *l.* 17. *D. de ventr. in poff. mitt. & curat. ejus* & fi debitor non fit folvendo. v. infra *ad t. de curat. bon. dand.*

§. 18. *Dantur* autem *Curatores* ab iisdem Magiftratibus, a quibus dantur & tutores. §. 1. *I. h. t.* v. §. 4. 5. *I. de Attil. tut. l.* 3. *D. de tut. dat.* fupr. *ad t. de tutor. dat.* §. 5. 6. 7.

§. 19. Sed Curator teftamento non datur; §. 1. *I. h. t. l.* 7. *C. de teftam. tut.* datus tamen confirmatur decreto Prætoris vel Præfidis. *d.* §. 1. *I. h. t. l.* 1. §. *f. l.* 6. *D. de conf. tut. l.* 2. *C. eod.*

§. 20. *Dari poffunt,* quicunque non prohibentur, & tutores effe poffunt; v. fupr. *ad t. de tutel.* §. 13. & *feqq.* etiam filius patri furiofo vel prodigo, fi filius probus fit. *l.* 1. §. 1. *l.* 2. *l.* 4. *D. h. t. l.* 12. §. 1. *D. de tut. vel curat. dat.*

§. 21. *Curatorum officium* fere idem eft, quod tutorum; arg. *l.* 13. *pr. D. de excuf. tut.* & quidem in fpecie Curatoris furiofo dati, non folum patrimonium, fed & corpus ac falutem furiofi confilio & opera tueri. *l.* 7. *pr. D. h. t.*

§. 22. Unde & ex Adminiftratione Curatorum nafcitur *Actio Tutelæ Utilis Curationis caufa Directa,* & *Contraria.*

§. 23. *Actio Tutelæ Utilis Curationis caufa Directa* eft, *Quæ datur minori, eive, qui fub cura fuit; l.* 3. *C. arb. tut. Contra Curatorem; Ad rationes reddendas, & reliqua præftanda. Infcr. & l.* 20. *D. de tut. & rat. diftr. l.* 2. *l.* 14. *C. de admin. tut.* v. fupr. *ad d. t.* §. 31.

§. 24.

§. 24. Quæ ſicut & *Actio Tutelæ Directa*, non niſi finita curatione locum habet: *l.* 2. *l.* 14. *C. de adm. tut. l.* 19. *D. eod.* licet certæ rei vel cauſæ nomine, etiam durante curatione, agi poſſit. *l.* 26. *D. de admin. tut. l.* 4. §. 3. *l.* 16. §. 1. *D. de tut. & rat. diſtr. l.* 1. §. 3. *D. de contr. tutel. act. l.* 4. §. 4. *D. rem pup. ſalv. ſor.*

§. 25. *Actio Tutelæ Utilis Curationis cauſa Contraria* eſt, *Quæ datur Curatori; Contra Minorem, eosve, qui ſub cura fuerunt; Ut indemnis ſervetur. l.* 1. §. 2. *D. de contrar. tutel. act.* v. *l.* 47. §. 1. *D. de neg. geſt.* ſupr. *ad t. de contrar. tut. act.* §. 15.

§. 26. Differunt tamen *Curatores* & *Tutores;* I. Quod *Tutores* principaliter dentur perſonis; §. 4. *I. qui teſt. tut. Curatores* vero rebus. §. 2. *I. h. t. l.* 20. *D. de R. N. l.* 8. *C. de nupt.*

II. Quod *Tutores* dentur pupillis; §. 1. *I. de tutel.* §. 5. *I. h. t. Curatores* vero Minoribus, Furioſis, ſimilibusque. *pr. I. h. t. Inſcr. h. t.*

III. Quod *Tutores* etiam dentur teſtamento; §. 3. *I. de tutel. Curatores* non item. §. 1. *I. h. t.*

IV. Quod aliis modis deſinant eſſe *Tutores;* v. ſupr. *ad t. de ſuſp. tut.* §. 1. *& ſeqq.* aliis *Curatores.*

§. 27. *Curatio* enim fere *finitur*, I. Si Minor major annis XXV. factus ſit. *l.* 1. §. *ult. D. de min.*

II. Si Furioſus ad ſanam mentem, Prodigus ad ſanos mores redierit. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

III. Si Vitium corporis, vel cauſa, ob quam Curator datus eſt, ceſſaverit.

PARS

PARS QUINTA.

Liber XXVIII. Titul. I.

Qui Testamenta Facere Possunt, Et Quemadmodum Testamenta Fiant.

C. VI. 22. 23.

§. 1. Exhibitis Actionibus, quæ ratione *Tutelæ* & *Curæ* locum habent, transit Imp. ad Actiones, quæ ratione *Successionis* seu *Hereditatis acquisitionis* competunt.

§. 2. Est autem *Hereditas*, *Successio* (i. e. jus succedendi, *l.* 1. §. 1. *D. de R. D.* §. *un I. de reb. corp.* & *incorp.*) *in Universum jus, quod defunctus tempore mortis habuit. l.* 24. *D. de V. S. l.* 62. *D. de R. J.*

§. 3. Eaque duobus modis defertur, ex *Testamento* scil. & dispositione privatorum, vel *ab Intestato* & ex dispositione Legis. §. *ult. I. per quas person. cuique acq.*

§. 4. Cum vero hereditas ab Intestato non deferatur, quamdiu ex testamento adiri potest, *l.* 39. *D. de acq. her. l.* 89. *D. de R. J.* prius de *Testamento* videndum est. *d.* §. *ult. I. per quas person.*

§. 5. *Testamentum* (quod quasi *testatio mentis* dicitur, *pr. I. de test. ord.*) est *voluntatis nostræ justa sententia, de eo, quod quis post mortem suam fieri velit. l.* 1. *D. h. t.*

§. 6. Dicitur *Justa Sententia;* i. e. Legibus conveniens, seu ad juris regulas conformata. *l.* 4. *D. h. t.*

§. 7. *Voluntatis nostræ;* hinc debet abesse vis atque metus, quæ voluntati sunt contraria: *l.* 116. *D. de R. J.* adeo, ut Testamentum, quod quis coactus fecit,

fecit, ſit ipſo jure nullum. arg. *l.* 1. *C. de SS. Eccleſ. l.* 32. *D. de hered. inſtit. l.* 20. *§. f. D. h. t.*

§. 8. Hinc etiam nemo alieno nomine teſtari poteſt; *d. l.* 32. *D. de hered. inſtit.* neque ad interrogationem alterius teſtamentum recte conditur. arg. *l.* 21. *pr. D. h. t.*

§. 9. *De eo quod quis poſt mortem ſuam fieri velit.* Viventis enim non eſt hereditas. *l.* 1. *D. de hered. vel act. vend.* add. Ep. ad Hebr. IX. v. 16. 17. Diſſ. N. *de Jurispr. Paul. Ap. p.* 63. *& ſeqq.*

§. 10. Teſtamentorum genera olim fuere quatuor: I. *Teſtamentum Calatis Comitiis*, ſeu in concione populi factum. *§.* 1. *I. de teſtam. ordin.*

II. *In Procinctu*; cum viri ad prælium committendum in aciem vocabantur. *d. §.* 1. Plut. *in Camill.* Feſt. in voc. *Procincta claſſis.*

III. *Per æs & libram*; quod per emancipationem, i. e. imaginariam venditionem agebatur. *d. §.* 1. Theoph. *ibid.* Gell. *L.* XV. *c.* 27.

IV. Factum *Jure Prætorio* coram ſeptem teſtibus, & ab iis ſignatum. *§.* 2. *I. de teſtam. ordin.*

§. 11. Sed hæc genera Teſtamentorum in uſu eſſe deſierunt, & jure novo aliæ ſpecies introductæ ſunt.

§. 12. Secundum quod Teſtamenta dividi poſſunt in *Publica*, & *Privata.*

§. 13. *Publica* ſunt, quæ fiunt fide & auctoritate publica; coram Principe ſcil. vel apud Acta. Quando neque teſtes, neque ſolennia deſiderantur. *l.* 19. *C. de teſtam.* add. *l.* 31. *C. de don.*

§. 14. *Privata*, quæ fiunt fide privata; cum privatorum auribus ſuprema voluntas committitur. *d. l.* 19. *C. de teſtam.*

§. 15. *Privata* ſunt *Solennia*, vel *Minus ſolennia* ſeu *Privilegiata.*

§. 16. *Testamenta Solennia* sunt, ad quæ condenda solennitates legibus præscriptæ necessariæ sunt.

§. 17. *Minus solennia* seu *Privilegiata*, ad quæ vel nullæ, vel non omnes solennitates sunt necessariæ.

§. 18. Utraque vero sunt vel *Scripta*, vel *Nuncupativa*.

§. 19. Quod si vero quæratur, an valeat testamentum? in primis animadvertere debemus, an is, qui fecerit testamentum, habuerit testamenti factionem? deinde, si habuerit, requiremus, an secundum regulas Juris Civilis testatus sit? *l.* 4. *D. h. t.*

Qui Testamenta Facere Possunt.

§. 20. *Testamenti factio* alia *Activa* dici solet, alia *Passiva. l.* 16. *pr. D. h. t.* §. 4. *I. de hered. qual. & diff.*

§. 21. *Testamenti factionem Activam* habere dicuntur, qui testamentum facere possunt. *d. l.* 16. *pr. D. h. t. d.* §. 4. *I. de hered. qual. & diff.*

§. 22. *Passivam* vero, qui quidem ipsi testamentum facere non possunt, sed tamen ex alieno testamento vel sibi, vel aliis acquirere possunt. *d. l.* 16. *pr. d.* §. 4.

§. 23. Licet autem *Testamenti factio Activa* origine haud dubie sit Juris Gentium, *l.* 1. *C. de SS. Eccles.* §. 40. *I. de R. D.* Ep. ad Gal. III. v. 9. determinatione tamen Juris Publici est & Civilis. *l.* 3. *D. h. t.* v. d. Diss. N. *de Jurispr. Paul. Ap. p.* 55. *& seqq.*

§. 24. Nam non omnibus Testamentum facere licet. *pr. I. quib. non est perm. fac. test.* Prohibentur enim quidam I. Propter *Statum;* II. Quidam propter *Defectum judicii;* III. Quidam propter *Vitium corporis;* & IV. Quidam propter *Delictum.*

§. 25. I. Propter *Statum* prohibentur Servi. *l.* 19. *D. h. t.*

§. 26.

§. 26. Unde & ejus, qui apud hostes est, testamentum, quod ibi fecit, quamvis redierit, non valet. *l.* 8. *pr. D. h. t.* §. *ult. I. quib. non est permiss. fac. testam.*

§. 27. Sed quod dum in civitate fuerat fecit, sive redierit, valet jure postliminii, sive illic decesserit, valet ex Lege Cornelia. *d.* §. *ult. l.* 12. *D. h. t. l.* 6. *l.* 18. *D. de captiv. & postl. rev.*

§. 28. Codicilli etiam scripti in captivitate, ab eo, qui in civitate testamentum fecerat, eo reverso convalescunt. *l.* 12. §. 5. *D. de capt. & postl. rev.*

§. 29. Qui vero a Latronibus capti sunt, cum liberi maneant, possunt facere testamentum; ut & qui apud exteros legatione funguntur. *l.* 13. §. 1. 2. *D. h. t.*

§. 30. Similiter propter *Statum* testari non possunt Peregrini; quibus aqua & igni interdictum est, seu Deportati; *l.* 8. §. 1. 2. *D. h. t. l.* 1. §. 2. *D. de leg.* 3. Obsides, nisi hoc eis permittatur; *l.* 11. *D. h. t.* De statu suo dubitantes, quia, qui incerti de suo statu sunt, certam legem testamento dicere non possunt; *l.* 14. *l.* 15. *D. h. t.* Filiifam. denique, qui in patris sunt potestate. *l.* 6. *l.* 19. *D. l. pen. C. h. t. pr. I. quib. non est permiss. fac. test.*

§. 31. Adeo quidem, ut quamvis pater eis permittat, nihilo magis tamen jure testari, *d. l.* 6. *pr. D. h. t. d. pr. I. quib. non est permiss. fac. test.* codicillos facere, legatumve, (quoad donationem mortis causa secus est, *l.* 25. §. 1. *D. de mort. caus. don.*) aut fideicommissum relinquere possint. *l.* 6. §. 3. *D. de jur. codicill.*

§. 32. Adeo etiam, ut, licet postea suæ potestatis facti decesserint, testamentum antea factum tamen non valeat; *l.* 19. *D. h. t. pr. in f. I. quib. non est perm. fac. testam.* propter Regulam Catonianam, quæ non

patitur, id, quod ab initio vitiosum est, tractu temporis convalescere. *l.* 1. *D. de reg. Cat. l.* 29. *l. pen. D. de R. J.*

§. 33. Excipiuntur tamen Filiifam. qui *peculium Castrense* habent, vel *Quasi Castrense; pr. I. quib. non est perm. fac. test.* quia in iis vice Patrumfamilias funguntur. *l.* 2. *D. ad SCt. Maced.*

§. 34. De *Adventitio* filiusfam. ne quidem eo casu testari potest, quando plenum ejus habet dominium; *pr. in f. I. l. pen. C. h. t.* qua explicatur. *l. ult.* §. 5. *v. Filiis autem. C. de bon. quæ lib.* quamvis de iis inter vivos disponendi libera filiofam. majori XXV. annis facultas concessa sit. *Nov.* 117. *c.* 1. §. 1.

§. 35. II. *Ob Defectum judicii* testari non possunt Furiosi; §. 1. *I. quib. non est permiss. fac. test. l.* 9. *C. h. t.* (nisi tempore dilucidi intervalli; *d.* §. 1. *d. l.* 9.) Mente capti; *l.* 17. *D. h. t. l.* 2. *l.* 13. *in f. D. de inoff. test.* Impuberes, masculi scil. qui nondum impleverunt annum decimum quartum, & fœminæ, quæ nondum impleverunt annum duodecimum: *l.* 5. *D. h. t.* quia nullum eorum animi judicium est, i. e. nullum tale, quale hic requiritur. §. 1. *I. quib. non est permiss. fac. test.*

§. 36. In eadem causa sunt Prodigi, quibus bonis interdictum est; *l.* 18. *pr. D. h. t.* §. 2. *I. quib. non est perm. fac. test.* quia furiosis similes sunt. *l.* 12. §. 2. *D. de tut. dat. l.* 6. *D. de V. O.* Quod tamen interdictione vetustius habuerunt testamentum ratum est. *d. l.* 18. *pr. D. h. t.* §. 2. *I. quib. non est perm. fac. test.*

§. 37. III. *Ob Vitium corporis* testari nequeunt Surdi & Muti; *l.* 6. §. 1. *D. h. t.* nisi, ut liceret sibi testamentum facere, a Principe impetraverint. *l.* 7. *D. h. t.* junct. *l.* 7. §. 1. *D. und. cogn.*

§. 38.

§. 38. Quod tamen poſtea mutavit Imp. Juſtinianus; ut etiam ſine ea impetratione teſtari poſſint, dummodo lingua vel ſcriptura voluntatem ſuam exprimere queant: *l.* 10. *C. h. t.* §. 3. *I. quib. non eſt perm. fac. teſt.* quod in eos, qui ſimul ſurdi & muti nati ſunt, vix cadere poteſt. v. *d. l.* 10. *C. h. t.*

§. 39. *Cæci* etiam non poſſunt facere teſtamentum, niſi per obſervationem, quam Lex D. Juſtini introduxit. §. 4. *I. quib. non eſt permiſſ. fac. teſt.* Qua cautum, ut cœcus heredem nuncupet, & præter ſeptem teſtes tabularium adhibeat, qui voluntatem nuncupantis ſcriptura excipiat; aut ſi tabularii copia non ſit, octavum teſtem, omnesque ſubſcribant & ſignent. *l.* 8. *C. h. t.*

§. 40. IV. Denique *ob Delictum* teſtari prohibentur Rei læſæ Majeſtatis, *l.* 5. *C. ad L. Jul. Maj.* Apoſtatæ, *l.* 3. *C. de apoſt.* Hæretici improbiores, *l.* 4. *C. de hæret.* Inceſtas nuptias contrahentes, qui extraneis nihil relinquere poſſunt, *l.* 6. & *Auth. Inceſtas. C. de inceſt. nupt.* Ob carmen famoſum damnati, aliique Inteſtabiles, *l.* 18. §. 1. *l.* 26. *D. h. t.* Omnesque, qui capitis damnati ſunt. *l.* 8. §. *ult. l.* 13. §. *ult. D. h. t. l.* 6. §. 6. *D. de inj. rupt. irr. teſt.*

§. 41. Quod, licet ſervitus pœnæ, & publicatio bonorum, in gratiam propinquorum, ſublata ſit, *Nov.* 22. *c.* 8. *Auth. Sed hodie. C. de don. int. vir. & ux. N.* 134. *c. ult.* jure novo tamen mutatum non videtur.

§. 42. Plane, ſi quis poſt accuſationem in cuſtodia fuerit defunctus indemnatus; vel ſi quis in capitali crimine damnatus appellaverit, & medio tempore pendente appellatione fecerit teſtamentum, & ita deceſſerit, valet ejus teſtamentum. *l.* 9. *l.* 13. §. *ult. D. h. t.*

§. 43. Reliqui teſtamenta facere poſſunt, ſive ſano corpore ſint, ſive non ſint; *l.* 2. *l.* 17. *D. l.* 3. *C. h. t.* ſive adoleſcentes, ſive mediæ ætatis, ſive ſenes: *l.* 5. *D. l.* 3. *l.* 4. *C. h. t.* junct. *l.* 16. *C. de don.* dummodo ſecundum regulas Juris Civilis teſtentur. *l.* 4. *D. h. t.*

Quemadmodum Testamenta Fiant.

§. 44. Ut enim *Teſtamentum Solenne Scriptum* recte fiat, requiritur I. *Ut condatur uno eodemque tempore*, §. 3. *I. de teſtam. ord. l.* 21. *pr. C. de teſtam.* & *uno contextu. l.* 21. §. *ult. D. h. t.*

§. 45. Eſt autem *uno contextu*, nullum actum alienum teſtamento miſcere. *d. l.* 21. §. *ult. l.* 28. *C. h. t.* Quod ſi aliquid pertinens ad teſtamentum faciat teſtator, veluti, ſi filio ſubſtituat, *l.* 16. §. 1. *l.* 20. §. 1. *D. de vulg. & pup. ſubſt.* teſtamentum non vitiatur. *d. l.* 28. §. *ult.*

§. 46. Quin & ſi quid neceſſarium evenerit, & ipſum corpus laborantis reſpiciens contigerit, id eſt vel victus neceſſarii, vel potionis oblatio, vel medicaminis datio vel impoſitio, quibus relictis ipſa ſanitas teſtatoris periclitetur; vel ſi quis neceſſarius naturæ uſus ad depoſitionem ſuperflui ponderis immineat, vel teſtatori, vel teſtibus: ex hac cauſa teſtamentum non ſubvertitur. *l.* 21. *pr. C. de teſtam.*

§. 47. Cum itaque Contractus ab actu teſtandi plane alienus ſit, arg. *l.* 21. §. 3. *D. h. t. l.* 1. §. 3. *D. de pact. l.* 5. *C. de O. & A. l.* 4. *D. de adim. leg. l.* 20. *D. de V. S.* neque ratio neceſſitatis pro eo militet, inter teſtandum celebrari non poterit.

§. 48. II. *Ut adſint ſeptem teſtes;* §. 3. *I. de teſtam. ordin.* (quoad declarationem, poſt teſtamentum conditum factum, duo ſufficiunt, *l.* 21. §. 1. *D. h. t.*) ſpecialiter rogati ſeu certiorati ad teſtamentum ſe ad-

adhiberi, *l.* 21. §. *pen. D. h. t.* (quod in aliis negotiis ſecus eſt, *l.* 11. *D. de teſtib.*) ſimul & non inviti præſentes, *l.* 8. *C. de teſtam. l.* 20. §. *ult. D. h. t.* nec non teſtatorem videntes. *l.* 9. *C. de teſtam.*

§. 49. Adhibendi autem ſunt teſtes idonei, cum quibus ſcil. eſt teſtamenti factio, §. 6. *I. de teſtam. ord.* quique non ſunt prohibiti.

§. 50. Quales ſunt, Mulier, §. 6. *I. de teſtam. ord. l.* 20. §. 6. *D. h. t.* v. Gell. *L.* V. *c.* 19. Impubes, Servus, *d.* §. 6. *l.* 20. §. 7. *D. h. t.* Furioſus, Mutus, *d.* §. 6. quia teſtimonium eloqui non poteſt; Surdus, *d.* §. 6. quia non intelligit quid dicatur, licet intelligentia ſermonis teſtantis hic non ſit neceſſaria; *l.* 20. §. *pen. D. h. t.* Cœcus, *l.* 9. *C. de teſtam.* quia neque teſtatorem agnoſcere, neque ſigna recognoſcere poteſt; v. *l.* 4. *D. teſtam. quemadm. aper.* Prodigus, & Inteſtabilis. *d.* §. 6. *I. de teſtam. ordin.* junct. *l.* 18. §. 1. *l.* 26. *D. h. t.*

§. 51. Quæ teſtium conditio tempore facti & ſignati teſtamenti, non mortis teſtatoris, inſpicitur. *l.* 22. §. 1. *D. h. t.* Ut & occulta teſtium vitia, ſi modo teſtamenti facti tempore publice pro idoneis habeantur, teſtamento non officiant. §. 7. *I. h. t.*

§. 52. In teſtibus etiam non debet eſſe is, qui in poteſtate teſtatoris eſt; §. 9. *I. de teſtam. ord.* unde Filiusfam. non poteſt eſſe teſtis in teſtamento patris, neque contra: licet filiusfam. de caſtrenſi peculio, ſive ante, ſive poſt miſſionem, faciat teſtamentum; reprobatum enim hic eſt domeſticum teſtimonium: *d.* §. 9. licet aliud aliis viſum ſit. v. *l.* 20. §. 2. *D. h. t.*

§. 53. Pater tamen & Filius, qui in ejus poteſtate eſt, item duo Fratres, qui in ejusdem patris poteſtate ſunt, in teſtamento tertii teſtes eſſe poſſunt. Quia nihil nocet, ex una domo plures teſtes alieno nego-

tio adhiberi. §. 8. *I. de testam. ord. l.* 17. *D. de testib.*

§. 54. Sed neque heres scriptus, neque is, qui in potestate ejus est, neque pater ejus, qui eum in potestate habet, neque fratres, qui in ejusdem patris potestate sunt, testes adhiberi possunt; quia sibi ipsi quodammodo testimonia præstarent. *l.* 20. *pr. D. h. t.* §. 10. *I. de testam. ord.*

§. 55. Quod in Legatariis & Fideicommissariis contra habetur, qui testes esse possunt; *l.* 20. *pr. D. h. t.* §. 11. *I. de testam. ord.* non tantum in testamento Scripto, sed etiam Nuncupativo.

§. 56. Licet enim nemo in propria causa testis esse possit; *l.* 10. *D: l.* 10. *C. de testib.* & propria causa dicatur, cujus commodum vel damnum ad aliquem pertinet: *l.* 1. §. 11. *D. quand. appell.* non tamen istud hic obstat. Legatarii enim non sunt juris successores; *d.* §. 11. *I. de testam. ordin. l.* 9. §. 1. *D. de edend.* tum & Testes causa sunt, ut testamentum subsistat: improbe ergo faceret heres, si illos repudiaret, quibus pro se usus est. v. *l.* 14. *D. de reb. dub.*

§. 57. III. *Ut testes subscribant & signacula apponant; l.* 30. *D. h. t.* §. 3. *I. de testam. ord.* suo vel alieno annulo, *l.* 22. §. 2. 7. *D. h. t. l.* 12. *C. de testam.* vel alio instrumento. Magis enim est, ut *non tantum* (sic leg. v.) annulo quis possit signare; dum tamen habeat χαρακτῆρα, i. e. formam, insculptamque signi imaginem. *l.* 22. §. 5. *D. h. t.*

§. 58. Sive autem de die, sive nocte testamentum signetur, nihil interest. *l.* 22. §. 6. *D. h. t.*

§. 59. IV. *Ut ipse testator subscribat*, vel, si scribere nequeat, octavum testem in eum finem adhibeat: nisi forte testamentum sit *Holographum*, i. e.

i. e. integrum manu testatoris scriptum. *l.* 28. §. 1. *C. de testam.*

§. 60. Constitutum etiam erat, ut nomen heredis, per manus testatoris, vel testium, exprimeretur; §. 4. *I. de test. ord. l.* 29. *C. de testam.* sed id postea per *Nov.* 119. *c.* 9. abrogatum est.

§. 61. In qua materia testamentum scribatur, an in tabulis, an in chartis, membranisve, nihil interest. §. 12. *I. de test. ord. l.* 1. *l.* 4. *D. de bon. poss. sec. tab.*

§. 62. Nihil etiam refert, qua lingua, quibusve verbis, solennibus, an non solennibus, fiat. *l.* 21. §. *ult. l.* 15. *C. de testam.*

§. 63. Dummodo literis perscribatur, non notis: v. *l.* 6. §. *ult. D. de bon. poss.* nisi forte portio hereditaria notis expressa sit; *l.* 9. §. 4. *D. de hered. inst.* vel miles testatus sit. *l.* 40. *pr. D. de testam. mil.*

§. 64. Cum duobus pluribusve testamentis nemo paganus potest decedere; *l.* 19. *D. de testam. mil.* sed unum testamentum pluribus exemplis, seu codicibus, conficere quis potest. *l.* 24. *D. h. t.* §. 13. *I. de testam. ord.*

§. 65. Dummodo omnia exemplaria secundum obtinentem observationem facta sint; *d.* §. 13. *l. ult. D. quæ in test. del.* neque unum quasi testamentum sit, aliud quasi exemplum. *l.* 1. §. 7. *D. de bon. poss. sec. tab.*

§. 66. Ut autem *Testamentum solenne Nuncupativum* recte fiat, requiritur, *ut Testator, coram septem testibus idoneis, specialiter rogatis, simul præsentibus, ac testatorem videntibus, atque intelligentibus, unico contextu, voluntatem viva voce declaret.* §. 14. *I. de testam. ord. l.* 21. *pr.* §. *pen. & ult. D. h. t. l.* 21. §. 2. *l.* 26. *C. de testam.*

§. 67. Quo casu heredes *palam* nuncupandi sunt. Quod tamen non accipiendum in publicum; sed ut testator exaudiri possit. Exaudiri autem non ab omnibus, sed a testibus: &, si plures fuerint testes adhibiti, sufficit solennem numerum exaudire. *l.* 21. *pr. D. h. t.*

§. 68. Debet etiam Testator ultimam voluntatem plene pronunciare. Si enim heredibus primis nuncupatis, prius, quam secundos exprimeret heredes, obmutuisset, & aliquid desit ex his, quæ testator dicere voluit, ne quidem ea, quæ dicta sunt, subsistunt *l.* 25. *D. h. t.*

§. 69. Quod si vero vel una dictarum solennitatum omissa sit, Testamentum (utpote non jure factum, *l.* 1. *D. de injust. rupt. irr.*) in *foro externo* nullum producit effectum. *l.* 17. *l.* 23. *C. de fideic.* In *foro* tamen *conscientiæ*, si modo constet de seria voluntate defuncti, heredem ab intestato, ad relicta præstanda obligat. arg. *l.* 32. *l.* 2. *C. de fideic. l.* 38. *D. de fideic. lib. l.* 5. §. 15. *D. de don. int. vir. & ux.* §. 40. *I. de R. D.* v. Plin. *L.* IV. *Ep.* 10. Differt. N. I. *de C. O. C.* IV. §. 11. *& seq.*

TITUL. II.

DE LIBERIS ET POSTUMIS HEREDIBUS INSTITUENDIS, VEL EXHEREDANDIS.

C. VI. 28. 29.

§. 1. Non tamen, ut omnino valeat Testamentum, sufficit hæc observatio, quam supra exposuimus, sed omnino curare debet Testator, ut *Heredem instituat;* quia testamenta vim ex *Institutione heredis* accipiunt, & ob id veluti caput atque fundamentum intelligitur totius testamenti *Heredis institutio.* §. 34. *I. de legat.*

§. 2.

§. 2. Est autem *Heredis institutio*, *Designatio successoris, in universum jus, quod defunctus tempore mortis habuit.* arg. *l.* 24. *D. de V. S. l.* 62. *D. de R. J.*

§. 3. Eaque non male dividitur in *Voluntariam*, & *Necessariam.*

§. 4. *Voluntaria* est earum personarum, quas quis instituere potest, vel præterire pro lubitu.

§. 5. *Necessaria* vero eorum est, qui necessario instituendi sunt vel exheredandi: quales sunt Liberi, (de quibus hic tantum agitur) Parentes, nec non casu quodam Fratres & Sorores.

§. 6. *Exheredatio* autem est, *Hereditatis Lege datæ, rite facta ademtio. l.* 19. *D. h. t.* §. 5. *I. de exher. lib. l.* 8. §. 2. *D. de bon. poss. contr. tab.*

§. 7. Quæ ut *rite* fiat, requiritur I. Ut fiat *nominatim*, i. e. ut prænomen, nomen, cognomen, vel agnomen dicatur; vel certa demonstratione, filius v. g. significetur. *l.* 1. *l.* 2. *l.* 3. *pr. D. h. t. pr. in f.* §. 5. *I. de exher. lib.*

§. 8 II. Ut fiat *pure*, non sub conditione; *l.* 3. §. 1. *D. h. t.* nisi in defectum conditionis quoque exheredatio facta sit. *l.* 4. *C. de instit. & subst.*

§. 9. III. Ut fiat a tota hereditate, *l.* 19. *D. h. t.* a cunctis heredibus, & ab omni gradu. *l.* 3. §, 2. & *seqq. D. h. t.*

§. 10. Non etiam, ut causa exheredationis exprimatur; quod nusquam dicitur. Licet, ut exheredatio cum effectu fiat, Jure novo causa exheredationis testamento nominatim inserenda sit. *Nov.* 115. *c.* 3. *pr.*

§. 11. Quantum autem ad *exheredationem Liberorum* attinet, jure antiquo multa fuit differentia, inter *Filios* & *Filias*, *Filios* & *Nepotes*, *Natos* & *Postumos.*

§. 12.

§. 12. Qui enim *Filium* in poteſtate habebat, curare debebat, ut eum heredem inſtitueret, vel exheredem nominatim faceret. Alioqui, ſi eum ſilentio præteriiſſet, inutiliter teſtabatur, & Teſtamentum ipſo jure nullum erat. *pr. I. de exher. lib. l.* 30. *D. h. t. l.* 1. *D. de inj. rupt. irr.* Quia filiusfam. etiam vivo patre quodammodo dominus exiſtimatur, & poſt mortem patris, hereditatem non percipere, ſed magis liberam bonorum adminiſtrationem conſequi videtur. *l.* 11. *D. h. t.* §. 2. *I. de hered. qual. & diff.*

§. 13. Adeo ut, ſi vivo patre filius mortuus ſit, Jure Civili nemo heres ex eo teſtamento exiſtere poſſit; quia ſcil. non ſubſtiterit ab initio. *d. pr. I. de exher. lib. l.* 7. *D. h. t. l.* 1. *D. de reg. Caton. l.* 29. *l. pen. D. de R. J.*

§. 14. Licet ſecus ſit jure Prætorio; v. *l.* 1. *D. de bon. poſſ. contr. tab. l.* 2. *pr. D. de bon. poſſ. ſecund. tab.* quo etiam, ſi filius patri ſuperſtes bonis paternis ſe abſtineat, voluntas ex bono & æquo ſuſtinetur. *l.* 17. *D. de injuſt. rupt. irr.*

§. 15. Sed aliud juris erat quoad *Filias*, reliquosque per virilem ſexum deſcendentes liberos, i. e. *Nepotes*, utriusque ſexus. Neque enim nominatim eos exheredare neceſſe erat, ſed licebat *inter cæteros* hoc facere; neque præteriti teſtamentum infirmabant; ſed jus accreſcendi habebant: *pr. I. de exher. lib.* quo ſuis heredibus accreſcebant ad virilem, extraneis ad partem dimidiam. Ulp. *T.* XXII. §. 16. 17. Caj. *L.* II. *T.* III. §. 1. Paul. *L.* III. *Sent.* IV. §. 21.

§. 16. *Poſtumi* olim; utpote incerti, ne quidem inſtitui poterant. §. 25. *I. de legat.* Ulp. *T.* XXII §. 4. Sed quia, ſi natus fuerit poſtumus, vivus, & perfecta humana ſpecie, teſtamentum rumpitur, *l.* 12. *D. h. t. l.* 2. *l.* 3. *C. de poſt. her. inſtit.* receptum eſt, ut

ut postumi quoque heredes instituantur, vel exheredentur. *l.* 10. *D. h. t.* §. 1. *I. de exher. lib. l.* 3. *pr. D. de injust. rupt. irr.*

§. 17. Ut & quis postumum heredem instituere possit, licet nondum uxorem duxerit; *l.* 4. *D. h. t.* dummodo ejus conditionis sit, ut naturaliter generare possit. v. *l.* 6. *pr.* §. 1. 2. *l.* 9. *pr. D. h. t.*

§. 18. Sed si ex ea, quæ alii nupta sit, postumum quis heredem instituerit, ipso jure non valet, quod turpis sit institutio: ut &, si ex ea, quam nefas sit uxorem ducere. *l.* 9. §. 1. 3. *D. h. t.*

§. 19. Inter *Natos* autem, & *Postumos*, non una erat differentia.

§. 20. I. *Filio* enim *suo nato præterito* testamentum est ipso jure nullum; *l.* 1. *l.* 3. §. 3. *D. de inj. rupt. irr. Postumo præterito* testamentum ab initio subsistit. §. 1. *I. de exher. lib.*

II. *Postumi omnes*, sive masculi, sive fœminæ, præteriti agnascendo testamentum totum rumpunt; *Fœminæ natæ* non item. *d.* §. 1.

III. *Postumis filiabus* inter cæteros exheredatis pater aliquid legare cogitur, ne per oblivionem videantur præteritæ; *Natis* non item. *d.* §. 1.

IV. *Omnes masculi postumi* nominatim exheredandi sunt; quod quoad *Nepotes natos* secus est. *d.* §. 1.

§. 21. Sunt autem Postumi vel *Veri*, vel *Quasi tales*.

§. 22. *Postumi Veri* sunt, qui post mortem patris nascuntur sui; *l.* 3. §. 1. *D. de injust. rupt. irr. test. l.* 6. *pr. D. de inoff. test.* Varr. *de L. L. L.* 8. Fest. *in* voc. *Postumus.* sic dicti, non quod *post humatum patrem* nati sint, uti vult Isid. *L.* XIX. *c.* 5. sed quod *postremi*, seu *postremo loco nati sint.* v. Plaut. *in Aul. Act.* II. *Sc.* I. v. 40. 41. 42. Virgil. *L.* VI. *Æn.* v. 763.

763. Gell. *L.* II. *c.* 16. Unde & alio nomine *posteriores* vocantur. *l.* 3. §. 3. *D. de injust. rupt. irr. test.*

§. 23. *Quasi postumi* sunt I. Nepotes post mortem avi sui nati, præmortuo filio, instituendi ex formula Galli Aquilii JCti, quæ ita habet: SI FILIUS MEUS, VIVO ME, MORIETUR, TUNC SI QUIS MIHI EX EO NEPOS, SIVE QUÆ NEPTIS, POST MORTEM MEAM, IN DECEM MENSIBUS PROXIMIS, QUIBUS FILIUS MEUS MORERETUR, NATUS NATA ERIT, HEREDES SUNTO. V. *l.* 29. *pr.* & §§. *seqq. D. h. t.* Qui *Aquiliani* dici solent.

§. 24. II. Postumi, qui sui nascituri sunt post testamentum, patre mortuo, vivo testatore avo, instituendi ex *Legis Juliæ Vellejæ capite primo; l.* 29. §. 11. 12. *D. h. t.* quod ita fere conceptum videtur: QUI TESTAMENTUM FACIET, IS OMNES VIRILIS SEXUS, QUI EI SUI HEREDES FUTURI ERUNT, *heredes instituendi, vel nominatim exheredandi, jus habeto; id nisi fiat, testamentum ejus ruptum esto.* arg. *d. l.* 29. §. 12. *l.* 3. *pr.* §. 1. *D. de injust. rupt. irr. test.*

§. 25. III. Nepotes, qui ante testamentum Avi nati, succedentes postea in locum patris sui demortui, quasi sui heredes agnascuntur; qui, ne quasi agnascendo rumpant testamentum, instituendi, vel exheredandi sunt ex *Legis Vellejæ Capite secundo. l.* 29. §. 13. *D. h. t.* §. 2. *I. de exher. lib. l.* 13. *D. de injust. rupt. irr.* Quod ita conceptum est: SI QUIS EX SUIS HEREDIBUS SUUS HERES ESSE DESIERIT, LIBERI EJUS, ET CÆTERI, IN LOCUM SUORUM HEREDUM SUCCEDUNTO; *qui nisi instituti vel exheredati sint, ad exemplum postumorum, testamentum ruptum esto. d. l.* 29. §. 13. 14. *D. h. t.* Qui utrique *Quasi postumi Vellejani* dici solent.

§. 26. IV. Nepotes, qui post testamentum Avi vivo patre suo nati, mox patre decedente in ejus locum

cum ſuccedunt; duobus quaſi capitibus Legis Vellejæ commixtis, inſtituendi *ex ſententia Juliani. l.* 29. §. 15. *D. h. t.*

§. 27. V. Qui ante captivitatem patris concepti, capto ab hoſtibus patre, in civitate nati ſunt; inſtituendi vel exheredandi ex *fictione L. Corneliæ. l.* 15. *D. de injuſt. rupt. irr. teſtam.* Unde & *Corneliani* vocari ſolent.

§. 28. *Emancipatos*, aliisve modis a patria poteſtate liberatos, *l.* 1. §. 6. *D. de bon. poſſ. contr. tab.* Jure Civili neceſſe non eſt heredes inſtituere, vel exheredare, quia non ſunt amplius ſui heredes; §. 3. *I. de exher. lib.* ſed Prætor, quaſi reſcindens eorum capitis deminutionem, *l.* 6. §. 1. *D. de bon. poſſ.* eos vel inſtitui, vel maſculos nominatim, fœminas inter cæteros, exheredari jubet, cæteroquin Bonorum poſſeſſionem contra tabulas promittit. §. 3. *I. de exher. lib. l.* 4. *l.* 6. *D. de bon. poſſ. contr. tab.* Quam dum tribuit, re ipſa hereditatem dare videtur. *l.* 1. *l.* 2. *D. de bon. poſſ.*

§. 29. *Adoptivi* liberi, quamdiu ſunt in poteſtate patris adoptivi, ſimiliter inſtituendi vel exheredandi ſunt; ejusdem enim juris habentur, cujus ex juſtis nuptiis quæſiti. §. 4. *I. de exher. lib. l.* 1. *D. de adopt.* §. 8. *I. eod.*

§. 30. Emancipati autem a patre Adoptivo, neque Jure Civili, quia deſinunt eſſe ſui heredes; neque Jure Prætorio, quia ſimul nomen liberorum amittunt, *l.* 4. *D. ſi tab. teſtam. null. extab. l.* 1. §. 6. *l.* 3. §. 2. *D. de bon. poſſ. contr. tab.* inter liberos connumerabantur. §. 4. *I. de exher. lib.*

§. 31. Cum vero emancipati fuerint a patre adoptivo, vivo patre naturali, §. 10. *I. de hered. quæ ab inteſt.* tunc incipiebant in ea cauſa eſſe, in qua futuri

turi essent, si a naturali patre emancipati essent. §. 4. *I. de exher. lib.* Hoc enim casu, ne utriusque parentis exciderent successione, volebat Prætor eos jus naturale liberorum recuperare. *l.* 4. *D. si tab. testam. null. extab.*

§. 32. Sed hæc quidem vetustas introducebat: §. 5. *I. de exher. lib.* Imp. autem Justinianus *Jure novo* omnem istam differentiam juris antiqui, quoad sexum & gradum, sustulit, & constituit, *Ut omnes, sive sui, sive emancipati*, a Patre *vel heredes instituantur, vel nominatim exheredentur, sive jam nati, sive in utero constituti postea nati sint. l.* 4. *C. de lib. præter.* §. 5. *I. de exher. lib.*

§. 33. Adeo ut, eo in *suis* non observato, Testamentum, & quoad institutiones, & quoad legata, nullum sit; *l.* 17. *D. de inj. rupt. irr. test.* etiam jure novissimo. *Nov.* 115. *c.* 3. *Auth. Ex causa C. de lib. præt.*

§. 34. Differentia enim inter *Suos* & *Emancipatos* non est sublata neque *emancipati* exæquati sunt *suis*, ut & ipsis præteritis testamentum non subsistat; sed habent bonorum possessionem contra tabulas. *d. l.* 4. *C. de lib. præt.*

§. 35. Circa *Adoptivos* jure novo distinguitur, an ab Ascendente adoptati sint? quales similiter instituendi vel exheredandi sunt; an vero ab extraneo? quales præteriri possunt. v. §. 5. *in f. I. de exher. lib. l. pen. C. de adopt.* §. 2. *I. eod.*

§. 36. Ut autem *instituti* dicantur liberi, institutio verbis dispositivis & expressis facienda est. In conditione positos esse non sufficit; veluti, si quis testamento dixerit, *Si filius meus me vivo decedat, Cajum instituo.* Liberi enim positi in conditione, non sunt positi in dispositione, seu institutione. *l.* 16. §. 1. *D. de vulg. & pup. subst. l.* 8. *D. si quis omiss. caus. testam.*

§. 37. Plane Miles necesse non habet liberos suos in-

instituere, vel nominatim exheredare, sed silentium ejus pro exheredatione valet. §. 6. *I. de exher. lib. l.* 12. *D. de bon. lib. l.* 9. *l.* 10. *C. de test. mil.*

§. 38. Ut testamentum militis non tantum non sit nullum, sed nec per Bonorum possessionem contra tabulas, nec per Querelam inofficiosi infirmari possit, *l.* 9. *C. de inoff. test.* etiam post *Nov.* 115. *c.* 3.

§. 39. Dummodo sciverit miles se liberos habere. *d.* §. 6. *I. de exher. lib. l.* 9. *C. de test. mil.*

§. 40. Quibus tamen Portionem Legitimam, per *Condictionem ex Lege* petendam, non negamus. arg. *Auth. Presbyteros. C. de Episc. & Cler. l.* 30. *l.* 32. *C. de inoff. test. N.* 18. *c.* 1. v. Differt. N. II. *de Port. Legit. C.* 2. §. 29.

§. 41. Similiter Mater, vel Avus Maternus, necesse non habent liberos suos heredes instituere, vel exheredare, sed possunt eos silentio omittere; nam silentium Matris, & Avi Materni, & cæterorum per matrem ascendentium, tantum facit, quantum exheredatio patris: quia Matri & Avo Materno neque sui heredes sunt, neque esse desierunt. §. 7. *I. de exher. lib. l.* 4. §. 2. *D. de bon. poss. contr. tab. l.* 13. *D. de suis & legit. her.* Quod per *Nov.* 115. *c.* 3. mutatum non videtur.

§. 42. Licet autem testamentum, in quo Liberi dicto modo instituti vel exheredati sunt, ab initio subsistat, non tamen effectum habebit, si sine justa causa exheredatio vel præteritio facta sit, sed per *Querelam Inofficiosi Testamenti* rescindi poterit, de *qua*, ut & *causis exheredationum*, actum supra ad *Tit. de inoff. testam.*

Titul. III.

De Injusto, Rupto, Irrito Facto Testamento.

§. 1. Quemadmodum vero Teſtamentum ipſo jure *nullum* eſt, ſi filius, qui eſt in poteſtate patris, præteritus eſt; *l.* 1. *D. h. t.* ſic & ab initio non ſubſiſtit, & *Injuſtum* dicitur ſeu *non jure factum*, ſi externa ſolennia juris deſint. *d. l.* 1.

§. 2. Quod autem ab initio ſubſiſtit & juſte factum eſt, infirmatur aliquando, vel *Ipſo jure*, vel *Officio Judicis*.

§. 3. *Ipſo jure*, dum teſtamentum *Rumpitur*, vel *Irritum fit. pr. I. quib. mod. teſt. inf.*

§. 4. *Officio Judicis*, cum reſcinditur per *Querelam inofficioſi*, de qua actum ſupr. ad *T. de inoff. teſt.* vel *Bonorum poſſeſſionem contra tabulas*, de qua infr. ad *T. de bon. poſſ. cont. tab.*

§. 5. *Rumpitur* Teſtamentum, cum, in eodem ſtatu manente Teſtatore, ipſius teſtamenti jus vitiatur. §. 1. *I. quib. mod. teſtam. infirm.*

§. 6. Quod contingit per *Agnationem ſui heredis*, vel *Mutationem voluntatis. l.* 1. *D. h. t.*

§. 7. *Agnatio ſui heredis* vel *Naturalis* eſt & *Vera*, vel *Civilis* & *Quaſi talis*.

§. 8. *Agnatio Naturalis* & *Vera* eſt, cum heres ſuus poſt factum teſtamentum naturaliter natus eſt. *l.* 3. §. 1. *D. h. t.* §. 1. *I. de exher. lib. l.* 3. *C. de poſt. her. inſt.*

§. 9. *Agnatio Civilis* contingit tripliciter: I. Cum teſtator, qui ex aſcendentibus eſt, aliquem adoptat. §. 1. *I. quib. mod. teſt. infirm. l. pen. C. de adopt.*

II. Cum

II. Cum liberi naturales legitimantur. §. 2. *I. de hered. quæ ab intest.*

III. Cum nepos fuccedit in locum fui heredis, & ita teftatori quafi agnafcitur. §. 2. *I. de exher. liber.*

§. 10. Quibus cafibus teftamentum *rumpitur; l.* 1. *D. h. t.* quia incidit in cafum, a quo non poteft incipere. v. *l.* 98. *pr. in f. D. de V. O.* junct. *pr. I. de exher lib. l.* 1. *D. h. t.*

§. 11. *Mutatio Voluntatis* fit, vel *per Pofterius teftamentum,* vel *Rebus ipfis & factis.*

§. 12. *Per Pofterius teftamentum* fit mutatio voluntatis, & prius rumpitur, fi pofterius rite feu jure perfectum eft. *l.* 1. *l.* 2. *D. h. t.* §. 2. §. 7. *I. quib. mod. teft. infirm.*

§. 13. Usque adeo, ut, licet prius nominatim non revocetur, tamen per pofterius perfectum ipfo jure tollatur; *l.* 27. *C. de teftam.* ea enim voluntas rata effe debet, quæ eft noviffima. *l.* 4. *D. de adim. leg.*

§. 14. Adeo etiam, ut, licet in priori teftamento *claufula* inveniretur *Derogatoria,* in pofteriori tamen non requiratur *Caffatoria. l.* 6. §. 2. *D. de jur. codicill.* Non obft. *l.* 22. *pr. D. de leg.* 3. quæ de eodem teftamento loquitur.

§. 15. Imo nec intereft, an ex pofteriori teftamento heres extiterit, an non? §. 2. *I. quib. mod. teft. infirm. l.* 16. *D. h. t.* Aditio enim hereditatis, ad fubftantiam, vel perfectionem teftamenti, non pertinet.

§. 16. Dummodo ex pofteriori teftamento heres exiftere potuerit; *l.* 1. *D. h. t.* nam fi pofteriores tabulæ vacuæ fint, id eft, nihil fcriptum habeant, prioribus ftabitur: *l.* 11. *D. h. t.* ut &, fi pofteriori teftamento fit inferta conditio de præterito vel præ-

 fenti,

·ſenti, nec ea exiſtat; *l.* 16. *D. h. t.* vel poſterius ob filii præteritionem nullum ſit. *l.* 16. §. 1. *in f. D. de vulg. & pup. ſubſt.*

§. 17. Idemque dicendum, licet in poſteriori teſtamento heres ex re certa inſtitutus ſit: §. 3. *I. quib. mod. teſtam. infirm.* niſi forte teſtator in poſteriori teſtamento expreſſe addat, *Se velle ut & prius valeat.* Quo caſu ex re certa ſcriptus fideicommiſſo gravatus videtur. *d.* §. 3. *l.* 29. *D. ad SCt. Trebell.*

§. 18. Nuda declaratione voluntatis contraria, qua teſtator dicit, *Se teſtamentum factum nolle valere,* etiam coram VII. teſtibus facta; vel teſtamento poſteriori imperfecto, prius non rumpitur. §. 7. *I. quib. mod. teſtam. infirm.*

§. 19. Niſi I. Teſtator voluntatem ſuam revocaverit coram tribus ad minimum teſtibus, & acceſſerit lapſus decennii. *l.* 27. *C. de teſtam.*

Vel II. Teſtamenta imperfecta ea ſint, quæ pro perfectis habentur; puta Militum, Parentum inter liberos, poſteriora, in quibus ſcripti, qui ab inteſtato veniunt. *l.* 2. *D. h. t. l.* 21. §. 1. *Auth. ſeq.* & §. 2. §. 3. *C. de teſtam.*

§. 20. Quod ſi duo adſint teſtamenta æque perfecta, neque conſtet, utrum ſit prius, utrum poſterius? ex utroque quaſi ex uno competit hereditas; quia pro unis tabulis habendum eſt, & ſupremum utrumque accipiemus. arg. *l.* 1. §. 6. *D. de bon. poſſ. ſec. tab.*

§. 21. *Irritum* fit teſtamentum, quoties ipſi teſtatori aliquid contigit, cum ſcil. capite minutus eſt; *l.* 6. §. 5. *& ſeqq. D. h. t.* §. 4. *I. quib. mod. teſtam. infirm.* ſive maxima ſit, ſive media, ſive minima capitis deminutio. Teſtamentum enim non eſt, niſi hominis Liberi, Civis Romani, & Patrisfamilias.

§. 6.

§. 6. *I. quib. mod. testam. inf.* & proinde per capitis deminutionem testatoris semper incidit in casum, a quo non potest incipere. v. *l.* 98. *in f. pr. D. de V. O.*

§. 22. Excipitur Miles, cujus testamentum per capitis deminutionem minimam non fit irritum. *l.* 6. §. *ult. D. h. t.* §. 5. *I. de mil. testam. l.* 22. *l.* 23. *D. eod.*

§. 23. Non tamen per omnia inutilia sunt testamenta *Irrita;* nam si septem testium signis signata sunt, potest scriptus heres secundum tabulas bonorum possessionem agnoscere: si modo defunctus & civis Romanus, & suæ potestatis mortis tempore fuerit, §. 6. *I. quib. mod testam. infirm. l.* 12. *pr. in f. D. h. t.* & nova voluntatis declaratio, cum minimam capitis deminutionem passus est, (quoad maximam & mediam secus est, *l.* 6. §. *pen. l.* 9. *D. h. t.*) accesserit. *l.* 10. §. 2. *D. de bon. poss. sec. tab.*

§. 24. Sed neque in causa testamenti *Rupti* semper obstat vitium, quo minus ex eo Bonorum possessio peti possit; veluti. si postumus præteritus vivo testatore (mortuo testatore natus ut suus statim sibi acquirit, & transmittit, de quo casu accip. *l.* 2. *C. de post. her. inst.*) decesserit. *d. l.* 12. *D. h. t.* Item, si testator supremas tabulas incidit, ut priores supremas relinqueret. *l. pen.* §. 2. *D. de bon. poss. sec. tab.*

§. 25. Sed & si filius præteritus hereditate paterna abstineat, voluntas ex bono & æquo sustinetur. *l.* 17. *D. h. t.*

§. 26. Non vero idem juris est, si testamentum non consistat, propter inhabilitatem personæ testatoris, aut defectum solennium. *l.* 1. §. 8. *D. de bon. poss. sec. tab. l.* 12. *C. de testam.*

Titul. IV.

De His, Quæ In Testamento Delentur, Inducuntur, Vel Inscribuntur.

§. 1. R*ebus ipsis & factis* autem mutatio voluntatis significatur, & testamentum rumpitur vel pars ejus, si quid deletum, inductum, vel inscriptum sit, vel alia ratione, puta incidendo, vel signa turbando, tabulæ corruptæ sint. *l. ult. D. de injust. rupt. irr. l. 1. pr. §. 1. & seqq. l. 2. D. h. t. l. 22. §. 3. D. qui test. fac. poss. l. 1. §. pen. l. pen. D. de bon. poss. sec. tab. l. 1. §. 3. D. si tab. test. null. extab. unde lib.*

§. 2. *Deleri* autem hoc loco dici videntur, quæ lituris corrumpuntur; *l. 1. §. 1. D. h. t.* v. Cic. XIV. *Ep.* 13. *ad Heren. L.* III. *c.* 18. *Induci*, quæ perducuntur; *l. 1. pr. in f. D. h. t. Inscribi* vero, quæ superscribuntur. *l. 1. §. 1. D. h. t.* Gell. *L.* XX. *c.* 5. add. Suet. *in Neron. c.* 52.

§. 3. Sed hoc ita demum procedit, si testator, cum v. c. incidit, sanæ mentis fuerit, *l. ult. D. de injust. rupt. irr. testam.* & deletio vel inductio consulto facta sit. *l. 1. pr. §. 3. D. h. t. l. 12. l. pen. C. de testam.*

§. 4. Si inconsulto facta, sive ab ipso testatore, sive ab alio, dummodo, quæ deleta vel inducta sunt, legi possint, non nocet. *l. 1. pr. D. h. t.*

§. 5. Si legi non possint, & ante consummationem testamenti deletio vel inductio inconsulto facta sit, non debentur; *l. 1. §. 2. D. h. t.* etiamsi aliunde probari possint. *l. 1. pr. D. h. t.*

§. 6. Si vero post consummationem testamenti dele-

deletio vel inductio inconsulto facta sit, & aliunde probari possint, deleta debentur. *l.* 1. §. 3. *D. h. t. l.* 5. *C. de fid. instrum.*

§. 7. Sed si in Codicillis aliquid deletum sit, licet legi possit, non debetur. *l.* 1. §. *ult. D. h. t.*

§. 8. Si testator unius ex heredibus nomen induxerit, cætera pars testamenti valet, & ipsi soli denegantur actiones. *l.* 2. *D. h. t.* Idemque dicendum, licet omnia nomina induxerit, si adscripsit, idcirco se id fecisse, quia unum heredem offensum habuit. Nisi probari possit, testatorem ob unius malum meritum, totum testamentum ruptum voluisse. *d. l.* 2. *D. h. t.*

§. 9. Quod si plures sint tabulæ eodem exemplo scriptæ, seu codices, uno inciso vel deleto, testamentum non constituetur irritum: nisi probetur, testatorem id eo consilio fecisse, ut intestatus moreretur. *l. ult. D. h. t.*

§. 10. Rupto autem, per deletionem, vel simili modo, testamento, hereditas non fisco, sed heredibus ab intestato competit. *l. ult. D. h. t. l. pen. C. de testam. l.* 1. §. *pen. D. si tab. test. null. extab.*

Titul. V.

De Heredibus Instituendis.

C. VI. 24.

§. 1. Quod si nulli extent, quos Lex vel institui vult, vel ex justa causa exheredari, *Voluntariæ Heredis institutioni* locus est, qua testator heredes potest instituere quoslibet extraneos pro lubitu.

§. 2. Nisi alia ratione vel *Simpliciter*, vel *ad certum modum* prohibeantur.

§. 3. *Simpliciter prohibentur* filii perduellium, *l.* 5. §. 1. *C. ad L. Jul. Maj.* Apoſtatæ, *l.* 3. *C. de apoſt.* Hæretici, *l.* 4. §. 2. *l.* 5. *C. de hæret.* nec non Peregrini; *l.* 6. §. 2. *D. h. t.* adeoque & per Deportationem ad peregrinitatem redacti. *l.* 1. *C. h. t.* add. *l.* 17. §. 1. *D. de pœn.*

§. 4. Non etiam ob carmen famoſum damnati, aliive inteſtabiles: quibus quidem teſtimonium non dicitur, *l.* 26. *D. qui teſt. fac. poſſ.* ut teſtamentum facere poſſint; *l.* 18. §. 1. *D. eod.* ſed teſtamenti factio paſſiva tamen nusquam negatur.

§. 5. *Ad certum modum prohibentur*, I. Princeps litis cauſa: Imperatorem enim litis cauſa heredem inſtitui invidioſum eſt; nec calumniæ facultatem ex Principali majeſtate capi oportet. *l. pen. D. h. t.* §. *ult. I. quib. mod. teſt. infirm.*

II. Conjux ſecundas nuptias contrahens; qui ſecundo conjugi plus relinquere nequit, quam uni ex liberis prioris matrimonii. *l.* 6. *C. de ſec. nupt.*

III. Parentes, & liberi inceſtuoſi, qui ſe invicem inſtituere nequeunt. *l.* 6. & *Auth. Ex complexu. C. de inceſt. nupt.*

IV. Liberi Naturales; qui, cum olim, non tantum ab extraneis, ſed & a patre ſimpliciter inſtitui poſſent, *l.* 16. §. 1. *D. de his quæ ut indign.* jure novo tamen a patre, non niſi deficientibus liberis legitimis, & parentibus, in ſolidum inſtitui poſſunt. v. *l.* 1. *l.* 2. *C. de nat. lib. N.* 82. *c.* 12. *Auth. Licet. C. de nat. lib.*

§. 6. Reliqui, qui non ſunt prohibiti, pro lubitu inſtitui poſſunt, non tantum liberi, ſed & ſervi, ſive ſint proprii, ſive alieni; ex perſona ſcil. dominorum. *l.* 3. *pr.* §. 1. *l.* 31. *pr. D. pr.* §. 1. *I. h. t.*

§. 7. Quin & Servi hereditarii, qui ſunt in hereditate jacente, inſtitui poſſunt; nondum enim adita

adita hereditas defuncti vicem sustinet; *l.* 31. §. 1. *l.* 52. *D.* §. 2. *I. h. t.* licet adita retro repræsentasse videatur personam heredis. *l.* 54. *D. de acq. her. l.* 24. *D. de novat.*

§. 8. Nec non servi plurium; qui singulis dominis acquirunt pro portione dominica. §. 3. *I. h. t.*

§. 9. Nisi servus communis ab uno ex dominis institutus sit; quo casu & liber & heres est. §. *ult. I. de don. l.* 1. *pr.* & §. 1. *C. de comm. serv. manumiss.*

§. 10. An noverit testator eum, quem heredem instituit, an non noverit, nihil interest; ignorantia enim testatoris inutilem institutionem non facit. §. *ult. I. h. t. l.* 11. *C. eod.*

§. 11. Imo & incerti (licet jure antiquo secus fuerit, §. 25. *I. de legat.*) institui possunt; si modo in præsens, vel ex futuro eventu, certitudo aliqua apparere possit. §. 27. *I. de legat.*

§. 12. Multoque magis Pauperes, *l.* 24. *C. de Episc.* & *Cler.* Civitates, *l.* 26. *D. ad SCt. Trebell. l.* 22. *D. de legat.* 1. *l.* 12. *C. h. t.* Corpora & Collegia licita. *l.* 1. §. 15. *ad SCt. Trebell.*

§. 13. Exceptis Judæis, quibus, licet licitum eorum sit corpus, *l.* 15. §. 6. *D. de excus. tut. l.* 3. §. *ult. D. de Decur. l.* 11. *D. ad L. Corn. de sic.* hereditates tamen vel legata relinqui nequeunt. *l.* 1. *C. de Judæis.*

§. 14. An autem sit cum heredibus institutis testamenti factio, duo maxime tempora inspicienda sunt: tempus scil. facti testamenti, ut constiterit institutio; & mortis testatoris, ut effectum habeat. *l.* 49. §. 1. *D. h. t.* §. 4. *I. de hered. qual.* & *diff.*

§. 15. Si medio tempore mutatio juris contingat, ut heres sit incapax, id non nocet heredi. *d. l.* 42. §. 1. *d.* §. 4.

§. 16. Et quidem in *Institutione pura duo* sunt *tempora extrema*, quibus heres capax esse debet, facti scil. testamenti, & mortis testatoris; *unum medium*, quo mutatio juris non nocet, inter factum scil. testamentum, & mortem testatoris. Tempus enim aditæ hereditatis hic diversum a tempore mortis concipi nequit, quia, si vel uno momento post mortem testatoris incapax fuerit, heres hereditatem acquirere nequit. *d. l.* 49. §. 1. *l.* 138. *pr. l.* 193. *D. de R. J.*

§. 17. *In Conditionali* vero *Institutione extrema tempora* sunt *tria*, facti scil. testamenti, mortis, & conditionis existentis; *Intermedia*, quæ non nocent, *duo*, alterum scil. inter factum testamentum, & mortem testatoris, alterum inter mortem testatoris, & conditionem existentem.

§. 18. Quantum ad numerum attinet, potest testator vel unum, vel plures, quot velit, heredes facere, usque in infinitum; §. 4. *I. h. t.* i. e. in indefinitum, ut certo numero non sit adstrictus: qui tamen ita accipiendus, ne multitudo institutionem reddat derisoriam. add. *l.* 4. §. 2. *D. de in lit. jur. l.* 9. *D. de serv. l.* 91. *in f. D. de cond. & dem. l.* 7. §. 1. junct. *l.* 1. §. 1. *D. ad L. Jul. rep.*

§. 19. Quibus verbis fiat heredis institutio, sive solennibus, sive non solennibus, nihil interest. *l.* 15. *C. de testam.* Ut &, qui sine scriptura testatur, & nihil legaturus est, *quinque* vel *tribus* verbis, veluti, si dicat *Lucius heres esto*, testari possit. *l.* 1. §. 3. 5. 6. 7. *D. h. t.*

§. 20. Dummodo constet, qui heres institutus sit; quotiens enim non apparet, quis heres institutus sit, institutio non valet. *l.* 62. §. 1. *D. h. t.*

§. 21. Unde & nomen exprimi semper necesse non

non eſt, ſed ſufficit, ſi teſtator heredem indubitabili ſigno demonſtraverit, quod pene nihil a nomine diſtat. *l.* 9. §. 8. *D. h. t.*

§. 22. Ut & valeat inſtitutio, ſi demonſtratio cum maledicto *objurgandi* gratia facta ſit. *l.* 48. §. 1. *D. h. t.* Non etiam, ſi maledictum *contumeliæ* cauſa additum ſit. *d. l.* 9. §. 8. *D. h. t. l.* 54. *D. de leg.* 1.

§. 23. Quin nec error in nomine, neque falſa demonſtratio inſtitutionem vitiat, ſi modo de perſona conſtet; *l.* 48. §. 3. *D. l.* 4. *C. h. t. l.* 72. §. 8. *& ſeq. D. de cond. & dem.* ſi enim in perſona erratum ſit, ſecus eſt. *l.* 9. *pr. l.* 26. §. 1. *D. l.* 4. *C. h. t.*

§. 24. Sed illa inſtitutio *Quos Titius voluerit*, vitioſa eſt, quod alieno arbitrio permiſſa eſt. Nam ſatis conſtanter Veteres decreverunt, Teſtamentorum jura ipſa per ſe firma eſſe oportere, non ex alieno arbitrio pendere. *l.* 32. *pr. D. h. t.* Licet, ſi quis Sempronium heredem inſtituerit, *Si Titius in Capitolium aſcenderit*, & hoc ipſum in poteſtate Titii repoſitum ſit, ſecus ſit; quædam enim, ſi in teſtamentis exprimantur, effectum nullum habent, quæ ſi verbis tegantur, licet eandem ſignificationem habeant, momentum habent. *l.* 68. *D. h. t. l.* 52. *D. de condit. & demonſtr.*

§. 25. *Captatorias* etiam *inſtitutiones* Senatus improbavit, quarum ſcil. conditio confertur ad ſecretum alienæ voluntatis. *l.* 70. *D. h. t. l.* 64. *D. de leg.* 1. *l.* 11. *C. de teſt. mil.* Veluti, ſi dicat teſtator, *Qua ex parte Titius me heredem faciet, ex eadem mihi heres eſto.*

§. 26. Illæ enim Inſtitutiones *Captatoriæ* non ſunt, ſi ita heredem quis inſtituat, *Qua ex parte Titius me heredem inſtituit, ex ea parte heres eſto.* Quia in præteritum inſtitutio collata eſt. *l.* 71. *pr. D. h. t.* add. *l.* 81. §. 1. *D. eod.*

§. 27.

§. 27. Neque Heres tantum pure, sed & sub conditione institui potest. §. 9. *I. h. t. tt. D. de condit. instit.*

§. 28. Sed ex certo tempore, aut ad certum tempus, non potest: veluti, *Post quinquennium quam moriar;* vel *Ex calendis illis;* vel *Usque ad calendas illas heres esto;* quod tempus pro supervacuo habetur. *d.* §. 9. *I. h. t. l.* 34. *D. h. t.* Regula enim *l.* 7. *D. de R. J.* quod nemo pro parte testatus, pro parte intestatus decedere possit, etiam ad spatium temporis pertinet; *l.* 41. *D. de test. mil.* neque heredem temporarium quis habere potest. *l.* 88. *D. h. t. l.* 7. §. 10. *in f. D. de min.*

§. 29. *Solennis* autem *Divisio Hereditatis* (ut & aliarum rerum, v. *l.* 8. *D. de R. V. l.* 39. §. 2. *D. de evict.*) apud Romanos in duodecim *uncias* fiebat, quæ *Assis* appellatione continentur. *l.* 13. §. 1. *l.* 50. §. *ult. D.* §. 5. *I. h. t.* Horat. *de Art. Poët.* v. 326. *& seqq.*

§. 30. Quarum duæ pluresve conjunctæ propria nomina habent, usque ad Assem. Duæ enim unciæ dicuntur *Sextans*, quasi *sexta pars assis;* Tres dicuntur *Quadrans*, quasi *quarta pars assis;* Quatuor *Triens*, quasi *tertia pars assis;* Quinque *Quincunx*, a numero unciarum; Sex *Semis*, quasi *semi as;* Septem *Septunx*, similiter a numero unciarum; Octo *Bes*, quasi *bis triens;* Novem *Dodrans*, quasi *quadrans de asse*, ex *de* & *quadrans;* Decem *Dextans*, quasi *sextans de asse;* Undecim *Deunx*, quasi *unum de asse*, vel *Decunx*, quasi *decem & uncia. d. l.* 50. §. *ult. D. h. t.* §. 5. *I. h. t.* Hor. *d. l.*

§. 31. Non tamen necessaria est solennis hæc divisio, sed potest testator hereditatem in plures vel pauciores uncias dividere pro lubitu. *d.* §. 5. *I. h. t. l.* 13. §. 1. 2. 3. *ult. l.* 18. *D. h. t. l.* 13. *D. de lib. & post. her.*

§. 32.

§. 32. Imo licet unum tantum in *Semisse* v. c. vel *Re certa* heredem scripserit, totus *As* in *Semisse* vel *Re certa* erit; & heres jure accrescendi totam hereditatem habebit: *l.* 1. §. 4. *l.* 9. §. 13. *D. h. t.* licet testator forte aliud jusserit. arg *l.* 55. *D. de leg.* 1. Neque enim idem pro parte testatus, pro parte intestatus potest decedere; nisi sit miles, cujus sola voluntas in testando spectatur. §. 5. *I. h. t. l.* 7. *D. de R. J.*

§. 33. Si autem heres ex *Re certa* coheredem habeat, legatarii loco habetur. *l.* 13. *C. h. t.*

§. 34. Neque in *uncias* testator hereditatem dividere necesse habet, sed & in partes naturales eam dividere potest. *l.* 47. §. 1. *l.* 81. *pr. D. h. t. l.* 76. *pr. D. de acq. her. l.* 2. §. 7. *D. de collat.*

§. 35. Quam divisionem ex ipsa institutione, etiamsi partium *Assis* facta sit mentio, aliquando fieri necesse est: si enim ita scriptum sit, *Si filius mihi natus fuerit, ex besse heres esto; ex reliqua parte uxor mea heres esto : Si vero filia mihi nata fuerit, ex triente heres esto; ex reliqua parte uxor heres esto;* & filius & filia nati essent, dicendum est, *Assem* distribuendum esse in *septem partes*, ut ex his Filius *quatuor*, Uxor *duas*, Filia *unam* partem habeat. Ita enim secundum voluntatem testantis, Filius altero tanto amplius habebit, quam Uxor; Item Uxor altero tanto amplius, quam filia. Licet enim subtili juris regulæ conveniebat, ruptum fieri testamentum, attamen, cum ex utroque nato testator voluerit uxorem aliquid habere, ideo ad hujusmodi sententiam humanitate suggerente decursum est. *l.* 13. *pr. D. de lib. & post.* add. *l.* 47. §. 1. *l.* 81. *D. h. t.* Dummodo filia non minus accipiat Portione Legitima. v. *l.* 32. *C. de inoff. testam.*

§. 36. Pluribus autem heredibus institutis, si quidem nullis partes adscriptæ sunt, ex æquis partibus here-

heredes erunt; *l.* 9. §. 12. *D.* §. 6. *I. h. t.* ita tamen, ut conjuncti unius tantum personæ poteſtate fungantur: *l.* 15. *pr. l.* 59. §. 2. *D. h. t. l.* 34. *D. de legat.* 1. *l. un.* §. 10. *C. de cad. toll.* niſi celeritatis gratia conjunctio facta ſit, & alia ſit voluntas teſtatoris. *l.* 66. *D. h. t. l.* 88. §. 6. *D. de leg.* 2.

§. 37. Quod ſi partes in omnium perſonis expreſſæ ſint, & *Aſſem* æquent, res dubium non habet. Sed ſi in *Aſſe* aliquid ſuperſit, hoc ſingulis pro rata accreſcit; ſi vero plures quam duodecim unciæ diſtributæ ſint, iſtæ, quæ *Aſſem* ſuperant, pro rata ſingulis decreſcunt. §. 7. *I. h. t. l.* 13. §. 2. 3. 4. *D. h. t.*

§. 38. Partibus vero in quorundam perſonis expreſſis, in quorundam non expreſſis, iſti, qui ſine parte ſcripti ſunt, vacantem portionem habebunt, vel alium *Aſſem* occupant, ſeu quod *Dupondio*, vel *Tripondio* deeſt. Quæ tamen omnes partes ad *Aſſem* poſtea revocantur, quamvis ſint plurium unciarum. §. 6. 8. *I. h. t. l.* 17. *pr.* §. 3. 4. *l.* 18. *D. h. t. l. ult. D. de bon. poſſ. ſec. tab.*

TITUL. VI.

DE VULGARI, ET PUPILLARI SUBSTITUTIONE.

C. V. 25. 26.

§. 1. Poteſt autem Teſtator in ſuo teſtamento non tantum primo gradu aliquem inſtituere, ſed & plures gradus heredum facere, & in caſum deficientis alium heredem ſubſtituere. *l.* 1. *pr. l.* 36. *pr. D. h. t. pr. I. de vulg. ſubſt.*

§. 2. Et quidem *Subſtitutio*, quatenus in genere pro quacunque heredum ſubordinatione accipitur, vulgo dividi ſolet in *Directam*, & *Fideicommiſſariam*.

§. 3.

§. 3. *Directa* est, *quæ fit verbis directis & civilibus*; v. *l.* 7. *l.* 15. *D. h. t.*. *l.* 5. *l.* 7. *C. de imp. & al subst. Fideicommissaria* vero, *quæ fit verbis indirectis & precariis.* v. *l.* 64. *l.* 77. §. 32. *D. de leg.* 2. *l.* 57. §. 1. *D. ad SCt. Treb.*

§. 4. Sed de *Fideicommissaria substitutione* & *Fideicommissis* infra separatim agitur, sub *Tit. ad SCt. Trebell.*

§. 5. Ut adeo hoc loco *Substitutio sit secundi vel ulterioris gradus heredis institutio. l.* 1. *pr. l.* 36. *pr. l.* 43. §. 2. *D. h. t.*

§. 6. Quæ communiter dividi solet in *Vulgarem, Pupillarem, Breviloquam* (quæ rectius *Reciproca* dicitur. v. *l.* 4. § 1. *D. h. t.* §. 1. *I. h. t.*) & *Compendiosam.* v. *l.* 8. *C. de impub. & al. subst.*

§. 7. Alii *Breviloquam* & *Compendiosam* omittunt, sed addunt reliquis *Militarem.*

§. 8. Sed dictæ species ad *Vulgarem*, & *Pupillarem*, satis commode referri possunt, & *Militaris* privilegiata est. Ut satius sit sequi Imp. qui ipse *h. t.* & *tt. I. de vulg.* & *pup. subst. Substitutionem* in *Vulgarem* & *Pupillarem* dividit.

De Substitutione Vulgari.

§. 9. *Substitutio Vulgaris* est, *cum a quolibet testatore, cuilibet heredi substituitur, in casum primum,* v. *l.* 8. *C. de imp. & al subst.* seu *Vulgarem, si heres institutus heres non erit. pr. I. de vulg. subst. l.* 45. *D. h. t.*

§. 10. Quæ verba *Si heres non erit*, in *suo* herede sic accipiuntur, si paterna hereditate abstinuerit, & ex necessario faciunt voluntarium; *l.* 12. *D. de cond. inst.* in *extraneo*, si neque ipse heres erit, neque alium heredem effecerit. §. *ult. I. de vulg. subst.*

§. 11. Casumque continent & *Noluntatis*, si heres esse nolit; & *Impotentiæ*, si heres esse non possit. *l.* 3. *C. de hered. inst.* add. *l.* 56. *D. sol. matr.*

§. 12.

§. 12. Adeo, ut casus *Voluntatis* expressus tacite contineat casum *Impotentiæ*, & vice versa. arg. *d. l.* 3. *C. de hered. inst. l.* 4. *pr. D. h. t. l.* 4. *C. de impub. & al. subst.* Ob præsumtam voluntatem defuncti, quæ in ultimis voluntatibus semper attendenda est. *l.* 25. §. 1. *D. de lib. & post. l.* 35. §. 3. *D. de hered. inst.* add. *l.* 12. *D. de R. J.*

§. 13. Eaque substitutio vel *Expressa* est, de qua adhuc actum; vel *Tacita*, quæ sub expressa *Pupillari* continetur. *l.* 4. *pr. D. h. t.* junct. *l.* 42. *D. de acq. her.* Quintil. *L.* VII. *c.* 6.

§. 14. Possunt autem plures in locum unius substitui, vel unus in locum plurium, vel singuli in singulorum, vel invicem ipsi, qui heredes instituti sunt. *l.* 36. §. 1. *D. h. t.* §. 1. *I. de vulg. subst.* Quæ ultima substitutio est, quæ *Reciproca*, *l.* 4. §. 1. *D. h. t.* nec non *Mutua* dicitur. *l.* 64. *D. de leg.* 2.

§. 15. Et si ex disparibus partibus scriptos invicem substituerit, & nullam mentionem partium in substitutione habuerit, eas videtur in Substitutione partes dedisse, quas in Institutione expressit. *l.* 24. *D. h. t.* §. 2. *I. h. t.*

§. 16. Non enim verisimile est, Testatorem pluris eos fecisse in substituendo, quam instituendo. v. *l.* 74. *D. de legat.* 1.

§. 17. Nisi forte alia mens testatoris fuerit, *d. l.* 24. *D. h. t.* vel substitutio facta sit repetitis singulorum nominibus. Quia repetens in substitutione propria nomina, jam non ad partes in institutione datas, sed ad personas & numerum substitutorum, substitutionem retulisse videtur. arg. *l.* 124. *D. de leg.* 1. *l.* 24. *D. ad SCt. Treb.*

§. 18. Sed si heredi instituto coheres substitutus sit, & coheredi substituto alius substitutus fuerit, secun-

cundus substitutus ad utriusque partem admittitur. *l.* 41. *D. h. t.* §. 3. *I. de vulg. subst. Substitutus* enim *substituto, intelligitur etiam substitutus instituto.* Non obst. *l.* 47. *D. h. t.* quæ casum diversum continet.

§. 19. Exspirat vero *Substitutio Vulgaris*, I. Si heres substitutus ante institutum mortuus sit. *l. un.* §. 5. *C. de cad. toll.*

II. Si heres institutus hereditatem adierit. *l.* 5. *C. de impub. & al. subst.*

§. 20. Adeo ut, licet minor, qui hereditatem adiit, contra aditionem restitutus sit, substitutus nihilominus excludatur. *d. l.* 5. *C. de impub. & al. subst. l. ult. D. de success. ed. l.* 7. §. 10. verb. *si non est solvendo hereditas. l.* 3. §. 4. *D. de min.*

§. 21. Quod si tamen quis servum alienum, quem patremfam. esse arbitrabatur, heredem scripserit, &, si heres non esset, ei Mævium substituerit, isque servus jussu domini hereditatem adierit, hac aditione non obstante Mævius substitutus in *partem*, sc. dimidiam, admittitur. §. *ult. I. de vulg. subst. l.* 41. *D. de hered. inst.* v. *l.* 43. *D. de usufr. l.* 164. §. 1. *D. de V. S.* Non obst. *l.* 40. *D. de hered. inst.* ubi cum Cuj. ad *d. l.* 40. & ad *d.* §. *ult.* pro *alter semis*, AS legendum videtur.

De Substitutione Pupillari.

§. 22. *Substitutio Pupillaris* est, *cum a Patre liberis impuberibus, quos in potestate habet gradu proximo, substituitur in casum secundum*, seu *pupillarem*, *si heres erit, & intra pubertatem decesserit. pr. I. de pupill. subst. l.* 8. *C. de impub. & al. subst.*

§. 23. Introducta est *Substitutio Pupillaris* consuetudine; *l.* 2. *pr. D. h. t.* nam moribus (in utilitatem scil. pupillorum) institutum est, ut, cum ejus

ætatis ſint filii, in qua ipſi ſibi teſtamentum facere non poſſunt, parentes eis faciant. *pr. in f. I. de pup. ſubſt. l. 2. pr. D. h. t.*

§. 24. Pupillariter ſubſtituere tantum poteſt Pater, qui liberos in poteſtate habet; *pr. I. de pup. ſubſt.* non Mater: licet *Tabulæ*, quibus mater filio impuberi vulgariter ſubſtituit, ratione ætatis *pupillares* dici poſſint. *l. 33. D. h. t.*

§. 25. Subſtituere ita poteſt pater Liberis impuberibus, proxime in poteſtate, & facti teſtamenti, & mortis tempore, conſtitutis; *l. 2. pr. l. 41. §. 2. D. h. t. pr. I. de pupill. ſubſt. §. 2. I. de hered. qual. & diff.* etiam Poſtumis; ut & Nepotibus, & deinceps, qui in patris poteſtatem non ſunt recaſuri. *d. l. 2. pr. D. h. t.*

§. 26. Non etiam Emancipatis; neque Nepotibus, quos patres præcedunt: niſi ex formula Legis Vellejæ. *d. l. 2. pr.*

§. 27. Neque liberis tantum heredibus inſtitutis, ſed etiam exheredatis. *l. 1. §. 2. l. 10. §. 5. D. h. t. §. 4. I. de pup. ſubſt.* Exheredatus enim *ſuus* eſſe non deſinit, quamdiu teſtator vivit; *l. 20. D. de bon. poſſ. cont. tab.* add. *l. 4. D. de teſt. tut.* ſed ſi juſta ſit exheredatio, per teſtamentum, poſt mortem teſtatoris, ab hereditate excluditur. Ita acc. *l. 1. §. pen. D. de ſuis & legit. her.*

§. 28. Quo caſu, ſi quid exheredato pupillo, ex hereditatibus legatisve, aut donationibus propinquorum, atque amicorum, acquiſitum fuerit, id omne ad ſubſtitutum pertinebit. *§. 4. I. h. t. l. 10. §. 5. D. h. t.*

§. 29. Legata tamen pater neque ab exheredato, *l. 41. §. 3. D. h. t.* neque a ſubſtituto exheredati relinquere poteſt. *l. 41. §. 3. D. de teſtam. mil.* Legatum enim onus eſt; Heredem habere non eſt.

§. 30.

§. 30. Substituitur vero ita in *Casum secundum* seu *Pupillarem*, *Si filius heres erit, & intra pubertatem decesserit. pr. I. de pupill. subst. l.* 8. *C. de imp. & al. subst.*

§. 31. Et solent quidem Parentes, cum filiis testamentum faciunt, eos heredes scribere, iisque in utrumque casum expresse substituere: veluti, si quis dicat hoc modo, *Titius filius meus heres mihi esto; & si filius meus heres mihi non erit; sive heres erit, & prius moriatur, quam in suam tutelam venerit*, id est, antequam pubes factus sit, *tunc Sejus heres esto. d. pr. I. de pup. subst. l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 32. Sed utrumque casum exprimi jure novo non est necesse. Jam enim hoc jure utimur, ex Divi Marci & Veri constitutione, ut, cum pater impuberi filio in alterum casum substituisset, in utrumque casum substituisse intelligatur; sive *Filius heres non extiterit*, sive *extiterit & impubes decesserit. l.* 4. *pr. D. h. t. l.* 4. *C. de impub. & al. subst.*

§. 33. Quemadmodum enim casus *secundus* extenditur ad primum, ob præsumtam voluntatem testatoris; sic & *Primus* extenditur ad secundum, tum ob eundem affectum testatoris, tum quia filio utile est habere heredem ex testamento paterno. *l.* 42. *D. de acq. her. pr. in f. I. de pup. subst.*

§. 34. Nisi tamen voluntas testatoris aperte sit contraria; *l.* 4 §. 2. *D. h. t. l.* 4. *C. de impub. & al. subst.* vel extraneus coheres datus sit, in quo substitutio pupillaris locum habere nequit. *d. l.* 4. §. 2. *l.* 45. *D. h. t.*

§. 35. Ut adeo *Substitutio Pupillaris* etiam sit *Expressa*, vel *Tacita*, quæ sub expressa *Vulgari* continetur. *d. l.* 4. *pr. D. h. t. l.* 4. *C. de impub. & al. subst.*

§. 36. Ut autem pupillaris substitutio effectum habeat, necesse est, ut pater, qui filio impuberi substi-

ſtituit, & ſibi teſtamentum faciat. Nam pupillare teſtamentum pars & ſequela eſt paterni teſtamenti, adeo ut, ſi patris teſtamentum non valeat, nec filii ſubſiſtat. *l.* 2. §. 1. *D. h. t.* §. 5. *I. de pup. ſubſt. l.* 129. §. 1. *l.* 178. *D. de R. J.*

§. 37. Neque ſufficit, ſi & pater ſibi teſtamentum faciat, ſed inſuper requiritur, ut primum ſibi, deinde filio heredem ſcribat. Conſtat enim unum eſſe teſtamentum, licet duæ ſint hereditates. *l.* 2. §. 4. *& ult. l.* 10. §. 1. *l.* 20. §. 1. *D. h. t.* §. 2. *I. de pup. ſubſt.*

§. 38. Plane, ſi eodem tempore & contextu utrumque factum ſit, non nocet, ſi inverſo ordine teſtatus ſit. *d. l.* 2. §. 5. *D. h. t.* In conjunctis enim ordo ſemper accurate non ſervatur. *l.* 14. *D. de pecul. legat.*

§. 39. Quod ſi itaque *Caſus Pupillaris* exiſtat, & filius intra pubertatem deceſſerit, Subſtitutus filio fit heres, excluſis filii legitimis heredibus, ipſa etiam Matre; *l.* 8. §. 5. *D. de inoff. teſt.* ſive *Subſtitutio Pupillaris Expreſſa* ſit, ſive *Tacita.* arg. *l.* 4. *pr. D. h. t. l.* 2. *l.* 4. *C. de impub. & al. ſubſt.*

§. 40. Adeo, ut mater neque *Querelam* habeat, *d. l.* 8. §. 15. *D. de inoff. teſt.* neque *Portionem Legitimam* petere poſſit; niſi filius bona habeat *Adventitia*, ex quibus matri *Portio Legitima* competere videtur. arg. *l.* 30. *l.* 32. *C. de inoff. teſt.* v. Diſſert. N. II. *de Port. Legit. C.* 3. §. 6. *& ſeqq.*

§. 41. *Caſus Pupillaris* autem, propter pupilli utilitatem, non tantum extitiſſe intelligitur, ſi filius paternæ hereditati ſe miſcuerit, ſed & ſi bonis paternis ſe abſtinuerit. *l.* 12. *D. h. t. l.* 42. *D. de acq. her. l.* 28. *D. de reb. auct. jud. poſſ.* Ut recte dicatur, per *Nudam ſui heredis exiſtentiam confirmari tabulas pupillares.* add. *l.* 44. *D. de re jud. l.* 41. *D. de acq. her.*

§. 42. *Evaneſcit* vero *Subſtitutio Pupillaris*, I. Si filius

filius tempore mortis patris non ſit in ejus poteſtate. *l.* 4. §. 2. *D. h. t. l.* 17. §. 1. *D. de adopt.*

II. Si Teſtamentum patris infirmatum ſit; *l.* 2. *pr. D. h. t.* §. 5. *I. de pup. ſubſt.* niſi forte reſcindatur per *Querelam inofficioſi:* quo caſu *Subſtitutio Pupillaris* jure novo ſalva manet. *Nov.* 115. *c.* 3. §. *ult.*

III. Pubertate; licet longius tempus comprehenſum ſit: *l.* 14. *D. h. t.* §. 8. *I. de pup. ſubſt.* ut ne quidem in vim fideicommiſſi ultra pubertatem extendatur.

IV. Lapſo tempore; ſi ſcil. brevius adjectum ſit. *l.* 21. *D. h. t.*

§. 43. *Ad Subſtitutionem Pupillarem* referri poteſt *Subſtitutio Exemplaris* ſeu *Quaſi Pupillaris*, quæ ad exemplum Pupillaris introducta eſt; §. 1. *I. de pup. ſubſt. cum* ſcil. *Parentes utriusque ſexus*, *liberis mente captis*, (& ob eandem rationem prodigis, ſurdis & mutis, arg. *l.* 43. *pr. D. h. t. l.* 25. *C. de nupt. l.* 2. *C. de cur. fur.*) *etiam puberibus & majorennibus*, *ſubſtituunt in caſum*, *Si dementes*, *vel in illo vitio deceſſerint. l.* 9. *C. de impub. & al. ſubſt.* §. 1. *I. de pup. ſubſt.*

§. 44. Inter quam, & *Veram Pupillarem*, hæ maxime intercedunt differentiæ.

I. *Pupillariter* tantum ſubſtituit pater; *Exemplariter* etiam mater.

II. *Pupillariter* tantum ſubſtituitur impuberi; *Exemplariter* etiam puberi.

III. *Pupillariter* ſubſtitui poteſt quilibet; *Exemplariter* primo ſubſtituendi ſunt liberi mente capti: ſi liberos non habet, fratres & ſorores: ſi nec fratres ſunt, permiſſum demum ſubſtituere quemlibet. *d. l.* 9. *C. de impub. & al. ſubſt.*

§. 45. Quemadmodum autem *Pupillaris* ſubſtitutio evaneſcit pubertate, ita *Exemplaris* mente capti reſi-

piscentia, *d.* §. 1. *I. de pup. subst. d. l.* 9. *C. de impub. & al. subst.* vel vitio sublato.

§. 46. Est denique *Substitutio Militaris* seu *Privilegiata, qua miles substituit heredi instituto, in casum, Quandocunque decesserit. l.* 15. *D. h. t. l.* 8. *C. de impub. & al. subst.*

TITUL. VII.

DE CONDITIONIBUS INSTITUTIONUM.

C. VI. 25.

§. 1. Cum vero omnes Substitutiones sub conditione fiant, iisque ut & Institutionibus (uti jam supra ad *T. de hered. inst.* §. 27. monitum) etiam aliæ conditiones adjici possint, *de Conditionibus Institutionum* hoc loco subjicitur.

§. 2. *Conditio* est *adjectio, quæ negotium differt in casum aliquem futurum incertum.* §. 4. *I. de V. O. l.* 39. *D. de reb. cred. l.* 9. §. 1. *D. de novat.*

§. 3. Adjectiones, quæ ad præsens vel præteritum tempus referuntur, proprie *Conditiones* non sunt, sed tantum figura verborum. *l.* 10. §. 1. *D. h. t. l.* 120. *D. de V. O.* §. 6. *I. eod. l.* 37. *D. de R. C.*

§. 4. Est autem *Conditio* vel *Possibilis*, vel *Impossibilis.*

§. 5. *Possibilis* est vel *Potestativa*, quæ a voluntate instituti; vel *Casualis*, quæ a casu fortuito; vel *Mixta*, quæ partim a voluntate instituti, partim a casu pendet. v. *l.* 13. *D. de acq. her. l. un.* §. 7. *C. de cad. toll.*

§. 6. *Conditio Possibilis* Extraneo adjecta indistincte implenda est. *l.* 8. *pr. in f. l.* 13. *D. h. t.* Heredi suo enim alia quam potestativa adscribi nequit. *l. ult. D. h. t. l.* 4. *pr.* §. 1. *l.* 5. *l.* 6. *pr. l.* 86. *D. de her. inst.*

§. 7.

§. 7. Et si quidem *plures conjunctim* seu *copulative* adjectæ sint, omnibus parendum est, quia unius loco habentur. Si vero *disjunctim*, cuilibet obtemperare satis est. *l.* 5. *D. h. t.* §. 11. *I. de her. inst.*

§. 8. Sed si plures institutiones ex eadem parte sub diversis conditionibus fuerint, conditio, quæ prior extiterit, occupabit institutionem. *l.* 17. *D. h. t.*

§. 9. Plane si conditio ea sit, ut simul etiam conferatur in arbitrium alterius, & per heredem non stet, quominus impleatur, sed per eum, in cujus persona jussus est parere conditioni, aut alium, pro impleta habetur. *l.* 3. *l.* 23. *D. h. t. l.* 5. §. 5. *D. quand. dies leg. l.* 161. *D. de R. J.*

§. 10. *Conditio Impossibilis* talis est, vel *Natura*, vel *Lege* & *moribus*, vel *Perplexitate verborum.*

§. 11. *Conditio* autem *impossibilis* in institutionibus, & legatis, nec non fideicommissis & libertatibus, (non etiam in contractibus, §. 10. *I. de inut. stip. l.* 31. *D. de O. & A.*) pro non scripta habetur. *l.* 1. *l.* 20. *pr. in f. D. h. t. l.* 45. *D. de hered. instit. l.* 3. *l.* 6. §. 1. *l.* 20. *D. de cond. & dem.*

§. 12. Sive *Conditio impossibilis* sit *Natura;* veluti, si quis institutus sit sub conditione, *Si monumentum post mortem testatoris in triduo proximo mortis ejus fecisset*, & id monumentum in triduo perfici nequeat. *l.* 6. *D. h. t.*

§. 13. Sive *impossibilis* sit *Lege* & *moribus.* Conditiones enim contra Edicta Imperatorum, aut contra leges, aut quæ legis vicem obtinent, scriptæ, vel quæ contra bonos mores, vel derisoriæ sunt, aut hujusmodi, quas Prætores improbaverunt, pro non scriptis habentur; & perinde, ac si conditio hereditati sive legato adjecta non esset, capitur hereditas legatumve. *l.* 14. *l.* 9. *D. h. t. Nam quæ facta lædunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, &* con-

contra bonos mores fiunt, nec facere nos posse credendum est. l. 15. *D. h. t.*

§. 14. Talis est *Conditio Jurisjurandi, l.* 20. *D. de cond. & dem.* quæ Edicto Prætoris reprobatur; quod ita conceptum videtur: *Eum, cui sub conditione jurisjurandi quid relictum est, ita capere sinam, ut capiunt hi, quibus nulla talis jurisjurandi conditio inseritur.* arg. *l.* 8. *pr.* §. 1. *& seqq. D. h. t. l.* 26. *D. de cond. & dem. l.* 29. §. 2. *D. de test. mil.*

§. 15. Quo Edicto providit Prætor, ne is, qui sub *Jurisjurandi conditione* quid accipit, aut omittendo conditionem perderet hereditatem, legatumve; aut cogeretur turpiter accipiendi conditionem jurare. Voluit ergo eum, cui sub *Jurisjurandi conditione* quid relictum est, ita capere, ut capiunt hi, quibus nulla talis jurisjurandi conditio inseritur, & recte; cum enim faciles sint nonnulli hominum ad jurandum contemtu religionis, alii perquam timidi metu Divini numinis, usque ad superstitionem, ne vel hi, vel illi, aut consequerentur, aut perderent, quod relictum est, Prætor consultissime intervenit. Etenim potuit is, qui voluit factum, quod religionis conditione adstringit, sub conditione faciendi relinquere: ita enim homines aut facientes admitterentur, aut non facientes deficerentur conditione. *d. l.* 8. *pr. &* §§. *seqq. D. h. t.*

§. 16. Quoties tamen heres jurare jubetur, *se daturum vel facturum, quod non improbum est*, Actiones hereditarias non alias habebit, quam si dederit vel fecerit id, quod jussus erat jurare. *d. l.* 8. §. 6. *D. h. t. l.* 26. *pr. D. de cond. & dem.*

§. 17. Talis etiam est *Conditio*, quæ libertati matrimonii contraria est. *l.* 22. *l.* 72. §. 4. *l.* 77. §. 2. *l.* 100. *D. de cond. & dem. l.* 134. *D. de V. O. l.* 2. *C. de inut. stip.*

§. 18.

§. 18. Similiter *Derisoria* & inepta est *conditio*, si quis heredem in testamento scripserit, *Si reliquias ejus in mare abjiciat.* Laudandus enim est magis, quam accusandus heres, qui reliquias testatoris non in mare secundum ipsius voluntatem abjecit, sed memoria humanæ conditionis sepulturæ tradidit. *l.* 27. *pr. D. h. t.* add. *l.* 113. §. *ult. D. de leg.* 1.

§. 19. Si vero *Conditio impossibilis* sit *Perplexitate verborum*, veluti, si dicat testator, *Si Titius heres erit, Sejus heres esto: Si Sejus heres erit, Titius heres esto;* inutilis est institutio, cum conditio existere non possit. *l.* 16. *D. h. t.* junct. *l.* 188. *D. de R. J.*

§. 20. Idemque juris est, si qualiscunque *impossibilis conditio* adscribatur heredi *suo*, quem quis in potestate habet. *l.* 15. *D. h. t. l.* 4. *pr.* §. 1. *l.* 5. *l.* 6. *pr. l.* 86. *D. de hered. inst. l.* 4. *C. de inst. & subst.* Nisi in defectum conditionis exheredatus sit. *d. l.* 4. *C. de inst. & subst.*

§. 21. Pro *Conditione* autem in testamento etiam habetur *Dies incertus. l.* 75. *D. de condit. & dem. l.* 21. *D. quand. dies leg. ced.* Utique si incertum sit, *an sit extiturus?* Si enim certum sit, *an* sit extiturus, incertum *quando?* Distinguendum, an *Heredi* adscriptus sit? an *Extraneo? Si Extraneo*, similiter conditionem facit; *Si Heredi*, non item. *l.* 9. *C. de her. inst. l.* 1. §. 1. *l.* 79. *D. de cond. & dem. l.* 4. §. 1. *D. quand. dies leg. ced.*

Titul. VIII.

De Jure Deliberandi.

C. VI. 30.

§. 1. Inter *Conditiones Institutionum* olim etiam frequens erat *Conditio Cretionum:* qua certorum dierum spatium instituto heredi a testatore præstituebatur ad deliberandum, velletne adire hereditatem, an non; velut, *Titius heres esto, cernitoque in diebus centum proximis, quibus scieris poterisque: nisi ita creveris, exheres esto.* Ulp. *T.* XXII. §. 27. *& seqq.* add. *l.* 72. *D. de acq. her.*

§. 2. Sed *Jus Cretionum* postea abrogatum est; *l.* 17. *C. h. t.* &, sive testator tempus ad deliberandum præscripserit, sive non, Prætor Jus deliberandi Edicto promisit, cujus priora verba ita concepta fuisse videntur: *Heredem institutum intra certum tempus hereditatem adire jubebo.* Si Tempus ad deliberandum petet, dabo. v. *l.* 23. §. 1. *D. de hered. inst. l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 3. Est itaque *Jus Deliberandi, quo instantibus creditoribus, aliisve, petit heres, si hereditatem statim adire nolit, ut spatium sibi ad deliberandum concedatur. l.* 9. *C. h. t.*

§. 4. Quod tempus primum fuit arbitrarium. Cum enim Prætor dicit tempus, nec adjicit diem, sine dubio ostendit, esse in jus dicentis potestate, quem diem præstituat: *l.* 1. §. 2. *D. h. t.* ita tamen, ut non pauciores dies darentur, quam centum. *l.* 2. *D. h. t.*

§. 5. Sed Jure novo a Principe ad deliberandum annus conceditur; a Judicibus vero novem menses. *l. ult.* §. 13. *C. h. t.*

§. 6.

§. 6. Tempus ad deliberandum ubi impetratum eſt, poteſt heres inſtrumenta hereditaria & rationes inſpicere, & ſe inſtruere, an expediat, nec ne, agnoſcere hereditatem. *l.* 5. *pr. D. h. t. l.* 28. *D. de acq. her.*

§. 7. Poteſt etiam res hereditarias, quæ ex tractu temporis deteriores fiunt, vel nimium ſumtuoſæ ſunt, adhibito decreto Prætoris, juſtis pretiis vendere; *l.* 5. §. 1. *l.* 6. *D. h. t.* æs alienum, quod ſub pœna vel pretioſis pignoribus debetur, ſolvere; *d. l.* 5. §. 1. *l.* 6. *D. h. t.* &, ſi filius eſt, interim alimenta ex hereditate capere. *l.* 9. *D. h. t.*

§. 8. Quod ſi heres intra præſtitutum tempus voluntatem non declaraverit, hereditas reſpectu ſubſtituti & legitimi pro repudiata; *l.* 69. *D. de acq. her.* reſpectu creditorum vero pro adita habetur. *l. ult.* §. *pen. C. h. t.*

§. 9. Sed ſi intra tempus deliberandi deceſſerit, id quod ex anno reliquum eſt, ad ſuum heredem transmittit. *l.* 19. *C. de jur. delib.*

§. 10. Subjecit Prætor in ſpecie caput de Pupillis, quod ita habet: Si Pupilli, pupillæ nomine postulabitur tempus ad deliberandum, an expediat, eum hereditatem retinere; et hoc datum sit, si justa causa esse videbitur: Bona interea diminui, nisi si causa cognita boni viri arbitratu, vetabo. *l.* 7. *pr. D. h. t.*

§. 11. Et merito quidem Prætor impedit interim deminutionem, quamdiu nomine pupilli petitur tempus ad deliberandum. *l.* 7. §. 1. *D. h. t.*

§. 12. Dum autem Prætor Bona interim *diminui vetat*, non tantum alienationem impedit, verum etiam actiones exerceri non patitur: eſt enim abſurdum, ei, cui alienatio interdicitur, permitti actiones exercere. *l.* 7. §. 2. *D. h. t.*

§. 13.

§. 13. Nisi justa causa aliud exigat; veluti funeris, alimentorum, æris alieni: ob quas, similesque, Prætor aditus deminutionem permittet. *d. l.* 7. §. *ult. D. h. t.*

§. 14. Cum vero heres, qui hereditatem adiit, eam repudiare nequeat, &, licet ea non sit solvendo, nihilominus obligetur in solidum; *l.* 4. *C. de rep. her. l.* 8. *D. de acq. her. l.* 10. *l. ult.* §. *pen. C. h. t.* §. 5. *I. de hered. qual. & diff.* adeoque heres, quantumvis deliberet, propter latens sæpe æs alienum, in damnum incidere possit: Imp. Justinianus in *l. ult. C. h. t.* aliud *Beneficium* introduxit, quod *Inventarii* dici solet, quod heredi instituto plenissimam præstat securitatem.

§. 15. Est autem *Beneficium Inventarii*, *Jus, quo heres, Inventario legitime facto, hereditatem statim, sine ullo suo periculo, adire potest, ut ultra vires hereditatis non teneatur. d.* §. 5. *I. de hered. qual. & diff. l. ult.* §. 4. *C. h. t.*

§. 16. *Inventarium* hic est repertorium, seu legitima descriptio omnium rerum hereditariarum. arg. *l.* 7. *pr. D. de admin. tut.*

§. 17. Quod ut legitime fiat, requiritur, ut intra triginta dies, ex quo heres delatam sibi novit hereditatem, inchoëtur, & intra alios sexaginta dies, si res propinquæ sint, vel intra annum a prima scientia, si res longius absint, perficiatur; præsentibus tabulariis, citatis item & præsentibus legatariis & creditoribus, omnibusque quorum interest, aut istis absentibus, coram tribus optimæ opinionis testibus: nec non, ut heres manu sua subscribat, rerumque quantitatem exprimat; vel si scribere non possit, a tabulario subscribi jubeat. *l. ult.* §. 2. 3. *C. h. t. N.* 1. *c.* 2. §. 1.

§. 18.

§. 18. Inventario legitime facto, heres plurima & maxima ex eo consequitur beneficia.

§. 19. Præter hoc enim, quod eo tempore, quo Inventarium conficitur, neque a creditoribus conveniri, neque ulla molestia affici possit; *d. l. ult.* §. 11. I. Hereditatem sine ullo suo periculo adire potest, ut non teneatur ultra vires hereditatis. *d. l. ult.* §. 4. §. 5. *I. de hered. qual. & diff.*

II. Falcidiam ex Legatis, *d. l. ult.* §. 4. *C. h. t.* Trebellianicam ex fideicommissis detrahere potest. arg. *Nov.* 1. *c.* 2.

III. Satisfacere potest creditoribus, qui primi venerint. *d. l. ult.* §. 4.

IV. Impensas in funus, confectionem inventarii, aliasve necessario factas, deducit. *d. l. ult.* §. 9.

V. Actiones, quas & ipse contra defunctum habet, non confunduntur, sed ei similiter ac aliis creditoribus reservantur: temporum tamen prærogativa inter creditores servanda. *d. l. ult.* §. 9.

§. 20. Quo ipso tamen *Jus deliberandi* non est abrogatum: *d. l. ult.* §. 13. §. 5. *in f. I. de hered. qual. ac diff.* sed si heres *Beneficium Inventarii* neglexerit, & *Jus Deliberandi* petere maluerit, non solum creditoribus in solidum tenetur, sed & integra legata & fideicommissa præstare debet, neque beneficio L. Falcidiæ vel SCti Trebelliani uti potest. *l. ult.* §. *pen. C. h. t. N.* 1. *c.* 2. §. 2. Quod ad detractionem *Portionis Legitimæ* non recte extenditur. v. *Nov.* 1. *c.* 1. §. 1. 3. *c.* 4. §. 1. Differt. N. IV. *de Port. Leg. C.* 5. §. 10. *& seqq.*

LIBER

LIBER XXIX. TITUL. I.

DE TESTAMENTO MILITIS.

C. VI. 21.

§. 1. Et hæc quidem de *Teſtamentis Solennibus;* ſequuntur *Minus Solennia*, ſeu *Privilegiata:* inter quæ cum excellat *Teſtamentum Militis*, de eo ſeparatim agendum viſum eſt.

§. 2. Eſt autem proprie *Teſtamentum Militare, quod a milite, in numeros relato, l.* 42. *D. h. t. in expeditione factum eſt, jure militari. l.* 3. *l.* 4. *l.* 7. *l.* 10. *D. l.* 1. *l.* 15. *l. pen. C. h. t. pr.* §. 3. *I. h. t. l.* 11. *pr. D. h. t.*

§. 3. Conceſſit autem Militibus liberam teſtamenti factionem primus quidem Divus Julius Cæſar. Sed ea conceſſio temporalis erat. Poſtea vero primus Divus Titus dedit; poſt hoc Domitianus. Poſtea Divus Nerva pleniſſimam indulgentiam in milites contulit, eamque & Trajanus ſecutus eſt; ut, quoquo modo teſtati eſſent, voluntas eorum rata eſſet. *l.* 1. *pr. D. h. t.* Ulp. *T.* XXIII. §. 2. Quam & Prætor, & Proconſul Edicto confirmavit. arg. *Inſcr. l.* 1. *l.* 2. *D. h. t.*

§. 4. Ut adeo omnes ſolennitates, & quæcunque ſubtilitatem magis, quam naturalem rationem habent, militibus remiſſa ſint. *l.* 1. *l.* 34. §. 2. *l.* 35. *l.* 40. *D. h. t. l.* 15. *C. h. t. pr. I. h. t.*

§. 5. Tum propter ſimplicitatem & nimiam imperitiam eorum; *l.* 1. *pr. D. l.* 3. *C. pr. I. h. t.* (arma enim magis quam jura ſciunt milites; *l.* 22. *C. de jur. delib.*) tum, & quidem maxime propter periculorum functionem. *l. un. pr. D. de bon. poſſ. ex teſt. mil.*

§. 6. Propter quam privilegium hoc etiam ad non milites, in hoſtico degentes, iisdemque periculis ex-

expositos, postmodum extensum: *l.* 44. *D. h. t. d. l. un. D. de bon. poss. ex testam. mil.* neque militibus aliter, quam in expeditione & castris degentibus concessum est. *l.* 1. *l.* 15. *l. pen. C. pr.* §. 3. *I. h. t.*

§. 7. Hinc I. Surdus & Mutus Miles, ante caussariam missionem, jure militari testamentum facere potuit; *l.* 4. *D. h. t.* cum pagani id impetrare deberent. *l.* 7. *D. qui testam. fac. poss.* Quod tamen jure novo, post *l.* 10. *C. qui testam. fac. poss.* privilegium militare esse desiit.

II. Testamentum facere potest ex militari delicto capitis damnatus; dummodo sacramenti fides non sit rupta, *l.* 11. *pr. D. h. t.* & miles id impetraverit. *l.* 32. §. 8. *D. de don. int. vir. & ux.*

Ut & III. De statu suo dubitans. *d. l.* 11. §. 1. *D. h. t.*

IV. Heredes instituere potest deportatos, & fere omnes, cum quibus non est testamenti factio. *l.* 13. §. 2. *D. h. t. l.* 5. *C. eod.*

V. Liberos suos in testamento præterire, & silentio exheredare potest; *l.* 9. *l.* 10. *C. h. t.* §. 6. *I. de exher. lib. l.* 12. *D. de bon. lib.* dummodo se liberos habere non ignoraverit. *d. l.* 9. *C. h. t. d.* §. 6. *I. de exher. lib.* v. supr. *ad i. de lib. & post.* §. 37. *& seqq.*

VI. Testamentum ejus (actu scil. militantis) inofficiosum *Querela inofficiosi* non rescinditur. *l.* 29. *D. h. t. l.* 27. §. 2. *D. l.* 9. *C. de inoff. test. l.* 12. *pr. l.* 47. §. *ult. D. de bon. lib.* Quibus *ll.* per *Nov.* 115. *c.* 4. minime derogatum est.

VII. Pro parte testatus, pro parte intestatus potest decedere; *l.* 6. *l.* 18. *pr. l.* 37. *D. h. t.* adeoque & ex rebus certis, *l.* 17. *pr. D. h. t.* (cessante jure accrescendi, *l.* 37. *D. h. t.*) nec non ad tempus, vel post tempus, ex conditione, vel in conditionem, heredes instituere. *l.* 15. §. 4. *l.* 41. *pr. D. h. t.*

VIII. Pot-

VIII. Poteſt ſubſtituere his, qui heredes extiterunt, in iis, quæ ex teſtamento ejus conſecuti ſunt; *l.* 5. *D. h. t.* nec non ſoli filio teſtamentum facere, eique etiam emancipato in ſecundum caſum ſubſtituere. *l.* 15. §. 3. *l.* 28. *l.* 41. §. *ult. D. h. t.*

IX. Ultra dodrantem legare; ut in legatis Legi Falcidiæ non ſit locus. *l.* 17. §. *ult. D. l.* 12. *C. h. t. l.* 7. *C. ad L. Falcid.*

X. Plura teſtamenta facere, *l.* 19. *pr. D. h. t.*

XI. Ut & Codicillis hereditatem relinquere. *l.* 36. *pr. D. h. t.*

XII. Teſtamentum Militis agnatione ſui heredis, vel vera, vel quaſi tali, non rumpitur; *l.* 7. *l.* 8. *l.* 9. *pr. D. h. t.* neque minima capitis deminutione ſit irritum. *l.* 22. *D. h. t.* §. 5. *I. h. t. l.* 6. §. *ult. D. de inj. rupt. irr. teſt.*

Et uti hereditatem miles nuda voluntate dare, ſic &

XIII. Sola contraria voluntate adimere poteſt. *l.* 15. §. 1. *D. h. t.*

§. 8. Quod privilegium militare non tantum pertinet ad teſtamentum in militia factum, ſed & ad id, quod ante militiam non jure factum eſt; dummodo miles factus, vel verbis, vel factis, novam voluntatem declaraverit, *l.* 9. §. 1. *l.* 20. §. 1. *l.* 25. *D.* §. 4. *I. h. t.* quæ ſcil. priori non ſit contraria. Ita accip. *l.* 15. §. 2. *D. h. t.*

§. 9. Quod ſi tamen miles miſſus ſit de militia, teſtamentum jure militari factum, poſt miſſionem, *honeſtam* ſcil. vel *cauſariam,* (non *ignominioſam*), intra annum valebit. *l.* 26. *pr.* §. 1. *D. h. t.* §. 3. *I. h. t.* v. *l.* 2. §. 2. *D. de his qui not. infam.* Ut tamen conditio poſt annum exiſtens retrahatur. *d.* §. 3. *I. h. t. l.* 26. *D. de cond. inſt. l.* 11. §. 1. *D. qui pot. in pign.*

§. 10. Poteſt autem Teſtamentum *Militare* etiam dividi in *Scriptum*, & *Nuncupativum.*

§. 11.

§. 11. Ad *Scriptum* nulli requiruntur teſtes; ſi quid enim in vagina aut clypeo, literis ſanguine ſuo rutilantibus, adnotaverint, aut in pulvere inſcripſerint gladio ſuo, ipſo tempore, quo in prælio vitæ ſortem derelinquunt, hujusmodi voluntatem ſtabilem eſſe oportet: *l.* 15. *C. h. t* dummodo militem ſcripſiſſe conſtet. *l.* 40. *in f. pr. D. h. t.*

§. 12. Ad *Nuncupativum* vero duo ſufficiunt, arg. *l.* 12. *D. de teſtib.* etiam ſpecialiter non rogati; arg. *l. ult.* §. *ult. C. de codicill.* (non obſt. §. 1. verb. *Convocatis ad hoc hominibus. I. h. t.* quibus *factum*, non *jus* ſignificatur;) ſi modo ſerio coram iis miles locutus ſit. *l.* 24. *D.* §. 1. *I. h. t.*

§. 13. Præter *Teſtamentum Militis* vero II. *Minus ſolenne* ſeu *Privilegiatum* eſt *Teſtamentum Parentum inter liberos;* quod ſimiliter nullas ſolennitates requirit. *l. ult. C. fam. erciſc. l.* 21. §. 1. & *Auth. Quod ſine. C. de teſtam. Nov.* 107. *c.* 1.

§. 14. Si enim Pater, in *Scriptura* inter liberos teſtetur, ſufficit, ſi vel propria manu teſtamentum ſcribat, arg. *l.* 28. §. *f. C. de teſtam.* vel ſubſcribat, & ſimul exprimat, quod in præcedentibus ultima ſua voluntas contineatur; *Nov.* 107. *c.* 1. quo caſu teſtes non ſunt neceſſarii. *d. c.* 1.

§. 15. Si vero per *Nuncupationem*, ſufficit, ſi coram duobus teſtibus voluntatem declaret. *d. c.* 1. arg. *l.* 12. *D. de teſtib.* Quin enim *Nuncupativum teſtamentum Parentum inter liberos* etiam valeat, ne quidem dubitandum videtur. *d. Nov.* 107. *c.* 1. v. *l.* 16. *C. fam. erciſc.*

§. 16. III. *Teſtamentum tempore contagionis factum;* ad quod ſimultanea teſtium præſentia non eſt neceſſaria, ob timorem contagionis. *l.* 8. *C. de teſtam.*

§. 17. IV. *Teſtamentum Ruſticorum;* ad quod quinque teſtes ſufficiunt, ſi plures haberi nequeunt. Neque

que testium subscriptiones requiruntur, si scribere nequeant. Sufficitque, si quidam literati adsint, & pro aliis subscribant. *l. ult. C. de testam.*

§. 18. V. *Testamentum posterius imperfectum, in quibus scripti sunt heredes ab intestato venturi, qui in priori erant præteriti;* ad quod similiter V. testes sufficiunt. *l. 21. §. pen. C. de testam.*

§. 19. VI. *Testamentum Principi oblatum:* nec non VII. *Actis insinuatum;* quæ nullas omnino solennitates desiderant. *l. 19. C. de testam.*

Titul. II.

De Acquirenda Vel Omittenda Hereditate.

C. VI. 30.

§. 1. Atque ita *Testamento Solenni* vel *Minus solenni* legitime defertur *Hereditas;* quæ delata vel *Acquiritur*, vel *Omittitur.*

De Acquirenda Hereditate.

§. 2. *Acquiritur* autem diversimode, pro diversa heredum qualitate & differentia.

§. 3. Sunt enim heredes vel *Necessarii*, vel *Voluntarii;* *l. 15. l. 16. D. h. t.* *Necessarii* vero vel *Necessarii tantum*, vel *Sui & Necessarii. pr. I. de her. qual. & diff.*

§. 4. *Necessarii heredes* sunt *servi a Dominis suis heredes instituti;* ideoque sic appellantur, quia, sive velint, sive nolint, omnino post mortem testatoris protinus liberi & necessarii heredes fiunt. §. 1. *I. de her. qual. & diff. l. 57. §. 2. D. h. t.*

§. 5. Quod summa ratione dominis concessum est; arg. *l. 11. D. de lib. & post.* maxime si facul-

cultates suas suspectas habeant: ut bona potius heredis, quam defuncti nomine distrahantur. *d.* §. 1. *I. de her. qual. & diff.*

§. 6. *Sui & Necessarii* sunt *Liberi*, *in potestate testatoris*, *mortis tempore*, *gradu proximo*, *constituti.* §. 2. *I. de hered. qual. & diff. l.* 33. §. 1. *D. de test. mil. l.* 6. *D. de injust. rupt. irr. test.*

§. 7. Qui *Sui heredes* ideo appellantur, quia *Domestici* heredes sunt, & vivo quoque patre quodammodo domini æstimantur, & proinde *sibi ipsi* quasi heredes existunt. *d.* §. 2. *I. de her. qual. & diff.* v. *l.* 11. *D. de lib. & post.*

§. 8. *Necessarii* vero ideo dicuntur, quia omnino, sive velint, sive nolint, tam ab intestato, quam ex testamento, ex Lege duodecim Tabularum heredes fiunt. *d.* §. 2. *I. de hered. qual. & diff.*

§. 9. *Heredes Voluntarii* vero sunt *Extranei*, qui in potestate testatoris non sunt. *pr.* §. 3. *I. de hered. qual. & diff.*

§. 10. *Necessarii tantum Ipso jure* sunt heredes; §. 1. *I. de hered. qual. & diff.* §. 1. *I. de hered. inst.* adeo quidem, ut ipsis abstinendi potestas non permittatur. *l.* 57. §. 2. *D. h. t.*

§. 11. *Sui & Necessarii* similiter *Ipso jure* heredes sunt; §. 2. *I. de hered. qual. & diff.* §. 3. *I. de hered. quæ ab intest. l.* 14. *D. de suis & leg. hered.* neque jure Civili ab hereditate paterna abstinere possunt: nisi id pater eis vel expresse, vel tacite, sub conditione scil. potestativa eos instituendo, *l.* 86. *D. de her. inst. l.* 12. *D. de cond. inst.* vel vulgariter iis substituendo, permiserit. §. *ult. I. de vulg. subst.*

§. 12. Idque non tantum in natis procedit, sed etiam in postumis. §. 2. *in f. I. de hered. quæ ab intestat.* Adeo quidem, ut uxore prægnante, proximus a postumo hereditatem adire nequeat; de quo Prætor

ita edixit: Proximus a filio postumo heres, dum mulier prægnas est, aut putatur esse, adire hereditatem non potest: sed, si scit non esse prægnatem, potest. *l.* 30. §. 1. *& seqq. D. h. t.*

§. 13. Sed Prætor & Proconful iis fecerunt abftinendi poteftatem; ut potius fcil. parentis, quam ipforum nomine, bona a creditoribus poffideantur, & vendantur. §. 2. *I. de hered. qual. & diff. l.* 57. *pr. D. h. t.*

§. 14. Qua de re Prætor ita edixiffe videtur: *Suo & neceffario heredi, tam mafculo, quam fœminæ, abftinendi fe ab hereditate poteftatem faciam: Impuberi, etiamfi fe immifcuerit hereditati; Puberi, fi fe non immifcuerit.* Si per eum eamve factum erit, quo quid ex ea hereditate amoveretur, *abftinendi beneficium non dabo.* arg. *l.* 11. *l.* 12. *l.* 57. *pr. l.* 71. §. 3. *D. h. t.*

§. 15. Si quis enim *fuus* fe dicit retinere hereditatem nolle, aliquid autem ex hereditate amoverit, abftinendi beneficium non habebit. *d. l.* 71. §. 6. *D. h. t.*

§. 16. *Amoviffe* autem eum accipimus, qui five per fe, five per alium, callido animo, quid celaverit, aut interverterit, aut confumferit; non etiam, fi putaverit rem non effe hereditariam. *d. l.* 71. §. 5. *& feqq. D. h. t.*

§. 17. Licet autem Prætor ita ex *Neceffariis* revera fecerit *Voluntarios;* non tamen *Sui* effe defierunt, neque *jus Suitatis* per id fublatum eft.

§. 18. Unde *Sui* etiamnum hereditatem paternam *Ipfo Jure* acquirunt, §. 3. *I. de hered. quæ ab inteft.* eamque non aditam ad quoslibet heredes, non tantum fuos, fed & extraneos transmittunt. *l.* 3. *l.* 19. *C. de jur. delib. l.* 7. §. 1. *D. h. t.*

§. 19. Quod fecus eft in *Extraneis*, qui hereditatem

tem non aditam non transmittunt; *l. 7. C. de jur. delib. l. un. §. 5. C. de cad. toll.* exceptis liberis, qui sunt sui juris, quibus postmodum per Impp. Theodosium & Valentinianum concessum est, ut hereditatem sibi relictam, in descendentes, non alios, transmittere possint. *l. un. C. de his qui ant. apert. tab. hered. transmitt.*

§. 20. *Voluntarii* seu *Extranei* hereditatem acquirunt *Adeundo. §. 5. I. de hered. qual. & diff. l. ult. §. 2. 12. C. de jur. delib. l. 12. §. f. D. de bon. lib.*

§. 21. Quæ *Aditio* in genere nihil aliud est, quam *Declaratio voluntatis, de hereditate sibi delata suscipienda.*

§. 22. Estque vel *Aditio in specie* sic dicta, vel *Pro herede gestio.*

§. 23. *Aditio hereditatis in specie* sic dicta, est *Declaratio voluntatis, de hereditate suscipienda, verbis facta. §. 6. I. de hered. qual. & diff.*

§. 24. *Pro herede gestio* autem, est *Declaratio voluntatis, de suscipienda hereditate, rebus ipsis & facto significata. d. §. 6. I. de hered. qual. & diff.*

§. 25. *Pro herede gerere* enim videtur is, qui aliquid facit quasi heres, & animo heredis. *l. 20. pr. §. 4. l. 88. D. h. t. §. ult. I. de hered. qual. & diff.*

§. 26. Cæterum, si quid pietatis causa fecit, si quid custodiæ causa fecit, si quid quasi non heres egit, sed quasi alio jure dominus, apparet non videri pro herede gessisse. *d. l. 20. pr. D. h. t.*

§. 27. Et ideo solent testari liberi, non animo heredis se gerere, quæ gerunt, sed aut pietatis, aut custodiæ causa, aut pro suo. *d. l. 20. §. 1. 2. 3. D. h. t.*

§. 28. *Hereditatem adire possunt*, quicunque tempore mortis testatoris & aditæ hereditatis capaces sunt; *l. 49. §. 1. D. de hered. instit. §. 4. I. de her. qual. & diff.* & sese obligare possunt. *l. 8. D. h. t.*

§. 29. Non Furiosi, Mente capti, *l.* 63. *D. h. t. l.* 40. *D. de R. J.* vel Infantes; §. 9. *I. de inut. stip.* quorum Parentes, vel Tutores, Curatoresve adeunt: *l.* 18. *pr.* §. 1. 2. *C. de jur. delib. l. ult.* §. 3. *C. de curat. fur.* neque Infantiæ Pubertative proximi, vel Minores, sine Parentum, Tutorum, Curatorumve auctoritate. *l.* 18. §. *f. C. de jur. delib. l.* 8. *l.* 9. *D. h. t. l.* 3. *C. de in int. rest.*

§. 30. Quod si Filiusfam. integræ ætatis sit, non tantum consentiente, sed & jure novo invito Patre hereditatem adire potest; adeo, ut eo casu plenam ejus proprietatem sibi acquirat. *l. ult. pr.* §. 1. 2. *C. de bon. quæ lib.*

§. 31. Qui vero hereditatem adire volet, certus esse debet, defunctum esse testatorem, *l.* 19. *l.* 32. *pr. D. h. t.* sibique hereditatem, ex causa v. gr. testamenti, *l.* 22. *D. h. t.* §. 6. *I. de her. qual. & diff.* pure, vel sub conditione, delatam esse. *l.* 32. §. 1. *D. h. t.*

§. 32. Et quidem adire debet volens, non metu verborum vel aliquo timore coactus; *l.* 6. §. *ult. D. h. t. l.* 16. *C. de jur. delib.* ipse, non per Procuratorem; *l.* 90. *D. h. t. l.* 123. junct. *l.* 77. *D. de R. J.* totam hereditatem, non partem, si quidem totam acquirere possit. *l.* 1. *l.* 2. *l.* 55. *D. h. t. l. un.* §. 10. *C. de cad. toll.* & pure, non sub conditione. *l.* 51. §. *f. D. h. t. l.* 77. *D. de R. J.*

§. 33. Non tamen necesse habet heres statim adire, sed, si nemo sit, qui urgeat, etiam intra triginta annos adire potest. *l.* 8. *C. de jur. delib. l.* 7. *C. de pet. her.*

§. 34. Quandocunque autem fiat *Aditio*, ea ad tempus mortis revocatur. *l.* 54. *D. h. t. l.* 138. *l.* 193. *D. de R. J.*

§. 35.

§. 35. Cujus *effectus* eſt, quod, qui adiit, vel in totum, vel pro parte heres fiat, & in univerſum *Jus* defuncti, (quod morte non eſt exſtinctum, v. *l.* 196. *D. de R. J.* §. 1. *I. de perp. & temp. act.*) ſuccedat; *l.* 37. *D. h. t. l.* 24. *D. de V. S. l.* 62. *D. de R. J.* & ſi coheredes deficiant, deficientium portiones ei etiam invito accreſcant. *l.* 31. *l.* 53. §. 1. *l.* 80. §. 1. *D. h. t.*

§. 36. Licet aliud ſit in *Poſſeſſione*, quæ niſi naturaliter apprehenſa ſit, in heredem non tranſit. *l.* 23. *pr. D. de acq. vel am. poſſ.*

§. 37. Non tantum autem in jus defuncto competens ſuccedit, ſed & in onera & æs alienum; *l.* 8. *D. h. t.* ut, licet hereditas non ſit ſolvendo, a creditoribus tamen pro portione hereditaria conveniri poſſit. *d. l.* 8. *l.* 10. *C. de jur. delib.*

§. 38. Naſcitur denique ex *Aditione hereditatis* Obligatio, qua heres quaſi ex contractu Legatariis & Fideicommiſſariis ad Legata & Fideicommiſſa præſtanda obſtrictus eſt. §. 5. *I. de obl. quæ quaſ. ex contr. l.* 5. §. 2. *D. de O. & A.*

De Omittenda Hereditate.

§. 39. Quòd ſi vero Heres inſtitutus heres eſſe nolit, hereditatem *omittere* poteſt. Quo caſu *Sui ſe abſtinere*, *Extranei repudiare* dicuntur. *l.* 11. *l.* 12. *l.* 57. *D. h. t. t. t. C. de repud. vel abſtin. her.*

§. 40. Eſt itaque *Repudiatio*, *Declaratio voluntatis, de hereditate delata non ſuſcipienda, vel verbis, vel re ipſa, facta. l.* 95. *l.* 77. *in f. D. h. t.*

§. 41. *Repudiare poteſt*, qui & acquirere poteſt. *l.* 18. *D. h. t.* Non Furioſus vel Mente captus; arg. *l.* 47. *D. h. t.* non Pupillus, ſine tutore; *l.* 5. *C. de rep. her. l.* 11. *D. de auct. tut.* neque Filius, ſine patre, ut ſcil. patri noceat. *l.* 13. §. 3. *D. h. t. l.* 8. §. 2. *C. de bon. quæ lib.*

§. 42. Ut autem repudiare poſſit, debet certus eſſe, teſtatorem defunctum, & hereditatem ſibi delatam eſſe. *l.* 13. §. 1. *l.* 23. *l.* 15. *l.* 16. *D. h. t.*

§. 43. *Repudiationis* vero *effectus* eſt, ut is, qui repudiavit, hereditatem amittat; *l.* 13. *pr. D. h. t.* adeo, ut hereditatem ſemel repudiatam poſtmodum amplius adire nequeat. *l.* 4. *C. de rep. hered. l. ult.* §. *ult. C. de bon. quæ lib.*

Titul. III.

Testamenta Quemadmodum Aperiantur, Inspiciantur, Et Describantur.

C. VI. 32.

§. 1. Ut autem certo ſciat Heres, an, & quo modo inſtitutus ſit, hereditatemque delatam recte acquirere vel omittere poſſit, *aperiendæ* & *inſpiciendæ ſunt Teſtamenti tabulæ.*

§. 2. De quo Prætor tale Edictum propoſuiſſe videtur: *Teſtamenti tabulas, quodve ad cauſam teſtamenti pertinere dicetur, inſpicere ac deſcribere deſideranti, ſuo vel alieno nomine, ſi prius de calumnia juraverit, præter eam partem ſupremarum tabularum, quam aperiri defunctus vetuit, vel ad ignominiam alicujus pertinere dicetur, inſpiciendi deſcribendique, præter diem & Conſulem, poteſtatem faciam.* arg. *l.* 1. *l.* 2. *D. l.* 3. *C. h. t.*

§. 3. Cujus Edicti ratio manifeſta eſt; neque enim ſine Judice tranſigi, neque apud Judicem exquiri veritas de his controverſiis, quæ ex teſtamento proficiſcerentur, aliter poteſt, quam inſpectis cognitisque verbis teſtamenti. *l.* 1. §. 1. *D. h. t. l.* 6. *D. de transact.*

§. 4.

§. 4. Ait Prætor, *Testamenti tabulas, quodve ad testamenti causam pertinere dicetur; Testamentum* proprie illud dicitur, quod jure perfectum est. Sed abusive *Testamenta* ea quoque appellamus, quæ falsa sunt, vel injusta, vel irrita, vel rupta: itemque imperfecta solemus testamenta dicere. *l.* 2. §. 1. *D. h. t.* v. *l.* 1. §. 3. 5. *D. de tab. exhib.*

§. 5. *Ad causam* autem *Testamenti pertinere* videtur id, quodcunque quasi ad testamentum factum est, in quacunque materia fuerit scriptum, quod contineat supremam voluntatem; & non tantum principales, sed & secundæ tabulæ, & codicilli Edicto continentur. *l.* 2. §. 2. *l.* 11. *D. h. t. l.* 3. §. 25. 27. *D. de SCt. Silan.* v. *l.* 1. §. 2. 5. *D. de tab. exh.*

§. 6. Si plura sint testamenta, quæ quis exhiberi desideret, universorum ei facultas facienda est. *l.* 2. §. 3. *D. h. t.*

§. 7. Si vero dubitetur, utrum vivat, an decesserit is, cujus quis quod ad causam testamenti pertinet, inspici describique postulat, dicendum est, Prætorem causa cognita id statuere debere; ut, si liquerit eum vivere, non permittat inspici tabulas. *l.* 2. §. 4. *D. h. t.*

§. 8. *Inspicere ac describere desideranti, suo vel alieno nomine;* omnibus enim, quicunque desiderant tabulas testamenti inspicere, vel etiam describere, *inspiciendi* (sic leg.) describendique potestatem facturum se Prætor pollicetur. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 9. *Si prius de calumnia juraverit; l.* 3. *C. h. t.* neque enim omnibus omnino hoc conceditur, sed iis tantum, quorum interest. v. *l.* 3. §. 10. *D. de tab. exhib.*

§. 10. *Præter eam partem supremarum tabularum, quam aperiri defunctus vetuit, vel ad ignominiam ali-*

cujus pertinere dicetur; d. l. 3. C. h. t. quod & ad Tabulas pupillares pertinet: quas, etiamsi non fuerit superscriptum, ne aperirentur, attamen, si seorsum eas signatas testator reliquerit, Prætor aperiri, nisi causa cognita, non patietur. *l.* 8. *D. h. t.* add. §. 3. *I. de pup. subst.*

§. 11. *Inspiciendi describendique; l.* 1. *pr. D. h. t.* quod cum (si testamentum clausum sit, v. *l.* 21. *pr. C. de testam.*) sine apertura tabularum fieri nequeat, testamentum prius aperiendum esse ultro intelligitur.

§. 12. Et quidem ex *Lege Julia Vicesimaria*, v. *Inscr. l.* 68. *D. ad L. Falcid. l.* 37. *D. de relig. l.* 154. *D. de V. S.* aperiendum erat testamentum statim, id est, a præsentibus intra triduum, vel quinque dies, a morte testatoris; ab absentibus vero intra eosdem dies, ex quo supervenerint. Paul. *Sent. L.* IV. *T.* VI. §. *ult.* Ex *constitutione* vero *Valeriani* & *Gallieni* tempore usitato, & moribus locorum recepto. *l.* 2. *C. h. t.*

§. 13. Cum autem aperitur, Prætoris est officium, ut cogat signatores convenire, & sigilla sua recognoscere, vel negare se signasse; quorum si major pars fuerit inventa, poterit ipsis intervenientibus resignari testamentum & recitari. *l.* 4. 5. *D. h. t.* Paul. Sent. *L.* IV. *Tit.* VI. §. 1. v. *l.* 3. §. 9. *D. de tab. exh.*

§. 14. Sed si quis ex signatoribus aberit, mitti debent tabulæ testamenti, ubi ipse sit, uti agnoscat; nam revocari eum agnoscendi causa onerosum est. *l.* 7. *D. h. t.*

§. 15. Quod si vero omnes absint, & causa aliqua aperire tabulas urgeat, debet Prætor vel Proconsul curare, ut intervenientibus optimæ opinionis viris aperiantur, & post descriptum & recognitum factum,

ab

ab iisdem, quibus intervenientibus apertæ ſunt, obſignentur. *d. l. 7. D. h. t.*

§. 16. Et ſi quidem duobus exemplariis ſcriptum ſit teſtamentum, alterutrum aperiri ſufficit: *l. 10. pr. D. h. t.* ſi vero quis fecerit teſtamentum *Authenticum* & *Exemplum*, *exemplo* aperto nondum apertum eſt teſtamentum; ſed ſi *Authenticum* patefactum ſit, totum apertum eſt. *l. ult. D. h. t.*

§. 17. Dum autem Prætor inſpiciendi deſcribendique poteſtatem facit, etiam lectionem concedit; inſpectio enim tabularum lectionem earum indicat. *l. 2. §. 5. D. h. t.*

§. 18. *Præter diem & Conſulem, poteſtatem faciam. l. 3. C. h. t.* Diem & Conſulem tabularum non patitur Prætor deſcribi vel inſpici, idcirco, ne quid falſi fiat, namque etiam inſpectio materiam falſo fabricando inſtruere poteſt. *l. 2. §. 6. D. h. t.* add. *l. 1. §. 2. D. de edend.*

§. 19. Quod ſi quis, non negans apud ſe tabulas eſſe, non patiatur inſpici & deſcribi, omnimodo ad hoc compelletur: ſi vero neget, penes ſe tabulas eſſe, dicendum eſt, ad *Interdictum* remitti, quod eſt *de Tabulis exhibendis. l. 2. §. ult. D. h. t. l. 2. §. 1. D. de tab. exhib.*

§. 20. Ipſi heredi autem *Vindicatio* tabularum, ſicut cæterarum hereditariarum rerum, competit, & ob id *ad Exhibendum* quoque agere poteſt. *l. 3. D. h. t.*

Titul.

Titul. IV.

Si Quis, Omissa Causa Testamenti, Ab Intestato, Vel Alio Modo Possideat Hereditatem.

C. VI. 39.

§. 1. Non tamen poteſt *Heres Teſtamento inſtitutus* hereditatem pro lubitu omittere; ſi quis enim, qui & ex Teſtamento, & ab Inteſtato poteſt ſuccedere, *omiſſa cauſa Teſtamenti*, hereditatem ab inteſtato poſſideat, Legata & Fideicommiſſa teſtamento relicta nihilominus præſtare tenetur. *l.* 1. *pr. D. l.* 1. *l.* 2. *C. h. t.*

§. 2. De quo Prætor ita edixiſſe videtur: *Si quis, omiſſa cauſa teſtamenti, ab inteſtato hereditatem partemve ejus poſſideat, quo eos circumveniat, quibus quid ex judicio defuncti deberi potuit, in eum cauſa cognita Actionem dabo.* arg. *l.* 1. *pr. l.* 6. §. 3. *D. h. t.*

§. 3. Quo Edicto Prætor voluntates defunctorum tuetur, & eorum calliditati occurrit, qui, omiſſa cauſa teſtamenti, ab inteſtato hereditatem partemve ejus poſſident, ad hoc, ut eos circumveniant, quibus quid ex judicio defuncti deberi potuit, ſi non ab inteſtato poſſideretur hereditas. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 4. Ait Prætor, *Si quis omiſſa cauſa teſtamenti; omittere* ſeu *prætermittere cauſam teſtamenti* videtur, qui hereditatem teſtamento delatam repudiavit, vel, cum poſſet, non acquiſivit: ſive per ſe, ſive per alium acquirere potuerit. *l.* 1. §. 1. 2. 6. *D. h. t.*

§. 5. *Ab inteſtato hereditatem partemve ejus poſſideat, quo eos circumveniat, quibus quid ex judicio defuncti deberi potuit;* ſive jure legitimo hereditatem poſſi-

possideat, sive non: totiens enim Edictum Prætoris locum habebit, quotiens aut quasi legitimus heres possidet, aut quia *Bonorum possessionem* accipit ab intestato, aut si forte quasi prædo possideat hereditatem, fingens sibi aliquem titulum ab intestato possessionis. *l.* 1. §. 9. *D. h. t.* Qua in re tempus litis contestatæ spectandum est. *l.* 6. §. 6. *D. h. t.*

§. 6. Sive etiam possideat, sive dolo malo fecerit, quo minus possideat, nihil interest. *l.* 1. §. 10. *D. h. t.*

§. 7. *Dolo* autem *malo fecisse videtur, quominus possideat,* non tantum, qui ad alium transtulit possessionem per fraudem, ut legatarii, cæterique, qui quid in testamento acceperunt, careant his, quæ sibi relicta sunt; *l.* 1. §. 11. *D. h. t.* sed &, qui malitiose fecit, ne inciperet possidere, & per fraudem hereditatem omisit, ut ad legitimum perveniat. *d. l.* 1. §. 12. 13. *D. h. t.*

§. 8. Idemque dicendum, si quis pretio accepto prætermisit hereditatem. *l.* 2. *l.* 3. *D. h. t.*

§. 9. Quin & si pecuniam non acceperit, sed simpliciter omisit causam testamenti, dum vult præstitum ei, qui substitutus est; vel legitimo, si liquido constiterit in necem legatariorum hoc factum, dicendum est, locum esse *Utili Actioni* adversus eum, qui possidet hereditatem. *l.* 4. *pr. D. h. t.*

§. 10. *Causa cognita;* non simpliciter enim Prætor pollicetur se actionem daturum. Nam si invenerit, testatorem hujus rei auctorem esse, ipsumque permisisse ab intestato succedere, aut si qua alia justa causa omittendi intervenerit, vel bona ad alium pertineant, Actio non dabitur. *l.* 6. §. 3. 4. *D. h. t.*

§. 11. *Actionem dabo. Legatorum* scil. *d. l.* 6. §. 3. *D. h. t.* quæ datur Legatariis & Fideicommissariis, contra eum, qui hereditatem ab intestato possidet, ejusque

matur; *l.* 1. §. 26. *D. h. t.* Tacit. *Annal. L.* XIV. *c.* 42. *& seqq.* & si ante quæstionem de familia habitam, suppliciumque sumtum, hereditatem adierit, hereditas publicetur & Fisco addicatur. *l.* 5. §. 2. *D. h. t.*

§. 3. Quod confirmatum est *SCto Claudiano*, quod conditum est sub Nerone, Nerone Claudio Cæs. & L. Calpurnio Pisone Coss. A. U. C. 810. post N. Ch. 57. unde & alio nomine *Neronianum*, Paul. *Sent. L.* III. *T.* V. §. 5. ut & *Pisonianum* dictum videtur. *l.* 8. *D. h. t.*

§. 4. Quo insuper cautum, ut, si quis a suis servis interfectus esset, ii quoque, qui testamento manumissi sub eodem tecto mansissent, inter servos supplicia penderent; Tacit. *Annal. L.* XIII. *c.* 31. 32. *l.* 3. §. 16. 17. *D. h. t.* nec non, ut, occisa uxore, de familia viri quæstio haberetur, idemque, si vir dicatur occisus, in uxoris familia observaretur. Paul. *Sent. d. L.* III. *T.* V. §. 5. *l.* 1. §. 15. *D. h. t.*

§. 5. Cum enim aliter nulla domus tuta esse possit, nisi periculo capitis sui custodiam Dominis, tam a domesticis, quam ab extraneis, præstare servi cogantur, ideo hæc SCta introducta sunt, de publica quæstione a familia necatorum habenda. *l.* 1. *pr. l.* 19. *D. h. t.*

§. 6. Ut itaque hisce SCtis locus sit, ante omnia requiritur, ut constet dominum v. *l.* 1. §. 1. *& seqq. D. h. t.* occisum, & scelere interemtum esse. *l.* 1. §. 24. *D. h. t.*

§. 7. *Occisorum* autem appellatione hic veniunt, qui per vim aut cædem sunt interfecti, ut puta jugulati, strangulati, præcipitati; vel saxo, vel fuste, vel lapide percussi; vel quo alio telo necati. *l.* 1. §. 17. *D. h. t.*

§. 8. Quod si quis veneno, vel etiam quo alio,

quod

quod clam necare soleat, interemtus sit, ad hæc SCta vindicta mortis ejus non pertinebit: hoc idcirco, quia toties puniendi sunt servi, qui auxilium domino non tulerunt, quoties potuerunt ei adversus vim opem ferre, & non tulerunt. *l.* 1. §. 18. *D. h. t.*

§. 9. Plane, si venenum per vim infusum sit, *SCtum Silanianum* locum habet. *l.* 1. §. 19. 20. *D. h. t.*

§. 10. Non etiam ad omnes servos. v. *l.* 1. §. 3. 4. 5. *D. h. t.* hoc SCtum pertinet; sed eos tantum, qui sub eodem tecto fuerunt, omnimodo punit: eos vero, qui non sub eodem tecto, sed in eadem regione fuerunt, non aliter, nisi conscii fuissent. *l.* 1. §. 26. *D. h. t.*

§. 11. *Eodem tecto* autem sic accipiendum, ut, quicunque eo loci fuerint, unde vocem exaudire potuerunt, hi puniantur, quasi sub eodem tecto fuerint. *l.* 1. §. 27. *& seqq. D. h. t.*

§. 12. Quin &, licet sub eodem tecto fuerint, nonnunquam excusandi sunt; veluti, si sint impuberes, *l.* 1. §. 32. 33. *D. h. t.* gravi valetudine affecti, *l.* 3. *pr. D. h. t.* clausi, *d. l.* 3. §. 6. ætate defecti, *d. l.* 3. §. 7. surdi, cœci, muti, vel furiosi, *d. l.* 3. §. 8. 9. 10. 11. qui opem ferre nequeunt.

§. 13. Excusantur etiam servi, qui domino auxilium tulerunt sine dolo malo. Nam si finxit se quis auxilium ferre, vel dicis gratia tulit, nihil hoc commentum ei proderit. *l.* 1. §. 34. *D. h. t.*

§. 14. *Tulisse* autem *auxilium* non tantum is videtur, qui servavit dominum, hoc est, qui potuit ita opem ferre, ut salvus esset dominus; verum is quoque, qui, quicquid potuit, fecit, tametsi dominus interfectus est. *l.* 1. §. 35. 36. 37. *D. h. t.*

§. 15. Quod maxime procedit, si dominus ipse officium

officium ſervorum ſuorum, vel expreſſe, vel tacite purgaverit; veluti, ſi mortifere vulneratus ſupervixerit, nec de quoquam ſervorum ſuorum conqueſtus ſit. *l.* 1. §. *ult. l.* 2. *D. h. t.*

§. 16. Secundum quæ SCta poſtea Prætor etiam Edictum propoſuit, quod ita conceptum videtur: *Quod ad cauſam teſtamenti pertinens relictum erit ab eo, qui occiſus eſſe dicetur, id ne quis ſciens dolo malo aperiendum, recitandum, deſcribendumve curet, priusquam de ea familia quæſtio ex SCto habita, ſuppliciumque de noxiis ſumtum fuerit, vetabo. Bonorum quoque poſſeſſionem petere non permittam. Quod ſi quis aperuiſſe, aut quid aliud eorum, quæ ſupra dicta ſunt, feciſſe dicetur, in centum aureos eum condemnabo, cujus dimidiam partem ei, cujus opera convictus erit, dabo, alteram in publicum cogam.* arg. *l.* 3. §. 18. *l.* 5. §. 1. *l.* 25. §. 2. *D. h. t.*

§. 17. *Aperire* autem hic ille videtur, qui naturaliter aperit; ſive ſint ſignatæ, ſive non ſint ligatæ, ſed tantum naturaliter clauſæ. *l.* 3. §. 19. *D. h. t.*

§. 18. Sive palam vel publice id fiat, ſive ſecreto, nihil intereſt. *l.* 3. §. 20. *D. h. t.*

§. 19. Non etiam intereſt, an totum teſtamentum, an pars aperta ſit. *l.* 3. §. 24. *D. h. t.*

§. 20. Idemque juris eſt, ſi quis codicillos aperuerit; nam & codicilli ad cauſam teſtamenti pertinent. *l.* 1. §. 25. *D. h. t.*

§. 21. Nec denique intereſt, an jure valeat id, quod apertum eſt, an non valeat. *l.* 1. §. 26. *D. h. t.*

§. 22. Si quis autem ignorans occiſum aperuerit, hoc Edicto non tenetur. *l.* 3. §. 21. *D. h. t.*

§. 23. Et ſi ſciens, non tamen dolo, aperuit, æque non tenebitur; ſi forte per imperitiam, vel ruſticitatem, ignarus Edicti Prætoris vel SCti aperuit. *l.* 3. §. 22. *D. h. t.*

§. 24. Similiter, si quis tabulas naturaliter non aperuit, sed linum tantum inciderit, excusatus erit; quia dolo caret, qui ipsas tabulas non aperuit. *l.* 3. §. 23. *D. h. t.*

§. 25. *Cessat* denique *Edictum*, si quinquennium præterlapsum sit. Quod huic cognitioni præstitutum est SCto, quod T. Statilio Tauro & M. Æmilio Lepido Coss. A. U. C. 764. post N. Ch. 11. factum est. *l.* 13. *D. h. t.*

§. 26. Quod tamen ad extraneos pertinet: namque eos, qui parricidii pœna teneri possunt, eodem SCto *semper*, i. e. intra vicennium, *l.* 12. *C. ad L. Corn. de fals.* v. *l. ult. D. ad L. Pompej. de parricid.* accusare permittitur. *d. l.* 13. *D. h. t.*

§. 27. Delictum etiam coheredis, coheredi ignoranti vel invito non nocere, nemo non intelligit. *l. ult. D. h. t.*

Titul. VI.

Si Quis Aliquem Testari Prohibuerit, Vel Coegerit.

C. VI. 34.

§. 1. Similiter hereditas tanquam indigno aufertur ei, *Qui aliquem testari prohibuit.*

§. 2. Si quis enim, dum captat hereditatem legitimam, vel ex testamento, prohibuit testamentarium introire, volente eo facere testamentum, vel mutare, Divus Hadrianus constituit, denegari ei debere actiones, denegatisque ei actionibus Fisco locum fore. *l.* 1. *pr.* §. 1. 2. *D. h. t.*

§. 3. Idem dicendum, si quis dolo malo fecerit, ut testes non veniant, & per hoc facultas testamenti faciendi deficiat. *l.* 2. *pr. D. h. t.*

§. 4.

§. 4. Sed si vir, non per vim nec dolum, quo minus uxor contra eum mutata voluntate codicillos faceret, intercesserit, &, ut fieri adsolet, offensam ægræ mulieris maritali sermone placaverit, in crimen non incidit; nec ei, quod testamento fuerat datum, auferendum est. *l. ult. D. l. ult. C. h. t.*

§. 5. Plane factum coheredis, coheredi innocenti non nocet. *l.* 2. §. 1. junct. *l.* 1. §. *ult. D. h. t.*

§. 6. Quod *Si* vero *quis aliquem testari coëgerit*, testamentum ipso jure nullum est: arg. *l.* 15. *D. de jurisd. l.* 1. §. 3. *D. de serv. corr. l.* 20. §. *f. D. qui test. fac. poss. l.* 1. *C. de SS. Eccl. l.* 5. *C. de ll.* adeoque eo casu hereditas non Fisco, sed heredibus Legitimis, ab intestato succedentibus, competit. arg. *l.* 155. *D. de R. J.*

Titul. VII.

De Jure Codicillorum.

C. VI. 36.

§. 1. Cum autem ad causam *Testamenti* etiam *Codicilli* pertineant, *l. pen. D. testam. quemadm. aper. l.* 3. §. 25. *D. de SCt. Silan. l.* 1. §. 2. *D. de tab. exhib.* iisque hereditas per fideicommissum relinqui possit, de *Jure Codicillorum* hoc loco subjiciendum visum est.

§. 2. Qui describi possunt, quod sint *Testati, vel Intestati ultima voluntas minus solennis, non in hoc comparata, ut sit testamentum. l.* 1. *l.* 13. §. 1. *D. h. t.*

§. 3. Et quidem Jus *Codicillorum* ante Augusti tempora non fuit in usu; sed occasione Lucii Lentuli, ex cujus persona etiam fideicommissa cœperunt,

 ob

ob utilitatem maxime peregrinantium, temporibus Augusti introductum est. *pr. I. h. t.*

§. 4. Ex quo jus Codicillorum cœpit singulare esse, ut, quæcunque in his scriberentur, perinde haberentur, ac si in testamento scripta essent. *l.* 2. §. 2. *D. h. t.*

§. 5. Quin & receptum, ut *Codicilli* non tantum *Scripti* valerent, sed & *Non scripti* effectum haberent. *l.* 13. *C. de SS. Eccles. l. ult.* §. *ult. C. h. t.*

§. 6. Ut adeo *Codicilli* I. Sint vel *Scripti*, in quibus ultima voluntas scripta est; vel *Nuncupativi*, cum viva voce nuncupata est. *d. l.* 13. *C. de SS. Eccles. l. ult.* §. *ult. C. h. t.*

§. 7. II. Vel *Testato*, vel ab *Intestato* facti. *l.* 3. *pr. l.* 8. *pr.* §. 1. *l.* 16. *D. h. t.* §. 1. *I. h. t.*

§. 8. *Codicilli ab Intestato* facti vicem testamenti exhibent, suisque viribus subsistunt; & proinde, quicunque Intestati successor erit, etiam postea natus, *Codicillis* relicta præstabit. *d. l.* 3. *pr.* §. 1. *l.* 8. *pr.* §. 1. *l.* 16. *D. h. t.*

§. 9. *Testato* vero *facti*, sive ante testamentum, sive post illud sint compositi, vires ex testamento accipiunt, & jus ejus sequuntur. *l.* 3. §. *ult. l.* 16. *D. h. t.*

§. 10. Quod &, rejecta sententia Papiniani, v. *l.* 5. *D. h. t.* ex Rescripto Divi Severi & Antonini procedit, licet *Codicilli* testamentum præcedentes, testamento postea facto specialiter non sint confirmati. §. 1. *I. h. t.*

§. 11. Conveniunt *Codicilli* cum *Testamento* in eo, quod *Codicillos* is demum facere possit, qui & testamentum facere potest. *l.* 6. §. 3. *l.* 8. §. 2. *D. h. t.* v. *l.* 2. §. 3. *l.* 7. *pr. D. eod.*

§. 12. Quod tamen non ita intelligimus, ut exigamus,

gamus, potuiſſe eum eo tempore, quo ſcribit Codicillos, teſtamentum facere; quid enim, ſi ſufficientium teſtium facultatem non habuit? ſed ut jure teſtamenti factionem habeat. *l.* 8. §. 2. *D. h. t.*

§. 13. Differunt vero *Codicilli* a *Teſtamentis*, I. Quod in *Codicillis* hereditas directo (per fideicommiſſum poteſt) neque dari, neque adimi, & proinde nec exheredatio ſcribi, nec conditio adjici, nec heredi ſubſtitui poſſit. *l.* 6. *pr. l.* 10. *D. l.* 2. *C.* §. 2. *I. h. t.* Tum ne per Codicillos, qui ex teſtamento valerent, ipſum teſtamentum, quod vires per inſtitutionem heredum accipit, v. §. 34. *I. de legat.* confirmari videatur; *l.* 10. *D. h. t.* tum ne Jus *Teſtamentorum* & *Codicillorum* confundatur. *d.* §. 2. *I. l.* 7. *C. h. t.*

§. 14. II. Quod *Codicillos* etiam plures, ſi modo ſibi non ſint contrarii, quis facere poſſit: *l.* 6. §. 1. *D.* §. 3. *I. l.* 3. *C. h. t.* licet in prioribus adjecerit, ſeſe alios neque facere, neque valere velle. arg. *l.* 6. §. 2. *D. h. t.*

§. 15. III. Quod nullam *fere* ſolennitatem ordinationis deſiderent. §. 3. *I. h. t.* Quinque enim teſtes, etiam fœminæ, arg. *l.* 20. §. 6. *D. qui teſt. fac. poſſ. l.* 18. *D. de teſtib.* eorumque ſubſcriptio, ſi ſcripti ſunt *Codicilli*, unitasque Actus, hic ſufficiunt. *l. ult.* §. *ult. C. h. t.*

§. 16. Quæ ſecus ſeſe habent in teſtamentis; §. 3. & *ult. I. de teſtam. ordin.* adeo ut, ſi quædam ſolennia juris deſint, teſtamentum tanquam injuſtum non ſubſiſtat. *l.* 1. *D. de injuſt. rupt. irrit. teſtam.*

§. 17. Niſi forte adjecta ſit *Clauſula Codicillaris*, qua Teſtator dicit, *Seſe velle, ut, ſi teſtamentum non valeat tanquam teſtamentum, valeat jure Codicillorum, & Scriptura vim Codicillorum obtineat. l.* 41. §. 3. *D.*

de vulg. & pup. subst. l. 3. *in f. D. de testam. mil. l. ult.* §. 1. *C. h. t.* add. *l.* 29. §. 1. *D. qui testam. fac. poss. l.* 88. §. *ult. D. de leg.* 2.

§. 18. Quæ Testamentum, ratione solennitatum invalidum, in vim Fideicommissi sustinet. *d. l.* 29. §. 1. *D. qui testam. fac. poss. d. l. ult.* §. 1. *C. h. t.* Non etiam, quod invalidum est ratione voluntatis testatoris, exheredationis vel præteritionis, vel non aditæ hereditatis. *l.* 25. *D. qui testam. fac. poss. l.* 3. *D. de vulg. & pup. subst.*

LIBER

Liber XXX. XXXI. XXXII.

De Legatis Et Fideicommissis.

C. VI. 37. 42.

§. 1. Cum vero tam *Codicillis*, *l.* 8. §. 1. *ult. l. ult. D. de jur. codicill. l.* 43. *D. de man. test.* quam *Testamento Legata* & *Fideicommissa* relinqui soleant, post *tit. de Jure Codicillorum*, de *Legatis & Fideicommissis*, sequentibus Libris, tum in genere, tum in specie, late agitur.

§. 2. *Legatum* varie describitur. Secundum Florentinum enim est *Delibatio hereditatis, qua testator, ex eo, quod universum heredis foret, alicui quid collatum velit; l.* 116. *pr. D. de legat.* 1. secundum Modestinum vero, *Donatio testamento relicta: l.* 36. *D. de leg.* 2. quam sequitur, sed plenius exhibet Imp. Justinianus, *pr. I. h. t.* cui Legatum est *Donatio quædam, a Defuncto relicta, ab herede præstanda.*

§. 3. Dicitur *Donatio;* quia continet liberalitatem: sed *Quædam;* quia est impropria. *Donatio* enim *propria* non nisi in præsentem & acceptantem confertur; *l.* 19. §. 2. *D. de don. Legatum* vero plerumque absenti & ignoranti relinquitur.

§. 4. *A defuncto relicta;* scil. directe & immediate: in quo differt a *Fideicommisso*, quod etiam a defuncto quidem relinquitur, sed mediate per heredem.

§. 5. *Ab herede præstanda.* Licet enim Legata ratione *dominii* recta via transeant ad Legatarium; *l.* 80. *D. de leg.* 2. *l.* 64. *D. de furt. Possessio* tamen Legatorum ab herede petenda est. *l.* 1. §. 2. *D. quod. legator.*

§. 6. Legatorum genera olim erant quatuor, *per Vindicationem, per Damnationem, Sinendi modo,* & *per*

per Præceptionem. §. 2. *I. h. t.* Ulp. *Fragm. T.* XXIV. §. 2. Caj. *L.* II. *T.* VII. *pr.* Theoph. *ad* §. 2. *I. h. t.*

§. 7. *Per Vindicationem* legabatur, cum dicebat Teſtator: *Do; Lego; Capito; Sumito;* ſive *Habeto.* Ulp. *d. T.* XXIV. §. 3. Caj. *d. T.* VII. §. 1. Quæ Vindicatio dominum faciebat Legatarium, ſimul atque heres adiiſſet, ita ut adverſus quemvis *Actione in Rem* uti poſſet. Theoph. *d. l.*

§. 8. *Per Damnationem*, cum dicebat: *Heres meus damnas eſto dare; Dato; Facito; Heredem meum dare jubeo.* Ulp. *d. T.* XXIV. §. 4. Caj *d. T.* VII. §. 2. Unde naſcebatur *Actio Perſonalis ex Teſtamento.* Theoph. *d. l.*

§. 9. *Sinendi modo*, cum dicebat: *Heres meus damnas eſto ſinere, Lucium Titium ſumere illam rem, ſibique habere.* Ulp. *d. T.* XXIV. §. 5. Caj. *d. T.* VII. §. 6. Unde ſimiliter competebat *Actio ex Teſtamento.* Theoph. *d. l.*

§. 10. *Per Præceptionem*, cum dicebat: *Lucius Titius illam rem præcipito*, vel *præcipuam accipito.* Ulp. *d. T.* XXIV. §. 6. Theoph. *d. l.* Quod non niſi uni ex heredibus relinqui poterat, & locum faciebat *Actioni Familiæ erciſcundæ.* Caj. *d. T.* VII. §. 7. Theoph. *d. l.*

§. 11. Sed ſolennitas verborum in ultimis voluntatibus ſublata; *l.* 15. *C. de teſtam. l. ult. C. qui admitt. ad bon. poſſeſſ. poſſ.* omnibusque legatis eadem natura data eſt. *l.* 1. *C. comm. de legat.* §. 2. *I. h. t.*

§. 12. *Fideicommiſſum* eſt, quod non civilibus verbis ſeu directe, ſed obliquis & precative relinquitur. Ulp. *T.* XXV. *pr.*

§. 13. Idque duplex eſt, *Univerſale*, & *Particulare* ſeu *Singulare.* arg. *t. I. de fideic. hered.* & *de ſing. reb. per fideic. relict.*

§. 14. *Fideicommiſſum Univerſale* eſt, *cum vel tota hereditas, vel pars hereditatis, relinquitur titulo univerſali.* §. 2. *I. de fideic. her.*

§. 15.

§. 15. *Particulare* vero ſeu *Singulare*, (de quo hic tantum agitur) *cum res ſingulæ relinquuntur titulo ſingulari. pr. I. de ſing. reb. per fideic. relict.*

§. 16. Inter *Legata* autem & *Fideicommiſſa* olim etiam multum intererat. I. In *Legatis* enim verba ſolennia erant neceſſaria; in *Fideicommiſſis* non.

II. *Legata* relinqui tantum poterant in teſtamento, aut codicillis teſtamento confirmatis; §. 10. *I. de fideic. hered. Fideicommiſſa* etiam codicillis non confirmatis.

III. *Legatorum* ſtricta; *Fideicommiſſorum* pinguior erat natura. v. Ulp. *T.* XXIV. *pr. T.* XXV. *pr.* Caj. *L.* II. *T.* VII. §. 3. *I. h. t.*

§. 17. Sed & hæc jure novo mutata, omniaque *Legata*, quemadmodum inter ſe, ita *Fideicommiſſis Singularibus* exæquata ſunt, ut nulla ſit (quoad effectum) inter ea differentia, ſed quod deeſt *Legatis*, hoc jam repleatur ex natura *Fideicommiſſorum*, & ſi quid amplius eſt in *Legatis*, per hoc creſcat *Fideicommiſſorum* natura. *l.* 1. *D. de leg.* 1. *l.* 2. *C. comm. de legat.* §. 3. *I. h. t.*

§. 18. *Legata* & *Fideicommiſſa relinquere poſſunt*, quicunque teſtandi jus habent: *l.* 2. *D. l.* 114. *pr.* §. 1. *D. de leg.* 1. *l.* 1. *pr. l.* 22. §. 1. *D. de leg.* 3. junct. *l.* 1. *D. de leg.* 1. Non etiam filiifamilias, ſervi, deportati, ſimilesque. *d. l.* 1. *pr.* §. 1. *& ſeqq. D. de leg.* 3.

§. 19. *Relinqui poſſunt illis*, cum quibus eſt teſtamenti factio, ſc. paſſiva: §. 24. *I. h. t.* Non in metallum damnatis, deportatis, ſimilibusque; *l.* 3. *pr. D. quæ pro non ſcript. l.* 16. *D. de interdict. & releg.* exceptis alimentis, quæ, relicta præſtanda ſunt. *dd. ll. l.* 11. *D. de aliment. leg.*

§. 20. Incertis perſonis, quas incerta opinione teſtator animo ſuo ſubjicit, olim legari non poterat; §. 25. *I. h. t.* Ulp. *T.* XXIV. §. 18. certum enim de-

 bet

bet esse consilium testatoris. Ulp. *T.* XXII. §. 4. Licet Pauperibus, *l.* 24. *C. de Episc. & Cler.* Civitatibus, *l.* 117. *l.* 122. *D. de leg.* 1. *l.* 12. *C. de her. inst. l.* 26. *D. ad SCt. Treb.* Vicis, *l.* 73. §. 1. *D. de leg.* 1. Corporibus & Collegiis licitis relicta rata essent. *l.* 1. §. 15. *D. ad SCt. Treb.*

§. 21. Postumo etiam alieno, i. e. ei, qui natus inter suos heredes futurus non est, (quia similiter quodammodo incertus est,) inutiliter antea legabatur. §. 26. *I. h. t.*

§. 22. Sed utrumque mutatum est; §. 27. *I. h. t.* dummodo in præsens, vel ex futuro eventu certitudo aliqua apparere, & voluntas defuncti exitum habere possit..

§. 23. Servo heredis pure inutiliter legatur; §. 32. *I. h. t.* vi ipsa enim heredi a semet ipso legatur, quod fieri nequit, cum nemo sibi ipsi possit esse creditor & debitor. *l.* 18. *l.* 116. §. 1. *D. de legat.* 1. Nec quicquam proficit, si vivo testatore de potestate heredis exierit, propter *Regulam Catonianam. d.* §. 32. *l.* 1. *D. de reg. Caton.*

§. 24. Sub conditione vero servo legari potest; *d.* §. 32. *I. h. t.* ad conditionalia enim *Regula Catonis* non pertinet. *l.* 4. *D. de reg. Caton.*

§. 25. Quin autem, herede instituto servo, Domino ejus recte legetur, non dubitatur; quia per eum servum alius heres effici potest, quo casu legatum utile est. §. 33. *I. h. t.*

§. 26. *Relinqui possunt Legata & Fideicommissa ab iis*, ad quos vel ex expressa, vel ex tacita voluntate defuncti, aliquid perventurum est: *l.* 92. §. *ult. D. de leg.* 1. *l.* 1. §. 6. *D. de leg.* 3. *l.* 9. *C. de fideic. l.* 8. §. 1. *D. de jur. codicill.* puta ab herede instituto, *d. l.* 9. *C. de fideic.* & substituto; *l.* 74. *D. de legat.* 1. *l.* 34. §. *ult. D. de vulg.*

vulg. & *pup. subst. l.* 11. §. 5. *D. ad L. Falcid.* nec non ab ipso Legatario & Fideicommissario, *pr. I. de sing. reb. per fideic. rel.* eorumque herede. *l.* 5. §. 1. *D. de leg.* 3.

§. 27. Ita tamen, ut nemo onerari possit ultra, quam ipsi relictum est. §. 1. *I. de sing. reb. per fideic. relict. l.* 114. §. 3. *l.* 122. §. *ult. in f. D. de leg.* 1.

§. 28. *Legari* & *per Fideicommissum relinqui possunt res* omnes, quæ sunt in rerum natura, vel esse possunt, & quæ sunt in commercio. §. 4. *I. h. t.*

§. 29. Res vero, quæ in rerum natura non sunt, neque esse possunt, legari nequeunt. arg. §. 1. *I. de inut. stip.*

§. 30. Sed si futuræ sunt, veluti *Fructus*, *qui in illo fundo nati erunt*, recte legantur. §. 7. *I. h. t. l.* 24. *D. de leg.* 1. *l.* 17. *D. de leg.* 3.

§. 31. Quarum rerum legatum *purum* habetur, quoad transmissionem; *l.* 25. §. 1. *D. quand. dies leg. ced. l.* 99. *D. de cond.* & *dem.* pro *conditionali*, quoad obligationem. *l.* 5. *D. de trit. vin. ol. l.* 1. §. *ult. D. de cond.* & *dem.*

§. 32. Si enim nihil natum est, nihil debetur: utique si fundus *taxationis gratia* adjectus sit; *d. l.* 5. *D. de trit. vin. ol. l.* 8. §. 2. *D. de leg.* 2. si vero tantum *demonstrationis gratia*, secus est. *l.* 12. *D. de alim. leg. l.* 13. *D. de trit. leg. l.* 17. §. 1. *D. de ann. leg.*

§. 33. Res, *quæ in commercio non sunt*, vel *absolute* & *simpliciter* non sunt in commercio, veluti Campus Martius, Basilicæ, Templa, quarum rerum legatum prorsus inutile est, adeo, ut ne quidem æstimatio debeatur. §. 4. *I. h. t. l.* 39. §. 8. & *seqq. D. de leg.* 1.

§. 34. Vel non sunt in commercio *certo modo* & *secundum quid,* veluti ædibus juncta, quamdiu juncta sunt: *l.* 41. §. 1. & *seqq. l.* 43. *D. de leg.* 1. quarum

rum rerum legatum pure relictum propter *Regulam Catonianam* inutile eſt; ſub conditione, ſi ædibus juncta non ſint, relictum valet. *d. l.* 41. §. 2.

§. 35. Vel ſunt quidem *in commercio quorundam,* ſed non omnium; quo caſu diſtinguendum. Si enim teſtator & heres rei legatæ commercium habeant, Legatarius non habeat, legatum non ſubſiſtit; *l.* 49. §. 2. *D. de leg.* 2. quia ei, qui dominium acquirere non poteſt, legari nequit: *l.* 9. §. *ult. D. de don.* ſi vero Legatarius rei commercium habeat, legatum valet. *d. l.* 49. §. 3. *D. de leg.* 2. Non obſt. *l.* 40. *D. de leg.* 1. ubi ſecunda negatio delenda videtur.

§. 36. Quæcunque res itaque ſunt in commercio Legatarii, legari poſſunt, ſive illæ ſint *Corporales,* ſive *Incorporales;* veluti Nomina & Servitutes: *l.* 41. *pr. D. de leg.* 1. §. 21. *I. h. t. t. t. D. de uſu & uſufr. leg. t. D. de ſerv. leg.* ſive *Mobiles* ſint, ſive *Immobiles:* ſive teſtatoris *Propriæ* ſint, ſive *Alienæ. l.* 39. §. 7. *l.* 40. *D. de leg.* 1. §. 4. *I. h. t.*

§. 37. Lege XII. Tab. quidem de *ſuo* tantum diſponendi poteſtas teſtatori conceſſa eſt; *l.* 120. *D. de V. S.* ſed, qui legat rem alienam, de *ſuo* legare intelligitur.

§. 38. Debet enim heres eam redimere & præſtare, etiamſi difficilis ejus ſit paratio. *d. l.* 39. §. 7. *D. de leg.* 1. Vel ſi eam non poteſt redimere, eo quod dominus eam vendere nolit, aut immodicum pretium exigat, *l.* 14. §. *ult. l.* 30. §. *ult. D. de leg.* 3. *l.* 71. §. 3. *D. de leg.* 1. æſtimationem ejus, Judicis arbitrio ſtatuendam, *d. l.* 71. §. 3. *D. de leg.* 1. dare tenetur. §. 4. *I. h. t.*

§. 39. Si tamen defunctus ſciebat (quod legatarius probare debet, *d.* §. 4. *I. h. t. l.* 21. *D. de prob.*) rem alienam eſſe; non ſi ignorabat. Forſitan enim,

ſi

si scivisset alienam rem esse, non legasset. *d.* §. 4. *I. h. t.* Nisi forte proximæ personæ reliquerit, i. e. tali, cui verisimile sit quovis modo legaturum fuisse. *l.* 10. *C. de legat.*

§. 40. Quod si res aliena legata fuerit, & ejus rei vivo testatore Legatarius dominus factus fuerit, si quidem ex *Causa Onerosa*, puta emtionis, *ex Testamento actione* pretium consequi potest; si vero *ex Causa Lucrativa*, veluti ex donatione, agere non potest. Duæ enim lucrativæ causæ in eundem hominem & eandem rem concurrere non possunt. §. 6. *I. h. t. l.* 108. §. 4. *D. de leg.* 1. *l.* 17. *D. de O. & A.*

§. 41. Ratio est, quia, cum res creditoris jam esse cœpit, in eum casum devenit obligatio, a quo incipere non potuit. §. 10. *I. h. t.* §. 2. *I. de inut. stip.* §. 14. *I. de act.*

§. 42. Diversa ratio est *Causæ Onerosæ*, quia, cui pretium abest, ei adhuc res abesse videtur. *l.* 14. *D. de V. S.*

§. 43. Unde, si ex duobus testamentis (ex eodem testamento, licet bis relictum, semel tantum debetur, *l.* 34. §. 1. *D. de leg.* 1. nisi alia fuerit voluntas testatoris, *l.* 53. §. 2. *D. de legat.* 1.) eadem res seu species eidem debeatur, interest, utrum *Rem*, an *Æstimationem*, ex testamento consecutus sit? Nam si *Rem* habet, agere non potest, quia habet ex causa lucrativa: si *Æstimationem*, agere potest. §. 6. *I. h. t* Ita accip. *l.* 34. §. 2. *D. de leg.* 1. *Æstimatio* enim *Re*, non vero *Res Æstimatione* continetur. *l.* 88. *D. de V. S.*

§. 44. Si quis v. c. fundum communem legaverit, non adjecta portione, sed *Meum* nominaverit, portio ejus tantum debetur; *l.* 5. §. *ult. D. de leg.* 1. arg. *l.* 67. §. 8. *D. de leg.* 2. si vero *Omnem* dixerit, totus debetur. *l.* 68. *pr. D. de leg.* 3.

§. 45.

§. 45. Similiter, si quis rem obligatam creditori alicui legaverit, necesse habet heres (nisi aliud testator voluerit) eam luere seu liberare. §. 5. *I. h. t.* *l.* 57. *D. de leg.* 1. *l.* 6. *C. de fideic.* Si modo defunctus obligatam sciverit; si enim nesciverit, Legatarius luere debet: nisi testator etiam relicturus fuisset, si scivisset obligatam. *l.* 57. *D. de leg.* 1. *l.* 6. *C. de fideic.* *l.* 10. *C. de legat.*

§. 46. Sed si rem Legatarii quis ei legaverit, inutile est legatum; quia, quod proprium est ipsius, amplius ejus fieri non potest. §. 10. *I. h. t.* Unde etiam stipulatio & emtio rei suæ inutilis est; *l.* 82. *D. de V. O. l.* 16. *D. de contr. emt.* quia Dominium non nisi ex una causa acquiri potest. *l.* 3. §. 4. *D. de acq. poss.*

§. 47. Adeo ut, licet Legatarius alienaverit eam, non debeatur, nec ipsa res, nec ejus æstimatio. *d.* §. 10. *l.* 41. §. 2. *D. de leg.* 1. Rejecta sententia Celsi, quæ extat in *l.* 1. §. *ult.* *D. de reg. Cat.*

§. 48. Neque tantum res legari possunt, sed etiam *Facta:* dummodo juri non sint contraria, *l.* 112. §. 3. *D. de leg.* 1. & tertio sint utilia. *l.* 114. §. 14. *D. eod.* Alias enim tale legatum, tanquam nudum præceptum, & inepta voluntas impune contemnitur. *l.* 113. §. 5. *D. de leg.* 1.

§. 49. Relinqui autem possunt *Legata* & *Fideicommissa* non tantum in *Testamento*, sed & *Codicillis.* *l.* 8. §. 1. 5. 6. *l. ult.* *D. de jur. codicill.* *l.* 43. *D. de man. test.* Non tantum *pure*, sed & *sub conditione.* arg. §. 9. *I. de hered. instit.* Nec verbis tantum directis & solennibus, sed & quibuscunque aliis: dummodo ex iis de voluntate defuncti constare possit. §. 3. *I. h. t.*

§. 50. Adeo ut, licet in *nomine* erratum sit, legatum nihilominus utile sit. §. 29. *I. h. t. l.* 6. *D. de reb. cred.*

§. 51.

§. 51. Si quidem erratum fit in *Nomine proprio*, five *Hominis*, puta *Prænomine*, i. e. proprio in fpecie, *Nomine*, i. e. totius generis, *Cognomine*, i. e. familiæ, vel *Agnomine*, i. e. ab eventu impofito; *d.* §. 29. *I. h. t. l.* 4. *C. de teftam.* five *Rei*, puta, fi quis fundum *Cornelianum* pro *Semproniano* nominaverit. *l.* 4. *D. de leg.* 1.

§. 52. Secus enim eft, fi erratum fit in *nomine* rei *appellativo:* puta, fi, cum *Veftem* legare vellet, *Supellectilem* dixerit. Quia rerum vocabula naturæ confona publica ac immutabilia, alia autem mutabilia funt. *l.* 4. *D. de leg.* 1. *l.* 7. §. 2. *D. de fupellect. leg.* add. *l.* 3. *D. de reb. dub.*

§. 53. An uni res plures, an una eademque res pluribus conjunctim relinquatur, nihil intereft. Quo cafu, fi omnes perveniant ad legatum, fcinditur inter eos legatum, feu concurfu partes faciunt. §. 8. *I. h. t. l.* 3. *pr. D. de ufufr. accrefc. l.* 80. *D. de leg.* 3.

§. 54. Sed fi alter deficiat, quia fpreverit legatum, aut vivo teftatore (mortuo enim eo cedit dies legati, *l. un.* §. 5. *C. de cad. toll.* ideoque non ad collegatarium, fed ad heredes transmittit, *l.* 5. *D. quand. dies leg. ced.*) deceffserit, vel alio quoquo modo defecerit, totum ad collegatarium pertinet. *d.* §. 8. *I. h. t. Jure* fcil. *Accrefcendi*, quod inter omnes conjunctos, etiam eos, qui *verbis tantum conjuncti* funt, locum habet. *l.* 89. *D. de leg.* 3. vid. fupr. *ad t. D. de ufufr. accr.* §. 2. *& feqq.*

§. 55. Cavendum tamen, ne legatum conferatur in arbitrium heredis, vel tertii; *l.* 43. §. 2. *D. de leg.* 1. *l.* 52. *D. de cond. & dem.* licet in arbitrium Legatarii conferri poffit. *l.* 65. §. 1. *D. de leg.* 1. *l.* 69. *D. de cond. & dem.*

§. 56.

§. 56. *Captatoriæ* etiam *ſcripturæ*, quemadmodum locum non habent in hereditatibus, ſic nec in legatis valent. *l.* 64. *D. de leg.* 1.

§. 57. *Effectus* autem *Legatorum* & *Fideicommiſſorum* legitime relictorum eſt, quod ea ab herede *Legatariis* & *Fideicommiſſariis* præſtanda ſint. *pr. I. h. t.*

§. 58. Quem in finem *Legatariis* & *Fideicommiſſariis* triplex competit Actio, *Rei* ſcil. *Vindicatio*, *Actio in perſonam ex Teſtamento*, & *Hypothecaria. l.* 1. *C. comm. de legat.* §. 2. *I. h. t.*

§. 59. *Rei Vindicatio* naſcitur ex dominio, *l.* 23. *pr. D. de R. V.* quod recta via tranſit in Legatarium & Fideicommiſſarium; *l.* 80. *D. de leg.* 2. *l.* 64. *D. de furt.* eaque tum locum habet, cum legatum eſt certum corpus, ſeu ſpecies Teſtatoris propria. arg. *l.* 54. *D. de R. J.*

§. 60. *Actio in Perſonam ex Teſtamento* naſcitur ex quaſi contractu *Aditionis hereditatis*; §. 5. *I. de obl. quæ quaſ. ex contr.* quæ tantum contra heredem locum habet: *d.* §. 5. & ſi plures ſint, contra ſingulos competit pro partibus hereditariis. *l.* 33. *pr. D. de leg.* 2. *l.* 17. *D. de duob. reis.*

§. 61. *Actio Hypothecaria* vero naſcitur ex jure pignoris, quo omnia bona Teſtatoris Legatariis & Fideicommiſſariis tacite pignori obligata ſunt. *l.* 1. *C. comm. de legat.*

§. 62. Quæ Actiones non tantum ad ipſas res legatas petendas competunt, ſed & ad fructus & acceſſiones, nec non uſuras ex tempore moræ. *l.* 39. §. 1. *D. de leg.* 1. *l.* 42. *D. de uſur. l.* 78. §. 2. *l.* 87. §. 1. *D. de leg.* 2. *l.* 1. *l.* 2. *C. de uſur. & fruct. legat.*

LIBER

Liber XXXIII. Titul. I.

De Annuis Legatis, Et Fideicommissis.

§. 1. Expositis *Legatis* & *Fideicommissis in genere*, subjiciuntur, ob Jus singulare, quod in iis obtinet, *Legata* quædam *Specialia*.

§. 2. Quale I. est *Annuum Legatum & Fideicommissum: cum* scil. *in singulos annos aliquid relinquitur. l.* 1. *l.* 2. *l.* 4. *D. h. t.*

§. 3. Quod vel *Expresse* relinquitur, *d. l.* 1. *l.* 2. *l.* 5. *l.* 7. *pr. l.* 10. *pr. l.* 12. *l.* 13. *pr.* §. 1. *l.* 18. *pr.* §. 1. *l.* 19. *pr. D. h. t.* vel *Tacite;* veluti, si ita legetur, *Attiæ, donec nubat, quinquaginta damnas esto heres meus dare.* Licet enim non sit adscriptum *in annos singulos*, in annos singulos tamen relictum intelligitur. *l.* 17. *pr. D. h. t.* add. *l.* 58. §. 1. *D. de usufr.*

§. 4. Est autem *Legatum Annuum* non unum, sed multiplex: *l.* 4. *l.* 11. *D. h. t. l. un. pr. D. quand. dies usufr. leg. ced. l.* 10. *D. quand. dies leg.* & quidem *primi* anni *purum*, *sequentium* vero *conditionale;* quia huic legato tacite inest conditio, *si vivat. d. l.* 4. *l.* 11. *D. h. t.*

§. 5. Unde & non semel, sed sæpius hujus legati dies cedit; *primi* scil. anni ex die mortis testatoris, *sequentium* vero ex initio singulorum annorum. *l.* 12. *pr.* §. 1. 3. *D. quand. dies leg. ced.* Et si ingressu cujuslibet anni decesserit Legatarius, ejus anni legatum heredi suo relinquit. *l.* 8. *D. h. t.* Quod in usufructu non ita est; cum Fructuarius, etiamsi maturis fructibus, nondum tamen perceptis, decesserit, heredi suo non relinquat. *l.* 8. *D. h. t.* §. 36. *I. de R. D.*

§. 6. Præſtandum eſt legatum annuum eo loco, qui a teſtatore adſcriptus eſt; vel ſi non adſcriptus ſit, quocunque loco petetur. *l.* 1. *D. h. t.*

§. 7. Et quidem ea quantitate, quæ a teſtatore expreſſa eſt; licet minus natum ſit. *l.* 17. §. 1. *D. h. t. l.* 12. *D. de alim. leg.*

§. 8. Si vero quantitas expreſſa non ſit, id relictum videtur, quod teſtator præſtare ſolitus eſt; vel modus ex facultatibus defuncti, & caritate ac dignitate Legatarii, ſtatuendus. *l.* 14. *D. h. t. l.* 22. *D. de alim. leg.*

§. 9. *Finitur* autem hoc legatum, I. Tempore adjecto. *l.* 17. *pr. l.* 18. *pr. D. h. t.*

II. Morte Legatarii: *l.* 4. *l.* 8. *D. h. t. l.* 20. *D. quand. dies leg. ced.* licet in *Stipulatione, in annos ſingulos* concepta, ſecus ſit. *l.* 16. §. 1. *D. de V. O.*

III. Præſcriptione XXX. annorum: ita tamen, ut ſingulorum annorum legatum tanto tempore præſcribi debeat. *l.* 7. §. 4. *ſ. C. de præſcr.* XXX. *vel* XL. *annor.*

§. 10. II. *Menſtruum Legatum, cum in ſingulos menſes aliquid relinquitur:* cujus eadem, quæ *Annui Legati*, ratio eſt. v. *l.* 18. §. 1. *D. h. t. l.* 12. §. 6. *D. quand. dies leg. ced. l.* 7. §. *ult. C. de præſcr.* XXX. *vel* XL. *ann.*

Titul. II.

De Usu, Et Usufructu, Et Reditu, Et Habitatione, Et Operis, Per Legatum, Vel Fideicommissum Datis.

§. 1. III. Legatum *Uſus:* qui non tantum pactionibus & ſtipulationibus conſtitui, ſed &

& legari poteſt; *pr. I. de uſu.* junct. §. 1. *I. de uſufr. l.* 3. §. 3. *D. eod.* & ordinario minus continet, quam *Uſusfructus.* §. 1. *I. de uſu & hab.*

§. 2. IV. *Legatum Uſusfructus:* qui ſimiliter teſtamento recte relinquitur; §. 1. *I. de uſufr.* dum modo relinquatur *Uſusfructus fundi* vel ſimilis rei, non itineris, actus, viæ, aquæductus: quia *ſervitus ſervitutis eſſe non poteſt. l.* 1. *D. h. t.* Licet incerti actio ſit cum herede, ut Legatario, quamdiu vixerit, eundi, agendi, ducendi facultatem præſtet. *d. l.* 1.

§. 3. Sive autem *Uſusfructus*, ſive *Fructus annui fundi*, v. c. *Corneliani*, legentur, nihil intereſt; *l.* 41. *D. h. t. l.* 20. *D. de uſufr.* niſi alia ſit mens teſtatoris. *d. l.* 41. *l. un. pr. D. quand. dies uſusfr. leg. ced.*

§. 4. Quod Legatum ſimplex eſt, non multiplex, uti *Annuum:* niſi *Uſusfructus alternis annis* legetur: quo caſu non unum, ſed plura legata ſunt. *l.* 13. *D. h. t.*

§. 5. Sive uni *Uſusfructus* legetur, ſive pluribus, ſimiliter non intereſt. Ubi tamen ſciendum, quod, ſi quis alicui uſumfructum ſeparatum a proprietate relinquere velit, *detracto uſufructu* proprietatem legare debeat, hoc modo: *Titio fundum detracto uſufructu lego; Sejo ejusdem fundi uſumfructum heres dato.* Quod niſi fecerit, uſusfructus inter eos communicabitur. *l.* 19. *l.* 26. §. 1. *D. h. t. l.* 58. *D. de V. O.*

§. 6. Non etiam intereſt, an unius pluriumve rerum uſusfructus relinquatur, an omnium bonorum. *l.* 24. *l.* 37. *D. h. t.* Quo caſu omnium rerum, etiam Calendarii, uſusfructus ad Legatarium pertinet. *d. l.* 37. *D. h. t.*

§. 7. Quemadmodum autem *Annuum legatum*, ſic & *Uſusfructus* morte Fructuarii exſtinguitur. *l.* 8. *D. de ann. leg.*

§. 8. V. *Legatum Reditus:* quo continetur annua præ-

præſtatio fructuum, ex re quadam hereditaria provenientium. *l.* 38. *D. h. t. l.* 6. *D. uſufr. quemadm. cav.*

§. 9. Quod a *Legato Uſusfructus* in multis differt; *Reditu* enim *legato*, non Legatarius, ſed Heres fructus percipit, eosque Legatario præſtat. Unde & Heres fundum, cujus reditus legatus, vendere poteſt, neque habitationem Legatario præſtare cogitur. *l.* 38. *D. h. t.*

§. 10. Quod ſi legatum Civitati relictum eſt, ut ex reditibus quotannis, in ea civitate, memoriæ conſervandæ defuncti gratia, ſpectaculum celebretur, quod illic celebrare non licet, quantitas, quam in ſpectaculum defunctus deſtinavit, non cedit lucro heredum; ſed adhibitis heredibus, & primoribus civitatis, diſpiciendum eſt, in quam rem converti debeat fideicommiſſum, ut memoria teſtatoris alio & licito genere celebretur. *l.* 16. *D. h. t. l.* 4. *D. de adm. rer. ad civ. pert.*

§. 11. VI. *Legatum Habitationis:* quod, ſi in ſingulos annos relictum eſt, multiplex eſt, & ab initio cujusque anni debetur. *l.* 11. *D. h. t. l.* 12. §. 1. *D. quand. dies leg. ced.* Si vero ſimpliciter, vel *Quoad vivet*, unum eſt legatum, & ſemel tantum dies cedit. *l.* 15. *pr. D. h. t.*

§. 12. VII. *Legatum Operarum:* quo continetur jus percipiendi omnem utilitatem ex operis alterius, *l.* 3. *l.* 4. *l.* 5. *D. de op. ſerv. l.* 2. *D. h. t.* ſive ſervi, ſive hominis liberi. *l.* 2. *l.* 3. *D. h. t.*

§. 13. Cujus legati dies cedit non ex quo adita eſt hereditas, ſed ex die petitionis. *l.* 7. *D. h. t.*

§. 14. Idque capitis deminutione, vel non utendo non amittitur; *l.* 2. *D. de op. ſerv. l.* 2. *D. h. t.* & ad heredes transmittitur. *l.* 2. *D. h. t.*

TITUL.

Titul. III.

De Servitute Legata.

§. 1. VIII. Legatum *Servitutis*, fcil. Realis: quo fenfu *Servitus* fimpliciter pofita non femel accipitur. v. *Infcr.* ; *l.* 4. *l.* 8. *D. de fervit. l.* 2. *D. fi ferv. vind.* §. *un. in f. I. de reb. corp. & incorp.* §. *ult. I. de ufu.*

§. 2. Quæ illis demum legari poteft, quibus utilis effe poteft, prædium fcil. vicinum habentibus. *l.* 1. *l.* 2. *l.* 3. *D. h. t.*

§. 3. Dies autem hujus legati cedit a morte teftatoris; *l.* 3. *D. h. t.* junct. *l. un.* §. 5. 6. *C. de cad. toll.* neque morte Legatarii finitur, fed ad heredes transmittitur. *l.* 6. *D. h. t. l.* 4. *D. de S. P. R.* Quod utrumque in *Ufufructu* legato fecus eft. *l. un.* §. 2. *D. quand. dies ufusfr. leg. ced.* §. 3. *I. de ufufr.*

Titul. IV.

De Dote Prælegata.

§. 1. IX. Legatum *Dotis*, *cum Maritus uxori dotem legat: l.* 1. *pr. D. h. t.* §. 15. *I. de legat.* quæ non tantum *legari*, *d.* §. 15. *I. de legat.* fed & *prælegari*, *Infcr. h. t. l.* 77. §. 12. *D. de leg.* 2. & *relegari* dicitur; *l.* 1. *pr.* §. 1. 2. 11. *l.* 2. *l.* 5. *D. h. t.* quia reddi potius, quam dari videtur. *d. l.* 77. §. 12. *D. de leg.* 2.

§. 2. Eft tamen nihilominus utile hoc legatum, quia plenius eft *Legatum Dotis*, quam *de Dote Actio. d.* §. [illegible] *I. de legat.*

§. 3. I. Propter repræsentationem in dote pecuniaria; *l.* 1. §. 2. *D. h. t.* quæ olim annua bima trima die, i. e. tribus annuis pensionibus reddebatur: Ulp. *Fragm. T.* VI. §. 8. Jure novo vero annua demum die restituitur. *l. un.* §. 7. *C. de rei uxor. act.*

§. 4. II. Quia excludit Pacta Dotalia mulieri damnosa. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 5. III. Quia solutio ejus differri nequit ob donationes in mulierem factas, vel impensas non necessarias. *l.* 5. *D. h. t.*

§. 6. Sed si Maritus, quam non accepit, Dotem legaverit, videndum, an simpliciter legaverit? Quo casu inutile est legatum; §. 15. *I. de legat.* quia non apparet, quid vel quantum legatum sit: *l.* 75. §. 1. *D. de leg.* 1. an vero certa pecunia, vel certum corpus, aut instrumentum demonstratum sit? Quo casu legatum valet; *d.* §. 15. *I. de legat. l.* 6. §. 1. *l.* 8. *D. h. t.* quia falsa demonstratio legatum non vitiat. §. 30. *I. de legat. l.* 75. §. 1. *D. de leg.* 1.

§. 7. Differt autem a *Dote Relegata*, *Legatum Dotis*; cum non maritus uxori, sed alius aliquis Virgini vel Viduæ, certam quantitatem, dotis nomine, relinquit. *l.* 71. §. 3. *D. de cond. & dem.*

§. 8. Quod tacitam in se continet conditionem, *si nuptiæ sequantur*: *l.* 3. *l.* 21. *l.* 41. §. 1. *D. de jur. dot. l.* 21. *D. de V. O.* iisque non secutis exstinguitur. *l.* 71. §. 3. *D. de cond. & dem.*

Titul.

Titul. V.

De Optione Vel Electione Legata.

§. 1. X. Legatum *Optionis* seu *Electionis*, (quæ sunt synonyma, *Inscr. l. 2. pr. l. 4. l. 8. pr. D. h. t. l. 5. pr. D. de leg. 1.*) ubi testator ex servis suis, vel aliis rebus, Legatarium rem quandam optare, seu eligere jubet. §. 23. *I. de legat.*

§. 2. Quod olim in se conditionem habebat, ut, nisi ipse Legatarius vivus optasset, ad heredem legatum non transmitteret. *d.* §. 23. Sed ex Constitutione Imp. Justiniani heredi Legatarii optare etiam licet. *l. ult. C. comm. de leg. d.* §. 23. *I. de legat.*

§. 3. In qua *l. ult.* & illud constitutum est, ut, si forte plures sint Legatarii, vel unius plures heredes, & in eligendo dissentiant, sorte hoc dirimatur: ut unus rem habeat, reliquis portionum suarum pretium præstetur. *d.* §. 23.

§. 4. *Optare* itaque seu *eligere potest* tum Legatarius, tum heres ejus; *d. l. ult. d.* §. 23. ipse scil. non etiam per procuratorem. *l. 77. l. 123. D. de R. J.*

§. 5. Post aditam hereditatem; *l. 16. D. h. t.* intra tempus a Testatore vel Prætore præfinitum. *l. 6. l. 8. D. h. t.*

§. 6. Estque hæc Electio liberrima, ut Legatarius id optare possit, quod velit, *l. 2.* §. 1. *D. h. t.* quodque optimum est. *l. 9.* §. 1. *D. de dol. mal.*

§. 7. Ubi autem semel optavit, mutare voluntatem amplius non potest, quia omne jus legati prima testatione consumsit. *l. 20. l. 2.* §. 2. 3. *l. 3. l. 4. l. 5. l. 10. l. 16. D. h. t. l. 5. pr. D. de leg. 1.*

§. 8. Non tantum vero Legatarius eligere potest, si

si *Optio* expresse legata sit; sed & si *Homo*, aliave res in *Genere* relicta sit. *l.* 2. §. 1. *D. h. t.* §. 22. *I. de legat.*

§. 9. Quod tamen legatum indistincte non procedit.

§. 10. Legatum enim *Generis Summi*, puta *Substantiæ*, ut & *Subalterni*, puta *Animalis*, inutile est; quia redigi potest ad minimum.

§. 11. Legatum vero *Generis Infimi* seu *Speciei*, si certam determinationem a natura habeat, & utilitatem contineat, qualis est *bos*, *equus* &c. valet. v. *l.* 13. *l.* 37. *D. de leg.* 1.

§. 12. Quod si certam determinationem a natura non habeat, uti *fundus*, *domus* &c. v. *l.* 24. §. 3. *D. de leg.* 1. *l.* 60. *D. de V. S.* videndum, an testator talem rem in bonis habeat? & valet: an non habeat? & non valet, sed magis derisorium est. *l.* 69. §. 4. *D. de jur. dot. l.* 71. *pr. D. de leg.* 1.

§. 13. Ubi igitur legatum *Generis* valet, electio (etiam cum domus legata est, *l.* 71. *pr. D. de leg.* 1.) quoque Legatarii est, non heredis: *l.* 2. §. 1. *D. h. t.* §. 22. *I. de legat. l.* 108. §. 2. *D. de leg.* 1. nisi forte aliud testator dixerit, vel voluerit. *d.* §. 22. *I. de legat. l.* 37. §. 1. *D. de leg.* 1.

§. 14. Sed hæc electio non est libera; id enim, quod optimum est, eligere nequit: licet nec id, quod pessimum est, accipere cogatur. *d. l.* 37. *pr. D. de leg.* 1.

§. 15. Ex quibus differentiæ, inter *Legatum Optionis*, & *Generis*, simul manifestæ sunt.

Titul.

Titul. VI.

De Tritico, Vino, Vel Oleo Legato.

§. 1. Sunt etiam quædam Legata, quæ ſingulari jure cenſentur, tum ex verborum uſu & proprietate, tum ex conſuetudine teſtatoris; ita tamen, ut ante omnia ad voluntatem teſtatoris attendendum ſit. *l.* 1. *l.* 9. *pr.* §. 1. *l.* 13. *D. h. t. l.* 7. *l.* 8. *D. de ſupell. leg. l.* 69. *D. de leg.* 3. *l.* 35. §. 3. *D. de her. inſt. l.* 12. §. 3. *in f. D. de leg.* 1.

§. 2. Tale eſt I. Legatum *Tritici:* quod, uti varii generis eſt, *l.* 94. *D. de V. O.* ita omne frumentum continere non videtur. v. *l.* 77. *D. de V. S.*

§. 3. Si quis vero *Tritici modios centum Titio legaverit, qui ſinguli pendeant pondo centum*, legatum inutile eſt; quoniam ejusmodi triticum in rerum natura non eſt. *l.* 7. §. 1. *D. h. t.*

§. 4. II. *Legatum Vini:* quo omne id continetur, quod ex vinea natum vinum permanſit, vel quod teſtator *Vini* nomine habuit. *l.* 1. *l.* 9. *pr. D. h. t.*

§. 5. Non etiam mulſum, zythum, camum, cerveſia, hydromeli, defrutum, cydoneum, nec acetum; niſi & ea *Vini* numero a teſtatore ſint habita. *l.* 9. *pr. l.* 1. *D. h. t.* add. *l.* 9. §. *ult. D. de contr. emt.*

§. 6. Si *Vinum Vetus* legatum ſit, ex uſu teſtatoris legatum æſtimabitur, id eſt, quot annorum vino pro vetere utebatur; quod ſi non appareat, *Vetus* accipiendum, quod non eſt novum, & *anni prioris vinum* appellatione *Veteris* continebitur. *l.* 9. §. *ult. l.* 10. *l.* 11. *l.* 12. *D. h. t.* add. *l.* 10. *C. de erog. mil. ann.*

§. 7. Quod *ſi certus numerus amphorarum vini* legatur,

gatur, ex eo, *quod in fundo Semproniano natum esset*, & ibi minus natum sit, non plus debetur, quam natum est; quia *taxationis* vicem obtinent verba, *quod natum erit: l.* 5. *D. h. t.* licet, si in annos singulos decem v. c. amphoræ relictæ sint, secus sit. *l.* 13. *D. h. t.* v. supr. *ad t. de leg. & fideic.* §. 31.

§. 8. Legato vino autem non tantum ipsum vinum continetur, sed etiam vasa, scil. minora; non etiam majora, quæ per magnitudinem difficile moveri possunt. v. *l.* 3. § 1. *l.* 6. *l.* 14. *l.* 15. *D. h. t.*

§. 9. III. *Legatum Olei:* cujus si certum pondus, non adjecta qualitate, legetur, non solet quæri, cujus generis oleo uti solitus fuerit testator, aut cujus generis oleum istius regionis homines in usu habeant; & ideo liberum est heredi, cujus velit generis oleum Legatario solvere. *l.* 4. *D. h. t.*

§. 10. Quod si vero *Vinum*, *Oleum*, *Frumentum*, *Acetum*, *Mella*, *Salsamenta*, sine quantitate legata sint, omne, quantum paterfam. reliquit, legatum videtur. *l.* 7. *pr. D. h. t.*

Titul. VII.

De Instructo, Vel Instrumento Legato.

§. 1. IV. Legatum *Fundi instructi:* quo continetur non tantum instrumentum agri, sed & proprium patrisfamilias, omniaque, quæ eo collata sunt, ut instructior esset paterfamilias; sive usus, sive ornatus causa ibi habeantur: ut supellex, mensæ etiam eboreæ, vitrea, aurum & argentum, vinum, oleum, cibaria, vestis, pædagogium, bibliotheca, imagines, ministeria, medicamenta &c. *l.* 12. §. 27. *& seqq. D. h. t.* quæ scil. ibi sunt

eo

eo tempore, quo dies legati cedit. *l.* 28. *D. h. t. l.* 29. *D. quand. dies leg. ced.*

§. 2. Non etiam res venales; pecunia fœnori destinata; *l.* 12. §. 30. *D. h. t. l.* 44. *D. de leg.* 3. *l.* 1. *C. de V. S.* quæ propter tutelam, custodiam, vel securitatem, vel ad tempus eo translata sunt; *l.* 1. *l.* 2. *C. de V. S. d. l.* 12. §. 29. 30. 37. imagines, quæ in ornatu villæ non fuerunt; frumentum; nec denique vina in horreis reposita, quibus paterfamilias alibi instrueretur. *d. l.* 12. §. 36. 39. *D. h. t.*

§. 3. Nisi fundus *cum omnibus, quæ in eodem erunt,* legatus sit; quo casu & hæc præstanda sunt. *l.* 27. §. 3. *D. h. t.*

§. 4. V. *Legatum fundi cum Instrumento:* quod tantum comprehendit Instrumentum fundi ad agriculturam necessarium; non vero supellectilem, cæteraque, quæ forte in fundo sunt, quo instructior esset paterfamilias. *l.* 12. §. 15. 16. 27. *D. h. t.*

§. 5. *Instrumentum Fundi* enim est *Apparatus rerum diutius mansurarum, sine quibus exerceri nequiret possessio; l.* 12. *pr.* §. 1. *& seqq. D. h. t.* seu, *quod fructus quærendi, cogendi, conservandi gratia, paratum est. l.* 8. *pr. D. h. t.*

§. 6. *Quærendi;* veluti homines, qui agrum colunt, & qui eos exercent, præpositive sunt his: quorum in numero sunt villici & monitores; præterea boves domiti, & pecora stercorandi causa parata; vasaque utilia culturæ, quæ sunt aratra, ligones, sarculi, falces putatoriæ, bidentes, & si qua similia dici possunt.

Cogendi; quemadmodum torcularia, corbes, falcesque messoriæ, falces fenariæ, quali vindemiatorii, exceptoriique, in quibus uvæ comportantur.

Conservandi; quasi dolia, licet defossa non sint, & cupæ.

cupæ. *d. l.* 8. *pr. D. h. t.* add. *l.* 13. *l.* 14. *l.* 16. *l.* 17. *l.* 18. *D. h. t.*

§. 7. Sed optimum hic eſt, non propriam verborum ſignificationem ſcrutari, ſed imprimis obſervare, quid teſtator demonſtrare voluerit; deinde, in qua præſumtione ſint, qui in quaque regione commorantur. *l.* 18. §. 3. *D. h. t.*

§. 8. *Exſtinguitur* autem hoc Legatum, ut & *Fundi inſtructi*, ſi fundus exſtinctus vel alienatus ſit; *l.* 1. §. 1. *D. h. t.* §. 17. *I. de legat.* niſi conſtet, teſtatorem *Inſtrumentum* non tanquam acceſſorium, ſed tanquam principale legaſſe. *l.* 5. *D. h. t.*

TITUL. VIII.

DE PECULIO LEGATO.

§. 1. VI. Legatum *Peculii* ſcil. ſervi: *l.* 1. *l.* 24. *D. h. t.* §. 20. *I. h. t.* quod *vel ipſi ſervo* teſtamento manumiſſo expreſſe relinquitur, vel tacite; ſi ſcil. Dominus vivus eum manumiſerit, neque peculium ademerit. §. 20. *I. de legat. Vel Extraneo; d.* §. 20. cui tamen, ſi ſervus ſimpliciter legatus ſit, Peculium non debetur. *l.* 24. *D. h. t.*

§. 2. Ubi vero *Peculium* legatum eſt, ſine dubio, quicquid peculio accedit, vel decedit vivo teſtatore, Legatarii lucro vel damno eſt. *d.* §. 20.

§. 3. Quod ſi poſt mortem teſtatoris, diſtinguitur. Si enim Peculium *ipſi ſervo* fuerit legatum, omne, quod ante aditam hereditatem accedit, Legatario cedit; quia hujusmodi legati dies ab adita demum hereditate cedit. *l.* 8. §. 8. *D. h. t. d.* §. 20. *l.* 7. *in f. l.* 8. *D. quand. dies leg. ced.* Si vero *Extraneo*, non item, niſi ex rebus peculiaribus auctum ſit peculium;

ex-

extraneo enim dies legati cedit ſtatim a morte teſtatoris. *l.* 5. §. 1. & *ſeqq. D. quand. dies leg. ced. l. un.* §. 1. 5. 6. *C. de cad. toll.*

§. 4. Si vero *Servus cum Peculio legatus ſit*, & ſervus vel alienatus, vel manumiſſus, vel mortuus ſit, legatum peculii exſtinguitur. Nam quæ acceſſionum locum obtinent, exſtinguuntur, cum principales res peremtæ ſunt. *l.* 1. *l.* 2. *D. h. t.* §. 17. *I. de leg. l.* 178. *D. de R. J.*

Titul. IX.

De Penu Legata.

§. 1. VII. Legatum *Penus* ſeu *Penoris*: nomen *penus* enim omnibus generibus dictum eſt. *l.* 4. §. 3. *D. h. t.* Gell. *L.* IV. *c.* 1. Quo continentur, *quæ in futurum eſui potuique, vel alendi cauſa ſunt; l.* 3. *l.* 5. *pr. D. h. t.* in uſum patrisfamilias, uxoris, liberorum, vel familiæ, amicorum, clientum, & univerſorum, quos circa ſe habet: ut & jumentorum, quæ dominici uſus cauſa comparata ſunt, non quæ agris deſerviunt, vel locantur. *l.* 3. *pr.* §. 6. 7. *D. h. t.* Gell. *L.* IV. *c.* 1.

§. 2. Continentur etiam ſub *Penu* ligna, & *carbones*, cæteraque, per quæ penus conficitur: ut & *thus*, & *cerei*, in domeſticum uſum parati, *l.* 3. §. 9. *D. h. t.* Gell. *d. l.* nec non *unguentum*, *odores*, *chartæ epiſtolares*, & ad ratiunculam vel logarium paratæ. *d. l.* 3. §. 10. *D. h. t.*

§. 3. Quin & *Vaſa penuaria* continentur, ſine quibus penus recte haberi non poteſt. *l.* 3. §. *ult. l.* 4. *pr. D. h. t.*

§. 4. Non etiam huc pertinent ea, quæ teſtator pro-

promercii causa habuit; *l.* 4. §. 2. *D. h. t.* nec medicamenta; *l.* 5. *pr. D. h. t.* neque dolia, leguminum thecæ, arculæ forte vel sportæ, aliaque, quæ horrei penuarii, vel cellæ penuariæ instruendæ gratia habentur; *l.* 3. §. *ult. D. h. t.* nec denique instrumentum pistrini, neque vasa cocinatoria. *l.* 6. *D. h. t.*

§. 5. Quod si *Penus sit legata, & si ea non detur, certa pecunia;* penus duntaxat in præstatione est, sed quantitas etiam peti potest. Habebit igitur heres oblationem tamdiu, quamdiu lis cum eo de pecunia contestetur; nisi forte aliud tempus, vel mente, vel verbis, testator præstituit. *l.* 1. *D. h. t.*

§. 6. Quod *si* vero *Penus in annos singulos una summa legata sit*, & primo penus non sit præstita, tota summa illico, postquam cessavit heres penum dare, præstari debet, heredis indevotione coërcenda. *d. l.* 1. *in f. D. h. t.*

TITUL. X.

DE SUPELLECTILE LEGATA.

§. 1. VIII. *Legatum Supellectilis:* cujus originem Labeo fuisse ait, quod olim his, qui in Legationem proficiscerentur, locari solerent, quæ sub pellibus usui forent. *l.* 7. *pr. D. h. t.*

§. 2. Est autem *Supellex*, auctore Pomponio, *Domesticum patrisfamilias instrumentum, quod neque argento, auro ve facto, vel vesti annumeratur: l.* 1. *D. h. t.* seu uti Tubero volebat, *Instrumentum quoddam patrisfamiliæ rerum ad cottidianum usum paratarum, quod in aliam speciem non caderet; ut verbi gratia penum, argen-*

argentum, *vestem*, *ornamenta*, *instrumenta agri*, *aut domus*. *l.* 7. §. 1. *D. h. t.* add. *l.* 6. *pr. D. h. t.*

§. 3. Unde *Supellectili legata* hæc continentur, *mensa*, *trapezophora*, *delficæ*, *subsellia*, *scamna*, *lecti* etiam inargentati, *culcitæ*, *toralia*, *impelia*, *vasa aquaria*, *pelves*, *aquiminalia*, *candelabra*, *lucernæ*, *trullæ*; *l.* 3. *pr. D. h. t.* *vasa ænea* vulgaria; *d. l.* 3. §. 1. *capsæ*, *armaria*, nisi librorum, vestium, aut armamentorum gratia parata sunt; *d. l.* 3. §. 2. *vitrea*, *escaria*, & *potoria*, sicut *fictilia*; *d. l.* 3. §. 3. *rhedæ* & *sedularia*; *l.* 4. *D. h. t.* nec non *tapeta*, *l.* 5. *pr. D. h. t.* & similia.

§. 4. Non res animales; *l.* 2. *D. h. t.* penus, vestis, ornamentum, instrumenta agri aut domus; *l.* 1. *l.* 7. §. 1. *l.* 10. *D. h. t.* quæ ad artificii genus aliquod pertinent, *l.* 6. *pr. D. h. t.* pugillares, codices, libri; *l.* 6. §. 1. *l.* 3. §. 2. *D. h. t.* neque vasa ærea, salientis aquæ causa posita. *l.* 11. *D. h. t.*

§. 5. Non etiam priscis temporibus instrumentum ex auro argentove factum, secundum seculi severitatem, nondum admittentis supellectilem argenteam. *l.* 1. *l.* 3. §. *ult. l.* 7. §. 1. *D. h. t.*

§. 6. Sed posterior ætas supellectilem etiam argenteam, imo auream recepit: *l.* 7. §. 1. *l.* 9. §. 1. *D. h. t.* ut nunc non intersit, cujus materiæ sint res, quæ sunt in supellectili; *l.* 3. §. *ult. l.* 7. §. 1. *l.* 9. §. 1. *D. h. t.* & pelves, aquiminalia, candelabra, mensæ, lecti, tum argentei, tum aurei, imo & gemmati, *Supellectili* annumerentur. *d. l.* 3. §. 3. *l.* 7. §. 1. *l.* 9. §. 1. *D. h. t.*

§. 7. Plane, quid proprie hujus legati nomine præstandum sit, non tam ex usu aliorum, quam ex sententia testatoris æstimandum est; *l.* 7. §. 2. *D. h. t.* adeo, ut & error testatoris hic jus faciat. *l.* 3. §. *ult. D. h. t.*

§. 8.

§. 8. Nisi forte ea, de quibus non ambigeretur, quin in alieno genere essent, *Supellectili* adscripserit; quæ hoc legato non continentur. Non enim ex opinionibus singulorum, sed ex communi usu nomina exaudiri debent. *d. l.* 7. §. 2. *D. h. t.*

Liber

Liber XXXIV. Titul. I.

De Alimentis, Vel Cibariis Legatis.

§. 1. Singularem etiam interpretationem recipiunt Legata quædam favorabilia, puta *Alimentorum* & *Cibariorum*.

§. 2. Si *Alimenta* fuerint legata, non tantum aqua debetur, (si scil. in ea regione, veluti Africa, Ægypto, *l.* 14. §. 3. *D. h. t.* fuerint legata, ubi aqua venundari solet,) *l.* 1. *D. h. t.* sed & Cibaria, & vestitus, & habitatio; quia sine his ali corpus non potest. *l.* 6. *D. h. t.*

§. 3. Cætera, quæ ad disciplinam pertinent, legato non continentur; nisi aliud testatorem sensisse probetur. *d. l.* 6. *l.* 7. *D. h. t. l.* 12. *D. de leg.* 3. Licet in *Alimentis* liberis & pupillis præstandis secus fit. *l.* 5. §. 12. *D. de agn. & al. lib. l.* 6. §. 5. *D. de Carbon. ed. l.* 12. §. 3. *D. de adm. tut. l.* 4. *D. ubi pup. educ. deb. l.* 2. *C. de alim. pup. præst.*

§. 4. Præstantur alimenta omnibus, quibus relicta sunt, etiam incapacibus, velut in metallum damnatis, *l.* 11. *D. h. t. l.* 3. *pr. D. de his quæ pro non script hab.* & servis testatoris propriis, *l.* 17. *D. h. t.*

§. 5. Præstantur ea quantitate, quam testator expressit; licet in fundis, quos testator simul pignoris causa obligavit, minus natum sit. *l.* 12. *D. h. t.* v. supr. ad *t. de ann. leg.* §. 7.

§. 6. Quod si quantitas non sit adjecta, ante omnia inspiciendum est, quæ defunctus solitus fuerat ei præstare; deinde quid cæteris ejusdem ordinis reliquerit: si neutrum apparuerit, tum ex facultatibus defuncti & caritate ejus, cui legatum vel fidei-

commiſſum datum eſt, modus ſtatuendus eſt. *l.* 22. *pr. D. h. t. l.* 14. *D. de ann. leg. l.* 8. §. 10. *D. de transact.* add. *l.* 10. §. *ult. D. h. t.*

§. 7. Præſtantur autem tamdiu, quamdiu teſtator voluit, &, ſi non paret, quid ſentiat, per totum tempus vitæ debebuntur. *l.* 14. *pr. D. h. t. l.* 8. §. 10. *D. de transact.*

§. 8. Si vero *usque ad pubertatem Alimenta relinquantur*, ſciendum, Hadrianum conſtituiſſe, ut pueri usque ad decimum octavum, puellæ usque ad quartum decimum annum alantur. Etſi enim generaliter pubertas non ſic definiatur. v. *pr. I. quib. mod. tut. fin.* tamen pietatis intuitu, in ſola ſpecie *Alimentorum*, hoc tempus ætatis eſſe obſervandum non eſt incivile. *l.* 14. §. 1. *D. h. t.*

§. 9. Illud etiam hic ſingulare eſt, quod de *Alimentis legatis*, non niſi Prætore auctore tranſigere liceat. *l.* 8. *pr.* §. 1. *& ſeqq. D. de transact.* v. ſupr. *ad d. t.* §. 17. *& ſeqq.*

§. 10. Sive autem *Alimenta* relinquantur, ſive *Educatio*, v. *l. f. D. h. t.* ſive *Victus* legetur, nihil intereſt; verbo *Victus* enim continentur, quæ eſui, potuique, cultuique corporis, quæque ad vivendum homini neceſſaria ſunt: ut & veſtis, & cætera, quibus tuendi curandive corporis noſtri gratia utimur, ea appellatione ſignificentur. *l.* 43. *l.* 44. *l.* 234. §. 2. *D. de V. S.*

§. 11. Sed ſi *Diaria* vel *Cibaria* relicta ſint, neque habitatio, neque veſtiarium, neque calciarium debetur; quoniam de *cibo* tantum teſtator ſenſiſſe videtur. *l.* 21. *D. h. t.*

TITUL.

Titul. II.

De Auro, Argento, Mundo, Ornamentis, Unguentis, Veste Vel Vestimentis, Et Statuis Legatis.

§. 1. Sunt denique Legata, quæ interpretationem recipiunt ex varietate circumſtantiarum, quale eſt I. *Legatum Auri*, & *Argenti.*

§. 2. Quo *ſimpliciter* legato continetur, quicquid auri argentique relictum eſt, ſive id factum, ſive infectum ſit; *l.* 19. *pr. D. h. t.* quia ea, quæ talis naturæ ſunt, ut ſæpius in ſua redigi poſſint initia, materiæ potentia victa, nunquam vires ejus effugiunt. *l.* 78. §. 4. *D. de leg.* 3.

§. 3. Non etiam pecunia ſignata; quia nemo facile auro vel argento nummos computat, & pecunia publica forma percuſſa in aliam ſpeciem quodammodo tranſit: *l.* 19. *pr. l.* 27. §. 1. 4. *D. h. t.* arg. *l.* 9. §. 3. *D. ad exhib.* niſi evidenter contra ſenſiſſe teſtatorem appareat. *d. l* 27. §. 1.

§. 4. Similiter ſub *Auro* non continentur inaurata, nec aurea emblemata, quæ ſunt in abſidibus argenteis; *l.* 19. §. 6. *D. h. t.* neque ſub *Argento* lecti argentei, vel ſi qua alia ſupellex argentea fuit: ſi modo non in *Argenti* numero habita ſint. *l.* 19. §. 8. *l.* 32. §. 1. *D. h. t.*

§. 5. Si *Aurum* vel *Argentum Factum* legatum ſit, omne ad eum pertinet, cui legatum eſt, ex quo auro vel argento aliquid effectum eſt; ſive id ſuæ, ſive alterius uſionis cauſa paratum eſt, veluti vaſa aurea & argentea, emblemata, ſigna, aliaque his ſimilia, quæ ſupellectilis non ſunt. *l.* 27. §. 4. *l.* 19. §. 9. *D. h. t.*

§. 6. *Aurum* enim & *Argentum Factum* est, quod neque in massa, neque in lamina, neque in signato, neque in supellectili, neque in mundo, neque ornamentis inest; quoque commode uti possumus. *l.* 27. §. 6. 3. *D. h. t.*

§. 7. Unde & si aurum vel argentum fractum aut collisum sit, ut eo uti non possimus, sub *Auro* vel *Argento Facto* non continebitur. *d. l.* 27. §. 3. *D. h. t.*

§. 8. Si vero *Infectum* legatum sit, id ad Legatarium pertinet, quod ita factum est, ut eo non possis uti sine refectione, quodque patrifamilias *infecti* nomine fuit. *l.* 27. §. 4. *D. h. t.*

§. 9. *Auri* enim & *Argenti Infecti* appellatio rudem materiam, i. e. non factam, continet. *l.* 19. §. 11. *D. h. t.*

§. 10. Quod si *Aurum* vel *Argentum Signatum* legatum est, id paterfamilias videtur legasse, quod ejus aliqua forma est expressum; veluti, quæ Philippi sunt, itemque nomismata similia. *d. l.* 27. §. 4. *D. h. t.*

§. 11. Si quis *Aurum* vel *Argentum* legaverit, *quod suum est*, legatum videtur, quod testamenti tempore ejus fuit; non etiam, quod in credito est: quia non videtur *suum* esse, quod vindicari non potest. *l.* 7. *l.* 27. §. 2. *l.* 34. *pr. D. h. t.*

§. 12. Si vero *Certum pondus auri vel argenti* legatum sit, si non certa species designata sit, non tam materia, quam pretium præsentis temporis, seu quantitas legata videtur. *l.* 1. §. 1. *l.* 7. *l.* 19. §. 2. *D. h. t.*

§. 13. II. *Legatum Mundi muliebris:* quo scil. mulier (sive infans, sive puella, sive virgo sit, *l.* 25. §. 9. *D. h. t.*) mundior fit. *l.* 25. §. 10. *D. h. t.* Quo continentur *specula, matulæ, unguenta,* (quibus scil. voluptatis causa unguntur fœminæ, *l.* 21. §. 1. *D. h. t.*

Esther.

Efther. II. v. 12.) *vafa unguentaria*, & fi qua fimilia dici poffunt, veluti *lavatio, rifcus*, *l.* 25. §. 10. *D. h. t.* ut & argentum balneare. *l.* 32. §. 7. *D. h. t.*

§. 14. Non etiam ornamenta, Tertull. *de Hab. Muliebr. c.* 3. monilia, annuli & veftes: *d. l.* 32. §. 7. quoniam mulier munda effe poteft, licet non fit ornata, & contra. *l.* 25. §. 10. *D. h. t.*

§. 15. III. *Legatum Ornamentorum:* qualia funt, quibus mulieres venuftatis & ornatus caufa utuntur. Veluti *inaures, armillæ, viriolæ, annuli*, præter fignatorios, & omnia, quæ ad aliam rem nullam parantur, nifi corporis ornandi caufa: quo ex numero etiam hæc funt, *aurum, gemmæ, lapilli*, quia nullam aliam in fe utilitatem habent; *vittæ, mitræ, femimitræ, calautica, acus cum margarita, reticula, crocufantia*, & fimilia. *l.* 25. §. 10. *l.* 32. §. 8. 9. *D. h. t.*

§. 16. Sed annuli fignatorii, lapilli, margaritæ, & gemmæ rudes, *Ornamentorum* loco non funt; nifi alias mens fuerit teftantis. *l.* 25. §. 10. 11. *D. h. t.* Neque veftes *Ornamentorum* appellatione continentur, adeo ut ne error quidem jus heredis mutare queat. *l.* 37. *D. h. t.*

§. 17. IV. *Legatum Unguentorum:* quo omnia continentur unguenta, non tantum ea, quibus ungimur voluptatis caufa, fed & munditiei & valetudinis; qualia funt *commagena, glaucina, crina, rofa, mura*, & *nardum purum. l.* 21. §. 1. *D. h. t.*

§. 18. V. *Legatum Veftis, vel Veftimentorum: Veftis* enim an *Veftimenta* legentur nihil refert. *l.* 23. *D. h. t.*

§. 19. *Veftimentorum* autem funt omnia lanea, lineaque, vel ferica, vel bombucina, quæ induendi, præcingendi, amiciendi, infternendi, injiciendi, incubandive caufa parata funt; & quæ his acceffio-

nis vice cedunt, quæ ſunt inſitæ picturæ, clavique, qui veſtibus inſuuntur. *l.* 23. §. 1. *ult.* *l.* 24. *l.* 25. *pr.* §. 1. 3. 4. 5. 7. 8. *D. h. t.*

§. 20. Eaque aut *Virilia* ſunt, aut *Puerilia*, aut *Muliebria*, aut *Communia*, aut *Familiarica.* *l.* 23. §. 2. *D. h. t.*

§. 21. *Virilia* ſunt, quæ ipſius patrisfamilias cauſa parata ſunt, veluti *togæ*, *tunicæ*, *palliola*, *veſtimenta*, *ſtragula*, *amfitapa*, *ſaga*, reliquaque ſimilia. *d. l.* 23. §. 2.

§. 22. *Puerilia*, quæ ad nullum alium uſum pertinent, niſi puerilem, veluti *togæ prætextæ*, *aliculæ*, *chlamydes*, *pallia*, quæ filiis noſtris comparamus. *d.* §. 2.

§. 23. *Muliebria*, quæ matrisfamilias cauſa ſunt comparata, quibus vir non facile uti poteſt ſine vituperatione; v. Deut. XXII. v. 5. veluti *ſtolæ*, *pallia*, *tunicæ*, *capitia*, *zonæ*, *mitræ*, quæ magis capitis tegendi, quam ornandi cauſa ſunt comparatæ, *plagulæ*, *penulæ*. *d.* §. 2.

§. 24. *Communia*, quibus promiſcue utitur mulier cum viro, veluti, ſi ejusmodi *penula palliumve* eſt, & reliqua hujusmodi, quibus ſine reprehenſione vel vir vel uxor utatur. *d.* §. 2.

§. 25. *Familiarica* denique ſunt, quæ ad familiam veſtiendam parata ſunt; ſicuti *ſagæ*, *tunicæ*, *penulæ*, *lintea*, *veſtimenta*, *ſtragula*, & conſimilia. *d. l.* 23. §. 2. *D. h. t.*

§. 26. In quibus tamen maxime ad mentem teſtatoris; *l.* 33. *D. h. t.* nec non ad conditionem & qualitatem Legatarii, attendendum eſt. *l.* 39. *D. h. t.* *l. pen. D. de alim. leg.*

§. 27. VI. *Legatum Statuarum:* quo non tantum ipſæ ſtatuæ continentur, ſed & earum acceſſiones; veluti, ſi ex alia ſtatua brachium adjectum ſit. *l.* 14. *D. h. t.*

D. h. t. l. 23. §. 2. *D. de R. V.* Quod & in *Imaginibus* obtinet. *l.* 12. *D. h. t.*

Titul. III.

De Liberatione Legata.

§. 1. VII. Legatum *Liberationis:* cum debitori legatur id, quod testatori debet. *l.* 1. *pr. l.* 3. *pr. D. h. t.* §. 13. *I. de legat.*

§. 2. Quod, licet debitor dominus sit ejus, quod debetur, & legatum rei suæ non valeat, §. 10. *I. de leg.* nihilominus utile est; *l.* 1. *pr. l.* 3. *pr. D. h. t.* §. 13. *I. de legat.* non enim tam consideratur id, quod debetur, quam obligatio, quæ in bonis est creditoris. *l.* 49. *l.* 143. *D. de V. S.*

§. 3. Non tantum si *expresse* relinquatur; v. *l.* 1. *pr. l.* 15. *D. h. t.* sed & si *tacite:* quod factum censetur, si testator chirographum debitori dederit, vel legaverit. *l.* 3. §. 1. *D. h. t. l.* 44. §. 5. *D. de leg.* 1. *l.* 59. *D. de leg.* 3.

§. 4. Non etiam, si res pignori data debitori legata sit; quo casu debitor quidem actionem habet ad pignus recipiendum, priusquam pecuniam solvat, sed ipsum debitum non lucratur: nisi alia sit voluntas testatoris. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 5. Cujus legati *effectus* est, ut heres testatoris neque a debitore, neque ab herede ejus, neque alio, qui heredis loco est, cum effectu petere possit, sed petens per exceptionem (ipso jure enim obligatio non tollitur) repellatur. *l.* 3. §. 3. *D. h. t.* §. 13. *I. de legat.*

§. 6. Sed & potest heres testatoris conveniri a debitore, ejusque herede, ut liberet eum per acce-

 ptila-

ptilationem. *l.* 3. §. 3. *l.* 22. *D. h. t.* §. 13. *I. de legat.*

§. 7. Dummodo verba liberationis in rem collata ſint. *l.* 8. §. 4. *D. h. t.* Si enim teſtator *a ſolo Lucio Titio peti* vetuerit, id heredi Lucii Titii non prodeſt; quotiens enim cohæret perſonæ id, quod legatur, veluti perſonalis ſervitus, ad heredem ejus non tranſit. *d. l.* 8. §. 3. *D. h. t.*

§. 8. Neque etiam neceſſe eſt, ut in perpetuum *Liberatio* legetur; ſed & damnari poteſt heres, ne ad certum tempus a debitore petat: *l.* 8. §. 1. *D. h. t.* §. 13. *I de legat.* quo tamen caſu intra id tempus debitorem liberare non compellitur. *d. l.* 8. §. 1. *D. h. t.*

§. 9. Quemadmodum autem creditor debitori legare poteſt, quod ſibi debetur, ſic & *debitor creditori recte legat, quod ipſi debet;* dummodo plus ſit in legato, quam in debito: §. 14. *I. de legat. l.* 11. *D. h. t.* Debet enim legatum ſemper aliquid utilitatis continere; *l.* 29. *D. de leg.* 1. *l.* 1. §. 10. *D. ad L. Falcid.* cæteroquin enim non ex teſtamento, ſed ex priſtina obligatione agitur.

§. 10. Eſt autem plus in legato, quam in debito, ſi id, quod in diem, vel ſub conditione debetur, pure legatur, propter *repræſentationem*, §. 14. *I. de legat. l.* 14. *D. h. t.* i. e. ſolutionem ante tempus faciendam; *l.* 8. §. 6. *D. de transact. l.* 36. §. 1. *D. de cond. & dem. l.* 24. §. 2. *D. ſol. matr. l.* 1. §. 2. *D. de dot. prælegat. l.* 3. §. 5. *D. de Carbon. ed.* Suet. *in Aug. c. ult.* vel ſi creditori, tutus adverſus eum exceptione, legat quod debet; *l.* 13. *D. h. t. l.* 28. *pr. D. de leg.* 1. vel alio modo. *Actio Legati* melior eſt. v. *l.* 28. *l.* 29. *D. de leg.* 1.

§. 11. Imo poſt *l.* 1. *C. comm. de legat.* qua lega-

gatorum nomine hypotheca datur in bonis defuncti, tale legatum plerumque utile eſt.

§. 12. Licet etiam vivo teſtatore dies venerit, vel conditio extiterit, nihilominus utile eſt legatum, quia ſemel conſtitit. *l.* 5. *D. ad L. Falcid.* Non enim placuit ſententia Pauli, v. *l.* 82. *pr. D. de leg.* 2. aliorumque, exiſtimantium exſtinctum eſſe legatum, quia in eam cauſam pervenerit, a qua incipere non poteſt. §. 14. *I. de legat.* Ubi jus eſt noviſſimum.

§. 13. Quin & valet *Legatum debiti, cum teſtator tertio legat, quod ſibi v. c. Titius debet. l.* 21. *pr. D. h. t.* §. 21. *I. de legat. l.* 75. §. 1. 2. *D. de leg.* 1. Quod in ſpecie legatum *Nominis* dici ſolet. *l.* 44. §. 6. *D. de leg.* 1. *l.* 59. *D. de leg.* 3. *l.* 18. *C. de legat.*

§. 14. Quo legato continetur, ut actiones ſuas adverſus debitorem heres Legatario præſtet. *d.* §. 21. *I. de legat. l.* 44. §. 6. *l.* 75. §. 2. *D. de leg.* 1. Ulterius non obligatur. *l.* 105. *D. de leg.* 1. *Utilibus* tamen Legatarius, etiam non expectata ceſſione actionum directarum, ſuo nomine experiri poteſt. *l.* 18. *C. de legat.*

§. 15. Niſi ſine neceſſitate exegerit vivus teſtator pecuniam, nam hoc caſu legatum exſtinguitur; *d.* §. 21. *I. de legat. l.* 75. §. 2. *D. de leg.* 1. perinde ac ſi rem legatam alienaſſet. *l.* 11. §. 12. 13. *D. de leg.* 3. Idemque juris eſt, ſi debitor teſtatori ultro ſolvit, quia utroque modo legati ſubſtantia perit: *d.* §. 13. *l.* 21. *D. h. t.* niſi forte utroque caſu teſtator pecuniam pro depoſito ſervaverit. *d. l.* 11. §. 13. *D. de leg.* 3.

TITUL. IV.

DE ADIMENDIS VEL TRANSFERENDIS LEGATIS, VEL FIDEICOMMISSIS.

§. 1. Semel autem data legata non raro *exstinguuntur*, *adimuntur*, vel *transferuntur*.

§. 2. *Exstinguuntur*, I. Si res legata ex alia causa lucrativa ad Legatarium pervenerit. §. 6. *I. de legat.*

II. Si res legata sine facto heredis perierit, vel commercio hominum exemta sit. §. 16. *I. de legat. l.* 36. §. *ult. l.* 47. §. *ult. D. de leg.* 1.

III. Si conditio defecerit. *l. un.* §. 2. 4. 7. *C. de cad. toll.*

IV. Si testamentum ruptum vel irritum sit. *l.* 17. *D. de injust. rupt. irr.* Sed si rescissum sit per *Querelam inofficiosi*, jure novo secus est. *Nov.* 115. *c.* 3. §. *ult. c.* 4. §. *ult. Auth. Ex causa. C. de lib. præter.* junct. *l.* 8. §. *pen. l.* 28. *D. de inoff. test.*

V. Si Legatarius ante testatorem mortuus sit. *l. un.* §. 2. *C. de cad. toll.*

§. 3. *Adimuntur* vel *Ipso Jure*, vel *Ope Exceptionis.*

§. 4. *Ipso Jure*, cum testator eodem testamento, vel codicillis testamento confirmatis, voluntatem de adimendo legato, vel parte ejus, v. *l.* 2. *pr.* §. 1. 4. *D. h. t.* expresse declarat; *pr. I. h. t.* ambulatoria enim est voluntas defuncti usque ad vitæ supremum exitum: *l.* 4. *l.* 6. §. 2. *l.* 17. *D. h. t. l.* 12. §. 3. *D. de leg.* 1. neque potest aliquis sibi eam legem ponere, ut a priore voluntate ei recedere non liceat. *l.* 22. *pr. D. de leg.* 3.

§. 5. Idque non tantum procedit, si testator contrariam

trariam voluntatem *verbis*, ſed etiam ſi *factis* eam declaraverit: veluti, ſi legatum induxerit; *l.* 16. *D. h. t.* rem legatam deſtruxerit; *l.* 65. §. 2. *D. de leg.* 1. in aliam formam mutaverit, ut ad priſtinam ſpeciem reduci nequeat, *l.* 88. §. 2. *D. de leg.* 3. nulla urgente neceſſitate diſtraxerit; §. 12. *I. de legat.* alii donaverit; *l.* 18. *D. h. t.* vel nomen legatum exegerit. §. 21. *I. de legat.*

§. 6. *Ope Exceptionis* vero adimuntur legata, ſi quid contigerit, ob quod ademtio præſumi debeat: veluti, ſi inimicitiæ capitales interceſſerint, neque reconciliatio ſecuta ſit; *l.* 3. §. *ult. l.* 4. *D. h. t.* vel teſtator codicillis teſtamento non confirmatis, *l.* 4. §. 10. *D. de dol. mal. & met. except.* aliove modo, coram duobus teſtibus, vel in ſchedula, contrariam voluntatem teſtatus ſit, arg. *d. l.* 3. §. *ult. l.* 13. *D. h. t. l.* 27. *C. de fideic.* junct. *l.* 12. *D. de teſtib.*

§. 7. *Transferuntur* autem legata fere quatuor modis: aut enim I. *a Perſona in Perſonam* transfertur legatum; aut II. *ab eo, qui dare juſſus eſt*, transfertur, *ut alius det;* aut III. cum *Res* pro *Re* datur, ut pro fundo decem aurei; aut IV. quod *Pure* datum eſt, transfertur ſub *Conditione; l.* 6. *pr. D. h. t.* aut contra. *l.* 89. *D. de cond. & dem.*

§. 8. Ubi vero a *Perſona* in *Perſonam* translatio fit, veluti, ſi ita quis dixerit, *quod Titio legavi, id Sejo do lego*, ſimul tacita ademtio intercedit, idque, quod *Titio* relictum erat, *Sejo* dari videtur: *l.* 5. *D. h. t.* §. 1. *I. h. t.* licet in eum, cum quo non eſt teſtamenti factio, translatio facta ſit. *l.* 20. *D. h. t.*

Titul.

Titul. V.

De Rebus Dubiis.

§. 1. Sed & ob varias caufas, legata quandoque funt inutilia, ut effectum non habeant; & quidem I. Si *res fit dubia.*

§. 2. Quod maxime contingit *ob dubium & ambiguum fermonem teftatoris.* Qui, fi adeo dubius & ambiguus fit, ut nullo modo intelligi poffit, nihil debetur: quæ enim in teftamento fcripta funt, neque intelliguntur, quid fignificent, ea perinde funt, ac fi fcripta non effent. *l.* 2. *D. de his quæ pro non fcript. hab.*

§. 3. Idem eft, fi teftator aliud dixerit, vel fcripferit, quam voluit; in ambiguo fermone enim non utrumque dicimus, fed id duntaxat, quod volumus. Itaque, qui aliud dicit, quam vult, neque id dicit, quod vox fignificat, quia non vult, neque id, quod vult, quia id non loquitur. *l.* 3. *D. h. t.*

§. 4. Adeo ut, licet utcunque conftet de voluntate teftatoris, fi tamen verba ad eam accommodari nequeant, voluntas quoque deficiat. *l.* 4. *pr. D. de leg.* 1. *l.* 7. §. 2. *D. de fupell. leg.*

§. 5. Si vero fermo ambiguus commodam recipiat interpretationem, humaniorem fententiam fequi oportet; *l.* 10. §. 1. *l.* 24. *D. h. t. l.* 56. *D. de R. J.* & id agendum, ut res, de qua agitur, magis valeat, quam pereat. *l.* 12. *D. h. t. l.* 67. *D. de R. J.*

§. 6. Adeoque fecundum id, quod credibile eft cogitatum, credendum, *l.* 24. *D. h. t.* & ad voluntatem ufumque teftatoris maxime attendendum eft: licet quodammodo improprie, & minus apte, vel impe-

imperite locutus ſit. *d. l.* 24. *D. h. t. l.* 3. §. *ult. D. de ſupell. leg. l.* 50. §. *ult. D. de leg.* 1. *l.* 18. §. 3. *D. de inſtr. vel inſtrum. leg. l.* 19. *D. de cond. & dem.* v. ſupr. *ad t. de trit. vin. vel ol. leg.* §. 1. & *ad t. de ſupell. leg.* §. 7. 8.

§. 7. Sed ſi non conſtet de voluntate teſtatoris, ſignificationem verborum ſequi oportet; *l.* 69. *pr. D. de leg.* 3. quia præſumitur teſtator ſecundum conſuetudinem locutus fuiſſe. *l.* 7. §. 2. *in f. D. de ſupell. leg.*

§. 8. Non tantum autem ob ſermonem ambiguum res dubia eſt, ſed & *ob alias ſæpe circumſtantias.*

§. 9. Ut puta, ſi *ambiguitas* ſit *circa perſonam Legatarii*, ut non conſtet, cui legatum relictum ſit. Quod contingit I. Si perſonæ prorſus incertæ legatum ſit. v. §. 25. 27. *I. de legat.*

II. Si legatum relictum ſit ex cognatis, *qui primus Capitolium aſcenderit*, & duo ſimul veniſſe dicantur; ut non appareat, quis prior venerit. *l.* 10. *pr. D. h. t.*

III. Vel *ei*, *qui monumentum fecerit*, & plures fecerint. *d. pr.*

IV. Vel *ei*, *qui maximus natu eſt*, & duo pares ætate ſint. *d. pr.*

V. Si legatum relictum ſit *Sempronio* amico, & duo ſint æqua caritate conjuncti. Quibus ſimilibusque caſibus legata impediuntur. *d. l.* 10. *pr. l.* 27. *D. h. t.*

§. 10. Quemadmodum & ambiguitas naſcitur, ſi duo ſimul mortui ſint, nec appareat, quis ſupervixerit? Quo caſu fere eodem tempore mortui, neque alter alteri ſupervixiſſe cenſetur. v. *l.* 8. *l.* 16. *l.* 17. *l.* 18. *pr. D. h. t.*

§. 11. Niſi libertus cum filio ſimul perierit; qui filio ſupervixiſſe creditur, reverentia patronatus. *l.* 9. §. 2. *D. h. t.* Vel pater, vel mater, naufragio, ruina, alio-

aliove modo, una cum filio occubuerit: quo casu, si filius *pubes* fuerit, filius intelligitur supervixisse patri; si vero *impubes*, pater creditur supervixisse filio. *l.* 9. *§. ult. l.* 22. *l.* 23. *D. h. t. l.* 26. *pr. D. de pact. dot.* add. *l.* 17. §. 7. *l.* 34. *D. ad SCt. Treb.*

TITUL. VI.

DE HIS QUÆ POENÆ CAUSA RELINQUUNTUR. C. VI. 41.

§. 1. II. Inutile erat *Legatum*, *Pœnæ causa seu nomine relictum:* quod scil. coërcendi heredis causa relinquitur, quo magis aliquid faciat, vel non faciat. Ulp. *Tit.* XXIV. §. 17. §. 36. *I. de legat. l. un. C. h. t.*

§. 2. Si enim pœna adjiciatur Legatarii causa, ut eo facilius legatum obtineat: v. *l.* 1. *D. de pen. leg. l.* 1. §. 8. *D. ad L. Falc. l.* 19. *D. quand. dies leg. ced.* vel etiam testatoris gratia, ut provocetur heres ad faciendum id, quod testator voluit; v. *l.* 6. *l.* 27. *D. de cond. & dem.* non est legatum pœnæ nomine relictum, semperque valuit. *dd. ll.*

§. 3. Sed Imp. Justinianus jus antiquum hac in parte mutavit, ut legatum pœnæ nomine relictum jure novo valeat: *l. un. C. h. t.* §. 36. *in f. I. de legat.* si modo nihil impossibile, vel legibus interdictum, vel alias probrosum, adjectum sit. Si quid enim ejusmodi *heredi* adscriptum sit, etiamnum inutile est legatum; *d. l. un. d.* §. 36. *l.* 1. *D. h. t.* quæ a Triboniano, in verbis *illicite vel probrose*, haud dubie secundum jus novum inflexa est; si vero *Legatario*, pro non scripto habetur. §. 10. *I. de hered. instit.*

TITUL.

Titul. VII.

De Regula Catoniana.

§. 1. Ad legata autem, quæ ab initio ſunt inutilia, pertinet *Regula* ſeu *Sententia Catoniana*, v. *l.* 86. *D. de cond. & dem.* a M. Porcio Catone ſic dicta. *l.* 4. *D. h. t. l.* 2. §. 38. *D. de O. J.* Gell. *L.* XIII. *c.* 18.

§. 2. Quæ ſic definit: *Quod, ſi teſtamenti facti tempore deceſſiſſet teſtator, inutile foret, id legatum quandocunque deceſſerit, non valere; l.* 1. *pr. D. h. t.* ſeu, *Quod ab initio vitioſum eſt, tractu temporis non convaleſcere. l.* 41. §. 2. *D. de leg.* 1. *l.* 29. *l. pen. D. de R. J.*

§. 3. Et non tantum in legatis, ſed & inſtitutionibus obtinet. *d. l. pen. D. de R. J.*

§. 4. Dummodo legata & hereditates pure relictæ ſint. Ad hereditates enim & legata, quorum dies non mortis tempore, ſed poſt aditam cedit hereditatem, quæve ſub conditione relicta ſunt; *l.* 3. *l.* 4. *D. h. t. l.* 41. §. 2. *D. de leg.* 1. ut & novas Leges, Juliam ſcil. & Papiam, ſecundum quas dies legatorum ex apertis tabulis cedebat, Ulp. *T.* XXIV. §. 31. Paul. III. *Sent. T.* VI. §. 7. *l.* 44. §. 1. *D. de bon. lib. Regula Catoniana* non pertinet. *l. ult. D. h. t.*

Titul.

TITUL. VIII.

DE HIS QUÆ PRO NON SCRIPTIS HABENTUR.

§. 1. III. Inutilia ſunt Legata, *quæ pro non ſcriptis* habentur.

§. 2. Qualia ſunt: I. Quæ quis ſibi, vel ei, quem in poteſtate habet, in teſtamento adſcripſit. *l.* 1. *l. ult. D. h. t. l.* 4. *l.* 5. *l. ult. C. de his qui ſib. adſcrib. in teſtam. l.* 14. *l.* 15. *l.* 10. *D. ad L. Corn. de falſ.*

II. Quæ intelligi non poſſunt. *l.* 2. *D. h. t. l.* 73. §. 3. *l.* 188. *pr. D. de R. J.*

III. Quæ incapacibus palam relicta ſunt; *l.* 3. *pr. l.* 4. §. 1. *D. h. t. l.* 101. §. 1. *D. de leg.* 1. *l.* 40. *D. de jur. fiſc.* ſi enim ipſis clam aliquid relinquatur, tanquam indignis aufertur, & fiſco cedit. *l.* 10. *l.* 23. *D. de his quæ ut indign. l.* 103. *D. de leg.* 1. *l.* 1. *l.* 3. *D. de jur. fiſc.* v. *ad t. ſeq.* §. 4.

IV. Quæ in eam cauſam pervenerunt, a qua incipere non poſſunt. *l.* 3. §. 1. 2. *D. h. t.*

Nec non V. Quæ iis relicta ſunt, qui eo tempore, quo legabatur, non erant in rebus humanis. *l.* 4. *D. h. t.*

VI. Turpia legata, quæ denotandi magis Legatarii gratia ſcribuntur, odio ſcribentis. *l.* 54. *D. de leg.* 1.

§. 3. Quæ non ad fiſcum, ſed vel ad coheredem, vel ſubſtitutum, vel collegatarium pertinent. *l.* 3. *pr. D. h. t. l. un.* §. 2. 3. 4. *C. de caduc. toll.*

TITUL.

Titul. IX.

De His Quæ Ut Indignis Auferuntur.

C. VI. 35.

§. 1. IV. Denique inutilia sunt quædam Legata ratione effectus, *Quæ* scil. Legatariis *ut indignis auferuntur:* quæ antiquis *Ereptitia* dicta sunt. Ulp. *Fragm. Tit.* XIX. §. 17. *l. pen. D. de jur. fisc. l.* 26. *D. ad L. Corn. de fals.*

§. 2. Sunt autem hoc loco *Indigni*, qui quidem testamenti factionem habent passivam, sed tamen propter delictum adversus testatorem, ejusve voluntatem commissum, vel similem ob causam, legatis, aut hereditatibus indigni censentur.

§. 3. Et quidem *ob delictum, contra Testatorem commissum, indigni* habentur: I. Qui testatorem occiderunt, vel interimi curarunt; *l.* 10. *C. h. t. l.* 7. §. 4. *D. de bon. damn.* vel per negligentiam causam mortis præbuerunt. *l.* 3. *D. h. t.*

II. Qui vindictam defuncti scientes insuper habuerunt, neque necem defuncti ulti sunt. *l.* 17. *l.* 20. *l.* 21. *D. l.* 6. *C. h. t.*

III. Qui palam & aperte testatori maledixerunt, & infaustas voces adversus eum jactarunt. *l.* 9. §. 1. *D. h. t.*

IV. Qui testatori status controversiam moverunt. *d. l.* 9. §. 2.

V. Qui eum post mortem ob crimen quoddam detulerunt, *l.* 1. *D. h. t.* vel accusantem adjuvarunt. *l.* 5. §. 10. *D. h. t.*

VI. Qui de hereditate viventis & ignorantis pacti sunt, eamque vel partem ejus alicui donarunt. *l.* 2. §. 3. *D. h. t. l.* 29. §. *f. l.* 30. *D. de don.*

§. 4. *Ob commissum contra ultimam voluntatem defuncti:* I. Qui aliquem testari, aliudve testamentum mutata voluntate facere, prohibuerunt. *l.* 1. §. 1. 2. *l.* 2. *D. si quis aliq. test. prohib.* & supr. *ad d. t.* §. 1. 2. 3. *l.* 19. *D. h. t.*

II. Qui testamentum falsum, vel inofficiosum accusarunt, neque obtinuerunt; *l.* 5. *pr.* §. 1. & *seqq. l.* 15. *D. l.* 8. *C. h. t. d. l.* 5. §. 8. *D. h. t. l.* 8. §. 14. *D. de inoff. testam.* nisi tutor, pupilli sui nomine, falsum vel inofficiosum testamentum dixerit: quia officii necessitas, & tutoris fides excusata esse debet. *l.* 22. *D. h. t. l.* 30. §. 1. *D.* §. 5. *l. de inoff. test.*

III. Qui Bonorum possessionem contra tabulas petierunt, & ex substitutione impuberis hereditatem adierunt. *l.* 2. *pr. D. h. t.*

IV. Qui testamentum celarunt. *l. pen. C. de legat.*

§. 5. *Ob alias vero justas causas indigni* censentur: v. c. I. Qui contra mandata uxorem duxerunt. *l.* 2. §. 1. 2. *D. h. t.*

II. Qui tutores dati se excusarunt a tutela. *l.* 5. §. 2. *D. h. t.*

III. Qui res hereditarias amoverunt. v. *l.* 6. *D. h. t.*

IV. Qui in fraudem juris fidem accommodarunt, & tacite, sive chirographo, sive domestica cautione, sive nuda pollicitatione, se incapaci restituturos promiserunt. *l.* 10. *pr. l.* 18. *pr. l.* 23. *D. h. t. l.* 103. *D. de leg.* 1.

V. Adulteri, quibus ab adultero vel adultera aliquid relictum est. *l.* 13. *D. h. t.* add. *l.* 14. *D. eod.*

VI. Quorum nomen a testatore inductum est. *l.* 12. *l.* 16. §. 2. *D. h. t.*

§. 6. Ea autem, quæ ut indignis auferuntur, plerumque Fisco cedunt. *l.* 2. §. 1. *l.* 6. *l.* 13. *l.* 16. §. 2. *D. h. t. l.* 11. *D. de jur. fisc. l.* 96. §. 1. *D. de leg.* 1.

§. 7.

§. 7. Nisi aperte aliud constitutum sit: veluti, I. Si tutor datus se excusaverit. *l.* 5. §. 2. *D. h. t.* *l.* 32. v. *Recte. D. de excus.*

II. Si inimicitiæ capitales intercesserint. *l.* 9. *pr. D. h. t.*

III. Si legatarius testatori maledixerit. *d. l.* 9. §. 1.

IV. Si legatarius testamentum celaverit. *l. pen. C. de legat.* Quibus similibusque casibus Fiscus excluditur. *dd. ll.*

Liber XXXV. Titul. I.

De Conditionibus, Et Demonstrationibus, Et Causis, Et Modis Eorum, Quæ In Testamento Scribuntur.

C. VI. 46. 45. 44.

§. 1. Cum autem Legatis & Fideicommiffis, quæ relinquuntur, non raro *Conditio*, vel *Demonſtratio*, vel *Cauſa*, vel *Modus* adſcribatur, v. *l.* 1. *pr. D. h. t.* eaque & ob eas adjectiones quandoque intercidant, de hifce ſeparatim hoc loco ſubjicitur.

§. 2. De *Conditionibus*, ut & *die incerto*, actum ſupra, ad *tit. de condit. inſt.*

§. 3. *Demonſtratio* eſt *adjectio, quæ, præter nomen, rei vel perſonæ deſignandæ cauſa adhibetur. l.* 34. *pr. D. h. t.*

§. 4. Inter quam & *Conditionem* hoc intereſt, quod *Demonſtratio* plerumque rem factam oſtendit, *Conditio* futuram. *d. l.* 34. §. 1. *D. h. t.*

§. 5. Sive Vera, ſive Falſa *Demonſtratio* ſit, nihil intereſt; falſa enim demonſtratione legatum vel fideicommiſſum non perimitur: *l.* 17. *pr. l.* 33. *l.* 40. §. 4. *D. h. t.* §. 30. *I. de legat.* dummodo conſtet, de qua re vel perſona teſtator ſenſerit. *d. l.* 17. *l.* 34. *pr. D. h. t.* §. 30. *I. de leg.* v. *l.* 108. §. 10. *D. de leg.* 1. *l.* 1. §. 7. *D. de dot. prœleg.* junct. *l.* 34. §. 4. *l.* 75. §. 1. 2. *D. de leg.* 1. *l.* 40. §. 4. *D. h. t.*

§. 6. Nam *Demonſtratio* vice *Nominis* fungitur; *l.* 34. *pr. D. h. t. l.* 6. *D. de reb. cred.* error autem in nomine proprio legatum non vitiat. *l.* 4. *D. de leg.* 1.

§. 30

§. 30. *I. de legat.* v. supr. *de legat.* & *fideic.* §. 49. & *seqq.*

§. 7. *Causa* est *ratio legandi*, propter quam legatum vel fideicommissum relinquitur. *l.* 72. §. 6. *D. h. t.* §. 31. *I. de leg. l.* 52. *D. de cond. ind.* Unde in præteritum confertur, *l.* 12. *D. h. t.* & per verba *Quoniam*, *Quia*, exprimi solet. *d. l.* 12. §. 31. *I. de leg. l.* 52. *D. de cond. indeb.*

§. 8. Quemadmodum autem non *Falsa Demonstratio*, sic nec *Falsa Causa* legatum vitiat. *l.* 17. §. 2. *l.* 72. §. 6. *D. h. t.* §. 31. *I. de leg.*

§. 9. Ratio enim legandi legato non cohæret; *l.* 72. §. 6. *D. h. t.* i. e. legatum, cum sit donatio & liberalitas, *pr. I. de legat.* etiam sine ratione legandi subsistit. arg. *l.* 82. *D. de R. J.*

§. 10. Nisi I. Heres probet, testatorem alias legaturum non fuisse; quo casu exceptio locum habet. *d. l.* 72. §. 6. *D. h. t.*

Vel II. Causa conditionaliter adjecta sit. *l.* 17. §. 3. *D. h. t.* §. 31. *I. de leg.*

§. 11. *Modus* est *adjectio, qua testator indicat, quid post acceptum legatum fieri velit:* isque exprimitur per particulam *Ut. l.* 17. §. *ult. D. h. t.*

§. 12. Ubi vero *Modus* adjectus est, legatum statim peti potest; dummodo Legatarius de modo adimplendo caveat. *l.* 40. §. *ult. l.* 80. *D. h. t.*

§. 13. Quod si *Modus* non impleatur, vel Legatarius ad implendum cogi, *l.* 17. §. 4. *D. h. t.* junct. *l.* 1. *C. de his quæ sub mod.* vel legatum repeti potest: arg. *l.* 1. *C. de don. quæ sub mod.* eaque ratione *Modus* pro conditione observatur. *l.* 1. *C. de his quæ sub mod. l.* 92. *D. h. t.*

TITUL. II.

AD LEGEM FALCIDIAM.

C. VI. 50.

§. 1. Quemadmodum vero legata & fideicommiſſa dictis caſibus infirmantur, ſic & quandoque minuuntur, propter *Legem Falcidiam* ſcil. & *SCtum Trebellianum.*

§. 2. Cum enim *Lege* XII. *Tab.* libera eſſet legandi poteſtas, ut liceret vel totum patrimonium legatis erogare; *pr. I. h. t. l.* 120. *D. de V. S.* eoque non ſemel contingeret, ut teſtatores inteſtati morerentur, recuſantibus ſcriptis heredibus, pro nullo aut minimo lucro, hereditates adire: *d. pr. I. h. t.* liberam hanc legandi licentiam coarctare viſum eſt. *d. pr. I. h. t.*

§. 3. Et primum quidem ſuper hac re a C. Furio lata eſt *Lex Furia*, v. Cic. *pro Balb. c.* 8. *pr. I. h. t.* qua cavebatur, *ne ſupra mille aſſes legare liceret, &, ſi plus acceptum eſſet, quadruplum redderetur.* Ulp. *T.* I. §. 2. *T.* XXVIII. §. 7. Deinceps vero a Q. Voconio Saxa *Lex Voconia*, v. Cic. *pro Balb. d. c.* 8. *in* Verr. *de Præt. Urb.* I. *c.* 42. Epit. *Liv. L.* XLI. *pr. I. h. t.* qua cautum, *ne quis cenſus plus cuiquam legaret, quam ad heredem perveniret.* Cic. *d. l. c.* 43. Theoph. *ad I. h. t.*

§. 4. Sed neutra ſufficiens ad rei conſummationem videbatur; *d. pr. I. h. t.* quia neutra finem legandi faciebat, & utraque de ſingulis tantum Legatariis cavebat: ut variis legatis tota fere hereditas adhuc exhauriri poſſet.

§. 5. Noviſſime itaque lata eſt *Lex Falcidia*, a P. Falcidio Tribuno Plebis, A. U. C. 714. ante Nat. Chr. 39. Dion Caſſ. *L.* 48.

§. 6.

§. 6. Quæ *Primo Capite* liberam legandi facultatem dedit, usque ad dodrantem, his verbis: QUI CIVES ROMANI SUNT, QUI EORUM POST HANC LEGEM ROGATAM TESTAMENTUM FACERE VOLET, UT *quam pecuniam*, *quasque res*, (sic leg. v.) QUIBUSQUE DARE LEGARE VOLET, JUS POTESTASQUE ESTO, UT HAC LEGE SEQUENTI LICEBIT. *Secundo* vero *Capite* modum legatorum constituit his verbis: QUICUNQUE CIVIS ROMANUS, POST HANC LEGEM ROGATAM, TESTAMENTUM FACIET, IS QUANTAM CUIQUE CIVI ROMANO PECUNIAM, JURE PUBLICO, DARE LEGARE VOLET, JUS POTESTASQUE ESTO; DUM ITA DETUR *legetur*, (sic leg.) NE MINUS QUAM PARTEM QUARTAM HEREDITATIS EO TESTAMENTO HEREDES CAPIANT. EIS, QUIBUS QUID ITA DATUM LEGATUMVE ERIT, EAM PECUNIAM SINE FRAUDE SUA CAPERE LICETO. ISQUE HERES, QUI EAM PECUNIAM DARE JUSSUS DAMNATUS ERIT, EAM PECUNIAM DEBETO DARE, QUAM DAMNATUS EST. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 7. Ait Lex, QUI CIVES ROMANI SUNT; soli enim Cives testamenti faciendi jus habent. §. *ult. I. qui testam. fac. poss.*

§. 8. QUI EORUM POST HANC LEGEM ROGATAM; quia Leges futuris dant formam negotiis. *l.* 7. *C. de ll.*

§. 9. TESTAMENTUM FACERE VOLET; quo solo scil. olim legata relinqui poterant. §. 10. *I. de fideic. her.*

§. 10. UT *quam pecuniam, quasque res*, QUIBUSQUE DARE LEGARE VOLET, JUS POTESTASQUE ESTO, UT HAC LEGE SEQUENTI LICEBIT. Sive pecunia hereditaria sit, sive res extra computationem patrimonii sint; v. *l.* 1. §. 6. *D. h. t. l.* 5. *pr. D. de V. S.* sive testator *det* per modum *vindicationis*, sive alio modo leget. v. §. 2. *I. de legat.*

§. 11. QUICUNQUE CIVIS ROMANUS POST HANC LEGEM ROGATAM TESTAMENTUM FACIET; ſive poſtmodum in civitate, ſive apud hoſtes mortuus ſit. *Lex Falcidia* enim etiam ad eos, qui apud hoſtes moriuntur, propter *Legem Corneliam* pertinere videtur; quod ea Lex perinde eorum teſtamenta confirmat, atque ſi in civitate deceſſiſſent. *l.* 1. §. 1. *D. h. t. l.* 12. *D. qui teſtam. fac. poſſ.* §. *ult. I. eod.*

§. 12. Ad eos, qui omiſſa cauſa teſtamenti, poſſident hereditatem, non pertinet *Lex Falcidia;* ſed per *Edictum Prætoris* inducitur poteſtas Legis. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

§. 13. IS QUANTAM CUIQUE CIVI ROMANO PECUNIAM, JURE PUBLICO, DARE LEGARE VOLET, JUS POTESTASQUE ESTO; licet enim libera teſtandi facultas permittatur, non tamen conceditur poteſtas recedendi a Juris publici forma. v. *l.* 3. *D. qui teſtam. fac. poſſ. l.* 35. *pr. C. de inoff. teſt.*

§. 14. DUM ITA DETUR LEGETUR; pertinet ſcil. hæc Lex proprie ad *Legata*, qualiacunque ea ſint, etiam ad legata municipum, nec non ea, quæ Deo relinquuntur. *l.* 1. §. 5. *& ſeqq. l.* 28. *l.* 68. *l.* 89. *D. l.* 4. *l.* 6. §. 1. *C. h. t.* Sed ob ſimilitudinem rationis, poſtmodum extenſa eſt ad fideicommiſſa ſingularia, & ſucceſſiones ab inteſtato; *l.* 18. *D. h. t.* donationes mortis cauſa; *l.* 5. *C. h. t. l.* 2. *C. de don. cauſ. mort.* nec non donationes inter virum & uxorem. *l.* 12. *C. h. t.*

§. 15. NE MINUS, QUAM PARTEM QUARTAM HEREDITATIS, EO TESTAMENTO HEREDES CAPIANT add. Ulp. *T.* XXIV. §. 32. Proſpicit ſcil. hæc Lex heredibus, *l.* 71. *D. h. t.* & proprie quidem teſtamentariis; *d. l.* 1. *pr. D. h. t.* tum primis, tum ſecundis; *l.* 1. §. 13. *l.* 11. §. 5. *D. h. t.* per extenſionem vero quoque ab inteſtato ſuccedentibus: *l.* 18. *D. h. t.* non etiam Lega-

Legatariis & Fideicommiſſariis; licet totum legatum vel fideicommiſſum ab iis aliis relictum ſit. *l.* 47. §. 1. *D. h. t.*

§. 16. Neque tantum omnibus heredibus in genere, ſi plures ſint, conſultum vult, ſed & in ſingulis ratio ejus ponenda eſt. *l.* 77. *D. h. t.* §. 1. *I. h. t.*

§. 17. Unde ſi duo heredes inſtituti ſint, & alterius pars legatis exhauſta, ab altero autem vel nulla vel pauca admodum legata relicta ſint, ut partem quartam hereditatis ſalvam habeat, poteſt nihilominus ille, cujus pars legatis exhauſta eſt, quartam partem ſuæ partis detrahere. *d. l.* 77. *d.* §. 1.

§. 18. Quo tamen caſu, ſi, altero deficiente, alter ſolus heres exiſtat, diſtinguendum: *An portio onerata accreſcat non oneratæ?* & quarta adhuc detrahi poterit: *An* vero *non onerata accreſcat oneratæ?* & detrahi nequit. *l.* 78. *l.* 87. §. 4. v. *Si vero. D. h. t.*

§. 19. In Quantitate autem patrimonii exquirenda, ad quam ratio Legis Falcidiæ redigitur, mortis tempus ſpectandum eſt; *l.* 56. *pr. l.* 73. *pr. D.* §. 2. *I. h. t.* ex quo ſcil. cedit dies legatorum. *l. un.* §. 1. 5. *C. de cad. toll.*

§. 20. Adeo ut, ſi mortis tempore hereditas tanta fuerit, ut heres Quartam ſalvam haberet, licet poſtea deminuta ſit, integra nihilominus legata præſtanda ſint. Et contra, ſi tantum mortis tempore in bonis defuncti non fuerit, licet poſtea hereditas aucta ſit, Quarta detrahi poſſit. *d. l.* 73. *pr.* §. 2. *I. h. t.*

§. 21. Et quidem ex iis, quæ mortis tempore inveniuntur, I. *Deducitur* æs alienum; §. 3. *I. l.* 6. *C. h. t.* i. e. omne, cujus præſtandi neceſſitate defunctus obſtrictus fuit: v. *l.* 54. *in f. l.* 72. *D. h. t.* quia Falcidia detrahitur ex bonis, *Bona* autem non intelliguntur, niſi quæ deducto ære alieno ſuperſunt. *l.* 39. §. 1. *D. de V. S.*

II. Funeris impensa, *d.* §. 3. *l. h. t.* fine qua scil. funus honeste duci & sepeliri non potuit. *l.* 14. §. 3. *D. de relig.*

III. Pretia servorum manumissorum. *d.* §. 3. *l. l.* 39. *D. h. t.*

Nec non IV. omnis impensa suscipiendæ hereditatis causa facta. arg. *l. ult.* §. 9. *C. de jur. delib.*

§. 22. Quibus deductis in reliquo ita ratio habetur, ut ex eo quarta pars apud heredem remaneat, tres vero partes inter Legatarios distribuantur; pro rata scil. portione ejus, quod cuique eorum legatum fuerit. *d.* §. 3. *l. h. t.* Facienda æstimatione rerum ex veritate, *l.* 42. *D. h. t.* secundum præsens, non secundum *formale pretium; l.* 62. §. 1. *D. h. t.* neque ex affectu vel utilitate singulorum. *l.* 63. *pr.* §. 2. *D. h. t.* vid. *l.* 1. §. 9. *l.* 80. §. 1. *l.* 81. *l.* 68. *pr. D. h. t.*

§. 23. In quam *Quartam Falcidiam* tantum imputantur res, quas heres jure hereditario capit, non quas jure legati vel fideicommissi, vel implendæ conditionis causa accepit: licet in *Quarta Trebellianica* secus sit. *l.* 74. *l.* 76. *l.* 91. *D. h. t.*

§. 24. EIS, QUIBUS QUID ITA DATUM LEGATUMVE ERIT, EAM PECUNIAM SINE FRAUDE SUA CAPERE LICETO; i. e. sine pœna quadrupli ex Lege Furia, v. Ulp. *T.* I. §. 2. & *supr.* §. 3. vel simili.* ISQUE HERES, QUI EAM PECUNIAM DARE JUSSUS DAMNATUS ERIT, EAM PECUNIAM DEBETO DARE, QUAM DAMNATUS EST. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 25. Quod si excesserit quis dodrantem, legata pro rata portione per legem ipso jure minuuntur. *l.* 73. §. *ult. D. h. t.*

§. 26. De quo hisce similibusve verbis subjectum videtur: *Si quis aliter, quam hac Lege liceat, pecuniam dederit, legaverit, heredi Quartam partem ejus*

pe-

pecuniæ, quæ data, legata erit, ex eo testamento retinere liceto. Præterquam si dos mulieris, aut res ipsius causa paratæ ipsi legatæ fuerint. arg. Caj. *Inst. L.* II. *T.* VIII. *d. l.* 73. §. *ult. l.* 81. §. 1. 2. *D. h. t.*

§. 27. Ut adeo hoc casu heres, si quidem adhuc possideat totam hereditatem, Quartam *jure Retentionis* deducere possit. Caj. *d. L.* II. *T.* VIII. *l.* 73. §. *ult. D. l. pen. C. h. t.*

§. 28. Quod si vero in possessione legatorum jam sint Legatarii, Heres eam *vindicare; l.* 26. *pr. l. pen. C. h. t.* vel *Actione in factum, l.* 77. §. 2. *D. de leg.* 2. vel etiam *Interdicto Quod legatorum* agere potest. *l.* 1. *D. quod legat.*

§. 29. Plane non pauci sunt casus, quibus *Quarta Falcidia* detrahi nequit. Cessat enim I. *Lex Falcidia* (uti ipsa *Lege Falcidia* nominatim expressum est, *l.* 81. §. 2. *D. h. t.*) in Dote mulieri relegata, aliisque rebus, quæ mulieris causa emtæ vel paratæ sunt. *d. l.* 81. §. 1. 2. *D. h. t.*

II. In Testamento militis. *l.* 17. *l.* 92. *l.* 96. *D. l.* 7. *C. h. t.*

III. In Libertate legata. *l.* 33. *l.* 34. *l.* 43. *D. h. t. l.* 8. §. 9. *D. de inoff. testam.*

IV. Si heres mortuo testatore spoponderit, sese integra legata daturum; *l.* 46. *l.* 71. *D. l. ult. C. h. t. l.* 20. §. 1. *D. de don.* vel sciens, vel jus ignorans integra legata solverit. *l.* 9. *C. h. t.*

V. In Legatis ab ipso Legatario relictis. *l.* 47. §. 1. *D. h. t.*

VI. In ea re, quæ ita relicta est, ne alienetur. *l.* 54. *D. h. t. N.* 119. *c.* 11. *Auth. Sed &. C. h. t.*

VII. Si vivus Testator heredi Quartam dederit, seu quantitatem Quartæ æquivalentem. *l.* 56. §. *ult. l.* 91. *D. h. t.*

VIII. Si

VIII. Si heres id egerit, ut legatum vel fideicommissum intercidat. *l.* 59. *pr. l.* 68. §. 1. *D. h. t.*

IX. Si heres ex judicio defuncti jure hereditario Quartam habeat. *l.* 74. *D. h. t.*

X. In mortis causa capione. *l.* 76. *pr. l.* 93. *D. h. t.*

XI. In Instrumentis prædiorum domino relictis. *l.* 15. *C. h. t.*

XII. In Portione legitima. *l.* 36. *C. de inoff. testam.*

XIII. In legatis ad Pias causas, si heres in mora sit solvendi, vel dolo malo negaverit sufficere vires hereditatis. *Nov.* 131. *c.* 12. *Auth. Similiter. C. h. t.*

XIV. Si heres Inventarium facere neglexerit. *l. ult.* §. *pen. C. de jur. delib.*

XV. Si Testator expresse prohibuerit heredem beneficio Legis uti; *Nov.* 1. *c.* 2. §. 2. *Auth. Sed cum. C. h. t.* mutato jure antiquo. *l.* 15. §. *ult. D. h. t.*

Titul. III.

Si Cui Plus, Quam Per Legem Falcidiam Licuerit, Legatum Esse Dicetur.

§. 1. Quod si, ob legata forte conditionalia, vel æs alienum latens, juste dubitetur, an *Lex Falcidia* locum habeat, heres integra legata solvere non cogitur, priusquam a Legatariis, datis fidejussoribus, *l.* 3. §. 1. *D. h. t.* cautum sit, sese, si postea apparuerit, *Legi Falcidiæ* locum esse, id quod amplius legatorum nomine ceperint, quam per *Legem Falcidiam* liceat, reddituros. *l.* 1. §. 16. *l.* 45. §. 1. *l.* 72. §. 3. *& seqq. D. ad L. Falcid. l.* 1. *pr.* §. 4. 7. 9. 11. *l.* 3. §. 1. *l.* 4. *pr. l.* 5. *D. h. t.*

§. 2. De quo tale Edictum Prætor proposuisse videtur: *Si cui plus, quam per Legem Falcidiam liceat,* *lega-*

legatum esse dicetur, & dubitari juste possit, utrum Lex Falcidia locum habitura sit, nec ne, causa cognita subveniam heredi, ut ei legatarius satisdet, si apparuerit, eum amplius legatorum nomine cepisse, quam e Lege Falcidia capere licebit, quanti ea res erit, tantam pecuniam daturum, dolumque malum ab eo absuturum. arg. *Inscr. l.* 1. *pr.* §. 11. *l.* 4. *pr. l.* 5. *D. h. t. l.* 1. §. 16. *D. ad L. Falcid.*

§. 3. Quin & non tantum ante præstita legata, sed & postea hæc satisdatio exigi potest, si scil. per *errorem facti* omissa sit. *l.* 3. §. *ult. D. h. t.*

§. 4. Eaque ab omnibus Legatariis & Fideicommissariis, paucis tamen exceptis, præstanda est. *l.* 3. §. 4. *D. h. t.*

§. 5. *Remittitur* enim, I. Ex rescripto Divorum Fratrum iis, quibus minuta alimenta relicta sunt. *d. l.* 3. §. 4. *D. h. t.* v. Diss. *N.* XII. *ad Const. Marc.* §. 13. *& seqq.*

II. Fisco, qui tamen perinde, ac si cavisset; conveniri potest. *d. l.* 3. §. 5. *D. h. t.*

III. Iis, qui satisdationem non facile præstare possunt. *l.* 6. *D. h. t.*

Nec non IV. Iis, qui annua legata ad distribuendum præcipere jussi sunt; a quibus vetatur cautio exigi *cessantium partes reddi. l.* 7. *D. h. t.*

LIBER

Liber XXXVI. Titul. I.

Ad Senatusconsultum Trebellianum.

C. VI. 49.

§. 1. Explicito Tractatu, qui ad *Legata* & *Fideicommissa singularum rerum* pertinet, transit Imp. ad interpretationem *Senatusconsulti Trebelliani*, quod *de Fideicommissis Universalibus* factum est. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 2. Est autem *Fideicommissum Universale*, *cum vel tota hereditas*, *vel pars hereditatis*, *verbis precariis relinquitur titulo universali.* §. 2. *I. de fideic. hered.* v. supr. *ad L.* XXX. *& seqq. de legat. & fideic.* §. 13.

§. 3. Quod subdividi potest, In *Expressum*, quod expressa, & *Tacitum*, quod tacita voluntate testatoris relinquitur: veluti, si roget heredem, *Ut alium heredem faciat; l.* 17. *pr. D. h. t.* vel si mandet, *Ne heres testamentum faciat*, *donec liberos susceperit; l.* 74. *D. h. t. Neve hereditas*, *vel pars ejus*, *alienetur*, *sed ut in familia relinquatur.* v. *l.* 69. §. 3. *D. de leg.* 2. *l.* 114. §. 14. *D. de leg.* 1.

§. 4. Quo casu, si non paruerit heres voluntati testatoris, sed hereditatem vel partem ejus alienaverit, *Proximis* in familia competit *Actio in rem* ad res alienatas vindicandas: *d. l.* 69. §. 3. *D. de leg.* 2. *l.* 1. *C. comm. de leg. l.* 23. *pr. D. de R. V.* iis scil. qui testatorem, non qui gravatum, proximo gradu contingunt. arg. *l. f. C. de V. S.*

§. 5. II. In *purum*, *ex die*, & *sub conditione* relictum. §. 2. *in f. I. de fideic. hered.*

§. 6. Qualis est conditio, *Si heres sine liberis decesserit*, *l.* 17. §. 4. *D. h. t.* i. e. sive legitimis, sive naturalibus; *l.* 6. §. 1. v. *Cum autem. C. de instit. & subst.* (qua

(qua derogatur *d. l.* 17. §. 4.) non etiam adoptivis. *l.* 76. *D. de cond. & dem.*

§. 7. Quæ ipsa conditio & aliquando tacite ineſt, ſi quis ſcil. filium vel nepotem heredem inſtituerit, eumque rogaverit, *Ut hereditatem poſt mortem alteri reſtituat. l.* 102. *D. de C. & D. l.* 30. *C. de fideicomm.*

§. 8. *Fideicommiſſum relinquere poſſunt*, qui teſtamenti faciendi jus habent. *l.* 2. *D. de leg.* 1.

§. 9. *Ab omnibus*, ad quos hereditas ejusve pars perventura eſt. *l.* 1. §. 17. *D. h. t. l.* 9. *C. de fideic.*

§. 10. *Iis*, cum quibus eſt teſtamenti factio; arg. §. 24. *I. de legat.* ſive certi ſint, ſive incerti. *l. ult. C. de V. S.* Non etiam incapacibus: *l.* 67. §. *ult. D. h. t. l.* 103. *D. de leg.* 1. *l.* 1. *D. de jur. fiſc. l.* 1. *C. de delator. l.* 10. *C. de his quib. ut indign.* licet olim ſecus fuerit. Ulp. *Fragm. T.* XXV. §. 7. §. 1. *I. de fideic. her.*

§. 11. Non tantum proximis cognatis, ſed & toti *familiæ; l.* 32. §. *ult. D. de leg.* 2. etiam ultra quartum gradum, in infinitum. *d. l.* 32. §. *ult. l.* 67. §. 5. *l.* 69. §. 3. *D. de leg.* 2. Non obſt. *Nov.* 159. *c.* 2.

§. 12. Neque tantum *in Teſtamento* fideicommiſſa relinqui poſſunt, ſed etiam *ab Inteſtato.* §. 10. §. *ult. I. de fideic. hered. l. ult. l.* 22. *C. de fideic.*

§. 13. Licet enim fidei ejus, qui a defuncto nihil accepit, committi non poſſit; *l.* 9. *C. de fideic.* hic tamen illud non obſtat: tacite enim ab inteſtato datur hereditas, eo ipſo, quod non adimitur. *l.* 8. §. 1. *D. de jur. codicill.*

§. 14. *Effectus* autem Fideicommiſſi eſt: I. Quod Fiduciarius bona fideicommiſſaria (excepto Quadrante) alienare nequeat: *l.* 3. §. 3. *D. h. t. niſi* ex cauſa dotis vel propter nuptias donationis; *Nov.* 39. *c.* 1. *Auth. Res quæ. C. comm. de legat.* vel quis rogatus ſit *ex hereditate reſtituere, quod ex hereditate, cum morie-*

morietur, *superfuerit*. v. *Nov.* 108. *c.* 1. *Auth. Contra. C. h. t.*

§. 15. II. Quod teneatur de dolo & lata culpa. *l.* 22. §. 3. *D. h. t.*

§. 16. III. Quod hereditatem fideicommissariam, ejusve partem, tempore a defuncto definito, vel statim, si nullum tempus expressum sit, fideicommissario restituere debeat. *l.* 41. §. *ult. D. de leg.* 3.

§. 17. Licet enim Fideicommissa primis temporibus infirma essent, & tantum pudore eorum, qui rogabantur, continerentur; §. 1. *I. de fideic. hered.* postea tamen temporibus Augusti vim juris acceperunt, *d.* §. 1. *I. de fideic. hered. pr. I. de codicill.* tantusque eorum favor paulatim factus est, ut & Prætor proprius crearetur, qui de Fideicommissis jus diceret: indeque *Fideicommissarius* appellatus est. *d.* §. 1. *I. de fideic. hered. l.* 2. §. 32. *D. de O. J.*

§. 18. Cum vero heres fiduciarius, qui rogatus erat hereditatem restituere, restituta hereditate nihilominus adhuc heres permaneret; §. 3. *I. de fideic. hered.* quia, qui semel heres est, heres esse desinere nequit: *l.* 88. *D. de hered. inst. l.* 7. §. 10. *D. de min.* adeoque non raro hereditatem adire recusaret; *l.* 1. §. 2. *D. h. t.* factum est *SCtum Trebellianum*, temporibus Neronis, octavo Calendas Septembris, Annæo Seneca & Trebellio Maximo Consulibus, non ordinariis, sed suffectis. A. U. C. 814. post C. N. 62. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.* §. 4. *I. de fideic. hered.* Quo cautum, *Ut, si hereditas ex causa fideicommissi restituta sit, omnes actiones, quæ jure Civili heredi & in heredem competerent, ei & in eum darentur, cui ex fideicommisso restituta esset hereditas. d.* §. 4.

§. 19. Verba SCti hæc sunt: Cum esset æquissimum, in omnibus fideicommissariis hereditatibus,

BUS, SI QUA DE HIS BONIS JUDICIA PENDERENT, EX HIS EOS SUBIRE, IN QUOS JUS FRUCTUSQUE TRANSFERETUR, POTIUS QUAM CUIQUE PERICULOSAM ESSE FIDEM SUAM: PLACET, UT ACTIONES, QUÆ IN HEREDEM, HEREDIBUSQUE DARI SOLENT, EAS NEQUE IN EOS, NEQUE HIS DARI, QUI FIDEI SUÆ COMMISSUM, SICUTI ROGATI ESSENT, RESTITUISSENT; SED HIS, ET IN EOS, QUIBUS EX TESTAMENTO FIDEICOMMISSUM RESTITUTUM FUISSET: QUO MAGIS IN RELIQUUM CONFIRMENTUR SUPREMÆ DEFUNCTORUM VOLUNTATES. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

§. 20. Ait Senatus, CUM ESSET ÆQUISSIMUM, IN OMNIBUS FIDEICOMMISSARIIS HEREDITATIBUS, SI QUA DE HIS BONIS JUDICIA PENDERENT, EX HIS EOS SUBIRE, IN QUOS JUS FRUCTUSQUE TRANSFERETUR, POTIUS QUAM CUIQUE PERICULOSAM ESSE FIDEM SUAM; ſecundum naturam enim eſt, incommoda cujusque rei eum ſequi, quem ſequuntur commoda. *l.* 10. *D. de R. J.*

§. 21. PLACET, UT ACTIONES, QUÆ IN HEREDEM, HEREDIBUSQUE DARI SOLENT; ſive Civiles ſint, de quibus proprie loquitur SCtum, ſive Honorariæ, ſeu Prætoriæ: *l.* 40. *pr. D. h. t.* non etiam jura ſepulchrorum. *l.* 42. §. 1. *D. h. t.*

§. 22. EAS NEQUE IN EOS, NEQUE HIS DARI, QUI FIDEI SUÆ COMMISSUM, SICUTI ROGATI ESSENT, RESTITUISSENT; cum effectu ſcil. Nam ſummo jure Actiones heredi, & in heredem competunt, arg. *l.* 88. *D. de hered. inſt.* v. ſupr. §. 18. ſed per exceptionem eliduntur. *l.* 1. §. 4. *D. h. t.* v. *l.* 112. *D. de R. J.*

§. 23. SED HIS, ET IN EOS; quemadmodum enim Senatus ſubventum voluit heredibus, ſic ſubvenit & Fideicommiſſario. Nam in eo, quod heredes, ſi conveniantur, exceptione uti poſſunt, heredibus ſub-

ventum eſt; in eo vero, quod, ſi agant heredes, repelluntur per exceptionem: quodque agendi facultas fideicommiſſariis competit, procul dubio conſultum eſt fideicommiſſariis. *l.* 1. §. 4. *D. h. t.*

§. 24. QUIBUS EX TESTAMENTO; ſi ſcil. teſtamento, uti fere ſolet, fideicommiſſum relictum ſit. Senatusconſultum enim hoc locum habet, ſive ex teſtamento quis heres ſit, ſive ab inteſtato, rogatusque ſit reſtituere hereditatem. *l.* 1. §. 5. 6. 7. *D. h. t.*

§. 25. FIDEICOMMISSUM RESTITUTUM FUISSET; quod fit vel *re ipſa*, ſi ſcil. paſſus eſt heres poſſideri res hereditarias, vel totas, vel aliquas earum, hac mente, ut vellet reſtituere, & ille ſuſcipere, poſteave id ratum habuit: vel *verbo*, ſi ſcil. dixerit, ſe reſtituere, vel per epiſtolam, vel nuntium, voluntatem declaraverit. *l.* 37. *pr. D. h. t.*

§. 26. QUO MAGIS IN RELIQUUM CONFIRMENTUR SUPREMÆ DEFUNCTORUM VOLUNTATES. Ut adeo hoc SCtum tum in favorem heredum, *l.* 1. §. 2. 4. *D. h. t.* tum Teſtatorum introductum ſit. *d. l.* 1. §. 2. *in f.*

§. 27. Sed quia heredes ſcripti, quum aut totam hereditatem, aut pene totam plerumque reſtituere rogabantur, adire hereditatem ob nullum vel minimum lucrum recuſabant, atque ob id exſtinguebantur fideicommiſſa, adeoque *SCtum Trebellianum* non ſufficeret, poſtea Veſpaſiani Auguſti temporibus, Pegaſo & Puſione Coſſ. (ſcil. ſuffectis) *Senatusconſultum Pegaſianum* factum eſt, quo cautum I. *Ut ei, qui rogatus eſſet hereditatem reſtituere, perinde liceret Quartam partem retinere, atque ex Lege Falcidia ex Legatis retinere conceditur.* §. 5. *I. de fideic. hered.* & II *Ut, ſi ea non contentus heres adire nollet, ad adeundum & reſtituendum cogi poſſet.* §. 6. v. *Sed ſi. I. de fideic. hered.*

§. 28. Poſt quod SCtum, ſi quidem non plus, quam

quam dodrantem hereditatis, ſcriptus heres rogatus eſſet reſtituere, tunc ex *Trebelliano SCto* reſtituebatur hereditas, & in utrumque Actiones hereditariæ dabantur: at ſi plus quam dodrantem, vel totam hereditatem reſtituere rogatus eſſet, reſtituebatur ex *SCto Pegaſiano;* eoque caſu Quarta retenta quaſi *partis*, & *pro parte ſtipulationes* interponebantur, tanquam inter *Legatarium partiarium* & *Heredem:* quemadmodum, ſi tota hereditas reſtituta eſſet, *ſtipulationes Emtæ* & *Venditæ hereditatis* intercedere ſolebant. §. 6. *I. de fideic. hered.* Paul. IV. *Sent.* III. Ulp. *Tit.* XXV. §. 15. Theoph. *ad d.* §. 6.

§. 29. Cum autem & hæ ſtipulationes quibusdam caſibus *captioſæ*, i. e. damnoſæ eſſent; v. *l.* 14. §. 5. *D. quod met. cauſ. l.* 6. §. 10. *D quæ in fraud. cred.* placuit, exploſo *SCto Pegaſiano*, omnem auctoritatem *Trebelliano* præſtare, ut ex eo ſolo deinceps hereditates fideicommiſſariæ reſtituerentur. §. 7. *I. de fideic. hered.*

§. 30. Ut adeo *SCti Trebelliani* jam tria ſint capita: quorum *Primo* continetur, *Ut liceat heredi Fiduciario Quartam partem fideicommiſſi, vel quod deeſt retinere, vel per errorem facti ſolutum repetere.* §. 7. *I. de fideic. hered. l.* 9. *C. ad L. Falcid.* Sive totam hereditatem, ſive partem quis reſtituere rogatus ſit. §. 8. *I. de fideic. hered.*

§. 31. Quod cum ad imitationem *Falcidiæ* conceſſum ſit, §. 5. *I. de fideicomm. hered.* hæc Quarta ab antiquis fere etiam *Falcidia*, v. *l.* 16. §. 9. *l.* 22. §. 2. *l.* 30. *pr. D. h. t. l.* 41. §. 3. *D. de vulg. & pup. ſubſt. l.* 30. §. 7. *l.* 47. §. 1. *l.* 86. *D. ad L. Falcid.* nunc vero *Trebellianica* vocari ſolet.

§. 32. Illud tamen intereſt, quod in *hanc Quartam* imputentur omnia ea, quæ heres quocunque titulo habet ex judicio defuncti; etiam fructus, ex bonis,

quæ extra Quartam ſunt, percepti: *l.* 18. §. 1. *l.* 22. §. 2. *D. h. t. l.* 91. *D. ad L. Falcid.* in *Quartam Falcidiam* vero tantum ea, quæ habet jure hereditario titulo inſtitutionis. *d. l.* 91. *D. ad L. Falcid.*

§. 33. Detrahit autem hanc Quartam ſolus *heres Fiduciarius;* non etiam *Fideicommiſſarius*, licet is totum alteri iterum reſtituere (uti fieri poteſt, §. 11. *I. de fideic. hered.*) rogatus ſit. *l.* 22. §. *ult. l.* 55. §. 2. *D. h. t. l.* 47. § 1. *D. ad SCt. Treb.* Semel enim adita hereditate voluntas defuncti rata conſtituitur. *d. l.* 55. §. 2.

§ 34. Niſi forte I. *Fiduciarius* in gratiam *Fideicommiſſarii* Quartam non detraxerit; *l.* 1. §. 19. *D. h. t.* vel II. *Fiduciarius* coactus adierit, & totam hereditatem reſtituerit. *l.* 55. §. 2. *D. h. t.*

§. 35. Neque præter hanc *Quartam* aliud quid deducere permittitur. Ut adeo liberi, Fideicommiſſo Univerſali ultra dodrantem onerati, *Portionem Legitimam* & *Quartam Trebellianicam* ſimul detrahere nequeant. *l.* 6. *pr. C. h. t. l.* 24. *C. fam. erciſc. l.* 10. *C. ad L. Falcid. Nov.* 1. *c.* 1. §. 1.

§. 36. *Secundo Capite SCti Trebelliani* continetur, *Ut pro rata portione Actiones tum Activæ, tum Paſſivæ, in Fideicommiſſarium transeant.* §. 7. *I. de fideic. hered. l.* 1. *C. h. t.*

§. 37. Exceptis oneribus legatorum, quæ ad ſolum Fideicommiſſarium pertinent: *l.* 1. §. *ult. D. h. t.* niſi minus dodrante heres reſtituere rogatus ſit. *d. l.* 1. §. *pen.* Ita accip. *l.* 2. *C. h. t.*

§. 38. *Tertio* vero, *Ut heres Fiduciarius*, ejusque ſucceſſores, *l.* 40. §. 1. *D. h. t. ad adeundum, & reſtituendum cogi poſſit.* §. 7. *I. de fideic. her. l.* 4. *D. h. t.* Quo caſu nullum neque commodum, neque damnum apud heredem remanet. *d.* §. 7. *d. l.* 4.

§. 39.

§. 39. *Cessat* itaque *Detractio Quartæ Trebellianicæ*, I. Si heres coactus adeat. *d.* §. 7. *l. de fideic. hered. d. l.* 4. *D. h. t.*

II. In Testamento Militis. arg. *l.* 7. *C. ad L. Falcid.*

III. Si heres Fiduciarius sciens, v. *l.* 45. *D. h. t.* vel jus ignorans, integrum Fideicommissum restituerit. *l.* 9. *C. ad L. Falcid.*

IV. Si heres Inventarium facere neglexerit. arg. *l. ult.* §. 12. 14. v. *Si quid. C. de jur. delib. N.* 1. *c.* 2. §. 2. v. supr. *ad T. de jur. delib.* §. *ult.*

V. Si testator detractionem *Quartæ Trebellianicæ* expresse prohibuerit. *Nov.* 1. *c.* 2. §. 2. Exceptis tamen liberis, quibus prohibitio illa paterna non præjudicat. *l.* 6. *C. h. t.*

TITUL. II.

QUANDO DIES LEGATORUM VEL FIDEICOMMISSORUM CEDAT.

C. VI. 53.

§. 1. Exposito etiam *Senatusconsulto Trebelliano*, subjiciuntur denique tria *Legatis* & *Fideicommissis* communia.

§. 2. Quorum *Primum* est, *Quando dies Legatorum vel Fideicommissorum cedat*, i. e. quando Legata & Fideicommissa deberi incipiant. v. *l.* 213. *D. de V. S.*

§. 3. Et *Jure antiquo* quidem, legatorum, quæ *pure* vel *in diem certum* relicta erant, dies cedebat ex tempore mortis testatoris. Ulp. *T.* XXIV. §. 31. Per *Legem* autem *Papiam Poppæam* ex apertis tabulis testamenti; Ulp. *d. l. l. un.* §. 1. *C. de cad. toll.* eorum vero, quæ *sub conditione* relicta, cum conditio extiterit. Ulp. *d. l.*

§. 4. Sed poftea Jus antiquum reductum eft; *Jure Novo* enim, *Si purum eft legatum*, dies ejus cedit ex die feu tempore mortis teftatoris. *l.* 5. §. 1. *D. h. t. l. un.* §. 1. 5. *C. de cad. toll.*

§. 5. Ut, fi poft diem legati cedentem Legatarius deceſſerit, ad heredem fuum transferat legatum. *d. l.* 5. *pr. D. l.* 3. *C. h. t.*

§. 6. Excepto Legato Ufusfructus, Ufus, Habitationis, *l.* 2. *l.* 3. *l.* 9. *D. h. t. l. un.* §. 2. *D. quand. dies ufusfr. leg. ced.* v. fupr. *ad d. t.* §. 1. Libertatis, *l.* 8 *D. h. t. l. un.* §. 6. *C. de cad. toll.* Optionis, *l.* 16. *D. de opt. vel elect. leg.* & fimilibus; quorum dies non prius cedit, quam ex tempore aditæ hereditatis. *dd. ll.*

§. 7. *Si* vero legatum *poft diem*, vel *ex die*, *certo* fcil. relictum fit, fimili modo atque in puro dies cedit, i. e. ex tempore mortis: *l.* 5. §. 1. *l.* 21. *D. h. t.* licet ante diem exiftentem peti nequeat. *d. l.* 21. *l.* 203. *D. de V. S.*

§. 8. *Si* enim *ex die incerto*, qui conditionem facit, *l.* 75. *D. de cond. & dem.* dies non cedit, nifi dies adjectus extiterit. *d. l.* 21. *l.* 22. *pr. D. h. t.*

§. 9. Sed *Si fub conditione* legatum fit, non prius dies legati cedit, quam conditio fuerit impleta; ne quidem, fi ea fit conditio, quæ in poteftate fit Legatarii: *l.* 5. §. 2 *D. h. t. l.* 41. *D. de cond. & dem.* neque antea quicquam transmittitur. *l.* 4. *pr. D. h. t. l. un.* §. 7. *C. de cad. toll.*

§. 10. Nifi I. Ea fit conditio, quam Prætor remittit; *l.* 5. §. 3. *D. h. t.* vel impoſſibilis: quia pro puro hoc legatum habetur. *d. l.* 5. §. 4.

II. Quæ per Legatarium non ftat, quo minus impleatur, fed aut per heredem, aut per ejus perfonam, in cujus perfona juſſus eft parere conditioni: quoniam

niam pro impleta habetur. *D. l.* 5. §. 5. *D. h. t. l.* 161. *D. de R. J.*

III. Quæ non expreſſe adjecta, ſed tacite ineſt. *l.* 99. *D. de cond. & dem. l.* 6. §. 1. *l.* 22. §. 1. *D. h. t.*

IV. Quæ non in futurum, ſed præſens, vel præteritum collata eſt; quæ proprie *Conditio* dici nequit. *l.* 10. §. 1. *D. de cond. inſt. l.* 120. *D. de V. O.* §. 6. *I. eod.*

Vel niſi V. Officio ſeu Miniſterio magis relictum ſit, quam perſonæ. v. *l.* 56. *D. de leg.* 2. *l.* 20. §. 1. *D. de ann. leg.*

Titul. III.

Ut Legatorum Seu Fideicommissorum Servandorum Causa Caveatur.

C. VI. 54.

§. 1. Secundum commune eſt *Cautio*, *Legatorum* ſeu *Fideicommiſſorum ſervandorum cauſa*, ſi forte, ob diem vel conditionem adjectam, mora injiciatur, *ab herede præſtanda.*

§. 2. De quo Prætor tale Edictum propoſuiſſe videtur: *Legatorum & Fideicommiſſorum nomine ſatisdari jubebo, ut, quibus teſtator diebus dari fierive voluit, iisdem detur vel fiat, dolumque malum abeſſe abfuturumque eſſe, inter ſe ſtipulari cogam.* arg. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 3. Nec ſine ratione hoc Prætori viſum eſt. Siculi enim heres incumbit poſſeſſioni bonorum, ita Legatarii quoque carere non debent bonis defuncti; ſed aut ſatisdabitur eis, aut, ſi ſatis non datur, in poſſeſſionem bonorum Prætor venire voluit. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

§. 4. Locum habet hæc Satisdatio in Legatis & Fideicommissis, ex die vel sub conditione relictis, quæ scil. probabiliter debentur. *l.* 1. *pr.* *l.* 5. §. 2. *l.* 14. *pr.* §. 1. *D. h. t.*

§. 5. Non etiam in puris, nisi præstatio eorum moram quandam contineat; *l.* 14. *pr.* *D. h. t.* neque tum, si certum sit, Legato vel Fideicommisso locum non esse: perquam enim iniquum esset supervacua cautione onerari heredem. *d. l.* 14. §. 1. *D. h. t.*

§. 6. Præstant Satisdationem heredes, cujuscunque sint dignitatis, vel quarumcunque facultatum, *l.* 1. §. 1. *D. h. t.* eorumque successores; *d. l.* 1. §. 6. ut & quibus ex SCto Trebelliano restituta est hereditas, quique per alios heredes existunt. *d. l.* 1. §. 7. 8. *D. h. t.*

§. 7. Præstatur Legatariis & Fideicommissariis, eorumque heredibus & procuratoribus: *l.* 1. §. 3. 4. *D. h. t.* dummodo ante litem contestatam cautionem exegerint. *l.* 1. §. 9. *D. h. t.*

§. 8. Eum in finem, ut, non solutis suo tempore Legatis vel Fideicommissis, heredes vel fidejussores ex hac stipulatione conveniri possint. v. *l.* 5. *pr.* *l.* 10. *D. h. t.*

§. 9. *Cessat* vero, I. Si a Testatore remissa sit; *l.* 12. *l.* 18. *pr. D. h. t. l.* 1. *pr. D. ut in poss. legat. l.* 2. *l.* 7. *C. h. t. l.* 41. §. *ult. D. de leg.* 3. vel a Legatariis & Fideicommissariis ei renunciatum sit. *l.* 46. *D. l. pen. C. de pact.*

II. Si Legatum vel Fideicommissum relictum sit a Fisco vel Rep. *l.* 1. §. 18. *l.* 6. §. 1. *D. h. t.*

III. Si relictum sit Filio vel Servo, a Patre vel Domino herede instituto. *l.* 7. *D. h. t. l.* 50. *D. ad SCt. Trebell.*

IV. Si lis contestata sit. *l.* 1. §. 9. *D. h. t.*

V. Si heres paratus sit statim judicium pati & probare, nihil deberi, vel per calumniam aliquid peti. *l.* 14. §. 1. *D. h. t. l.* 3. *pr.* §. 1. *D. ut in poss. leg.*

Titul.

Titul. IV.

Ut In Possessionem Legatorum Vel Fideicommissorum Servandorum Causa Esse Liceat.

C. VI. 54.

§. 1. **T**ertium vero eſt *Miſſio in poſſeſſionem Bonorum, Legatorum & Fideicommiſſorum ſervandorum cauſa.*

§. 2. Si enim heres Legatariis & Fideicommiſſariis dicto modo non caveat, neque per eos ſtet, quo minus caveatur, mittuntur illi in poſſeſſionem hereditatis. *l.* 1. §. 2. *D. ut legat. ſeu fideic. ſerv. cauſ. cav. l.* 5. *pr. D. h. t.*

§. 3. De quo Prætor ita edixiſſe videtur: *Si legatorum fideicommiſſorumve nomine ſatisdatum non erit, neque per eos ſtet, quo minus eis caveatur, in poſſeſſionem bonorum iri jubebo.* arg. *d. l.* 1. §. 2. *D. ut legat. ſeu fideic. ſerv. cauſ. cav. l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 4. Non exigit Prætor, ut per heredem ſtet, quo minus caveat; ſed contentus fuit per Legatarium vel Fideicommiſſarium non ſtare, quo minus ei caveatur. Quare, ſi non fuerit, qui interpelletur cautionis nomine, hoc eſt is, a quo legatum fideive commiſſum relictum eſt, omnimodo poterit Legatarius & Fideicommiſſarius in poſſeſſionem ex hoc Edicto mitti. Quia verum eſt, per eum, cui caveri oportebat, non fieri, quo minus caveatur. *d. l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 5. Plane neceſſe non habet heres offerre Satisdationem, ſed requiritur, ut Edicto huic locus ſit, ut Legatarius cautionem deſideraverit, vel nullus ſit, a quo deſiderari poſſit. *d. l.* 1. §. 1. *in f. D. h. t.*

§. 6. Mittuntur autem hoc casu Legatarii & Fideicommissarii, in possessionem bonorum seu rerum hereditariarum defuncti, *l.* 5. §. 5. 6. *& seqq. l. ult. D. h. t.* & quidem omnium, licet minima res legata sit. *l.* 13. *D. h. t. l.* 5. §. 1. *D. ut legat. seu fideic. caus. cav.* Non obst. *N.* 53. *c.* 4. §. 1.

§. 7. Non etiam in possessionem propriorum bonorum heredis; nisi dolo vel lata culpa fecerit, quo minus res in causa hereditaria maneant; *l.* 5. §. 13. 14. 15. *D. h. t.* vel per sex menses continuos ab eo in satisfactione cessatum sit. *l.* 5. §. 16. *& seqq. D. h. t.*

§. 8. Si missus in possessionem non admittatur, habet interdictum propositum, *l.* 5. §. 27. *D. h. t.* Ne scil. *vis fiat ei, qui in possessionem missus est;* v. *l.* 3. *in f. D. ne vis fiat ei.* aut per Magistratus introducendus est in possessionem. *d. l.* 5. §. 27. *D. h. t. d. l.* 3. *pr. D. ne vis fiat ei.*

§. 9. Ubi vero admittitur, missus non dominium acquirit, nec tam possessio rerum ei datur, quam custodia, & jus pignoris. Neque enim expellendi heredem jus habet, sed simul cum eo possidere jubetur, ut saltem tædio perpetuæ custodiæ extorqueat heredi cautionem. *l.* 5. *pr. D. h. t. l.* 3. *l.* 5. *C. h. t.*

§. 10. Quæ tamen legatorum servandorum causa in bonis est, in causa vescendi deminuet, si filia, neptis, proneptis, uxorve esset, nec nupta sit, nec suum quicquam habeat. *l.* 14. *D. h. t.*

PARS

PARS SEXTA.

Liber XXXVII. Titul. I.

De Bonorum Possessionibus.

§. 1. Actum adhuc est de *Successione* seu *Hereditate Civili*, quæ *Testamento* defertur, aliisque eo pertinentibus; sequitur *Hereditas Prætoria*, seu *Bonorum Possessio*. De qua, cum similiter & Testamento facto, & ab Intestato locum habeat, ante *Successionem ab Intestato Civilem* agendum visum est.

§. 2. Est autem *Bonorum Possessio*, *Jus persequendi retinendique Patrimonii, sive rei, quæ cujusque, cum moritur, fuit. l.* 3. §. 2. *D. h. t.*

§. 3. Dicitur *Jus; Bonorum* enim *Possessio*, non uti *rerum possessio* accipienda est, quia juris magis est, quam corporis: adeo ut, etsi nihil corporale sit in hereditate, attamen recte ejus bonorum possessio agnita dicatur. *l.* 3. §. 1. *D. h. t.*

§. 4. *Jus* vero intelligendum non *Civile*, sed *Prætorium;* quia *Bonorum Possessio* Juris Civilis adjuvandi, supplendi, & emendandi gratia, a Prætore introducta est. *pr. I. h. t. l.* 6. §. 1. *D. h. t.*

§. 5. Additur *Persequendi retinendique patrimonii, sive rei, quæ cujusque, cum moritur, fuit. Bona* enim hic non ea accipienda, quæ deducto ære alieno supersunt, uti fere alibi; v. *l.* 39. §. 1. *D. de V. S.* sed universitatis cujusque successio, qua succeditur in jus demortui, suscipiturque ejus rei commodum & incommodum. Nam sive solvendo sunt bona, sive non sunt, sive damnum habent, sive lucrum, sive in corporibus sunt, sive in actionibus, in hoc loco proprie

prie *bona* appellabuntur. *l.* 3. *pr. D. h. t. l.* 119. *l.* 208. *D. de V. S.*

§. 6. *Bonorum Possessionis* autem beneficium multiplex est. *l.* 6. §. 1. *D. h. t.* Est enim *Bonorum Possessio* vel *Edictalis* seu *Ordinaria*, vel *Decretalis* seu *Extraordinaria. l.* 1. §. 4. *D. unde lib. l.* 30. §. 1. *D. de acq. her. l.* 5. §. 3. *D. de legat. præst. l.* 3. §. 14. 15. 16. *D. de Carb. ed. l.* 1. §. 7. *D. de success. ed.*

§. 7. *Bonorum Possessio Edictalis* seu *Ordinaria* est, *quæ Edicto Prætoris defertur, & sine causæ cognitione de plano peti potest. l.* 30. §. 1. *D. de acq. her. l.* 2. §. 1. *D. quis ord. in bon. poss.*

§. 8. *Decretalis* vero seu *Extraordinaria, quæ causa pro tribunali cognita datur Decreto Prætoris: d. l.* 2. §. 1. *D. quis ord. in bon. poss.* qualis est *Carboniana; l.* 1. *pr. D. de Carbon. ed. Ventris nomine; l.* 1. *pr.* §. 7. *& seqq. D. de ventr. in poss. mitt.* nec non *Litis ordinandæ gratia* data. *l.* 8. *pr. D. de inoff. testam.*

§. 9. *Bonorum Possessio Edictalis* iterum est *Ordinaria*, vel *Extraordinaria.*

§. 10. *Ordinaria* est, quæ Edicto Prætoris, certis personis, certo ordine, vel *Facto Testamento*, vel *ab Intestato* defertur. *l.* 6. §. 1. *D. h. t.*

§. 11. *Facto testamento* datur *Bonorum Possessio* vel *Secundum Tabulas*, vel *Contra Tabulas. d. l.* 6. §. 1. *D. h. t.* §. 1. 2. *I. h. t. T. T. D. de bon. poss. sec. & contr. tab.*

§. 12. *Ab Intestato* defertur *Bonorum Possessio Unde Liberi, Unde Legitimi, Unde Cognati, Unde Vir & Uxor. d.* §. 1. 2. *I. h. t.*

§. 13. *Edictalis* vero *Extraordinaria* est, quæ ex Lege, SCto, Constitutione Principis, aliove novo Jure, extra ordinem conceditur. §. 3. *I. h. t. t. t. ut ex leg. SC. bon. poss. detur.*

§. 14.

§. 14. Datur *Bonorum Possessio* tam Patrisfamilias, quam Filiifamilias, si modo jus testandi habuit, de peculio castrensi, vel quasi castrensi. *l.* 3. §. 5. *D. h. t.*

§. 15. Datur iis, qui delatam agnoscunt; v. *l. f. C. qui admitt. ad bon. poss.* invito enim nemini Bonorum Possessio acquiritur. *l.* 3. §. 3. *D. h. t.*

§. 16. Agnoscere autem possunt, *quicunque non impediuntur:* quales sunt Furiosi, Infantes, quorum nomine Tutores, Curatores, vel Parentes agnoscunt; *l.* 1. *D. de bon. poss. fur. neque prohibentur*, quales sunt Pupilli & Minores sine Tutorum Curatorumve auctoritate; *l.* 7. §. 1. *D. h. t.* arg. *l.* 3. *C. de in int. rest. min.* nec non qui rei capitalis damnati sunt. *l.* 13. *D. h. t.*

§. 17. De quibus inter alia Prætor nominatim ita edixisse videtur: *Iis, qui rei capitalis damnati sunt, neque in integrum restituti sunt, bonorum possessionem non dabo.* arg. *d. l.* 13. *D. h. t.*

§. 18. Dummodo agnitio fiat intra *tempus legitimum:* quod respectu Liberorum & Parentum annus est; respectu aliorum vero spatium centum dierum. §. 1. 4. *I. h. t. l.* 1. §. 9. 12. *D. de success. ed.* v. infr. ad *t. de Succ. Ed.* §. 2.

§. 19. Quod tempus cedit,ex quo quis scivit aliquem mortuum, seque proximum cognatum esse; *l.* 10. *D. h. t.* adeo, ut juris ignorantia hic non prosit, *d. l.* 10. *D. h. t. l.* 2. §. *ult. D. quis ord.* & dies, quibus tutor aut pater scit, cedere placeat. *l.* 7. §. 2. *D. h. t.*

§. 20. Effectus agnitionis & admissionis est, quod *Bonorum Possessio* commoda & incommoda hereditaria, itemque dominium rerum, quæ in his bonis sunt, tribuat. *l.* 1. *D. h. t. l.* 40. §. 1. *D. de pign. act.* In omnibus enim *fere* vice heredum Bonorum Possessores habentur. *l.* 2. *D. h. t. l.* 1. *l.* 2. *D. de poss. hered. pet. l.* 117. *D. de R. J.*

§. 21.

§. 21. *Cessat* vero *Bonorum Possessio:* I. Si quis eam repudiaverit. *l.* 3. §. 3. *D. h. t.*

II. Si tempus præscriptum transactum sit. *l.* 1. *C. qui admitt. ad bon. poss.*

III. Si Lex, vel Senatus, vel Constitutio, hereditatem capere prohibeat. *l.* 12. §. 1. *D. h. t.*

TITUL. II.

SI TABULÆ TESTAMENTI EXTABUNT.

§. 1. Ubi igitur petitur *Bonorum Possessio*, in primis videndum, an Testamentum factum sit, & Tabulæ Testamenti mortis tempore extiterint? *l.* 1. *pr. D. und. lib. l. un. D. h. t. l.* 19. *D. de bon. poss. contr. tab.*

§. 2. Nam si Tabulæ Testamenti mortis tempore non extent; vel extent quidem, sed in iis nomen heredis, licet inconsulto, ita deletum sit, ut penitus legi non possit, *Bonorum Possessio* minime dari potest: quia ex conjectura non proprie scriptus videtur. *l. un. D. h. t.*

§. 3. Si vero mortis tempore tabulæ fuerint, licet post eas prolatas & publicatas deletum sit Testamentum, vel postea Tabulæ interierint, competet *Bonorum Possessio:* quia verum fuit Tabulas extitisse. *d. l. un. D. h. t.*

§. 4. Quæ Prætor in Edicto hisce similibusve verbis complexus videtur: *Si Tabulæ testamenti extabunt, in quibus heredis nomen ita deletum sit, ut penitus legi nequeat, Bonorum Possessionem non dabo. Si tamen post prolatas tabulas deletum fuerit testamentum, aut tabulæ deinde interierint, secundum eas nihilominus Bonorum Possessionem dabo.* arg. *d. l. un. D. h. t.*

Titul. III.

De Bonorum Possessione Furioso, Infanti, Muto, Surdo, Coeco, Competente.

§. 1. Illud etiam considerandum, an tempus petendæ Bonorum Possessioni præstitutum forte transactum sit? Quo casu, si vel maxime Tabulæ Testamenti extent, Bonorum Possessioni etiam locus non est. *l.* 1. *C. qui admitt. ad bon. poss.* v. supr. *ad t. de bon. poss.* §. *ult.*

§. 2. Nisi *Furioso* vel *Infanti* competat, qui, licet Curator vel Pater Bonorum Possessionem intra præstitutum tempus non petierint, tamen non excluduntur. *l.* 1. *D. h. t.*

§. 3. Sed secus est in *Muto*, *Surdo*, *Cæco:* dummodo quid agatur intelligant. *l.* 2. *D. h. t.*

Titul. IV.

De Bonorum Possessione Contra Tabulas.

C. VI. 12.

§. 1. Tabulis autem extantibus, neque tempore legitimo præterlapso, locum habet *Bonorum Possessio* vel *Contra Tabulas*, vel *Secundum Tabulas*.

§. 2. *Bonorum Possessio Contra Tabulas* in primis competit Liberis emancipatis, a Patre in Testamento præteritis. §. 1. *I. de bon. poss.* §. 3. *I. de exher. lib.*

§. 3. De quo Prætor ita edixisse videtur: *Si Liberi sui juris facti neque instituti, neque qui masculini*

sexus

sexus sunt nominatim, vel fœminini inter cæteros exheredati sint, iis Contra Tabulas Bonorum Possessionem dabo; exceptis iis, qui jure heredes institui non possunt. l. 1. *pr.* §. 6. *l.* 3. §. 10. *D. h. t.* §. 3. *I. de exher. lib.* §. 12. *I. de her. quæ ab int.*

§. 4. Datur itaque hæc Bonorum Possessio *Liberis:* sive naturales sint, sive adoptivi, sive nati, sive posthumi; *l.* 1. *pr.* §. 1. *& seqq. D. h. t.* sive primi, sive secundi, vel ulterioris gradus sint. *l.* 3. *pr.* §. 1. *& seqq. D. h. t.*

§. 5. Datur autem *Liberis sui juris factis:* sive emancipati sint, sive alias exierint de patris potestate. *l.* 1. §. 6. *l.* 3. *pr. D. h. t.* §. 3. *I. de exher. lib.*

§. 6. *Qui neque instituti, neque exheredati sunt; l.* 1. *pr. D. h. t. d.* §. 3. *I. de exher. lib. d.* §. 12. *I. de her. quæ ab intest.* vel quod idem est, qui non rite exheredati sunt. *l.* 8. §. 2. *D. h. t.* §. 12. *I. de hered. quæ ab intest.*

§. 7. Non datur proprie *Suis;* qui præteriti testamentum nullum dicunt: *pr. I. de exher. lib. l.* 1. *D. de injust. rupt. irr. testam.* ob æquitatis tamen rationem & ad eos extenditur. arg. *l.* 2. *C. h. t.* §. 12. *I. de hered. quæ ab intest.*

§. 8. Non etiam *Institutis;* cum enim tales possint *Secundum tabulas* habere *Possessionem*, quo bonum est iis *Contra tabulas* dari? Plane si alius committat Edictum, & ipse ad *Contra tabulas Bonorum Possessionem* admittetur. *l.* 3. §. 11. *l.* 10. §. *ult. D. h. t.*

§. 9. Neque *rite Exheredatis;* quibus sola competit *Querela Testamenti inofficiosi. l.* 8. *pr.* §. 2. *l.* 10. §. *pen. D. h. t.*

§. 10. Nec denique *Liberis*, *qui heredes institui non possunt;* in quo mortis tempus spectandum est. *l.* 3. §. 10. *D. h. t.*

§. 11. Quin & ad Testamenta fœminarum *Edictum contra*

contra Tabulas Bonorum Possessionis, non pertinet; quia suos heredes non habent, *l.* 4. §. 2. *D. h. t.* & earum præteritio pro exheredatione habetur. §. *ult. I. de exher. lib.*

§. 12. Cum autem emancipatus *Bonorum Possessionem Contra Tabulas* accipit, scriptus heres ei hereditatem petenti cogendus est, & prædia, & servos hereditarios præstare: omne enim Jus transferri æquum est, quod per causam hereditariam scriptus heres nanciscitur, ad eum, quem Prætor heredis loco constituit. *l.* 13. *pr. D. h. t.*

Titul. V.

De Legatis Præstandis, Contra Tabulas Bonorum Possessione Petita.

§. 1. Licet autem per *Bonorum Possessionem Contra Tabulas* testamentum Patris rescindatur, *l.* 1. *pr. D. h. t.* adeoque & Legata in eo relicta summo jure corruant; *l.* 181. *D. de R. J.* Prætor tamen, ex æquitate, quibusdam personis Legata relicta præstari voluit. *d. l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 2. De quo sic forte edixit: *Qui Judicia patris rescindunt per contra tabulas Bonorum Possessionem, ex judicio ejus Legata & Fideicommissa, liberis, parentibus, uxori, nurui quoque dotis nomine relicta, eos præstare cogam. Non tamen iis liberis, quibus ex superioribus causis Bonorum Possessionem polliceor, si eam petierint, aut si quid aliud ex defuncti voluntate obtinuerint.* arg. *l.* 1. *pr. l.* 5. §. 2. 4. *D. h. t.*

§. 3. Generaliter autem *Parentes* & *Liberos* Prætor excepit; nec gradus liberorum parentiumve enumera-

meravit: in infinitum igitur eis præstabitur. *l.* 1. §. 1. *& seqq. D. h. t.*

§. 4. Sed *Uxori*, *Nuruique*, tantum *dotis* nomine relicta præstari voluit. Si quid enim *Uxori*, *Nuruique* fuerit legatum, præter dotem, accepta *Contra Tabulas Bonorum Possessione*, non præstabitur. *l.* 8. §. 3. *D. h. t.*

§. 5. Plane non solum *Dotem* prælegatam Prætor complectitur, verum etiam, si pro dote aliquid fuerit relictum; ut puta, si dos in rebus sit, & pro rebus ei quantitas relinquatur, vel contra: dum tamen hoc nominetur, quod pro dote relinquitur, *l.* 8. §. *ult. D. h. t.* & *Uxor*, *Nurusve* revera dotem habeat. *l.* 15. §. 3. *D. h. t.*

§. 6. Non tamen præstanda veniunt Legata iis liberis, quibus *Bonorum Possessio contra tabulas* data est; quive aliud quid ex voluntate defuncti acceperunt: *l.* 5. §. 2. 4. *D. h. t. l.* 18. §. 1. *D. de bon. poss. contr. tab.* uti neque Fratribus vel Sororibus, quibus Prætor non prospexit. *l.* 3. §. 1. *D. h. t.*

§. 7. Quod Edictum per *Nov.* 115. *c.* 3. minime mutatum videtur.

Titul. VI.

De Collatione.

C. VI. 20.

§. 1. Cum vero Prætor, ad *Bonorum Possessionem Contra Tabulas* emancipatos admittendo, eos participes faciat cum his, qui sunt in potestate, consequens etiam esse credidit, ut sua quoque bona in medium conferant, qui appetunt paterna. *l.* 1. *pr.* §. 5. 6. *l.* 2. §. 5. *D. h. t.*

§. 2.

§. 2. De quo ita edixisse videtur: *Filios emancipatos, quibus Bonorum Possessio dabitur, sua bona in medium conferre filiis in potestate existentibus, boni viri arbitratu jubebo; ita ut Collatio fieri censeatur, si recte eo nomine cautum fuerit.* arg. *l.* 1. *pr.* §. 1. 9. *l.* 2. §. 2. *l.* 5. §. 1. *D. h. t. l.* 20. §. 1. *D. de bon. poss. contr. tab.* Ulp. *Tit.* XXVIII. §. 4.

§. 3. Est itaque hoc loco *Collatio, Confusio propriorum bonorum cum paternis;* seu *Actus, quo coheredes Ascendentibus succedentes, res, quas ab ipsis vivis acceperunt, in communem hereditatem inferunt. L.* 1. *pr. D. l.* 17. *C. h. t.*

§. 4. Introducta est primum a Prætore: *d. l.* 1. *pr. D. h. t.* sed deinceps, tum interpretatione Prudentum, tum maxime constitutionibus Principum, aucta & confirmata. v. *l.* 10. *D. h. t. l.* 1. *pr. D. de dot. coll. l.* 17. *l. ult. C. h. t. Nov.* 18. *c.* 6.

§. 5. Summa æquitatis ratione, sive jus antiquum consideremus, sive novum. Ratio enim, quæ Prætorem movit ad jus *Collationis* introducendum, in eo consistit, ne, dum *Emancipatos* cum *Suis* ad successionem admittit, *Sui* injuria afficerentur; *d. l.* 1. *pr. l.* 10. *D. h. t.* quæ vero Impp. ad illud augendum & extendendum induxit, in *æqualitate* inter liberos servanda sita est. *l.* 17. *C. h. t. Nov.* 18. *c.* 6.

§. 6. Conferunt secundum *Edictum Prætoris* & *jus antiquum* Liberi *Emancipati*, qui per Bonorum Possessionem contra tabulas, ab intestato ad Ascendentium hereditatem admittuntur; & quidem tantum *Sui*, non *Sui Suis*, nec *Emancipati Emancipatis. l.* 1. *pr.* §. 5. 6. *l.* 2. §. 5. *D. h. t.* Sed *Jure novo* omnes *Descendentes* Ascendentibus succedentes; non tantum *Emancipati Suis*, sed & *Sui Suis*, & *Emancipati Emancipatis:* cujuscunque sexus vel gradus sint; sive

ab Inteſtato, ſive ex Teſtamento ſuccedentes. *l.* 17. *l.* 19. *C. h. t. Nov.* 18. *c.* 6.

§. 7. Ut & Nepotes, ea, quæ parentes eorum acceperunt, conferre debeant, licet parentibus ſuis heredes non exiſtant. *l.* 7. *D. l.* 17. *l.* 19. *C. h. t.*

§. 8. Non etiam Aſcendentes; arg. *l.* 1. *pr.* §. 5. *D. l.* 17. *l.* 19. v. *Eo quod nulla. C. h. t.* Collaterales, vel Extranei; v. *l. f. C. comm. utr. jud.* nec Succeſſores ſingulares, Legatarii ſcil. & Fideicommiſſarii. *l.* 12. *l.* 16. *C. h. t.* v. infr. §. 16.

§. 9. *Conferenda* ſunt omnia, quæ computantur in Portionem Legitimam; *l. pen. pr. C. h. t.* adeoque omnia *Profectitia*, quæ ſcil. a vivis parentibus, de quorum ſucceſſione agitur, ad liberos pervenerunt, *l.* 1. *pr.* §. 19. *D. l.* 6. *l.* 12. *l.* 13. *l.* 17. *C. h. t.* & in eorum bonis tempore mortis patris v. c. inveniuntur. *l.* 6. *l.* 20. *pr. C. h. t.*

§. 10. *Excipiuntur* tamen I.) Sumtus in ſtudia, peregrinationem, & dignitatem liberorum ſubminiſtrati. *l.* 50. *D. fam. erc. l.* 1. §. 16. *D. h. t. l.* 3. §. *ult. D. de mun. l. un. C. de peric. ſucceſſ. par.*

§. 11. Niſi I. Pater, non donandi, ſed credendi animo, iſtos ſumtus fecerit; *d. l.* 50. *D. fam. erciſc.* quo caſu tamen ſumtus in alimenta prius detrahendi ſunt. arg. *l.* 11. *C. de neg. geſt.*

II. Filius habeat bona Adventitia, eaque pater adminiſtret. arg. *l.* 3. *D. de neg. geſt. l. ult. D. de pet. her. l.* 5. §. 7. *D. de agn. & al. lib.*

III. Reliqui liberi ſalvam non habeant Portionem Legitimam. v. *l.* 7. *pr. D. de bon. damnat. l.* 7. §. 1. *D. ſi tab. teſt. null. extab.*

Vel IV. Sumtus iſti a liberis male impenſi ſint. arg. *l.* 1. §. 23. *l.* 2. §. 2. *D. h. t.*

§. 12. II.) *Exc.* Si quid ex alia ſingulari pietate, veluti ad redimendum captivum, datum ſit. *l.* 17. *C. de poſtlim.*

§. 13.

§. 13. III.) Si quid ob bene merita ad remunerandum datum sit. arg. *l.* 10. *C. h. t.*

§. 14. IV.) Si quid ex mera liberalitate datum sit. *l. pen.* §. 1. *C. h. t. l.* 18. *C. fam. ercisc.* Non obst. *l.* 13. *C. h. t.*

§. 15. Nisi aliud Pater voluerit; vel plures sint liberi, & quidam habeant donationem simplicem, quidam vero donationem propter nuptias: quo casu utrique conferre debent. *d. l. pen.* §. 1. *C. h. t.*

§. 16. V.) Si legatum, vel fideicommissum, vel, quæ iis similis est, mortis causa donatio relicta sit. *l.* 1. §. 19. *D. l.* 10. *l.* 12. *l.* 13. *l.* 15. *C. h. t.*

§. 17. Non etiam conferuntur Bona Adventitia, mutato jure antiquo; *l. ult. C. h. t.* neque Castrensia, vel Quasi Castrensia. *l.* 1. §. 15. *D. l.* 12. *C. h. t.*

§. 18. Facienda *Collatio tempore divisionis;* ita tamen, ut omnia conferant liberi, quæ habuerunt tempore mortis ejus, de cujus successione agitur. *l.* 6. *l.* 20. *pr. C. h. t.*

§. 19. Facienda autem vel *Re*, bona scil. realiter inferendo & communicando; *l.* 1. §. 11. *D. h. t.* vel *Cautione*, *d. l.* 1. §. 11. præstando scil. *satisdationem: l.* 1. §. 9. *D. h. t.* quæ tamen hic ita accipitur, ut & pignoribus caveri sufficiat. *d. l.* 1. §. 9.

§. 20. Sed &, si tantum forte in bonis paternis emancipatus v. c. remittat, quantum ex collatione suus habere debet, dicendum est, emancipatum satis contulisse videri. Idemque juris est, si nomen paterni debitoris delegaverit, vel fundum remve aliam dederit pro portione bonorum, quæ conferri debuit. *l.* 1. §. 12. *D. h. t.*

§. 21. Quod si non fiat *Collatio* ab eo, qui conferre debet, vel denegantur ei Actiones hereditariæ, de-

donec contulerit; *l.* 1. §. 10. *D. l.* 14. *C. h. t.* vel *Actione Extraordinaria* (quæ ex mera æquitate descendit) ad hoc cogitur. *l.* 8. *C. h. t. l.* 1. *pr. D. de dot. coll.* v. Differt. *N.* VIII. *de Cauf. Obl.* (*C.* 1. §. 21. & *seqq.*

§. 22. *Cessat* vero *Collatio*, (præter casus exceptos) I. Si defunctus eam expresse prohibuerit. *Nov.* 18. *c.* 6. *Auth. Ex testamento. C. h. t.*

II. Si liberi paternæ hereditati renunciaverint. *l. pen.* & *ult. D. de dot. coll. N.* 92. *c.* 1.

TITUL. VII.

DE DOTIS COLLATIONE.

§. 1. Quemadmodum autem Filii omnia Profectitia, adeoque & Donationem propter nuptias conferunt; *l.* 29. *C. de inoff. test. l.* 17. *l.* 19. §. 1. *l. pen. C. de collat.* sic & Filiæ *Dotem* conferre tenentur. *l.* 1. *pr. D. h. t. l.* 12. *l.* 19. *C. de collat.*

§. 2. De quo Prætor sic locutus videtur: *Filiam, quæ Bonorum Possessionem petet, Dotem conferre cogam.* arg. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 3. Confert itaque *Dotem* secundum Edictum *Filia emancipata*, quæ petit Bonorum Possessionem contra tabulas. *d. l.* 1. *pr. D. h. t.* Sed extensum id est etiam ad Filias Neptesque *Suas*, quæ in potestate sunt, si scil. bonis paternis sese misceant. *l.* 1. *pr. l. ult. D. h. t.*

§. 4. Adeo ut, sive Patri succedant, sive matri; *l.* 17. *C. de collat.* sive facto testamento, sive ab intestato, nihil intersit. *l.* 1. §. 8. *D. h. t. d. l.* 17. *C. de coll.*

§. 5. Et olim quidem conferenda erat *Dos* non solum *Profectitia*, sed etiam *Adventitia*; *l.* 1. §. 7. *D. h. t.*

D. h. t. sed Jure novo confertur tantum *Profectitia*. arg. *l. ult. C. de collat.*

§. 6. Confertur autem non tantum *tradita*, sed & *promissa*: *l.* 1. §. 1. *D. h. t.* ita scil. ut pro portionibus fratres a necessitate præstandæ dotis liberentur; *l.* 2. *C. de collat.* neque tantum soluto, sed & constante matrimonio. *l.* 5. *C. de collat.*

§. 7. Si enim adhuc perseveret matrimonium, ita fit collatio, ut filia tanto minus ex successione patris capiat. *d. l.* 5. *C. de collat.*

§. 8. Si vero v. c. jam factum sit divortium, & maritus non sit solvendo, non debebit integra dos computari mulieri, sed id, quod ad mulierem potest pervenire, hoc est, quod maritus facere potest. *l.* 1. §. 6. *D. h. t.*

§. 9. Nisi mulieri imputari possit, quare marito ad inopiam vergente, etiam constante matrimonio, dotem non exegerit. *Nov.* 97. *c.* 6. *Auth. Quod locum. C. de collat.*

§. 10. Quod autem de *Dote* dictum est, etiam locum habet in aliis pretiosis, tempore nuptiarum filiæ datis. *l.* 8. *D. h. t. Nov.* 18. *c.* 6. *Auth. Ex testamento. C. de collat.*

§. 11. *Cessat* vero *Dotis collatio*, I. Si maritus non sit solvendo. *l.* 1. §. 6. *D. h. t.*

II. Si filia dote contenta paterna hereditate sese abstineat. *l. pen. & ult. D. h. t.*

III. Si parentes *Dotis Collationem* prohibuerint. *Nov.* 18. *c.* 6. *Auth. Ex testamento. C. de collat.*

Titul. VIII.

De Conjungendis Cum Emancipato Liberis Ejus.

§. 1. Quod si filius emancipatus, qui petit Bonorum Possessionem contra tabulas, liberos habeat, qui sunt in potestate avi, non solus admittitur, sed liberi ejus cum ipso conjunguntur, ex novo capite Edicti, quod a Juliano introductum est. *l.* 3. *D. h. t. l.* 1. §. 13. *D. de ventr. in poss. mitt.*

§. 2. Quod ita conceptum videtur: *Si quis ex his, quibus Bonorum Possessio datur, in potestate parentis cum moritur non fuerit, ei, liberisque, quos in ejusdem parentis familia habet, si ad eos hereditas suo nomine pertineat, neque notam exheredationis meruerint, Bonorum Possessionem ejus partis dabo, quæ ad eum pertineret, si in potestate permansisset, ita ut ex ea parte demidiam ipse, reliquam liberi ejus habeant, hisque duntaxat bona sua conferat.* arg. *l.* 1. *pr.* §. 7. 13. *D. h. t.*

§. 3. Cujus Edicti ratio in æquitate posita est, ut scil. neque *Filius Emancipatus* solus veniat, & excludat *Nepotes in potestate manentes;* neque *Nepotes* jure potestatis objiciantur patri suo. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 4. Sed hoc Edictum post *Nov.* 118. *c.* 1. usum amplius non habet, quo filius emancipatus liberis suis in potestate avi positis præfertur.

Titul. IX.

De Ventre In Possessionem Mittendo, Et Curatore Ejus.

§. 1. Sicuti autem liberorum eorum, qui jam in rebus humanis sunt, curam Prætor habuit, ita etiam eos, qui nondum nati sunt, propter spem nascendi non neglexit, dum *Ventrem* mittit in possessionem vice contra tabulas Bonorum Possessionis. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 2. Quæ pars Edicti ita concepta videtur: *Si mulier prægnans esse dicetur mortis tempore, & non sit exheredatus, qui in utero erit, sitque inter suos heredes futurus, cum iis, quibus possessio data erit, causa cognita, ventrem in possessionem esse jubebo.* arg. *l.* 1. *pr.* §. 1. 2. *l.* 7. §. 2. *D. h. t. l.* 13. §. *ult. D. de man. test.*

§. 3. Prægnantem esse mulierem oportet omnimodo, nec dicere se prægnantem sufficit, quare nec tenet datio Bonorum Possessionis, nisi vere prægnans fuit, & mortis tempore, & eo, quo mitti in possessionem petit. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 4. Totiens autem mittitur in possessionem *Venter*, si non est exheredatus, (quod jure novo cum effectu fieri nequit, v. *N.* 115. *c.* 3. *pr.*) & id, quod in utero erit, inter suos heredes futurum erit; sed &, si incertum sit, aliquo tamen casu possit existere, quo qui editur suus futurus sit, *Ventrem* mittemus: æquius enim est vel frustra nonnunquam impendia fieri, quam denegari aliquando alimenta ei, qui dominus bonorum aliquo casu futurus est. *l.* 1. §. 2. *& seqq. D. h. t.*

§. 5. Unde si ea, quæ in possessionem vult ire, uxor negetur, vel nurus, vel esse, vel fuisse, vel ex

eo prægnans non esse contendatur, non nisi causa cognita, an mulier forte calumniatrix sit, & interposito decreto, ad exemplum *Carboniani Edicti*, mittenda est. *l.* 1. §. 14. *l.* 7. §. 1. *D. h. t.*

§. 6. Ex quibus enim causis *Carbonianam Bonorum Possessionem* Prætor dare solitus est, ex iisdem causis *Ventri* subvenire debet. *l.* 1. §. 15. *D. h. t.*

§. 7. Quotiens autem *Venter* in possessionem mittitur, Curator *Ventri* & bonis constituitur. Qui interim bona administrat, & cibum, potum, vestitum, tectum mulieri præstat, pro facultatibus defuncti; & pro dignitate ejus atque mulieris: *l.* 1. §. 17. 19. *D. h. t.* ad exemplum Tutorum & Curatorum. *l.* 1. §. 22. *D. h. t.*

§. 8. Manetque *Venter* tamdiu in possessione, quamdiu aut pariat, aut abortum faciat, aut certum sit, eam prægnantem non esse. *l.* 1. §. 27. *D. h. t.*

§. 9. Quæ, si sciens prudensque se prægnantem non esse consumserit, de suo id consumsisse intelligitur. Sumtus autem ab ea bona fide facti non repetuntur. *l.* 1. §. *ult. l.* 3. *D. h. t.*

Titul. X.

De Carboniano Edicto.
C. VI. 17.

§. 1. Quod si jam nato controversia fiat, an inter liberos sit, & impubes sit, causa cognita ei datur *Bonorum Possessio Decretalis* ex *Edicto Carboniano.*

§. 2. Quod a Cn. Carbone Prætore sic dictum, v. Val. Max. *L.* V. *c.* III. *n.* 5. *L.* VI. *c.* II. *n.* 8. & *L.* IX. *c.* XIII. *n.* 8. Diss. *N.* XVI. *ad Const. Marci.* §. 4. & ita conceptum videtur: *Si cui controversia fiat, an inter liberos sit,*

ſit, isque impubes eſſe dicatur, cauſa cognita, intra annum, ei Bonorum Poſſeſſionem dabo, ac ſi nulla ea de re controverſia eſſet, eumque eo nomine ſatisdare jubebo: Judicium vero cauſa cognita in tempus Pubertatis differam. arg. *l.* 1. *pr. l.* 3. §. 4. 5. *D. h. t. l.* 1. *l.* 2. *C. h. t.*

§. 3. Datur ex hoc Edicto Bonorum Poſſeſſio Liberis impuberibus, quibus de bonis ſimul & ſtatu controverſia movetur; ſive ex liberis eſſe negentur, ſive ſervi eſſe dicantur. *l.* 1. *pr.* §. 5. *l.* 2. §. 2. *l.* 6. §. 3. *D. h. t.* v. *d.* Diſſ. *N.* XVI. §. 8.

§. 4. Datur autem *cauſa cognita. l.* 1. *pr. D. h. t.* Summatim enim debet Prætor cognoſcere: &, ſi quidem abſolutam cauſam invenerit, evidenterque probetur filium non eſſe, negare debet ei *Bonorum Poſſeſſionem Carbonianam;* ſi vero ambiguam cauſam, hoc eſt vel modicum pro puero facientem, ut non videatur evidenter filius non eſſe, dabit ei *Carbonianam Bonorum Poſſeſſionem. l.* 1. §. *ult. l.* 3. §. 4. 5. *D. h. t. d.* Diſſ. §. 5.

§. 5. Eoque caſu Judicium in tempus pubertatis differtur. *l.* 1. *pr. D. h. t.* Niſi pupillorum interſit, ſtatim potius ea de re judicari, quam in tempus pubertatis cognitionem differri. *d. l.* 2. §. 5. *D. h. t.*

§. 6. Sed hæc ita demum procedunt, ſi adverſario pupilli nomine ſatisdatum ſit, de bonis reſtituendis, ſi appareat, eum filium non eſſe. *l.* 1. *C. h. t.*

§. 7. Si enim adverſario non ſatisdetur, is, licet extraneus ſit, (ſi enim ex liberis ſit, ſemper ſimul mittitur, *l.* 5. *pr. D. h. t.*) ſimul cum pupillo in bonorum poſſeſſionem mittitur. *l.* 1. §. 1. *l.* 5. §. 2. *D. l.* 1. *C. h. t.*

§. 8. Cui ſatisdanti ipſa quoque adminiſtratio committitur; ſi vero non ſatisdet, Curator conſtituitur, per quem bona adminiſtrentur. *l.* 5. §. 1. 2. *ult. D. h. t.*

§. 9.

§. 9. Si vero pupilli nomine satisdatum sit, Tutores administrant; qui pupillo non tantum alimenta præstant, sed & sumtus in studia, aliasque impensas necessarias, pro modo facultatum. *l.* 5. §. 3. *ult. l.* 6. §. 5. *l.* 15. *D. h. t.*

§. 10. Datur autem *Bonorum Possessio* ex *hoc Edicto*, non tantum *contra tabulas*, sed & *secundum tabulas*, & *ab intestato. l.* 3. *pr.* §. 2. *l.* 6. §. 2. *D. h. t.*

§. 11. *Cessat* vero *Edictum Carbonianum*, I. Si filius heres, vel exheres scriptus est. *l.* 1. §. 8. *l.* 11. *D. h. t.*

II. Si mater subjecti partus arguatur, & id ipsum probetur. *l.* 1. §. *ult. l.* 3. §. 4. 5. *D. h. t.*

Titul. XI.

De Bonorum Possessionibus Secundum Tabulas.

C. VI. 11.

§. 1. Ubi vero non petitur, vel peti nequit *Bonorum Possessio contra tabulas*, locum habet *Bonorum Possessio Secundum Tabulas. l.* 2. *pr. D. h. t.* Ulp. *T.* XXVIII. §. 1.

§. 2. De qua Prætor sic edixisse videtur: *Si de hereditate ambigitur, & tabulæ testamenti septem testium signis obsignatæ extabunt, secundum tabulas testamenti potissimum hereditatem dabo, si Testator civis Romanus, & suæ potestatis, & cum facit testamentum, & cum moritur, fuerit.* arg. *l.* 1. *pr.* §. 1. & *seqq. l.* 7. *D. l.* 2. *C. h. t.* Ulp. *T.* XXIII. §. 6.

§. 3. Ut itaque hæc Bonorum Possessio locum habeat, necesse est, *ut tabulæ testamenti extent* tempore mortis testatoris. *l.* 1. §. 23. *D. h. t. l. un. D. si tab. testam. extab.*

§. 4.

§. 4. *Tabulas testamenti* accipere debemus omnem materiæ figuram; sive tabulæ sint ligneæ, sive cujuscunque alterius materiæ, sive chartæ, sive membranæ. *l.* 1. §. 1. *l.* 4. *D. h. t.*

§. 5. Non autem omnes Tabulas Prætor sequitur hac Edicti parte, sed *supremas;* hoc est eas, quæ novissime ita factæ sunt, ut post eas nullæ factæ sint. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 6. Sufficit autem extare tabulas, etsi non proferantur, si certum sit, eas extare. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

§. 7. Semel autem extitisse tabulas mortuo testatore desideratur, tametsi extare desierint; quare &, si postea interciderunt, Bonorum Possessio peti poterit. *l.* 1. §. 3. *D. h. t. l. un. D. si tab. test. extab.*

§. 8. *Scientiam* tamen exigimus, ut sciat heres extare tabulas, certusque sit delatam sibi Bonorum Possessionem. *l.* 1. §. 4. *D. h. t.*

§. 9. Si quis in duobus exemplaribus fecerit testamentum, & aliud extet, aliud non extet, tabulæ extare videntur, petique potest Bonorum Possessio. *l.* 1. §. 5. *D. h. t.*

§. 10. Sed etsi in duobus codicibus simul signatis alios atque alios heredes scripserit, & utrumque extet, ex utroque quasi ex uno competit Bonorum Possessio; quia pro unis tabulis habendum est, & supremum utrumque accipiemus. *l.* 1. §. 6. *D. h. t.*

§. 11. Sed si unum fecerit testator quasi testamentum, aliud quasi exemplum, siquidem id extat, quod voluit esse testamentum, Bonorum Possessio petetur; si vero id, quod exemplum erat, Bonorum Possessio peti non poterit. *l.* 1. §. 7. *D. h. t.*

§. 12. Plane Tabulas testamenti extare non sufficit, sed insuper requiritur, *ut septem testium signis signatæ sint; l.* 7. *l.* 9. *D. h. t.* & *testator utroque tempore,*

&

& quo facit testamentum, & quo moritur, jus testamenti faciendi habuerit. l. 1. §. 8. *D. h. t.*

§. 13. Datur autem hæc *Bonorum Possessio Secundum Tabulas* heredibus Scriptis; *l.* 2. *pr.* §. 4. *D. h. t.* §. 1. *I. de bon. poss.* pro ea parte, ex qua scripti sunt. *l.* 2. §. 2. *l.* 12. *D. h. t.*

§. 14. Et quidem *emendandi juris Civilis gratia* datur iis, qui juris subtilitate heredes esse non poterant, veluti postumo alieno. *pr. I. de bon. poss.* v. *l.* 2. §. 1. 5. *l.* 10. *D. h. t. l.* 12. *l.* 17. *D. de inj. rupt. irr. test.* §. 6. *I. quib. mod. testam. inf.*

§. 15. *Confirmandi* vero *juris Civilis gratia*, reliquis omnibus in testamento scripto recte heredibus institutis. *pr. I. de bon. poss.*

§. 16. Non etiam secundum hoc Edictum institutis in testamento Nuncupativo; *l.* 2. *C. h. t.* ad quos tamen, si septem testium numerum adfuisse doceri potest, id etiam postmodum extensum est, ut tali casu *Bonorum Possessio Secundum Nuncupationem* locum habeat. *l.* 8. §. *f. D. l.* 2. *C. h. t. l. f. pr. in f. C. de codicill.*

TITUL. XII.

SI A PARENTE QUIS MANUMISSUS SIT.

§. 1. Bonorum *Possessio* autem *contra tabulas* non tantum datur Liberis Emancipatis, sed & exemplo Patroni *Parentibus Emancipatoribus præteritis. l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 2. De quo Prætor ita edixisse videtur: *In eo, qui a patre, avove paterno, proavove paterni avi patre, manumissus erit, idem jus constituam, eandemque contra tabulas Bonorum Possessionem dabo, quam Patrono in bonis*

bonis liberti. arg. *l.* 1. *pr.* §. 1. *D. h. t.* §. 6. *l. quib. mod. jus patr. pot. solv.*

§. 3. Emancipatus enim a parente in ea caussa est, ut in *Contra Tabulas Bonorum Possessione* liberti patiatur exitum. Quod æquissimum Prætori visum est, quia a parente beneficium habuit bonorum quærendorum: quippe, si filiusfamilias esset, quodcunque sibi acquireret, ejus emolumentum patri quæreret; & ideo itum est in hoc, ut parens exemplo patroni ad *Contra Tabulas Bonorum Possessionem* admittatur. *l.* 1. *pr. D. h. t.* add. *d.* §. 6. *l. quib. mod. jus patr. pot. solv.*

§. 4. Et quidem totorum bonorum, si filius emancipatus turpes personas scripserit heredes; vel constitutæ partis seu Legitimæ, si non turpis heres institutus sit. *l.* 3. *D. h. t.* junct. §. 3. *I. de success. libertor.*

§. 5. Nisi I. Parens vel acceperit pecuniam, ut emanciparet; vel postea vivus in eum filius quantum satis est contulit, ne judicia ejus inquietet. *l.* 1. §. 3. *D. h. t.*

II. Filius militare cœperit. *l.* 1. §. 4. *D. h. t.*

III. Pater filium, quem male contra pietatem adficiebat, emancipare coactus sit. *l. ult. D. h. t.* Quibus casibus huic Bonorum Possessioni locus non est.

§. 6. Sed & Jure novo post *Nov.* 115. *c.* 4. hoc Edictum in totum cessare videtur.

Titul.

Titul. XIII.

De Bonorum Possessione Ex Testamento Militis.

§. 1. Illud ſingulare eſt *in Teſtamento Militis*, quod quidem *Bonorum Poſſeſſio ſecundum tabulas* teſtamenti militis locum habeat, *l. un. pr. D. h. t.* non vero *Bonorum Poſſeſſio contra tabulas. l.* 29. §. 3. *D. de teſtam. mil.* Quemadmodum nec contra teſtamentum militis locum habet Querela inofficioſi. *l.* 27. §. 2. *D. l.* 9. *C. de inoff. teſt.*

§. 2. De quo Prætor hiſce ſimilibusve verbis edixiſſe videtur: *Si miles teſtamentum feciſſe dicatur, quocunque modo teſtatus fuerit, & qualemcunque hereditatis partem aut legatum cuicunque reliquerit, in ſcriptis, aut ſine ſcriptis, eo in militia defunĉto, aut intra annum poſt miſſionem, ex Principum conſtitutionibus, juxta eorum voluntatem Bonorum Poſſeſſionem dabo.* arg. *l.* 1. 2. 13. 15. 17. 19. 38. & 40. *D. de teſtam. mil.*

§. 3. Sed non ſolis militibus hoc tributum eſt, verum etiam omnibus aliis, qui in hoſticolo verſantur. De quo Prætor ita ſubjeciſſe videtur: *Si qui in hoſticolo ſuprema ſua judicia quoquo modo ordinaſſe, ibidemque ſupremum diem functi eſſe dicantur, etiamſi milites non fuerint, ſecundum eorum voluntatem Bonorum Poſſeſſionem dabo.* arg. *l. un. pr. D. h. t.*

§. 4. Quanquam enim diſtet conditio militum ab his perſonis, quas conſtitutiones Principales ſeparant; tamen, qui in procinĉtu verſantur, cum eadem pericula experiantur, jura quoque eadem merito ſibi vindicant. Omnes igitur omnino, qui ejus ſunt con-

conditionis, ut jure militari teſtari non poſſint, ſi in hoſticolo deprehendantur, & illic decedant, quomodo velint, & quomodo poſſint, teſtabuntur; ſive Præſes quis ſit Provinciæ, ſive Legatus, ſive quis alius, qui jure militari teſtari non poteſt. *d. l. un. pr. D. h. t.*

Titul. XIV.

De Jure Patronatus.

C. VI. 4.

§. 1. Et hæc quidem ratione Teſtamentorum *Ingenuorum* locum habent. Sequitur *Bonorum Poſſeſſio Contra Tabulas* teſtamenti *Liberti*, *Patrono* competens; quæ cum ex *Jure*, quod *Patronus* habet in libertum, deſcendat, de *Jure Patronatus* præmittendum viſum eſt.

§. 2. Quod hic eſt *Jus*, *quod Patronus ſeu Manumiſſor, ex manumiſſione, in perſonam, & bona Liberti, ſeu manumiſſi, conſequitur.*

§. 3. Acquiritur hoc *Jus Patronatus* manumiſſione ſervi, non tantum proprii, ſed & alieni, ea conditione legati, ut manumittatur. *l.* 3. §. 1. *& ſeqq. D. de ſuis & legit. her. l.* 3. *D. h. t.* §. 2. *I. de ſing. reb. per fideic. rel.*

§. 4. Amittitur vero, I. Si Patronus libertum non aluerit. *l.* 5. §. 1. *D. h. t. l.* 8. §. 1. *D. de in jus voc.*

II. Si libertum libertamve jurejurando adegerit, ne uxorem ducat, neve nubat. Quod & *Lege Julia de maritandis ordinibus* libertis remittitur. *l.* 6. *pr.* §. *ult. D. h. t. l.* 24. *D. de bon. libert.*

III. Si libertum capitis accuſaverit. *l.* 9. §. *ult. l.* 10. *D. h. t.*

IV. Si Patronus id liberto remiserit. *l.* 3. *C. de bon. libert.* quod tamen ita accipiendum, ut reverentia Patrono debita, & jus ipsi adversus libertum ingratum competens, salva maneant. *d. l.* 3.

TITUL. XV.

DE OBSEQUIIS PARENTIBUS, ET PATRONIS PRÆSTANDIS.

C. VI. 6.

§. 1. Versatur autem *Jus Patronatus* tum circa *Personam*, tum circa *Bona Liberti.*

§. 2. Quantum ad *Personam Liberti* attinet, obstrictus est Libertus: I.) Ad Obsequium & reverentiam Patrono præstandam. *h. t.*

§. 3. Hinc I. Liberti non possunt sine venia Patronos suos in jus vocare. *l.* 4. §. 1. *l. ult. D. de in jus voc.*

§. 4. II. Non possunt contra Patronos instituere *Actionem de Dolo*, aut *Injuriarum*, aut *Interdictum unde vi*, aut ullas famosas, vel quæ doli vel fraudis habent mentionem; *l.* 2. *pr.* §. 1. *l.* 5. §. 1. *l.* 6. *l.* 7. *pr. D. h. t. l.* 11. §. 1. *D. de dol.* neque *Exceptiones Doli, Vis, Metusve causa*, vel similes, quæ opinionem Patroni apud bonos viros sugillent, iis opponere. *d. l.* 7. §. 2. *D. h. t. l.* 4. §. 16. *D. de dol. mal. & met. exc.*

§ 5. III. Patroni deferentes libertis jusjurandum non jurant de calumnia. Quia libertus de calumnia Patroni queri non debet. *l.* 7. §. 3. 4. *D. h. t. l.* 16. *D. de jurejur.*

§. 6. IV. Damnantur tantum Patroni, in quantum facere possunt: *l.* 7. §. 1. *D. h. t. l.* 17. *D. de re jud.* §. 38. *I. de act.* quin & egentes a libertis alendi sunt. *l.* 5. §. 18. 20. *D. de agn. & alend. lib.*

§. 7.

§. 7. V. Denique Persona Patroni liberto semper honesta & sancta videri debet. *l.* 9. *D. h. t.*

§. 8. Quod si ingratus sit libertus, neque debitum obsequium & reverentiam Patrono præstet, v. *l.* 19. *D. de jur. patr.* secundum delictum admissum a Præfecto Urbi vel Præside coërceri, v. *l.* 1. *l.* 7. §. 1. *D. de jur. patron. l.* 1. §. 10. *D. de off. Præf. Urb.* vel etiam in servitutem a Patrono revocari potest. *l.* 5. *pr. D. de jur. patr. l.* 30. *pr.* §. 1. *& seqq. D. qui & a quib. man. l.* 70. *D. de V. S.* Sueton. *in Claud. c.* XXV. *l.* 2. *C. de libert. & lib. eor.*

§. 9. Quemadmodum autem obsequium & reverentia a *Libertis* debentur *Patronis*, sic eadem *Parentibus* a *Liberis*, & quidem multo magis, præstanda, Parentisque persona ipsis sancta habenda est: *Inscr. l.* 9. *D. h. t.* ut & militibus pietatis ratio in parentes constare debeat. *l.* 1. *pr. D. h. t.* neque rusticitati in ea re venia præbeatur. *l.* 2. *C. de in jus voc.*

LIBER XXXVIII. TITUL. I.

DE OPERIS LIBERTORUM.

C. VI. 3.

§. 1. II.) Obstrictus est Libertus ad præstandas *Operas*. De quo Prætor sic edixisse videtur: *Si operæ, a Patrono Patrona, liberisque eorum, petantur, adversus libertos & libertas ea de re judicium dabo*. arg. *l.* 2. §. 1. *D. h. t.*

§. 2. *Operæ* sunt *diurnum officium*. *l.* 1. *D. h. t.*

§. 3. Eæque sunt vel *Officiales*, vel *Fabriles*. *l.* 6. *l.* 9. §. 1. *D. h. t. l.* 26. §. 12. *D. de cond. indeb.*

§. 4. *Officiales* sunt, *quæ in officio personæ consistunt*, & ad personam Patroni referuntur; ut adesse, comitari &c. *l.* 9. §. 1. *l.* 20. §. 1. *l.* 38. §. 1. *D. h. t.*

§. 5. *Fabriles* vero seu *Artificiales*, *quæ in artificio, & pecuniæ quasi præstatione, consistunt*; *l.* 6. *D. h. t.* veluti pingere, scribere &c. *l.* 26. §. 12. *D. de condict. indeb. l.* 7. §. 5. *l.* 23. *pr. D. h. t.*

§. 6. Operas *Officiales* natura debet libertus, adeoque indistincte, sive eas promiserit, sive non promiserit. *d. l.* 26. §. 12. *D. de condict. indeb.*

§. 7. *Fabriles* vero non debentur nisi promissæ, stipulatione scil. vel jurejurando. *l.* 3. *pr. l.* 5. *l.* 7. *pr. D. h. t. l. ult. D. de lib. caus.* Quo modo &, præter operas, *Donum*, *munus*, non raro promittebatur. v. *l.* 7. §. 3. *l.* 37. *D. h. t.* Gaj. *L.* II. *Inst. T.* IX. §. 4. Adeo, ut non promissæ solutæ tanquam indebitæ condici & repeti possint. *l.* 26. §. 12. *D. de condict. indeb.*

§. 8. Operæ *Officiales* soli debentur Patrono; *l.* 9. §. 1. *D. h. t.* neque ad heredes transeunt. *l.* 6. *D. h. t.*

§. 9. *Fabriles* vero jubente Patrono etiam aliis edi

edi possunt; *d. l.* 9. §. 1. & ad heredes transeunt. *d. l.* 6. *D. h. t.*

§. 10. *Desinunt* autem *deberi operæ* I. Ex *Lege Julia & Papia,* si libertus duos filios vel unum quinquennem in potestate habeat. Quod caput *L. Juliæ Papiæ* extat in *l.* 37. *pr. D. h. t.* & ita habet: Qui Libertinus duos pluresve a se genitos, natasve, in sua potestate habebit: præter eum, qui artem ludicram fecerit; quive operas suas, ut cum bestiis pugnaret, locaverit; ne quis eorum operas, donum, munus, aliudve quicquam, libertatis causa, Patrono Patronæ, liberisve eorum, de quibus juraverit, vel promiserit, obligatusve erit, dare, facere, præstare debeto. Etsi non eodem tempore duos in potestate habuerit, sed vel unum quinquennem, liberabitur operarum obligatione.

II. Ob infirmitatem, vel senium liberti. *l.* 15. *l.* 17. *l.* 34. *l.* 35. *D. h. t.*

III. Si Libertus operarum obligatione dimissus sit. *l.* 41. *D. h. t.*

Titul. II.

De Bonis Libertorum.

C. VI. 4.

§. 1. Quantum vero ad *Bona Liberti* attinet, Patrono ratione eorum *Jus* competit *Bonorum Possessionis.*

§. 2. Qua in re distinguendum inter tempora. Nam olim licebat liberto Patronum suum impune testamento præterire; quia *Lex* XII. *Tab.* ad heredita-

tem liberti tum demum vocabat Patronum, ſi inteſtatus mortuus eſſet libertus, herede ſuo nullo relicto. *pr. l. de ſucceſſ. libert.* Ulp. *T. ult.* §. 1.

§. 3. Qua de cauſa poſtea Prætoris Edicto hæc juris iniquitas emendata eſt. Sive enim faciebat teſtamentum libertus, jubebatur ita teſtari, ut Patrono partem dimidiam bonorum ſuorum relinqueret; & ſi aut nihil, aut minus parte dimidia reliquerat, dabatur Patrono contra tabulas teſtamenti partis dimidiæ Bonorum Poſſeſſio. Sive inteſtatus moriebatur, ſuo herede relicto filio adoptivo, dabatur æque Patrono contra hunc ſuum heredem partis dimidiæ Bonorum Poſſeſſio. Sed liberi naturales ad excludendum Patronum liberto prodeſſe ſolebant. §. 1. *l. de ſucceſſ. libert.* Ulp. *d. Tit. ult.* §. 1. 3.

§. 4. Quod Edictum ſic conceptum fuiſſe probabile eſt: *Libertus, qui Teſtamentum faciet, ita teſtari debet, ut partem dimidiam bonorum ſuorum patrono relinquat. Si nihil, aut minus parte dimidia, reliquerit, Patrono contra tabulas teſtamenti, heredi ſcripto ſecundum tabulas partis dimidiæ Bonorum Poſſeſſionem dabo. Si libertus inteſtatus mortuus eſſe dicetur, ſuo herede relicto filio adoptivo, Patrono itidem partis dimidiæ Bonorum Poſſeſſionem dabo. Si naturales liberos reliquerit, ſive ii in poteſtate mortis tempore ſuerint, ſive emancipati, ſive etiam in adoptionem dati, modo ex aliqua parte ſcripti heredes fuerint, Patrono Bonorum Poſſeſſionem non dabo.* arg. *d.* §. 1. *l. de ſucceſſ. libert. l.* 6. *D. de bon. poſſ.*

§. 5. Poſtea vero *Lege Papia* adaucta ſunt jura Patronorum, qui locupletiores libertos habebant. Cautum eſt enim, ut ex bonis ejus, qui ſeſtertium centum millium patrimonium reliquerat, & paucio-

res

res quam tres liberos, (five is teftamento facto, five inteftatus mortuus erat) virilis pars Patrono deberetur. §. 2. *I. de fucceff. libert.*

§. 6. Noviffime autem Imp. Juftinianus conftituit, ut, fi quidem libertus vel liberta *Minores centenariis* fint, i. e. minus centum aureis habeant fubftantiam, nullum locum habeat Patronus in eorum fucceffione; *fi* tamen *Teftamentum* fecerint: *fin* autem *Inteftati* deceffierint, nullo liberorum relicto, jus Patronatus integrum refervetur, & Patronus fecundum *Leg.* XII. *Tab.* totam hereditatem accipiat. *Cum vero Majores centenariis funt, fi liberos habeant*, ad eos fucceffiones parentum deducuntur, Patronis omnibus modis cum fua progenie femotis: *fin* autem *fine liberis deceſſerint, fi quidem Inteftati*, ad omnem hereditatem Patroni Patronæque vocantur; *fi* vero *Teftamentum fecerint*, & Patronos Patronasque præterierint, Patroni Patronæque, per Bonorum Poffeffionem contra tabulas, non dimidiam, ut antea, fed *tertiam* partem bonorum confequuntur. §. 3. *I. de fucceff. libert.*

§. 7. *Quod jus* tamen *Bonorum Poffeffionis ceffat* I. Si Patronus heres inftitutus, vel debita portio ejusve pars ei relicta fit. *l.* 3. §. 10. 15. *& feqq. l.* 19. §. 1. *l.* 50. *pr. D. h. t. l.* 21. §. 1. *D. de jur. patr.*

II. Si Patronus majorennis libertum capitis accufaverit. *l.* 14. *pr.* §. 1. *& feqq. l.* 48. *D. h. t.*

III. Si Patronus libertatis caufa impofita liberto revendiderit; *l.* 37. *pr. D. h. t.* de quo Prætor ita fubjeciffe videtur: *Si donum, munus, operas, rede-merit libertus, contra tabulas teftamenti, Patrono, cui nihil relictum erit, Bonorum Poffeffionem non dabo.* arg. *d. l.* 37. *D. h. t. l.* 53. *pr. D. de V. S.*

TITUL. III.

DE LIBERTIS UNIVERSITATUM.

§. 1. Quemadmodum autem privatis, sic & *Universitatibus*, Municipiis, & Collegiis, datur *Bonorum possessio Contra Tabulas Testamenti libertorum. l. un. D. h. t.* arg. *l.* 16. *D. de V. S.*

§. 2. De quo Prætor sic edixisse videtur: *Quod jus Patrono in libertorum & libertarum bonis tributum est, idem Municipibus acquisitum esto.* arg. *d. l. un. pr. D. h. t.*

§. 3. Neque movet, quod Municipes consentire non possint; qua ratione enim fideicommissum ipsis restitui & hereditas acquiri potest, eadem ratione eos & Bonorum Possessionem petere dicendum est. *l. un.* §. 1. *D. h. t.*

TITUL. IV.

DE ADSIGNANDIS LIBERTIS.

§. 1. Dicta vero de Patronis ad omnes etiam eorum liberos pertinent; §. 3. *I. de succession. libert. pr. I. de adsignat. libertor.* nisi Patronus uni ex liberis Libertum *assignaverit*, i. e. testificatus sit, cujus ex liberis libertum eum esse voluerit. *l.* 107. *D. de V. S.*

§. 2. Senatus enim Claudianis temporibus, Vellejo Rufo & Osterio Scapula Coss. Suff. A. U. C. 798. Post natum Chr. 46. censuit, ut, quamvis ad omnes Patroni liberos, qui ejusdem gradus sint, æqualiter bona libertorum pertineant, tamen liceat Parenti

renti uni ex liberis adſignare libertum, ut poſt mortem ejus ſolus is Patronus habeatur, cui adſignatus eſt; & cæteri liberi, qui ipſi quoque ad eadem bona, nulla adſignatione interveniente, pariter admitterentur, nihil juris in his bonis habeant, ſed ita demum priſtinum jus recipiant, ſi is, cui adſignatus eſt, deceſſerit, nullis liberis relictis. *pr. I. de aſſign. libertor.*

§. 3. Cujus SCti verba hæc ſunt: Si, qui duos pluresve liberos justis nuptiis quæsitos in potestate haberet, de liberto libertave sua significasset, cujus ex liberis suis eum libertum eamve libertam esse vellet; is eave, quandoque is, qui eum eamve manumisit inter vivos vel testamento, in civitate esse desisset, solus ei patronus solave patrona esset, perinde atque si ab eo eave libertatem consecutus consecutave est. Utique si ex liberis quis in civitate esse desisset, neque ei liberi ulli essent; cæteris ejus liberis, qui manumisit, perinde omnia jura serventur, ac si nihil de eo liberto eave liberta is parens significasset. V. *l. 1. pr. §. 1. & ſeqq. l. ult. pr. §. 1. & ſeqq. D. h. t.*

Titul. V.

Si Quid in Fraudem Patroni Factum Sit.

C. VI. 5.

§. 1. Sed & ille egregius *Juris Patronatus, ratione Bonorum Liberti*, effectus eſt, quod libertus in fraudem Patroni nihil alienare, &, ſi contra factum ſit, Patronus in fraudem ſuam alienata revocare poſſit.

§. 2. Qua de re Prætor tale Edictum proposuisse videtur: *Si quid dolo malo liberti factum esse dicetur, sive testamento facto, sive intestatus decesserit libertus, quo minus pars debita bonorum ad eorum quem perveniat, quibus contra tabulas Bonorum Possessio competit, de ea re cognoscam, operamque dabo, ne ea res cuiquam fraudi sit.* arg. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 3. Sive a liberto aliquid alienatum sit, sive quid aliud in fraudem Patroni gestum sit, nihil interest. *l.* 4. *pr. l.* 1. §. 1. 3. 7. 13. 18. 19. 20. *D. h. t.*

§. 4. *Alienasse* autem hic censetur, uti alibi, qui de bonis quid deminuit & dominium transtulit; *l.* 1. *C. de fund. dot.* non etiam, qui non acquisivit, seu acquirendi conditione usus non est. *l.* 1. §. 6. & *seqq. D. h. t. l.* 6. *D. quæ in fraud. cred. l.* 119. *l.* 134. *D. de R. J.*

§. 5. *Dolum* vero accipere oportet ejus, qui alienavit, non ejus, cui alienatum est; *l.* 1. §. 4. *D. h. t.* eumque, qui in damno pecuniario consistit. *l.* 1. §. 15. *D. h. t.*

§. 6. Et *si* quidem *Testatus decesserit libertus*, ad revocandum, quod in fraudem Patroni gestum est, competit *Actio Faviana*, a *Fabio* Prætore forte sic dicta; v. *l.* 1. §. 5. 6. & *seqq. l.* 4. *pr. D. h. t. si* vero *Intestatus*, *Actio Calvisiana*, a Prætore *Calvisio* haud dubie sic vocata. *l.* 3. §. 3. *D. l.* 2. *C. h. t.*

§. 7. Quæ utraque est *Actio in personam, l.* 1. §. 26. *D. h. t. arbitraria; l.* 1. §. 12. *l.* 5. §. 1. *D. h. t. Competens Patrono ejusque heredibus; d. l.* 1. §. 26. *D. h. t. Contra quemcunque etiam b. f. possessorem, d. l.* 1. §. 4. *D. h. t. ejusque heredes; d. l.* 1. §. 26. *Ad res in fraudem patroni alienatas, pro parte debita, l.* 1. §. 11. 21. *D. l.* 1. *C. h. t. una cum fructibus & accessio-*

cessionibus, *revocandas*: *l.* 1. §. *ult.* *l.* 2. *D.* *h.* *t.* *l.* 38. §. 4. *D.* *de* *usur.* vel, si res non restituatur, ad id, quanti Actor in litem juraverit. *l.* 5. §. 1. *D.* *h.* *t.*

§. 8. *Utraque* autem *cessat*, I. Si libertus filiam dotaverit. *l.* 1. §. 10. *D.* *h.* *t.*

II. Si vivus amicis bene merentibus donaverit. *l.* 9. *D.* *h.* *t.*

III. Si id, quod a liberto in fraudem Patroni alienatum est, non extet. *l.* 10. *D.* *h.* *t.*

IV. Si Patronus in alienationem consenserit. *l.* 11. *D.* *h.* *t.*

§. 9. Affinis est Actio *Quasi Faviana*, & *Calvisiana*, quæ *datur Impuberi arrogato*, *ad revocandum id*, *quod in fraudem Quartæ ipsi debitæ*, *a Patre arrogatore alienatum est*. *l.* *ult.* *D.* *h.* *t.*

TITUL. VI.

SI TABULÆ TESTAMENTI NULLÆ EXTABUNT, UNDE LIBERI.

C. VI. 14.

§. 1. Quod si Tabulæ testamenti nullæ extent, locum habet *Bonorum Possessio ab Intestato*. *l.* 1. §. 2. *l.* 3. *D.* *h.* *t.* Posteaquam enim Prætor locutus est de Bonorum Possessione ejus, qui testatus est, transitum fecit ad intestatos; eum ordinem secutus, quem & *Lex* XII. *Tab.* secuta est. *l.* 1. *pr.* *D.* *h.* *t.* §. 1. *I.* *de* *bon.* *poss.*

§. 2. Sed successionem ab Intestato in plures partes divisit. Fecit enim gradus varios: Primum *Liberorum*, Secundum *Legitimorum*, Tertium *Cognatorum*; Deinde *Viri* & *Uxoris*. *l.* 1. §. 1. *D.* *h.* *t.*

§. 3. Recte autem Prætor a *Liberis* initium fecit

ab

ab *Inteftato fucceffionibus*; ut, ficuti Contra tabulas ipfis defert, ita & ab Inteftato ipfos primo loco vocet, *l.* 1. §. 5. *D. h. t.* quos fcil. naturæ fimul & Parentum commune votum ad bona admittit. *l.* 7. §. 1. *D. h. t.*

§. 4. De quibus Prætor ita edixiffe videtur: *Si Tabulæ Teftamenti nullæ extabunt, Unde liberi Bonorum Poffeffionem petent; five fui fint, five emancipati, aut capite minuti, itemque civitate donati, eis ab Inteftato Bonorum poffeffionem dabo. Si quis ex iis in poteftate Parentis, cum is moritur, non fuerit, ei, liberisque, quos in ejusdem familia habebit, fi ad eos hereditas fuo nomine pertinebit, neque nominatim exheredes fcripti erunt, Bonorum Poffeffionem ejus partis dabo, quæ ad eum pertineret, fi in poteftate manfiffet, ita, ut ex ea parte dimidium ipfe habeat, reliquum liberi ejus; hisque duntaxat bona fua conferat.* arg. *Infcr. l.* 1. §. 5. 6. *l.* 4. *l.* 5. *pr. D. h. t.* Collat. Leg. Mofaic. & Rom. *Tit. ult.* §. 5. & *feqq.*

§. 5. Et *Emancipatos* quidem, quia jure Civili nihil juris habebant, Prætor vocat ex neceffitate; §. 9. *I. de hered. quæ ab inteft. l.* 1. §. 7. 9. *l.* 2. *l.* 4. *D. h. t.* *Suos* vero adjuvandi juris Civilis gratia. *l.* 1. §. 6. 9. *l.* 7. *pr. D. h. t.* §. 1. *I. de bon. poff.*

§. 6. Sed hæc *Bonorum Poffeffio* poft *Nov.* 118. *c.* 1. quo differentia, quæ ratione fucceffionis erat inter *Suos* & *Emancipatos*, fublata eft, amplius non eft neceffaria.

TITUL.

TITUL. VII.

UNDE LEGITIMI.

C. VI. 15.

§. 1. Post *Liberos*, *Secundo loco* ad *Bonorum Possessionem* Prætor vocat *Legitimos*. v. *l.* 5. §. 1. *D. h. t.* §. 1. 2. *I. de bon. poss.*

§. 2. De quibus sic edixisse videtur: *Unde Legitimi Bonorum Possessionem petent, si nullæ inde testamenti tabulæ proferantur; tum quem ei heredem esse oporteret, si intestatus mortuus esset, eum bonorum possessorem faciam: ita ut consanguinei cæteris præferantur.* arg. *l.* 1. *l.* 4. *D. h. t.* Collat. Leg. Mos. & Rom. *T. ult.* §. 6. 8.

§. 3. Quæ *Bonorum possessio* omnem vocat, qui ab intestato potuit esse heres, sive *Lex* XII. *Tab.* eum legitimum heredem faciat, sive alia Lex Senatusve consultum: *l.* 2. §. 4. *l.* 3. *D. h. t.* maxime *Agnatos* seu *Consanguineos*, *qui per virilis sexus personas cognatione conjuncti sunt*; v. *pr.* §. 1. 2. *I. de legit. agn. success. l.* 5. *pr. D. h. t. l.* 2. §. 1. *D. de suis & legit. her.* §. 1. *I. de leg. agn. tut.* secundum prærogativam gradus, tempore petitæ Bonorum Possessionis spectandam. *l.* 1. *l.* 4. *D. h. t.*

TITUL. VIII.

UNDE COGNATI.

C. VI. 15.

§. 1. Post *Legitimos* vero *Tertio loco* vocat *Cognatos*. *pr.* §. 1. *I. de success. cognat.* §. 2. *I. de bon. poss.*

§. 2.

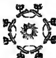
§. 2. De quibus ita edixiſſe videtur: *Unde Cognati Bonorum Poſſeſſionem petent, ſi nullæ inde teſtamenti tabulæ proferantur, eis, qui defuncto mortis tempore cognati fuerunt, proximitatis nomine, usque ad ſextum gradum cognationis, Bonorum Poſſeſſionem dabo, & ſeptimo ſobrino ſobrinaque nato natæve. Agnatis capite minutis, exceptis fratre & ſorore emancipatis, niſi ſint in adoptiva familia, itemque liberis naturalibus, ex hac parte eandem Bonorum Poſſeſſionem dabo.* arg. *Inſcr. l.* 1. §. 3. *& ſeqq. l.* 2. *D. h. t.* §. 1. *& ſeqq. I. de ſucc. cogn. l.* 8. *D. de ſuis & leg. her.*

§. 3. Quæ Bonorum Poſſeſſio nudam habet Prætoris indulgentiam, neque ex jure Civili originem habet, quia *Cognati* jure Civili ad ſucceſſionem nôn admittebantur. *l.* 1. *pr. D. h. t. l.* 2. *l. ult. C. und. legit.*

§. 4. *Cognati* autem appellati ſunt *quaſi ex uno nati*, aut quaſi commune naſcendi initium habuerint; *d. l.* 1. §. 1. *D. h. t.* ſuntque proprie *qui per fœminini ſexus perſonas conjuncti ſunt.* §. 1. *I. de legit. agn. tut. l.* 10. §. 2. *D. de grad. & affin.*

§. 5. Plane non omnes omnino admittuntur *Cognati*, ſed ii, qui *proximi* ſunt; eo ſcil. tempore, quo Bonorum Poſſeſſio defertur. *l.* 1. §. 5. 6. *D. h. t.*

§. 6. Sed neque dictæ Bonorum Poſſeſſiones, *Unde Legitimi* ſcil. & *Unde Cognati*, poſt *Nov.* 118. *c.* 4. amplius ſunt neceſſariæ.

TITUL.

Titul. IX.

De Successorio Edicto.

C. VI. 16.

§. 1. Cum igitur plures ſpecies ſucceſſionum Prætor introduxerit, easque per ordinem diſpoſuerit, & in unaquaque ſpecie ſucceſſionis ſæpe plures extent diſpari gradu perſonæ, ne actiones creditorum differrentur, ſed haberent, quos convenirent, & ne facile in poſſeſſionem bonorum defuncti mitterentur, & eo modo ſibi conſulerent, ideo petendæ *Bonorum Poſſeſſioni* certum tempus præfinivit. §. 4. *I. de bon. poſſ. l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 2. Et *Liberis* quidem & *Parentibus*, tam naturalibus, quam adoptivis, in petenda Bonorum Poſſeſſione *anni* ſpatium, *cæteris* autem agnatis vel cognatis *centum dierum* dedit. *d.* §. 4. *I. de bon. poſſ. l.* 1. §. 8. 9. 12. 16. *D. h. t.* v. ſupr. *ad t. de bon. poſſ.* §. 18.

§. 3. Et ſi quis intra hoc tempus Bonorum Poſſeſſionem non petierit, ejusdem gradus perſonis accreſcit; vel ſi nullus ſit, deinceps cæteris Bonorum Poſſeſſionem perinde ex *Succeſſorio Edicto* pollicetur, ac ſi is, qui præcedebat, ex eo numero non eſſet. §. 5. *I. de bon. poſſ.*

§. 4. Quod ita conceptum videtur: *Qui ad Bonorum Poſſeſſionem ex ſuperioribus capitibus vocantur, eam petant liberi & parentes intra annum; cæteri intra centeſimum diem. Si quis eorum eam Bonorum Poſſeſſionem dari ſibi noluerit, aut diebus ſtatis non admiſerit, tunc cæteris Bonorum Poſſeſſionem ita dabo, ac ſi prior ex eo numero non fuiſſet.* arg. *d.* §. 4. 5. *I. de bon. poſſ. l.* 1. *pr.* §. 8. 9. 10. 12. *D. h. t.*

§. 5.

§. 5. Ut adeo, si proximus Bonorum Possessionem repudiaverit, vel intra legitimum tempus non petierit, non tantum de gradu in gradum in eodem ordine, *l.* 1. §. 6. 10. *D. h. t.* §. 5. *I. de bon. poss. l.* 1. *l.* 2. *C. h. t.* sed & de ordine in ordinem, successioni locus sit. *l.* 1. §. 11. *D. h. t. t. t. D. quis ord. in bon. poss. serv.*

§. 6. Secus ac jure antiquo, quo, proximo deficiente, hereditas tanquam caduca fisco cedebat. *l.* 2. *D. h. t.* Ulp. *T.* XXVI. §. 5. Paul. *L.* IV. *Sent. T.* VIII.

TITUL. X.

DE GRADIBUS, ET AFFINIBUS, ET NOMINIBUS EORUM.

§. 1. Ut autem intelligatur, quis sit proximior, *Gradus Cognationum* nosse oportet. *l.* 10. *pr. D. h. t.*

§. 2. *Cognatio* triplex est, *Naturalis*, *Civilis*, & *Mixta. l.* 4. §. 2. *D. h. t.*

§. 3. *Cognatio Naturalis* est, quæ per Fœminam descendit, quæ vulgo liberos peperit. *d. l.* 4. §. 2. ut &, quæ inter servos intercedit. *l.* 10. §. 5. *D. h. t.*

§. 4. *Civilis* (quæ etiam *Legitima* dicitur) est, quæ per Adoptionem contrahitur. *d. l.* 4. §. 2. *D. h. t.*

§. 5. *Mixta* vero, quæ justis nuptiis contractis copulatur. *d. l.* 4. §. 2.

§. 6. Quæ hic maxime consideratur, & nihil aliud est, quam *Vinculum personarum, ab eodem stipite descendentium, carnali propagatione contractum.*

§. 7. *In Cognatione* autem considerandæ veniunt *Lineæ*, & in Lineis *Gradus.*

§. 8. *Linea* est collectio *personarum* ab *eodem stipite*

pite descendentium, gradus continens, & cognationes distinguens. v. *l.* 9. *D. h. t. pr. I. h. t.*

§. 9. Estque duplex, *Recta*, & *Transversa* seu *Obliqua. d. l.* 9. *D. h. t. d. pr. I. h. t.* Paul. *L.* IV. *Sent. T.* XI. §. 1. *& seqq.*

§. 10. *Recta* continet *Ascendentes*, & *Descendentes*, seu eos, quorum alter alterum genuit; & proinde iterum duplex est, *Superior*, & *Inferior. d. l.* 9. *D. h. t. d. pr. I. h. t.* Paul. *d. l.*

§. 11. *Transversa* seu *Obliqua* vero eos, qui a latere veniunt; *d. l.* 9. unde & *A latere*, *d. pr. I. l.* 1. *pr. D. h. t.* seu *Collateralis* dici solet.

§. 12. Eaque *Æqualis* est, vel *Inæqualis.*

§. 13. *Æqualis* est, quæ eos continet, qui æqualiter a communi stipite distant.

§. 14. *Inæqualis* vero, quæ eos continet, quorum alter communi stipiti propior, alter remotior est.

§. 15. *Gradus* est *distantia personarum a se invicem. Gradus* enim dicti sunt a similitudine scalarum, locorumve proclivium; quos ita ingredimur, ut a proximo in proximum, id est, in eum, qui quasi ex eo nascitur, transeamus. *l.* 10. §. 10. *D. h. t.*

§. 16. Quantum autem ad *computationem graduum* attinet, hæc tenenda regula: *Quot sunt generatæ personæ, totidem sunt gradus, demto stipite communi. d. l.* 10. §. 9. 16. *D. h. t.* §. 7. *I. de grad. cogn.*

§. 17. Hinc *Filius* a *Patre* distat gradu primo, *Frater* a *Fratre* gradu secundo, *Consobrinus* a *Consobrino* gradu quarto, & sic ulterius cæteri. *d. l.* 10. §. 9. & *seqq. l.* 1. *pr.* §. 1. *& seqq. l.* 2. *l.* 3. *D. h. t.*

§. 18. Eandemque Regulam servat *Jus Canonicum*, in *Linea Recta.*

§. 19. Sed in *Linea Obliqua Æquali* hanc habet regulam: *Quoto gradu singuli distant a stipite communi,*

 eodem

eodem inter se distant. Uti ex graduum computatione, quæ est in *c. 2. Caus.* 35. *Q.* 5. manifestum est.

§. 20. In *Linea Obliqua Inæquali* vero hanc: *Quoto gradu remotior distat a stipite communi, eodem inter se distant. c.* 9. *X. de consang.*

§. 21. Et hæc quidem in Cognatione procedunt, non etiam in *Affinitate;* Affinitati enim Gradus proprie nulli sunt. *l.* 4. §. 5. *D. h. t.* licet improprie & analogice *Gradus* quoque *Affinium* quandoque dicantur. *l.* 10. *pr. D. h. t.*

§. 22. Est autem *Affinitas Vinculum inter conjugem unum, & alterius conjugis cognatos. l.* 4. §. 3. *D. h. t.*

§. 23. Adeoque *Affines* sunt Viri & Uxoris cognati; dicti ab eo, quod duæ cognationes, quæ diversæ inter se sunt, per nuptias copulantur, & altera ad alterius cognationis finem accedit. *d. l.* 4. §. 3.

§. 24. *Nomina* vero eorum hæc sunt, *Socer Socrus, Gener Nurus, Noverca Vitricus, Privignus Privigna. l.* 4. §. 4. 6. *D. h. t.*

TITUL. XI.

UNDE VIR ET UXOR.

C. VI. 18.

§. 1. Quod si deficiant *Cognati,* Prætor *Quarto loco* ad Bonorum Possessionem ab Intestato vocat *Virum* & *Uxorem.* §. 2. *I. de bon. poss. l. un. C. h. t.*

§. 2. De quibus ita edixisse videtur: *Unde Vir & Uxor Bonorum Possessionem petent, si nullæ inde testamenti tabulæ proferantur, eis, qui petent, ab intestato Bonorum Possessionem dabo.* arg. *h. t.* §. 2. *I. de bon. poss.*

§. 3. Ut autem hæc Bonorum Possessio locum habeat, justum matrimonium, & quidem mortis tempore esse oportet. *l. un. pr.* §. 1. *D. h. t.*

TITUL.

Titul. XII.

De Veteranorum Et Militum Successione.

§. 1. Deficientibus vero quoque *Viro* & *Uxore*, denique bona tanquam vacantia *Fisco* deferuntur; *l.* 1. *pr. l.* 2. *D. de success. ed.* cui etiam locus est, si is, de cujus bonis agitur, capitis damnatus sit. *l.* 1. *pr. D. de bon. damn.*

§. 2. Nisi *Miles* sit, vel *Veteranus:* cui damnato non tantum concessum est, ut de bonis castrensibus testamentum facere possit; *l.* 11. *pr. D. de testam. mil. l.* 1. *D. h. t.* sed & ut, si intestatus moriatur, bona ejus castrensia ad heredes ejus legitimos, vel cognatos, ad finem quinti gradus pertineant, *l.* 1. *l.* 2. *D. h. t.* & post quintum gradum demum Fisco locus sit. *d. l.* 2. *D. h. t.*

§. 3. Dummodo ex militari delicto, non ex communi, punitus, neque sacramenti fides rupta sit. *l.* 1. *D. h. t. l.* 11. *pr. D. de testam. mil.*

§. 4. De quo forte Prætor ita edixit: *Si miles aut veteranus intestatus mortuus esse dicatur, cui sint castrensia bona; legitimo heredi, aut si is non erit, proximo cognato usque ad quintum gradum, Bonorum Possessionem dabo: post eum gradum fisco vindicabuntur.* arg. *l.* 2. *D. h. t.*

Titul. XIII.

Quibus Non Competit Bonorum Possessio.

§. 1. Sed & Fisco locus est, si cui tanquam indigno non competat Bonorum Possessio, veluti, si servo vel filio herede instituto, dominus vel pater dolo fecerit, ne testamentum mutaretur. *l. un. D. h. t. l.* 1. §. 1. *D. si quis aliq. test. prohib.* Cui enim tanquam indigno aufertur hereditas, is neque ad Bonorum Possessionem admittitur. arg. *l.* 12. §. 1. *D. de bon. poss.*

Titul. XIV.

Ut Ex Legibus, Senatusve Consultis, Bonorum Possessio Detur.

§. 1. Et hæc quidem de *Bonorum Possessione Ordinaria:* sequitur *Bonorum Possessio Extraordinaria, quæ* sc. *ex Legibus, SCtis, Constitutionibus Principum, aliove novo jure extra ordinem conceditur.* §. 3. *I. de bon. poss.* v. §. 2. *I. de success. libert. l.* 2. *D. de vet. & mil. succ.* junct. *l.* 6. §. 6. *D. de injust. rupt. irr. test.*

§. 2. De qua Prætor ait: Uti me quaque Lege, Senatusconsulto, Bonorum possessionem dare oportebit; ita dabo. *l. un. pr. D. h. t.*

§. 3. Quam neque Bonorum Possessionibus, quæ ab intestato veniunt, neque iis, quæ ex testamento, Prætor stabili jure connumeravit, sed quasi ultimum & extraordinarium auxilium, prout res exigit, accommodavit; scil. iis, qui ex Legibus, SCtis, Con-

Constitutionibusve Principum, ex novo jure, vel ex testamento, vel ab intestato veniunt. §. 3. *I. de bon. poss.*

TITUL. XV.

QUIS ORDO IN POSSESSIONIBUS SERVETUR.

§. 1. Quis itaque *Ordo in Bonorum Possessionibus servandus sit*, ex dictis facile intelligitur.

§. 2. *Si* enim *Testamentum factum* sit, & tabulæ testamenti extent, locum habet *Bonorum Possessio* vel *Contra tabulas*, vel *Secundum tabulas. l.* 1. §. 1. *D. h. t. t. t. D. & C. de bon. poss. cont. tab. & sec. tab.* v. *supr. ad T. de bon. poss.* §. 11.

§. 3. *Si* vero *Testamenti tabulæ non extent*, vel Bonorum Possessionem contra vel secundum tabulas nemo acceperit, *Bonorum Possessio ab Intestato* locum habet. *d. l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 4. *Intestati* autem hi gradus vocantur: *Primum* Sui heredes; *Secundo* Legitimi; *Tertio* Proximi cognati; & *Quarto* denique Vir & Uxor. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

TITUL. XVI.

DE SUIS, ET LEGITIMIS HEREDIBUS. C. VI. 55. 58.

§. 1. Atque ita exposita etiam *Successione Prætoria*, subjicitur porro *Legitima ab Intestato.* v. *l.* 8. *C. comm. de success.*

§. 2. *Intestati* proprie appellantur, qui, cum possent testamentum facere, testati non sunt. Sed & is, qui testamentum fecit, si ejus hereditas adita non est, vel ruptum, vel irritum est testamentum, *intestatus* non improprie dicitur decessisse. Plane qui testari non

potuit, proprie non eſt *inteſtatus*, puta impubes, furioſus, vel cui bonis interdictum eſt; ſed hos quoque pro *inteſtatis* accipere debemus. *l.* 1. *pr. D. h. t. pr. I. de hered. quæ ab inteſt.*

§. 3. Et quidem Hereditas *ab Inteſtato* ex *Lege* XII. *Tab.* primo defertur *Suis*. Ulp. *T.* XXXVI. §. 1. §. 1. *I. de hered. quæ ab inteſt.*

§. 4. Sunt autem *Sui heredes Liberi*, *qui ſunt in poteſtate morientis, gradu proximo;* ſive naturales, ſive adoptivi. §. 2. 7. *I. de hered. quæ ab inteſt. l.* 1. §. 9. *D. h. t.* §. 2. *I. de hered. qual. & diff. l.* 33. §. 1. *D. de teſtam. mil.* v. ſupr. *ad t. de acq. her.* §. 6. 7. *pr. I. de legit. agn. ſucceſſ.*

§. 5. Poſt *Suos* vero defertur *Legitimis*, Conſanguineis ſcil. & Agnatis. Ulp. *d. l. l.* 1. §. 9. *D. h. t.*

§. 6. *Conſanguinei* ſunt, *qui ſanguine inter ſe connexi ſunt*, proprie fratres ex eodem patre nati. *l.* 1. §. 10. 11. *D. h. t.* §. 1. *I. de legit. agnat. ſucceſſ.*

§. 7. *Agnati*, *reliqui cognati virilis ſexus ab eodem orti; l.* 2. *pr.* §. 1. *D. h. t.* ſeu *Cognati per virilis ſexus perſonas cognatione conjuncti*, quaſi a patre cognati. §. 1. *I. de legit. agn. ſucceſſ.* §. 1. *I. de legit. agn. tut.*

§. 8. *Sui* autem heredes ſtatim ipſo jure heredes ſunt, ſed in *cæteris* aditio eſt neceſſaria. *l.* 14. *D. h. t.*

Titul. XVII.

Ad SCtum Tertyllianum, et Orphitianum.

C. VI. 56. 57.

§. 1. Quod ſi neque *Sui*, neque *Agnati* exiſterent, reliqui excludebantur. *Lex* enim XII. *Tab.* ita ſtricto jure utebatur, & præponebat maſculorum progeniem; & eos, qui per fœminini ſexus neceſſitudinem ſibi junguntur, adeo expellebat, ut

ut ne quidem inter matrem & filium filiamve ultro citroque hereditatis capiendæ jus daret; nisi quod Prætores, ex proximitate cognatorum, eas personas ad successionem, Bonorum Possessione *Unde Cognati* accommodata, vocabant. *pr. I. de SCt. Tertull.* Ulp. *Tit.* XXVI. *pr.* §. 6. *& seqq.*

§. 2. Sed hæ juris angustiæ postea emendatæ sunt. Et primus quidem *Divus Claudius* Matri ad solatium liberorum amissorum legitimam eorum detulit hereditatem. §. 1. *I. de SCt. Tertull.*

§. 3. Postea *SCto Tertulliano*, quod Divi Adriani, seu potius D. Pii temporibus, Q. Flavio Tertullo & Licinio Sacerdote Coss. A. U. C. 911. post N. C. 158. factum est, plenissime de tristi successione *Matri*, non etiam aviæ, deferenda, cautum est: ut mater ingenua trium liberorum jus habens, libertina quatuor, ad bona filiorum filiarumve admittatur intestato mortuorum; licet in potestate parentis sit: ut scil. cum alieno juri subjecta est, jussu ejus adeat hereditatem, cujus juri subjecta est. §. 2. *I. de SCt. Tertull. l.* 2. *pr.* §. 1. *& seqq. D. h. t.* Paul. IV. *Sent.* IX. Ulp. *Tit.* XXVI. §. *ult.*

§. 4. Imperator autem *Justinianus* respiciens ad naturam & puerperii periculum, impium credidit casum fortuitum in matris admitti detrimentum, adeoque Matri jus legitimæ successionis omnimodo concessit, licet ingenua tres, libertina quatuor liberos non pepererit. *l.* 2. *C. de jur. liberor. l. ult. C. ad SCt. Tertull.* §. 4. 5. *I. eod.*

§. 5. Per contrarium autem *Liberi* ad bona materna intestatarum admittuntur ex *SCto Orphitiano*, quod Orphito & Rufo Coss. Divi Marci temporibus A. U. C. 931. post N. C. 178. latum est: quo, sive ingenua sit mater, sive libertina, tam filiæ quam

 filio,

filio, etiam vulgo quæsitis, legitima matris hereditas data est. *pr.* §. 3. *I. de SCto Orsit.* *l.* 1. *pr.* §. 1. & *seqq.* *l.* 6. §. 1. *D. h. t.*

§. 6. Sed cum ex hoc SCto *nepotes* & *neptes* ad *aviæ* successionem legitimo jure non vocarentur, postea hoc Constitutionibus Principalibus emendatum est, ut, ad similitudinem filiorum filiarumque, & *nepotes* & *neptes* vocarentur. §. 1. *I. de SCt. Orsit.*

De Successione Ab Intestato Secundum Ordinem N. 118. C. 1. 2. 3.

§. 7. Cum autem ne sic quidem *Successio ab Intestato* satis expedita esset, Imp. Justinianus, prioribus legibus abrogatis, necessarium censuit, omnes simul ab intestato cognationum successiones, per *Nov.* 118. clara compendiosaque divisione disponere.

§. 8. Ubi *Gradus* seu *Ordines succedendi ab Intestato tres* constituuntur, *Descendentium*, *Ascendentium* & *Collateralium*. *d. Nov.* 118. *præf.*

§. 9. *Primus Ordo* est *Descendentium*, seu *Liberorum*. *d. N.* 118. *præf.*

§. 10. Ratio enim naturalis, tanquam lex quædam tacita, liberis parentum bona addicit, velut ad debitam successionem eos vocando. *l.* 7. *pr. D. de bon. damn.* *l.* 7. §. 1. *D. und. lib.* unde & filii, vivo quoque patre, quodammodo domini dicuntur rerum paternarum, *l.* 11. *D. de lib. & post. her. inst.* & tanquam immotam regulam ponit Apostolus, *Si filii ergo heredes.* Ep. ad Rom. VIII. v. 17.

§. 11. Si quis igitur *Descendentium* fuerit ei, qui intestatus moritur, cujuslibet naturæ aut gradus, sive ex masculorum genere, sive ex fœminarum descendens, & sive suæ potestatis, sive sub potestate sit, omnibus Ascendentibus & ex latere cognatis præponitur. *d. Nov.* 118. *c.* 1.

§. 12.

§. 12. An Pater mortuus sit, an Mater? an liberi masculi sint, an fœminæ? an primi, an ulterioris gradus? an ex filio, an ex filia nati? an denique sui sint, an emancipati? nihil interest. *d. c.* 1.

§. 13. Adeo ut, licet defunctus sub alterius potestate fuerit, tamen ejus filii, cujuslibet sexus sint aut gradus, etiam ipsis parentibus præponantur, quorum sub potestate fuerit, qui defunctus est; in illis videlicet rebus, quæ secundum Leges patribus non acquiruntur. *d. N.* 118. *c.* 1.

§. 14. Et quidem, *si Descendentes* omnes *sint primi gradus*, filii scil. vel filiæ, succedunt *in Capita*, i. e. æqualiter, seu in tot partes, quot sunt personæ. *Auth. In Successionem. C. de suis & leg. lib.*

§. 15. *Si partim sint primi*, *partim ulterioris gradus*, tunc, qui *primi* sunt, succedunt *in Capita*, qui vero *ulterioris* gradus, *in Stirpes.*

§. 16. Sed *si omnes ulterioris gradus sint*, succedunt *in Stirpes*, i. e. tantum ex hereditate defuncti consequuntur, quantum parens (qui defuncto immediate potuisset succedere) accepturus fuisset, si vixisset. *d. N.* 118. *c.* 1. §. 6. *I. de hered. quæ ab intest.*

§. 17. *Jure* scil. *Repræsentationis:* quod est *Jus*, *quo intrant filii filiæque in locum patris & matris prædefunctorum*, *personamque eorum ita repræsentant juris fictione*, *ut tantum ex hereditate capiant*, *quantum parens*, *si vixisset*, *accepturus fuisset.* arg. *d. c.* 1.

§. 18. Quod juri Divino, nec non rectæ rationi, & æquitati conveniens est, §. 6. *I. de hered. quæ ab intest. l.* 1. §. 4. *D. de suis & legit. hered.* & locum habet in omnibus Nepotibus & Descendentibus in infinitum: §. *ult.* v. *Nostra autem. I. de hered. quæ ab intest. N.* 118. *c.* 1. *l.* 220. §. 3. *D. de V. S.* non tantum in privatorum, sed & Regum & Principum successionibus. arg. *d. N.* 118. *c.* 1.

§. 19. Quod si defunctus *Descendentes* non relinquat, *Secundus Ordo* succedit, qui est *Ascendentium* sive *Parentum*. *N.* 118. *c.* 2.

§. 20. Etsi enim Parentibus non sic liberorum, ut liberis parentum debetur hereditas, propter votum parentum & naturalem erga liberos charitatem, ratio tamen miserationis parentes ad bona liberorum admittit, & turbato ordine mortalitatis, non minus parentibus, quam liberis, pie relinqui debet. *l.* 15. *pr. D. de inoff. test. l.* 7. §. 1. *D. unde lib.* add. *l.* 6. *pr. D. de jur. dot.* I. ad Tim. c. V. v. 4.

§. 21. Sive Pater, sive Mater sit, sive alii parentes, qui supersunt, sive masculi, sive fœminæ; sive suæ potestatis, sive sub potestate fuerit is, cui succedunt, nihil interest. *N.* 118. *c.* 2.

§. 22. *Si* autem *plurimi Ascendentium vivunt*, *hi præponuntur*, *qui proximo gradu reperiuntur*, masculi & fœminæ, sive paterni, sive materni sint. *d. N.* 118. *c.* 2. *Auth. Defuncto. C. ad SCt. Tert.* neque *Juri Repræsentationis* hic locus est.

§. 23. *Si* vero *eundem habent gradum*, *ex æquo inter eos dividitur hereditas:* ut medietatem quidem accipiant omnes a Patre Ascendentes, quanticunque fuerint; medietatem vero reliquam a matre Ascendentes, quantosque eos inveniri contigerit. *d. N.* 118. *c.* 2. *d. Auth. Defuncto.*

§. 24. Ut adeo inter bona paterna & materna non sit distinguendum; ut scil. bona paterna parentibus paternis, materna maternis deferantur: quæ distinctio per *d. c.* 2. plane excluditur.

§. 25. Et quidem hæc ita procedunt, ut *Ascendentes* seu *Parentes* omnibus ex latere cognatis præponantur; exceptis *Fratribus* & *Sororibus ex utroque Parente defuncto conjunctis*. *d. N.* 118. *c.* 2. *d. Auth. Defuncto.*

§. 26.

§. 26. Qui si extent, cum proximis gradu *Adscendentibus* admittuntur, dividenda hereditate secundum personarum numerum, uti & *Ascendentium* & *Fratrum* singuli æqualem habeant portionem: nullum usum ex filiorum aut filiarum portione in hoc casu valente patre sibi penitus vindicare. *d. N.* 118. *c.* 2.

§. 27. Quod si cum *Ascendentibus* seu *Parentibus* inveniantur *Fratres Germani*, aliorumque *Germanorum defunctorum liberi*, hi per *d. N.* 118. *c.* 2. v. *Si vero*, *c.* 3. v. *Si autem.* excluduntur; sed per *Nov.* 127. *c.* 1. una cum prædictis personis, ad hereditatem patrui sui admittuntur.

§. 28. Et quidem ita, ut, quantum ad *Parentes* & *Fratres* attinet, hereditas dividatur *in Capita;* quantum ad hos *liberos* vero, *in Stirpes*, quia veniunt *Jure Repræsentationis. d. N.* 127. *c.* 1.

§. 29. Sed quid si dubium sit, an parens, an filius prior mortuus sit? si forte naufragio vel quo alio modo simul perierint, quid ratione successionis statuendum? hoc casu distinguendum est; an filius *pubes* fuerit, an *impubes?* si *pubes*, patri supervixisse præsumitur; si *impubes*, contra. v. *l.* 9. §. *ult. l.* 22. *l.* 23. *D. de reb. dub.* supr. *ad d. t.* §. 10. 11.

§. 30. Si vero defunctus neque *Descendentes* neque *Ascendentes* reliquerit, locus fit *Tertio Ordini*, qui est *Collateralium*, seu ex latere venientium. *N.* 118. *c.* 3.

§. 31. Et quidem *primi* ad hereditatem defuncti vocantur *Fratres* & *Sorores Germani*, seu ex eodem patre & eadem matre nati. *d. N.* 118. *c.* 3.

§. 32. Optima sane ratione: æquissimum enim videtur, ut parentibus deficientibus bona defuncti concedantur eorum liberis; ita enim defunctis refertur gratia in personis liberorum, qui pars quasi sunt

ſunt parentum, & quibus, ſi viverent, parentes maxime relinqui vellent.

§. 33. *Si defunctus relinquat Fratres Sororesve Germanos, & defunctorum Germanorum Filios*, hi ad defuncti hereditatem cum *de patre & matre Thiis* maſculis & fœminis admittuntur, *Jure Repræſentationis*; ità ut reſpectu *Fratrum* diviſio fiat *in Capita*, *liberorum* vero *in Stirpes. d. N.* 118. *c.* 3.

§. 34. Sunt autem *Thii de patre & matre*, patris & matris fratres ſororesque, Patruus & Amita, Avunculus & Matertera; §. 3. *I. de grad. cogn. l.* 37. §. 5. *D. de leg.* 3. quos Græci Θεῖος vocarunt, *d.* §. 3. quaſi divinos, & propter ætatem majorem & gradus ſuperioritatem colendos.

§. 35. Quod *ſi fratrum utrimque conjunctorum filiĩ ſoli inveniantur*, neque cum Thiis paternis vel maternis concurrant, hoc caſu hereditatem defuncti non *in Stirpes* dividunt, ſed *Capita. l.* 2. §. 2. *D. de ſuis & legit. her. l.* 14. §. 1. *in f. C. de legit. her.*

§. 36. Ceſſat enim hoc caſu *Jus Repræſentationis*, quod in hoc ordine Fratrum filiis tantum conceſſum, cum concurrunt cum propriis Thiis: *N.* 118. *c.* 3. v. *Hujusmodi.* v. *Sed & ipſis.* & veniunt jure proximitatis ex propria quisque perſona.

§. 37. Non exiſtentibus autem *Fratribus Germanis eorumque Filiis*, ad hereditatem vocantur *Fratres Conſanguinei*, & *Uterini*, ſeu qui ex uno parente conjuncti ſunt defuncto, ſive per patrem ſolum, ſive per matrem. *d. N.* 118. *c.* 3. v. *His autem. & Unde conſequens.*

§. 38. Et *ſi ex iis præmortuus forte aliquis reliquerit Filios*, hi perinde, ut in Germanorum filiis dictum, *Jure Repræſentationis* cum Thiis admittendi ſunt.

§. 39. *Si* vero *neque Fratres, neque Filios Fratrum defunctus reliquerit*, omnes deinceps a latere venien-

tes

tes (sublata *Agnatorum Cognatorumque* differentia) ad hereditatem vocantur, secundum uniuscujusque gradus prærogativam, ut viciniores gradu reliquis præponantur; si autem plurimi ejusdem gradus inveniantur, secundum personarum numerum hereditas inter eos *in capita* dividatur. *d. N.* 118. *c.* 3. §. 1. *c.* 4.

§. 40. *Affinitatis* jure succeffio non conceditur. *l.* 7. *C. comm. de success. l.* 3. *l.* 5. *C. eod.*

§. 41. Deficientibus itaque etiam omnibus *Cognatis*, ad hereditatem defuncti non tantum jure Prætorio, *l. un. D. unde vir & ux.* sed & jure Civili admittuntur *Conjuges*, & quandoque cum liberis. *l. un. C. unde vir & ux.* v. *Nov.* 53. *c.* 6. *N.* 117. *c.* 5. *Auth. Præterea. C. unde vir & ux.*

§. 42. Post *Conjuges* hereditas conceditur quibusdam *Collegiis*, veluti *Decurionum*, *Naviculariorum*, *Cohortalium*, *Militum*, & *Fabricensium. t. t. C. de hereditat. Decur. Navic. &c.*

§. 43. Tandem vero privato herede nullo existente, bona ut vacantia *Fisco* addicuntur, jure Regalium. *l.* 1. *l.* 4. *C. de bon. vac.*

§. 44. Dummodo intra quadriennium, ex quo certum esse cœpit, nullum successorem extare, a Fisco agnoscantur. *l.* 1. §. 2. *D. de jur. fisc. l.* 10. §. 1. *D. de div. temp. præscr.*

§. 45. Quod per *l. un. C. de caduc. toll.* ubi tantum modi quidam, quibus fiunt caduca, tolluntur, minime mutatum est.

§. 46. Fiscus tamen Creditoribus, utpote de damno vitando certantibus, satisfacit; *l.* 11. *D. de jur. fisc.* sed ultra quantitatem bonorum non tenetur: arg. *l.* 1. §. 1. *D. de jur. fisc.* licet Inventarium non confecerit.

Liber XXXIX. Titul. I.

De Operis Novi Nunciatione.

C. VIII. II.

§. 1. Post Actiones, quæ ratione *Successionis* seu *Hereditatis Acquisitionis* competunt, exhibentur nunc porro secundum ordinem Edicti Perpetui, *Actiones* seu *Remedia*, quæ ratione *Damni nondum dati*, imminentis tamen, seu ejus, quod metuitur, locum habent.

§. 2. Metuitur autem damnum vel *ab Opere novo Faciendo*, vel *jam Facto*.

§. 3. Si metuatur *ab Opere novo Faciendo*, *Novi operis Nunciatio* locum habet.

§. 4. De qua Prætor ita edixisse videtur: *Si novum opus nunciatum fuerit, ab eo, qui juraverit se non calumniæ causa id facere; ne quidquam novi operis fiat, vetabo; antequam nunciatio missa facta fuerit, vel vice nunciationis missæ de opere restituendo satisdatum sit.* arg. *l.* 1. *pr. l.* 5. §. 14. *l.* 20. §. 1. *D. h. t.*

§. 5. Ait Prætor, *Si novum opus nunciatum fuerit; Nunciat novum opus*, qui alteri ne novum opus faciat denunciat & prohibet. *l.* 5. §. 17. *l.* 17. *l.* 20. *pr.* §. 9. *l.* 21. *pr. D. h. t.*

§. 6. Adeoque *Novi operis Nunciatio* nihil aliud est, quam *Legitima prohibitio, novum opus in alterius præjudicium paranti, eum in finem facta, ne in eo pergat, donec Nunciatio vel missa facta, vel satisdatio interposita sit. dd. ll. l.* 1. *pr. l.* 20. §. 1. *D. h. t.*

§. 7. *Opus novum* autem *facere* videtur, qui aut ædificando, aut detrahendo aliquid, pristinam faciem operis mutat. *l.* 1. §. 11. *D. h. t.*

§. 8.

§. 8. Hoc Edictum enim remediumque *Operis novi Nunciationis* adversus futura opera inductum est, non adversus præterita. Nam si quid operis fuerit factum, quod fieri non debuit, cessat *Edictum de Novi operis Nunciatione*, & transeundum erit *ad Interdictum Quod vi aut clam factum erit*, ut restituatur; & *Quod in loco sacro religiosove*; & *Quod in flumine publico ripave publica factum erit. l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 9. Et ad ea sola opera pertinet, quæ solo conjuncta sunt; quorum ædificatio vel demolitio videtur opus novum continere: non ad alia, veluti, si quis messem faciat, arborem succidat, vineamve putet. *l.* 1. §. 12. *D. h. t.*

§. 10. Sive autem intra oppida, sive extra oppida in villis vel agris, opus novum fiat, sive in privato, sive in publico, nihil interest. *l.* 1. §. 14. 17. *D. h. t.*

§. 11. Dividi solet *Novi operis Nunciatio* in *Publicam*, & *Privatam.*

§. 12. *Novi operis Nunciatio Publica* est, *quæ fit publica auctoritate*, seu *jussu Prætoris. l.* 5. §. 10. *l.* 16. *D. h. t.*

§. 13. *Privata, quæ fit auctoritate privata. l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

§. 14. Eaque *Realis* est, vel *Verbalis.*

§. 15. *Realis* est, *quæ fit manu, seu lapilli jactu. l.* 5. §. 10. *D. h. t. l.* 20. §. 1. *D. quod vi aut clam.*

§. 16. *Verbalis* vero, *quæ verbis dicentis se prohibere; d. l.* 20. §. 1. *D. quod vi aut clam.* & *Novi operis nunciatio κατ᾽ ἐξοχὴν* dici solet. *d. l.* 5. §. 10. *D. h. t.*

§. 17. Et quidem *Nunciatione Publica* & *Reali* fere utimur contra ædificantem, vel opus novum facientem, in nostro; *Verbali* vero contra facientem in

in suo; *d. l.* 5. §. 10. *D. h. t.* quia *Operis novi nunciatione Verbali* adversarium possessorem facimus. *d. l.* 5. §. 10. *l.* 1. §. 6. *D. h. t.*

§. 18. Fit autem *Nunciatio* aut *juris nostri conservandi*, aut *damni depellendi*, aut *publici juris tuendi gratia. l.* 1. §. 16. & *seqq. l.* 5. §. 9. *D. h. t.*

§. 19. *Publici juris tuendi causa* omnes cives opus novum nunciare possunt; quia Reip. interest, quamplurimos ad defendendam suam causam admittere: *l.* 3. §. *f. l.* 4. *D. h. t.* exceptis pupillis, servis, mulieribus, similibusque. *l.* 5. *pr.* §. 1. *D. h. t.* arg. *l.* 6. *D. de pop. act.*

§. 20. *Sui juris* autem *conservandi*, aut *damni depellendi causa*, opus novum nunciare potest is, ad quem res pertinet: *l.* 1. §. 19. *D. h. t.* puta dominus; *l. un.* §. 3. *D. de remiss.* bonæ fidei possessor; *l.* 136. *D. de R. J.* superficiarius, & qui jus habet dominio proximum; *l.* 3. §. 3. *D. h. t.* qui servitutem habet; *d. l. un.* §. 3. *D. de remiss. l.* 6. §. 1. *D. si serv. vind.* sive realem, sive personalem; *d. l. un.* §. 4. nec non creditor, cui pignoris nomine prædium tenetur. *l.* 9. *D. h. t.*

§. 21. Non etiam inquilini aut coloni; *l.* 3. §. 3. *D. h. t.* neque servi, neque pupilli sine tutoris auctoritate. *l.* 5. *pr.* §. 1. *D. h. t.*

§. 22. Quibus autem jus nunciandi competit, non tantum per se, sed & per Procuratores novum opus nunciare possunt: dummodo Procurator satisdet dominum rem ratam habiturum. *l.* 5. §. 18. *l.* 13. *D. h. t.*

§. 23. *Ab eo, qui juraverit, se non calumniæ causa id facere;* qui enim novum opus nunciat, jurare debet, se non calumniæ causa novum opus nunciare. *l.* 14. *D. h. t.*

§. 24.

§. 24. Nunciatur autem novum opus Domino, in alterius præjudicium opus novum paranti, eive, qui in re præſenti domini operisve nomine fuit; adeo, ut etiam fabris & opificibus, qui eo loci operantur, opus novum nunciari poſſit, neque referat, quis ſit iſte, vel cujus conditionis, qui in re præſenti fuerit. *l.* 5. §. 3. *l.* 10. *l.* 11. *D. h. t.*

§. 25. Et ſi plurium res ſit, in qua novum opus fiat, uni ex dominis nunciaſſe ſufficit. *l.* 5. §. 5. *D. h. t.*

§. 26. Plane Socio, in loco communi novum opus facienti, non niſi per Prætorem nunciatio fieri poteſt, & potius communi dividundo judicio prohibitio facienda eſt. *l.* 3. §. 1. 2. *D. h. t. l.* 28. *D. comm. div.*

§. 27. Quo tempore vel die nunciatio fiat, ſive feriato, ſive non feriato, nihil intereſt. *l.* 1. §. 4. *D. h. t. l.* 1. §. 2. *l.* 2. *D. de fer.*

§. 28. Dummodo fiat in initio, priusquam opus factum ſit; *l.* 1. §. 1. *l.* 21. §. 3. *D. h. t.* & in *re præſenti*, i. e. eo loci, ubi opus paratur. *l.* 5. §. 2. 3. 4. 15. 16. *D. h. t.*

§. 29. *Ne quidquam novi operis fiat, vetabo, antequam nunciatio miſſa facta fuerit, vel vice nunciationis miſſæ de opere reſtituendo ſatisdatum ſit. Effectus* enim *Nunciationis* eſt, quod is, cui nunciatum eſt, facta nunciatione, ab opere inchoato abſtinere debeat, neque quicquam operis poſtea facere poſſit, donec caveat, vel remiſſio nunciationis fiat. *l.* 8. §. 4. *l.* 20. §. 1. *D. h. t.*

§. 30. Si contra fecerit, & poſt *Nunciationem* ulterius ædificaverit, id deſtruere cogitur; de quo *Interdictum Reſtitutorium* propoſuit Prætor, quod ita habet: Quem in locum nunciatum est, ne quid operis novi fieret, qua de re agitur;

quod in eo loco, antequam nunciatio missa fieret, aut in ea causa esset, ut remitti deberet, factum est, id restituas. *l.* 20. *pr. D. h. t.*

§. 31. Neque intereſt, jure factum ſit, an non; quicquid enim ante remiſſionem fit, vel illud, quod remiſſionis loco habetur, pro eo habendum eſt, ac ſi nullo jure factum eſſet. *l.* 20. §. 3. 4. *D. h. t.*

§. 32. Quod Interdictum perpetuum eſt, & heredi cæterisque ſucceſſoribus competit; non etiam adverſus heredem, niſi in quantum ad eum pervenit, vel dolo malo ipſius factum ſit, quo minus perveniret. *l.* 20. §. 6. 8. *D. h. t.*

§. 33. Quod ſi vero novum opus faciens ſatisdet, vel per eum non ſtet, quo minus ſatisdet, cœptum opus perficere prohiberi nequit; de quo *Interdictum Prohibitorium* propoſuit Prætor, quod ita habet: Quem in locum nunciatum est, ne quid operis novi fieret: qua de re agitur, si de ea re satisdatum est; quod ejus cautum sit, aut per te stat, quo minus satisdetur: quo minus illi in eo loco opus facere liceat, vim fieri veto. *l.* 20. §. 9. *D. h. t.*

§. 34. Nec quicquam intereſt, jure quis ædificet, an non, cum ſit ſecurus is, qui opus novum nunciavit, poſteaquam ei cautum eſt. *l.* 20. §. 11. *D. h. t.*

§. 35. Quod Interdictum etiam poſt annum, & heredi, cæterisque ſucceſſoribus competit. *d. l.* 20. §. *ult. D. h. t.*

§. 36. Sed jure novo limitatum eſt, ut ſatisdatio tum demum locum habeat, ſi lis intra tres menſes dirimi nequeat. *l. un. C. h. t.*

§. 37. *Ceſſat* itaque *Nunciatio ejusque effectus:* I. Si opus jam factum ſit. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

II. Si quis rivos, vel cloacas velit reficere, vel pur-

purgare; vel talia ſint opera, quorum mora periculum aliquod allatura eſt. *l.* 5. §. 11. 12. *D. h. t.* De quo Prætor in Edicto adjeciſſe videtur: *Si quis rivos vel cloacas velit reficere aut purgare, aut aliud ejusmodi opus facere, cujus mora periculum aliquod allatura ſit, operis novi nunciationem ei fieri non permittam.* arg. *d. l.* 5. §. 11. 12. *D. h. t.*

III. Si is, cui nunciatum eſt, ſatisdederit, aut per eum non ſtet, quo minus ſatisdet. *l.* 5. §. 17. *l.* 20. §. 9. *D. h. t.*

IV. Si remiſſio facta ſit, ſive per ipſum nunciantem; *l.* 1. §. 10. *D. h. t.* ſive per Prætorem, cum ſcil. conſtat, nunciantem jus & cauſam nunciandi non habuiſſe. *l. un.* §. 2. *D. de remiſſ.*

V. Si Nuncians mortuus ſit; *l.* 8. §. 6. *D. h. t.* non etiam ſi nunciatus. *d. l.* 8. §. 7.

Ut & VI. Si nuncians rem alienaverit. *d. l.* 8. §. 6. *D. h. t.*

Titul. II.

De Damno Infecto, Et De Sugrundis, Et Protectionibus.

§. 1. Si damnum *ab Opere jam Facto* metuatur, locum habet I. Cautio *de Damno infecto.*

§. 2. Prætor ait: Damni infecti suo nomine promitti, alieno satisdari jubebo ei, qui juraverit, non calumniæ causa id se postulare, eumve, cujus nomine aget, postulaturum fuisse, in eam diem, quam causa cognita statuero. Si controversia erit, dominus sit, nec ne, qui cavebit; sub exceptione satisdari jubebo. De eo opere, quod in flumine publico, ripave ejus fiet, in annos decem satisdari jubebo. Eum, cui ita

non cavebitur, in possessionem ejus rei, cujus nomine, ut caveatur, postulabitur, ire, et, cum justa causa esse videbitur, etiam possidere jubebo. In eum, qui neque caverit, neque in possessione esse, neque possidere passus erit, judicium dabo, ut tantum præstet, quantum præstare eum oporteret, si de ea re ex decreto meo, ejusve, cujus ea de re jurisdictio fuit, quæ mea est, cautum fuisset. Ejus rei nomine, in cujus possessionem misero, si ab eo, qui in possessione erit, damni infecti nomine non satisdabitur, eum, cui non satisdabitur, simul in possessione esse jubebo. *l.* 7. *pr. D. h. t.*

§. 3. Inquit Prætor, Damni infecti suo nomine promitti, alieno satisdari jubebo ei, qui juraverit, non calumniæ causa id se postulare, eumve, cujus nomine aget, postulaturum fuisse; *Damnum Infectum* est damnum nondum factum, quod futurum veremur: *l.* 2. *D. h. t.* ex vitio scil. Ædium vicinarum ruinosarum, v. *l.* 5. §. 1. *l.* 6. *l.* 7. §. 1. 2. *l.* 13. §. 2. *D. h. t.* Suggrundarum, Protectionum, *Infr. l.* 47. *D. h. t.* v. *l.* 5. §. 6. *D. de his qui effud. vel dejec. l.* 242. §. 1. *D. de V. S.* alteriusve operis. *l.* 19. §. 1. *l.* 30. §. 2. *D. h. t.*

§. 4. Vult autem Prætor de damno infecto *caveri*, eamque in rem concedit *Actionem extraordinariam* & subsidiariam, *l.* 32. *D. h. t.* (ex sola æquitate descendentem, v. *l.* 7. §. 1. *D. h. t.* Differt. N. IX. *de Cauf. Obl. C.* II. §. 9. *& seqq.*) *Damni infecti. l.* 33. *D. h. t.*

§. 5. Quæ competit non tantum ei, cujus in bonis res est, sed etiam cujus periculo res est; *l.* 18. *pr. D. h. t.* adeoque & Superficiario, Fructuario, *l.* 13. §. 8. *D. h. t.* Creditori, *l.* 11. *in f. D. h. t.* & in genere

re omni ei, qui juraverit non calumniæ causa id se postulare; *l.* 13. §. 3. *D. h. t.* adeo, ut non inquiratur, utrum intersit ejus, an non? vicinas ædes habeant, an non habeant? ita tamen, ut arbitrium Prætoris minime excludatur. *d. l.* 13. §. 3. *&* *seqq. D. h. t.*

§. 6. Contra eum, qui jus habet in re illa, a qua damnum timetur. *l.* 13. §. 1. *l.* 19. *pr. D. h. t.* Qualis est Dominus, *l.* 10. *l.* 13. §. 1. *D. h. t.* Bonæ fidei possessor, *d. l.* 13. *pr.* Superficiarius, *l.* 9. §. 4. *D. h. t.* Creditor pignoratitius, *l.* 19. *pr. l.* 15. §. 25. *D. h. t.* nec non qui servitutem habet in re vitiosa: *l.* 13. §. 1. *D. h. t.* dummodo respectu ipsius servitutis damnum immineat. *l.* 30. *D. h. t.*

§. 7. Ita quidem, ut, si quis proprio nomine caveat, nuda repromissio sufficiat; *l.* 7. *pr. l.* 13. *pr.* §. 1. *l.* 30. §. 1. *D. h. t.* si vero alieno, satisdatio præstanda sit. *d. l.* 7. *pr. d. l.* 13. *pr.* §. 1. *l.* 15. §. 2. 25. *d. l.* 30. §. 1. *D. h. t.*

§. 8. In eam diem, quam causa cognita statuero; huic stipulationi enim debet dies esse infertus, intra quem, si quid damni contigerit, cautio locum habet: neque enim in infinitum obligatus esse debet stipulatione. *l.* 13. §. *ult. D. h. t.*

§. 9. Dabit autem Prætor diem stipulationi, æstimatione habita, ex causa & qualitate ejus damni, quod contingere speratur. *d. l.* 13. §. *ult. l.* 14. *D. h. t.*

§ 10. Quod si vero finita sit dies statuta in cautione, iterum ex arbitratu Prætoris ex integro cavendum erit. *l.* 15. *pr. D. h. t.*

§. 11. Si controversia erit, Dominus sit, nec ne, qui cavebit: sub exceptione satisdari jubebo. v. *l.* 31. §. 1. *l.* 22. §. 1. *D. h. t.*

§. 12. De eo opere, quod in flumine publico,

 ri-

RIPAVE EJUS FIET, IN ANNOS DECEM SATISDARI JUBEBO. Hic exigitur ſatisdatio, & tempus ſtipulationi præſtituitur idcirco, quia in publico fit; cum autem in alieno fiat, ſatisdationem Prætor injungit. *l.* 15. §. 2. *D. h. t.*

§. 13. Notandum etiam, quod hoc caſu non de loci vitio, ſed de operis tantum cavetur; quamvis, ſi in privato fiat, & de loci, & de operis vitio caveatur. *l.* 15. §. 3. *D. h. t.*

§. 14. Si quid igitur damni intra decem annos acciderit, id ſtipulatione continetur; verba enim, *de eo opere*, ſic accipienda, de eo damno, quod ex opere fiet. *l.* 15. §. 4. 5. *D. h. t.*

§. 15. Si enim cautio ſit præſtita & ſtipulatio interceſſerit, damnumque intra præfinitum tempus ex vitio rei datum ſit, *Actio ex ſtipulatu* competit. *l.* 15. §. 1. *D. h. t.* ad id, quanti ea res eſt, *l.* 28. *D. h. t.* modice æſtimandum. *l.* 39. §. *f. l.* 40. *pr. D. h. t.*

§. 16. EUM, CUI ITA NON CAVEBITUR, IN POSSESSIONEM EJUS REI, CUJUS NOMINE, UT CAVEATUR, POSTULABITUR, IRE, ET, CUM JUSTA CAUSA ESSE VIDEBITUR, ETIAM POSSIDERE JUBEBO. Si enim non caveatur, uti oportet, ei, qui cautionem poſtulat, mittitur is in poſſeſſionem rei ruinoſæ. *l.* 4. §. 1. *l.* 15. §. 11. *& ſeqq. l.* 38. §. 1. *D. h. t.* & quidem ex *Primo Decreto*, ut una cum domino in poſſeſſione ſit; non etiam ut dominium habeat, vel dominus excedere cogatur. *l.* 15. §. 16. 20. 30. *D. h. t. l.* 3. §. *ult. D. de acq. poſſ.*

§. 17. Si vero contumax ſit, & ne ſic quidem caveat, Prætor poſt intervallum aliquod, cauſa cognita, petitorem in poſſeſſionem mittit ex *Secundo Decreto; l.* 15. §. 16. 21. *D. h. t.* ut jure dominii poſſideat, & effectus dominii reſpectu tertii quidem ſtatim habeat, *l.* 15. §. 16. 23. 33. *D. h. t. l.* 1. *D. de fund.*

fund. dot. l. 7. §. 9. *D. comm. div.* ipſum dominium vero per longam poſſeſſionem capiat. *l.* 5. *pr. l.* 15. §. 16. *l.* 44. §. 1. *D. h. t. l.* 3. §. *ult. D. de acq. poſſ.*

§. 18. In eum, qui neque caverit, neque in possessione esse, neque possidere passus erit, judicium dabo, ut tantum præstet, quantum præstare eum oporteret, si de ea re ex decreto meo, ejusve, cujus ea de re jurisdictio fuit, quæ mea est, cautum fuisset. Si quis itaque, ex hoc Edicto a Prætore in poſſeſſionem miſſus, non eſt admiſſus, *in Factum Actione* uti poterit, ut tantum præſtetur ei, quantum præſtari ei oporteret, ſi de ea re cautum fuiſſet. *l.* 15. §. *ult. l.* 16. *l.* 17. *pr.* §. 1. 2. *D. h. t.*

§. 19. Quæ *Actio in Factum* perpetuo datur, & heredi, & in heredem competit. *l.* 17. §. 3. *D. h. t.*

§. 20. Non ſolum autem eum punit Prætor, qui in poſſeſſione eſſe, ſed etiam eum, qui poſſidere paſſus non fuerit, cum alioquin, ſi is, qui juſſu Prætoris cœperat poſſidere, & poſſidendo dominium capere, aut non admiſſus, aut ejectus inde fuerit, *Utile Interdictum Unde vi*, vel *Publicianam Actionem* habere poſſit. *l.* 18. §. 15. *D. h. t.*

§. 21. Sed *ſi in Factum Actione egerit*, his actionibus experiri non poteſt, cum Prætor id agat, ne damnum faciat actor, non ut in lucro verſetur. *d. l.* 18. §. 15. *D. h. t.*

§. 22. Ejus rei nomine, in cujus possessionem misero, si ab eo, qui in possessione erit, damni infecti nomine non satisdabitur, eum, cui non satisdabitur, simul in possessione esse jubebo. Unde, ſi prior poſſidere juſſus ſit, & alius damni infecti caveat, poſterior mittitur in poſſeſſionem. *l.* 15. §. 15. *D. h. t.*

§. 23. Cum autem res damni infecti celeritatem sæpe desideret, & dilatio periculosa sit, *l.* 1. *D. h. t.* si de damno infecto in Municipiis agatur, hæc res Magistratibus Municipalibus remittitur, ut apud eos *Cautio damni infecti* postuletur, & si non caveatur, Actor ab iis in possessionem mittatur; adeo quidem, ut, si Magistratus Municipalis cautionis exactionem & missionem in possessionem neglexerit, *Actio in Factum* contra eum locum habeat, ad id quod interest. *d. l.* 1. *l.* 4. §. 1. 3. 7. 8. *D. h. t.*

§. 24. De quo Prætor ita subjecisse videtur: *Si damni infecti nomine agatur, Magistratibus Municipalibus remittam, ut apud eos caveatur damni infecti nomine, fidejussoribus datis, aut sponsione facta, intra eum diem, qui a me constitutus erit. Si intra illum diem non caveatur, eum, cui non cavebitur, in possessionem ejus rei mitti jubebo, dum ei, qui aberit, prius domum denunciari jubeam. In eum Magistratum, qui non curaverit, quæ supra scripta sunt, si ab eo id postulatum fuerit, quanti ea res erit, cujus damni infecti nomine cautum non erit, judicium dabo. l.* 4. *pr.* §. 1. 5. 7. 8. *D. h. t.*

§. 25. *Cessat* vero *Damni infecti Actio ejusque effectus:* I. Si Actor id, cui damnum imminet, illicite exstruxerit. *l.* 13. §. 7. *D. h. t.*

II. Si ipse Actor rei vitiosæ nomine cavere supersederit. *d. l.* 13. §. 11.

III. Si damnum metuatur vel detur ex vitio rei naturali, veluti, quia locus aliquis paluftris est vel arenosus; vel casu fortuito. *l.* 24. §. 2. *& seqq. l.* 43. *pr. D. h. t.*

IV. Si is, qui opus aliquod fecit, suo jure usus sit. *l.* 24. §. *ult. l.* 25. *l.* 26. *D. h. t.*

V. Si damnum alia actione sarciri possit. *l.* 32. *D. h. t.*

Titul.

Titul. III.

De Aqua, Et Aquæ Pluviæ Arcendæ.

§. 1. II. Actio *Aquæ pluviæ arcendæ*. v. *l.* 1. *pr. l.* 11. §. 3. *l.* 14. §. 1. *D. h. t.*

§. 2. De qua, L. XII. Tab. jam introducta, *l.* 21. *pr. D. de ſtat. lib. l.* 22. §. *f. D. h. t.* Prætor etiam ſic edixiſſe videtur: *Si cui aqua pluvia damnum dabit opere manu facto, Aquæ Pluviæ Arcendæ ei actionem dabo.* arg. *l.* 1. *pr.* §. 1. 12. *D. h. t.*

§. 3. Ait Prætor, *Si cui aqua pluvia damnum dabit;* Decemviri dixerant, *Si aqua pluvia nocet*, i. e. nocere poterit: *l.* 21. *pr. D. de ſtat. lib.* hæc enim Actio, uti *Actio Damni infecti*, in damno nondum facto, ſed futuro tantum locum habet. *l.* 1. §. 1. *l.* 11. §. 3. *in f. l.* 14. §. 2. *D. h. t.* De eo vero, quod ante datum eſt, *Quod vi aut clam* agendum eſt. *l.* 14. §. 3. *D. h. t.*

§. 4. Eſt autem *Aqua Pluvia*, quæ de cœlo cadit, atque imbre excreſcit; ſive per ſe hæc aqua cœleſtis noceat, ſive cum alia mixta. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 5. *Opere manu facto; l.* 1. §. 1. 15. *l.* 11. §. 6. *D. h. t.* i. e. cum quis manu fecerit, quo aliter flueret aqua, quam natura ſoleret: ſi forte immittendo eam aut majorem fecerit, aut citatiorem, aut vehementiorem: aut ſi comprimendo redundare effecit. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 6. Si aqua ſine opere facto natura noceat, id hac actione non continetur. *d. l.* 1. §. 1. *in f. D. h. t.*

§. 7. Si vero opus poſt litem conteſtatam factum eſt, novo judicio agendum eſt. *l.* 14. §. 4. *D. h. t.*

§. 8. *Aquæ Pluviæ Arcendæ ei actionem dabo.* Quæ eſt *Perſonalis, in rem ſcripta; Competens domino fundi, ob damnum, quod in agro metuit, ex aqua pluvia,*

opere manu facto; Contra dominum loci ubi id factum est; Ad id, ut opus restituatur, & damnum post litem contestatam datum resarciatur.

§. 9. Est hæc Actio *Personalis; l.* 6. §. 5. *D. h. t.* quia ex facto illicito nascitur.

§. 10. *In rem scripta;* quia non tantum contra opus facientem, sed & emtorem, aliosque successores competit. *l.* 12. *D. h. t.*

§. 11. *Competens Domino fundi;* qui scil. tempore litis contestatæ dominium habet. *l.* 6. §. 4. *D. h. t.*

§. 12. *Ob damnum, quod in agro metuit, ex aqua pluvia, opere manu facto;* ut enim hæc Actio locum habeat, necesse est, ut aqua pluvia *agro* nocitura sit: si enim *ædificio* vel *oppido* noceat, non hac actione, sed *Negatoria* agendum, scil. jus non esse stillicidia vel flumina immittere. *l.* 1. §. 17. *D. h. t.*

§. 13. *Contra Dominum loci, ubi id factum est;* hac Actione enim nemo tenetur, nisi dominus, qui in suo opus fecit. *l.* 3. §. 3. *l.* 4. §. 2. *D. h. t.*

§. 14. Si colonus vel Procurator ignorante domino opus fecerit, Dominus nihil amplius quam patientiam præstat, colonus autem vel Procurator interdicto *Quod vi aut clam* impensam quoque restituendi operis, & damnum, si quod ex eo datum fuerit, præstare cogitur. *l.* 4. §. 2. *l.* 5. *D. h. t.*

§. 15. *Ad id, ut opus restituatur, & damnum post litem contestatum datum resarciatur.* Officium enim Judicis hic est, ut, si quidem a vicino opus factum sit, eum jubeat restituere, damnumque sarcire, si quid post litem contestatam contigit. Quod si ante litem contestatam damnum contigit, tantum opus restituere debebit, sed damnum non sarciet. *l.* 6. §. 6. *l.* 11. §. 3. *D. h. t.*

§. 16. Et quidem debet dominus, qui ipse fecit, opus sua impensa tollere; si vero alius fecit, qui ad

ad ipsum non pertinet, sufficit, si patiatur ut tollatur. *d. l.* 6. §. 7. *D. h. t.*

§. 17. Et ita quidem, ut aquam *arceat*, ne influat; *l.* 2. §. 9. *D. h. t.* non aliter enim *restituisse* videtur is, qui opus fecit, quam si aquam coërceat. *l.* 22. §. 1. *D. h. t.* add. *l.* 81. *D. de V. S.*

§. 18. Est autem hæc Actio *Directa*, vel *Utilis*.

§. 19. *Directa* I. dicitur, quæ datur Domino, cujus agro aqua nocitura est, *l.* 6. §. 4 *D. h. t.* adversus eum, qui actionis movendæ tempore dominium habet; *l.* 16. *D. h. t. Utilis* vero, quæ Fructuario, similibusque, *l.* 3. §. *f. l.* 21. *pr. D. h. t.* contra fructuarium, aliosque non dominos competit. *l.* 22. §. 2. *D. h. t.*

§. 20. II. *Directa* vocatur, quæ ex verbis Legis vel Edicti oritur; *Utilis* contra, quæ ex mente Legislatoris, & ex sola æquitate nascitur. v. *l.* 2. §. 5. 6. *D. h. t.* Differt. *N.* IX. *de Cauf. Obl. C.* III. §. 5. *& seqq.*

§. 21. *Cessat* vero hæc Actio, I. Si aqua pluvia non noceat. *l.* 1. §. 1. 17. *D. h. t.*

II. Si non opere manu facto noceat, sed natura vel vitio loci. *l.* 1. §. 1. 10. *l.* 14. §. 1. *D. h. t.*

III. Si opus agri colendi, & fructuum quærendorum causa, factum sit. *l.* 1. §. 3. *& seqq. D. h. t.*

IV. Si aqua pluvia non agro sed ædificio noceat. *l.* 1. §. 17. *D. h. t.* v. supr. §. 12.

V. Si opus publica auctoritate factum sit. *l.* 2. §. 3. *l.* 23. *D. h. t.*

VI. Si vetustas operis hominum memoriam excedat. *d. l.* 2. *pr.* §. 3. *l.* 1. §. *ult. D. h. t.*

VII. Si fundus vicinus jure servitutis aquam recipiat. *l.* 2. §. *ult. D. h. t.*

VIII. Si patiente vicino opus factum sit. *l.* 19. *l.* 20. *D. h. t.*

IX. Si is, cujus agro nocitum est, dominium ejus ad alium transtulerit. *l.* 6. §. 4. *D. h. t.*

Titul. IV.

De Publicanis, Et Vectigalibus, Et Commissis.

C. VI. 61.

De Publicanis.

§. 1. Imminet etiam quodammodo damnum a Publicanis; quantæ enim audaciæ, quantæ temeritatis *Publicanorum* factiones sint, nemo est, qui nesciat: *l.* 12. *pr. D. h. t.* v. *l.* 9. *D. ad L. Rhod. de jact.* Tacit. *Ann. L.* XIII. *c.* 50. 51. Matth. XVIII. v. 17. *Luc.* I. v. 13. unde ad compescendam eorum audaciam Prætor adversus eos speciale Edictum proposuit. *d. l.* 12. *pr. D. h. t.*

§. 2. Quod ita habet, Quod Publicanus, *aliusve* (sic leg. v.) Publicani nomine vi ademerit, quodve Familia Publicanorum; si id restitutum non erit, in duplum: aut si post annum agetur, in simplum, judicium dabo. Item, si damnum injuria, furtumve factum esse dicetur, judicium dabo. Si *hi* (sic leg.) ad quos ea res pertinebit, non *exhibebuntur*, (sic leg.) in dominos sine noxæ deditione judicium dabo. *l.* 1. *pr. l.* 12. §. 1. *D. h. t.*

§. 3. Ait Prætor, Quod Publicanus, *aliusve* Publicani nomine, vi ademerit; *Publicani* sunt, *qui publico fruuntur*, seu *qui publica vectigalia conducta habent: l.* 1. §. 1. *l.* 12. §. 3. *D. h. t.* & quidem proprie illi, qui a Fisco seu Rep. conduxerunt; *l.* 1. §. 1. *D. h. t. l.* 16. *D. de V. S.* per extensionem vero etiam qui a municipiis. *l.* 13. §. 1. *D. l.* 10. *l. ult. C. h. t.*

§. 4. Quodve familia Publicanorum; *Familiæ* no-

nomen hic non tantum ad ſervos publicanorum referendum, verum & ad eos, qui in numero familiarium ſunt *Publicani.* Sive igitur liberi ſint, ſive ſervi alieni, qui *Publicanis* in eo vectigali miniſtrant, hoc Edicto continebuntur. *l.* 1. §. 5. *l.* 12. §. 2. *D. h. t. l.* 195. §. 3. *D. de V. S.*

§. 5. Si id restitutum non erit, in duplum: aut si post annum agetur, in simplum judicium dabo. Scil. reſtituendi facultas *Publicano* vi abreptum ante judicium acceptum datur; quod ſi fecerit, omni onere exuitur, & pœnali actione ex hac parte Edicti liberatur: *l.* 1. §. 4. *l.* 5 *pr. D. h. t.* ſi vero id non fecerit, Actio contra eum intra annum datur in duplum. Ita tamen, ut duplum non totum pœna ſit, ſed in duplo ſit etiam rei perſecutio. *l.* 5. §. 1. *D. h. t.*

§. 6. Si plures ſint *Publicani*, omnes partes præſtant; quod tamen ab alio præſtari non poteſt, ab alio exigitur. *l.* 6. *D. h. t. l.* 46. §. *ult. D. de jur. fiſc.*

§. 7. Quod ſi vero *Publicanus*, qui vi ademit, deceſſerit, contra heredem, non niſi in quantum locupletior factus ſit, hæc Actio conceditur. *l.* 4. *pr. D. h. t.*

§. 8. Item si damnum injuria, furtumve factum esse dicetur, judicivm dabo. Similiter ſcil. in duplum. v. *l.* 1. §. 3. *D. h. t.*

§. 9. Si hi, ad quos ea res pertinebit, non exhibebuntur, in dominos sine noxæ deditione judicium dabo. Hoc proprium eſt hujus Edicti, quod, ſi non exhibeantur ſervi, competit judicium ſine noxæ deditione; ſive habeant eos in poteſtate, ſive non, ſive poſſint exhibere, ſive non poſſint. *l.* 1. §. *ult. D. h. t.*

§. 10. Idcirco autem tam dura conditio eorum effecta eſt, quia debent bonos ſervos ad hoc miniſterium eligere. *l.* 3. *pr. D. h. t.*

§. 11. Plane præter hanc Actionem in duplum, de

de eo, quod *Publicani* illicite exegerunt, locum etiam habet ordinaria *Actio Vi bonorum raptorum*, *Furti*, & *Legis Aquiliæ*, *l.* 1. §. 4. *l.* 9. §. 5. *D. h. t.* nec non *Extraordinaria persecutio* ad publicam vindictam. *d. l.* 9. §. 5. *D. h. t.* Alterum enim utilitas privatorum, alterum vigor disciplinæ publicæ postulat. *d. l.* 9. §. 5.

DE VECTIGALIBUS.

§. 12. Quemadmodum autem *Publicani*, si quid vi ademerint, vel illicite exegerint, coërcentur, sic debita *Vectigalia* ipsis solvenda, nisi & ipsi, qui ea debent, in pœnam incidere velint.

§. 13. Sunt vero *Vectigalia* alia *Publica*, alia *Privata*.

§. 14. *Privata* tum *in genere* dicuntur omnes reditus & proventus privati; Cic. *Par.* VI. *L.* II. *de Off. c.* 25. tum *in specie* ea, quæ a Municipiis ex agris vectigalibus seu emphyteuticariis percipiuntur. *l.* 1. *l.* 2. *D. si ag. vect.*

§. 15. *Publica* sunt, quæ Fiscus capit. *l.* 17. §. 1. *D. de V. S.*

§. 16. Eaque similiter vel *late* accipiuntur pro omni reditu Publico: qualia erant *Vectigalia Portus*, *Decumarum*, *Scripturæ*, v. Cic. *pro L. Manil. c.* 6. *Rerum Venalium*, *Salinarum*, *Metallorum*, *Picariarum*, *l.* 17. §. 1. *D. de V. S. Cretifodinarum*, *l.* 13. *D. h. t.* & *Cotoriarum*; *l.* 15. *D. h. t.* ut & ipsa *Tributa* comprehendant: *l.* 7. *D. h. t.* vel *stricte* pro iis tantum, quæ *Portorii* nomine veniunt. v. *l.* 3. *C. de vect. l.* 60. §. *pen. D. locat. l.* 203. *D. de V. S.*

§. 17. Quo sensu *Vectigalia* (a *vehendo* sic dicta Isid. *L.* XVI. *c.* 17.) sunt *pensiones*, *quæ pro invectione vel evectione mercium solvuntur*. *l.* 3. *l.* 6. *C. de vectig.*

§. 18.

§. 18. Jus imperandi Vectigalia soli competit Principi, iisque, penes quos est τὸ κύριον seu Majestas; *l.* 10. *D. h. t. l.* 2. 3. *C. vect. nov. inst. non poss.* ob utilitatem publicam. Tacit. *Ann. L.* XIII. *c.* 50. *Hist. L.* IV. *c.* 74. *l.* 1. §. 20. *D. de quæst. Nov.* 149. *c.* 2.

§. 19. Alii vectigalia nova constituere, & constituta minuere vel augere, sub pœna exilii, prohibentur. *d. l.* 10. *pr. D. h. t. l.* 3. *l.* 4. *C. vect. nov. inst. non poss.*

§. 20. Qui vero jus vectigalia imperandi habent, possunt ea vel per Quæstores similesve exigere, vel *Publicanis* ea locare; quod fere in usu fuit apud Romanos, qui vectigalia, sub libera maxime Rep. per *Censores* locare solebant: Liv. *L.* IV. *c.* 8. Cic. I. *Orat. Agrar. contr. Rull. c.* 3. Plin. *L.* XVIII. *c.* 3. *l.* 203. *D. de V. S. l.* 15. *D. h. t.* ubi pro *Cæsar*, *Censor* legendum videtur.

§. 21. Quæ locatio ut legitime procedat, requiritur I. Ut Locatio hæc publico Edicto, vel voce Præconis, indicetur. *l.* 3. *C. de locat. præd. civ.* II. Ut vectigalia eis addicantur, qui superiores in licitatione fuerint. *l.* 4. *C. de vect.* & idoneam præstare cautionem parati sint. *l.* 8. *pr. D. h. t. l.* 1. *C. de locat. præd. civ. l.* 2. *C. de præd. decur.*

§. 22. Conducere autem Vectigalia possunt, quicunque non prohibentur; etiam mulieres. *l.* 47. *D. de jur. fisc.*

§. 23. Prohibentur I. Reliquatores vectigalium, antequam superiori conductioni satisfaciant. *l.* 9. §. 2. *D. h. t.*

II. Debitores Fisci & Reip. ne ex alia causa eorum debita onerentur; nisi forte tales fidejussores obtulerint, qui debitis eorum satisfacere parati sint. *d. l.* 9. §. 3.

III.

III. Qui tutelam vel curam adminiſtrant pupillorum minorumve, nec rationem adminiſtrationis reddiderunt. *l. un. C. ne tut. vel curat. vect. cond.*

IV. Minores. *l.* 45. *§. f. D. de jur. fiſc.*

V. Filiifam. arg. *l.* 3. *§.* 1. *D. ad SCt. Maced.*

VI. Milites. arg. *l.* 31. *l. fin. C. locat. cond.*

VII. Magiſtratus. *l. un. C. quib. ad cond. præd. fiſc. acced.*

Nec non VIII. Clerici. N. 123. *c.* 6.

§. 24. Vectigalia præſtant omnes, qui ſpecialiter non excipiuntur. *l.* 6. *C. de vect.*

§. 25. Excipitur I. Princeps. arg. *l.* 10. *D. h. t.* junct. *l.* 31. *D. de ll.*

II. Fiſcus. *l.* 9. *§. f. D. h. t.*

III. Navicularii, cum ſuas merces vehunt. *l.* 6. *C. de vect.* v. *l.* 5. *§.* 3. *D. de jur. immun.*

IV. Legati exterarum gentium; ratione rerum ſcil. quas ex Romano ſolo ad propria loca deferunt. *l.* 8. *C. de vect.*

Nec non V. Profeſſores & Studioſi. *l.* 5. *l.* 6. *l.* 11. *C. de Prof. & Med. Auth. Habita. C. ne fil. pro patr.*

§. 26. Similiter præſtantur vectigalia pro omnibus mercibus licitis, quæ negotiationis gratia invehuntur vel evehuntur, *l.* 5. *l.* 6. *C. de vect.* niſi ſpeciali lege immunitatem habeant, iis maxime, quibus homines facilius carere poſſunt: quales memorantur *l.* 16. §. 7. *D. h. t.*

§. 27. Immunes ſunt I. Res, quæ non commercii cauſa, ſed ad uſum proprium, victus ſcil. amictusque ſui & familiæ cauſa, inferuntur. *l.* 5. *C. de vect.* junct. *l.* 203. *D. de V. S.*

II. Res ad uſum Præſidis, Exercitus, vel Fiſci paratæ. *l.* 4. §. 1. *l.* 9. *§.* 8. *D. h. t. l.* 5. *C. de vectig.*

III. Res ad agriculturam pertinentes. *d. l.* 5. *C. de vect.*

IV. Res

IV. Res Legatorum, quæ evehuntur. *l.* 8. *C. de vect.*

Quibus V. annumerari possunt res omnes, quarum nomine vectigal nunquam præstitum est. *l.* 9. §. 6. *D. h. t.*

§. 28. Quantitas vectigalium apud Romanos fere erat *octava mercium pars; l.* 7. *C. de vect. l.* 2. *C. de eunuch.* unde *Vectigal Octavarum, l.* 7. *C. de locat. cond.* & qui illud accipiebant, *Octavarii* dicuntur. *l.* 8. *C. de Vect.* sed pro diversitate regionum variat, ut consuetudo locorum spectari debeat. *l.* 4. §. *ult. l.* 9. §. 6. *D. h. t.*

De Commissis.

§. 29. Ut autem Vectigalia legitime exigi possint, debent illi, qui merces important vel exportant, eas profiteri; *l. ult.* §. 3. 12. *D. h. t.* hoc enim si factum non fuerit, merces omnes, una cum navi, *l.* 11. §. 2. *D. h. t. l.* 3. *C. de naut. fœn.* in *Commissum* cadunt, *d. l. ult.* §. 3. 12. i. e. propter commissum in Legem de Vectigalibus, v. Suet. *in Cal. c.* 41. *l.* 14. *D. h. t.* junct. *l.* 39. *pr. D. ad L. Jul. de adult. l. ult. D. de leg. commiss.* proprii domini esse desinunt, & Fisco cedunt. *l.* 14. *D. h. t. l.* 11. *C. de vect.*

§. 30. Adeoque *Commissa* sunt *merces, quæ, ob vectigalium defraudationem, prioris domini esse desierunt, & Fisco acquisitæ sunt. d. l.* 14. *D. h. t.*

§. 31. Ut tamen *Commissa* fiant, requiritur, ut professio dolo malo omissa sit; *l.* 8. *l.* 11. §. 2. *l.* 16. §. 11. *D. h. t.* si enim quis non per fraudem, sed per errorem in causam commissi incidat, licet non in totum excusetur, dupli tamen solutione defungi potest: *l.* 16. §. 10. *D. h. t.* dummodo error sit justus ac probabilis: crassa enim ignorantia veniam non

meretur. *l.* 6. *D. de jur. & fact. ign.* Ita acc. *l.* 16. §. 5. *D. h. t.*

§. 32. Cadunt etiam in commissum res defraudatoris tantum propriæ, non alienæ. *l.* 8. §. 1. *l.* 11. §. 2. *l.* 14. *D. h. t.* Unde, si unus ex pluribus dominis rem communem celaverit, ejus solius portio committitur, cæteris autem portiones non auferuntur. *d. l.* 8. §. 1.

§. 33. Ad res autem commissas consequendas *Fisco* competit *Rei vindicatio*, arg. *l.* 23. *pr. D. de R. V.* vel loco ejus *Publicano. l.* 11. *C. de vect.*

§. 34. Quæ non tantum adversus defraudatorem, sed & omnem possessorem locum habet; *l.* 14. *D. h. t.* eaque ratione etiam contra heredem (quatenus scil. possidet, *l.* 14. *D. h. t.*) competit. *l.* 8. *pr. l.* 11. §. 3. *D. h. t.* v. *l. fin.* §. 13. *eod.*

§. 35. *Cessat* vero *Pœna Commissi;* I. In pupillo, dummodo intra diem XXX. vectigal inferat. *l.* 7. §. 1. *D. h. t.*

II. In minore, qui ex justa causa restituitur. *l.* 16. §. 9. *D. h. t. l.* 9. §. *pen. D. de min.*

III. In milite. *l.* 3. *C. de vectigal.*

IV. Si per errorem professio omissa sit. *l. ult.* §. 10. *D. h. t.*

V. Si propter necessitatem adversæ tempestatis onus expositum fuerit. *l. ult.* §. 8. *D. h. t.*

VI. Si quis merces professus sit, sed concedente Publicano vectigal non solverit. *l. ult.* §. 12. *D. h. t.*

VII. Si quinquennium præterlapsum sit. *l.* 2. *C. de vect.*

VIII. Si res, quæ in commissi causam cecidit, sine dolo perierit. *d. l.* 2. *C. de vect.*

TITUL.

Titul. V.

De Donationibus.

C. VIII. 54.

§. 1. Exhibitis etiam *Actionibus*, quæ de *Damno imminenti*, seu *quod metuitur*, competunt, subjiciuntur nunc porro *Remedia*, quæ ratione *Donationum* locum habent.

§. 2. *Donatio*, sic dicta quasi *Doni datio*, *l.* 35. §. 1. *D. de mort. cauf. don.* est *Liberalitas, nullo jure cogente*, *l.* 29. *pr. D. l.* 10. *C. h. t. in accipientem facta. l.* 19. §. 2. *D. h. t.*

§. 3. *Donationum* autem *duo* sunt *Genera*, *Mortis causa*, & *Non mortis causa. pr. I. h. t.*

§. 4. *Donatio*, quæ *Non mortis causa* fit, non male subdividitur in *Propriam*, *l.* 1. *D. h. t. Simplicem*, *l.* 20. §. 3. *D. fam. ercisc. l.* 20. *pr. C. de don. ant. nupt.* seu *Veram* & *Absolutam*, *l.* 35. §. 2. *l.* 42. §. 1. *in f. D. de mort. cauf. don.* & *Impropriam*, seu *Relatam*, *d. l.* 1. *pr.* §. 1. *D. h. t.*

§. 5. *Donatio Propria*, *Simplex*, seu *Absoluta* est, *quæ ex nulla alia causa, quam ex mera fit liberalitate. l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 6. Perficitur hæc Donatio, simul ac donator suam voluntatem scriptis aut sine scriptis manifestavit, & donatarius acceptavit. §. 2. *I. h. t. l.* 19. §. 1. *D. h. t.*

§. 7. Adeoque fieri potest non tantum traditione, sive vera, *l.* 1. *pr. D. h. t. l.* 35. §. 2. *D. de mort. cauf. don. l.* 23. *D. de don. int. vir. & ux.* sive ficta, *l.* 6. *D. l.* 1. *l.* 28. *C. h. t.* & stipulatione; *l.* 33. *D. h. t.* sed & nudo pacto, (mutato jure antiquo) tum expresso, *l.* 35. §. 5. *C.* §. 2. *I. h. t.* tum tacito: v. *l.* 53.

D. de R. J. l. 2. §. 1. *D. de pact. l.* 34. *D.* junct. *l.* 11. *C. de neg. gest. l.* 13. §. 2. *D. de don. int. vir. & ux. l.* 26. *D. de prob.* tum inter præſentes, tum inter abſentes facto. v. *l.* 6. *l.* 13. *C. h. t.*

§. 8. Dummodo conſtet de voluntate donantis; Donatio enim non præſumitur, ſed probanda eſt. v. *l.* 25. *pr. D. de prob.* junct. *l.* 7. *pr. D. h. t.*

§. 9. *Donare poſſunt,* quicunque domini ſunt, & liberam rerum ſuarum adminiſtrationem habent; §. 40. *I. de R. D. l.* 21. *C. mand.* etiam ſurdus, mutus, *l.* 33. §. 2. *D. h. t.* ſenex, *l.* 16. *C. h. t.* nec non mulier citra conſenſum mariti. *l.* 6. *C. de rev. don.*

§. 10. Non etiam I. Pater filiofam. *l.* 1. §. 1. *D. pro don.* junct. *l. ult. C. de imp. & al. ſubſt.* niſi filio in caſtra eunti donaverit; *l.* 4. *C. fam. erc. l.* 1. *C. de caſtr. pecul.* vel donatio morte patris confirmata ſit. *l.* 25. *C. de don. int. vir. & ux.*

II. Filiusfam. licet liberam peculii adminiſtrationem habeat. *l.* 7. *pr. D. h. t.* Niſi I.) Ex juſta cauſa donet; *d. l.* 7. §. 1. II.) Pater id filio nominatim conceſſerit; *d. l.* 7. §. 2. 3. *l.* 9. §. 2. *D. h. t.* vel III.) Peculium habeat Caſtrenſe, Quaſi caſtrenſe, *d. l.* 7. §. *ult.* vel Adventitium extraordinarium. *Nov.* 117. *c.* 1. §. 1.

III. Tutores, Curatores, & Procuratores. v. *l.* 22. *l.* 46. §. *ult. D. l.* 16. *C. de admin. tut. l.* 12. §. *pen. l.* 13. §. 2. *D. eod.*

IV. Reus criminis perduellionis. *l.* 31. §. *ult D. h. t.*

V. Reus alterius criminis capitalis, ſi condemnatio ſecuta ſit. *l.* 15. *D. h. t.* Ubi pro *niſi* leg. *ſi.*

VI. Conjuges ſibi invicem. *t. t. D. & C. de don int. vir. & ux.*

§. 11. *Donari poteſt* omnibus non prohibitis; etiam

Rei

Reip. *l.* 19. *pr. D. h. t.* imo & meretrici, & concubinæ. *l.* 5. *l.* 31. *D. h. t. l.* 4. §. 3. *D. de cond. ob turp. cauſ.*

§. 12. Non vero filiofam. a patre; *l.* 17. *C. h. t. l.* 1. §. 1. *D. pro don.* neque conjugi a conjuge. *t. t. D. & C. de don. int. vir. & ux.* §. *præc.* 10. *num.* 1. 6.

§. 13. *Donantur* res omnes, quæ ſunt in rerum natura, & hominum commercio: arg. §. 4. 7. *I. de legat.* §. 1. 2. *I. de inut. ſtip.* ſive illæ corporales ſint, ſive incorporales; v. *l.* 9. *pr. l.* 27. *l.* 28. *D. h. t.* ſive propriæ, ſive alienæ, quoad conditionem ſcil. uſucapiendi. *l.* 2. *l.* 3. *D. pro don.* v. *l.* 9. §. *ult. l.* 18. §. *ult. D. h. t.*

§. 14. Adeo, ut & omnia bona donare liceat, non tantum præſentia, ſed & futura. *l.* 35. §. 4. *C. h. t. l.* 8. *C. de rev. don. l.* 17. §. 1. *D. quæ in fraud. cred.*

§. 15. Dummodo I. Si liberos quis habeat, iis ſalva ſit Portio Legitima; cæteroquin enim Donatio tanquam Inofficioſa per *Querelam inofficioſæ Donationis*, (quæ ex ſola æquitate naſcitur) pro modo ſcil. Portionis Legitimæ reſcinditur. *l.* 5. *l.* 7. *C. de inoff. don.* v. Differt. N. IV. *de Port. Legit. C.* III. §. 1. 2. 3. 4. Differt. IX. *de Cauſ. Oblig. c.* IV. Et II. Si Donatio D. ſolidos ſeu aureos (v. ſupr. ad *t. de juriſd.* §. 79. 80.) excedat, Actis inſinuetur, ſeu in Acta publica referatur. *l.* 36. §. *ult. C.* §. 2. *I. h. t.*

§. 16. Cum enim priores Principes Donationes inſinuari Actis intervenientibus voluiſſent, ſi majores eſſent CC. ſolidorum, Imp. noſter eam quantitatem primum ad CCC. *l.* 34. *C. h. t.* noviſſime vero ad D. ſolidos ampliavit; *d. l.* 36. §. *ult. C. h. t.* quam ſtare ſine inſinuatione, majorem inſinuari voluit. *d. l.* 36. §. *ult. C.* §. 2. *I. h. t.*

§. 17. Quod ſumma ratione introductum; ne quis ſcil. temerariis largitionibus patrimonium ſuum exhauriat, vel clandeſtinis fraudibus donatio confingatur. *l.* 27. *C. h. t.*

§. 18. Quod ſi tamen Donatio definitum D. ſolidorum modum excedens inſinuata non ſit, non in totum eſt irrita, ſed quatenus excedit. *d. l.* 34. *pr. l.* 36. *§. f. C. h. t.*

§. 19. Sunt etiam quædam Donationes, quæ penitus inſinuationem fieri minime deſiderant: *d.* §. 2. *I. h. t.* quales ſunt maxime Donationes Principi vel a Principe factæ; quæ fiunt pro redemtione captivorum; nec non pro reſtitutione ædium incendio vel ruina conſumtarum. *d. l.* 34. *l.* 36. *pr.* §. 1. 2. *C. h. t.*

§. 20. *Effectus Donationis* eſt, quod, *ſi traditione* facta ſit, *transferatur dominium*, §. 40. *I. de R. D.* vel uſucapiendi conditio; *t. t. pro donat. ſi* vero *ſtipulatione*, naſcatur *Actio ex ſtipulatu; pr. I. de V. O.* & *ſi nudo pacto*, locum habeat *Condictio ex Lege. l.* 35. §. 4. 5. *C. h. t. Nov.* 162. *c.* 1. §. 1.

§. 21. Quæ datur Donatario ejusque heredi, contra Donatorem, ad tradendas res donatas. §. 2. *I. h. t.*

§. 22. Adeo quidem, ut Donatio hæc ſemel perfecta a Donatore revocari nequeat; *d.* §. 2. *I. h. t. l.* 3. *l.* 4. *l.* 5. *C. de rev. don.* niſi forte inſigniter ingrati ſint Donatarii: *d.* §. 2. *I. h. t.* quo caſu liceat Donatoribus, non etiam heredibus, *l.* 7. *l. ult. C. de rev. don.* propter V. cauſas, in *d. l. ult. C. de rev. don.* relatas, Donationes revocare. *d. l. ult. C. de rev. don.* §. 2. *I. h. t.*

§. 23. Ut tamen ingratitudinis cauſæ ſimiles vel graviores, dummodo ejusdem ſint generis, etiam admittendæ ſint. *l.* 12. *D. de ll.*

§. 24. Sed & Patrono in ſpecie conceſſum eſt, donationem liberto factam revocare, ſi poſtea liberos

ſuſce-

ſuſceperit. *l.* 8. *C. de revoc. don.* Quod Jure noſtro ad alios non extenditur.

§. 25. Plane non in ſolidum tenetur Donator, ſed gaudet *Beneficio Competentiæ*, neque in plus conveniri poteſt, quam facere poteſt; *l.* 12. *l.* 33. *pr. D. h. t. l.* 19. §. 1. *l.* 49. *D. de re jud.* §. 38. *I. de act.* detracto ſcil. (quod hic ſpeciale eſt) primum eo, quod creditoribus debetur. *d. l.* 12. *D. h. t. d. l.* 19. §. 1. *l.* 49. *l.* 50. *D. de re jud.*

§. 26. *Donatio Impropria* ſeu *Relata* eſt, *quæ fit ob reſpectum aliquem*, quo ceſſante non fieret. *l.* 1. *pr.* §. 1. *l.* 19. §. 5. 6. *D. h. t.*

§. 27. Qualis eſt I. *Donatio, quæ fit ſub modo; d. l.* 1. *pr. d. l.* 19. §. 6. *D. h. t. t. t. C. de don. quæ ſub mod.*

II. *Donatio Remuneratoria. l.* 27. *D. h. t.*

III. *Donatio propter nuptias. d. l.* 1. §. 1. *D. h. t.* v. ſupr. *ad t. de don. int. vir. & ux.* §. 21. *& ſeqq.*

Titul. VI.

De Mortis Causa Donationibus, Et Captionibus.

C. VIII. 57.

De Mortis Causa Donationibus.

§. 1. Donatio *Mortis cauſa* eſt, *quæ propter mortis fit ſuſpicionem*, §. 1. *I. de don.* ſeu *mortalitatis cogitationem; l.* 2. *l.* 31. §. 2. *in f. l.* 35. §. 4. *D. h. t.* cum quis ſe magis habere vult, quam eum, cui donat, magisque eum, cui donat, quam heredem ſuum. *l.* 1. *l.* 35. §. 2. *D. h. t.* §. 1. *I. de don.*

§. 2. Cujus ſpecies tres ſunt: *Una*, cum quis nullo præſentis periculi metu conterritus, ſed ſola cogita-

 tione

tione mortalitatis donat. *Alia*, cum quis imminente periculo commotus ita donat, ut ftatim fiat accipientis. *Tertia*, fi quis periculo motus non fic det, ut ftatim fiat accipientis, fed tunc demum, cum mors fuerit infecuta. *l.* 2. *l.* 13. §. 1. *l.* 35. §. 4. *D. h. t.*

§. 3. Quale fit periculum, five adverfæ valetudinis, five mortis propinquæ; five hoftium, five latronum, five navigationis, vel locorum infidioforum, vel ætatis, nihil intereft. *l.* 3. 4. 5. *D. h. t.* Hæc enim omnia *inftans periculum* demonftrant. *l.* 6. *D. h. t.*

§. 4. Dummodo, fi donatur a morti vicino, exprimatur, *Donationem fieri ob mortis fufpicionem*; cæteroquin enim non tam mortis caufa, quam moriens donaffe cenfetur. *l.* 42. §. 1. *in f. D. h. t.*

§. 5. *Mortis caufa donare poffunt*, qui teftamentum facere, & legare poffunt. arg. *l.* 15. *D. h. t. l.* 2. *D. de leg.* 1.

§. 6. Non etiam I. Qui pœna capitis afficiuntur. *l.* 7. *D. h. t.*

II. Qui non funt folvendo. *l.* 17. *D. h. t.*

III. Neque Filiifam. nifi patre permittente. *l.* 25. §. 1. *D. h. t. l.* 7. §. 4. *D. de don.*

§. 7. *Donari poteft* iis, qui legata accipere poffunt, feu cum quibus eft teftamenti factio paffiva. *l.* 35. *pr. D. h. t.* §. 24. *I. de legat.*

§. 8. *Donantur* res omnes, quæ legari poffunt, quæ fcil. funt in rerum natura & hominum commercio, non tantum propriæ, fed & alienæ. arg. §. 4. *I. de legat. l.* 13. *pr. D. h. t.*

§. 9. *Donationes* enim *Mortis Caufa*, ad exemplum legatorum redactæ funt fere per omnia. *l.* 15. *l.* 17. *l.* 35. *l.* 37. *pr. D. h. t.* §. 1. *I. de don.*

§. 10. Unde & I. *Hæc Donatio* V. requirit teftes, qui in omni ultima voluntate funt neceffarii. *l. ult.* §. *ult. C. de codicill.*

II. Non

II. Non indiget insinuatione. *l. ult. C. h. t.*

III. Dominium sine traditione transfert. *l. 2. D. de publician. in rem act.*

IV. Minuitur Falcidia. *l. 2. C. h. t.*

V. Admittit jus accrescendi. *l. un. §. 14. C. de cad. toll.*

VI. Locum facit substitutioni. *l. 10. D. l. 1. C. h. t.*

VII. Nec non cautioni Mutianæ. *N. 22. c. 44. §. ult. v. l. 7. l. 18. D. de cond. & dem.*

§. 11. Licet in quibusdam a legatis differat. Nam I. *Donatio Mortis Causa* a præsente in præsentem & acceptantem, non ignorantem confertur. *l. 38. D. h. t.*

II. Non pendet ab aditione hereditatis. arg. *l. 25. l. 32. D. h. t. l. 5. §. 17. D. de his quæ ut indign.*

III. Exstinguitur etiam reconvalescentia & liberatione donatoris a periculo. *§. 1. I. de don.* Quæ secus sunt in *Legatis.*

§. 12. *Effectus hujus Donationis* est, quod, si res a Donatore tradita sit, dominium transeat in Donatarium, & quidem vivo Donatore revocabiliter; *l. 2. l. 29. D. h. t.* mortuo vero eo irrevocabiliter: *l. ult. C. h. t.* sin tradita non sit, Donatarius ad eam petendam habeat *Rei vindicationem*, *Actionem Hypothecariam*, nec non *Actionem in personam ex testamento.* arg. *l. 1. C. comm. de leg. §. 2. I. de legat.*

§. 13. *Irrita* autem *fit Mortis causa Donatio*, I. Si Donator salvus evaserit & supervixerit. *l. 29. D. h. t. §. 1. I. de don.*

II. Si donationis eum pœnituerit. *l. 16. l. 30. D. h. t. §. 1. I. de don. l. 4. D. de adim. leg.*

III. Si Donatarius prior decesserit. *d. §. 1. I. de don.*

§. 14. Quibus casibus non solum retineri potest, quod promissum, sed & repeti, quod datum est, *Con-*

dictione scil. vel *Utili in rem actione. l.* 29. *l.* 30. *l.* 35. §. 3. *D. h. t.*

DE MORTIS CAUSA CAPTIONIBUS.

§. 15. Differt autem a *Mortis causa Donatione Mortis causa Captio* seu *Capio*, v. Gell. *L.* VII. *c.* 10. quæ nihil aliud est, quam *acquisitio propter mortem alterius obveniens*, *speciali nomine carens*; veluti, cum quis servum suum liberum esse jusserit, si mihi X. dederit. *l.* 8. *l.* 18. *pr. l.* 31. *pr. D. h. t.*

§. 16. Nam *Mortis causa Donatur*, quod præsens præsenti dat, at *Mortis causa Capi* intelligitur, quod in speciem donationis non cadit. *d. l.* 38. *D. h. t.*

LIBER

Liber XL. Titul. I.

De Manumissionibus.

§. 1. Sequuntur *Actiones Præjudiciales*, v. §. 13. *I. de act.* quibus fcil. quæritur: An *Libertus* aliquis fit? An *Servus?* An *Ingenuus?* Cumque *Libertini* maxime fiant *Manumiffione*, *pr. I. de libertin.* de *Manumiffionibus* præmittitur.

§. 2. *Manumiffio* eft *de manu miffio*, id eft *datio libertatis. l.* 4. *D. de I.* & *I. pr. I. de libertin.*

§. 3. *Manumittere poffunt* Domini, & quidem fine caufæ cognitione XX. *annis Majores*, pro quibus etiam habentur fupremum diem anni vigefimi agentes; *l.* 1. *D. h. t. Minores* vero inter vivos manumittentes, adhibita caufæ cognitione. v. §. 4. *ult. I. qui & ex quib. cauf. man. non poff.*

§. 4. Non etiam Rei criminum capitalium; *l.* 8. §. 1. 2. *D. h. t.* neque Filiifam. vel Nepotes, nifi confentiente Patre vel Avo. *l.* 16. *l.* 22. *D. h. t.*

§. 5. *Manumittuntur* fervi manumittentis proprii, v. *l.* 4. *C. de his qui a non dom. manumiff. l.* 2. *D. h. t.* etiam furiofi, *l. ult. D. h. t.* infantes, *l. pen. D. h. t.* nec non in ventre adhuc exiftentes. *l.* 14. *C. de fideic. libert.*

§. 6. Non vero I. Servi alieni. *l.* 4. *C. de his qui a non dom. manumiff.*

II. Qui pignori fpecialiter obligati funt. *l.* 3. *D. h. t. l.* 1. *C. de ferv. pign. dat. man.*

III. Qui conventione, teftamento, vel ob delictum manumitti prohibiti funt. *l.* 9. *D. h. t.*

§. 7. Fiebat autem olim *Manumiffio Cenfu*, *Vindicta*, & *Teftamento.* Cic. *in Top. c.* 2. Ulp. *Fragm. Tit.* 1. §. 6. *& feqq.* Theoph. *ad t. I. de libertin.*

§. 8.

§. 8. *Censu* manumittebantur, qui lustrali censu, Romæ, jussu dominorum, inter cives Romanos censum profitebantur. Ulp. *d. T.* I. §. 8.

§. 9. Sed hic modus manumittendi in desuetudinem abiit, in ejusque locum a Constantino Imp. suffecta est *Manumissio, quæ fit in Ecclesiis*, v. *l.* 1. 2. *C. de his qui in eccles. manumitt.*

TITUL. II.

DE MANUMISSIS VINDICTA.

C. VII. 1.

§. 1. V*indicta manumitti* dicebantur, cum dominus caput servi, aut aliud membrum tenens, eum in gyrum agebat, alapam infligebat, & percussum e manu emittebat, dicens *Hunc hominem liberum esse volo:* quo facto, lictor jussu Prætoris virgula caput servi verberabat, servusque in templum Feroniæ deducebatur, ibique raso capite pileum accipiebat. v. Fest. *in voc. Manumitti.* Boët. *ad Top. Cic. c.* 2. *l.* 8. *D. h. t.*

§. 2. Sed verba illa solennia jure novo non sunt necessaria, &, licet non dicantur, ut dicta tamen accipiuntur. *d. l.* 8. *l.* 23. *D. h. t.*

§. 3. Manumittitur autem *Vindicta* apud Magistratum, apud quem est Legis Actio: arg. *l.* 2. §. 1. *l.* 3. *D. de offic. Proconf.* Prætorem scil. *l.* 1. *l.* 8. *D. l.* 4. *C. h. t. l.* 1. *D. l.* 1. *C. de off. Præt.* Ulp. *Tit. I.* §. 7. Consulem, *l.* 20. §. *ult. D. d. l.* 4. *C. h. t. l. un. D. de off. Conf.* Ulp. *d. l.* Proconsulem, *l.* 17. *pr. D. h. t.* Ulp. *d. l.* ejusque Legatum, ex quo scil. provinciam ingressus est. *l.* 17. §. 1. *D. h. t.* Ita acc. *l.* 2. §. 1. *D. de offic. Proconf.*

§. 4.

§. 4. Non tamen necesse est pro tribunali manumittere, sed & in transitu id fieri potest, cum aut lavandi, aut gestandi, aut ludorum gratia prodierit Prætor, aut Proconsul, Legatusve Cæsaris; *l.* 7. *D. h. t.* §. 2. *I. de libertin.* est enim actus voluntariæ jurisdictionis, *l.* 2. *pr. D. de off. Proconſ.* qui omni loco & tempore fieri potest. v. *l.* 2. *l.* 8. *C. de fer.*

Titul. III.

De Manumissionibus, Quæ Servis Ad Universitatem Pertinentibus Imponuntur.

C. VII. 9.

§. 1. Cumque *Manumissio*, quæ fit *Vindicta*, actus sit legitimus, *l.* 77. *D. de R. J.* junct. Paul. *L.* II. *Sent. T.* XXV. §. *pen.* sequitur, aliquem per Procuratorem servum *Vindicta* manumittere non posse. *l.* 3. *C. de vind.*

§. 2. Sed *Universitatibus* tamen & *Collegiis*, per Actores vel Syndicos manumittendi potestas data est. *l.* 1. *D. h. t. l.* 3. *C. de serv. Reip.*

Titul. IV.

De Manumissis Testamento.

C. VII. 2.

§. 1. *Testamento* datur libertas vel *Directo*, vel *per Fideicommissum.*

§. 2. *Directo* datur, cum Testator verbis directis servum suum liberum esse jubet, neque ab alio eum manumitti rogat, sed velut ex suo testamento libertatem ei competere vult. §. 2. *I. de sing. reb. per fideic. rel.* Ulp. *T.* II. §. 7.

§. 3.

§. 3. Sive *expresse* id fiat, sive *tacite;* veluti, si servum sine libertate heredem instituat. *l. pen. C. de necess. serv. hered. inst.* §. 2. *I. qui & ex quib. caus. man. non poss. pr. I. de hered. inst.*

§. 4. Quo casu manumissus ipsius Testatoris libertus fit, & *Orcinus* appellatur, quasi Libertus Patroni ad orcum demissi. *d.* §. 2. *I. de sing. reb. per fideic. relict. l.* 10. *C. h. t.*

§. 5. Dummodo servus utroque tempore, & quo testamentum fit, & quo moritur, testatoris fuerit; *l.* 35. *D. l.* 9. *C. h. t.* & testamentum valeat, & ex eo adita sit hereditas. *l.* 23. *pr. D. l.* 2. *C. h. t.*

§. 6. Quod si tamen heres scriptus, omissa causa testamenti, ab intestato possideat hereditatem, vel in fraudem libertatis cum legitimo colludat, libertas nihilominus competit. *d. l.* 23. *pr. D. l.* 12. *C. h. t.*

§. 7. Quin & ipsi manumissi ex constitutione D. Marci, si ex testamento non adeatur hereditas, petere possunt, ut bona sibi addicantur, *libertatum conservandarum causa. pr. & t. t. I. de eo cui libert. caus. bon. addic. l. ult. C. h. t.*

§. 8. Quot autem testamento manumittantur, jure novo nihil interest; abrogata scil. *Lege Fusia Caninia*, qua certus modus, i. e. numerus in servis testamento manumittendis constitutus erat. v. Suet. *in Aug. c.* 40. *l. un. C. de L. Fus. Can. toll.* §. *un. I. eod.*

TITUL.

Titul. V.

De Fideicommissariis Libertatibus.

C. VII. 4.

§. 1. **P**er *Fideicommissum* datur libertas, cum Testator utitur verbis precariis, & heredem, vel legatarium, vel fideicommissarium rogat, ut servum manumittat. §. 2. *I. de sing. reb. per fideic. rel.* Ulp. *T.* II. §. 7.

§. 2. Quo casu manumissus non Testatoris fit libertus, sed ejus, qui manumittit. *d.* §. 2. *l.* 7. *C. h. t.*

§. 3. Quoad obsequium scil. honorem, & successionem; non vero quoad operas. *l.* 5. *C. de oper. libert. l.* 9. *D. de in jus voc. l.* 29. *D. de bon. libert.*

§. 4. Nisi manumissor filius sit Testatoris, qui etiam operas exigere potest. *l.* 33. *D. h. t.*

§. 5. Potest autem *Libertas Fideicommissaria* non tantum Testamento dari, sed & ab Intestato, & Codicillis testamento non confirmatis. *l.* 43. *D. de manum. test.*

§. 6. Neque servo tantum Testatoris proprio, sed & heredis, & legatarii, & cujuslibet extranei. §. 2. *I. de sing. reb. per fideic. rel.*

§. 7. Adeo, ut Legatarius, qui rogatus est proprium servum manumittere, agnito legato eum manumittere cogatur, licet plus sit in pretio servi, quam est in legato. *l.* 24. §. 12. *D. h. t. l.* 33. *D. de minor.*

TITUL. VI.

DE ADEMTIONE LIBERTATIS.

§. 1. Quemadmodum vero Libertas Teſtamento dari poteſt, ſic & Teſtamento, nec non Codicillis, adimi poteſt. *l. un. D. h. t. l.* 50. *D. de fideic. lib. l.* 10. §. 1. *D. de manum. teſtam. l.* 4. *D. de adim. leg.*

§. 2. Quin & contingit nonnunquam, ut libertas teſtamento data, manumiſſo, tanquam indigno, Lege adimatur; veluti *Lege Papia* ei, qui tacitam fidem teſtatori in fraudem legis accommodavit: quo caſu libertas pro non data habetur. *d. l. un. D. h. t.*

TITUL. VII.

DE STATULIBERIS.

§. 1. Non tantum etiam pure Libertas in teſtamento dari poteſt, ſed & in diem, & ſub conditione. *l.* 23. §. 1. *D. de man. teſtam.* quo caſu manumiſſi fiunt *Statuliberi.*

§. 2. Eſt enim *Statuliber*, *qui ſtatutam & deſtinatam in tempus*, *vel conditionem*, *libertatem habet. l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 3. Fiunt autem *Statuliberi*, vel *conditione expreſſa*, vel *vi ipſa. l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 4. *Conditione expreſſa*, cum tempus vel conditio expreſſe adjicitur. *d. l.* 1. *pr.* §. 1. *D. h. t.*

§. 5. *Vi ipſa* vero, cum creditoris fraudandi cauſa ſervi manumittuntur; nam dum incertum eſt, an creditor jure ſuo utatur, interim *Statuliberi* ſunt, quo-

quoniam fraus cum effectu in *Lege Ælia Sentia* accipitur. *d. l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 6. Cum itaque hoc casu libertas, nondum existente tempore, vel conditione, in suspenso sit, *Statuliberi* medio tempore revera servi sunt; *l.* 9. *pr. l.* 29. *pr. D. h. t.* sed ob spem futuræ libertatis ipsis concessum, ut in quibusdam pro liberis habeantur. v. *l.* 14. *D. de quæst. l.* 9. §. *ult. D. de pæn. l.* 38. §. 3. *D. de sol. l.* 63. *D. de cond. ind.*

Titul. VIII.

Qui Sine Manumissione Ad Libertatem Perveniunt.

C. VII. 13.

§. 1. Plane non tantum dictis modis *Manumissio* procedit, sed & inter amicos, adhibitis V. testibus; nec non per epistolam a domino & V testibus subscriptam, aliisque: v. *l. un.* §. 1. 2. *C. de lat. lib. toll.* §. 1. *I. de libertin.*

§. 2 Quin & Servi quandoque *ipso jure sine manumissione* ad libertatem perveniunt. Veluti, I. Si servus ita venditus sit, ut intra certum tempus manumittatur, nec manumissus sit. *l.* 1. *l.* 3. *D. h. t. l.* 4. *C. si mancip. ita fuer. alien.*

II. Si servus ob gravem infirmitatem pro derelicto habitus sit. *l.* 2. *D. h. t.*

III. Si servus necem domini detexerit. *l.* 5. *D. h. t. l.* 1. *C. pro quib. caus. serv. pro præm. lib acc.*

IV. Si servus venditus sit ne prostitueretur, & prostitutus sit. *l.* 6. §. 1. *D. h. t.*

V. Si servus ea lege donatus sit, ut post mortem donatarii liber sit. *l. pen. D. h. t.*

VI. Si servus venditus sit, ut manumitteretur, non

 addi-

addito tempore, neque intra duos vel quatuor menses manumissus sit. *l. ult. D. h. t. l. 2. l. ult. C. si mancip. ita fuer. alien.*

VII. Si servus adulterinam monetam exercentes, raptum committentes, vel desertores militiæ, detulerit, vel prodiderit. *l. 2. l. 3. l. 4. C. pro quib. caus. serv. pro præm. libert. acc.*

TITUL. IX.

QUI, ET A QUIBUS MANUMISSI LIBERI NON FIUNT, ET AD LEGEM ÆLIAM SENTIAM.

C. VII. II.

§. 1. Non tamen manumissi semper liberi fiunt, quandoquidem Leges quibusdam casibus libertates impediunt.

§. 2. Veluti I. Si servus relegatus in urbe moratus sit. *l. 2. D. h. t.*

II. Si servus specialiter pignori datus sit. *l. 4. l. 26. l. 27. §. 1. D. h. t.* junct. *l. 3. D. de manum. l. 1. C. de serv. pign. dat. man.* v. supr. *ad t. de manum.* §. 6. *n.* II.

III. Si servus dominum ad manumittendum coëgerit. *l. 9. pr. D. h. t.*

IV. Si servus manumitti prohibitus sit. *d. l. 9. §. 2. D. h. t. l. 9. D. de manumiss.*

V. Si servus manumissus sit a muliere dimissa, & adulterii rea, intra diem sexagesimum; *l. 12. pr.* §. 1. *& seqq. l. 13. l. 14. pr. &* §. 1. *D. h. t.* adeo, ut talis mulier, ne eum quidem servum manumittere possit, qui extra ministerium ejus fuit, vel in agro, vel in provincia: *d. l. 12.* §. 1. quæ tamen hujus Legis durities postea mutata est, per *l. 32. C. ad L. Jul. de adult.*

VI. Si

VI. Si quis manumittat in fraudem creditorum, ob *Legem Æliam Sentiam. pr. I. qui & ex quib. cauſ. man. non poſſ. l.* 8. *pr. l.* 16. §. 2. *l.* 27. *pr. l.* 29. *pr. D. h. t.*

§. 3. Quæ lata eſt ſub Auguſto, v. Dion Caſſ. *L.* LV. S. Ælio Cato & C. Sentio Saturnino Coſſ. A. U. C. 756. poſt N. C. 4. & duo maxime notanda habuit capita. v. Diſſ. N. XV. *ad Conſt. Marci.* §. 6. *& ſeqq.*

§. 4. Quorum *altero* cautum fuit, *Ne quis manumittat in fraudem creditorum, &, ſi quis contra faciat, nihil agat. pr. I. qui & ex quib. cauſ. man. non poſſ. l.* 16. §. 2. *D. h. t. l.* 1. *C. qui man. non poſſ.*

§. 5. *In fraudem* autem *creditorum manumittere* videtur, qui vel jam eo tempore, quo manumittit, ſolvendo non eſt, vel datis libertatibus deſiturus eſt ſolvendo eſſe *l.* 10. *D. h. t.* §. 3. *I. qui & ex quib. cauſ. man. non poſſ.*

§. 6. Dummodo & fraudandi conſilium manumiſſor habuerit, & creditores re ipſa fraudentur; *d. l.* 10. §. 3. *l.* 79. *D. de R. J.* & utrumque in ejusdem creditoris perſona concurrat. *l.* 15. *D. quæ in fraud. cred.*

§. 7. Licet in *Libertate Fideicommiſſaria* ſolum creditorum damnum ſufficiat, licet animus fraudandi abſuerit. *l.* 4. §. 19. *in f. D. de fideic. lib. l.* 1. *l. ult. C. qui man. non poſſ.*

§. 8. Excipitur tamen caſus, quo dominus, qui ſolvendo non eſt, in teſtamento ſervum ſuum, cum libertate, vel ſine ea, heredem inſtituit neceſſarium; ſi modo alium heredem ex eo teſtamento non habeat. §. 1. 2. *I. qui & ex quib. cauſ. man. non poſſ.*

§. 9. Quod ideo conceſſum, ne *Injuria*, i. e. ignominia defunctus afficiatur. *d.* §. 1. *I. qui & ex quib. cauſ. man. non poſſ.*

§. 10. *Altero* vero capite cautum eſt, *Ne minor* XX. *annis aliter manumittat, quam vindicta, justa causa manumissionis*, (quænam ſint juſtæ cauſæ? v. §. 5. *I. qui & ex quib. cauſ. man. non poſſ. l.* 9. 11. *& ſeqq. D. de man. vind. l.* 21. *D. h. t.*) *apud Consilium probata.* §. 4. *I. eod. l.* 4. §. *ult. D. de man. vind.*

§. 11. Quod Romæ conſtabat ex V. Senatoribus & V. Equitibus; in Provinciis vero ex XX. Recuperatoribus Civibus Romanis. Ulp. *T.* I. §. 13. Theoph. *ad d. t. I. qui & ex quib. cauſ. man. non poſſ.*

§. 12. Sed caput hoc poſterius deinceps in tantum mutatum eſt, ut minor annis XX. ſi modo expleverit annum XVII.. v. §. *ult. I. qui & ex quib. cauſ. man. poſſ.* imo ſi modo ea ætate ſit, ut teſtamentum facere poſſit, in teſtamento etiam manumittere poſſit. *Nov.* 119. *c.* 2.

Titul. X.

De Jure Aureorum Annulorum.

C. VI. 8.

§. 1. Quod ſi vero manumiſſio cum effectu facta eſſet, manumiſſus *Libertinus* fiebat, non *Ingenuus. pr. I. de libertin.*

§. 2. Niſi, conſentiente Patrono, *l.* 3. *D. h. t.* *Jus aureorum annulorum* impetraſſet a Principe; quo caſu jura Ingenuitatis adipiſcebatur, ſalvo jure Patronatus. *l. pen. l. ult. D. l.* 2. *C. h. t. l.* 44. §. *ult. D. de excuſ. tut.*

Titul.

Titul. XI.

De Natalibus Restituendis.

C. VI. 8.

§. 1. Sed & ipsam Ingenuitatem accipiebat, sublato jure Patronatus, qui a Principe *Natalibus restituebatur; l. 2. l. 3. l. ult. §. 1. D. h. t.* quandoquidem illis Natalibus restituebatur, in quibus initio omnes homines fuerunt. *d. l. 2. D. h. t.*

§. 2. Plane Jure novo hisce ad ingenuitatem adipiscendam minime opus est; cum Imp. noster non tantum omnem differentiam, quæ olim inter *Libertos* erat, sustulerit, v. *l. un. pr. §. 12. C. de latin. libert. toll. §. 3. I. de libertin.* sed & *Jus aureorum annulorum*, & *Natalium restitutionis*, manumissis concesserit, omnesque *Libertos* fecerit *Ingenuos; Nov. 78. c. 1. 5.* salvo tamen jure *Patronatus. d. N. 78. c. 2.*

Titul. XII.

De Liberali Causa.

C. VII. 16.

§. 1. Ubi itaque contenditur, an *Libertus*, vel *Liber* quis sit, an *Servus? Liberalis causa*, seu *Judicium Liberale*, v. *l. 24. pr.* junct. *l. 25. §. 2. D. h. t.*, Terent. *Adelph. A.* II. *Sc.* I. v. 40. & ibid. Don. quo *Actione præjudiciali*, de statu libertatis vel servitutis agitur, locum habet. §. 13. *I. de act.* v. Don. *d. l.* Diss. N. XVI. *ad Const. Marci.* §. 11.

§. 2. Et olim quidem is, qui ad libertatem proclamabat, per se agere non poterat, sed pro eo *Assertor*, pater scil. vel cognatus, vel alius extraneus, intercedebat. *l. un. C. de assert. toll. l. 2. §. 24. D. de O. I. pr. I. de iis per quos ag. poss.*

§. 3. Neque tantum petente eo, qui in possessione servitutis constitutus est, Assertor audiebatur, sed &, invito eo, quibusdam personis pro eo litigandi licentia dabatur; parenti scil. liberis & cognatis. *l.* 1. *& seqq. D. h. t.*

§. 4. De quo & Prætor sic edixisse videtur: *In liberali causa, Parentibus & Liberis, aliisque necessariis personis, invito eo, qui in servitutem asseritur, causa cognita litigare permittam.* arg. *d. l.* 1. *& seqq. D. h. t.*

§. 5. Sed *Assertionem* ejusque difficultatem postea sustulit Imp. Justinianus, statuitque, ut, si quis ex libertate ad servitutem vocetur, vel per se, vel per alium causam agere possit; sin ex servitute ad libertatem proclamet, omnimodo ipse causam suam liberalem agat, nec procuratorem dare possit. *l.* 1. *C. de assert. toll.* junct. *l.* 33. §. 1. *D. de procur.*

§. 6. Est autem hæc causa perpetua, ut libertati nullo unquam tempore præscribatur; *l. ult. C. de long. temp. præscr. quæ pro lib. & non adv. libert. opp.* & apud maximos tantum Judices agenda. *l.* 32. §. 7. *D. de rec. l. ult. C. ubi caus. stat.*

Titul. XIII.

Quibus Ad Libertatem Proclamare Non Licet.

C. VII. 18.

§. 1. Non tamen omnibus ad libertatem proclamare licet: quales sunt I. Majores annis XX. qui pretii participandi causa sese venundari passi sunt. *l.* 1. *l.* 3. *D. h. t. l.* 7. *pr.* §. 1. *de liberal. caus.*

II. Ser-

II. Servus, quem quis per vim ab alio accepit, & teſtamento liberum eſſe juſſit. *l.* 2. *D. h. t.*

III. Qui teſtamento liber eſſe dicitur, quod aperiri Prætor vetat, quia teſtator a familia necatus eſſe dicitur. *l.* 7. §. 4. *D. de lib. cauſ.*

Titul. XIV.

Si Ingenuus Esse Dicetur.

§. 1. Similiter quotiens de hoc contenditur, an quis *Libertus* ſit, an *Ingenuus?* ſive operæ petantur, ſive obſequium deſideretur, ſive etiam famoſa actio intendatur, ſive in jus vocetur, qui ſe Patronum dicit, ſive nulla cauſa interveniat, redditur *Præjudicium. l. ult. D. h. t. l.* 5. *C. de ingen. manumiſſ.*

§. 2. Dummodo is, qui ex Libertinitate Ingenuitati ſe adſerit, ſeu ad Ingenuitatem proclamat, ſecundum veteres leges, intra quinquennium a die manumiſſionis computandum, Actionem præjudicialem inſtitueret: *l.* 2. §. 1. 2. *l.* 4. *D. h. t.* quod poſtmodum mutatum per *l. ult. C. ub. cauſ. ſtat.*

Titul. XV.

Ne De Statu Defunctorum Post Quinquennium Quæratur.

C. VII. 21.

§. 1. Illud autem *Actionibus Præjudicialibus* commune eſt, quod de ſtatu defunctorum poſt quinquennium quærere non licet, neque privatim, neque Fiſci nomine: *l.* 1. *pr. D. h. t.* ſi quidem in deteriorem conditionem quis ſtatum retractet: *l.* 1.

§. *ult. D. h. t.* in meliorem enim conditionem ſtatus defunctorum vindicari non prohibetur. *d. l.* 1. §. *ult. l.* 3. *D. h. t.*

Titul. XVI.

De Collusione Detegenda.

C. VII. 20.

§. 1. Denique & illud ſciendum, *Colluſionem* in hisce judiciis fuiſſe prohibitam.

§. 2. Ne enim quorundam dominorum erga ſervos nimia indulgentia inquinaret ampliſſimum ordinem, eo quod paterentur ſervos ſuos in ingenuitatem proclamare, liberosque judicari, *Senatusconſultum* factum eſt Domitiani temporibus, quo cautum eſt, ut, ſi quis probaſſet per colluſionem quicquam factum, ſi iſte homo ſervus ſit, fieret ejus ſervus, qui detexiſſet colluſionem. *l.* 1. *D. h. t.*

§. 3. Dummodo, ſecundum conſtitutionem Divi Marci, *Colluſio* detegatur intra quinquennium continuum, ex quo ſententia pronunciata eſt. *l.* 2. *pr.* §. 1. 3. *D. h. t.*

Liber

Liber XLI. Titul. I.

De Acquirendo Rerum Dominio.

§. 1. Et hactenus quidem de *Actionibus* seu *Remediis Petitoriis*, tum *in Rem*, tum *in Personam;* videndum nunc porro de *Possessoriis*. Quia autem *Possessio* vel cum *Dominio* conjuncta est, vel sine eo constituta, *de Acquirendo Rerum Dominio* præmittitur.

§. 2. *Dominium* vel *latius* accipitur, vel *strictius*.

§. 3. *Dominium latius* acceptum significat omne *Jus in re*. v. *l.* 48. *D. de hered. inst. l.* 70. *§. ult. D. de V. S. l.* 15. *§.* 8. *D. quod vi aut clam. l.* 8. *D. de reb. auct. jud. poss. l.* 2. *C. ubi in rem act.*

§. 4. *Strictius* vero acceptum est *Plena in rem potestas; §. ult. I. de usufruct.* seu *Jus de re corporali libere disponendi, eamque vindicandi, nisi Lex, Voluntas Testatoris, vel Conventio obstet. l.* 21. *C. mand. l. ult. C. de reb. alien. non alienand.* quæ significatio hujus loci est.

§. 5. Dicitur *Jus disponendi; l.* 21. *C. mand.* ut *Dominus* separetur a *Creditore* ratione pignoris. *l.* 9. *C. de pign. act.*

§. 6. *Libere; d. l.* 21. *C. mand.* ut *Dominus* separetur a *Tutoribus* & *Curatoribus*. v. *l.* 56. §. 4. *D. de furt.* junct. *l.* 7. §. 3. *D. pro emt.*

§. 7. *De re corporali;* quia rei incorporalis proprie neque traditio, *l.* 43. *§.* 1. *D. h. t.* neque Dominium est. *l.* 4. *D. comm. div. l.* 13. *§.* 1. *l.* 19. *pr. D. de damn. inf.*

§. 8. *Eamque vindicandi. l.* 23. *pr. D. de R. V.*

§. 9. *Nisi Lex*, *Voluntas Testatoris*, *vel Conventio obstet.* v. *l. ult. C. de reb. alien. non alienand.*

§. 10. Dominium olim duplex erat, *Bonitarium* scil seu *Naturale*, & *Quiritarium* seu *Civile*. v. Ulp. *T.* I. §. 16.

§. 11. *Dominium Bonitarium* seu *Naturale* erat, quo res per traditionem ex justa causa factam, citra usucapionem, in jure cessionem, aut mancipationem, acquisita est. Ulp. *T.* I. §. 16.

§. 12. *Quiritarium* vero seu *Civile*, quod ex *L.* XII. *Tab* solenni modo per Mancipationem, Cessionem in jure, aut Usucapionem, acquirebatur. v. Ulp. *T.* XIX. §. 1. *& seqq.*

§. 13. Sed hanc dominii differentiam Justinianus Imp. sustulit. *l. un. C. de nud. jur. Quirit. toll. l. un. C. de usucap. transform.*

§. 14. Unde secundum Jus novum dividi potest I. in *Naturale*, quod acquiritur modis acquirendi Juris Gentium; & *Civile*, quod ex Jure Civili descendit: & iterum est vel *Civile in Specie*, vel *Prætorium. l.* 70. § *ult. D. de V. S.*

§. 15. II. In *Naturale*, quod Mulier constante matrimonio habet ratione dotis; & *Civile*, quod habet Maritus. *l.* 30. *C. de jur. dot.*

§. 16. III. In *Perpetuum*, & *Temporale*. v. *l.* 48. *pr. D. h. t.* junct. *l.* 22. *C. de R. V. l.* 12. §. 2. *D. fam. ercisc. l.* 66. *D. de R. V.*

§. 17. IV. In *Plenum, cum quis proprietatem & usumfructum habet;* & *Minus plenum* seu *Nudum*, *cum quis nudam proprietatem*, *alter vero usumfructum habet.* §. *ult. I. de usufr. l.* 17. *D. quib. mod. ususfr. am. l.* 17. §. 1. *in f. D. de R. V. l.* 126. §. 1. *D. de V. O.*

§. 18. Dividi etiam V. solet *Dominium* in *Directum*, quod habet Dominus Emphyteuseos, Superficiei

ficiei & Feudi; & *Utile*, quod habet Emphyteuta, Superficiarius, & Vasallus.

§. 19. Sed *Dominium Utile* Leges nostræ ignorant, idque potius *Jus Dominio proximum* dicendum videtur.

§. 20. *Transferunt dominium*, quicunque Domini sunt, & liberam rerum suarum administrationem habent; *l.* 21. *C. mand.* §. 40. *I. de R. D.* vel per se, vel per Procuratorem, speciale mandatum habentem. *l.* 9. §. 4. *D. h. t.* §. 42. *I. de R. D. l.* 63. *D. de proc.*

§. 21. Non etiam, qui domini non sunt; *l.* 54. *D. de R. J.* nisi singulari jure a Lege hanc potestatem acceperint: quales sunt Creditores, Tutores, Curatores. *l.* 46. *D. h. t.* §. 1. *I. quib. alien. lic. l.* 109. *D. de V. S.*

§. 22. *Dominium acquirere possunt*, quicunque neque impediuntur, neque prohibentur. *Impediuntur*, furiosi, mente capti, infantes; quibus Tutores & Curatores acquirunt. *l. ult.* §. 3. *C. de cur. fur.*

§. 23. *Prohibentur*, quibus commercium rerum vel in genere ob delictum, v. *l.* 4. §. 2. 3. *l.* 20. §. 3. *l.* 22. *C. de hæret. l.* 17. §. 1. *D. de pœn. l.* 15. *D. de interd. & releg.* aut metum concussionis; v. *l.* 62. *pr. D. de contr. emt. l. un. C. de contr. jud.* vel in specie interdictum est. v. *l. un. C. ne Christ. manc.*

§. 24. Qui vero acquirere possunt, non tantum per semet ipsos acquirunt, sed & per alios: per *Liberos* scil. in causa peculii profectitii; §. 1. *I. per quas person. cuique acq.* per *Servos* indistincte; §. 3. *I. per quas pers. l.* 10. *pr.* §. 1. *D. h. t.* per eos, in quibus quis usumfructum habet, & qui bona fide serviunt, ex duabus causis, si scil. quid ex re ipsius vel suis operis acquisiverint; §. 4. *I. eod. d. l.* 10. §. 3. 4.

D. h. t.

§. 9. *Nisi Lex*, *Voluntas Testatoris*, *vel Conventio obstet.* v. *l. ult. C. de reb. alien. non alienand.*

§. 10. Dominium olim duplex erat, *Bonitarium* scil seu *Naturale*, & *Quiritarium* seu *Civile.* v. Ulp. *T.* I. §. 16.

§. 11. *Dominium Bonitarium* seu *Naturale* erat, quo res per traditionem ex justa causa factam, citra usucapionem, in jure cessionem, aut mancipationem, acquisita est. Ulp. *T.* I. §. 16.

§. 12. *Quiritarium* vero seu *Civile,* quod ex *L.* XII. *Tab* solenni modo per Mancipationem, Cessionem in jure, aut Usucapionem, acquirebatur. v. Ulp. *T.* XIX. §. 1. *& seqq.*

§. 13. Sed hanc dominii differentiam Justinianus Imp. sustulit. *l. un. C. de nud. jur. Quirit. toll. l. un. C. de usucap. transform.*

§. 14. Unde secundum Jus novum dividi potest I. in *Naturale,* quod acquiritur modis acquirendi Juris Gentium; & *Civile,* quod ex Jure Civili descendit: & iterum est vel *Civile in Specie*, vel *Prætorium. l.* 70. § *ult. D. de V. S.*

§. 15. II. In *Naturale*, quod Mulier constante matrimonio habet ratione dotis; & *Civile,* quod habet Maritus. *l.* 30. *C. de jur. dot.*

§. 16. III. In *Perpetuum,* & *Temporale.* v. *l.* 48. *pr. D. h. t.* junct. *l* 22. *C. de R. V. l.* 12. §. 2. *D. fam. ercisc. l.* 66. *D. de R. V.*

§. 17. IV. In *Plenum, cum quis proprietatem & usumfructum habet;* & *Minus plenum* seu *Nudum, cum quis nudam proprietatem, alter vero usumfructum habet.* §. *ult. I. de usufr. l.* 17. *D. quib. mod. ususfr. am. l.* 17. §. 1. *in f. D. de R. V. l.* 126. §. 1. *D. de V. O.*

§. 18. Dividi etiam V. solet *Dominium* in *Directum,* quod habet Dominus Emphyteuseos, Superficiei

ficiei & Feudi; & *Utile*, quod habet Emphyteuta, Superficiarius, & Vasallus.

§. 19. Sed *Dominium Utile* Leges nostræ ignorant, idque potius *Jus Dominio proximum* dicendum videtur.

§. 20. *Transferunt dominium*, quicunque Domini sunt, & liberam rerum suarum administrationem habent; *l.* 21. *C. mand.* §. 40. *I. de R. D.* vel per se, vel per Procuratorem, speciale mandatum habentem. *l.* 9. §. 4. *D. h. t.* §. 42. *I. de R. D. l.* 63. *D. de proc.*

§. 21. Non etiam, qui domini non sunt; *l.* 54. *D. de R. J.* nisi singulari jure a Lege hanc potestatem acceperint: quales sunt Creditores, Tutores, Curatores. *l.* 46. *D. h. t.* §. 1. *I. quib. alien. lic. l.* 109. *D. de V. S.*

§. 22. *Dominium acquirere possunt*, quicunque neque impediuntur, neque prohibentur. *Impediuntur*, furiosi, mente capti, infantes; quibus Tutores & Curatores acquirunt. *l. ult.* §. 3. *C. de cur. fur.*

§. 23. *Prohibentur*, quibus commercium rerum vel in genere ob delictum, v. *l.* 4. §. 2. 3. *l.* 20. §. 3. *l.* 22. *C. de hæret. l.* 17. §. 1. *D. de pœn. l.* 15. *D. de interd. & releg.* aut metum concussionis; v. *l.* 62. *pr. D. de contr. emt. l. un. C. de contr. jud.* vel in specie interdictum est. v. *l. un. C. ne Christ. manc.*

§. 24. Qui vero acquirere possunt, non tantum per semet ipsos acquirunt, sed & per alios: per *Liberos* scil. in causa peculii profectitii; §. 1. *I. per quas person. cuique acq.* per *Servos* indistincte; §. 3. *I. per quas pers. l.* 10. *pr.* §. 1. *D. h. t.* per eos, in quibus quis usumfructum habet, & qui bona fide serviunt, ex duabus causis, si scil. quid ex re ipsius vel suis operis acquisiverint; §. 4. *I. eod. d. l.* 10. §. 3. 4. *D. h. t.*

D. h. t. nec non per *Procuratores*, per consequentiam possessionis. §. 5. *I. per quas pers. l.* 13. *pr. l.* 20. §. 2. *D. h. t.*

§. 25. *Modi* autem *acquirendi Dominii* alii sunt *Juris Gentium*, alii *Juris Civilis*. §. 11. *I. de R. D.*

§. 26. *Modi acquirendi Juris Gentium* ab aliis plures, ab aliis pauciores, sed ab Imp. nostro *Sex* constituuntur: I. *Occupatio*. §. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 39. 46. *I. de R. D.*

II. *Accessio*. §. 19. 20. 21. 22. 23. 26. 29. 30. 31. 32. 33. *I. de R. D.*

III. *Specificatio*. §. 25. *I. de R. D.*

IV. *Confusio*. § 27. *I. de R. D.*

V. *Fructuum Perceptio*. §. 35. *I. de R. D.*

VI. *Traditio*. §. 40. *& seqq. I. de R. D.*

§. 27. *Occupatio* est *Apprehensio rerum*, *quæ nullius sunt*, *cum animo sibi habendi*: v. *l.* 3. §. 3. *D. de A. vel A. poss. l.* 3. *pr. D. h. t.* earum scil. quæ nullius sunt *Natura*, v. §. 12. 22. *I. de R. D. Tempore*, §. 39. *I. eod.* & *Facto*. §. 17. 46. *I. eod.*

§. 28. Species Occupationis tres sunt, I. *Venatio*. II. *Occupatio in bello*. III. *Inventio*.

§. 29. *Venatio* iterum est, I. *Venatio in specie* sic dicta. II. *Aucupium*. III. *Piscatio*.

§. 30. Feræ igitur bestiæ, & volucres, & pisces, & omnia animalia, quæ mari, cœlo, terra nascuntur, simul atque ab aliquo capta fuerint, jure Gentium statim illius esse incipiunt. Quod enim ante nullius est, naturali ratione occupanti conceditur. *l.* 1. §. 1. *l.* 3. *pr. D. h. t.* §. 12. *I. de R. D.*

§. 31. Nec interest, utrum in suo fundo quis capiat, an alieno; *l.* 3. §. 1. *D. h. t.* §. 12. *I. de R. D.* dummodo feræ non sint in vivariis, vel pisces in piscinis. *l.* 3. §. 14. *D. de A. v. A. poss.*

§. 32.

§. 32. Plane, qui in alienum fundum ingreditur, venandi, aucupandique gratia, poteſt a domino, ſi is præviderit, jure prohiberi, ne ingrediatur; *l.* 3. §. 1. *D. h. t. l.* 16. *D. de S. P. R.* &, ſi contra fecerit, *Injuriarum* conveniri poteſt. *l.* 13. §. *ult. D. de injur.*

§. 33. Vulneratio autem animalis non ſufficit, ſed occupatio requiritur: *l.* 5. §. 1. *D. h. t.* §. 13. *I. de R. D.* ſive manu fiat, ſive inſtrumento. *l.* 55. *D. h. t.*

§. 34. Uti neque ſemel occupaſſe ſufficit, ſi iterum evaſerit, & difficilis ſit ejus perſecutio. *l.* 3. §. 2. *D. h. t.* §. 12. *in f. I. de R. D.*

§. 35. Occupare vero ita tantum licet *Feras beſtias. l.* 1. §. 1. *D. h. t.* §. 12. *I. de R. D.*

§. 36. *Manſuefactas* non aliter, quam ſi animum redeundi depoſuerint. *l.* 4. *l.* 5. §. 5. *D. h. t.* §. 15. *I. de R. D.*

§. 37. *Manſueta animalia*, cum plerumque ſint in dominio, occupare non licet; & ſi quis occupaverit lucrandi animo, furtum committit. *l.* 5. §. 6. *l.* 44. *D. h. t.* §. 16. *I. de R. D.*

§. 38. *Occupatio Bellica* eſt, *cum quis occaſione belli quid capit ab hoſtibus. l.* 5. §. *ult. D. h. t.* §. 17. *I. de R. D.*

§. 39. Quæ enim ex hoſtibus capiuntur, Jure Gentium ſtatim capientium fiunt: *d. l.* 5. §. *ult. l.* 7. *pr. D. h. t. d.* §. 17. *I. de R. D.* ſive mobilia ſint, ſive immobilia.

§. 40. Res hoſtium enim nobis loco rerum nullius ſunt. *l.* 1. §. 1. *D de A. vel A. poſſ.*

§. 41. Et hinc, ſi quidem extra actum belli publicum ſinguli quid capiunt, ſibi capiunt. v. *l.* 51. §. 1. *D. h. t.*

§. 42. Si vero in miniſterio & actu belli publico, quia tunc tanquam miniſtri capiunt, arg. *l.* 53. *D. h. t.*

l. 1.

l. 1. §. 20. *D. de A. v. A. poss.* ei acquirunt, cujus auspiciis bellum geritur.

§. 43. Unde præda, & ager ab hostibus captus, publicantur, & qui prædam surripiunt, peculatus rei sunt: *l. pen. D. ad L. Jul. pec. l.* 20. §. 1. *D. de capt.* nisi præda, uti fere fieri solet, a Duce exercitus militibus donata sit. *l.* 36. §. 1. *C. de don.*

§. 44. *Inventio* est *apprehensio* (vidisse non sufficit, *l.* 1. §. 1. *l.* 3. §. 3. *D. de A. vel A. poss.*) *rerum, quæ nullius sunt, vel alicujus esse desierunt.*

§. 45. Per res *nullius* hic eas etiam intelligimus, quæ *nullius* sunt *natura*, sed inanimatas, quales sunt lapilli, gemmæ, & reliqua, quæ in littore maris inveniuntur, *l.* 3. *D. de R. D.* §. 18. *I. eod.* ab aliis nondum occupata. *l.* 1. §. 1: *D. de A. v. A. poss.*

§. 46. *Res, quæ dominum habere desierunt*, sunt *Thesaurus*, & *Res pro Derelicto habitæ.*

§. 47. *Thesaurus* (qui *donum fortunæ* dicitur, *l.* 63. §. 1. *D. h. t.*) hic est *Vetus quædam depositio pecuniæ, cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat. l.* 31. §. 1. *D. h. t. l. un. C. de thesaur.* Alioquin, si quis aliquid vel lucri causa, vel metus, vel custodiæ causa condiderit sub terra, & de domino constet, *thesaurus* dici nequit. *d. l.* 31. §. 1. *D. h. t. l.* 67. *D. de R. V. l.* 44. *pr. D. de A. vel A. poss.*

§. 48. Non autem indistincte *Thesaurus* cedit Inventori.

§. 49. *Si quis* enim *in loco suo invenerit*, sive fortuito, sive data opera, *Thesaurus* totus Inventoris fiet; §. 39. *I. de R. D. l.* 63. *pr. D. h. t. l. un. C. de thesaur.* dummodo sine artibus legibus odiosis inventus sit. *d. l. un.*

§. 50. Neque interest, an fundus v. c. avitus sit, an emtus? *l.* 67. *D. de R. V.* Matth. XIII. v. 44. reli-

religiosus, an profanus? §. 39. *I. de R. D.* dummodo in loco religioso, casu fortuito, non data opera inventus sit. *d.* §. 39.

§. 51. Quod si locus religiosus publicus sit, de quo agitur in *l.* 3. §. *pen. D. de jur. fisc.* (ubi pro *vel publicis religiosisve*, legend. *vel publicis religiosis*) aliud juris est.

§. 52. Nam *si quis Thesaurum in loco alieno invenerit*, sive privato, sive publico Cæsaris, vel Fiscali, *Thesaurus* dimidius inventoris est, dimidius alterius. *d.* §. 39. *I. de R. D. l.* 63. *pr. D. h. t. l. un. C. de thesaur.*

§. 53. Sed debet *Thesaurus* in alieno inventus esse, non data ad hoc opera, sed fortuito: *d.* §. 39. *I. de R. D. l. un. C. de thesaur.* cæteroquin totus cedit domino loci, & inventor insuper puniendus est. *d. l. un.*

§. 54. Et si inventor partem ad Fiscum pertinentem suppresserit, totum cum altero tanto solvere cogitur. *l.* 3. §. *ult. D. de jur. fisc.*

§. 55. *Res pro Derelicto habita* est, *quam dominus ea mente abjecit, ut in numero rerum suarum amplius esse nolit.* §. 46. *I. de R. D.*

§. 56. Qualis cum statim desinat esse in dominio, *l.* 1. *l.* 2. §. 1. *D. pro derelict.* cedit primum occupanti. *d.* §. 46. *d. l.* 2. §. 1. *l.* 5. §. 1. *D. pro derel.*

§. 57. Pro derelicto autem habitæ non censentur res, quæ in tempestate levandæ navis causa ejiciuntur. Hæ enim dominorum permanent; quia palam est, eas non eo animo ejici, quod quis eas habere nolit, sed quo magis cum ipsa navi maris periculum effugiat, *l.* 9. §. *ult. l.* 44. v. *Idem ait. D. h. t.* §. 47. *I. de R. D. l.* 2. §. *f. l.* 8. *D. ad L. Rhod. de jact.*

§. 58. Qua de causa, si quis eas fluctibus expulsas, vel etiam in ipso mari nactus lucrandi animo abstulerit,

rit, furtum committit; *d. l.* 9. §. *ult. D. h. t.* *l.* 43. §. 4. *& seqq.* §. *pen. D. de furt.* sive sciat cujus sint, sive nesciat: *d. l.* 43. §. 4. quia quilibet scit, vel scire debet, id, quod suum non est, quovis modo alienum esse. *l. f. C. unde vi.*

§. 59. Secus est, si ea restituendi animo secum tulerit; *d. l.* 43. §. 8. *D. de furt.* licet εὕρετρα, i. e. inventionis præmia, petat. *d. l.* 43. §. 9.

§. 60. Eadem causa est bonorum naufragorum, quæ similiter dominorum permanent; *l.* 44. *D. h. t.* *l.* 1. *C. de naufr. Auth. Navigia. C. de furt.* neque ex iis Fisco quicquam conceditur. *d. l.* 1. *C. de naufr. d. Auth. Navigia. C. de furt.* v. supr. *ad t. ad L. Rhod. de jact.* §. 10.

§. 61. Nec non eorum, quæ de rheda currente, non intelligentibus dominis, cadunt, vel iter facientibus excidunt. §. 47. *I. de R. D.*

§. 62. *Accessio* est *modus acquirendi, quo vi & potestate rei nostræ aliam acquirimus.*

§. 63. Estque vel *Naturalis*, vel *Artificialis* seu *Industrialis*, vel *Mixta.*

§. 64. *Accessio Naturalis* est, *quæ contingit citra factum hominis, sola operante natura;* per *Fœturam* scil. & *Beneficium Fluminis.*

§. 65. Quicquid enim ex animalibus dominio nostro subjectis nascitur, id nostrum est: *l.* 2. *l.* 6. *D. h. t.* §. 19. *I. de R. D. l.* 5. §. 2. *D. de R. V.* ut & partus ancillarum; §. *pen. I. de jur. perf. l.* 7. *C. de R. V.* quia partus, quamdiu nondum editus est, pars est viscerum matris: *l.* 1. §. 1. *D. de ventr. insp.*

§. 66. *Beneficio Fluminis* nobis aliquid acquiritur, I. Per *Alluvionem.* II. Per *Vim Fluminis* & *Avulsionem.* III. Per *Natam Insulam.* & IV. Per *Alvei Mutationem.*

§. 67.

§. 67. Eſt autem *Alluvio incrementum latens.* §. 20. *I. de R. D. l.* 7. §. 1. *D. h. t.*

§. 68. Quodcunque ergo per *Alluvionem* agro noſtro adjicitur, illud noſtrum eſt. *d. l.* 7. §. 1. *D. h. t.* §. 20. *I. de R. D. l.* 1. *C. de alluv.*

§. 69. Sed locum tantum habet in fluminibus, non etiam in lacubus & ſtagnis; *l.* 12. *pr. D. h. t.* & in agris tantum arcifiniis, non etiam limitatis. *l.* 16. *D. h. t. l.* 1. §. 6. *D. de flum.*

§. 70. Quod ſi vero *Vis fluminis* partem aliquam de tuo prædio detraxerit, & meo prædio attulerit, palam eſt, eam tuam permanere. *l.* 7. §. 2. *D. h. t.* §. 21. *I. de R. D.*

§. 71. Plane, ſi longiore tempore fundo meo hæſerit, cum eoque coaluerit, (quod maxime ex eo apparet, ſi arbores, quas ſecum traxerit, in eum fundum radices egerint,) ex eo tempore videtur meo fundo acquiſita eſſe. *d. l.* 7. §. 2. *D. h. t. d.* §. 21. *I. de R. D. l.* 9. §. 2. *D. de damn. inf.*

§. 72. *Inſula*, (quæ nihil aliud eſt, quam *terra aquis circumflua*, v. Plin. *L.* II. *c.* 85. 86.) vel in *Mari* naſcitur, & quidem rarius, propter altitudinem maris & perpetuam æſtuum reciprocationem; v. Plin. *d. l. l.* 7. §. 3. *D. h. t.* §. 22. *I. de R. D.* vel in *Flumine. d. l.* 7. §. 3. *d.* §. 22.

§. 73. *Inſula in Mari nata* nullius eſt, & proinde cedit primum occupanti. *d. l.* 7. §. 3. *D. h. t. d.* §. 22. *I. de R. D.*

§. 74. Sed *in Flumine* naſcitur quadrupliciter: vel enim I. Siccum aliquid in medio flumine relinquitur; vel II. Sub flumine paulatim aliquid accreſcit, ut deinceps in flumine eminere incipiat. *l.* 30. §. 2. *D. h. t.*

§. 75. Quibus caſibus, ſi quidem mediam partem fluminis tenet, communis eſt eorum, qui ab utra-

que parte fluminis prope ripam prædia possident, pro modo latitudinis cujusque prædii, quæ prope ripam sit. *l.* 7. §. 3. *l.* 29. *l.* 30. §. 2. *D. h. t.* §. 22. *I. de R. D.*

§. 76. Quod si vero alteri parti proximior sit, ejus vel eorum est tantum, qui ab ea parte prope ripam prædia possident. *d. l.* 7. §. 3. *l.* 29. *D. h. t.*

§. 77. Adeo ut, si *Insula* nata unius prædio tantum objecta sit, neque latitudinem ejus prædii excedat, ejus solius maneat; licet postmodum paulatim ita accrescat, ut & aliorum prædiis objiciatur, vel alteri ripæ propior fiat. *l.* 56. *pr.* §. 1. *D. h. t.*

§. 78. Insula enim censetur pars esse alvei, alveus autem pars vicinorum prædiorum.

§. 79. Vel III. Flumen aliqua parte divisum, deinde infra unitum, agrum alicujus in *Insulæ* formam redigit. *l.* 7. §. 4. *l.* 30. §. 2. *D. h. t.* §. 22. *I. de R. D.*

§. 80. Quo casu ejusdem permanet is ager, cujus ante fuerat. *d. l.* 7. §. 4. *l.* 30. §. 2. *D. h. t. d.* §. 22. *I. de R. D.*

§. 81. Vel IV. Limo virgultis adhærente ita in flumine *Insula* nascitur, ut flumini innatet, neque ad fundum alvei pertingat. *l. pen.* §. 2. *D. h. t.* v. P. Mel. *de Sit. Orb. L.* I. *c.* 9. *L.* II. *c.* 5. Plin. *L.* VIII. *Ep.* 20. Plin. *L.* I. *Nat. Hist. c.* 95. Hygin. *Fab.* LIII.

§. 82. Quo casu ejusdem juris est, cujus est flumen, i. e. publica est. *d. l. pen.* §. 2. *D. h. t.*

§. 83. Quod *si flumen Alveum mutat*, *Alveus* derelictus fit eorum, qui proxima habent prædia, & novus alveus iterum incipit esse publicus. *l.* 7. §. 5. *D. h. t.* §. 23. *I. de R. D.*

§. 84. Quod si & novum *Alveum* flumen derelinquat, similiter eorum est, qui proxima habent prædia. *d. l.* 7. §. 5. *d.* §. 23.

§. 85.

§. 85. Nisi tamen flumen agrum alicujus totum occupaverit, & cum impetu eundem deseruerit: quo casu, licet is, cujus ager fuerat, stricta ratione nihil in eo alveo habere possit, quia ille ager, qui fuerat, desiit esse, amissa propria forma, & dominus aliud vicinum prædium non habens, ratione vicinitatis nullam partem in eo alveo habere potest; vix tamen est, ut id obtineat, & ex æquitate pristino domino restituendus est. *l.* 7. §. 5. *in f. l.* 30. §. 3. *l.* 38. *D. h. t.*

§. 86. Aliud sane est, si cujus totus ager inundatus fuerit: namque inundatio speciem fundi non mutat; & ob id, si recesserit aqua, palam est, ejusdem esse, cujus & fuit: *l.* 7. §. 6. *D. h. t.* §. 24. *I. de R. D. l.* 1. §. 9. *D. de flum.* licet quoad possessionem secus sit. *l.* 3. §. 17. *D. de acq. vel am. poss.*

§. 87. Est autem *Inundatio*, cum flumen, imbribus, nivibus, vel qua alia ratione auctum, in vicinos campos ita se effundit, ut nec ripas, nec alveum mutet. *l.* 1. §. 5. *D. de flum.*

§. 88. *Accessio Artificialis* seu *Industrialis* est, *quando interveniente sola industria factoque hominis, vi rei nostræ alia acquiritur.*

§. 89. Cujus species sunt *Adjunctio*, *Specificatio*, & *Confusio.*

§. 90. *Adjunctionis* autem species iterum sunt, *Inclusio*, *Intextura*, *Inædificatio*, & *Scriptura.*

§. 91. In quibus in genere notanda regula, quod *Accessorium sequatur suum principale;* v. *l.* 26. §. 1. *D. h. t. l.* 19. §. 13. *D. de aur. arg. leg. l.* 23. §. 3. *D. de R. V. c.* 42. *de R. J. in* 6. licet Accessorium sit pretiosius: *d. l.* 19. §. 13. quia per accessionem exstingui videtur. §. 26. *I. de R. D.*

§. 92. Quod si igitur gemmæ, vel margaritæ, auro vel argento inclusæ sint, auro argentove cedent.

dent. *d. l.* 19. §. 13. *& seqq. D. de aur. arg. leg.*

§. 93. Sic si quis alienam purpuram (licet m. f.) suo vestimento intexuerit, accessionis vice cedit vestimento. §. 26. *I. de R. D. l.* 7. §. 2. *D. ad exhib.*

§. 94. Dominus tamen gemmæ, margaritæ, vel purpuræ, licet hoc modo dominium ejus amittat, Actionem habet; & quidem adversus *b. f.* possessorem *Actionem ad exhibendum, l.* 23. §. 5. *D. de R. V. l.* 7. §. 2. *D. ad exhib. Condictionem sine causa, d.* §. 26. *I. de R. D.* vel etiam generalem illam *Triticariam. l.* 1. *D. de cond. trit.*

§. 95. Contra *m. f.* possessorem vero *Actionem furti*, & *Condictionem furtivam, d.* §. 26. *Actionem ad exhibendum*, & *Rei vindicationem*, tanquam adversus eum, qui dolo malo desiit possidere. arg. *l.* 1. §. 2. *l.* 2. *D. de tign. junct. l.* 27. §. 3. *l.* 36. *pr. D. de R. V. l.* 131. *D. de R. J.*

§. 96. Similiter, si in suo loco aliquis aliena materia ædificaverit, ipse dominus intelligitur ædificii; quia omne, quod inædificatur, solo cedit: *l.* 7. §. 10. *D. h. t.* §. 29. *I. de R. D. l.* 23. §. *pen. & ult. D. de R. V. l.* 2. *C. eod. l.* 2. *D. de superf. l.* 50. *D. ad L. Aquil.* etiamsi in pariete ædificatum sit. *l.* 28. *D. h. t.*

§. 97. Nec tamen ideo is, qui materiæ dominus fuit, desinit ejus dominus esse; *d. l.* 7. §. 10. *D. h. t.* §. 29. *I. de R. D.* licet ejusdem rei duo in solidum domini esse nequeant. *l.* 5. §. *ult. D. commod.*

§. 98. Aliter enim ædificium tanquam universitatem quandam, aliter materiam, ex qua ædificium constat, tanquam res singulas, consideramus. *v. l.* 23. §. *ult. D. de R. V. l.* 23. *D. de usuc. l.* 7. §. 2. *D. de exc. rei jud.*

§. 99. Non tamen Dominus materiæ, stante ædificio, eam vindicare, neque ad exhibendum de ea

agere

agere poteſt, propter *Legem* XII. *Tab.* qua cavetur, *ne quis tignum alienum ædibus ſuis junctum eximere cogatur: d. l.* 7. §. 10. *D. h. t.* §. 29. *I. de R. D.* v. Differt. *N.* VI. *de Cauſ. obl. C.* 1. §. 4. & *ſeqq.* ne ſcil. ædificia reſcindi neceſſe ſit; *d.* §. 29. neve ruina ædium publicus deformetur Urbis adſpectus. *l.* 2. *C. de ædif. priv.*

§. 100. Sed *Actionem* habet, ex eadem *Leg.* XII. *Tab.* quæ vocatur *de Tigno juncto*, contra Poſſeſſorem in duplum. *d. l.* 7. §. 10. *D. h. t. d.* §. 29. *I. de R. D.*

§. 101. Et quidem in duplum ideo, quia dominus invitus re ſua carere cogitur, contra *l.* 9. *D. de act. rer. amot.* ut ſcil. Domino præſtetur id, quod ejus intereſt, quod duplum non excedit. *l. un. C. de ſent. quæ pro eo quod intereſt.*

§. 102. Neque tantum contra *m. f.* poſſeſſorem, (a quo & diruto ædificio ipſum tignum repeti poteſt, licet jam duplum ſolutum ſit, *l.* 2. *D. de tign. junct.*) ſed & contra *b. f.* poſſeſſorem. arg. *d. l.* 7. §. 10. *D. h. t.* §. 29. *I. de R. D. l.* 23. §. 6. *D. de R. V.* v. d. Differt. *N.* VI. *C.* II. §. 4. & *ſeqq.*

§. 103. Quod minime eſt iniquum; tum per datam rationem, tum quia, ſi velit, poteſt tignum eximere, dominoque petenti reſtituere. d. Diff. VI. *C.* II. §. 10. & *ſeqq.*

§. 104. Appellatione autem *tigni* (quod a *tegendo* dictum) omnis materia ſignificatur, ex qua ædificia fiunt. *d. l.* 7. §. 10. *D. h. t.* §. 29. *I. de R. D. l.* 1. *D. de tign. junct. l.* 62. *D. de V. S.*

§. 105. Ex diverſo, ſi quis in alieno ſolo ſua materia ædificaverit, ædificium ſimiliter ſolo cedit: *l.* 7. §. 12. *D. h. t.* §. 30. *I. de R. D.* niſi horreum poſitum ſit mobile, quod loco moveri queat. *l.* 60. *D. h. t.*

§. 106. Sed ſi quidem *bona fide* ædificavit in alieno,

no, materiæ proprietatem non amittit: *d. l.* 7. §. 12. *D. h. t.* §. 30. *I. de R. D.* poteſtque, quamdiu in poſſeſſione eſt, ſoli dominum petentem domum, neque tamen pretium materiæ & mercedes ſolventem, per exceptionem doli mali repellere, & ita impenſas ſervare. *d. l.* 7. §. 12. *d.* §. 30. add. *l.* 14. *D. de cond. indeb. l.* 206. *D. de R. J.*

§. 107. Quod ſi autem non poſſidet, nulla ei Actio jure prodita eſt, qua pretium materiæ aut ſumtus conſequatur, *l.* 33. *D. de condict. indeb. l.* 14. *D. de dol. mal. & met. exc. l.* 48. *D. de R. V.* v. ſupr. *ad d. t. de R. V.* §. 38.

§. 108. *Malæ Fidei* vero ædificator proprietatem materiæ amittit, ut ne quidem ſoluto ædificio eam vindicare, *l.* 7. §. 12. *D. h. t.* §. 30. *I. de R. D. l.* 53. *D. de R. J.* neque in poſſeſſione poſitus exceptione uti poſſit; objici enim poteſt culpa, quod ædificaverit temere in eo ſolo, quod intelligebat alienum eſſe. *d. l.* 7. §. 12. *d.* §. 30.

§. 109. Literæ quoque, licet aureæ ſint, perinde chartis membranisve cedunt, ac ſolo cedere ſolent ea, quæ inædificantur. *l.* 9. §. 1. *D. h. t.* §. 33. *I. de R. D. l.* 23. §. 3. *D. de R. V.*

§. 110. Sed aliud juris eſt in Pictura: §. 34. *I. de R. D.* licet enim quidam, & inter eos Paulus JCtus in *l.* 23. §. 3. *D. de R. V.* per eandem rationem Picturam tabulæ cedere voluerint; aliis tamen, & inter eos Gajo JCto, propter dignitatem & præſtantiam artis, ſecus viſum eſt, tabulam ſcil. cedere Picturæ. *l.* 9. §. 2. *D. h. t.*

§. 111. Quorum ſententiam Imp. expreſſa Deciſione confirmat. *d.* §. 34. *I. de R. D.*

§. 112. Utique tamen conveniens eſt, domino tabularum adverſus eum, qui pinxit, ſi tabulas poſſidet, ad conſequendum pretium actionem dari. *d. l.* 9. §. 2. *D. h. t.*

§. 113.

§. 113. Et quidem contra *m. f.* possessorem datur *Actio Furti*, *Utilis in rem*, & *Condictio Furtiva*: *d.* §. 34. *I. de R. D. d. l.* 9. §. 2. *D. h. t.* contra *b. f.* possessorem vero *Actio in Factum. l.* 23. §. 5. *D. de R. V.*

§. 114. Quod si vero dominus tabulæ picturam possidet, contra pictorem (licet rei vindicationem habeat) exceptione tutus est. *d. l.* 9. §. 2. *D. h. t.*

§. 115. *Accessio Mixta* est, *quæ fit & natura operante, & intercedente facto hominis.* Cujus species sunt *Plantatio*, *Satio*, & *Fructuum Perceptio;* de qua infr. §. 132. *& seqq.* separatim videbimus.

§. 116. Si enim Titius alienam plantam in suo solo posuerit, ipsius erit; & ex diverso, si Titius suam plantam in Mævii solo posuerit, Mævii planta erit: si modo utroque casu radices egerit; *l.* 7. §. *ult. D. h. t.* §. 31. *I. de R. D.* tum enim non videtur separatum amplius a solo corpus esse. *l.* 40. *D. de act. emt.*

§. 117. Quod si arbor prope confinium posita sit, & in vicini fundum etiam radices egerit, communis est *pro diviso*, i. e. regione cujusque prædii: *l.* 7. §. *ult. l.* 8. *pr. D. h. t. d.* §. 31. *I. de R. D.* sed eruta communis est *pro indiviso. l.* 19. *D. comm. div. d. l.* 8. §. 1. *D. h. t.*

§. 118. Nisi forte arbor in vicini fundum radices tantum egerit minores: quo casu arbor ejus est, in cujus fundo origo ejus fuerit. Ita acc. *l.* 6. §. 2. *D. arb. furt. cæs.*

§. 119. Qua ratione autem plantæ, quæ terra coalescunt, solo cedunt, eadem ratione frumenta quoque, quæ sata sunt, solo cedere intelliguntur. *l.* 9. *pr. D. h. t.* §. 32. *I. de R. D.*

§. 120. Quæ vero Actiones hoc & superiori casu locum habeant, ex ante dictis facile intelligitur.

§. 121. *Specificatio* est *modus acquirendi juris Gentium, cum quis ex aliena materia, suo nomine, l. 7. §. 7. l. 25. l. 27. §. 1. D. h. t. & b. f. l. 12. & 3. D. ad exhib. novam speciem facit.* §. 25. *I. de R. D.*

§. 122. Non tamen nova species indistincte fit specificantis. Cum enim Sabiniani & Proculejani (de quibus v. *l. 2. §. ult. D. de O. J. §. 2. I. de emt. vend.* § 8. *I. mand.*) hac super re dissensissent, *l.* 7. §. 7. *D. h. t.* §. 25. *I. de R. D.* & esset etiam media sententia distinguentium, Caji scil. *l.* 7. §. 7. *D. h. t.* Callistrati, *l.* 12. §. 1. *D. h. t.* Pauli, *l.* 24. *l.* 26. *pr. D. h. t.* aliorumque, Imp. noster mediam illam sententiam elegit, & confirmavit. §. 25. *I. de R. D.*

§. 123. Ut si nova species ad priorem & rudem materiam reduci possit, is dominus sit speciei, qui & dominus fuit materiæ; *d.* §. 25. materia enim potenter manet. *l.* 24. *D. h. t. l.* 78. §. 4. *D. de leg.* 3.

§. 124. Si vero non possit reduci, is potius sit dominus, qui fecerit; *d.* §. 25. quia materia exstingui videtur. *l.* 26. *pr. l.* 27. §. 1. *D. h. t.* add. *l.* 9. §. 3. *D. ad exhib.*

§. 125. *Confusio* est *modus acquirendi, cum diversorum Dominorum res liquidæ casu fortuito ita miscentur, ut separari nequeant. l.* 7. §. 9. *D. h. t.* §. 27. *I. de R. D.*

§. 126. *Si* enim *voluntate Dominorum* confusæ sint, totum id corpus, quod ex confusione fit, utriusque commune est; *l.* 7. §. 8. *D. h. t.* pro rata scil. & bonitate ejus materiæ, quæ cujusque ante confusionem fuit: *l.* 3. §. *ult. D. de R. V.* propter mutuum Dominorum consensum.

§. 127. *Si* vero *voluntate unius* confundantur, similiter res confusæ, si quidem ejusdem generis sunt, communes fiunt, si vero diversi generis, & separari

ri nequeunt, fiunt ſpecificantis. *l.* 5. §. 1. *D. de R. V.*

§. 128. Sed *ſi fortuito*, & non voluntate dominorum, confuſæ fuerint, vel ejusdem generis materiæ liquidæ, vel diverſæ, ſi modo ſeparari non poſſint, ſimpliciter fiunt communes. *d. l.* 7. §. 9. *D. h. t.* §. 27. *I. de R. D. l.* 5. §. 1. *D. de R. V.* Qui caſus huc proprie pertinet.

§. 129. Quod ſi *Commixtio* fiat, (quæ proprie rerum aridarum eſt, & earum, quarum corpora diſcreta manent,) ſi quidem mutuo dominorum conſenſu res commixtæ, e. gr. frumentum, ſimiliter communes erunt. §. 28. *I. de R. D.*

§. 130. Si vero voluntate unius, vel caſu fortuito, frumentum e. gr. non fit commune, quia ſingula corpora in ſua ſubſtantia durant; *d.* §. 28. & proinde quilibet dominus ſuum frumentum per *Actionem in rem* vindicare poteſt. *l.* 5. *pr. D. de R. V.*

§. 131. Plane quoad effectum Actionum non multum intereſt, an *Confuſio* fiat, an *Commixtio*? v. *l.* 3. §. *ult. l.* 4. *D. de R. V. Confuſioque* ac *Commixtio* promiſcue ſæpenumero de rebus aridis ac liquidis accipiuntur. *l.* 7. §. 8. *D. h. t. l.* 3. §. *ult. l.* 5. *pr. D. de R. V.*

§. 132. *Fructuum Perceptio* eſt *modus acquirendi, cum quis ex re aliena, quam bona fide & ex juſta cauſa poſſidet, fructus percipiendo ſuos facit. l.* 48. *pr. D. h. t.* §. 35. *I. de R. D.*

§. 133. Quod ut procedat, requiritur I. Ut quis rem alienam poſſideat *Bona fide. d. l.* 48. *pr.* §. 35. *I. de R. D.* Quæ eſt *Illæſa conſcientia rei alienæ;* ſive crediderit, eum, a quo rem accepit, dominum fuiſſe, ſive putaverit, eum alienandi poteſtatem habuiſſe. *l.* 109. *D. de V. S. l. ult. D. pro emt. l.* 13.

§. 1. *D. de publician. in rem act. l.* 27. *D. de contr. emt.*

§. 134. Unde, qui dubitat, v. *l.* 32. §. 1. *D. de usucap. l. f. C. unde vi. l.* 21. v. *Cum igitur. C. de furt. l.* 13. §. 1. *D. de publician. in rem act.* vel in jure errat, pro bonæ fidei possessore hic non habetur. *d. l.* 32. §. 1. *d. l. f. l.* 4. *l.* 7. *l.* 8. *l.* 9. *D. de jur. & fact. ign.*

§. 135. II. Ut *Bona fides* adsit *continuo* & singulis momentis. *l.* 23. §. 1. *D. h. t.*

§. 136. III. Ut possideat ex *Justa causa*, i. e. titulo ad transferendum Dominium habili, e. gr. Emtionis, Permutationis, vel simili. §. 35. 40. *I. de R. D.*

§. 137. IV. Ut ex ea re *fructus perceperit. l.* 48. *pr. D. h. t. d.* §. 35. *I. de R. D.*

§. 138. *Percepisse* autem fructus hic *Bonæ fidei possessor* dicitur, simul atque fructus a re, qua tenebantur, quovis modo separati sunt. *l.* 48. *pr. D. h. t. l.* 78. *D. de R. V. l.* 13. *D. quib. mod. usufr. am. l.* 25. §. 1. *D. de usur.*

§. 139. Fructus autem perceptos *Bonæ fidei possessor* suos facit, non tantum *Industriales*, qui diligentia & opera ejus pervenerunt, sed omnes, adeoque & *Naturales tantum*. Quia, quod ad fructus attinet, loco domini pene est, *l.* 48. *pr. D. h. t.* fructusque percipit jure soli, eoque, quod dominis prædiorum tributum est, eive, qui agrum vectigalem habet. *l.* 25. §. 1. *D. de usur.* v. supr. *ad t. de R. V.* §. 31.

§. 140. Ut ratio hujus acquisitionis non tam in *Cura & Cultura*, quam *Bona fide* ponenda sit. *d. l.* 48. *pr. D. h. t. l.* 25. §. 1. *D. de usur. l.* 136. *D. de R. J.*

§. 141. Si vero Dominus supervenerit, & fundum vindicet, fructus *extantes* similiter omnes *b. f.* pos-

possessor restituit; *l.* 22. *C. de R. V.* quos quidem pleno jure suos fecit, sed *interim*, i. e. revocabiliter. *d. l.* 48. *pr. D. h. t.*

§. 142. Sed de *consumtis* non tenetur; *d.* §. 35. *I. de R. D.* licet factus sit locupletior. *l.* 4. §. 2. *D. fin. reg.* §. 2. *I. de off. jud.*

§. 143. Ei vero, qui alienum fundum sciens possederit *mala fide*, non idem concessum est; qui cum fundo fructus, licet consumti sint, cogitur restituere. §. 35. *I. de R. D. d. l.* 22. *C. de R. V.* Imo & eos, quos non percepit, si modo petitor honeste percipere potuisset, si ei re sua uti licuisset. *l.* 33. *l.* 62. §. 1. *D. de R. V. l.* 39. §. 1. *D. de leg.* 1. *l.* 4. *C. unde vi.*

§. 144. *Traditio* est *modus acquirendi, quo dominus liberam rerum suarum administrationem habens, vel qui a Domino alienandi potestatem accepit, rem corporalem ex justa causa volens in accipientem transfert.* §. 40. 42. *I. de R. D. l.* 55. *D. de O. & A.*

§. 145. Ut itaque *Traditio* effectum habeat necessaria est I. *Naturalis datio*, seu *translatio possessionis*, *l.* 8. *D. de pecul.* i. e. de manu in manum datio, si res sit mobilis; *d. l.* 8. *l.* 1. §. *pen. D. de acq. vel am. poss.* vel in fundum prædiumve inductio, si res sit immobilis: *l.* 3. §. 1. *D. de acq. vel am. poss. l.* 3. *pr. D. de usufr.* nudis enim pactis dominia rerum non transferuntur. *l.* 20. *C. de pact.*

§. 146. Et quidem II. *Translatio possessionis vacuæ; l.* 3. §. 1. *D. de act. emt.* sine qua res tradita non censetur. arg. *l.* 20. *D. h. t. l.* 3. §. 5. 7. *l.* 32. *D. de acq. vel am. poss. l.* 16. *D. de peric. & comm. rei vend.*

§. 147. III. *Rei corporalis;* res incorporales enim traditionem proprie non recipiunt. *l.* 43. §. 1. *D. h. t. l.* 4. §. 27. *D. de usurp. & usuc.*

§. 148. IV. Facta *a Domino, liberam rerum suarum admi-*

administrationem habente; l. 20. pr. D. h. t. §. 40. l. de R. D. v. pr. §. 2. I. quib. alien. lic. vel non lic. l. f. C. de reb. alien. non alien. vel *eo, qui a domino alienandi potestatem accepit*, seu Procuratore, ad hoc speciale Mandatum habente: nihil enim interest, utrum ipse dominus per se tradat alicui rem, an voluntate ejus alius, cui ejus rei potestas permissa est. *l. 9. §. 4. D. h. t. §. 42. I. de R. D. l. 5. §. 3. D. de adm. tut.*

§. 149. V. *Ex justa causa;* i. e. titulo ad transferendum dominium habili. v. supr. §. 136. Nunquam enim nuda traditio transfert dominium, sed ita, si venditio, vel aliqua justa causa præcesserit, propter quam traditio sequeretur. *l. 31. pr. D. h. t. §. 40. I. de R. D.*

§. 150. Sive autem causa vera sit, sive putativa, nihil interest: error enim in causa dandi atque accipiendi non est impedimento, quo minus dominium transeat. *l. 36. D. h. t.*

§. 151. VI. *In accipientem.* In omnibus rebus enim, quæ Dominium transferunt, concurrat oportet affectus ex utraque parte contrahentium. *l. 55. D. de O. & A.*

§. 152. Sive autem, qui rem desiderat, ipse eam accipiat, sive per Procuratorem, similiter nihil interest. *l. 13. pr. l. 20. §. ult. l. 53. D. h. t.*

§. 153. Quibus concurrentibus res tradita accipienti acquiritur; nihil enim tam conveniens est naturali æquitati, quam voluntatem Domini, volentis rem suam in alium transferre, ratam haberi. *l. 9. §. 3. D. h. t. §. 40. I. de R. D. l. 21. C. mand.*

§. 154. In Emtione Venditione tamen non statim transfertur dominium, nisi emtor pretium solverit, vel alio modo, scil. expromissore vel pignore dato, volenti venditori satisfecerit; §. 41. *I. de R. D. l. 6. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hyp. solv.* vel venditor

tor emtori fidem de pretio habuerit. *d.* §. 41. *D. de R. D. l.* 19. *D. de contr. emt.*

§. 155. *Traditio* autem alia *Vera* eſt, ſeu *Propria* & *Naturalis*, de qua adhuc actum; alia *Ficta*, ſeu *Quaſi talis.*

§. 156. *Traditio Ficta*, ſeu *Quaſi talis*, proprie eſt rerum incorporalium, in quibus uſus unius & patientia alterius, vel ceſſio, loco traditionis eſt. *l. ult. D. de ſervit. l.* 3. *D. de uſufruct. l.* 4. *C. de hered. vel act. vend.*

§. 157. Eſt tamen & aliquando & rerum corporalium, *Traditio* ſcil. *ficta Brevis manus*, & *Symbolica.*

§. 158. *Traditio ficta Brevis manus eſt*, cum dominus rem ſuam, quæ apud alium eſt, ex cauſa ad transferendum dominium inhabili, patitur & vult apud eum eſſe, ex cauſa ad transferendum dominium habili: veluti ſi rem, quam tibi aliquis commodaverit, aut locaverit, aut apud te depoſuerit, poſtea aut vendiderit tibi, aut donaverit, aut dotis nomine dederit. Quamvis enim ex ea cauſa eam rem tibi non tradiderit, eo tamen ipſo, quod patitur tuam eſſe, ſtatim tibi acquiritur proprietas, perinde ac ſi eo nomine tibi tradita fuiſſet. *l.* 9. §. 5. *l.* 21. §. 1. *D. h. t.* §. 43. *I. de R. D.* add. *l.* 43. §. 1. *D. de jur. dot. l.* 9. §. 1. *D. de public. in rem act. l.* 3. §. *pen. & ult. D. de don. int. vir. & ux.*

§. 159. Cujus fictionis brevis manus fundamentum in commoditate rerum agendarum poſitum eſt; ut ſcil. celeritate conjungendarum inter ſe actionum una occultetur. *d. l.* 3. §. *pen. D. de don. int. vir. & ux.*

§. 160. *Symbolica* vero eſt, quæ nota aliqua aut Symbolo veram repræſentat; ut ſi quis merces in hor-

horreo depositas vendiderit; simul atque claves horrei tradiderit emtori, transfert proprietatem mercium. *l.* 9. §. 6. *D. h. t.* §. 44. *I. de R. D. l.* 74. *D. de contr. emt.*

§. 161. Dummodo id fiat apud horreum. *d. l.* 74. in re præsenti. *l.* 1. §. *pen. D. de acq. vel am. poss.* Nisi forte præsentiam suppleat aspectus; *l.* 18. §. 2. *D. de acq. vel am. poss.* quo casu traditio *Longa manu* fieri dicitur. *l.* 79. *D. de sol.*

§. 162. Sic instrumentis traditis ipsius rei traditio facta censetur: *l.* 1. *C. de don.* sic & trabes signatæ pro traditis; *l.* 14. §. 1. *D. de peric. & comm. rei vend.* nec non acervus lignorum, simul atque custodia apposita fuerit, pro tradito habetur. *l.* 51. *D. de acq. vel am. poss.*

§. 163. Ad *Traditionem* denique pertinet *Jactus missilium*, si quis scil. missilia jactet in vulgus. §. 45. *I. de R. D.* Licet enim ad transferendum dominium utriusque affectus requiratur, *l.* 55. *D. de O. & A.* & singulæ personæ accipientium sint incertæ, sufficit tamen certas esse in globo & indefinite. *d.* §. 45. *I. de R. D.*

§. 164. *Modi Acquirendi Juris Civilis* sunt vel *Universales*, vel *Singulares*. §. *ult. I. per quas pers. cuique acq.*

§. 165. *Universales* potissimum sunt quatuor: I. *Hereditatis acquisitio, ex Testamento, vel ab Intestato.*

II. *Bonorum Possessio.*

III. *Arrogatio.*

IV. *Addictio bonorum libertatum conservandarum gratia. d.* §. *ult.*

§. 166. *Singulares* similiter sunt quatuor: I. *Usucapio.* II. *Donatio.* III. *Legatum.* & IV. *Fideicommissum singulare.* De quibus plerisque suis locis jam actum est.

Titul. II.

De Acquirenda Vel Amittenda Possessione.

C. VII. 32.

§. 1. Sed quantum ad *Remedia Possessoria* attinet, sola *Possessio* sine *Dominio* sufficit.

§. 2. Est autem *Possessio*, (quæ a *Sedibus* quasi *positio* appellata, *l.* 1. *pr. D. h. t.* & varie accipitur, v. *l.* 37. *D. de jud. l.* 5. §. 1. *D. ad L. Jul. de vi publ. l.* 78. *D. de V. S. l. pen. D. de alien. jud. mut. c. l.* 2. *C. de serv. l.* 44. *pr. D. h. t. l.* 2. §. 38. *D. ne quid in loc. publ.* junct. *d. l.* 5. §. 1. *l.* 10. *C. h. t.*) hic in genere *rei detentio. l.* 1. *pr.* §. 1. *D. h. t. l.* 9. *D. de R. V.*

§. 3. Eaque est I. *Vera* seu *Propria*, rerum scil. corporalium; *l.* 3. *pr. D. h. t. l.* 4. §. 27. *D. de usurp. & usuc. l.* 32. §. 1. *D. de S. P. U.* vel *Quasi talis*, rerum scil. incorporalium. *l.* 10. *D. si serv. vind. l.* 23. §. 2. *D. ex quib. caus. maj. l.* 3. §. 17. *D. de vi & vi arm. l.* 18. §. 1. *D. de pet. her.*

§. 4. II. *Naturalis*, vel *Civilis*; *l.* 10. *C. h. t. l.* 1. §. 9. *D. de vi & vi arm. l.* 2. §. 1. *D. pro hered. l.* 38. §. 7. 8. *D. de V. O.* quæ tamen Divisio non semper eodem modo accipitur.

§. 5. *Naturalis* enim *Possessio* aliquando *late* accipitur pro nuda detentione; *l.* 2. §. 1. *D. pro hered. l.* 7. §. 11. *D. comm. div. l.* 38. §. 7. *D. de V. O.* aliquando *stricte* pro ea, qua quis rem non quidem animo domini, sed propter jus aliquod in re, possidet: qualis est possessio Fructuarii, *l.* 12. *pr. D. h. t.* Creditoris ratione pignoris, *l.* 37. *D. de A. R. D.* Emphy-

phyteutæ, *l.* 15. §. 1. *D. qui satisd. cog.* aliorumque.

§. 6. *Civilis* similiter aliquando *late* ponitur pro omni ea, quam Jus Civile agnoscit, & ex qua *Remedia* oriuntur *Possessoria*; eoque sensu creditor pignus etiam civiliter possidere dici potest. Aliquando vero *stricte* pro ea, qua quis rem detinet animo domini & sibi habendi. *l.* 1. §. 9. *D. de vi & vi arm. l.* 2. §. 1. *D. pro hered. l.* 38. §. 7. 8. *D. de V. O.*

§. 7. III. *Bonæ fidei* seu *Non vitiosa*; & *Malæ fidei* seu *Vitiosa. l.* 3. §. 22. *D. h. t*

§. 8. IV. *Justa*, quæ ex justo titulo; & *Injusta*, quæ ex injusto acquisita est. *l.* 3. §. 5. *D. h. t. l.* 13. §. 1. *D. de Publician. in rem act. l.* 22. §. 1. *D. de noxal. act.*

§. 9. *Acquirere Possessionem possunt* tum Patresfam. tum Filiifam. arg. *l.* 4. §. 1. *D. de usurp. & usucap.* etiam Pupilli, & quidem sine tutoris auctoritate, si infantiam egressi sint; *l.* 1. §. 3. *l.* 32. §. 2. *D. h. t.* si vero infantes sint, non nisi intercedente tutoris auctoritate. *d. l.* 32. §. 2. *l.* 1. §. 3. *D. h. t.*

§. 10. Non etiam Furiosus, ne quidem Tutore vel Curatore auctore: *l.* 5. *D. de R. J. l.* 1. §. 3. *D. h. t.* licet utilitatis causa receptum sit; ut possessionem ante furorem acquisitam retineat. arg. *l.* 4. §. 3. *D. de usurp. & usuc.*

§. 11. Acquirimus autem *Possessionem* non tantum per nosmet ipsos, *l.* 1. §. 2. *D. h. t.* sed & per alios, *l.* 10. §. 2. *D. de A. R. D.* puta per servos, & liberos nostros, quos in potestate habemus, *l.* 1. §. 5. *& seqq. l.* 4. *D. h. t.* ut & per extraneas personas, Tutores sc., Curatores, & Procuratores. *l.* 1. §. 20. *D. h. t.* §. 5. *I. per quas pers. cuique acq. l.* 1. *C. eod. l.* 1. *C. h. t.*

§. 12.

§. 12. Ad apprehendendam enim possessionem ministerio etiam alieno uti licet. *l.* 18. *pr. D. h. t. l.* 53. *D. de A. R. D.*

§. 13. Adeo ut, si modo voluntas nostra ab initio intercesserit, v. *d. l.* 53. licet tempus & circumstantias ignoremus, tamen possessio nobis acquiratur. *l.* 1. *C. h. t.* §. 5. *I. per quas pers. cuique acq. l.* 49. §. 2. *D. h. t. l.* 13. *D. de A. R. D.*

§. 14. Dummodo Tutores, Curatores, Procuratores, eo sint animo, ut nobis seu nostro nomine acquirant; si enim expresse dicant (sola cogitatio non nocet, *l.* 13. *D. de don.*) se sibi, vel tertio velle acquirere, nobis possessionem non acquirunt. *d. l.* 1. §. 20. *D. h. t.*

§. 15. *Acquiritur Possessio* proprie *rerum corporalium; l.* 3. *pr. D. h. t.* (incorporalium enim quasi possessio est, *l.* 10. *D. si serv. vind.*) quæcunque sc. sunt in rerum natura & hominum commercio.

§. 16. Non etiam liberi hominis, *l.* 23. §. 2. *D. h. t.* neque rerum sacrarum, religiosarum, similiumve, quæ hominum commercio exemtæ sunt. *l.* 30. §. 1. *D. h. t.* arg. §. 4. *I. de legat.* §. 2. *I. de inut. stip.*

§. 17. Sed & illud necesse est, ut res, quarum possessio apprehenditur, ab aliis possessoribus sint vacuæ; *l.* 2. *l.* 3. *C. h. t.* quia duo pluresve eandem rem in solidum possidere non possunt: non magis enim eadem possessio apud duos esse potest, quam ut tu stare videaris in eo loco, in quo ego sto, vel in quo ego sedeo tu sedere videaris. *l.* 3. §. 5. *D. h. t. l.* 5. §. *ult. D. commod. l.* 19. *D. de precar.*

§. 18. Quantum vero ad *modum adquirendæ Possessionis* attinet, adipiscimur *Possessionem corpore & animo* simul; neque per se corpore, aut per se animo. *l.* 3. §. 1. *l.* 8. *l.* 51. *D. l.* 4. *C. h. t.* §. 5. *I. de interd. l.* 153. *D. de R. J.*

§. 19. Et quidem solo animo, sine actu aliquo apprehensionis, possessio acquiri nequit. *l.* 3. §. 3. *D. l.* 4. *C. h. t.*

§. 20. Adeo, ut ne quidem possessio hereditatis aditæ in heredem, sive suum, sive extraneum, nisi naturaliter comprehensa, transeat. *l.* 23. *pr. l.* 30. §. 5. *D. h. t.* v. supr. *ad t. de acq. her.* §. 36.

§. 21. Unde, si res mobilis est, manibus apprehendenda; *l.* 1. §. 1. 21. *D. h. t.* si vero immobilis, in eam intrandum est. *l.* 3. §. 1. *D. l.* 2. *C. h. t.*

§. 22. Quod tamen non ita accipiendum, ut, qui fundum possidere velit, omnes glebas circumambulet, sed sufficit quamlibet partem ejus fundi introire: dummodo ea mente & cogitatione sit, ut totum fundum ad terminum possidere velit; *d. l.* 3. §. 1. *l.* 48. *D. h. t.* neque totum possidere impediatur. v. *l.* 18. §. *ult. D. h. t.*

§. 23. Sed in *rebus incorporalibus Ficta* seu *Quasi apprehensio* sufficit. v. *l.* 32. §. 1. *D. de S. P. U.*

§. 24. Quin & in *rebus corporalibus Ficta* seu *Quasi apprehensio* postmodum admissa est: si enim res v. c. venditæ propter magnitudinem ponderis facile moveri non possint, & sint in præsenti; *l.* 1. §. 21. *D. h. t.* vel claves cellæ vinariæ vel horrei traditæ sint; *d. l.* 1. §. 21. §. 44. *l. de R. D.* vel venditor res venditas in emtoris domo deposuerit; *l.* 18. §. 2. *D. h. t.* vel emtor volente venditore custodiam apposuerit; *l.* 51. *D. h. t.* venditorve fundum in turri demonstret, vacuamque possessionem se tradere dicat; res illæ pro traditis habentur. *d. l.* 18. §. 2. *D. h. t.* v. *l.* 79. *D. de solut.*

§. 25. Quo etiam pertinet *Constitutum Possessorium: Qui est modus analogicæ traditionis, quo verus possessor, ex justa causa, nomine & jure præsentis & consentientis, se rem in futurum possessurum promittit.*

§. 26.

§. 26. Quod fit vel *expresse*, cum per expressam conventionem id agitur, ut, qui possidet, deinceps alieno nomine possideat; *l.* 18. *pr. D. h. t.* vel *tacite* & implicite, cum v. c. venditor ante rei traditionem eam ab emtore conducit; *l.* 77. *D. de R. V. l.* 45. *D. de R. J.* vel usumfructum retinet. *l.* 28. *C. de don.*

§. 27. Uti vero possessio solo animo non acquiritur, ita & solo corpore, sine animo & affectu tenendi, eam nemo adipisci potest. *l.* 1. §. 3. *l.* 3. §. 1. *l.* 8. *D. l.* 4. *C. h. t.* Adeo, ut & error ejus acquisitionem impediat. *l.* 34. *pr. D. h. t.*

§. 28. Non tantum autem ex una, sed & ex pluribus caussis *Possessio* acquiri potest; *l.* 3. §. 4. *D. h. t.* (in quo a *Dominio* differt, quod non nisi ex una causa contingere potest; *d. l.* 3. §. 4.) ita tamen, ut nemo sibi causam possessionis mutare possit. *l.* 3. §. 19. *l.* 19. *pr. D. l.* 5. *C. h. t. l.* 33. §. 1. *D. de usurp. & usucap. l.* 2. §. 1. *D. pro hered.*

§. 29. Atque ita *Possessio* ratione acquisitionis corporis & facti est; *l.* 29. *l.* 49. §. 1. *D. h. t. l.* 19. *D. ex quib. caus. maj. l.* 10. *C. h. t.* sed acquisita juris est, *d. l.* 49. *pr. l.* 44. *D. h. t. l.* 5. §. 1. *D. ad L. Jul. de vi publ.* & jus in re tribuit. arg. *l.* 3. §. 12. *D. ad exhib.* junct. *l.* 1. *D. ad exhib. l.* 5. §. 1. *D. ad L. Jul. de vi publ. l.* 1. §. 1. 2. *D. de superf.* v. infr. *ad t. Uti poss.* §. 2. & *ad t. de O. & A.* §. 27. *n.* IV.

§. 30. Unde & semel acquisita retinetur, non solum si ipse quis possideat, sed etiam si ejus nomine alius teneat, licet is ejus juri subjectus non sit; qualis est Colonus seu inquilinus, Commodatarius, Depositarius, & similes: §. 5. *I. de interd. l.* 3. §. 12. *l.* 9. *D. h. t.* qui proprie non possident, sed *in possessione* esse dicuntur. *l.* 10. §. 1. *D. h. t. d.* §. 5. *I. de interd.*

§. 31. Quin etiam animo quoque ſolo retineri poſſeſſionem placet, id eſt, ut, quamvis neque ipſe ſit in poſſeſſione, neque ejus nomine alius, tamen, ſi non relinquendæ poſſeſſionis animo, ſed poſtea reverſurus, inde deceſſerit, retinere poſſeſſionem videatur. *d.* §. 5. *l. de interd. l.* 3. §. 7. *l.* 30. §. 5. *D. l.* 4. *C. h. t.*

§. 32. *Amitti* vero *ſolet Poſſeſſio*, quemadmodum acquiritur, animo ſcil. & corpore ſimul: *l.* 8. *D. h. t. l.* 153. *D. de R. J.* veluti, ſi rem mobilem alicui tradamus; *l.* 3. §. 9. *D. h. t.* vel ex fundo digrediamur ne poſſideamus; *d. l.* 3. §. 9. vel rem derelinquamus. *l.* 44. §. *ult. D. h. t.* add. *l.* 30. §. 1. *& ſeqq. eod.*

§. 33. Licet & quandoque ſolo animo, ſi quis conſtituat ſe nolle poſſidere, amitti poſſit. *l.* 3. §. 6. *l.* 17. §. 1. *l.* 18. *pr. D. h. t.* In quo *Poſſeſſio* iterum differt a *Dominio*, quod, licet quis dominus eſſe nolit, nihilominus ejus permanet. *d. l.* 17. §. 1.

Titul. III.

De Usurpationibus Et Usucapionibus.

C. VII. 30.

§. 1. *Effectus Poſſeſſionis* legitime acquiſitæ varii ſunt: inter quos excellit *Uſucapio*, cui longi temporis poſſeſſio locum facit. v. §. 3. 5. *in f. I. per quas perſ. cuique acq.*

§. 2. Eſt autem *Uſucapio*, *adjectio dominii, per continuationem poſſeſſionis, temporis Lege definiti. l.* 3. *D. h. t.*

§. 3. Quæ bono publico introducta eſt, ne ſcil. quarundam rerum diu & fere ſemper incerta dominia eſſent, cum ſufficeret dominis ad inquirendas

res

res suas statuti temporis spatium. *l.* 1. *D. h. t. pr. I. h. t. l.* 5. *pr. D. pro suo.* add. *l.* 28. *D. de V. S. l.* 203. *D. de R. J.*

§. 4. Inter *Usucapionem* vero, & *Longi temporis Præscriptionem* olim multum intererat. *Usucapio* enim I. locum habebat in rebus immobilibus Italici soli tantum, in mobilibus omnibus; *Præscriptio* in prædiis duntaxat Provincialibus. *l. un. C. de usucap. transform. pr. I. h. t.*

II. *Usucapio* rerum mobilium anno perficiebatur, immobilium biennio; *Præscriptio* decem annis inter præsentes, viginti inter absentes. *d. l. un. d. pr.*

III. *Usucapio* possessorem Dominum faciebat; *Præscriptio* vero tantum Exceptionem tribuebat, & jus aliquod Dominio proximum. *d. l. un. d. pr.* arg. *t. D. de div. temp. præscr.*

§. 5. Sed Imp. noster *Usucapionem* transformavit, omnesque illas differentias sustulit; *d. l. un. C. de usucap. transform.* ut nunc *Usucapionis* & *Longi temporis Præscriptionis* idem effectus sit.

§. 6. *Usucapere* itaque seu *Præscribere potest* non tantum paterfam. sed & filiusfam. maxime, si miles sit; *l.* 4. §. 1. *D. h. t.* non tantum pubes, sed & impubes, etiam sine tutoris auctoritate, si quidem animum possidendi habeat, seu infantiam egressus sit. *l.* 4. §. 2. *D. h. t. l.* 1. §. 3. *D. de acq. vel am. poss.* §. 9. *I. de inut. stip.*

§. 7. Dummodo I. *Possideatur res tradita a non domino; pr. I. h. t.* sine possessione enim *Usucapio* contingere non potest: *l.* 25. *D. h. t. l.* 20. *C. de pact.* si vero a domino res tradita sit, usucapione opus non est. §. 40. *I. de R. D.*

§. 8. II. Possideatur *Bona fide*, *pr. I. h. t.* seu illæsa conscientia rei alienæ; *l.* 109. *D. de V. S.* ut

Dubitatio & *Error Juris* hic non sufficiat. *l.* 31. *pr. l.* 32. §. 1. *D. h. t.* v. supr. *ad t. de A. R. D.* §. 133.

§. 9. Quæ ordinario tempore traditionis, *l.* 15. §. *ult. l.* 44. §. 2. *D. h. t. l.* 2. *pr. D pro emt.* sed in Emtione Venditione etiam conventionis tempore necessaria est. *l. pen. D. h. t. d. l.* 2. *pr. D. pro emt. l.* 7. §. *ult. D. de Publician. in rem act.*

§. 10. Sufficit autem hic *bonam fidem* adesse ab initio; mala fides enim superveniens Usucapionem non interrumpit: *l.* 48. §. 1. *D. de A. R. D. l. un. C. de usuc. transf.* licet in *Fructuum Perceptione* secus sit. *l.* 23. §. 1. *D. de A. R. D.* v. supr. *ad d. t. de A. R. D.* §. 134.

§. 11. III. Ex *Justa causa*, seu titulo ad transferendum dominium habili: v. §. 35. 40. *I. de R. D.* sine qua non procedit Usucapio; *l.* 24. *C. de R. V.* cum & sine ea ne quidem dominium a vero domino transferri possit. *l.* 31. *D. de A. R. D.*

§. 12. Adeo, ut opinio erronea justi tituli non sufficiat; *l.* 27. *D. h. t.* §. 6. *I. h. t. l.* 1. *D. pro donat.* nisi forte error sit justus & probabilis. *l.* 11. *D. pro emt. l. ult.* §. 1. *D. pro suo.*

§. 13. IV. *Res talis, quæ usucapi possit:* non exemta hominum commercio; *l.* 9. *l.* 45. *pr. D.* §. 1. *I. h. t.* non vitiosa, i. e. *furtiva* vel *vi possessa*; *l.* 4. §. 6. *l.* 33. *pr.* §. 2. *D.* §. 2. 5. *I. h. t.* neque talis, cujus Usucapio alia ratione est prohibita.

§. 14. Quales sunt res Fisci; *l.* 18. *l.* 24. §. 1. *D.* §. 4. *I. h. t.* res Dominicæ; *t. t. C. ne rei dom.* Civitatum, Ecclesiarum &c. de quibus v. *l. ult. C. de fund. patr. l. ult. C. de fund. rei priv. l.* 23. *C. de SS. eccl. Nov.* 9. *Nov.* 111. *Nov.* 131. *c.* 6. Præsidi contra L. Juliam datæ; *l. pen. pr. D. ad L. Jul. rep. l.* 48. *pr. D. de A. R. D.* res Pupillorum, v. *d. l.* 48. *pr.* & Minorum;

rum; *l.* 3. *C. quib. non obj. long. temp. præscr. l. ult. C. in quib. cauſ. in integr. reſt. nec. non eſt.* bona adventitia Filiifam. *l.* 1. §. 2. *C. de annal. exc.* denique res Prohibitæ alienari aut Lege, aut Teſtamento. *l.* 12. *l.* 24. *D. h. t. l.* 2. *C. pro emt. l.* 16. *D. de fund. dotal.*

§. 15. Plane, *Vitio purgato*, *res furtivæ* & *vi poſſeſſæ* uſucapi poſſunt. §. 3. *I. h. t.*

§. 16. *Purgatur* autem *vitium*, ſi res in poteſtatem Domini ſcientis *l.* 84. *D. de furt.* reverſa fuerit; *l.* 4. §. 6. 12. *& ſeqq. D. d.* §. 3. *I. h. t. l.* 5. *l.* 7. *C. pro emt. l. pen.* §. 1. *D. ad L. Jul. rep.* vel ſi, cum ipſe dominus rem abſtulerit, revertatur in poteſtatem creditoris. *l. ult. D. h. t. l.* 6. *C. pro emt.*

§. 17. *Res incorporales*, veluti ſervitutes proprie quidem (quia poſſideri non poſſunt, *l.* 3. *pr. D. de acq. vel am. poſſ. l.* 1. §. 27. *D. h. t.*) *Uſucapionem* non recipiunt; *l.* 14. *D. de ſervit. l.* 43. §. 1. *D. de A. R. D.* unde & aliquando per *Legem Scriboniam*, Servitutum, tam Ruſticarum, quam Urbanarum, *Uſucapio* prohibita fuit. *l.* 4. §. *f. D. h. t.*

§. 18. Sed Prætores quaſi Uſucapionem Servitutum deinde admiſerunt; *l.* 10. *D. ſi ſerv. vindic. l.* 10. §. 1. *D. h. t.* & Imp. Juſtinianus in *l. ult. C. de long. temp. præſcr.* rerum incorporalium præſcriptionem indiſtincte probavit.

§. 19. V. *Poſſeſſio ſit continua*, non uſurpata ſeu interrupta. *l.* 2. *D. h. t. l.* 2. *C. de præſcr. long. temp.*

§. 20. Continuatur autem poſſeſſio etiam in ſucceſſore, non tantum Univerſali, puta herede; *l.* 20. *D.* §. 7. *I. h. t.* ſed & Particulari, v. c. emtore. *l.* 14. *pr.* §. 1. *l.* 19. *D.* §. 8. *I. h. t. l.* 2. §. 20. *D. pro emt.*

§. 21. Sed hoc intereſt: Succeſſor Univerſalis continuat poſſeſſionem *b. f.* cœptam; etiamſi ipſe in

mala fide ſit; *d.* §. 7. *I. h. t.* & ſi defunctus *m. f.* poſſeſſor fuerit, ne quidem a ſua perſona Uſucapionem inchoare poteſt, licet acceſſione poſſeſſionis uti non deſideret. *d.* §. 7. *l.* 11. *C. de acq. poſſ.*

§. 22. Heres enim ſuccedit in virtutes & vitia defuncti. *l.* 11. *D. de div. temp. præſcr. l.* 22. *D. h. t.*

§. 23. Succeſſor vero Singularis poteſt uti acceſſione auctoris ſui, ſi uterque in *b. f.* ſit: *l.* 13. §. *f. D. de acq. poſſ.* poteſtque, ſi ipſe *b. f.* poſſideat, Uſucapionem inchoare, licet Auctor malæ fidei poſſeſſor fuerit. *l.* 5. *D. de div. temp. præſcr. l.* 1. *C. de præſcr. long. temp.*

§. 24. VI. *Poſſeſſio ſit continuata per tempus legitimum;* quod olim in Uſucapione annus erat in re mobili, biennium in re immobili. *pr. I. h. t.* Sed per Imp. noſtrum ita mutatum, ut res quidem mobiles per triennium, immobiles vero per decennium inter præſentes, ſed vicennium inter abſentes, uſucapiantur ſeu præſcribantur, *l. un. C. de uſucap. transform. pr. I. h. t.*

§. 25. Sunt autem hic *præſentes,* qui in eadem ſunt Provincia; *abſentes*, qui in diverſis. *l. ult. C. de præſcr. long. temp.*

§. 26. Quod ſi itaque *Uſurpatio* intercedat, ſolus temporis lapſus non prodeſt. *l.* 2. *C. de long. temp. præſcr.*

§. 27. Eſt vero hic *Uſurpatio*, *Uſucapionis interruptio. l.* 2. *D. h. t.* Gell. *L.* III. *c.* 3.

§. 28. Eaque vel *Naturalis* eſt, vel *Civilis.*

§. 29. *Naturalis* eſt, *quæ manu ſit;* cum ſcil. quis de poſſeſſione vi dejicitur, vel alicui res eripitur. *l.* 5. *D. h. t. l.* 15. *D. de acq. vel am. poſſ.*

§. 30. *Civilis* vero, *quæ ſit per actus judiciales;* libelli

belli scil. oblationem, in jus vocationem, *l. pen. & ult. C. de annal. exc.* (mutato jure antiquo, v. *l.* 18. *l.* 20. *D. de R. V. l.* 2. §. *ult. D. pro emt. l.* 9. §. 6. *D. ad exhib.* §. 3. *I. de off. jud.*) & litis contestationem. *l.* 10. *C. de acq. poss.*

§. 31. Quod tamen ita demum procedit, si Actor intentionem suam probaverit; *l.* 1. *l.* 9. *C. de præscr. long. temp.* cæteroquin enim, si reus absolutus sit, etiam lite pendente continuatur possessio, & impletur Usucapio: *dd. ll. l.* 2. *D. pro don.* quia per litis contestationem vere & naturaliter possessio non amittitur. *d. l.* 2. *l.* 2. §. *ult. D. pro emt.*

§. 32. In *Fisco* speciale est, quod, qui a Fisco rem alienam emit, statim securus sit, Fiscus autem ipse post *quadriennium* conveniri nequeat: *l.* 2. *C. de quadr. præscr.* §. 9. *I. h. t.* quod ad substantiam Principis & Augustæ deinde extensum est. *l. ult. C. de quadr. præscr. d.* §. 9. *I. h. t.*

§. 33. Est etiam *Præscriptio longissimi temporis*, ad quam superiora illa requisita non sunt necessaria.

§. 34. Et quidem I.) *Præscriptio* XXX. *annorum:* qua acquiruntur I. Actiones personales. *l.* 3. *C. de præscr.* XXX. vel XL. *ann.*

II. Res vitiosæ, & sine titulo, bona fide possessæ. *l.* 8. §. 1. *C. eod.*

III. Res minorum. *l.* 3. *C. quib. non obj. long. temp. præscr. l. ult. C. in quib. caus. in int. rest. nec. non est. l.* 3. *C. de præscr.* XXX. *vel* XL. *ann.*

IV. Res Adventitiæ filiorumfam. *Nov.* 122. *c.* 24.

V. Res a malæ fidei possessore alienatæ, & bona fide acceptæ. *Nov.* 119. *c.* 7. *Auth. Malæ fidei. C. de long. temp. præscr.*

§. 35. II.) *Præscriptio* XL. *annorum:* qua acquiruntur I. Res Patrimonialis Principis. *l. f. C. de fund. patr.*

II. Res Fiscales. *l.* 4. *C. de præscr.* XXX. vel XL. *ann.*

III. Res immobiles Ecclesiarum. *l.* 23. *C. de SS. eccl.* junct. *Nov.* 111. *c.* 1. *Nov.* 131. *c.* 6. *x. de præscr.* & Civitatum. arg. *dd. ll.*

IV. Actio Hypothecaria, quæ contra ipsum debitorem (non contra tertium, v. supr. *ad t. de distr. pign.* §. 20.) locum habet. *l.* 1. §. 1. *C. de ann. exc.*

§. 36. III.) Præscriptio C annorum. v. *c.* 14. *x. de præscr. Auth. Quas Actiones. C. de SS. eccles.*

§. 37. IV.) *Præscriptio immemorialis*; cujus scil. in contrarium non extat memoria. v. *l.* 2. §. 1. 7. *l.* 23. §. 2. *D. de aq. & aq. pluv. arc.*

PRO SOLUTO.

§. 38. *Tituli* autem Usucapionum seu Præscriptionum varii sunt: veluti, *pro Soluto*, *pro Emtore*, *pro Herede*, *pro Donato*, *pro Derelicto*, *pro Legato*, *pro Dote*, *pro Suo*. *l.* 3. §. 21. *D. de acq. vel am. poss.*

§. 39. *Pro Soluto* usucapit, qui rem alienam a debitore debiti causa recipit. *l.* 46. *D. h. t.*

§. 40. Idemque Juris est, si verus dominus non debitor rem solvat; dummodo existimans se debere tradat, & putans debitum esse accipiat. *l.* 48. *D. h. t.*

TITUL. IV.

PRO EMTORE.

C. VII. 26.

§. 1. Pro *Emtore* usucapit, qui rem alienam a non domino bona fide emit, ejusque possessionem bona fide adeptus est. *l.* 2. *pr. D. h. t.*

§. 2. Dummodo Emtio pure, non sub conditione facta, *l.* 2. §. 2. 4. 5. *D. h. t.* & pecunia soluta sit. *l.* 2. §. 3. *D. h. t.*

§. 3.

§. 3. Idemque dicendum de eo Possessore, qui litis æstimationem obtulit: *l.* 1. *D. h. t.* quia litis æstimatio emtioni similis est. *l.* 3. *D. h. t.*

Titul. V.

Pro Herede, Vel Pro Possessore.

C. VII. 29.

§. 1. Pro *herede* usucapit heres, cum quo est testamenti factio, *l.* 4. *D. h. t.* qui rem alienam, in hereditate delata (v. *l.* 1. *D. h. t.*) inventam, *b. f.* possidet, tanquam hereditariam: *l.* 3. *D. h. t.* cum justam haberet existimandi causam eam fuisse defuncti. Ita acc. *l.* 33. §. 1. *D. de usucap. l.* 4. *C. de long. temp. præscr.* X. *vel* XX. *annor.*

§. 2. *Pro Possessore* vero *Bonorum Possessor*, qui vice heredis habetur. *l.* 2. *D. de bon. poss. l.* 2. *D. de poss. hered. pet.*

Titul. VI.

Pro Donato.

C. VII. 27.

§. 1. Pro *Donato* usucapit, cui res aliena a non Domino donationis causa tradita est. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 2. Dummodo revera donata sit; *d. l.* 1. *pr. D. h. t.* & Donatio subsistat. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 3. Non etiam, si Donatio nulla sit: veluti, si pater donaverit filio, quem in potestate habet; *d. l.* 1. §. 1. *D. h. t.* vel inter virum & uxorem donatio facta sit. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

Titul.

Titul. VII.

Pro Derelicto.

§. 1. Pro *Derelicto* usucapit, qui *b. f.* possidet rem alienam, a non domino pro derelicto habitam. *l.* 4. *l.* 6. *D. h. t.*

§. 2. Si enim a vero domino pro derelicto habita sit, statim sit occupantis, neque usucapione opus est. *l.* 1. *l.* 2. *pr. D. h. t.*

Titul. VIII.

Pro Legato.

§. 1. Pro *Legato* usucapit, qui possidet rem alienam sibi legatam; *l.* 1. *l.* 2. *l.* 4. *l.* 9. *D. h. t.* vel rem quidem testatoris propriam, sed codicillis sibi ignoranti ademtam. *d. l.* 4. *l.* 9. *D h. t.*

§. 2. Dummodo revera legatâ sit, *l.* 2. 3. *D. h. t.* & cum legatario sit testamenti factio. *l.* 7. *D. h. t.*

Titul. IX.

Pro Dote.

C. VII. 28.

§. 1. Pro *Dote* usucapit, qui rem alienam in Dotem accepit; *l.* 1. *pr.* §. 2. *D. h. t.* sive res singulæ, sive universæ in dotem datæ sint. *d. l.* 1. §. 1.

§. 2. Dummodo nuptiæ contractæ sint; *l.* 1. §. 2. & constet matrimonium. *l.* 1. §. 3. *D. h. t.*

Titul. X.

Pro Suo.

§. 1. Titulus autem *Pro Suo* vel *Generalis* eſt, vel *Specialis*.

§. 2. *Generalis* eſt, qui cum aliis titulis concurrit; qui enim v. c. *pro Emtore*, *pro Donato*, *pro Legato* poſſidet, is ſimul etiam poſſidet *pro Suo*. *l.* 1. *pr. D. h. t. l.* 27. *D. de uſucap.*

§. 3. *Specialis* vero, cum poſſidentur res nullius, quæ mari, terra, cœlo capiuntur; *l.* 2. *D. h. t.* aliæve deficiente juſto titulo traditæ. *l.* 3. *l.* 4. §. *ult. D. h. t. l.* 1. §. 2. *D. pro dot.*

Liber XLII. Titul. I.

De Re Judicata, Et De Effectu Sententiarum, Et Interlocutionibus.

C. VII. 52. 45.

§. 1. Insignis etiam effectus, tum *Dominii*, tum *Possessionis* est, quod res possessa possessori auferri nequeat; *l.* 11. *D. de R. J. l. ult. D. de acq. vel am. poss. l.* 1. *l.* 6. *pr.* §. 1. *C. unde vi.* nisi justa causa intercedat, ob quam id legitime fieri possit: qualis est *Res judicata*, *Confessio*, *Cessio bonorum*, similesque.

De Re Judicata.

§. 2. *Res judicata* dicitur, *quæ finem controversiarum pronunciatione Judicis accipit;* quod vel condemnatione, vel absolutione contingit. *l.* 1. *D. h. t.*

§. 3. Adeoque *Sententia* in genere nihil aliud est, quam *Pronunciatio Judicis*, *causæ controversæ decisionem continens.* arg. *d. l.* 1.

§. 4. Est autem *Sententia* vel *Interlocutoria*, vel *Definitiva. h. t. Inscr. l.* 3. *l.* 9. *C. h. t. l.* 39. *D. de minor.*

§. 5. *Sententia Interlocutoria* est, *quæ neque condemnationem continet, neque absolutionem, sed pronunciatur super articulo seu causa quadam incidente. d. l.* 39. *D. de min.*

§. 6. Eaque vel *Simplex* est, vel *Vim Definitivæ habens.*

§. 7. *Interlocutio Simplex* est, *quæ ad causam principalem non pertinet, nec ei præjudicium facit. l.* 9. *C. de sent. & interl.*

§. 8. *Vim* vero *Definitivæ habens*, *quæ etiam ad cau-*

causam principalem pertinet, eique præjudicium facit. v. *l.* 31. *D. de jurej. l.* 18. *D. de dol. l.* 14. §. 1. 4. *D. quod met. c. l.* 37. *C. Theod. de appell. l.* 2. *C. si pend. app. l.* 9. *C. de sent. & interl. l.* 2. *D. de appell. recip.*

§. 9. *Sententia Definitiva* est, *qua causa principalis deciditur, absolvendo vel condemnando reum. l.* 1. *D. h. t. l.* 19. §. 1. *D. de recept. qui arb. recep.*

§. 10. Ut autem *Sententia* effectum habeat, necesse est, ut pronuncietur a Judice competente; *l. f. D. de jurisd. t. t. C. si a non compet. jud.* & quidem, quantum ad *modum* attinet, rite seu servato judiciorum ordine. *l.* 4. *C. de sent. & interl.*

§. 11. Qui in eo consistit, ut I. *Præcedat causæ cognitio. l.* 7. *C. eod.*

II. *Citatio partium, l.* 47. *D. h. t.* quæ scil. litem contestatæ sunt; *l.* 1. *C. h. t.* quibus absentibus judicari nequit; *d. l.* 47. *pr. D. h. t.* nisi forte absint per contumaciam. v. *l.* 60. *l.* 53. *D. h. t. l.* 73. *pr. D. de jud.*

III. *Ut Sententia pronuncietur loco publico, l.* 6. *C. h. t.* solito, & juri dicundo consecrato. *l.* 59. *D. de jud. l. pen. D. de just. & jur. l.* 2. §. 1. 2. *D. quis ord. in bon. poss.*

IV. *Tempore Congruo*, die scil. fasto, *l.* 4. *C. quom. & quand. jud. sent. prof. deb.* non feriato; *d. l.* 4. *l.* 1. *D. de fer.* & quidem ante solis occasum, non noctu. *Nov.* 82. *c.* 3. v. *l.* 2. §. 31. *D. de O. I.* Gell. *L.* XVII. *c.* 2.

V. Ut proferatur *a Judice sedente. Nov.* 71. *c.* 1. *Nov.* 82. *c.* 3. *c. f. de sent. & re jud. in* 6.

VI. *Ab ipso Judice*, non alio, *ex periculo* seu scriptura recitetur. *l.* 2. *l.* 3. *C. de sent. ex peric. recit. c. f. de sent. in* 6.

§. 12. Olim etiam necesse erat, ut sententiæ Latine proferrentur; *l.* 48. *D. h. t.* v. Suet. *in Claud. c.* 16. sed id deinceps mutatum, ut nunc tam Græca,

ca, quam Latina lingua pronunciari possint. *l.* 12. *C. de sent. & interloc.*

§. 13. Quod *si Plures sint Judices*, omnium præsentia desideratur. *l.* 37. *l.* 39. *D. h. t. l.* 17. §. *ult. l.* 18. *D. de recept.*

§. 14. Qui si dissentiant in judicando, plurium sententiæ standum, & secundum plurima vota concludendum est. *l.* 36. *l.* 39. *D. h. t. l.* 17. §. *ult. l.* 27. §. 3. *D. de recept.* Gell. *L.* IX. *c.* 15. v. Diss. N. *de Calc. Minerv. p.* 36. *& seqq.*

§. 15. Si vero pares sint numero Judices dati, & dissonæ eorum sententiæ, sententiæ in pendenti sunt, donec competens Judex seu Prætor unam confirmaverit. *l.* 28. *D. h. t.*

§ 16. Prætor autem confirmat sententiam favorabiliorem; ut scil. in *Liberalibus causis* pro libertate statutum obtineat; *l.* 38. *pr. D. h. t.* in *causis Dotalibus* favor dotis; *l.* 70. *D. de jur. dot. l.* 85. *D. de R. J.* & in *Querela testamenti inofficiosi* favor ultimæ voluntatis prævaleat. *l.* 10. *pr. D. de inoff: test.* In aliis autem caussis pro reo statutum obtineat; *d. l.* 38. *pr. D. h. t.* & si diversis summis condemnent judices, minima summa spectetur. *d. l.* 38. §. 1. *D. h. t. l.* 27. §. 3. *D. de recept.* v. d. Diss. *p.* 48. *& seqq.* supr. *ad t. de recept.* §. 48.

§. 17. Quantum vero ad *ipsam Sententiam* attinet, requiritur I. *Ut Judex certam ferat sententiam;* §. 32. *I. de act. t. C. de sent. quæ sin. cert. quant. l.* 21. *D. de reb. cred.* vel per se, *l.* 59. *pr. D. h. t.* vel per relationem ad aliud: *d. l.* 59. §. 1. *l.* 5. §. 1. *D. h. t.* etiamsi de incerta quantitate, veluti de eo quod interest, apud eum actum sit; *d* §. 32. *I. de act. l. un. C de sent. quæ sin. cert. quant.* adeoque non sufficiat dicere, *Solve quod debes. l.* 21. §. 3. *D. de recept.* junct. *l.* 1. *D. h. t:*

§. 18. Dummodo natura rei certam sententiam admittat.

mittat. v. *l.* 6. §. 1. *D. h. t.* §. 33. v. *Huic autem. l. de act. l.* 7. *D. si pars hered. pet.*

§. 19. Non tamen necesse est exprimere verba *Absolvo*, vel *Condemno;* sed sufficit, si v. c. *Solvi jusserit*, vel *Præstari*, vel quo alio verbo hoc significaverit. *l.* 59. *pr. D. h. t. l.* 75. *D. de jud. l.* 21. §. 1. *D. de recept.*

§. 20. Quin & rationes sententiæ, seu decidendi, recte omittuntur. *d. l.* 59. *pr. D. h. t. l.* 32. *pr. D. de excus. tut. c.* 16. *X. de sent. & re jud.* arg. *l.* 11. *in f. C. de R. C.*

§. 21. II. Requiritur, *ut Sententia sit Pura*, non sub conditione prolata; quæ si adjecta sit, pro non scripta habetur. *d. l.* 37. *D. de excus. tut. l.* 1. §. 5. *D. quand. appell.*

§. 22. III. *Conformis Libello*, quoad objectum scil. & causam petendi. *l.* 18. *D. comm. div. l. f. C. de fideic. libert. l.* 25. §. 8. *in f. D. de Æd. ed.*

§. 23. IV. *Secundum Acta & probata lata. l.* 6. §. 1. *D. de offic. Præf. l.* 14. *C. de jud.* v. supr. *ad t. de jud.* §. 54. *& seqq.*

§. 24. Nec non V. *Secundum Leges & Consuetudines; pr. l. de off. Jud. l.* 13. *C. h. t. Auth. Jubemus. l.* 14. *C. de jud. Nov.* 121. *c.* 2. *Nov.* 126. *c.* 1. licet Leges sint duræ, dummodo claræ & apertæ. *l.* 12. §. 1. *D. qui & a quib. man. lib. non fiunt.* Adeo ut, si expresse contra Leges judicatum sit, sententia sit ipso jure nulla, neque appellare necesse sit. *l.* 19. *D. de appell. l.* 1. §. 2. *D. quæ sent. sin. appell. resc. l.* 2. *C. quand. prov. non est nec.* v. supr. *ad t. de jud.* §. 58. 59.

§. 25. Nisi convenerit inter litigatores, qualem Sententiam Judex pronunciare debeat: quo casu secundum conventionem partium sententiam proferre sufficit. *l.* 26. *D. h. t.*

De Effectu Sententiarum.

§. 26. *Effectus Sententiæ Definitivæ* (Interlocutoria

ria enim ex justa causa mutari potest, *l.* 14. *D. h. t. l.* 16. *D. de O. N. N. l.* 10. *D. de stip. Praet.)* est I.) Quod Judex sententiam semel latam mutare vel retractare nequeat, *l.* 42. *l.* 55. *l.* 62. *D. h. t.* neque de pœna damnatorum amplianda vel minuenda sine Principali auctoritate aliquid statuere possit: *l.* 45. §. 1. *D. h. t.* quia, postquam semel sententiam dixit, judex esse desinit, & semel male seu bene officio functus est. *l.* 55. *D. h. t.*

§. 27. Adeo, ut Sententia ne quidem sub prætextu novorum instrumentorum rescindi possit. *l.* 35. *D. l.* 4. *C. h. t.* v. supr. *ad t. de fid. instr.* §. 28.

§. 28. Nisi I. Sententia ex falsis instrumentis, vel testimoniis lata sit. *l.* 33. *D. h. t. t. t. C. si ex fals. instr. vel testim. jud. sit. l.* 11. *D. de exc. l.* 75. *D. de jud.*

II. Negotium sit publicum. *d. l.* 35. *D. h. t. l. un. C. de sent. adv. fisc. lat. retract. l.* 3. *C. de jur. Reip.*

III. Sententia sit lata ex jurejurando, per judicem delato. *l* 31. *D. de jurej.*

IV. Posterius inveniatur testamentum, ex quo testatorem a priori voluntate recessisse manifestum est. arg. *l. ult. C. de reb. cred. l.* 3. §. 1. *D. de transact.*

V. Instrumenta per adversarium subtracta sint, ut non nisi post sententiam reperiri potuerint. arg. *l.* 19. *C. de transact.*

VI. Instrumenta reperiantur, quæ probant sententiam contra rem prius judicatam latam esse. *l.* 1. *C. quand. prov. non est necess.*

§. 29. Plane eodem die supplere, quæ ad consequentiam jam statutorum pertinent; *l.* 42. *D. h. t.* actorumve verba emendare, tenore sententiæ perseverante, non est prohibitum. *l.* 46. *D. h. t.*

§. 30. Quin & contra sententiam suam Judex ex justa causa in integrum restituere; *l.* 16. §. *ult. D. de minor.*

minor. & mulctam inflictam, ob inopiam condemnati, remittere potest. *l.* 6. §. *ult. C. de mod. mulct.*

§. 31. II.) *Effectus Sententiarum* est, quod, si intra decendium a sententia non sit appellatum, v. *Nov.* 23. *c.* 1. res judicata pro veritate habeatur, *l.* 25. *D. de stat. hom. l.* 207. *D. de R. J.* eique standum ac parendum sit; *l.* 1. *C. h. t.* adeoque controversiæ finem imponat, *l.* 1. *D. h. t.* & jus inter litigantes, non alios, faciat: *l.* 63. *D. h. t.* res enim inter alios acta vel judicata, aliis neque prodest, neque præjudicat. *d. l.* 63. *D. h. t. t. t. C. int. al. act. vel jud. al. non noc. l.* 2. *C. quib. res jud. non noc. l.* 1. *D. de exc. rei jud.*

§. 32. Nisi is, cui actio vel defensio primum competit, sequentem agere patiatur, eoque sciente sententia inter alios data sit. *d. l.* 63.

§. 33. III.) Quod si Actor vicerit, *Actioni Judicati;* si vero Reus absolutus sit, *Exceptioni Judicati* locum faciat.

§. 34. De qua *Actione* Prætor ita edixisse videtur: Condemnatus ab eo, cujus ea de re jurisdictio est, ut pecuniam solvat; *si non solvat intra legitimum tempus*, *Judicati Actionem dabo.* arg. *l.* 4. §. 3. *l.* 5. *D. h. t.*

§. 35. Ait Prætor, Condemnatus; *Condemnatum* accipere debemus eum, qui rite condemnatus est, ut sententia valeat: cæterum, si aliqua ratione sententia nullius momenti sit, dicendum est, *condemnationis* verbum non tenere. *l.* 4. §. 6. *D. h. t.*

§. 36. Ab eo, cujus ea de re jurisdictio est; melius scripsisset, *cujus ea de re notio est:* etenim *notionis* nomen etiam ad eos pertinet, qui jurisdictionem non habent, sed habent de quavis alia causa notionem. *l.* 5. *pr. D. h. t.*

§. 37. Ut pecuniam solvat; *solvisse* accipere debemus non tantum eum, qui solvit, verum omnem omnino, qui ea obligatione liberatus est, quæ ex causa judicati descendit. *d. l.* 4. §. 7. *D. h. t.*

§. 38. *Si non solvat;* Quid ergo, si solvere quidem paratus non sit, *satisfacere* autem paratus sit, quid dicimus? & ait Labeo, debuisse hoc quoque adjici, *Neque eo nomine satisfaciat*: fieri enim posse, ut idoneum expromissorem habeat. Sed ratio *pecuniæ exigendæ* hæc fuit, quod noluerit Prætor obligationes ex obligationibus fieri, idcirco ait, *Ut pecunia solvatur.* Ex magna tamen & idonea causa accedendum erit ad Labeonis sententiam. *l.* 4. §. 3. *D. h. t.*

§. 39. *Intra Legitimum tempus;* quod olim ex *Leg.* XII. *Tab.* erat XXX. dierum; A. Gell. *L.* XX. *c.* 1. postea ex constitutionibus Impp. fuit duorum mensium; *l. un. C.* Theod. *de usur. rei jud. l.* 31. *D. h. t. l. ult.* §. 1. *C. de usur. rei jud.* sed ab Imp. Justiniano mutatum est in spatium IV. mensium. *d. l. ult. pr.* §. 1. *C. de usur. rei jud.*

§. 40. Ita tamen, ut a Prætore ex justa causa arctari, vel prorogari possit. *l.* 2. *l.* 4. §. 5. *l.* 31. *D. h. t.*

§. 41. Plane pertinet id tempus ad *Actiones* tantum *Personales*, non etiam *Reales*, in quibus, nisi ex justa causa dilatio petatur, restitutio statim facienda est. v. *l.* 68. *D. de R. V.* §. 2. *I. de offic. Jud.*

§. 42. *Judicati Actionem dabo.* Quæ est *Actio personalis, rei persecutoria, perpetua; Competens Actori victori, ejusque heredi; Contra eum, qui suo nomine in judicio condemnatus est, ejusque heredem; Ad solvendum id, in quod condemnatus est, vel ad id, ut sententia Executioni mandetur.*

§. 43. Vocatur hæc Actio *Judicati; l.* 4. *pr,* §. 1. 2. 5. *l.* 6. §. *ult. D. h. t.* quia datur *Judicati persequendi*

quendi causa, ut condemnatus satisfaciat judicato, vel per Prætorem ad hoc cogatur.

§. 44. Est autem hæc Actio *Personalis;* oritur enim ex obligatione, quæ ex mera æquitate nascitur. v. Differt. N. VI. *de Caus. Obl. C.* V. §. 8. *& seqq.*

§. 45. *Rei persecutoria, perpetua. l.* 6. §. *ult. D. h. t.*

§. 46. *Competens Actori Victori, ejusque heredi. d. l.* 6. §. *ult. D. h. t.*

§. 47. *Contra eum, qui suo nomine in judicio condemnatus est;* contra Procuratorem enim, Actorem Municipum seu Syndicum, ut & Tutorem & Curatorem, *Actio Judicati* non datur: *l.* 4. *pr.* §. 1. 2. *D. h. t. l.* 61. *D. de proc.* nisi quis liti se obtulerit, vel sit Procurator in rem suam. *d. l.* 4. *pr. D. h. t. l.* 61. *D. de proc.*

§. 48. Quod si vero plures una sententia condemnati sint, contra singulos datur pro rata: *l.* 1. 2. *C. si plur. un. sent.* nisi res divisionem non recipiat, quo casu singuli tenentur in solidum. *l.* 2. §. 1, 2. *l.* 4. §. 1. 2. *D. de V. O.*

§. 49. *Ejusque heredem; l.* 6. §. *ult. D. h. t.* ut & successorem singularem. *l.* 3. §. 1. *D. de pign.*

§. 50. *Ad solvendum id, in quod condemnatus est. l.* 4. §. 3. *D. h. t.*

§. 51. *Vel ad id, ut sententia Executioni mandetur.* Si enim condemnati intra statutum spatium solutioni non satisfecerint, sequitur denique *Executio. l. ult. & t. t. C. de execut. rei jud.*

§. 52. Et quidem in *Actionibus Realibus* res manu militari fere aufertur; *l.* 68. *D. de R. V.* in *Personalibus* vero pignora capiuntur, & distrahuntur. *l.* 2. *l. ult. C. de exec. rei jud.*

§. 53. Qua in re hic ordo præscriptus est, ut

primo res mobiles & animales pignori capiantur, & distrahantur; & si illæ non suffecerint, tum soli pignora capiantur: quod si vero nec quæ soli sunt sufficiant, vel nulla sunt soli pignora, denique perveniatur ad jura & incorporalia. *l.* 15. §. 2. *& seqq. D. h. t.*

§. 54. Si condemnatus in loco judicii vel domicilium, vel bona non habeat, Judex domicilii, vel rei sitæ, per *Literas Requisitoriales* rogatur, ut sententiam ibi executioni mandet. *l.* 15. §. 1. *D. h. t. l.* 45. §. 1. *D. de jud. l.* 13. §. 3. *C. eod. N.* 135. *c.* 5.

§. 55. Quod si vero condemnatus nulla bona habeat, in carcerem detruditur, usque dum victori in solidum satisfactum sit; *l.* 1. *l. ult. C. qui bon. ced. poss.* a victore modice (olim secundum *L.* XII. *Tab.* libra farris in singulos dies data, v. Gell. *L.* XX. *c.* 1.) alendus. v. *l.* 24. *D. h. t.* Qua de re Prætor in Edicto subjecisse videtur: *Si victum vel stratum judicato inferri non patiatur, in eum, uti ea res erit, animadvertam.* arg. *d. l.* 34. *D. h. t.* v. *l.* 43. *& seqq. D. de V. S.*

§. 56. Nisi forte gaudeat *Beneficio Competentiæ;* quod est *Jus quibusdam personis concessum, quo non possunt in plus conveniri, quam facere possunt*, i. e. quam facultates eorum patiuntur, ut tantum iis relinquatur, quod iis ad victum quotidianum & alimenta sufficiat. *l.* 16. *l.* 30. *D. h. t.* §. 37. *I. de act. l.* 137. *D. de R. J.*

§. 57. Quales sunt Socii, sive Universales, *l.* 16. *D. h. t.* sive Particulares; *l.* 63. *pr. D. pro soc.* dummodo agatur *Actione pro socio;* §. 36. *I. de act.* v. supr. *ad t. pro soc.* §. 37. Parentes, Patroni, *l.* 16. *l.* 17. *D. h. t.* Fratres, arg. *d. l.* 63. *D. pro soc.* Conjuges, *l.* 17. *l.* 20. *D. h. t.* §. 37. *I. de act.* Soceri, *l.* 21. *l.* 22. *pr. D. h. t.* junct. *l.* 15. §. 2. *l.* 16. *l.* 17. *pr. D. sol.*

matr.

matr. v. ſupr. *ad t. ſol. matr.* §. 20. 22. Milites, *l.* 6. *pr. l.* 18. *D. h. t.* Donatores, *l.* 19. §. 1. *l.* 30. *l.* 41. *D. h. t.* §. 38. *I. de action. l.* 28. *D. de R. J.* Exheredati, & qui ſe paterna hereditate abſtinuerunt, v. *l.* 49. *D. h. t. l.* 2. *pr. D. quod cum eo qui in alien. pot.* nec non qui bonis ceſſerunt. §. 40. *I. de act. l.* 4. *pr. D. de ceſſ. bon.*

§. 58. Inter quos & ſingulariter *Donatoribus* conceſſum, ut ita demum conveniantur, deducto omni ære alieno; *l.* 19. §. 1. *D. h. t.* v. ſupr. *ad t. de don.* §. 25. pinguius enim Donatori ſuccurrere debemus, quam ei, qui verum debitum ſolvere compellitur, ne liberalitate ſua inops fieri periclitetur. *l.* 49. *l.* 50. *D. h. t.*

Titul. II.

De Confessis.
C. VII. 59.

§. 1. Judicatis ſimiles ſunt *Confeſſi*, qui pro judicatis habentur, quia quodammodo ſua ſententia damnantur. *l.* 1. *l.* 3. *l.* 6. *pr.* §. 2. *D. l. un. C. h. t. l.* 56. *D. de re jud.* v. Diſſ. N. XVIII. *ad Conſt. Marci.* §. 3. *& ſeqq.*

§. 2. De quibus Prætor ita edixiſſe videtur: *Confeſſus in jure, ſi intra legitimum tempus non ſolvat; in eum ut condemnatum Actionem dabo.* arg. *Inſcr. l.* 1. *D. h. t. l. un. C. l.* 6. §. *ult. D. h. t.*

§. 3. Ait Prætor *Confeſſus;* ſi ſcil. I. *Confeſſus ſit ipſe dominus major annis* XXV. Procuratores enim, Tutores vel Curatores fateri non ſufficit: *l.* 6. §. 4. *D. h. t.* & ſi pupillus vel minor ſit, Tutoris vel Curatoris auctoritas neceſſaria eſt. *d. l.* 6. §. 5. *D. h. t.* arg. *l.* 3. *C. de in int. reſt. min.*

II. *Sciens*, non per errorem; non enim fatetur, qui errat: *l.* 2. *D. h. t. l.* 7. *C. de jur. & fact. ign.* nisi jus ignoravit. *d. l.* 2.

III. *Certum;* nam incertum confessus pro judicato non habetur. *l.* 6. *pr.* §. 1. *D. h. t.*

§. 4. *In Jure*, *l. un. C. h. t.* i. e. apud Prætorem, *l.* 7. *D. h. t.* & Acta: *l.* 24. *C. de lib. caus.* nec non præsente Adversario, ejusve Procuratore, Tutore vel Curatore. *l.* 6. §. 3. *D. h. t.*

§. 5. *Extrajudiciali confessioni*, ut confessus pro judicato habeatur, nusquam tributum est; licet Extrajudicialis confessio vim probandi non raro obtineat. v. *l.* 40. *pr. D. de pact. l.* 25. §. *f. D. de prob. l.* 26. §. 1. *D. depos. l.* 2. *D. ad SCt. Silan. l.* 13. *C. de non num. pec.*

§. 6. *Si intra legitimum tempus non solvat;* confessi enim, post confessionem, tempora quasi ex causa judicati habent. Gell. *L.* XX. *c.* 1. *l.* 6. §. *ult. D. h. t. l.* 21. *D. de jud.* add. *l.* 71. §. 2. *D. de leg.* 2.

§. 7. *In eum ut condemnatum Actionem dabo.* Scil. *Confessoriam. l.* 23. §. *f. l.* 25. §. 1. *D. ad L. Aquil.*

§. 8. Quæ est *Actio personalis*, *competens Adversario*, *contra Confessum*, *ad consequendum id*, *quod ex confessione debetur*; *dd. ll.* & ex sola æquitate nasci videtur.

§. 9. Ut enim effectus hujus rei habeatur, condemnatione & sententia Judicis declaratoria opus est. *l.* 3. *D. h. t. l.* 5. *D. de custod. reor. l.* 2. *C. quor. appell. non recip.*

§. 10. Non tantum autem æris confessus, v. Gell. *L.* XX. *c.* 1. seu confessus in causis civilibus, pro judicato habetur, sed & in causis criminalibus: Jos. VII. v. 19. *& seqq. l.* 5. *D. de custod. reor. l.* 8. *C. ad L. Jul. de vi. l.* 16. *C. de pœn. l.* 2. *C. quor. appell. non recip. l.* 10. *C. de Ep. & Cler.* dummodo de corpore de-

delicti constet; *l.* 1. §. *ult. D. de quæst. l.* 23. §. *f. l.* 24. *l.* 25. *D. ad L. Aq. l.* 29. *D. de jur. fisc. l.* 1. §. 24. *l.* 5. §. 2. *D. ad SCt. Silan.* & confessio per torturam non sit elicita. *d. l.* 1. §. *ult. D. de quæst.* v. Diss. *N.* XVIII. *ad Const. Marci.* §. 2. & *seqq.*

Titul. III.

De Cessione Bonorum.

C. VII. 71.

§. 1. Eadem fere ratio est eorum, qui *Bonis cesserunt.*

§. 2. Est autem *Cessio Bonorum Actus, quo debitores, sine dolo obærati, omnia bona sua creditoribus sponte relinquunt, ut ipsis exinde, in quantum fieri possit, satisfiat.*

§. 3. Introductum est hoc *flebile Cessionis adjutorium* & *miserabile auxilium* (uti vocatur *l.* 7. *l.* 8. *C. qui bon. ced. poss.*) *Lege Julia, l.* 4. *C. eod. tit. C. Theod. qui bon. ex L. Jul. ced. poss.* a C. Julio Cæsare, ut videtur, lata: v. Suet. *in Cæs. c.* 42. ita tamen, ut locum tantum haberet in Urbe & Italia; arg. *d. l.* 4. v. Matth. V. v. 25. 26. sed postmodum ad Provincias etiam extensum est. *d. l.* 4.

§. 4. Adeoque nunc *Bonis cedere possunt* omnes debitores, *l.* 8. *D. h. t.* sine dolo obærati; arg. *l.* 37. §. 1. *D. de min.* sive masculi sint, sive fœminæ; sive patresfam. sive filiifamilias. *l.* 7. *C. qui bon. ced. poss.*

§. 5. Cedi potest non tantum in jure, sed etiam extra jus; *l ult. D. h. t.* per solam voluntatis declarationem & professionem, non tantum inter præsentes, sed & inter absentes per nuncium vel epistolam factam. *d. l. ult. D. h. t. l.* 6. *pr.* §. 1. *C. qui bon. ced. poss.* Dummodo debitor debitum agnoscat, *l.* 8. *D. h. t.* & omnia bona creditoribus indicet. v. *l.* 1. *l.* 3. *C. qui bon. ced. poss.*

§. 6. *Effectus* factæ *Cessionis* est: I. Quod bona cessa a creditoribus (salva tamen existimatione cedentis, *l. ult. C. h. t. l.* 11. *C. ex quib. caus. infam. irrog.*) publica auctoritate vendi possint: *l.* 4. *C. qui bon. ced. poss.* nisi ante venditionem cedentem bonis cessisse pœniteat, isque vel se defendere, vel solvere paratus sit. *l.* 3. *l.* 5. *D. h. t. l.* 2. *C. qui bon. ced. poss.*

II. Quod cedens ulterius non teneatur, v. *l.* 4. §. 1. *D. h. t.* neque detrahi possit in carcerem. *l.* 1. *C. qui bon. ced. poss.*

III. Quod si postea iterum aliquid acquisierit, quod alicujus momenti sit, gaudeat *Beneficio Competentiæ*, neque in plus conveniri possit, quam facere potest. *l.* 4. *pr. l.* 6. *l.* 7. *D. h. t.* §. *ult. I. de act.*

§. 7. *Cessat* autem *Beneficium Cessionis*, I. Si debitor non agnoscat debitum. *l.* 8. *D. h. t.*

II. Si quis ex delicto ad pœnam pecuniariam condemnatus sit. *l.* 7. §. 3. *D. de jurisd. l. ult. D. de in jus voc. l.* 1. §. *ult. D. de pœn.*

III. Si dolo fecerit, veluti bona dissipando, quo minus facere possit. *l.* 63. §. 7. *D. pro soc. l.* 22. §. 1. *l.* 51. *D. de re jud.*

IV. Si quis dolose, convasatis rebus, solum vertat & foro cedat. arg. *dd. ll. l.* 37. §. 1. *D. de min. l. pen. in f. D. de jur. dot.*

V. Si quis honoris municipalis, vel muneris evitandi causa, cedere velit. *l.* 5. *C. qui bon. ced. poss.*

VI. In causa tributorum & vectigalium. *l.* 2. *C. de exact. tribut.*

§. 8. Quod si vero ex justa causa sperent debitores, successu temporis sese creditoribus satisfacere posse, necesse non est, ut bonis cedant, sed a Principe impetrare possunt *Rescriptum Moratorium. l.* 2. *C. de prec. Imp. off.*

§. 9. Quod eſt *Beneficium debitoribus conceſſum, ne intra certum tempus, veluti quinquennium, a creditoribus conveniri vel inquietari poſſint. l. 2. l. 4. C. de prec. Imp. off. l. ult. in f. C. qui bon. ced. poſſ.* Sed non aliter valet, niſi fidejuſſio idonea, ſuper debiti ſolutione finitis induciis facienda, præbeatur. *d. l. 4. C. de prec. Imp. off.*

§. 10. Quin & jure noviſſimo remittitur *Ceſſio* iis, qui jusjurandum præſtant, quod nullam rerum cauſa occaſionem aut aurum reliquum habeant, unde æris alieni ſupplementum faciant. *Nov. 135. c. 1.*

TITUL. IV.

QUIBUS EX CAUSIS IN POSSESSIONEM EATUR.

§. 1. Sunt denique variæ cauſæ, ex quibus quis in *Poſſeſſionem bonorum* alicujus mitti poteſt.

§. 2. Quarum tres maxime ſunt notabiles: I. ſcil. Ut quis mitti poſſit *Rei* ſeu *debiti ſervandi gratia.*

II. *Legatorum* & *fideicommiſſorum.* & III. *Ventris nomine. l. 1. D. h. t.*

§. 3. Et quidem quantum ad miſſionem attinet, quæ fit *Rei ſervandæ cauſa*, (de qua *h. t.* maxime agitur,) illa vel ita decernitur, ut miſſus tantum *Cuſtodiam* habeat; vel ita, ut ſimul *Vendendi poteſtatem* conſequatur.

§. 4. *Cuſtodia* tantum conceditur, cum quis mittitur in poſſeſſionem bonorum debitoris, qui neque copiam ſui facit, neque defenditur.

§. 5. De quo Prætor ita edixit: IN BONA EJUS, QUI JUDICIO SISTENDI CAUSA FIDEJUSSOREM DEDIT,

DIT, SI NEQUE POTESTATEM SUI FACIET, NEQUE DEFENDETUR, IRI JUBEBO. *l.* 2. *pr. D. h. t.* v. fupr. *ad t. fi quis caut. in jud. fift. c. fact. non obtemp.* §. 2.

§. 6. Ait Prætor, IN BONA EJUS, QUI JUDICIO SISTENDI CAUSA FIDEJUSSOREM DEDIT, SI NEQUE POTESTATEM SUI FACIET; *Poteftatem fui non facit*, qui id agit, ne adverfarius ejus copiam fui habeat, & latitat, *l.* 2. §. 1. *D. h. t.* vel abfens non defenditur. *d. l.* 2. §. 2. Idemque dicendum, fi ab hoftibus fit captus, *l.* 6. §. 2. *D. h. t.* nullusve ejus heres exiftat. v. *l.* 8. *D. h. t.* Cic. *pro Quint. c.* 19.

§. 7. *Neque defendetur;* vel a fe, vel ab alio quocunque, (præftita fcil. fatisdatione, *l.* 5. §. 3. *D. h. t. l.* 33. §. 1. *D. de reb. auct. jud. poff.*) vel ante vel poft miffionem. Verba enim *neque defendetur*, *παρατατικῶς*, i. e. fufius & cum extenfione fcripta funt, ut neque fufficiat unquam defendiffe, fi non duret defenfio, neque obfit, fi nunc offeratur. *l.* 2. §. 4. *D. h. t. l.* 33. §. 1. *D. de reb. auct. jud. poff.*

§. 8. Adeo ut, fi poft miffionem defendatur, a poffeffione difcedatur, & quæcunque ad miffum pervenerint, una cum fructibus reftituenda fint. *d. l.* 33. §. 1. *D. de reb. auct. jud. poff.*

§. 9. Qua de re etiam nominatim Prætor ita edixit: SI QUIS, CUM IN POSSESSIONE BONORUM ESSET, QUOD EO NOMINE FRUCTUS CEPERIT, EI, AD QUEM EA RES PERTINET, NON RESTITUAT; SIVE, QUOD IMPENSÆ SINE DOLO MALO FECERIT, EI NON PRÆSTABITUR; SIVE DOLO MALO EJUS DETERIOR CAUSA POSSESSIONIS FACTA ESSE DICETUR; DE EA RE JUDICIUM IN FACTUM DABO. v. *l.* 9. *pr.* §. 1. *& feqq. l.* 14. §. 1. *D. de reb. auct. jud. poff.*

§. 10. Ex qua caufa debeatur, five ex *Actione in Rem*, five *in Perfonam*, *l.* 7. §. 16. *D. h. t. l.* 10. *D. de V. S.* five pure, five fub conditione, nihil intereft.

l. 6.

l. 6. *pr. D. h. t. d. l.* 10. Licet Creditor conditionalis quoad effectum venditionis mitti nequeat. *l.* 14. §. 1. *D. h. t.*

§. 11. Non etiam intereſt, qualis ſit debitor, ſive adminiſtrationem rerum ſuarum habeat, ſive non habeat; qualis eſt pupillus, v. *l.* 3. *pr.* §. 1. *& ſeqq. l.* 4. *l.* 5. *l.* 10. *D. h. t.* furioſus, *l.* 7. §. 10. *D. h. t.* & prodigus. *d. l.* 7. §. 12. *D. h. t.* Licet bona eorum, ut & Reip. cauſa abſentium, ob hanc cauſam vendi nequeant. *l.* 6. §. 1. *l.* 7. §. 9. *D. h. t.*

§. 12. De quo Prætor ulterius edixiſſe videtur: *Si adverſus pupillum, ex contractu cum eo inito agatur, isque non defendatur, bona ejus, quamdiu impubes erit, rei ſeruandæ cauſa poſſideri jubebo;* Si is pupillus in suam tutelam venerit, vel pupilla viripotens fuerit, et recte defendantur, eos, qui bona possident, de possessione decedere jubebo. v. *l.* 3. *pr.* §. 1. *l.* 5. §. 2. 3. *D. h. t.*

§. 13. Et mittitur quidem hoc caſu creditor in poſſeſſionem univerſorum bonorum; *l.* 1. *D. h. t.* non tamen ex iis ali debet, *l.* 7. *pr. D. h. t.* neque dominium adipiſci poteſt, *l.* 8. *C. de bon. auct. jud. poſſ.* ſed tantum cuſtodiam conſequitur, *l.* 3. §. *ult. D. de acq. vel am. poſſ.* & jus pignoris: *l.* 26. *pr. D. de pign. act. t. t. C. de pign. præt.* neque ſibi tantum, ſed & aliis creditoribus, etiam non miſſis poſſidet. *l.* 12. *pr. D. de reb. auct. jud. poſſ. l. ult. C. eod.*

§. 14. Quod ſi vero quis creditorem prohibuerit bona debitoris ingredi, datur in eum *Actio ad id quanti ea res eſt. l.* 14. *pr. D. h. t.*

§. 15. *Vendendi* autem *poteſtatem* miſſus conſequitur, ſi debitor fraudandi cauſa latitat.

§. 16. De quo Prætor ita edixit: Qui fraudationis causa latitaverit, si boni viri arbitratu non defendetur, ejus bona possideri

ven-

VENDIQUE JUBEBO. *l.* 7. §. 1. *D. h. t.* add. *l.* 6. §. 1. *D. eod.* Cic. *pro Quint. c.* 19.

§. 17. Ait Prætor, QUI FRAUDATIONIS CAUSA LATITAVERIT; hic enim non ſufficit latitare, ſed *fraudationis* cauſa id fieri neceſſe eſt. *l.* 7. §. 2. 5. *& ſeqq. D. h. t.*

§. 18. Ut adeo *latitare* hic ſit, fraudandorum creditorum cauſa cum tractu aliquo latere. *l.* 7. §. 4. 8. 9. *D. h. t.*

§. 19. SI BONI VIRI ARBITRATU NON DEFENDETUR; ſive per ſe, ſive per alium, v. c. Procuratorem. v. *l.* 5. §. 3. *D. h. t. l.* 52. *D. de R. J.* Cic. *pro Quint. c.* 19. 27.

§. 20. EJUS BONA POSSIDERI, VENDIQUE JUBEBO. v. Cic. *pro Quint. c.* 24. Tempore ſcil. conſtituto transacto. *l.* 9. *C. h. t.* add. ſupr. *ad t. de diſtr. pign.* §. 34.

TITUL. V.

DE REBUS AUCTORITATE JUDICIS POSSIDENDIS, SEU VENDUNDIS.

C. VII. 72.

§. 1. Quæ venditio auctoritate *Judicis*, non Pedanei, ſed ejus, qui jurisdictionem habet, ſeu Magiſtratus, eſt facienda. *Inſcr. h. t. D. & C.* arg. *l.* 15. *pr. D. de re jud.* v. *l.* 1. *l.* 81. *D. de jud. l.* 11. *pr.* §. 1. *D. de jurisd. l.* 41. *D. de min.*

§. 2. Venire autem bona ibi oportet, ubi quisque defendi debet, id eſt, ubi domicilium habet, aut ubi quisque contraxit. *l.* 1. *l.* 2. *l.* 3. *D. h. t.*

§. 3. Ita, ut in comparationem extranei, & ejus, qui Creditor Cognatusve ſit, potior habeatur Creditor Cognatusve; magis tamen Creditor, quam Cogna-

gnatus: & inter Creditores potior ſit is, cui major pecunia debetur. *l.* 16. *D. h. t.*

De Privilegiis Creditorum.

§. 4. Quæ ſi non ſufficiant, ut omnibus Creditoribus inde ſatisfieri poſſit, *Privilegia Creditorum*, in quantum *Protopraxia*, v. Plin. X. *Ep.* 109. ſeu *Præferentia* locum habeat, examinanda ſunt.

§. 5. Et quidem ante omnia a *Creditoribus* ſeparandi ſunt *Domini*, qui res ſuas extantes vindicant, & auferunt jure Dominii. *l.* 1. *C. de priv. fiſc. l.* 5. §. 18. *D. de trib. act. l.* 38. *pr. D. de pecul.* Qualis eſt I. Deponens ratione rei depoſitæ. *l.* 24. §. 2. *D. h. t. l.* 7. §. 2. *D. l.* 8. *C. depoſ.*

II. Commodans. *l.* 8. *& ſeqq. D. commod.*

III. Qui rem precario conceſſit. *l.* 1. §. *f. D. de precar.*

IV. Locator. *l.* 39. *D. locat.*

V. Uxor ratione rerum dotalium & paraphernalium: *l.* 1. *C. de priv. fiſc.* ſimileſque.

§. 6. *Creditores* autem in *quinque Claſſes* diſcernendi ſunt.

§. 7. In *Prima Claſſe* collocandi *Singulariter Privilegiati*, ſeu ita privilegiati, ut omnes alios præcedant. Qualis eſt I. Qui credidit impenſas funebres; *l.* 45. junct. *l.* 43. *D. de religioſ.* ſine quibus ſcil. funus honeſte duci non poteſt. *l.* 14. §. 3. *D. eod.* Sumtus enim in ultimum morbum facti huc non pertinent. v. ſupr. *ad t. de relig.* §. 24. *& ſeqq.* §. 49.

II. Qui credidit in confectionem inventarii, inſinuationem teſtamenti, vel alias neceſſarias cauſas. *l. ult.* §. 9. *C. de jur. delib.*

§. 8. In *Secunda Claſſe* collocandi *Hypothecarii Privilegiati*, i. e. Hypothecam cum privilegio prælationis

nis habentes. Qualis eſt I. Fiſcus ratione debiti primipilaris, *l.* 1. *C. de priv. fiſc. l.* 3. *C. primipil.* & tributorum; ſive ordinaria ſint, ſive extraordinaria: *l.* 1. *C. ſi propt. penſit. publ. l.* 1. *C. in quib. cauſ. pign. vel hyp. tac. contr.* in quibus nervi ſunt Reipublicæ. *l.* 1. §. 20. *D. de quæſt.*

II. Qui credidit in Militiam emendam, & ſibi de hypotheca ſpecialiter proſpexit. *Nov.* 97. *c.* 3.

III. Uxor (non etiam ſponſa) ejusque liberi, ratione dotis, ejusque augmenti: *l.* 12. §. 1. *C. qui pot. in pign.* §. 29. *I. de act. Nov.* 97. *c.* 2. 3. 4. non etiam ratione paraphernalium, & donationis propter nuptias. *l. fin. C. de pact. conv. l.* 12. §. 2. *C. qui pot. in pign.*

IV. Qui credidit in reſtitutionem ſeu refectionem ædificii. *l.* 1. *D. in quib. cauſ. pign. vel hyp. tac. contr. l.* 24. §. 1. *D. h. t. l.* 1. *D. de ceſſ. bon.*

V. Qui credidit in refectionem navis, vel emtionem domus, alteriusve rei, & ſpecialiter ſibi de hypotheca proſpexit: *l.* 5. *l.* 6. *D. qui pot. in pign.* junct. *l.* 7. *C. eod. l.* 17. *C. de pign. Nov.* 97. *c.* 3. cæteroquin enim privilegium tantum habet perſonale. *l.* 26. *l.* 34. *D. h. t.* v. ſupr. ad *t. in quib. cauſ. pign. vel hyp. tac. contr.* §. 6.

VI. Pupillus, cujus pecunia res emta eſt. *l.* 7. *D. qui pot. in pign. l. pen. C. de ſerv. pign. dat. man.*

VII. Fiſcus ratione debiti ex contractu; *l.* 28. *D. de jur. fiſc. l.* 2. *l.* 6. *C. de priv. fiſc.* quod enim ex delicto debetur, poſt Chirographarios demum accipit. *l.* 17. *l.* 37. *D. de jur. fiſc.*

VIII. Dominus reſpectu ſolarii. *l.* 15. *D. qui pot. in pign.*

IX. Creditor, cujus pecunia ſervus ab hoſte redemtus eſt. *l.* 12. §. 12. *D. de captiv. & poſtlim. rev.*

§. 9. Quorum magis privilegiati minus privilegiatis

giatis præferendi. arg. *l.* 12. §. 1. *C. qui pot. in pign. Nov.* 97. *c.* 3. 4. Sed si plures eadem prærogativa gaudeant, temporis ratio habenda est; *d. l.* 12. §. 1. *l.* 2. *l.* 8. *C. qui pot. in pign. Nov.* 91. *c.* 1. quia privilegiatus contra æque privilegiatum non utitur suo privilegio. *l.* 11. §. *pen. D. de min. l.* 12. §. 1. *C. qui pot. in pign. d. Nov.* 91. *c.* 1.

§. 10. In *Tertia Classe, Hypothecarii Simplices;* inter quos obtinet regula, *Qui prior est tempore, potior est jure. l.* 2. *l.* 4. *l.* 7. *l.* 8. *C. qui pot. in pign.*

§. 11. In *Quarta Classe*, *Chirographarii Privilegiati*, seu personale privilegium tantum habentes. Qualis est I. Fiscus, in istis scil. causis, in quibus hypothecam non habet. Paul. *Sent. L.* V. *T.* XII. §. 10. *t. t. C. de priv. fisc.*

II. Resp. Civitas, & Ecclesia. *l.* 38. §. 1. *D. h. t. l.* 23. *pr. C. de SS. Eccles.*

III. Sponsa ratione dotis. *l.* 74. *D. de jur. dot. l.* 17. §. 1. *l.* 18. *l.* 19. *D. h. t.*

IV. Qui ad rem quandam (præter domum) reficiendam, vel emendam credidit, neque de pignore sibi specialiter prospexit. *l.* 26. *l.* 34. *D. h. t. l.* 17. *C. de pign.*

V. Deponens ratione rei depositæ, quæ amplius non extat: *l.* 24. §. 2. *D. h. t.* nisi ratione pecuniæ depositæ usuras perceperit, quo casu a reliquis creditoribus non separatur. *d. l.* 24. §. 2.

§. 12. Qui si diversi tituli sint, non ex tempore æstimantur, sed ex causa seu Privilegio. Sed si plures ejusdem tituli sint, concurrunt secundum proportionem Geometricam. *l.* 32. *D. h. t.*

§. 13. In *Quinta* vero *Classe* collocandi *Chirographarii Simplices;* qui omnes concurrunt secundum proportionem Geometricam. *l.* 6. *in f. C. de bon. auct. jud. possid.*

§. 14. Quo loco autem collocantur creditores ratione sortis, eodem & ratione usurarum ponendi sunt. *l.* 18. *D. qui pot. in pign.*

§. 15. Quod si vero quis scienter cum debitore contrahat, post susceptum fraudationis consilium, ille numero creditorum eximitur, & a bonis debitoris excluditur. De quo Prætor ita edixit: Quod postea contractum erit, quam is, cujus bona venierint, consilium receperit fraudare, sciente eo, qui contraxerit, ne actio eo nomine detur. *l.* 25. *D. h. t.*

Titul. VI.

De Separationibus.

C. VII. 72.

§. 1. Ne vero defuncto debitore, per concursum Creditorum heredis, Creditores defuncti damnum sentiant, *Remedium Indemnitatis* ipsis concessum est, seu *Actio Extraordinaria, ad impetrandam Separationem bonorum.*

§. 2. Quæ datur *Creditoribus hereditariis, contra heredem, ejusque creditores, ad hoc, ut bona defuncti a proprio heredis patrimonio separentur, ut illis exinde primo omnium satisfiat.*

§. 3. Introduxit hoc remedium Prætor, *l.* 2. *C. de bon. auct. jud. poss.* ex æquitate naturali. *l.* 1. §. 1. *l.* 6. *D. h. t.* v. Differt. *N.* IX. *de Caus. Obl. C.* V. §. 4. 12. *& seqq.*

§. 4. Cum enim per hereditatis aditionem confusio inducatur, & una eademque censeatur persona heredis & defuncti, *Nov.* 48. *pr.* unumque eorum Patrimonium, *l.* 10. §. 2. *D. de vulg. & pup. subst.* credi-

creditores heredis in bona defuncti jus acquirerent, & cum creditoribus defuncti concurrerent; *l.* 1. §. 1. *D. h. t.* iniquum autem esset per factum heredis, ejusque creditores, deteriorem fieri conditionem creditorum hereditariorum seu defuncti, qui defuncti fidem secuti, & nihil nisi patrimonium ejus intuiti sunt. v. *l.* 2. §. 2. *D. de V. O. l.* 25. *C. de pact.*

§. 5. Datur *Creditoribus hereditariis*, seu defuncti, desiderantibus, *l.* 1. *pr. in f. D. h. t.* quibus ex quacunque causa aliquid debetur; *l.* 2. *C. de bon. auct. jud. poss. l.* 1. §. 1. *l.* 4. *D. h. t. l.* 10. *l.* 11. *D. de V. S.* adeoque & legatariis & fideicommissariis. *l.* 6. *D. h. t. l.* 40. *D. de O. & A.* quorum conditio per hereditatis aditionem facta est deterior: *l.* 1. §. 1. 2. *D. h. t.* non etiam heredi, nec ejus creditoribus. *l.* 1. §. 2. 5. *D. h. t.*

§. 6. Datur autem Creditoribus hereditariis maxime *Chirographariis*; arg. *l.* 1. §. 3. *D. h. t.* Hypothecarii enim, quippe qui pignoris jure satis muniti sunt, v. *l.* 9. *C. qui pot. in pign.* hoc remedio non indigent.

§. 7. Datur *contra heredem*, *l.* 1. §. 15. *l. ult. D. h. t.* qui in defuncti debitoris locum successit, & non est solvendo, v. *l.* 1. §. 1. *l.* 6. *D. h. t. l.* 6. *C. de hered. act. ejusque creditores.*

§. 8. *Ad hoc*, ut creditoribus hereditariis, ex solis bonis hereditatis satisfiat, ne per concursum creditorum heredis damnum sentiant; *d. l.* 1. §. 1. *l.* 7. *in f. C. de bon. auct. jud. poss.* ac si hereditas adita non fuisset. *l.* 1. §. 6. *l.* 5. *D. h. t.*

§. 9. Quod si vero creditores hereditarii *Separationem bonorum* impetraverint, & inveniatur non idonea hereditas, heres autem idoneus, non possunt reverti ad heredem; sed ei quod semel postularunt

 stare

ſtare debent: *l.* 1. §. 17. *l.* 5. *D. h. t.* niſi juſtiſſima cauſa ignorantiæ aliud ſuadeat. *d. l.* 1. §. 17. Ita accip. *l.* 3. §. 2. *D. h. t.*

§. 10. *Ceſſat* autem *Remedium Separationis*, I. Si creditores hereditarii ſeparationem non deſiderent. arg. *l.* 1. §. 1. *in f. D. h. t.*

II. Si fidem heredis ſecuti ſint. *l.* 1. §. 10. 11. 15. *D. h. t.*

III. Si bona hereditaria bonis heredis ita mixta ſint, ut commode ſeparari nequeant. *l.* 1. §. 12. *D. h. t.*

IV. Si lapſum ſit quinquennium. *l.* 1. §. 13. *D. h. t.*

V. Si hereditas ab herede b. f. diſtracta ſit. *l.* 2. *D. h. t.*

TITUL. VII.

DE CURATORE BONIS DANDO.

§. 1. Ne etiam bona debitoris, ubi creditores in Poſſeſſionem miſſi ſunt, corrumpantur vel deminuantur, *Curator* Bonis dari ſolet. *l.* 14. *l.* 15. *l.* 8. §. *f. D. de reb. auct. jud. poſſ. l.* 1. §. 1. 2. *D. h. t.*

§. 2. De quo conſtituendo hoc jure utimur, ut Prætor adeatur, isque *Curatorem Curatoresve* conſtituat, ex conſenſu majoris partis creditorum, vel Præſes Provinciæ, ſi bona in provinciis diſtrahenda ſint. *l.* 2. *pr. D. h. t.* Licet & nonnunquam ab ipſis creditoribus eligatur. *l. ult. D. h. t. l.* 8. §. *ult. D. de reb. auct. jud. poſſ.*

§. 3. Similis eſt hic *Curator* in plerisque *Curatori Minoris*. Unde etiam Inventarium facere, *l.* 15. *D. de reb. auct. jud. poſſ.* ſatisdare, *l.* 3. *C. de poſtl. rev.* & curam fideliter adminiſtrare debet. *l.* 1. §. 17. 22. *D. de ventr. in poſſ. mitt.*

§. 4.

§. 4. Quæque per eum eosve acta, facta, gestaque sunt, rata habentur, eisque actiones, & in eos competunt. *l.* 2. §. 1. *D. h. t.*

§. 5. Si plures autem constituantur *Curatores*, in solidum agunt, & conveniuntur, non pro portionibus. Quod si vero per regiones fuerint constituti, regiones suas conservare debent. *l.* 2. §. 2. *D. h. t.*

§. 6. Quod si *Curator* non ut oportuit administravit, Debitori tenetur *Actione in Factum*, ad damnum dolo vel lata culpa datum resarciendum; *l.* 9. §. 3. 5. *D. de reb. auct. jud. possid.* Creditoribus vero *Actione Mandati*, vel *Negotiorum gestorum*, *l.* 22. §. 10. *D. mand.* tum ad rationes reddendas, *l.* 1. *C. ubi de ratiocin.* tum ad præstandum dolum, culpam latam, & levem: arg. *l.* 1. §. 22. *D. de ventr. in poss. mitt.* quia non tam debitoris, quam creditorum, negotium gessisse videtur. *l.* 1. §. 17. *D. de ventr. in poss. mitt. l.* 2. §. 1. *D. h. t.*

§. 7 Illud tamen inter *hunc* & *Curatorem Minoris* interest, quod *Curator Bonorum*, nisi ex magna necessitate, non constituatur invitus; *l.* 2. §. 3. *D. h. t.* & fere tantum custodiam habeat: nisi re deteriores futuræ sint; *l.* 48. *D. de admin. tut.* vel missio ita facta sit, ut & venditio locum habeat. v. *l.* 2. *pr. l. f. D. h. t.*

Titul. VIII.

Quæ In Fraudem Creditorum Facta Sunt, Ut Restituantur.

C. VII. 75.

§. 1. Quin &, ut Creditoribus plenissime prospectum esset, ad revocanda ea, quæ in frau-

fraudem eorum alienata sunt, *Actio* ipsis *in Factum* concessa est. *l.* 1. §. 1. *D. h. t. l. pen. C. h. t.*

§. 2. Ait Prætor: QUÆ FRAUDATIONIS CAUSA GESTA ERUNT, CUM EO, QUI FRAUDEM NON IGNORAVERIT; DE HIS CURATORI BONORUM, VEL EI, CUI DE EA RE ACTIONEM DARI OPORTEBIT, INTRA ANNUM, QUO EXPERIUNDI POTESTAS FUERIT, ACTIONEM DABO. IDQUE ETIAM ADVERSUS IPSUM, QUI FRAUDEM FECIT, SERVABO. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 3. Ait Prætor, QUÆ FRAUDATIONIS CAUSA; ita scil. ut debitor consilium fraudandi, & eventum fraus habeat, *l.* 10. §. 1. *l.* 15. *D. h. t.* & utrumque in ejusdem creditoris persona concurrat: *l.* 15. *D. h. t.* nisi priores pecunia posteriorum dimissi probentur. *d. l.* 10. §. 1. *l.* 16. *D. h. t.*

§. 4. GESTA ERUNT; *Gestum* proprie significat rem sine verbis factam: *l.* 19. *D. de V. S.* sed hoc loco hæc verba generalia sunt, & continent in sese omnem omnino in fraudem factam vel alienationem, vel contractum, vel aliud quid fraudis causa factum, qualecunque id fuerit. *l.* 1. §. 2. *l.* 2. *l.* 3. *pr.* §. 1. 2. *l.* 4. *l.* 5. *l.* 17. §. 1. *l.* 18. *l.* 25. *pr.* §. 1. 2. *D. h. t.*

§. 5. Quod autem, cum possit aliquid quærere, non id agit, ut acquirat, ad hoc Edictum non pertinet. Pertinet enim Edictum ad deminuentes patrimonium suum, non ad eos, qui id agunt, ne locupletentur. *l.* 6. *pr.* §. 1. 2. 3. 4. 5. *D. l.* 3. *C. h. t. l.* 119. *l.* 134. *pr. D. de R. J.*

§. 6. CUM EO, QUI FRAUDEM NON IGNORAVERIT; hoc enim Edictum eum coërcet, qui sciens, eum in fraudem creditorum hoc facere, suscepit, quod in fraudem creditorum fiebat. *l.* 6. §. 8. *D. h. t.*

§. 7. Unde, qui, antequam bona possideantur, suum reci-

recipit, seu id, quod sibi debetur, non videtur fraudem facere, quamvis sciens prudensque solvendo non esse recipiat; sibi enim vigilavit, *Jura autem vigilantibus scripta sunt. l.* 6. §. 7. *l.* 10. §. 16. *l.* 24. *D. h. t.*

§. 8. Sic &, si quis, consentientibus creditoribus, a fraudatore vel emit, vel stipulatus est, vel quid aliud contraxit, non videtur in fraudem creditorum fecisse: nemo enim videtur fraudare eos, qui sciunt & consentiunt. *l.* 6. §. 9. *D. h. t. l.* 145. *D. de R. J.*

§. 9. De his curatori bonorum, vel ei, cui ea de re actionem dari oportebit; scil. Creditori, ejusque heredi. *l.* 10. §. *ult. l.* 25. §. 1. *D. h. t.*

§. 10. Intra annum, quo experiundi potestas fuerit; hujus actionis enim annum computamus *Utilem*, quo experiundi potestas fuit, ex die factæ venditionis. *l.* 6. §. *ult. l.* 10. §. 18. *D. h. t.*

§. 11. Actionem dabo. Scil. *in Factum; l. pen. C. de revoc. his, quæ in fraud. cred. alien. sunt. l.* 10. *pr. in f. D. h. t.* quæ alio nomine *Pauliana* vocatur, *l.* 38. §. 4. *D. de usur.* scil. a *Paulo* Prætore, qui eam primus introduxit.

§. 12. Est autem hæc *Actio in factum*, seu *Pauliana, Prætoria, in personam; Competens Creditoribus, eorumque heredibus, missis in possessionem bonorum debitoris; Contra possessores fraudis conscios, eorumque heredes, vel ex causa lucrativa res tenentes; Ad id, ut res in fraudem Creditorum alienatæ, rescissa traditione, cum omni causa restituantur, quasi traditæ non essent.*

§. 13. Dicitur *Prætoria, in personam; l.* 38. §. 4. *D. de usur.* quia nascitur ex maleficio, fraudulenta scil. alienatione.

§. 14. *Competens Creditoribus, eorumque heredibus,* (v. supr. §. 8.) *missis in possessionem bonorum debitoris;*

hæc Actio enim non nisi bonis possessis locum habet. *l. pen. C. de revocand. his quæ in fraud. cred.* §. 6. *l. de act.*

§. 15. *Contra possessores, fraudis conscios*, *l.* 6. §. 8. *D. l. pen. C. h. t. eorumque heredes*, in quantum sc. ad eos pervenit. arg. *l.* 10. §. *ult. l.* 11. *D. h. t.*

§. 16. *Vel ex causa lucrativa res tenentes. l.* 6. §. 11. *D. l. pen. C. h. t.*

§. 17. *Ad id, ut res in fraudem creditorum alienatæ, rescissa traditione, cum omni causa restituantur, quasi traditæ non essent.* §. 6. *I. de act.* arg. *l.* 10. §. 19. *& seqq. D. h. t.*

§. 18. IDQUE ETIAM ADVERSUS IPSUM, QUI FRAUDEM FECIT, SERVABO. v. *l. ult.* §. *ult. D. h. t.* In quantum scil. facere potest, vel dolo fecit, quo minus possit. *l. ult. C. h. t.*

§. 19. Non tantum autem Prætor, in eam rem dictum Edictum, sed & insuper *Interdictum Fraudatorium,* v. *l.* 96. *pr. D. de sol.* proposuit, quod ita habet: QUÆ LUCIUS TITIUS FRAUDANDI CAUSA, SCIENTE TE, IN BONIS, QUIBUS DE AGITUR, FECIT; EA ILLIS, SI EO NOMINE, QUO DE AGITUR, ACTIO EI EX EDICTO MEO COMPETERE, ESSEVE OPORTET: ETSI NON PLUS QUAM ANNUS EST, CUM DE EA RE, QUA DE AGITUR, EXPERIUNDI POTESTAS EST; *Ut & fructus, qui fundo cohæsisse dicentur;* RESTITUAS. INTERDUM CAUSA COGNITA, ETSI SCIENTIA NON SIT, IN FACTUM ACTIONEM PERMITTAM. *l.* 10. *pr. l. ult.* §. 4. 6. *D. h. t.*

§. 20. Ait Prætor, QUÆ LUCIUS TITIUS FRAUDANDI CAUSA; ita scil. ut ipse consilium fraudandi, & eventum fraus habeat. *l.* 10. §. 1. *l.* 15. *D. h. t.* v. supr. §. 2.

§. 21. SCIENTE TE; i. e. te conscio, & fraudem participante. *l.* 10. §. 2. *& seqq. D. h. t.*

§. 22.

§. 22. In bonis, quibus de agitur; si fraudator heredem habuit, & heredis bona venierint, non est in bonis, quibus de agitur, factum, & ideo cessat hæc Actio. *l.* 10. §. 9. *D. h. t.*

§. 23. Fecit; scil. qualitercunque. v. *l.* 10. §. 12. 13. 14. 15. *l.* 17. §. 1. *l.* 18. *l.* 25. *pr.* §. 1. 2. *D. h. t.* supr. §. 3.

§. 24. Ea illis, si eo nomine, quo de agitur, Actio ei ex Edicto meo competere, esseve oportet; eorumque heredibus. *l.* 10. §. *ult. D. h. t.*

§. 25. Et si non plus quam annus est, cum de ea re, qua de agitur, experiundi potestas est; qui annus utilis est, & computatur ex die venditionis bonorum. *l.* 10. §. 18. *D. h. t.* v. supr. §. 9.

§. 26. *Ut & fructus, qui fundo cohæsisse dicentur;* res enim in fraudem creditorum alienata cum omni causa restituenda est: *l.* 10. §. 19. *D. h. t.* adeoque & cum fructibus, tum iis, qui tempore alienationis fundo cohærebant; tum iis, qui post inchoatum judicium recepti sunt. *l.* 10. §. 20. & *seqq.* *l.* 25. §. 4. 6. *D. h. t.*

§. 27. Restituas; ita ut omnia in pristinum statum restituantur, & non tantum dominia revocentur, sed & Actiones restaurentur. *l.* 10. §. 22. *l.* 14. *l.* 17. *pr. D. h. t.*

§. 28. Interdum causa cognita, etsi scientia non sit, in factum Actionem permittam. Uti in casu *l.* 6. §. 12. *l.* 14. *D. h. t.*

LIBER XLIII. TITUL. I.

DE INTERDICTIS, SIVE EXTRAORDINARIIS ACTIONIBUS, QUÆ PRO HIS COMPETUNT.

C. VIII. 1.

§. 1. Potissimus autem *Possessionis* effectus est, quod *Interdictis*, & *Extraordinariis Actionibus*, *quæ pro his competunt*, locum faciat.

§. 2. *Interdicta* olim formulæ erant, seu conceptiones verborum, quibus Prætor aliquid fieri jubebat, vel fieri prohibebat. *pr. I. h. t.*

§. 3. Quibus si paritum non esset, Prætor aut manu militari Decretum exequebatur, aut ex causa *Interdicti* Actionem & Judicium dabat. *l.* 1. §. 2. *D. si ventr. nom. l.* 3. *D. ne vis fiat ei qui in poss.*

§. 4. Sed formulæ & mos dandorum Judicum Pedaneorum abierunt in desuetudinem, *l.* 2. *C. de ped. jud.* omniaque judicia Extraordinaria facta sunt; §. *ult. I. h. t.* ut ab Actionibus incipere jam liceat. *d.* §. *ult. I. h. t.*

§. 5. Unde *Interdicta* jure novo nihil sunt aliud, quam *Extraordinariæ Actiones*, *quibus de Possessione vel Quasi Possessione maxime agitur. Inscr. h. t. pr.* §. *ult. I. l.* 2. §. 2. *D. h. t.*

§. 6. Introducta sunt *Interdicta* tum ob utilitatem, tum ob necessitatem; quia in hisce controversiis ultra jurgium sæpe proceditur, & manibus non temperatur, ut celerrime componi debeant. v. *l.* 13. §. 3. *D. de usufr.*

§. 7. Dantur *maxime* de *causa Possessionis*, vel *Quasi possessionis; pr. I. h. t.* sunt enim quædam, quæ etiam cau-

caufam *proprietatis* continent, veluti de *Itinere Actuque privato*, quæ *de Locis Sacris* & *Religiosis* proponuntur, *de Liberis exhibendis: l.* 2, §. 2. *D. h. t. l.* 1. §. 1. *D. de mort. inf. l.* 1. §. 1. *de lib. exhib.* ut & *de Aqua quotidiana* & *æstiva. l.* 1. §. *ult. D. de aq. quot.* & *æstiv.*

§. 8. Dantur autem de rebus tum *Divinis*, tum *Humanis. l.* 1. *pr. l.* 2. §. 1. *D. h. t.*

§. 9. De *Divinis*, ut *de Locis Sacris*, vel *de Locis Religiosis. d. l.* 1. *pr. d. l.* 2. §. 1.

§. 10. De *Humanis* vel *Nullius*, vel *Alicujus. d. l.* 1. *pr.*

§. 11. *Nullius* funt liberæ perfonæ, de *quibus Exhibendis* & *Ducendis Interdicta* competunt. *d. l.* 1. *pr.*

§. 12. *Alicujus* funt aut *Publicæ*, aut *Singulorum. d. l.* 1. *pr.*

§. 13. De *Publicis* dantur, veluti *de Locis Publicis*, *de Viis*, *deque Fluminibus publicis. d. l.* 1. *pr.*

§. 14. *Res Singulorum* vero vel ad *Universitatem* pertinent, de quibus eft *Interdictum Quorum bonorum*; vel ad *res Singulas*, de quibus eft v. c. *Interdictum Uti possidetis*, *de Itinere Actuque privato. d. l.* 2. *pr. D. h. t.*

§. 15. Porro Interdicta dividi poffunt, I. Quod fint vel *in Rem*, vel *in Perfonam.* arg. §. 1. *I. de act.*

§. 16. *Interdicta in Rem* funt, *quæ descendunt ex jure in re:* qualia funt *Quorum bonorum*, quod oritur ex jure hereditatis; & *Salvianum*, quod oritur ex jure pignoris; nec non *Uti possidetis* & *Utrubi*, quæ defcendunt ex jure poffeffionis. Non obft. *l.* 1. §. 3. *D. h. t.*

§. 17. *In Perfonam* vero, *quæ oriuntur ex Obligatione*, uti *Interdictum Unde vi*, quod oritur ex delicto.

§. 18. II. Quod sint vel *Exhibitoria*, vel *Prohibitoria*, vel *Restitutoria*, vel *Mixta*. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 19. III. Quod sint vel *in Præsens*, ut *Uti possidetis*; vel *in Præteritum*, ut *de Itinere Actuque*, de *Aqua æstiva*. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

§. 20. IV. Quod quædam sint *Annalia*, quæ scil. ex delicto sunt; quædam *Perpetua*, quæ rei persecutionem continent. *l.* 1. §. *ult. D. h. t. l.* 35. *D. de O. & A.*

§. 21. V. Quod sint vel *Simplicia*, qualia sunt omnia *Exhibitoria*, *Restitutoria*, & *Prohibitoria*; vel *Duplicia*, qualia sunt *Uti possidetis*, & *Utrubi*. *l.* 2. *pr. D. h. t.* §. *pen. I. h. t.*

§. 22. VI. Quod sint aut *Apiscendæ Possessionis*, aut *Retinendæ*, aut *Recuperandæ*. *l.* 2. §. 3. *D.* §. 2. *I. h. t.*

§. 23. *Apiscendæ Possessionis* sunt vel *Prætoria*, vel *Imperialia*.

§. 24. *Prætoria* sunt, quæ Prætorem auctorem habent, *Quorum Bonorum*, *Salvianum*, *Quod Legatorum*, *de Itinere quo venditor usus est*, *de Tabulis exhibendis*, & *de Glande legenda*. *l.* 2. §. 3. *D.* §. 3. *I. h. t.*

§. 25. *Imperialia*, quæ ex Imperatorum Constitutionibus proficiscuntur, uti *Interdicta* ex *l.* 3. *C. de pignor.* & ex *l. ult. C. de Ed. Div. Hadr. toll.*

§. 26. *Retinendæ Possessionis* sunt *Uti possidetis*, *Utrubi*, *l.* 2. §. 3. *D.* §. 4. *I. h. t. de Operis novi nunciatione*, *de Superficiebus*, *de Arboribus cædendis*, *Quod vi aut clam*, & *de Migrando*.

§. 27. *Recuperandæ Possessionis* similiter sunt *Prætoria*, vel *Imperialia*.

§. 28. *Prætoria sunt Unde Vi*, *de Precario*, & *Fraudatorium*. *l.* 2. §. *ult. D.* §. 6. *I. h. t. l.* 67. §. 1. *D. ad SCt. Treb. l.* 69. *D. de sol.*

§. 29.

§. 29. *Imperialia* vero sunt *Interdicta* ex *l.* 5. *l.* 6. *l.* 7. *l.* 8. *l. pen. & ult. C. unde vi. l.* 1. *C. si per vim. l. ult. C. de acq. poss.*

TITUL. II.

QUORUM BONORUM.

C. VIII. 2.

§. 1. Sed de singulis *Interdictis* paulo accuratius videndum.

§. 2. Et quidem *ad Universitatem* pertinet I. *Interdictum Quorum Bonorum. l.* 1. *pr. D. de interd.*

§. 3. Ait Prætor: QUORUM BONORUM EX EDICTO MEO ILLI POSSESSIO DATA EST: QUOD DE HIS BONIS PRO HEREDE AUT PRO POSSESSORE POSSIDES, POSSIDERESVE, SI NIHIL USUCAPTUM ESSET: QUOD QUIDEM DOLO MALO FECISTI, UTI DESINERES POSSIDERE, ID ILLI RESTITUAS. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 4. Est itaque *Interdictum Quorum Bonorum* (a prioribus verbis Interdicti sic vocatum, arg. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*) *Interdictum in Rem, Adipiscendæ possessionis, quod datur Bonorum Possessori; Contra eum, qui pro herede vel possessore possidet; Ad consequendam possessionem rerum hereditariarum.*

§. 5. Dicitur hoc Interdictum *in Rem;* quia nascitur ex jure *Bonorum Possessionis*, seu hereditate Prætoria.

§. 6. *Adipiscendæ possessionis*, *l.* 1. §. 1. *D. h. t.* §. 3. *I. de interdict.* quia ei tantum utile est, qui nunc primum conatur adipisci possessionem. Si quis enim adeptus possessionem amiserit eam, hoc *Interdictum* ei inutile est. *d.* §. 3. *I. de interdict.*

§. 7. *Quod datur Bonorum Possessori;* i. e. cui ex Edicto Prætoris *Bonorum Possessio*, seu hereditas Prætoria,

toria, data est. *l.* 1. *pr. D. h. t.* junct. *l.* 2. *D. de bon. poss. l.* 2. *D. de poss. hered. pet.*

§. 8. *Contra eum, qui pro herede vel possessore possidet. l.* 1. *pr. D. h. t.* §. 3. *I. de interd.*

§. 9. *Pro Herede* autem *possidere* dicitur, qui putat se heredem esse; *Pro Possessore* vero is possidet, qui nullo jure rem hereditariam, vel etiam totam hereditatem, sciens ad se non pertinere, possidet. §. 3. *I. de interd. l.* 11. *pr.* §. 1. *l.* 12. *l.* 13. *pr. D. de hered. pet.*

§. 10. *Ad consequendam possessionem rerum hereditariarum. l.* 1. *pr. D. h. t.* §. 3. *I. de interdict.*

§. 11. Simile huic Interdicto est *Remedium, l. ult. C. de Edict. D. Hadr. toll.* quo scriptus heres, in testamento nullo vitio visibili laboranti, petit, ut mittatur in possessionem hereditatis.

TITUL. III.

QUOD LEGATORUM.

C. VIII. 3.

§. 1. II. **I**nterdictum *Quod Legatorum*, de quo Prætor sic edixisse videtur: *Quod Legatorum nomine possides, aut dolo desiisti possidere, non ex voluntate ejus, ad quem ea res pertinet, si satisdatum sit, aut per Bonorum Possessorem non stet, ut satisdetur, id illi restituas.* arg. *l.* 1. *pr.* §. 2. 7. 11. 16.

§. 2. Ait Prætor, *quod Legatorum nomine possides; Legatorum nomine possidet*, qui pro legato possidet: *l.* 1. §. 2. 4. 6. 8. 9. *D. h. t.* sive ipse possideat, sive heres ejus, cæterique successores. *d. l.* 1. §. 10.

§. 3. *Aut dolo desiisti possidere;* i. e. facultatem restituendi desiisti habere. *l.* 1. §. 7. *D. h. t.*

§. 4.

§. 4. *Non ex voluntate ejus, ad quem ea res pertinet;* etenim æquiſſimum Prætori viſum eſt, unumquemque non ſibi ipſi jus dicere occupatis legatis, ſed ab herede petere. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.* v. §. 1. *I. de legat.*

§. 5. Unde, ſi poſt aditam hereditatem, vel bonorum poſſeſſionem agnitam, voluntas accommodata eſt Legatario, *Interdictum* ceſſat. *l.* 1. §. 11. 12. 14. 15. *D. h. t.*

§. 6. *Si ſatisdatum eſt;* & perſeveret ſatisdatum: ſi enim non perſeveret cautum, mittitur Legatarius in poſſeſſionem Legatorum ſervandorum cauſa. *l.* 1. §. 16.

§. 7. *Satisdatum* autem videtur, ſi ſic ſatisdatum ſit, ut Legatario vel ipſo jure adquiſita ſit idonea cautio, vel per mandati actionem acquiri poſſit. *l.* 1. §. 17. *D. h. t.*

§. 8. *Aut per Bonorum Poſſeſſorem non ſtet, ut ſatisdetur;* i. e. ſi paratus ſit ſatisdare: non enim offerre debet ſatisdationem, ſed ſatis petenti moram non facere. *l.* 2. §. 1.

§. 9. Unde ſi per Legatarium factum ſit, quo minus ſatisdetur, licet cautum non ſit, tenetur *Interdicto.* Sed ſi forte factum ſit per Legatarium, quo minus ſatisdetur, eo autem tempore, quo editur *Interdictum,* ſatis accipere paratus ſit, non competit *Interdictum,* niſi ſatisdatum ſit. Quemadmodum &, ſi per bonorum poſſeſſorem ſtetit, quo minus ſatisdaret, ſed modo paratus eſt cavere, tenet *Interdictum.* Illud enim tempus inſpicitur, quo *Interdictum* editur. *l.* 2. §. *ult. D. h. t.*

§. 10. *Id illi reſtituas. l.* 1. §. 2. *D. l. un. C. h. t.* Vel id quod intereſt. *l.* 2 §. 2. *D h. t.*

§. 11. Eſt itaque Interdictum *Quod Legatorum* (quod ſimiliter a prioribus verbis Edicti ſic dictum eſt)

eſt) *Interdictum in perſonam*, *Adipiſcendæ poſſeſſionis; l. 1. §. 1. D. h. t. quod datur heredi*, *Bonorumve poſſeſſori*, *qui ſatisdedit; Adverſus quemlibet*, *legatorum nomine, rem hereditariam*, *ſine voluntate heredis*, *occupantem; Ad hoc*, *ut eam*, (ob Legem ſcil. Falcidiam) *reſtituat*, *vel in id quod intereſt condemnetur. l. 1. §. 2. l. 2. §. 2. D. l. un. C. h. t.*

TITUL. IV.

NE VIS FIAT EI, QUI IN POSSESSIONEM MISSUS ERIT.

§. 1. III. *Interdictum ne vis fiat ei*, *qui in poſſeſſionem miſſus eſt*, de quo ſic ait Prætor: SI QUIS DOLO MALO FECERIT, QUO MINUS QUIS PERMISSU MEO, EJUSVE, CUJUS EA JURISDICTIO FUIT, IN POSSESSIONEM BONORUM SIT, IN EUM IN FACTUM JUDICIUM, QUANTI EA RES FUIT, OB QUAM IN POSSESSIONEM MISSUS ERIT, DABO. *l. 1. pr. D. h. t.*

§. 2. Quod *Interdictum* ſumma providentia Prætor propoſuit; fruſtra enim in poſſeſſionem mitteret rei ſervandæ vel alterius cauſa, niſi miſſos tueretur, & prohibentes venire in poſſeſſionem coërceret. *l. 1. §. 1. 2. D. h. t.*

§. 3. Eſt autem hoc *Interdictum in Perſonam*, arg. *l. 1. pr. §. 8. D. h. t.* tum *Adipiſcendæ*, tum *Retinendæ*, tum *Recuperandæ poſſeſſionis*; *l. 1. pr. §. 1. 3. D. h. t.* ut & aliquando *Prohibitorium* & *Reſtitutorium. l. 2. §. 2. D. h. t.*

§. 4. *Quod datur in poſſeſſionem miſſo*, ſive rei ſervandæ cauſa, ſive legatorum, ſive ventris nomine; *l. 1. §. 2.* ejusque heredi. *l. 1. §. 8. D. h. t.*

§. 5. *Contra eum, qui dolo malo facit, quo minus miſſus*

missus quiete possideat. l. 1. pr. §. 1. l. 2. §. 1. D. h. t.

§. 6. Non contra heredes; nisi quis legatorum vel fideicommissorum causa missus sit, vel aliquid ad eos pervenerit. *l. 1. §. ult. D. h. t.*

§. 7. *Ad id quanti ea res erit, ob quam in possessionem missus erit.* i. e. quanti ejus intereſt possessionem habere. *l. 1. pr. §. 5. D. h. t.*

§. 8. Plane non tantum hoc *Interdictum* misso conceditur, sed & quandoque a Prætore etiam per manum militarem in possessionem inducitur. *l. 3. pr. D. h. t.* v. *l. 68. D. de R. V. l. 1. §. 2. D. si ventr. nom.*

Titul. V.

De Tabulis Exhibendis.

C. VIII. 7.

§. 1. IV. *Interdictum de Tabulis exhibendis*, de quo Prætor ita edixit: Quas Tabulas Lucius Titius ad causam Testamenti sui pertinentes reliquisse dicetur, si hæ penes te sunt, aut dolo malo tuo factum est, ut desinerent esse; ita eas illi exhibeas. Item si libellus, aliudve quid relictum esse dicetur, decreto comprehendam. *l. 1. pr. D. h. t.*

§. 2. Ait Prætor, Quas Tabulas Lucius Titius ad causam Testamenti sui pertinentes; hoc enim *Interdictum* pertinet non tantum ad testamenti tabulas, verum ad omnia, quæ ad causam testamenti pertinent, ut puta & ad codicillos. *l. 1. §. 2. 5. D. h. t.*

§. 3. Sive autem valeat testamentum, sive non; sive supremæ tabulæ sint, sive non sint; sive plures

tabulæ ſint, ſive non ſint, nihil intereſt. *l.* 1. §. 3. 4. 5. 6. *ult. l.* 2. *l.* 3. *pr.* §. 1. *D. h. t.*

§. 4. RELIQUISSE DICETUR; ad vivi enim tabulas hoc Interdictum non pertinet. *l.* 1. §. 10. *D. h. t.*

§. 5. SI HÆ PENES TE SUNT; quacunque ratione, etiam ſi apud te ſint depoſitæ. *l.* 3. §. 2. 3. *D. h. t.*

§. 6. AUT DOLO MALO TUO FACTUM EST, UT DESINERENT ESSE; ſi quis enim dolo malo fecerit, quo minus penes eum tabulæ eſſent, nihilominus hoc *Interdicto* tenebitur. *l.* 3. §. 6. *D. h. t.*

§. 7. ITA EAS ILLI EXHIBEAS. *Exhibere* eſt materiæ ipſius apprehendendæ copiam facere. *l.* 3. §. 9. *D. h. t. l.* 2. *D. ad exhib.*

§. 8. Exhibere autem apud Prætorem oportet, ut auctoritate ejus ſignatores admoniti ad recognoſcenda ſigna veniant. *l.* 3. §. 9. *D. h. t.*

§. 9. Eſt itaque hoc *Interdictum Exhibitorium*, *l.* 3. §. 7. *D. h. t. in Perſonam*; arg. *l.* 4. *D. h. t. Competens omnibus, qui quid in teſtamento adſcriptum habent, l.* 3. §. 10. *D. h. t. l. un. C. h. t. eorumque heredibus; l.* 3. §. *ult. D. h. t. Contra tabularum detentores, qui negant ſe exhibere poſſe, vel oportere; l.* 1. §. 1. *D. h. t. Ad tabulas, ad cauſam teſtamenti pertinentes, exhibendas, l.* 1. *pr. l.* 3. §. 8. 9. *D. h. t. vel id quod intereſt.* v. *l.* 3. §. 11. *& ſeqq. D. h. t.*

§. 10. Adeo ut, ſi quis æſtimationem legati ab extraneo acceperit, legatum nihilominus ab herede petere poſſit; ſi vero ab herede æſtimationem acceperit, non item. *l.* 3. §. 15. *D. h. t.*

§. 11. Quod ſi vero hereditatis controverſia ex tabulis pendeat, aut ad publicam quæſtionem pertineat, huic *Interdicto* locus non eſt. *l. ult. D. h. t.*

TITUL.

Titul. VI.

Ne Quid In Loco Sacro Fiat.

§. 1. Interdicta vero, quæ *ad Res Singulas* pertinent, competunt *de rebus, vel Divini*, vel *Humani juris. l.* 1. *pr. D. de interdict.*

§. 2. *De rebus Divini juris* competit *Interdictum* de *Locis Sacris*, *Religiosis*, vel *Sanctis. l.* 1. *pr. D. de interdict.*

§. 3. De *Locis Sacris* ait Prætor: In loco sacro facere, inve eum immittere quid, veto. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 4. Quod tamen non ad hoc pertinet, quod ornamenti causa fit, sed quod deformitatis vel incommodi. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

§. 5. Quemadmodum autem in *locis Sacris*, sic & in *muris*, itemque *portis*, & aliis *Sanctis locis*, (quæ quodammodo divini juris sunt, §. 10. *I. de R. D.*) aliquid facere, ex quo damnum vel incommodum irrogetur, non permittitur. *l.* 2. *D. h. t.*

Titul. VII.

De Locis, Et Itineribus Publicis.

§. 1. Quæ *de Rebus Humani Juris* competunt, spectant vel *ad res Publicas*, vel *Privatas. l.* 1. *pr. D. de interd.*

§. 2. Ad *res Publicas* spectat I. *Interdictum de Locis & Itineribus publicis;* quod *datur cuivis ex populo, ad id, ut locis & viis, seu itineribus publicis, uti liceat. l.* 1. *D. h. t.* Adeo, ut hoc jus non utendo amitti nequeat. *l.* 2. *D. de via publ. & itin. publ.*

§. 3. Sunt autem *Viæ Publicæ*, seu *Regiæ*, *Prætoriæ*, & *Consulares, quarum solum publicum est, relictum ac directum certis finibus latitudinis, ab eo, qui jus publicandi habuit, ut ea publice iretur, commearetur. l.* 2. §. 21. 22. *D. ne quid in loc. publ.*

§. 4. Quarum numero & *Vicinales* sunt, si non ex collatione privatorum constitutæ sint; *d. l.* 2. §. 22. vel earum non extet memoria. *l.* 3. *pr. D. h. t.*

§. 5. *Viæ* vero *Privatæ* sunt, *quarum solum alienum est, d. l.* 2. §. 21. quæque vel ex servitute debentur, vel a *Via Regia* aut *Consulari* ad agros ducunt. *d. l.* 2. §. 23.

Titul. VIII.

Ne Quid In Loco Publico, Vel Itinere Fiat.

§. 1. II. *Interdictum, ne quid in Loco Publico, vel Itinere fiat;* v. *l.* 6. *D. h. t.* cujus IV. hic exhibentur capita.

§. 2. *Primo capite* Prætor ait: Ne quid in loco publico facias, inve eum locum immittas, qua ex re quid illi damni detur: præterquam quod Lege, Senatusconsulto, Edicto, Decretove Principum tibi concessum est: de eo, quod factum erit, Interdictum non dabo. *l.* 2. *pr. D. h. t.*

§. 3. Quod interdictum *Prohibitorium* est, & tam publicis utilitatibus, quam privatorum prospicit; quia loca publica usibus etiam privatorum jure Civitatis deserviunt. *l.* 2. §. 1. 2. *D. h. t.*

§. 4. Sunt autem *Loca Publica, quæ publico usui destinata sunt; l.* 2. §. 3. 5. *D. h. t.* qualis est area, insula, ager, via, iterque publicum. *d. l.* 2. §. 3. *D. h. t.*

§. 5.

§. 5. Merito vero ait Prætor, Qua ex re quid illi damni detur; nam quotienscunque aliquid in publico fieri permittitur, ita oportet permitti, ut ſine injuria cujusquam fiat: & ita ſolet Princeps, quoties aliquid novi operis inſtituendum petitur, permittere. *l.* 2. §. 10. *D. h. t.* v. *l.* 2. *D. de his qui ſunt ſui vel al. jur.* §. 2. *I. eod.*

§. 6. *Damnum autem pati videtur*, qui commodum amittit, quod ex publico conſequebatur, quale quale ſit. *l.* 2. §. 11. *D. h. t.*

§. 7. *Secundo capite* ait Prætor: In via publica itinereve publico facere, immittere quid; quo ea via, idve iter deterius sit, fiat; veto. *l.* 2. §. 20. *D. h. t.*

§. 8. *Viam publicam* eam dicimus, cujus ſolum publicum eſt. *l.* 2. §. 21. *D. h. t.* v. ſupr. *ad t. de loc. & itin. publ.* §. 3.

§. 9. Pertinet autem hoc *Interdictum* tantum ad *vias Ruſticas*, non *Urbicas*; quarum cura pertinet ad Magiſtratus. *l.* 2. §. 24. *D. h. t.*

§. 10. Et tum demum locum habet, ſi eo, quod fit, vel immittitur, via, iterve deterius fiat; ſive ſtatim, ſive poſtea. *l.* 2. §. 31. *D. h. t.*

§. 11. *Deteriorem* autem *viam fieri* ſic accipiendum eſt, ſi uſus ejus ad commeandum corrumpatur. *l.* 2. §. 32. *D. h. t.*

§. 12. Eſt vero hoc *Interdictum* perpetuum & populare; condemnatioque ex eo facienda, quanti Actoris intereſt. *l.* 2. §. 34. *D. h. t.*

§. 13. *Tertio capite* ait Prætor: Quod in via publica, itinereve publico factum, immissum habes; quo ea via, idve iter deterius sit, fiat; restituas. *l.* 2. §. 35. *D. h. t.*

§. 14. Quod Interdictum *Reſtitutorium* eſt, *l.* 2.

 §. 36.

§. 36. *D. h. t.* & non contra eum locum habet, qui fecit, sed *qui factum habet*, i. e. qui utitur, & jure possessionis fruitur: *l.* 2. §. 37. 38. *D. h. t.* ut & *contra eum, qui dolo fecit, quo minus possideret, vel haberet; l.* 2. §. 42. *D. h. t. ad id quod factum* est *restituendum*, i. e. in pristinum statum reducendum, *l.* 2. §. 43. *D. h. t.* vel *id, quod Actoris interest. l.* 2. §. 44. *D. h. t.*

§. 15. *Quarto* vero *capite* Prætor ait: QUO MINUS ILLI VIA PUBLICA, ITINEREVE PUBLICO IRE, AGERE LICEAT; VIM FIERI VETO. *l.* 2. §. *ult. D. h. t.*

TITUL. IX.

DE LOCO PUBLICO FRUENDO.

§. 1. III. Interdictum *de Loco Publico fruendo*; de quo Prætor sic edixit: QUO MINUS LOCO PUBLICO; QUEM IS, CUI LOCANDI JUS FUERIT, FRUENDUM ALICUI LOCAVIT; EI, QUI CONDUXIT, SOCIOVE EJUS, E LEGE LOCATIONIS, FRUI LICEAT; VIM FIERI VETO. *l.* 1. *pr.* §. 3. *D. h. t.*

§. 2. Quod Interdictum publicæ utilitatis causa proponi palam est; tuetur enim Vectigalia publica, dum prohibetur quis vim facere ei, qui id fruendum conduxit. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 3. Sed merito ait Prætor, *Quo minus e lege locationis frui liceat;* ultra legem enim, vel contra legem, non debet audiri, qui frui desiderat. *l.* 1. §. 3. *D. h. t.*

TITUL.

Titul. X.

De Via Publica, Et Si Quid In Ea Factum Esse Dicatur.

§. 1. IV. *Interdictum de Via Publica*, scil. Urbana. *l. un. pr. D. h. t.*

§. 2. Quod propositum est ab Ædilibus Curulibus, (quorum erat, vias Urbanas, & quæ secundum Civitates sunt, curare, *d. l. un. pr. l. 12. D. de peric. & comm. rei vend.*) & partim *Prohibitorium* est, partim *Restitutorium.*

§. 3. Prohibet enim, ne quis viam publicam effodiat, subruat, vel in iis aliquid construat, *l. un.* §. 2. *D. h. t.* neve quis in eam stercora, morticina, pelles, similiave projiciat: *l. un.* §. 4. 5. *D. h. t.* & si quis contra fecerit, ea restitui jubet. *d. l. un.* §. 2. *D. h. t.*

Titul. XI.

De Via Publica, Et Itinere Publico Reficiendo.

§. 1. V. *Interdictum de Via publica, & Itinere publico reficiendo;* de quo Prætor ait: Quo minus illi viam publicam, iterve publicum aperire, reficere liceat; dum ne ea via, idve iter deterius fiat; vim fieri veto. *l. 1. pr. D. h. t.*

§. 2. *Viam aperire* est, ad veterem altitudinem latitudinemque restituere. Sed & *purgare* refectionis portio est. *Purgari* autem proprie dicitur ad libramentum proprium redigere, sublato eo, quod super

eam esset. *Reficit* enim, qui aperit, & qui purgat, & omnes omnino, qui in pristinum statum reducunt. *l.* 1. §. 1. *D. h. t. l.* 1. §. 6. *D. de riv.* v. infr. *ad d. t.* §. 7. & *ad t. de itin. act. priv.* §. 7.

§. 3. Plane, qui reficit, ita reficere debet, ne viam deteriorem faciat; si quis enim in specie refectionis deteriorem viam faciat, impune vim patietur. *l.* 1. §. 2. *l. ult.* §. 1. *D. h. t.*

§. 4. *Interdictum* autem hoc perpetuo datur, & omnibus, & in omnes, & habet condemnationem in id quod Actoris intererit. *l.* 1. §. *ult. D. h. t.*

Titul. XII.

De Fluminibus, Ne Quid In Flumine Publico, Ripave Ejus Fiat, Quo Pejus Navigabitur.

§. 1. VI. Interdictum *de Fluminibus;* quod *Prohibitorium* est, & *Restitutorium*. *l.* 1. §. 20. *D. h. t.*

§. 2. *Prohibitorium* ita conceptum est: Ne quid in flumine publico, ripave ejus facias: ne quid in flumine publico, neve in ripa ejus immittas; quo statio iterve navigio deterior sit, fiat. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 3. Ait Prætor, Ne quid in flumine publico; *Flumen* a *Rivo* magnitudine discernendum est, aut existimatione circumcolentium. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 4. Sunt autem *Flumina* I. Quædam *Perennia*, quæ semper fluunt: quædam *Torrentia*, quæ tantum hyeme fluunt. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

II. Quædam *Publica;* (ad quæ sola hoc *Interdictum* pertinet; *l.* 1. §. 4. *D. h. t.*) quædam *Privata*. *l.* 1. §. 3. *l.* 3. *pr. D. h. t.*

III. Quæ-

III. Quædam *Navigabilia*, quædam *Non Navigabilia.* *l.* 1. §. 12, 18. *D, h. t,*

§. 5. Ripave ejus; *Ripa* eſt, *quod flumen continet, cum eſt pleniſſimum, naturalem ſui curſus rigorem tenens.* *l.* 1. §. 5. *l.* 3. §. 1. *D. h. t.* Neque ſolum labrum accipiendum, quod aquam tangit, ſed omne id, unde a plano incipit vergere ad flumen. *l.* 3. §. 2. *D. h. t.*

§. 6. Facias; *In flumine publico factum* accipere debemus, quicquid in aqua fiat: nam, ſi quid extra factum ſit, non eſt in flumine factum. *l.* 1. §. 11. *D. h. t.*

§. 7. Ne quid in flumine publico, neve in ripa ejus immittas; quo statio iterve navigio deterior sit, fiat. Non enim omne, quod in flumine publico ripave fit, coërcet Prætor, ſed ſi quid fiat, quo deterior ſtatio & navigatio fiat. *l.* 1. §. 12, 14. *D. h. t.*

§. 8. *Deterior* autem *ſtatio*, *itemque iter navigio fieri videtur*, ſi uſus ejus corrumpatur, vel difficilior fiat, aut minor, vel rarior, aut ſi in totum auferatur. *l.* 1. §. 15. *D. h. t.*

§. 9. *Stationem* vero dicimus a *Statuendo*, i. e. eum locum, ubicunque naves tuto ſtare poſſunt. *l.* 1. §. 13. *D. h. t.*

§. 10. Quod ſi non in flumine, ſed in *mari* aliquid fiat, non quidem directum, ſed *Utile Interdictum* locum habet, *Ne quid in mari, inve litore, quo portus, ſtatio, iterve navigio deterius fiat.* *l.* 1. §. 17. *D. h. t.*

§. 11. *Interdictum* vero *Reſtitutorium* ita habet: Quod in flumine publico, ripave ejus fiat: sive quid in id flumen, ripamve ejus, immissum habes; quo statio iterve navigio deterior sit, fiat, restituas. *l.* 1. §. 19. *D. h. t.*

§. 12. Quod non contra eum competit, qui fecit, vel immisit, sed eum, qui factum vel immissum habet. *l.* 1. §. *ult. D. h. t.*

§. 13. Et tum demum locum habet, si id, quod factum vel immissum habet, stationem, vel navigium deterius faciat. *l.* 1. §. 21. *D. h. t.*

Titul. XIII.

Ne Quid In Flumine Publico Fiat, Quo Aliter Aqua Fluat, Atque Uti Priori Æstate Fluxit.

§. 1. VII. *Interdictum, Ne quid in flumine publico fiat, quo aliter aqua fluat, atque uti priori æstate fluxit;* quod similiter *Prohibitorium* est, & *Restitutorium. l. un.* §. 12. *D. h. t.*

§. 2. *Prohibitorii* verba hæc sunt: In flumine publico, inve ripa ejus facere, aut in id flumen ripamve ejus immittere; quo aliter aqua fluat, quam priore æstate fluxit; veto. *l. un. pr. D. h. t.*

§. 3. Quo Interdicto prospexit Prætor, ne derivationibus minus concessis flumina exarescant, vel mutatus alveus vicinis injuriam aliquam afferat. *l. un.* §. 1. *D. h. t.*

§. 4. Ait Prætor, In flumine publico; sive navigabile sit, sive non sit. *l. un.* §. 2. *D. h. t.*

§. 5. Inve ripa ejus facere, aut in id flumen ripamve ejus immittere, quo aliter aqua fluat; non enim omnis, qui immisit, vel qui fecit, tenetur, sed qui, cum jus non haberet, faciendo vel immittendo efficit, ut *aliter aqua fluat,* i. e. aquæ cursus mutetur, dum depressior vel arctior

ctior fiat aqua, cum incommodo accolentium. *l. un.* §. 3. *& seqq. D. h. t.*

§. 6. QUAM PRIORE ÆSTATE FLUXIT. *Æstas* ad Æquinoctium autumnale refertur. *l. un.* §. 8. *D. h. t.* add. *l.* 1. §. 32. *D. de aq. quot.* & infr. *ad d. t.* §. 13.

§. 7. *Æstatis* autem facit mentionem Prætor, quia semper certior est naturalis cursus fluminis æstate potius, quam hyeme: & quidem *prioris*, quia istius æstatis fluxus indubitatior est. *l. un.* §. 8. *D. h. t.*

§. 8. *Restitutorium* vero ita habet: QUOD IN FLUMINE PUBLICO, RIPAVE EJUS FACTUM: SIVE QUID IN FLUMEN RIPAMVE EJUS IMMISSUM HABES; SI OB ID ALITER AQUA FLUIT, ATQUE UTI PRIORE ÆSTATE FLUXIT; RESTITUAS. *l. un.* §. 11. *D. h. t.*

§. 9. Quod ut & superius populare est; *l. un.* §. 9. *D. h. t.* & non tantum contra eum competit, qui factum vel immissum habet, sed & cujus dolo malo factum est, quo minus haberet. *l. un.* §. *ult. D. h. t.*

TITUL. XIV.

UT IN FLUMINE PUBLICO NAVIGARE LICEAT.

§. 1. VIII. *Interdictum*, *Ut in flumine publico navigare liceat;* de quo Prætor ita edixit: QUO MINUS ILLI IN FLUMINE PUBLICO NAVEM, RATEM AGERE; QUOVE MINUS PER RIPAM ONERARE, EXONERARE LICEAT; VIM FIERI VETO. ITEM, UT PER LACUM, FOSSAM, STAGNUM PUBLICUM NAVIGARE LICEAT; INTERDICAM. *l. un. pr. D. h. t.*

§. 2. Quo *Interdicto* prospicitur, ne quis in flumine publico navigare prohibeatur, sicuti enim ei, qui via publica uti prohibetur, *Interdictum* supra propositum est, ita hoc quoque proponendum Prætor putavit. *l. un.* §. 1. *D. h. t.*

§. 3.

§. 3. *Lacus* autem eſt, *quod perpetuam habet aquam.* *l. un.* §. 3. *D. h. t.*

§. 4. *Stagnum, quod temporalem continet aquam ibi ſtagnantem;* quæ quidem aqua plerumque hyeme cogitur. *l. un.* §. 4. *D. h. t.*

§. 5. *Foſſa* vero, *receptaculum aquæ manu factum.* *l. un.* §. 5. *D. h. t.*

§. 6. Quod & ad Publicanos, qui *lacum* vel *ſtagnum* conduxerunt, ſi piſcari prohibeantur, extenditur. *l. un.* §. 7. *D. h. t.*

Titul. XV.

De Ripa Munienda.

§. 1. IX. *Interdictum de Ripa munienda;* quod ita conceptum eſt: Quo minus illi in flumine publico, ripave ejus opus facere, ripæ, agrive, qui circa ripam est, tuendi causa, liceat; dum ne ob id navigatio deterior fiat: si tibi damni infecti in annos decem, viri boni arbitratu, vel cautum, vel satisdatum est; aut per illum non stat, quo minus viri boni arbitratu caveatur, vel satisdetur; vim fieri veto. *l. un. pr. D. h. t.*

§. 2. Quod *Interdictum* ſummam rationem habet; Ripas enim fluminum publicorum reficere, munire, utiliſſimum eſt. Sicuti igitur *de Via Publica reficienda* Interdictum propoſitum eſt, ita etiam *de Ripa fluminis munienda* proponendum fuit. *l. un.* §. 1. *D. h. t.*

§. 3. Licet autem *de Ripa lacus, foſſæ, ſtagni, munienda*, nihil nominatim Prætor caveat, idem tamen in ea etiam obſervandum eſt. *d. l. un.* §. *ult.*

Titul.

Titul. XVI.

De Vi, Et De Vi Armata.

C. VIII. 4. 5.

§. 1. *Interdicta*, quæ ad *Res privatas* pertinent, vel ratione *Rerum Immobilium* locum habent, vel *Jurium* seu *Incorporalium*, vel *Mobilium*.

§. 2. Ratione *Rerum Immobilium* competit I. *Interdictum De Vi*, *h. t. l.* 17. *D. de A. v. A. poss.* seu *Unde Vi*, *l.* 1. §. 42. *l.* 5. *l.* 6. *l.* 12. *l.* 16. *l.* 18. *D. h. t.* §. 6. *I. de interdict.*

§. 3. De quo Prætor sic edixit: Unde tu illum vi dejecisti, aut familia tua dejecit; de eo, quæque ille tunc ibi habuit, tantummodo intra annum; post annum de eo, quod ad eum, qui vi dejecit, pervenerit, judicium dabo. *l.* 1. *pr.* *D. h. t.* add. Cic. *pro Cæcin. c.* 19.

§. 4. Ait Prætor, Unde; v. Cic. pro *Cæcin. c.* 30. 31. i. e. ex quo fundo, aliave qua re immobili, *l.* 1. §. 3. 4. 5. 8. *D. h. t.* vel quæ pro immobili habetur. *l.* 9. §. 1. *D. h. t.* Ad res mobiles enim hoc *Interdictum* non pertinet, de quibus vel *Actio Furti*, vel *Vi bonorum raptorum* competit. *l.* 1. §. 6. 7. *D. h. t.*

§. 5. Tu illum vi dejecisti; hoc enim *Interdictum* non ad omnem vim pertinet, verum ad eos tantum, qui de possessione dejiciuntur. *l.* 1. §. 3. *D. h. t.*

§. 6. *Dejici* autem dicitur is, qui possidet: sive civiliter, sive naturaliter, *l.* 1. §. 9. 10. 26. *D. h. t.* sive animo, sive corpore, *l.* 1. §. 22. 24. *D. h. t.* sive juste, sive injuste possideat. *l.* 1. §. 30. *D. h. t.* §. 6. *I. de interdict.*

§. 7.

§. 7. *Dejicere* vero videtur non tantum, qui ipse fecit, sed & qui mandavit, vel jussit, ut aliquis dejiceretur; parvi enim referre visum est, suis manibus quis dejiciat, an vero per alium. *l.* 1. §. 12. *D. h. t. l.* 152. §. 1. *D. de R. J.*

§. 8. Quo casu, si quidem verus Procurator dejecerit, cum utrolibet, tum Domino, tum Procuratore, agi potest: sed si falsus Procurator id commiserit, cum eo solo agendum est. *l.* 1. §. 13. *D. h. t.*

§. 9. Sed & si quis, quod alius dejecit, ratum habuit, dejecisse videtur, & *Interdicto* tenetur; quia ratihabitio etiam in maleficio mandato comparatur. *l.* 1. §. 14. *D. h. t. l.* 152. *D. de R. J.*

§. 10. Aut familia tua dejecit; cum scil. non jussisti: si enim Dominus jusserit, ipse dejecisse censetur. *l.* 1. §. 15. *D. h. t.*

§. 11. *Familiæ* autem appellatio servos continet, eosque, qui loco servorum habentur: *l.* 1. §. 16. 18. *D. h. t.* sive plures, sive unus tantum dejecerit. *l.* 1. §. 17. *D. h. t.* Cic. *pro Cæcin. c.* 19. 20.

§. 12. De eo, quæque ille tunc ibi habuit; non enim solum possessio fundi vel ædium restituenda, sed & omnes res mobiles, quæ ibi fuerunt: non solum, quæ propriæ ipsius fuerunt, verum etiam, si quæ apud eum depositæ, vel ei commodatæ, vel pignoratæ, quarumque usum, vel usumfructum, vel custodiam habuit. *l.* 1. §. 32. 33. *l.* 19. *D. h. t.*

§. 13. Rectissime autem Prætor addidit, Tunc ibi habuit; *Tunc* sic accipimus, cum dejiceretur. Et ideo, & si quid postea desiit illic esse, dicendum erit, in *Interdictum* venire: ut &, si homines, vel pecora demortua sint post dejectionem, *Interdicto* locus sit. *l.* 1. §. 34. 35. 36. *D. h. t.*

§. 14. Ibi vero ait Prætor, ne quis, & quæ illic non habuit, complectatur. *l.* 1. §. 37. *D. h. t.*

§. 15.

§. 15. Plane τὸ *Ibi* non ad angulum referendum, vel locum, in quo fuerit, cum dejiceretur, verum etiam ad omnem partem poſſeſſionis, qua quis caruit, cum dejiceretur. *l.* 1. §. 38. *D. h. t.*

§. 16. Tantummodo intra annum; ſcil. utilem. *l.* 1. §. 39. *D. h. t.*

§. 17. Post annum de eo, quod ad eum, qui vi dejecit, pervenerit, Judicium dabo. Quod enim pervenit, ſemper reſtituendum eſt. v. *l.* 1. §. 15. 19. *l.* 3. §. 12. *D. h. t.*

§. 18. Idque nunc procedit, ſive vis ſit *Privata* ſeu *ſimplex*, ſive *Armata*; licet de ea olim ſeparatum Edictum fuerit propoſitum, quod ita conceptum videtur: *Unde tu, aut familia tua, aut procurator tuus, hominibus coactis armatisque eum dejeciſti, reſtituas.* Cic. *pro Cæcin. c.* 19. 20. 21. 22. 30. arg. *l.* 3. *pr.* §. 2. & *ſeqq. D. h. t.*

§. 19. *Arma* autem non tantum ſunt gladii, haſtæ, & frameæ ſeu rompheæ, ſed & omnia tela, hoc eſt fuſtes, lapides, & ſimilia. *l.* 3. §. 2. *D. h. t.* §. 6. *l. de interdict.* §. 5. *l. de publ. jud. l.* 9. *D. ad Leg. Jul. de vi publ. l.* 41. *D. de V. S.*

§. 20. Eſt itaque *Interdictum Unde Vi* (a prioribus verbis Edicti ſic appellatum) *in perſonam*, arg. *l.* 1. *pr.* §. 3. *D. h. t. Recuperandæ poſſeſſionis;* §. 6. *I. de interdict. Quod datur ei, qui poſſedit, & per vim de poſſeſſione dejectus eſt, l.* 1. §. 3. 23. 26. 45. *D. h. t. ejusque heredi*; *l.* 1. §. 44. *D. h. t. Contra eum, qui dejecit, ſive per ſe, ſive per alium; l.* 1. §. 12. *D. h. t. Ad reſtituendam poſſeſſionem vi ablatam, omniaque quæ tempore dejectionis ibi fuerunt, l.* 1. §. 32. *D. h. t. una cum fructibus omnique utilitate, d. l.* 1. §. 40. 41. *nec non ad damnum dejectione datum reſarciendum, & id quod intereſt. l.* 1. §. 31. *l.* 6. *D. h. t.*

§. 21.

§. 21. Non datur Procuratori, vel colono; *l.* 1. §. 22. *l. f. D. h. t.* neque Liberis, vel Libertis, contra Parentes, vel Patronos: nisi vis sit armata. *l.* 1. §. 43. *D. h. t.*

§. 22. Non etiam contra heredes, nisi in quantum ad eos pervenit, dolove malo eorum factum est, quo minus perveniret. *l.* 1. §. *ult. l.* 2. *D. h. t. l.* 2. *C. h. t.*

§. 23. Nec denique contra eum, qui in continenti dejicientem rursus dejecit; *l.* 3. §. 9. *D. h. t.* quia secundum Jus Naturæ, vim vi, arma armis, repellere licet. *l.* 1. §. 27. *D. h. t. l.* 3. *D. de J. & J. l.* 45. §. 4. *D. ad L. Aquil.*

§. 24. Plane contra vim facientes non tantum *Interdictum* hoc competit, sed & aliæ pœnæ constitutæ sunt. Si quis enim rem suam per vim occupaverit, dominio ejus privatur; si alienam, post ejus restitutionem etiam æstimationem rei vim passo dare compellitur. Incidit etiam in *Legem Juliam de Vi Publica*, vel *Privata*, prout vis simplex vel armata illata est. §. 6. *I. de interdict. l.* 1. §. 2. *D. h. t. l.* 5. *l.* 7. *C. h. t. t. t. D. & C. ad L. Jul. de vi publ. & de vi privat.*

§. 25. Similia autem huic *Interdicto* sunt *Remedia l.* 7. *l. ult. C. unde vi. l. f. C. de acq. poss. c.* 18. *X. de rest. spol.* sed omnium optimum est *Remedium C. Redintegranda*. 3. *Caus.* 3. *Q.* 1. quod datur de omni re, sive mobili, sive immobili, quocunque modo injuste ablata, adversus quemcunque possessorem, licet non spoliaverit, nec spolii conscius fuerit, ad restituendum.

TITUL.

Titul. XVII.

Uti Possidetis.

C. VIII. 6.

§. 1. II. *Interdictum Uti possidetis;* v. *l.* 1. §. 4. 6. *D. h. t.* de quo Prætor ait: Uti eas ædes, quibus de agitur, nec vi, nec clam, nec precario, alter ab altero possidetis; quo minus ita possideatis, vim fieri veto. De cloacis hoc Interdictum non dabo. Neque pluris, quam quanti res erit, intra annum, quo primum experiundi potestas fuerit, agere permittam. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 2. Est autem hoc *Interdictum in Rem*, arg. *l.* 2. *D. h. t. l.* 3. §. 12. *D. ad exhib.* junct. *l.* 1. *D. eod. l.* 5 §. 1. *D. ad L. Jul. de vi publ. l.* 1. §. 1. *in f.* §. 2. *D. de superfic. Retinendæ possessionis*, *l.* 1. §. 4. *D. h. t.* §. 4. *I. de interdict. Duplex; d. l.* 1. §. 1. *D. h. t. Quod datur possessori rei immobilis*, *l.* 1. §. 1. 3. *D. h. t.* §. 4. *I. de interdict. qui nec vi, nec clam, nec precario, tempore litis contestatæ ab altero possidet; l.* 1. §. 6. 9. *D. h. t.* §. 4. *I. de interdict. Contra turbantem; l.* 1. §. 4. *l.* 3. §. 2. *& seqq. D. h. t. Ad id quanti res est*, i. e. quanti interest possessionem retinere, *l.* 3 §. *ult. D. h. t.* nec non, *ut caveat, eum in posterum turbatum non iri.* arg. *l. un. C. h. t. l.* 7. *l.* 12. *D. si serv. vind.*

§. 3. Quod si ambo possideant, neuter vincet; *l.* 3. *pr. D. h. t.* si vero probationes sint ancipites, & par utriusque causa, pro possessore judicandum, contra eum, qui prior ad judicium provocavit. *l.* 128. *pr. D. de R. J.*

§. 4. Ad possessionem rerum mobilium hoc *Inter-*

terdictum non pertinet; §. 4. *I. de Interdict.* ad quasi possessionem autem rerum incorporalium, veluti servitutum, etiam extenditur. *l. ult. D. h. t. l.* 8. §. 5. *in f. D. si serv. vind.*

Titul. XVIII.

De Superficiebus.

§. 1. III. *Interdictum de Superficiebus;* de quo Prætor sic edixit: Uti, ex lege locationis sive conductionis, superficie, qua de agitur, nec vi, nec clam, nec precario, alter ab altero fruemini; quo minus fruamini, vim fieri veto. Si qua alia actio de superficie postulabitur, causa cognita dabo. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 2. Proponit itaque hic Prætor de *Superficie Interdictum* similiter *duplex*, exemplo *Interdicti Uti possidetis;* omnia enim, quæ in *Uti possidetis Interdicto* servantur, hic quoque servabuntur. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

§. 3. Est autem *Superficies, omne, quicquid in alieno solo supra faciem terræ ædificatum, vel positum est.* Caj. *Inst. L.* II. *T.* I. §. 4. *l.* 2. *D. h. t. l.* 13. *D. de S. P. R. l.* 23. *pr. D. de usucap. l.* 71. *D. de usufr.*

§. 4. Cum vero *Superficiarius* etiam jus in re consequatur dominio proximum, *l.* 73. §. 1. *l.* 74. *l.* 75. *D. de R. V. l.* 19. *pr. D. de damn. inf.* non tantum ei hoc *Interdictum*, sed & *Actio in rem*, seu *Utilis rei vindicatio*, competit. *l.* 1. §. 3. 6. *D. h. t.*

Titul.

Titul. XIX.

De Itinere, Actuque Privato.

§. 1. Ad *Jura* & *Res Incorporales* pertinet I. *Interdictum de Itinere, Actuque privato;* de quo Prætor duplex Edictum proposuit, quorum *prius* ita conceptum est: Quo Itinere, Actuque Privato, quo de agitur, vel via, hoc anno, nec vi, nec clam, nec precario, ab illo usus es; quo minus ita utaris, vim fieri veto. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 2. Est hoc *Interdictum Prohibitorium*, pertinens ad tuendas servitutes rusticas. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 3. Quo Prætor non inquirit, utrum habuerit jure servitutem impositam, sed hoc tantum, an Itinere Actuque hoc anno usus sit non vi, non clam, non precario; & tuetur eum, licet eo tempore, quo *Interdictum* redditur, usus non sit: si modo eo anno (qui ex die Interdicti retrorsum computatur) usus est vel modico tempore, i. e. non minus quam triginta diebus. *l.* 1. §. 2. 3. *D. h. t.*

§. 4. *Alterum* vero ita habet: Quo Itinere, Actuque, hoc anno, non vi, non clam, non precario, ab alio usus es; quo minus id Iter, Actumque, ut tibi jus esset, reficias; vim fieri veto. Qui hoc Interdicto uti volet, is adversario damni infecti, quod per ejus vitium datum sit, caveat. *l.* 3. §. 11. *D. h. t.*

§. 5. Quod *Interdictum* proponere Utilitas suasit, quia nemo Itinere vel Actu commode uti potest, nisi & reficere possit; *l.* 1. §. 12. *D. h. t.* & a superiori distat: quod *Illo* quidem *Interdicto* omnes uti possunt, qui hoc anno usi sunt; *Hoc* autem *Interdicto* is

demum uti poteſt, qui hoc anno uſus eſt, & jus ſibi eſſe reficiendi docet. *l.* 3. §. 13. *D. h. t.*

§. 6. Jus autem reficiendi ei competit, cui ſervitus debetur. *d. l.* 3. §. 13.

§. 7. *Reficere* vero ſic accipimus, ad priſtinam formam Iter & Actum reducere; hoc eſt, ne quis dilatet aut producat, aut deprimat, aut exaggeret. *l.* 3. §. 15. *D. h. t.* add. ſupr. *ad t. de via publ. & itin. publ. refic.* §. 1. 2. & infr. *ad t. de riv.* §. 7.

§. 8. Veteres etiam nominatim adjiciebant, *Ut ea quoque, quæ ad refectionem utilia eſſent, adportanti vis non fieret;* quod ſupervacuum eſt: quoniam, qui adportari non patitur ea, ſine quibus refici iter non poſſit, vim facere videtur, quo minus reficiatur. *l.* 4. *pr. D. h. t.*

TITUL. XX.

DE AQUA QUOTIDIANA, ET ÆSTIVA.

§. 1. II. *Interdictum de Aqua & Aquæductu*, cujus *tria* hic exhibentur *Capita.*

§. 2. *Primo capite* Prætor ait: UTI HOC ANNO AQUAM, QUA DE AGITUR, NON VI, NON CLAM, NON PRECARIO AB ILLO DUXISTI; QUO MINUS ITA DUCAS, VIM FIERI VETO. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 3. Quod *Interdictum Prohibitorium*, & interdum *Reſtitutorium* eſt; & pertinet ad aquam *Quotidianam.* *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 4. *Quotidiana* autem aqua non illa eſt, quæ quotidie ducitur, ſed ea, *qua quis quotidie poſſet uti, ſi vellet.* *l.* 1. §. 2. 3. 4. *D. h. t.*

§. 5. Pertinet etiam hoc *Interdictum* ad eam tantum aquam, quæ perennis eſt, quæque duci poteſt, & a *capite* ducitur. *l.* 1. §. 5. 6. 7. *D. h. t.*

§. 6.

§. 6. *Caput* vero *aquæ* illud eſt, *unde aqua naſcitur;* ſi ex fonte naſcatur, ipſe fons, ſi ex flumine vel ex lacu, prima incilia vel principia foſſarum, quibus aquæ, ex flumine vel ex lacu, in primum rivum communem pelli ſolent. *l.* 1. §. 8. *D. h. t.*

§. 7. *Datur* hoc *Interdictum ei*, qui aquam hoc anno vel uno die, vel nocte, non vi, non clam, non precario duxit, licet jus ducendi non habeat, dummodo jure ducere ſe putaverit. *l.* 1. §. 4. 9. 10. 19. *D. h. t.*

§. 8. *Adverſus eum*, qui prohibet me aquam ducere; ſive dominium fundi habeat, ſive non habeat. *l.* 1. §. 25. *D. h. t.*

§. 9. *Ne* quid in fundo faciat, ferat, ſuccidat, putet, ædificet, qua ex re ea aqua, quam alter hoc anno per fundum ejus ſine vitio duxit, inquinetur, vitietur, corrumpatur, deteriorve fiat. *l.* 1. §. 27. *D. h. t.*

§. 10. *Secundo Capite* inquit Prætor: Uti priore æstate aquam, qua de agitur, nec vi, nec clam, nec precario, ab illo duxisti; quo minus ita ducas, vim fieri veto. Inter heredes, emtores, et bonorum Possessores interdicam. *l.* 1. §. 29. *D. h. t.*

§. 11. Quod Interdictum de *Aqua Æſtiva* proponitur. *l.* 1. §. 30. *D. h. t.*

§. 12. Eſt autem *Aqua Æſtiva*, *qua quis æſtate maxime utitur. l.* 1. §. 3. 4. *D. h. t.*

§. 13. *Æſtatem* vero incipere ſic peritiores tradiderunt, ab æquinoctio verno, & finiri æquinoctio autumnali: *l.* 1. §. 32. *D. h. t.* v. ſupr. *ad t. ne quid in flum. publ.* §. 6.

§. 14. Non tamen de qualicunque æſtate hic interdicit Prætor, ſed tantum *de priore;* nec immerito: nam quia hyeme non utitur, referre ſe non ad præſentem æſtatem, ſed ad priorem debuit. *l.* 1. §. 31. *D. h. t.*

§. 15. Subjecit Prætor, INTER HEREDES, ET EMTORES, ET BONORUM POSSESSORES INTERDICAM. Hæc verba non solum ad *æstivam aquam*, verum etiam ad *quotidianam* quoque referenda esse sciendum est. Nam sicuti de *Itinere Actuque* & successoribus dantur Interdicta, & emtori, ita hæc quoque danda Prætor putavit. *l.* 1. §. 37. *D. h. t.*

§. 16. *Tertio* vero *capite* Prætor ita edixit: QUO EX CASTELLO ILLI AQUAM DUCERE, AB EO, CUI EJUS REI JUS FUIT, PERMISSUM EST; QUO MINUS ITA, UTI PERMISSUM EST, DUCAT, VIM FIERI VETO. QUANDOQUE DE OPERE FACIENDO INTERDICTUM ERIT, DAMNI INFECTI CAVERI JUBEBO. *l.* 1. §. 38. *D. h. t.*

§. 17. Quod *Interdictum* necessario propositum est. Nam cum superiora Interdicta ad eos pertinent, qui a *capite* ducunt, vel imposita servitute, vel quia putant impositam; æquissimum visum est, ei quoque, qui *ex Castello* ducit, *Interdictum* dari, i. e. *ex eo receptaculo, quod aquam publicam suscipit. l.* 1. §. 39. *D. h. t. l.* 78. *pr. D. de contr. emt. l.* 2. *D. comm. præd.*

§. 18. Et ei soli competit, cui *ex castello* aquam ducere Princeps permisit. *l.* 1. §. 40. 42. *D. h. t.*

TITUL. XXI.

DE RIVIS.

§. 1. III. *Interdictum de Rivis;* de quo Prætor tale Edictum proposuit: RIVOS, SPECUS, SEPTA REFICERE, PURGARE, AQUÆ DUCENDÆ CAUSA, QUO MINUS LICEAT ILLI; DUM NE ALITER AQUAM DUCAT, QUAM UTI PRIORE ÆSTATE NON VI, NON CLAM, NON PRECARIO A TE DUXIT; VIM FIERI VETO. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 2. Hoc *Interdictum* utilissimum est: nam nisi permittatur alicui reficere, alia ratione usu incommodabitur. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 3. Ait ergo Prætor, Rivos, specus; *Rivus* est *locus per longitudinem depressus, quo aqua decurrat:* cui nomen est ἀπὸ τȣ̃ ῥεῖν i. e. a fluendo. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

§. 4. *Specus* autem est *locus, ex quo despicitur. l.* 1. §. 3. *D. h. t.*

§. 5. *Septa* sunt, *quæ ad incile opponuntur, aquæ derivandæ compellendæve ex flumine causa;* sive ea lignea sunt, sive lapidea, sive qualibet alia materia sunt, ad continendam, transmittendamque aquam excogitata. *l.* 1. §. 4. *D. h. t.*

§. 6. *Incile* autem est *locus depressus ad latus fluminis;* ex eo dictus, quod *incidatur:* inciditur enim vel lapis, vel terra, unde primum aqua ex flumine agi possit. Sed & *fossæ* & *putei* hoc Interdicto continentur. *l.* 1. §. 5. *D. h. t.*

§. 7. Deinde ait Prætor, Reficere, purgare; *Reficere* est, *quod corruptum est in pristinum statum restaurare.* Ut verbo *reficiendi* tegere, substruere, sarcire, ædificare, item advehere, adportareque ea, quæ ad eandem rem opus essent, contineantur. *l.* 1. §. 6. *D. h. t. l.* 1. §. 1. *D. de via publ. & itin. publ. refic.*

§. 8. *Purgare* vero, *ad libramentum proprium redigere, sublato eo, quod usum rivi impedit. d. l.* 1. §. 1. *l.* 1. §. 7. *D. h. t.*

§. 9. Porro inquit, Aquæ ducendæ causa; quia ei demum permittitur & reficere, & purgare rivum, qui aquæ ducendæ causa id facit. *l.* 1. §. 8. *D. h. t.*

§. 10. Competit autem hoc *Interdictum* non tantum ei, qui servitutem *Aquæ ductus* habet, sed & ei,

ei, qui jus aquæ ducendæ non habet; ſi modo aut priore æſtate, aut eodem anno, aquam duxerit: cum ſufficiat non vi, non clam, non precario duxiſſe. *l.* 1. §. 9. *l. f. D. h. t.*

§. 11. Et in genere ſciendum, dari hoc *Interdictum* iisdem perſonis, & in easdem, quibus, & in quas, *de Aqua* Interdicta redduntur. *l.* 3. §. 7. *D. h. t.*

TITUL. XXII.

DE FONTE.

§. 1. IV. *Interdictum de Fonte*, de quo Prætor duplex Edictum propoſuit.

§. 2. Quorum *prius* ita habet: UTI DE EO FONTE, QUO DE AGITUR, HOC ANNO AQUA NEC VI, NEC CLAM, NEC PRECARIO, AB ILLO USUS ES; QUO MINUS ITA UTARIS, VIM FIERI VETO. DE LACU, PUTEO, PISCINA ITEM INTERDICAM. *l. un. pr. D. h. t.*

§. 3. Quod *Interdictum* proponitur ei, qui aqua fontana uti prohibetur: ſervitutes enim non tantum *Aquæ ducendæ* eſſe ſolent, verum etiam *hauriendæ;* & ſicut diſcretæ ſunt ſervitutes *Ductus aquæ*, & *Hauſtus aquæ*, ita Interdicta quoque ſeparatim redduntur. *l. un.* §. 1. *D. h. t.*

§. 4. Et tum locum habet, *ſi quis aqua uti prohibeatur*, hoc eſt, ſive haurire prohibeatur, ſive etiam pecus ad aquam appellere. *l. un.* §. 2. *D. h. t.*

§. 5. *Alterum* vero ita conceptum eſt: QUO MINUS FONTEM, QUO DE AGITUR, PURGES, REFICIAS, UT AQUAM COERCERE, UTIQUE EA POSSIS; DUM NE ALITER UTARIS, ATQUE UTI HOC ANNO NON VI, NON CLAM, NON PRECARIO AB ILLO USUS ES; VIM FIERI VETO. *l. un.* §. 6. *D. h. t.*

§. 6.

§. 6. Quod *Interdictum* eandem habet utilitatem, quam habet *Interdictum de Rivis reficiendis;* nisi enim purgare & reficere fontem licuerit, nullus usus ejus erit. *l.* 1. §. 7. *D. h. t.*

§. 7. *Coërcere* autem *aquam* est, continere sic, ne diffluat vel dilabatur; dummodo non permittatur cui novas quærere vel aperire; hic enim innovat aliquid, præter id, quam præcedenti anno usus est. *l.* 1. §. 9. *D. h. t.*

Titul. XXIII.

De Cloacis.

§. 1. V. I*nterdictum de Cloacis;* de quo Prætor similiter duplex Edictum proposuit, *Prohibitorium* scil. & *Restitutorium. l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 2. *Prohibitorium* ita habet: Quo minus illi cloacam, quæ ex ædibus ejus in tuas pertinet, qua de agitur, purgare, reficere liceat, vim fieri veto. Damni infecti, quod operis vitio factum sit, caveri jubebo. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 3. Quod, ut & sequens, ad salubritatem civitatum & tutelam pertinet. Nam & cœlum pestilens, & ruinas minantur immunditiæ cloacarum, si non reficiantur. *l.* 1. §. 2. 7. *D. h. t.*

§. 4. Est autem hoc *Interdictum* propositum *de Cloacis privatis.* Publicæ enim cloacæ publicam curam merentur. *l.* 1. §. 3. *D. h. t.*

§. 5. *Cloaca* autem est *locus cavus, per quem colluvies quædam fluat;* ut & tubus, & fistula ejus appellatione contineatur. *l.* 1. §. 4. 6. *D. h. t.*

§. 6. Ait Prætor, Quæ ex ædibus ejus in tuas pertinet; *Ædes* hic accipere debes pro omni ædi-

 ficio,

ficio, hoc eſt, ex ædificio ejus in tuum ædificium. Hoc amplius huic *Interdicto* locus eſt, & ſi area ab utralibet parte ædium ſit; & ſi forte cloaca ex urbano ædificio in proximum agrum ducta ſit. *l.* 1. §. 8. *D. h. t.*

§. 7. *Pertinet* vero ſignificat dirigitur, extenditur, pervenit. *l.* 1. §. 10. *D. h. t.*

§. 8. Sed & damni infecti cautionem pollicetur Prætor, ſi quid operis vitio factum ſit; nam ſicuti reficere cloacas & purgare permittendum fuit, ita dicendum, ne damnum ædibus alienis detur. *l.* 1. §. 14. *D. h. t.*

§. 9. *Reſtitutorii* vero verba hæc ſunt: QUOD IN CLOACA PUBLICA FACTUM, SIVE IMMISSUM HABES; QUO USUS EJUS DETERIOR SIT, FIAT; RESTITUAS. ITEM NE QUID FIAT, IMMITTATURVE, INTERDICAM. *l.* 1. §. 15. *D. h. t.*

§. 10. Quod *Interdictum* ad Publicas cloacas pertinet, ne quid in eas immittatur vel fiat, quo uſus earum deterior fiat. *l.* 1. §. *ult. D. h. t.*

TITUL. XXIV.

QUOD VI AUT CLAM.

§. 1. VI. Interdictum Generale *Quod vi aut clam;* de quo Prætor ait: QUOD VI AUT CLAM FACTUM EST, QUA DE RE AGITUR, ID, CUM EXPERIENDI POTESTAS EST, RESTITUAS. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 2. Eſt hoc *Interdictum Reſtitutorium,* & per hoc occurſum eſt calliditati eorum, qui vi aut clam quædam moliuntur: jubentur enim ea reſtituere. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 3. Et parvi refert, utrum jus habuerit faciendi, an

an non. Sive enim jus habuit, sive non, tamen tenetur *Interdicto:* tueri enim jus suum debuit, non injuriam comminisci. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

§. 4. Pertinet autem hoc *Interdictum* ad ea tantum opera, quæ *in solo vi aut clam fiunt. l.* 1. §. 4. *l.* 7. §. 5. *l.* 20. §. 4. *D. h. t.*

§. 5. *Vi factum* videtur, si quis per vim, vel contra quam prohiberetur fecerit. *l.* 1. §. 5. *& seqq. l.* 3. §. 1. *l.* 20. *pr.* §. 1. *D. h. t.* Sive alter per se prohibuerit, sive per alium. *l.* 3. *pr. D. h. t.*

§. 6. *Clam vero facere* videtur, qui celavit adversarium, neque ei denunciavit, si modo timuit ejus controversiam, aut timere debuit. Ne meliores sint stulti, quam periti. *l.* 3. §. 7. *ult. l.* 4. *D. h. t.* add. *l.* 6. *D. de acq. vel am. poss.*

§. 7. *Datur* hoc *Interdictum*, non tantum Dominis, sed & omnibus iis, quorum interest opus non fieri, *l.* 11. §. 10. 14. *l.* 13. *l.* 16. *D. h. t.* eorumque heredibus. *l.* 13. §. 5. *D. h. t.*

§. 8. *Contra eos*, qui vi vel clam in alieno opus fecerunt, sive per se, sive per alios; *l.* 5. §. 8. *D. l.* 6. *D. h. t.* omnesque operis possessores. *l.* 15. *pr. D. h. t.*

§. 9. Non etiam contra heredes, cæterosque successores, nisi in id, quod ad eos pervenit. *l.* 15. §. 3. *D. h. t.*

§. 10. *Ad opus factum restituendum*, & id quod interest; si quidem possessor ipse fecerit: *l.* 15. §. 7. *l.* 16. §. 2. *D. h. t.* si vero non fecerit, ad patientiam tollendi operis præstandam. *d. l.* 16. §. 2.

§. 11. *Cessat* vero *hoc Interdictum* I. Si Actor opus fieri permiserit. *l.* 3. §. 2. *D. h. t.*

II. Si Actor prius vi vel clam fecerit. *l.* 7. §. 3. *l. ult.* §. 2. *D. h. t.*

III. Si quid incendii arcendi causa justo metu factum sit. *l.* 7. §. 4. *D. h. t.* junct. *l.* 49. §. 1. *D. ad L. Aquil.*

IV. Si

IV. Si quid agri colendi caufa factum fit. *l.* 7. §. 7. *D. h. t.*

V. Si annus præterlapfus fit. *l.* 15. §. 3. 4. *D. h. t.*

VI. Si fine opere aliquid factum fit. *l. ult.* §. 3. *D. h. t.*

VII. Si *Remiffio* novi operis nunciationis facta fit. *l.* 7. §. 2. *D. h. t.* Quo cafu VII. *Interdictum de Remiffionibus* locum habet.

TITUL. XXV.

DE REMISSIONIBUS.

§. 1. Quod ita conceptum eft: QUOD JUS SIT ILLI PROHIBERE, NE SE INVITO FIAT: IN EO NUNCIATIO TENEAT. CÆTERUM NUNCIATIONEM MISSAM FACIO. *l. un. pr. D. h. t.*

§. 2. Fit autem a Prætore *Remiffio* novi operis nunciationis, fi nuncians jus & caufam nunciandi non habuerit, adeoque nunciatio non teneat. *l. un.* §. 2. *D. h. t.* v. fupr. *ad t. de O. N. N.* §. 37. *n.* IV.

TITUL. XXVI.

DE PRECARIO.

C. VIII. 9.

§. 1. VIII. *Interdictum de Precario;* quod ita habet: QUOD PRECARIO AB ILLO HABES, AUT DOLO MALO FECISTI, UT DESINERES HABERE, QUA DE RE AGITUR, ID ILLI RESTITUAS. *l.* 2. *pr. D. h. t.*

§. 2. *Interdictum hoc Reftitutorium* eft; *l.* 2. §. 1. *D. h. t.* & merito introductum, quia nulla eo nomine ordinaria erat Actio Civilis. *l.* 14. *D. h. t.*

§. 3. Naturalem autem in fe æquitatem habet; eft

eſt enim natura æquum, tamdiu te liberalitate mea uti, quamdiu ego velim, & ut poſſim revocare, cum mutavero voluntatem. *l.* 2. §. 2. *l.* 15. *pr. D. h. t.*

§. 4. Eſt enim *Precarium, quod precibus petenti utendum conceditur, tamdiu, quamdiu is, qui conceſſit, patitur. l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 5. Quod genus Liberalitatis ex Jure Gentium deſcendit. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 6. Et diſtat a *Donatione* eo, quod, qui donat, ſic dat ne recipiat; at qui precario concedit, ſic dat quaſi tunc recepturus, cum ſibi libuerit precarium ſolvere. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

§. 7. Nec non a *Commodato* eo, quod, qui commodat rem, *certo modo* gratis utendam concedit; *l.* 17. §. 3. *D. l.* 3. *C. commod.* licet in eo ſimile ſit *Commodato*, quod, qui commodat, rem ſic commodat, ut non faciat rem accipientis, ſed ut ei uti tantum re commodata permittat. *l.* 1. §. 3. *D. h. t.*

§. 8. *Precario dare poſſunt* Domini, aliique jus in re habentes; *l.* 18. *l.* 6. §. *ult. l.* 11. *D. h. t. l.* 35. §. 1. *D. de pign. act.* non ſolum præſentes, ſed & abſentes, per epiſtolam, vel per nuncium. *l.* 9. *D. h. t.*

§. 9. *Res qualescunque*, quæ ſunt in commercio, neque uſu conſumuntur; ſive corporales ſint, ſive incorporales, ſive mobiles, ſive immobiles. *l.* 2. §. *ult. l.* 3. *pr. l.* 4. *l.* 15. §. 2. *D. h. t.*

§. 10. Ita tamen, ut *Precarium* non ſit rei propriæ; *l.* 4. §. 3. *D. h. t. l.* 45. *pr. D. de R. J.* niſi res pignori obligata ſit: quo caſu rei ſuæ precarium conſiſtere poteſt. *l.* 6. §. 4. *l.* 11. *D. h. t.*

§. 11. Competit autem *Interdictum de Precario ei, a quo quis precario rogavit*, (licet non ſit dominus) *ejusque heredi; l.* 7. *l.* 8. *pr.* §. 1. *l.* 12. §. 1. *D. h. t.*

Con-

Contra eum, qui precario habet, (licet non rogaverit) *l.* 4. §. 2. *D. h. t. vel dolo fecit, ut desineret habere; l.* 8. §. 3. *D. h. t. Ad rem precario concessam cum omni causa restituendam, l.* 8. §. 4. *D. h. t. nec non ad præstandum dolum & latam culpam: l.* 8. §. 3. 6. *D. h. t.* post Interdictum vero etiam ad levissimam, & casum fortuitum. *d. l.* 8. §. 6.

§. 12. Neque tantum *Interdictum* conceditur, sed & *Actio Præscriptis verbis Extraordinaria* locum habet, quæ ex sola æquitate nascitur. *l.* 2. §. 2. *l.* 19. §. 2. *D. h. t.* v. supr. *ad t. de præscr. verb.* §. 5. Differt. N. V. *de Caus. Obl. C.* III. §. 12. *& seqq.*

Titul. XXVII.

De Arboribus Cædendis.

§. 1, IX. *Interdictum de Arboribus cædendis;* cujus duo sunt *Capita. l.* 1. §. *ult. D. h. t.*

§. 2. *Primo capite* ait Prætor: Quæ arbor ex ædibus tuis in ædes illius impendet, si per te stat, quo minus eam adimas; tunc, quo minus illi eam arborem adimere, sibique habere liceat, vim fieri veto. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 3. Quod *Interdictum Prohibitorium* est, *l.* 1. §. 1. *D. h. t.* & non tantum domino ædium datur, sed & omni ei, cujus interest, *l.* 1. §. 4. *D. h. t.* ad totam arborem, quæ ædibus impendet, si per vicinum stat, quo minus adimatur, exscindendam. *l.* 1. §. 2. 6. *D. h. t.*

§. 4. *Arboris* vero appellatione etiam vites continentur. *l.* 1. §. 3. *D. h. t. l.* 3. *pr. D. arb. furt. cæs.*

§. 5. *Secundum* vero caput ita habet: Quæ arbor ex agro tuo in agrum illius impendet, si per te stat, quo minus pedes quindecim a terra eam al-

ALTIUS COERCEAS; TUNC, QUO MINUS ILLI ITA COERCERE, LIGNAQUE SIBI HABERE LICEAT; VIM FIERI VETO. *l.* 1. §. 7. *D. h. t.*

§. 6. Quod & *Lex* XII. *Tab.* efficere voluit; & ideo constitutum, ne umbra arboris vicino Prædio noceret. *l.* 1. §. 8. *D. h. t.*

§. 7. Quod si vero arbor ex vicini fundo vento in tuum inclinata sit, ex *Lege* XII. *Tab.* de adimenda ea recte agere potes, jus ei non esse ita arborem habere. *l.* 2. *D. h. t.*

TITUL. XXVIII.

DE GLANDE LEGENDA.

§. 1. X. *Interdictum de Glande legenda;* de quo Prætor ita edixit: GLANDEM, QUÆ EX ILLIUS AGRO IN TUUM CADAT, QUO MINUS ILLI TERTIO QUOQUE DIE LEGERE, AUFERRE LICEAT; VIM FIERI VETO. *l. un. pr. D. h. t.*

§. 2. *Glandis* nomine autem omnes fructus continentur. *l. un.* §. 1. *D. h. t. l.* 236. §. 1. *D. de V. S.*

§. 3. Quod si vero quis glandem, ex arbore vicini in fundum suum cadentem, immisso pecore depascat, *Actione in factum* conveniri potest. *l.* 14. §. *ult. D. de P. V.*

TITUL. XXIX.

DE HOMINE LIBERO EXHIBENDO.

C. VIII. 8.

§. 1. XI. *Interdictum de Libero homine exhibendo;* de quo Prætor ait: QUEM LIBERUM DOLO MALO RETINES, EXHIBEAS. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 2.

§. 2. Quod *Interdictum* tuendæ libertatis causa proponitur; *l.* 1. §. 1. *D. h. t.* adeoque *omnibus* competit: quia nemo prohibendus est libertati favere. *l.* 3. §. 9. *D. h. t.*

§. 3. Et *contra eos* locum habet, qui liberum hominem dolo malo retinent; non etiam, si ex justa causa id fiat. *l.* 3. §. 2. 3. 4. 5. *l.* 4. §. 1. *D. h. t.*

§. 4. *Ad liberum hominem exhibendum*, i. e. in publicum producendum; *Exhibere* enim est in publicum producere, & videndi tangendique hominis facultatem præbere. *l.* 3. §. 8. *D. h. t.* add. *l.* 2. *D. ad exhib. l.* 3. §. 4. *D. de tab. exhib.* Vel litis æstimationem, & quidem sæpius præstandam, usque dum exhibeatur. *l.* 3. §. 13. *D. h. t.*

TITUL. XXX.

DE LIBERIS EXHIBENDIS, ITEM DUCENDIS.

C. VIII. 8.

§. 1. XII. *Interdictum de Liberis exhibendis*, item *ducendis.*

§. 2. *De Liberis exhibendis* Prætor ait: QUI QUÆVE IN POTESTATE LUCII TITII EST, SI IS EAVE APUD TE EST, DOLOVE MALO TUO FACTUM EST, QUO MINUS APUD TE ESSET; ITA EUM EAMVE EXHIBEAS. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 3. Quod *Interdictum* est *Exhibitorium*, *l.* 3. §. 1. *D. h. t.* eique competit, qui liberos in potestate habet; *l* 1. §. 1. *D. h. t.* contra eum, qui eos invitos retinet. *l. ult. D. h. t.*

§. 4. In quo *Interdicto* Prætor non admittit causam, cur apud eum sit, qui exhibere debet, quemadmodum in superiore Interdicto, sed omnimodo restituendum putavit. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

§. 5.

§. 5. Nisi I. Mater sit, quæ retinet, apud quam filius ex justa causa moratur. *l.* 1. §. 3. *l.* 3. §. 5. *D. h. t.*

II. Judicatum sit, eum in potestate non esse. *l.* 1. §. 4. *D. h. t.*

III. Filia nupta sit; de qua hoc *Interdictum* contra maritum non competit, ne bene concordantia matrimonia jure patriæ potestatis turbentur. *l.* 1. §. 5. *D. h. t. l.* 5. *C. de repud.* add. Genes. II. v. 24. Matth. XIX. v. 5. 6. Eph. V. v. 31.

§. 6. Imo ipse pater, de exhibenda ac ducenda Uxore, a Marito conveniri potest. *l.* 2. *D. l. ult. C. h. t. l.* 11. *C. de nupt.*

§. 7. De *Ducendis* vero *Liberis* Prætor ita edixit: Si Lucius Titius in potestate Lucii Titii est; quo minus eum Lucio Titio ducere liceat; vim fieri veto. *l.* 3. *pr. D. h. t.*

§. 8. Quod *Interdictum Prohibitorium* est, & ex iisdem causis, ex quibus Interdictum *de Liberis exhibendis* (quod hujus præparatorium est) competit. *l.* 3. §. 1. 2. *D. h. t.*

Titul. XXXI.

Utrubi.

§. 1. Ratione *Rerum Mobilium* vero datur I. *Interdictum Utrubi;* de quo Prætor ait: Utrubi hic homo, quo de agitur, majore parte hujusce anni fuit, quo minus is eum ducat; vim fieri veto. *l. un. pr. D. h. t.*

§. 2. Inter quod, & *Interdictum Uti possidetis,* olim magna erat differentia; Interdicto enim *Uti possidetis* is vincebat, qui Interdicti tempore possidebat; *Utrubi*, qui majore parte anni, nec vi, nec clam, nec precario, ab adversario possidebat. *l. un.* §. 1. *D. h. t.* Paul. *L.* V. *Sent. T.* VI. §. 1. Sed id postea muta-

 tum,

§. 15. Subjecit Prætor, Inter heredes, et emtores, et bonorum possessores interdicam. Hæc verba non solum ad *æstivam aquam*, verum etiam ad *quotidianam* quoque referenda esse sciendum est. Nam sicuti de *Itinere Actuque* & successoribus dantur Interdicta, & emtori, ita hæc quoque danda Prætor putavit. *l.* 1. §. 37. *D. h. t.*

§. 16. *Tertio* vero *capite* Prætor ita edixit: Quo ex castello illi aquam ducere, ab eo, cui ejus rei jus fuit, permissum est; quo minus ita, uti permissum est, ducat, vim fieri veto. Quandoque de opere faciendo interdictum erit, damni infecti caveri jubebo. *l.* 1. §. 38. *D. h. t.*

§. 17. Quod *Interdictum* necessario propositum est. Nam cum superiora Interdicta ad eos pertinent, qui a *capite* ducunt, vel imposita servitute, vel quia putant impositam; æquissimum visum est, ei quoque, qui *ex Castello* ducit, *Interdictum* dari, i. e. *ex eo receptaculo, quod aquam publicam suscipit. l.* 1. §. 39. *D. h. t. l.* 78. *pr. D. de contr. emt. l.* 2. *D. comm. præd.*

§. 18. Et ei soli competit, cui *ex castello* aquam ducere Princeps permisit. *l.* 1. §. 40. 42. *D. h. t.*

Titul. XXI.

De Rivis.

§. 1. III. *Interdictum de Rivis;* de quo Prætor tale Edictum proposuit: Rivos, specus, septa reficere, purgare, aquæ ducendæ causa, quo minus liceat illi; dum ne aliter aquam ducat, quam uti priore æstate non vi, non clam, non precario a te duxit; vim fieri veto. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 2.

§. 2. Hoc *Interdictum* utilissimum est: nam nisi permittatur alicui reficere, alia ratione usu incommodabitur. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 3. Ait ergo Prætor, Rivos, specus; *Rivus* est *locus per longitudinem depressus, quo aqua decurrat:* cui nomen est ἀπὸ τȣ̃ ῥεῖν i. e. a fluendo. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

§. 4. *Specus* autem est *locus, ex quo despicitur. l.* 1. §. 3. *D. h. t.*

§. 5. *Septa* sunt, *quæ ad incile opponuntur, aquæ derivandæ compellendæve ex flumine causa;* sive ea lignea sunt, sive lapidea, sive qualibet alia materia sunt, ad continendam, transmittendamque aquam excogitata. *l.* 1. §. 4. *D. h. t.*

§. 6. *Incile* autem est *locus depressus ad latus fluminis;* ex eo dictus, quod *incidatur:* inciditur enim vel lapis, vel terra, unde primum aqua ex flumine agi possit. Sed & *fossæ* & *putei* hoc Interdicto continentur. *l.* 1. §. 5. *D. h. t.*

§. 7. Deinde ait Prætor, Reficere, purgare; *Reficere* est, *quod corruptum est in pristinum statum restaurare.* Ut verbo *reficiendi* tegere, substruere, sarcire, ædificare, item advehere, adportareque ea, quæ ad eandem rem opus essent, contineantur. *l.* 1. §. 6. *D. h. t. l.* 1. §. 1. *D. de via publ. & itin. publ. refic.*

§. 8. *Purgare* vero, *ad libramentum proprium redigere, sublato eo, quod usum rivi impedit. d. l.* 1. §. 1. *l.* 1. §. 7. *D. h. t.*

§. 9. Porro inquit, Aquæ ducendæ causa; quia ei demum permittitur & reficere, & purgare rivum, qui aquæ ducendæ causa id facit. *l.* 1. §. 8. *D. h. t.*

§. 10. Competit autem hoc *Interdictum* non tantum ei, qui servitutem *Aquæ ductus* habet, sed &

 ei,

ei, qui jus aquæ ducendæ non habet; si modo aut priore æstate, aut eodem anno, aquam duxerit: cum sufficiat non vi, non clam, non precario duxisse. *l.* 1. §. 9. *l. f. D. h. t.*

§. 11. Et in genere sciendum, dari hoc *Interdictum* iisdem personis, & in easdem, quibus, & in quas, *de Aqua* Interdicta redduntur. *l.* 3. §. 7. *D. h. t.*

Titul. XXII.

De Fonte.

§. 1. IV. *Interdictum de Fonte*, de quo Prætor duplex Edictum proposuit.

§. 2. Quorum *prius* ita habet: Uti de eo fonte, quo de agitur, hoc anno aqua nec vi, nec clam, nec precario, ab illo usus es; quo minus ita utaris, vim fieri veto. De lacu, puteo, piscina item interdicam. *l. un. pr. D. h. t.*

§. 3. Quod *Interdictum* proponitur ei, qui aqua fontana uti prohibetur: servitutes enim non tantum *Aquæ ducendæ* esse solent, verum etiam *hauriendæ;* & sicut discretæ sunt servitutes *Ductus aquæ*, & *Haustus aquæ*, ita Interdicta quoque separatim redduntur. *l. un.* §. 1. *D. h. t.*

§. 4. Et tum locum habet, *si quis aqua uti prohibeatur*, hoc est, sive haurire prohibeatur, sive etiam pecus ad aquam appellere. *l. un.* §. 2. *D. h. t.*

§. 5. *Alterum* vero ita conceptum est: Quo minus fontem, quo de agitur, purges, reficias, ut aquam coercere, utique ea possis; dum ne aliter utaris, atque uti hoc anno non vi, non clam, non precario ab illo usus es; vim fieri veto. *l. un.* §. 6. *D. h. t.*

§. 6.

§. 6. Quod *Interdictum* eandem habet utilitatem, quam habet *Interdictum de Rivis reficiendis;* nisi enim purgare & reficere fontem licuerit, nullus usus ejus erit. *l.* 1. §. 7. *D. h. t.*

§. 7. *Coërcere* autem *aquam* est, continere sic, ne diffluat vel dilabatur; dummodo non permittatur cui novas quærere vel aperire; hic enim innovat aliquid, præter id, quam præcedenti anno usus est. *l.* 1. §. 9. *D. h. t.*

Titul. XXIII.

De Cloacis.

§. 1. V. *Interdictum de Cloacis;* de quo Prætor similiter duplex Edictum proposuit, *Prohibitorium* scil. & *Restitutorium. l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 2. *Prohibitorium* ita habet: Quo minus illi cloacam, quæ ex ædibus ejus in tuas pertinet, qua de agitur, purgare, reficere liceat, vim fieri veto. Damni infecti, quod operis vitio factum sit, caveri jubebo. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 3. Quod, ut & sequens, ad salubritatem civitatum & tutelam pertinet. Nam & cœlum pestilens, & ruinas minantur immunditiæ cloacarum, si non reficiantur. *l.* 1. §. 2. 7. *D. h. t.*

§. 4. Est autem hoc *Interdictum* propositum *de Cloacis privatis.* Publicæ enim cloacæ publicam curam merentur. *l.* 1. §. 3. *D. h. t.*

§. 5. *Cloaca* autem est *locus cavus, per quem colluvies quædam fluat;* ut & tubus, & fistula ejus appellatione contineatur. *l.* 1. §. 4. 6. *D. h. t.*

§. 6. Ait Prætor, Quæ ex ædibus ejus in tuas pertinet; *Ædes* hic accipere debes pro omni ædificio,

ficio, hoc est, ex ædificio ejus in tuum ædificium. Hoc amplius huic *Interdicto* locus est, & si area ab utralibet parte ædium sit; & si forte cloaca ex urbano ædificio in proximum agrum ducta sit. *l.* 1. §. 8. *D. h. t.*

§. 7. *Pertinet* vero significat dirigitur, extenditur, pervenit. *l.* 1. §. 10. *D. h. t.*

§. 8. Sed & damni infecti cautionem pollicetur Prætor, si quid operis vitio factum sit; nam sicuti reficere cloacas & purgare permittendum fuit, ita dicendum, ne damnum ædibus alienis detur. *l.* 1. §. 14. *D. h. t.*

§. 9. *Restitutorii* vero verba hæc sunt: Quod in cloaca publica factum, sive immissum habes; quo usus ejus deterior sit, fiat; restituas. Item ne quid fiat, immittaturve, interdicam. *l.* 1. §. 15. *D. h. t.*

§. 10. Quod *Interdictum* ad Publicas cloacas pertinet, ne quid in eas immittatur vel fiat, quo usus earum deterior fiat. *l.* 1. §. *ult. D. h. t.*

Titul. XXIV.

Quod Vi Aut Clam.

§. 1. VI. *Interdictum* Generale *Quod vi aut clam;* de quo Prætor ait: Quod vi aut clam factum est, qua de re agitur, id, cum experiendi potestas est, restituas. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 2. Est hoc *Interdictum Restitutorium*, & per hoc occursum est calliditati eorum, qui vi aut clam quædam moliuntur: jubentur enim ea restituere. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 3. Et parvi refert, utrum jus habuerit faciendi, an

an non. Sive enim jus habuit, sive non, tamen tenetur *Interdicto*: tueri enim jus suum debuit, non injuriam comminisci. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

§. 4. Pertinet autem hoc *Interdictum* ad ea tantum opera, quæ *in solo vi aut clam fiunt. l.* 1. §. 4. *l.* 7. §. 5. *l.* 20. §. 4. *D. h. t.*

§. 5. *Vi factum* videtur, si quis per vim, vel contra quam prohiberetur fecerit. *l.* 1. §. 5. & *seqq. l.* 3. §. 1. *l.* 20. *pr.* §. 1. *D. h. t.* Sive alter per se prohibuerit, sive per alium. *l.* 3. *pr. D. h. t.*

§. 6. *Clam vero facere* videtur, qui celavit adversarium, neque ei denunciavit, si modo timuit ejus controversiam, aut timere debuit. Ne meliores sint stulti, quam periti. *l.* 3. §. 7. *ult. l.* 4. *D. h. t.* add. *l.* 6. *D. de acq. vel am. poss.*

§. 7. *Datur* hoc *Interdictum*, non tantum Dominis, sed & omnibus iis, quorum interest opus non fieri, *l.* 11. §. 10. 14. *l.* 13. *l.* 16. *D. h. t.* eorumque heredibus. *l.* 13. §. 5. *D. h. t.*

§. 8. *Contra eos*, qui vi vel clam in alieno opus fecerunt, sive per se, sive per alios; *l.* 5. §. 8. *D. l.* 6. *D. h. t.* omnesque operis possessores. *l.* 15. *pr. D. h. t.*

§. 9. Non etiam contra heredes, cæterosque successores, nisi in id, quod ad eos pervenit. *l.* 15. §. 3. *D. h. t.*

§. 10. *Ad opus factum restituendum*, & id quod interest; si quidem possessor ipse fecerit: *l.* 15. §. 7. *l.* 16. §. 2. *D. h. t.* si vero non fecerit, ad patientiam tollendi operis præstandam. *d. l.* 16. §. 2.

§. 11. *Cessat* vero *hoc Interdictum* I. Si Actor opus fieri permiserit. *l.* 3. §. 2. *D. h. t.*

II. Si Actor prius vi vel clam fecerit. *l.* 7. §. 3. *l. ult.* §. 2. *D. h. t.*

III. Si quid incendii arcendi causa justo metu factum sit. *l.* 7. §. 4. *D. h. t.* junct. *l.* 49. §. 1. *D. ad L. Aquil.*

IV. Si

IV. Si quid agri colendi causa factum sit. *l.* 7. §. 7. *D. h. t.*

V. Si annus præterlapsus sit. *l.* 15. §. 3. 4. *D. h. t.*

VI. Si sine opere aliquid factum sit. *l. ult.* §. 3. *D. h. t.*

VII. Si *Remissio* novi operis nunciationis facta sit. *l.* 7. §. 2. *D. h. t.* Quo casu VII. *Interdictum de Remissionibus* locum habet.

Titul. XXV.

De Remissionibus.

§. 1. Quod ita conceptum est: Quod jus sit illi prohibere, ne se invito fiat: in eo nunciatio teneat. Cæterum nunciationem missam facio. *l. un. pr. D. h. t.*

§. 2. Fit autem a Prætore *Remissio* novi operis nunciationis, si nuncians jus & causam nunciandi non habuerit, adeoque nunciatio non teneat. *l. un.* §. 2. *D. h. t.* v. supr. *ad t. de O. N. N.* §. 37. *n.* IV.

Titul. XXVI.

De Precario.

C. VIII. 9.

§. 1. VIII. *Interdictum de Precario;* quod ita habet: Quod precario ab illo habes, aut dolo malo fecisti, ut desineres habere, qua de re agitur, id illi restituas. *l.* 2. *pr. D. h. t.*

§. 2. *Interdictum hoc Restitutorium* est; *l.* 2. §. 1. *D. h. t.* & merito introductum, quia nulla eo nomine ordinaria erat Actio Civilis. *l.* 14. *D. h. t.*

§. 3. Naturalem autem in se æquitatem habet; est

eſt enim natura æquum, tamdiu te liberalitate mea uti, quamdiu ego velim, & ut poſſim revocare, cum mutavero voluntatem. *l.* 2. §. 2. *l.* 15. *pr. D. h. t.*

§. 4. Eſt enim *Precarium, quod precibus petenti utendum conceditur, tamdiu, quamdiu is, qui conceſſit, patitur. l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 5. Quod genus Liberalitatis ex Jure Gentium deſcendit. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 6. Et diſtat a *Donatione* eo, quod, qui donat, ſic dat ne recipiat; at qui precario concedit, ſic dat quaſi tunc recepturus, cum ſibi libuerit precarium ſolvere. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

§. 7. Nec non a *Commodato* eo, quod, qui commodat rem, *certo modo* gratis utendam concedit; *l.* 17. §. 3. *D. l.* 3. *C. commod.* licet in eo ſimile ſit *Commodato*, quod, qui commodat, rem ſic commodat, ut non faciat rem accipientis, ſed ut ei uti tantum re commodata permittat. *l.* 1. §. 3. *D. h. t.*

§. 8. *Precario dare poſſunt* Domini, aliique jus in re habentes; *l.* 18. *l.* 6. §. *ult. l.* 11. *D. h. t. l.* 35. §. 1. *D. de pign. act.* non ſolum præſentes, ſed & abſentes, per epiſtolam, vel per nuncium. *l.* 9. *D. h. t.*

§. 9. *Res qualescunque*, quæ ſunt in commercio, neque uſu conſumuntur; ſive corporales ſint, ſive incorporales, ſive mobiles, ſive immobiles. *l.* 2. §. *ult. l.* 3. *pr. l.* 4. *l.* 15. §. 2. *D. h. t.*

§. 10. Ita tamen, ut *Precarium* non ſit rei propriæ; *l.* 4. §. 3. *D. h. t. l.* 45. *pr. D. de R. J.* niſi res pignori obligata ſit: quo caſu rei ſuæ precarium conſiſtere poteſt. *l.* 6. §. 4. *l.* 11. *D. h. t.*

§. 11. Competit autem *Interdictum de Precario ei, a quo quis precario rogavit*, (licet non ſit dominus) *ejusque heredi; l.* 7. *l.* 8. *pr.* §. 1. *l.* 12. §. 1. *D. h. t.*

Con-

Contra eum, qui precario habet, (licet non rogaverit) *l.* 4. §. 2. *D. h. t. vel dolo fecit, ut desineret habere; l.* 8. §. 3. *D. h. t. Ad rem precario concessam cum omni causa restituendam, l.* 8. §. 4. *D. h. t. nec non ad præstandum dolum & latam culpam: l.* 8. §. 3. 6. *D. h. t.* post Interdictum vero etiam ad levissimam, & casum fortuitum. *d. l.* 8. §. 6.

§. 12. Neque tantum *Interdictum* conceditur, sed & *Actio Præscriptis verbis Extraordinaria* locum habet, quæ ex sola æquitate nascitur. *l.* 2. §. 2. *l.* 19. §. 2. *D. h. t.* v. supr. *ad t. de præscr. verb.* §. 5. Differt. N. V. *de Caus. Obl. C.* III. §. 12. *& seqq.*

TITUL. XXVII.

DE ARBORIBUS CÆDENDIS.

§. 1, IX. *Interdictum de Arboribus cædendis;* cujus duo sunt *Capita. l.* 1. §. *ult. D. h. t.*

§. 2. *Primo capite* ait Prætor: QUÆ ARBOR EX ÆDIBUS TUIS IN ÆDES ILLIUS IMPENDET, SI PER TE STAT, QUO MINUS EAM ADIMAS; TUNC, QUO MINUS ILLI EAM ARBOREM ADIMERE, SIBIQUE HABERE LICEAT, VIM FIERI VETO. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 3. Quod *Interdictum Prohibitorium* est, *l.* 1. §. 1. *D. h. t.* & non tantum domino ædium datur, sed & omni ei, cujus interest, *l.* 1. §. 4. *D. h. t.* ad totam arborem, quæ ædibus impendet, si per vicinum stat, quo minus adimatur, exscindendam. *l.* 1. §. 2. 6. *D. h. t.*

§. 4. *Arboris* vero appellatione etiam vites continentur. *l.* 1. §. 3. *D. h. t. l.* 3. *pr. D. arb. furt. cæs.*

§. 5. *Secundum* vero caput ita habet: QUÆ ARBOR EX AGRO TUO IN AGRUM ILLIUS IMPENDET, SI PER TE STAT, QUO MINUS PEDES QUINDECIM A TERRA EAM AL-

altius coerceas; tunc, quo minus illi ita coercere, lignaque sibi habere liceat; vim fieri veto. *l.* 1. §. 7. *D. h. t.*

§. 6. Quod & *Lex* XII. *Tab.* efficere voluit; & ideo constitutum, ne umbra arboris vicino Prædio noceret. *l.* 1. §. 8. *D. h. t.*

§. 7. Quod si vero arbor ex vicini fundo vento in tuum inclinata sit, ex *Lege* XII. *Tab.* de adimenda ea recte agere potes, jus ei non esse ita arborem habere. *l.* 2. *D. h. t.*

Titul. XXVIII.

De Glande Legenda.

§. 1. X. *Interdictum de Glande legenda;* de quo Prætor ita edixit: Glandem, quæ ex illius agro in tuum cadat, quo minus illi tertio quoque die legere, auferre liceat; vim fieri veto. *l. un. pr. D. h. t.*

§. 2. *Glandis* nomine autem omnes fructus continentur. *l. un.* §. 1. *D. h. t. l.* 236. §. 1. *D. de V. S.*

§. 3. Quod si vero quis glandem, ex arbore vicini in fundum suum cadentem, immisso pecore depascat, *Actione in factum* conveniri potest. *l.* 14. §. *ult. D. de P. V.*

Titul. XXIX.

De Homine Libero Exhibendo.

C. VIII. 8.

§. 1. XI. *Interdictum de Libero homine exhibendo;* de quo Prætor ait: Quem liberum dolo malo retines, exhibeas. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 2.

§. 2. Quod *Interdictum* tuendæ libertatis causa proponitur; *l.* 1. §. 1. *D. h. t.* adeoque *omnibus* competit: quia nemo prohibendus est libertati favere. *l.* 3. §. 9. *D. h. t.*

§. 3. Et *contra eos* locum habet, qui liberum hominem dolo malo retinent; non etiam, si ex justa causa id fiat. *l.* 3. §. 2. 3. 4. 5. *l.* 4. §. 1. *D. h. t.*

§. 4. *Ad liberum hominem exhibendum*, i. e. in publicum producendum; *Exhibere* enim est in publicum producere, & videndi tangendique hominis facultatem præbere. *l.* 3. §. 8. *D. h. t.* add. *l.* 2. *D. ad exhib. l.* 3. §. 4. *D. de tab. exhib.* Vel litis æstimationem, & quidem sæpius præstandam, usque dum exhibeatur. *l.* 3. §. 13. *D. h. t.*

TITUL. XXX.

DE LIBERIS EXHIBENDIS, ITEM DUCENDIS.

C. VIII. 8.

§. 1. XII. *Interdictum de Liberis exhibendis*, item *ducendis.*

§. 2. *De Liberis exhibendis* Prætor ait: QUI QUÆVE IN POTESTATE LUCII TITII EST, SI IS EAVE APUD TE EST, DOLOVE MALO TUO FACTUM EST, QUO MINUS APUD TE ESSET; ITA EUM EAMVE EXHIBEAS. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 3. Quod *Interdictum* est *Exhibitorium*, *l.* 3. §. 1. *D. h. t.* eique competit, qui liberos in potestate habet; *l* 1. §. 1. *D. h. t.* contra eum, qui eos invitos retinet. *l. ult. D. h. t.*

§. 4. In quo *Interdicto* Prætor non admittit causam, cur apud eum sit, qui exhibere debet, quemadmodum in superiore Interdicto, sed omnimodo restituendum putavit. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

§. 5.

§. 5. Nisi I. Mater sit, quæ retinet, apud quam filius ex justa causa moratur. *l.* 1. §. 3. *l.* 3. §. 5. *D. h. t.*

II. Judicatum sit, eum in potestate non esse. *l.* 1. §. 4. *D. h. t.*

III. Filia nupta sit; de qua hoc *Interdictum* contra maritum non competit, ne bene concordantia matrimonia jure patriæ potestatis turbentur. *l.* 1. §. 5. *D. h. t. l.* 5. *C. de repud.* add. Genes. II. v. 24. Matth. XIX. v. 5. 6. Eph. V. v. 31.

§. 6. Imo ipse pater, de exhibenda ac ducenda Uxore, a Marito conveniri potest. *l.* 2. *D. l. ult. C. h. t. l.* 11. *C. de nupt.*

§. 7. De *Ducendis* vero *Liberis* Prætor ita edixit: SI LUCIUS TITIUS IN POTESTATE LUCII TITII EST; QUO MINUS EUM LUCIO TITIO DUCERE LICEAT; VIM FIERI VETO. *l.* 3. *pr. D. h. t.*

§. 8. Quod *Interdictum Prohibitorium* est, & ex iisdem causis, ex quibus Interdictum *de Liberis exhibendis* (quod hujus præparatorium est) competit. *l.* 3. §. 1. 2. *D. h. t.*

TITUL. XXXI.

UTRUBI.

§. 1. Ratione *Rerum Mobilium* vero datur I. *Interdictum Utrubi;* de quo Prætor ait: UTRUBI HIC HOMO, QUO DE AGITUR, MAJORE PARTE HUJUSCE ANNI FUIT, QUO MINUS IS EUM DUCAT; VIM FIERI VETO. *l. un. pr. D. h. t.*

§. 2. Inter quod, & *Interdictum Uti possidetis,* olim magna erat differentia; Interdicto enim *Uti possidetis* is vincebat, qui Interdicti tempore possidebat; *Utrubi*, qui majore parte anni, nec vi, nec clam, nec precario, ab adversario possidebat. *l. un.* §. 1. *D. h. t.* Paul. *L.* V. *Sent. T.* VI. §. 1. Sed id postea muta-

 tum,

tum, & utriusque *Interdicti* poteſtas (quantum ad poſſeſſionem attinet) exæquata eſt: ut ille vincat, & in re ſoli, & in re mobili, qui poſſeſſionem, nec vi, nec clam, nec precario, ab adverſario, litis conteſtatæ tempore, detinet. *d. l. un.* §. 1. *D. h. t.* §. 4. *I. de interdict.*

§. 3. Ut adeo inter Interdictum *Uti poſſidetis*, & *Utrubi*, nunc nihil aliud interſit, quam quod Interdictum *Uti poſſidetis* de poſſeſſione rerum immobilium; *Hoc* vero de poſſeſſione rerum mobilium locum habeat. *l. un.* §. 1. *D. h. t. d.* §. 4. *I. de interdict.*

Titul XXXII.

De Migrando.

§. 1. II. *Interdictum de Migrando;* de quo Prætor ita edixit: Si is homo, quo de agitur, non est ex his rebus, de quibus inter te et actorem convenit, ut quæ in eam habitationem, qua de agitur, introducta, importata, ibi nata, factave essent, ea pignori tibi pro mercede ejus habitationis essent: sive ex his rebus esset ea merces tibi soluta, eove nomine tibi satisfactum est; aut per te stat, quo minus solvatur: ita quo minus ei, qui eum pignoris nomine induxit, inde abducere liceat; vim fieri veto. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 2. Quod *Interdictum* proprie *datur Inquilino*, (non Colono,) *l.* 1. §. 1. *D. h. t. ejusque heredi*, *l.* 1. §. 6. *D. h. t. qui ſoluta penſione vult migrare*; *d. l.* 1. §. 1. *Contra locatorem, ejusque heredem*; *d. l.* 1. §. *ult. Ne vis fiat, quo minus invecta & illata abducere liceat. d. l.* 1. *pr. l.* 2. *D. h. t.*

Titul.

Titul. XXXIII.

De Salviano Interdicto.

C. VIII. 9.

§. 1. III. *Interdictum Salvianum*, quod est *in Rem, Adipiscendæ possessionis, competens domino fundi, contra colonum, ad consequendam possessionem rerum coloni, pro mercede fundi pignori obligatarum. l. 1. §. 1. D. h. t. l. 1. C. de precar. §. 3. in f. I. de interdict.*

§. 2. De quo Prætor sic edixisse videtur: *Quod de his rebus possides, de quibus inter te & Actorem convenit, ut, quæ in fundum, de quo agitur, invecta, ibi nata, factave essent, ea pignori pro mercede ejus fundi essent, id ei restituas.* arg. *l. 1. l. 2. D. h. t. l. 1. C. de precar.*

Liber XLIV. Titul. I.

De Exceptionibus, Præscriptionibus Et Præjudiciis.

C. VIII. 36.

De Exceptionibus.

§. 1. Postquam nunc late actum est de *Actionibus* & armis Actorum, sequitur, ut & de Remediis defensoriis Reorum, i. e. *Exceptionibus* dispiciamus.

§. 2. *Exceptio* autem vel *late* accipitur, vel *stricte.*

§. 3. *Exceptio late accepta* significat omnem, tam Actoris, quam Rei, in judicio factam allegationem & defensionem; *l.* 2. §. 1. *D. h. t.* etiam, qua Actio ipso jure sublata dicitur. *l. pen. D. de publician. in rem act. l.* 24. *D. de except. rei jud. l.* 112. *D. de R. J.*

§. 4. *Stricte* vero *accepta* est defensio Rei, quæ actioni summo jure competenti opponitur. *l.* 10. *C. h. t. pr. I. h. t.*

§. 5. Quo sensu describi potest, quod sit *Actionis exclusio; l.* 2. *pr. D. h. t.* seu *Rei defensio, quæ actioni alioqui jure constitutæ opposita, eam æquitatis ratione excludit. d. l.* 2. *pr. D. pr. I. h. t. l.* 12. *D. de dol. mal. & met. exc.*

§. 6. Dicitur *Rei defensio;* comparatæ enim sunt Exceptiones defendendorum eorum gratia, cum quibus agitur. *pr. I. h. t.*

§. 7. *Actioni alioqui jure constitutæ opposita;* allegationes enim, quibus dicitur Actionem ipso jure sublatam esse, proprie non sunt *Exceptiones:* quia liberari *Ipso jure,* & *per Exceptionem,* contraria sunt. *l.* 34. §. 1. *D. de O. & A.*

§. 8. Ut adeo *divisio Exceptionum* a DD. tradita, quod

quod aliæ ſint *Juris*, aliæ *Facti*, proprie locum non habeat.

§. 9. Subjicitur, per eam *Actionem æquitatis ratione excludi.* Sæpe enim accidit, ut, licet ipſa perſecutio, qua actor experitur, ſecundum ſtrictam juris rationem, juſta ſit, tamen iniqua ſit adverſus eum, cum quo agitur. *pr.* §. 1. *& ſeqq. I. h. t.*

§. 10. *Dividuntur* autem *Exceptiones:* I. Quod ſint vel *Civiles*, vel *Prætoriæ*. §. 7. *I. h. t.*

§. 11. *Civiles* ſunt, *quæ ex Legibus, vel iis, quæ Legis vicem obtinent, ſubſtantiam capiunt:* §. 7. *I. h. t.* veluti *Exceptio SCti Macedoniani*, & *Vellejani*, *l.* 1. *pr. D. ad SCt. Vellej. Præſcriptionis quadriennii*, *t. t. C. de quadr. præſcr.* XXX. vel XL. annorum, *l.* 3. *l.* 4. *C. de præſcr.* XXX. *vel* XL. *annor.* ſimilesque.

§. 12. *Prætoriæ* vero, *quæ ex Jurisdictione Prætoris*, ſeu *Jure Prætorio*, *deſcendunt: d.* §. 7. *I. h. t.* veluti *Quod metus cauſa*, *l.* 1. *pr.* junct. *l.* 9. §. 3. *D. quod met. cauſ. de Dolo*, *l.* 1. *D. de dol. mal. & met. exc. Pacti*, *l.* 7. §. 7. junct. §. 4. *D. de pact. Jurisjurdndi*, *l.* 7. *l.* 9. §. 1. *D. de jurej.* ſimilesque.

§. 13. II. Quod ſint aut *Perpetuæ* & *Peremtoriæ*, aut *Temporales* & *Dilatoriæ*. *l.* 2. §. 4. *l.* 3. *D. h. t.* §. 8. *I. h. t.*

§. 14. *Exceptiones Perpetuæ* atque *Peremtoriæ* ſunt, *quæ ſemper locum habent, nec evitari poſſunt; d. l.* 3. *D. h. t.* ſeu *ſemper agentibus obſtant, & ſemper rem, de qua agitur, perimunt:* §. 9. *I. h. t.* qualis eſt *Doli mali*, *Metus*, *Rei Judicatæ*, *Si quid contra Leges vel SCta factum eſſe dicetur*, *Pacti conventi perpetui*, i. e. ne omnino pecunia petatur, *d. l.* 3. *D. h. t.* §. 9. *I. h. t.* ſimilesque.

§. 15. *Temporales* vero atque *Dilatoriæ* ſunt, *quæ non ſemper locum habent, ſed evitari poſſunt; d. l.* 3.

D. h. t. ſeu *quæ ad tempus nocent, & temporis dilationem tribuunt:* §. 10. *I. h. t.* qualis eſt *Exceptio Pacti conventi temporalis*, id eſt, ne intra certum tempus, veluti quinquennium, ageretur. *d. l.* 3. *D. h. t.* §. 10. *I. h. t.*

§. 16. Sed *Exceptiones Dilatoriæ* diverſi ſunt generis; vel enim ad ipſum *Proceſſum* pertinent, vel *ad Merita cauſæ*.

§. 17. *Quæ ad Proceſſum pertinent*, reſpiciunt vel *Perſonas* in judicio verſantes *Principales*, & *minus principales;* vel *Modum procedendi*.

§. 18. *Perſonæ Principales* ſunt *Judex*, *Actor*, & *Reus*.

§. 19. *Jurisdictionem Judicis* reſpiciunt *Exceptio* ſeu *Præſcriptio fori*, *l. ult. C. h. t.* *Incompetentiæ* vulgo dicta, *Exceptio Præventionis*, *l.* 7. *D. de jud.* & *Exceptio Litis pendentiæ*, *l.* 30. *D. de jud.*

§. 20. Ipſam *Perſonam Judicis* reſpiciunt *Exceptio Suſpicionis*, *l.* 16. *C. de jud.* v. ſupr. *ad t. de jud.* §. 33. *& ſeqq. & Inhabilitatis*. *l.* 12. §. 2. *D. eod.*

§. 21. *Perſonam Actoris & Rei* reſpiciunt, ſi dicatur *eos perſonam ſtandi in judicio non habere*, *t. t. C. qui legit. perſon. ſtand. in jud. hab.* & ſimiles.

§. 22. *Perſonas minus Principales*, *Advocatos* ſcil. & *Procuratores* reſpiciunt Exceptiones, ſi dicatur *Advocatos poſtulare*, *Procuratores in judicio verſari non poſſe;* quæ in ſpecie dicuntur *Procuratoriæ*, quantum ſcil. ad *Procuratores* attinet. *l.* 2. §. *ult.* *l.* 3. *D. h. t.* §. *ult.* *I. h. t.*

§. 23. *Modum Procedendi* reſpiciunt *Exceptiones ratione Citationis*, ſcil. *Termini nimis anguſti*, *Loci non tuti*, *Feriarum* &c. nec non *ratione Libelli*, ſcil. *Exceptio obſcuri & inepti Libelli*, ſimilesque.

§. 24. *Ad Merita cauſæ* vero pertinent *Exceptio*

plus

plus petitionis, §. 10. *I. h. t. Præscriptio Moratoria* a Principe impetrata, *l.* 2. *C. de prec. Imp. off.* v. supr. *ad t. de cess. bon.* §. 8. 9. *Sub* & *Obreptionis*, *l.* 2. *C. si contr. jus vel util. publ. Cedendarum actionum*, *Competentiæ*, *Non adimpleti contractus*, aliæque similes.

§. 25. III. Sed alio sensu, quod sint *Temporales*, vel *Perpetuæ*.

§. 26. *Temporales* sunt, *quæ certo tempore exstinguuntur:* qualis est *Pacti de non petendo intra certum tempus;* ut & quæ per modum Actionis moveri possunt, veluti *Querela Inofficiosi testamenti*, *l.* 8. §. 13. *D. de inoff. testam.* junct. *l.* 34. *in f. C. eod.* & *Exceptio non numeratæ pecuniæ. l.* 14. *C. de non num. pec.* §. *un. I. de lit. obl.*

§. 27. *Perpetuæ* vero, *quæ nulla temporis præscriptione excluduntur:* quales sunt pleræque omnes. Quia Actor quidem in sua potestate habet, quando jure suo uti, & Actionem instituere velit; Reus autem, seu cum quo agitur, non habet potestatem, quando conveniatur, neque potest, cum vult, excipere. *l.* 5. §. *ult. in f. D. de dol. mal. & met. exc.*

§. 28. IV. Quod *Exceptiones* sint vel *Reales*, vel *Personales. l.* 7. *pr.* §. 1. *D. h. t.* §. *ult. I. de replic.*

§. 29. *Reales* seu *in Rem* sunt, *quæ rei cohærent*, & proinde quoque fidejussoribus & heredibus competunt: *l.* 7. §. 1. *l.* 19. *D. h. t.* §. *ult. I. de replic.* veluti *Rei judicatæ*, *Doli mali*, *Jurisjurandi*, *Quod metus causa*, *Pacti in rem*, *SCti Macedoniani*, *Vellejani*, & similes. *d. l.* 7. §. 1. *D. h. t.* §. *ult. I. de replic. l.* 9. §. *pen. D. ad SCt. Maced. l.* 16. §. 1. *D. ad SCt. Vellejan.*

§. 30. *Personales* vero seu *in Personam*, *quæ personæ cujusque cohærent*, & ad alios non transeunt: *l.* 7. *pr. D. h. t.* veluti *Exceptio Competentiæ*, *d. l.* 7. *pr.* §. *ult. I. de replic.* & *Pacti Personalis. l.* 22. *l.* 25. §. 1. *D. de pact.*

§. 31. Quin & *Mixta* quodammodo est *Exceptio minoris ætatis. l.* 18. §. 5. *l.* 19. *pr. D. de min.*

§. 32. Quod si plures Exceptiones Reus habeat, omnibus uti potest. *l.* 5. *l.* 8. *D. h. t. l.* 43. *pr. D. de R. J.*

§. 33. Dummodo legitimo tempore proponantur in Judicio.

§. 34. Qua in re distinguendum inter *Exceptiones Dilatorias*, & *Peremtorias.*

§. 35. *Perpetuæ* & *Peremtoriæ* in *stricti juris judiciis* ante litem contestatam proponendæ seu allegandæ, post probandæ sunt. *l.* 8. *C. h. t. l.* 9. *C. de præscr. long. temp.* Ita accip. *l.* 2. *C. sent. resc. non poss.*

§. 36. In *bonæ fidei judiciis* vero, & ante & post litem contestatam opponi possunt.

§. 37. Exceptis, quæ litis contestationem impediunt: veluti *Rei judicatæ*, *Jurisjurandi*, *Transactionis*, *c.* 1. 2. *x. de lit. cont. Non impleti contractus*, *l.* 13. §. 8. *D. de act. emt.* quæ ante litem contestatam allegandæ & probandæ sunt. v. infr. *ad t. quar. rer. act. non dat.* §. *ult.*

§. 38. Quædam vero etiam post ipsam sententiam proponi possunt: veluti *Exceptio SCti Macedoniani*, & *Vellejani. l.* 11. *D. ad SCt. Maced.*

§. 39. *Dilatoriæ* autem ordinario ante litem contestatam proponendæ sunt. *l. pen. & ult. C. h. t.*

§. 40. Nisi Reus eas ignoraverit, vel post litem contestatam demum ortæ sint; *c.* 4. *x. h. t.* arg. *l.* 11. §. 8. *D. de interr. in jur. fac.* vel tales sint, quæ judicium retro reddunt nullum. *l.* 24. *C. de proc.*

§. 41. Quin & *Dilatoriæ quædam* post sententiam proponi possunt: veluti I. Si sententia nulla sit propter incompetentiam Judicis. *l. f. C. si a non comp. jud.*

II. Exceptio competentiæ. *l.* 41. §. 2. *D. de re jud. l.* 17. §. *ult. D. sol. matr.*

III.

III. Cedendarum Actionum. *l.* 41. §. 1. *D. de fidej.*

§. 42. Quemadmodum autem *Actio* eliditur per *Exceptionem*, sic *Exceptio* eliditur per *Replicationem*, quæ nihil aliud eſt, quam *contraria exceptio*, ſeu *Exceptionis a Reo propoſitæ excluſio; d. pr. l.* 2. §. 1. 2. *l.* 22. §. 1. *D. h. t. l.* 10. *C. h. t. Replicatio* per *Duplicationem;* §. 1. *I. de replic.* (quæ alio ſenſu vocatur *Triplicatio; l.* 2. §. 3. *D. h. t. l.* 7. §. 1. *D. de cur. fur.*) *Duplicatio* per *Triplicationem;* §. 2. *I. de replic. Triplicatio* per *Quadruplicationem;* & ſic deinceps multiplicantur nomina, dum Reus aut Actor objicit. *l.* 2. §. 3. *D. h. t.* §. 3. *I. de replic.*

De Præscriptionibus.

§. 43. Et hæc quidem de *Natura* & *Diviſionibus Exceptionum* in genere; ſequuntur quædam *Exceptiones in ſpecie.* Et quidem I. *Præſcriptiones;* quæ *latius* acceptæ omnes Exceptiones ſignificant. *l.* 11. *l. pen.* junct. *l.* 14. *D. h. t. l.* 29. *D. de exc. rei jud. l.* 8. *l.* 12. *l. ult. C. h. t.* Sed *Strictius* acceptæ ſunt Exceptiones ſpeciales, quibus reus ratione loci, temporis, aliarumve circumſtantiarum ſe defendit; qualis eſt *Præſcriptio fori, l. ult. C. h. t. Præſcriptio Moratoria, l.* 2. *C. de prec. Imp. off.* aliæque *Temporales:* de quibus *t. D. de div. temp. præſcr.*

De Præjudiciis.

§. 44. II. *Præjudicia;* quæ ſunt Exceptiones ſpeciales, quibus Actio excluditur hac ratione, quod per eam quæſtioni de re majori ſeu principaliori præjudicium fiat, adeoque inverſo ordine judiciorum & præpoſtere agatur. *l.* 13. *D. h. t.* junct. *l.* 1. §. 1. *D. fam. erciſc. l.* 16. *l.* 18. *l.* 21. *D. h. t. l.* 54. *D. de jud.*

TITUL. II.

DE EXCEPTIONE REI JUDICATÆ.

§. 1. III. *Exceptio Rei judicatæ;* quæ est *Exceptio peremtoria; l. 3. D. de exc. Competens Reo per sententiam semel absoluto, l. 9. l. 17. D. h. t. ejusque successori & fidejussori; l. 9. §. f. l. 21. §. ult. D. h. t. Contra Actorem*, etiamsi per Procuratorem egerit, *l. 11. §. 7. D. h. t. ejusque successorem, l. 11. §. 3. l. 28. D. h. t.* (non etiam contra tertium, *l. 1. l. 3. l. 27. D. h. t. l. 63. D. de re jud.*) *qui de eadem re, ex eadem causa, iterum agit; l. 3. l. 5. l. 12. l. 13. l. 14. pr. D. h. t. Ad elidendam actionem institutam.*

§. 2. Ut enim hæc Exceptio locum habeat, debet eadem quæstio, inter easdem personas, revocari; *l. 3. D. h. t.* i. e. debet idem corpus esse, quantitas eadem, idem jus, eadem causa petendi, & eadem conditio personarum. *l. 12. l. 13. l. 14. pr.* junct. *l. 5. l. 7. §. 1. l. 11. §. 4. l. 27. D. h. t.*

TITUL. III.

DE DIVERSIS TEMPORALIBUS PRÆSCRIPTIONIBUS, ET DE ACCESSIONIBUS POSSESSIONUM.

DE DIVERSIS TEMPORALIBUS PRÆSCRIPTIONIBUS.

§. 1. IV. *Præscriptiones Temporales;* quæ sunt Exceptiones, quibus Reus agentem repellit, eo quod debito tempore Actionem non instituit, vel jure suo usus non est.

§. 2.

§. 2. Quæ diverſæ ſunt, prout diverſa ſunt tempora, quibus Actioni vel Juri alicui præſcribitur.

§. 3. Sic intra *Triduum* agendum *Actione de Glande legenda; l. un. pr. D. de gland. leg.* & Advocatus errorem ſuum corrigere debet. *l. ult. C. de error. advoc.*

Intra *Decendium* appellandum. *Nov.* 23. *c.* 1.

Intra XX. *dies*, poſt libellum oblatum, Judex ſuſpectus recuſandus; *Auth. Offeratur. C. de lit. conteſtat. Auth. Conſequenter. C. de ſent. & interloc.* & reo deliberandum, utrum cedere, an contendere velit. *d. Auth. Offeratur. C. de lit. conteſt.*

Intra XXX. *dies* Apoſtoli (de quibus v. *l. un. D. de libell. dimiſſ.*) petendi; *l.* 24. *C. de appell.* & *Exceptio non numeratæ pecuniæ* apochæ opponenda. *l.* 14. *§.* 2. *C. de non num. pec.*

Intra L. *dies* Excuſatio a Tutoribus vel Curatoribus proponenda. *l.* 38. *D. de excuſ.* §. 16. *I. eod.*

Intra LX. *dies* inſtituenda *Actio Redhibitoria*, ſi venditor, uti oportet, non caveat, vel de ornamentis reſtituendis, jumentisve ornamentorum nomine redhibendis, agatur. *l.* 28. *l.* 38. *pr. D. de Ædil. Ed.*

Intra C. *dies* petenda *Bonorum poſſeſſio* ab Extraneo. §. 4. *I. de bon. poſſ. l.* 3. *D. unde cogn. l.* 1. §. 8. 12. *D. de ſucceſſ. Ed.*

Intra *Sex menſes* vero inſtituenda *Actio Quanti minoris*, ſi venditor non, ut oportet, caveat. *l.* 28. *D. de Æd. Ed.*

§. 4. *Anno* præſcribitur *Actionibus Prætoriis pœnalibus*, *Reſciſſoriæ*, qua reſcinditur id, quod jure civili ratum eſt: *pr. I. de perpet. & temp. act. l.* 35. *D. de O. & A.* ut & *Bonorum poſſeſſioni*, ratione Liberorum & Parentum. §. 4. *I. de bon. poſſ.*

Biennio, *Exceptioni non numeratæ pecuniæ. l.* 14. *C. de non num. pec.* §. *un. I. de lit. obl.*

Triennio, *Rei Vindicationi*, ratione rerum mobilium. *pr. I. de uſucap.* *Qua-*

Quadriennio, *Restitutionibus in integrum: l. ult. C. de temp. in integr. rest.* ut & *Juri Fisci*, ratione bonorum vacantium. *l.* 1. *C. de quadr. præscript.*

Quinquennio, *Querelæ inofficiosi testamenti. l.* 8. §. *ult. D. l.* 34. *C. de inoff. test.*

Decennio, *Rei vindicationi*, ratione rerum immobilium, inter præsentes. *l. ult. C. de præscr. long. temp. pr. I. de usucap.*

Vicennio, *Rei Vindicationi*, ratione rerum immobilium inter absentes: *d. l. ult. C. de præscr. long. temp. pr. I. de usucap.* ut & *Actionibus criminalibus. l.* 12. *C. ad L. Corn. de fals.*

XXX *Annis*, *Actionibus aliis personalibus. l.* 3. *l.* 7. *C. de præscr.* XXX. *vel* XL. *ann.*

XL *Annis*, *Actioni Hypothecariæ*, quæ contra ipsum debitorem (non tertium) locum habet; *l.* 1. §. 1. *C. de annal. except.* v. supr. *ad t. de distr. pign.* §. 20. ut & Actionibus Ecclesiis competentibus. *N.* 131. *c.* 6.

L denique *annis*, Actioni, quæ competit ratione ejus, quod alea amissum est. *l. ult. C. de aleat.*

§. 5. In quibus tempus modo *Continuum*, v. *l.* 3. *in f. C. de præscr.* XXX. *vel* XL. *ann.* modo *Utile* est, v. §. 16. *I. de excus. tut. l.* 19. §. *f. D. de Æd. Ed.* & ultimum diem completum esse oportet. *l.* 6. *D. de O. & A.*

§. 6. Sunt autem dies *Utiles*, quibus *experiundi potestas est*, i. e. facultas agendi: tum ratione Actoris, ut Actor agere non impediatur; *l.* 1. *D. h. t.* tum ratione Rei, ut adversus eum experiundi potestas sit. *l.* 4. *D. h. t.* v. supr. *ad t. de fer.* §. 37.

DE ACCESSIONIBUS POSSESSIONUM.

§. 7. Non tamen præcise requiritur, ut, qui præscribit, ipse continue possideat, sed & *Accessioni possessionis* hic locus est.

§. 8. Quæ nihil aliud est, quam *Possessionis Antecessoris*

cessoris cum possessione Successoris conjunctio; l. 14. §. 1. *l.* 15. §. 1. *D. h. t.* & tribuitur *Successoribus*, tum *Universalibus*, tum *Particularibus. d. l.* 14. §. 1. *& seqq. D. h. t.* §. 7. 8. *I. de usucap.*

§. 9. Ita tamen, ut *Successor Universalis* continuet possessionem a defuncto bona fide cœptam, etiamsi ipse in mala fide sit; §. 7. *I. de usucap. Successor* vero *Particularis* non aliter possit uti accessione sui auctoris, quam si uterque in bona fide sit. *l.* 13. §. *f. D. de acq. vel om. poss.* v. supr. *ad tit. de usurp. & usucap.* §. 20. *& seqq.*

Titul. IV.

De Doli Mali, Et Metus Exceptione.

§. 1. V. Exceptio Doli; quam ideo Prætor proposuit, ne cui dolus suus, per occasionem juris civilis, contra naturalem æquitatem, prosit. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.* junct. *l.* 1. *pr. D. de dol. mal.*

§. 2. Est autem *Exceptio Doli* alia *Generalis, l.* 4. §. 33. *D. h. t.* alia *Specialis.*

§. 3. *Exceptio Doli Generalis* est, *quæ ex omnibus in factum exceptionibus oritur*, adeoque cum omnibus Exceptionibus concurrit; *l.* 2. §. 5. *D. h. t.* qui enim æquitate defensionis infringere actionem potest, *Doli exceptione* tutus est. *l.* 12. *D. h. t.* Quia dolo facit, quicunque id, quod quaqua Exceptione elidi potest, petit. *d. l.* 2. §. 5. *l.* 36. *D. de V. O.* v. *l.* 4. §. 4. *pen. l. ult. pr. D. h. t. l.* 27. §. 5. *D. de pact. l.* 3. *C. de non num. pec.*

§. 4. *Specialis* vero, *quæ ex eadem causa nascitur, ex qua Actio de dolo; l.* 2. *pr. D. h. t.* i. e. ex negotio ab initio dolo malo gesto: *l.* 2. §. 5. *D. h. t.* §. 1. *I. de exc. l.* 5. *C. de inut. stip.* & *datur dolo læsis*, sive ipsi dolum passi sint, sive non, *l.* 2. §. 2. *D. h. t. eo-*

rum-

rumque heredibus & fidejussoribus; l. 7. §. 1. *D. de exc. Contra eos, qui dolum admiserunt,* l. 2. §. 1. *D. h. t. & successores ex causa lucrativa.* l. 4. §. 29. *D. h. t.* Non etiam ex causa onerosa, *d. l.* 4. §. 27. *D. h. t.* nisi successor auctoris sui accessione uti velit; *d. l.* 4. §. 27. neque contra Parentes vel Patronos, contra quos in factum excipiendum est: *l.* 4. §. 16. *D. h. t.* & ita quidem, ut replicatione doli elidi nequeat. *l.* 4. §. 13. *D. h. t. l.* 154. *D. de R. J.*

§. 5. Eaque perpetua est, quia Actor quidem in sua potestate habet, quando utatur jure suo, is autem, cum quo agitur, non habet potestatem, quando conveniatur: *l.* 5. §. *ult. D. h. t.* cum Exceptio *Doli Generalis,* tanquam adjectitia qualitas, sequatur naturam & conditionem earum, cum quibus concurrit. *l.* 4. §. 4. 5. *D. h. t. l.* 3. *C. de non num. pec.* junct. *l.* 14. *C. eod.* §. *un. I. de lit. obl.*

§. 6. VI. *Exceptio Metus; l.* 4. §. 33. *D. h. t. quæ* similiter est *Prætoria; l.* 1. *pr.* junct. *l.* 9. §. 3. *D. quod met. caus. Competens metu coactis, eorumque heredibus, nec non iis quorum interest; l.* 14. §. 6. *D. quod met. caus. l.* 7. §. 1. *D. de exc. Contra omnes, qui ex negotio gesto agere conantur.* v. supr. *ad t. quod met. c.* §. 33.

§. 7. Quæ a *Doli Exceptione* distat; quod *Exceptio Doli* personam complectitur ejus, qui dolo fecit. Enim vero *Metus Exceptio* in rem scripta est, si in ea re nihil metus causa factum est; ut non inspiciamus, in is, qui agit, metus causa fecerit, sed an omnino netus causa a quocunque factum sit. *l.* 4. §. 33. *D. h. t.*

TITUL.

Titul. V.

Quarum Rerum Actio Non Datur.

§. 1. VII. E*xceptio Jurisjurandi*; *quæ datur Reo*, *qui deferente Actore juravit se nihil dare oportere*. §. 4. *I. de exc. l.* 3. *pr. l.* 7. *l.* 9. §. 1. *D. de jurej. l.* 1. §. 2. *D. h. t.* Jusjurandum enim vicêm rei judicatæ obtinet; nec immerito, cum ipse quis judicem adversarium de causa sua fecerit deferendo ei jusjurandum. *l.* 1. *pr. D. h. t.* v. supr. *ad t. de jurej.* §. 29. *& seqq.*

§. 2. VIII. *Exceptio Onerandæ libertatis causa;* v. *l.* 1. §. 8. *D. h. t. quæ datur liberto, ejusque successoribus; l.* 1. §. 12. *D. h. t. Contra patronum, ejusque heredes; d. l.* 1. §. 12. *Ad excludendum id, quod patronus onerandæ libertatis causa a liberto stipulatus est. l.* 1. §. 5. *& seqq. D. h. t.*

§. 3. *Onerandæ* autem *libertatis causa facta* bellissime ita definiuntur, quæ ita imponuntur, ut, si patronum libertus offenderit, petantur ab eo, semperque sit metu exactionis ei subjectus, propter quem metum quodvis sustineat patrono præcipiente. *d. l.* 1. §. 5. *l.* 2. §. *ult. D. h. t.*

§. 4. IX. *Exceptio ejus, quod in alea gestum est;* ratione rei v. c. in alea venditæ, ut ludat, & evictæ. *l.* 2. §. 1. *D. h. t.*

§. 5. Quarum rerum, similiumque nomine, si de Exceptione constet, Actio non datur. v. *l.* 9. *pr. D. de jurej. l.* 1. *pr. D. ad SCt. Maced. l.* 2. §. 1. *D. ad SCt. Vellej.*

Titul.

Titul. VI.

De Litigiosis.

C. VIII. 37.

§. 1. X. Exceptio Litigiosi; quæ datur rei litigiosæ possessori, contra tertium, qui rem lite pendente a petitore comparavit; *l.* 1. §. 1. *D. l. ult. pr. C. h. t.* sive sciverit, sive ignoraverit rem litigiosam esse. *l. ult. C. h. t.*

§. 2. Res enim litigiosa cum effectu alienari nequit, sed lis cœpta inter Actorem & Reum nihilominus peragenda, tanquam si nihil factum esset. *l.* 2. *C. h. t.* Quin & alienantes, & comparantes rem litigiosam, insuper in pœnam incidunt. v. *l. ult. D. l. ult. C. h. t.*

§. 3. Est autem *Res Litigiosa, de qua lis mota est, Nov.* 112. *c.* 1. *Auth. Litigiosa. C. h. t.* sive illa res sit mobilis, sive immobilis, sive corporalis, sive incorporalis. v. *l.* 3. *C. h. t.*

§. 4. Et quidem olim res litigiosa tantum fiebat per Litis contestationem, *l.* 1. §. 1. *D. l.* 2. *C. h. t.* ut non sufficiat denunciatio impediendæ venditionis causa facta. *l.* 1. *pr. D. l.* 1. *C. h. t.* Sed id Jure novo, quantum ad *Actiones in Rem* attinet, mutatum, ut sufficiat, preces Principi oblatas, Judici insinuatas, ac per eum Adversario cognitas esse. *Nov.* 112. *c.* 1. *Auth. Litigiosa. C. h. t.*

Titul.

Titul. VII.

De Obligationibus, Et Actionibus.

C. IV. 10.

§. 1. Atque ita per ſpecies expoſitis *Actionibus*, *quæ ex civilibus cauſis deſcendunt*, nec non Reorum defenſionibus & *Exceptionibus*, nunc porro, priusquam ad eas Actiones, quæ ex Delictis naſcuntur, fiat tranſitus, Generale caput ſubjicitur *de Obligationibus*, & *Actionibus*.

De Obligationibus.

§. 2. *Obligatio* in genere eſt *Juris vinculum*, *quo adſtringimur ad aliquid dandum*, *faciendum*, *vel præſtandum. l.* 3. *D. h. t. pr. I. de oblig.*

§. 3. Eaque eſt vel *Mere Naturalis*, vel *Mere Civilis*, vel *Mixta*. v. §. 1. *I. de fidej. l.* 1. *D. de nov. l.* 3. §. 1. *D. de pec. conſt. l.* 2. §. 3. *D. de dol. mal. & met. exc.* §. 1. *I. de exc.*

§. 4. *Obligatio Mere Naturalis* eſt *Vinculum æquitatis*, *quo ita adſtringimur ad dandum aliquid vel præſtandum*, *ut nulla eo nomine Jure noſtro ſit Actio.* v. *l.* 95. §. 4. *D. de ſolut. l.* 84. §. 1. *D. de R. J.*

§. 5. Eaque ſubdividitur in *Efficacem* ſeu *Pleniorem*, & *Inefficacem* ſeu *Minus plenam.*

§. 6. *Inefficax* ſeu *Minus plena* eſt, *quæ Juris Civilis auxilio deſtituitur.*

§. 7. Talis eſt I. Obligatio ad ἀντίδωρα & gratitudinem. *l.* 25. §. 11. *D. de hered. pet. l.* 54. §. 1. *D. de furt.*

II. Obligatio, quæ oritur ex teſtamento minus ſolenni. arg. *l.* 2. *l.* 32. *C. de fideic. l.* 38. *D. de fideic. lib.* §. 40. *I. de R. D.* Plin. *L.* IV. *Ep.* 10. v. ſupr. *ad t. qui teſt. fac. poſſ.* §. *ult.*

III. Obligatio ad integra legata præstanda. arg. *dd. ll.* add. *l.* 1. *l. ult. C. ad L. Falcid.*

IV. Obligatio pupilli pubertati proximi. v. *l.* 1. §. 1. *in f. D. de nov.* §. 3. *I. quib. mod. toll. obl. l.* 25. §. 1. *D. quand. dies leg. ced. l.* 95. §. 2. *D. de solut. l.* 21. *D. ad L. Falcid. l.* 127. *D. de V. O.* junct. *l.* 59. *D. h. t. l.* 41. *D. de cond. indeb.*

V. Obligatio prodigi. *l.* 6. *D. de V. O.*

VI. Obligatio filiifam. contra SCtum Macedonianum mutuam pecuniam accipientis. *l.* 10. junct. *l.* 1. *D. ad SCt. Maced.*

VII. Obligatio mulieris contra SCtum Vellejanum intercedentis. *l.* 16. §. 1. *D. ad SCt. Vellej. l.* 40. *D. de cond. ind.*

VIII. Obligatio, quæ oritur ex transactione, super alimentis testamento relictis, sine decreto Prætoris inita. *l.* 8. *pr. D. de transact. l.* 23. §. 2. *D. de cond. indeb.*

§. 8. *Obligatio Naturalis Efficax* seu *Plenior* est, *quæ eosdem fere effectus habet, quos Obligatio mixta, sola excepta Actione, quam non producit.*

§. 9. Potest enim tale naturale debitum cum quovis alio compensari; *l.* 6. *D. de compens.* potest constitui; *l.* 1. §. *pen. D. de pec. const.* novari; *l.* 1. §. 1. *D. de novat.* possunt ei fidejussores & pignora accedere; §. 1. *I. de fidej. l.* 5. *D. de pign.* non potest denique Naturale debitum per errorem solutum repeti. *l.* 10. *D. de O. & A. l.* 19. *pr. D. de cond. indeb. l.* 3. §. 7. *D. quod quisque jur. in al. stat.*

§. 10. Qualis est Obligatio, quæ ex sola conventione, seu ex nudo pacto nascitur: ex quo jure nostro *Obligatio* quidem oritur & *Exceptio*, sed non etiam Actio. *l.* 7. §. 5. *l.* 45. *D. de pact. l.* 8. *l.* 15. *D. de præscr. verb. l.* 10. *l.* 21. *l.* 28. *C. de pact.* v. supr. *ad t. de pact.* §. 20. *& seqq.*

§. 11.

§. 11. *Obligatio Mere Civilis* eſt *vinculum meri juris civilis, quo quis ita tenetur, ut ſummo jure in eum ſit Actio, ſed talis, quæ jure Prætorio per Exceptionem infirmari poſſit.* v. *l.* 3. §. 1. *D. de pec. conſt. l.* 112. *D. de R. J.*

§. 12. Qualis eſt, ſi quis metu coactus, vel errore lapſus, aut dolo inductus aliquid promiſerit; ut &, ſi poſt conſtitutam obligationem debitor cum creditore pactus ſit, ne petat. §. 1. *& ſeqq. D. de except.*

§. 13. *Obligatio Mixta* eſt *vinculum & Æquitatis & Juris Civilis, quo quis ita adſtringitur, ut Actio in eum efficax detur;* ſeu *Juris vinculum, quo neceſſitate adſtringimur alicujus rei ſolvendæ, ſecundum noſtræ civitatis jura. pr. I. de obl.*

§. 14. Eaque vel *Vere talis* eſt, vel *Præſumtive;* qualis eſt *Obligatio*, qua tenentur *Judicati, Confeſſi*, nec non illi, contra quos juratum eſt. *l.* 56. *D. de re jud. l.* 25. *D. de ſtat. hom. l.* 207. *D. de R. J. l.* 1. *D. l. un. C. de confeſſ.* §. 11. *I. de act.* Ejusdemque generis videtur *Obligatio Literarum.* §. *un. I. de lit. obl.*

§. 15. Obligationes *Mixtæ* ſunt vel *Civiles*, vel *Prætoriæ.*

§. 16. *Civiles* ſunt, *quæ aut Legibus conſtitutæ, aut certo jure Civili comprobatæ ſunt;* §. 1. *I. h. t.* veluti *Obligatio Verborum*, ex L. XII. Tab. *de Pauperie, l.* 1. *pr. D. ſi quadr. paup. fec. dic.* ex L. Aquilia, *t. t. D. & I. de L. Aquil.* ſimilesque.

§. 17. *Prætoriæ* vero, *quas Prætor ex ſua Jurisdictione comparatas habet; d.* §. 1. *I. h. t.* veluti *Obligatio ex Conſtituto, de Peculio, ex Jurejurando*, §. 9. 10. 11. *I. de act.* aliæque ſimiles.

§. 18. Oriuntur autem Obligationes *Mixtæ* aut ex *Contractu*, aut *Quaſi ex contractu*, aut ex *Maleficio*,

leficio, aut *Quasi ex Maleficio. l.* 1. *pr.* §. 1. *& seqq. l.* 3. §. 2. *l.* 4. *l.* 5. *pr.* §. 1. *& seqq. D. h. t.* §. 2. *I. h. t.*

§. 19. Sed non raro etiam Obligationes proprio jure oriuntur *ex Variis causarum figuris*, *l.* 1. *pr. D. h. t.* ex sola scil. æquitate. v. *l.* 32. *D. de reb. cred.* §. 29. *I. de R. D. l.* 3. §. 3. *D. ad exhib.* v. Differt. N. II. *de Caus. Obl. C.* VI. Diff. III. *C.* II. *& seqq.* Diff. VI. *C.* I. II. III. Diff. VII. *C.* III.

DE ACTIONIBUS.

§. 20. *Actio* latiori sensu accepta, quatenus omnes complectitur *Actiones Civiles*, sive illæ *Ordinariæ* sint, sive *Extraordinariæ*, *l.* 37. *pr. D. h. t. l.* 178. §. 2. *D. de V. S.* nihil aliud est, quam *Jus persequendi*, *in Judicio*, *quod sibi debetur. l.* 51. *D. h. t. pr. I. de act.*

§. 21. Dicitur *Jus;* i. e. remedium jure concessum: *l.* 7. §. 1. *D. de in int. rest.* consideratur enim hic *Actio* ut via & medium, per quod ad id, quod nostrum est, aut nobis debetur, pervenitur; non tanquam jus, quod est in patrimonio, & ad secundum juris objectum pertinet. *l.* 49. *D. de V. S.*

§. 22. *Persequendi;* i. e. quovis modo petendi: latius enim hæc vocula hic accipienda, neque ad persecutiones extraordinarias, de quibus *l.* 178. §. 2. *D. de V. S.* restringenda est.

§. 23. *In Judicio;* i. e. apud Magistratum seu Judicem competentem. Nemo enim sibi ipsi jus dicere debet, aut propria auctoritate, quod sibi deberi putat, occupare; *l.* 13. *D. quod met. caus. l.* 1. §. 2. *D. quod legator.* ne tumultus excitetur in Republica. *l.* 176. *pr. D. de R. J.*

§. 24. *Quod sibi debetur;* i. e. quod alter quovis modo præstare tenetur. Neque enim tantum hoc ad *Actionem in Personam* pertinet, qua proprie quisque persequitur, *quod sibi debetur;* v. §. 14. *I. de act.*

l. 27.

l. 27. §. 2. *D. de aur. arg. leg.* sed & ad *Actionem in Rem,* verbumque *debetur* hic late accipiendum est. v. *l.* 178. §. *ult. D. de V. S. l.* 2. §. 1. *l.* 6. *pr.* §. 2. *in f. D. si serv. vind. l.* 19. §. 2. *D. comm. div. l.* 1. *D. de compens.* junct. §. 30. *I. de act.*

§. 25. *Actiones* autem varie *dividuntur*. Et quidem I. & summa divisio est, quod sint vel *in Rem*, quæ dicuntur *Vindicationes*, vel *in Personam*, quæ dicuntur *Condictiones. l.* 25. *D. h. t.* §. 1. 15. *I. de act.*

§. 26. *Actio in Rem* est, *quæ oritur ex jure in re, & datur contra eum, qui rem possidet. d. l.* 25. *D. h. t.* §. 1. *I. de act.*

§. 27. Cujus juris in re quinque possunt constitui species: I. *Dominium*, §. 4. *I. de usufr. l.* 23. *D. de R. V. l.* 3. §. 12. *D. ad exhib. l.* 19. *D. de damn. inf. l.* 8. §. 1. *C. de præscr.* XXX. *vel* XL. *ann.* & *Jus Dominio proximum, Jus* scil. Emphyteuseos & Superficiei; *l.* 1. §. 1. *D. si ag. vect. l.* 1. 2. 3. *C. de jur. emph. l.* 12. *C. de fund. patrim. l.* 1. §. 1. *D. de superf.* junct. *l.* 73. §. 1. *l.* 74. *l.* 75. *D. de R. V. l.* 19. *pr. D. de damn. inf.* (quod vulgo *Utile dominium* vocari solet) ex quo nascitur *Rei vindicatio* in specie sic dicta. *t. t. D. & C. de R. V.*

II. *Jus Hereditatis; l.* 9. *l.* 19. *pr. D. de hered. pet. l.* 1. §. *f. D. si quadr. paup. fec. dic. l.* 6. *D. de relig.* ex quo nascitur *Hereditatis petitio. t. t. D. & C. de her. pet.*

III. *Jus Servitutis;* §. 2. *I. de act. l.* 13. §. 1. *l.* 19. *D. de damn. inf. l.* 30. *D. de noxal. act. l.* 3. §. 12. *D. ad exhib.* ex quo nascitur *Actio Confessoria. d.* §. 2. *I. de act. l.* 2. *pr.* §. 1. *D. si serv. vind.*

IV. *Jus Pignoris; d. l.* 30. *D. de noxal. act. d. l.* 19. *D. de damn. inf. l.* 3. §. 12. *D. ad exhib.* ex quo nascitur *Actio Serviana*, & *Quasi Serviana* seu *Hypothecaria.* §. 7. *I. de act.*

V. *Jus Possessionis*; *l.* 3. §. 12. *D. ad exhib.* junct. *l.* 1. *D. eod. l.* 5. §. 1. *D. ad L. Jul. de vi publ.* ex quo nascitur *Interdictum Uti possidetis*. §. 4. *I. de interdict.*

§. 28. *Jus Dotis* necesse non est separatam facere speciem *Juris in re*, cum maritus constante matrimonio dotis sit dominus. *pr. I. quib. alien. lic. l.* 13. §. 2. *D. de fund. dot. l.* 7. §. 3. *D. de jur. dot. l.* 9. *C. de R. V.* §. 40. *I. de R. D.* v. supr. *ad t. de jur. dot.* §. 36.

§. 29. *Actio in Personam* vero est, *quæ oritur ex Obligatione, qua cum eo agimus, qui obligatus est nobis, ad faciendum aliquid, dandum, vel præstandum, & semper adversus eum locum habet, qui nobis obligatus est, non contra alium. l.* 25. *pr. D. h. t.* §. 1. *I. de act.*

§. 30. *Tertium genus* Actionum, *Mixtarum* scil. quæ *ratione originis* & *in Rem* sint, & *in Personam*, i. e. tam ex jure in re, quam ad rem oriantur, non agnoscimus.

§. 31. Nullæ enim sunt Actiones, quæ vel ad *Actiones in Rem*, vel ad *Actiones in Personam*, satis commode referri nequeant.

§. 32. Actiones siquidem *Finium regundorum*, *Familiæ erciscundæ*, *Communi dividundo*, & *Petitio hereditatis*, quas multi *Quadrigas Mixtarum Actionum* appellant, vel *in Rem* sunt, vel *in Personam* tantum.

§. 33. Et quidem tres priores *Finium regundorum* sc., *Familiæ erciscundæ*, & *Communi dividundo*, Actiones *in Personam* esse manifestum est ex *l.* 1. *D. fin. reg. l.* 1. §. 1. *C. de annal. exc.*

§. 34. Oriuntur enim ex Obligatione, quæ *Quasi ex contractu* descendit. §. 3. 4. *I. de obl. quæ quas. ex contr.* Licet in confusione finium dolus adversarii quandoque concurrat. v. *l.* 4. §. 4. *D. fin. reg.* v. supr. *ad t. fin. reg.* §. 5. 6. *ad t. fam. erc.* §. 4. & *ad t. comm. div.* §. 3.

§. 35.

§. 35. *Petitio* autem *hereditatis*, Actio *in Rem* est: *l.* 25. §. 18. *D. de pet. her. l.* 27. §. 3. *D. de R. V.* quia oritur ex *Jure Hereditatis*, quod *Jus* est *in re. l.* 9. *l.* 19. *pr. D. de hered. pet. l.* 1. §. *f. D. si quadr. paup. fec. dic. l.* 6. *D. de relig.* v. supr. *ad t. de her. pet.* §. 6.

§. 36. *Mixtæ* tamen dictæ Actiones dici possunt, tum ratione subjectæ materiæ, eo quod partim de rebus, partim de præstationibus personalibus, exercentur; *l.* 25. §. 18. *D. de pet. her. l.* 22. §. 4. *D. fam. ercisc.* (ita accip. §. 20. *I. de Act. l.* 7. *C. de pet. her.*) tum ratione institutionis, quia in Actionibus *Finium regundorum*, *Familiæ erciscundæ*, *Communi dividundo*, uterque Actor esse potest. *l.* 37. §. 1. *D. h. t. l.* 13. *l.* 14. *D. de jud.*

§. 37. II. Quod sint *Civiles*, vel *Prætoriæ* seu *Honorariæ*. *l.* 25. §. 2. *D. h. t.* §. 3. *I. de act.*

§. 38. *Civiles* sunt, *quæ ex Civilibus & legitimis causis descendunt; d.* §. 3. *I. de act.* veluti *Rei vindicatio*, *Actio Confessoria* & *Negatoria*, similesque §. 1. 2. 3. *I. de act.*

§. 39. *Prætoriæ* vero, *quas Prætor ex sua Jurisdictione comparatas habet; d.* §. 3. *I. de act.* quales sunt, & quidem *In Rem*, *Actio Publiciana*, *Rescissoria*, *Serviana*, &. *Quasi Serviana:* §. 3. 4. 5. 7. *I. de act. In Personam* vero, *Actio Pauliana*, (v. supr. *ad t. quæ in fraud. cred.* §. 12.) *de Pecunia constituta*, *de Peculio*, *In factum ex Jurejurando*, §. 6. 8. 9. 10. 11. *I. de act.* & similes.

§. 40. III. Quod *quædam Actiones Rei persequendæ gratia* comparatæ sint, *quædam Pœnæ persequendæ*, *quædam Mixtæ sint.* §. 16. *I. de act.*

§. 41. *Rei persequendæ gratia* comparatæ seu *Rei persecutoriæ* sunt, *quibus persequimur, quod quovis modo ex patrimonio nobis abest; l.* 35. *pr. D. h. t.* quales sunt omnes *Actiones in Rem*, & *Personales ex Con-*

tractu: §. 17. *I. h. t.* nec non *Condictio furtiva*, & *Actio Rerum amotarum*, ex delicto descendentes. *l.* 7. §. 1. 2. *D. de cond. furt. l.* 21. §. 5. *D. rer. amot.*

§. 42. *Pœnæ persequendæ gratia* comparatæ seu *Pœnæ persecutoriæ* sunt, *quibus persequimur pœnam legitimam;* arg. *l.* 7. *D. de serv. export.* quales sunt *Actio Furti*, *aliæque ex delictis descendentes.* §. 18. *I. h. t.*

§. 43. *Mixtæ* vero, i. e. *& Rei & Pœnæ persecutoriæ*, *quibus partim persequimur id*, *quod nobis abest ex patrimonio, partim pœnam legitimam;* qualis est *Actio Vi bonorum raptorum*, quia in quadruplo rei persecutio continetur: *Actio Legis Aquiliæ de damno dato,* si adversus inficiantem agatur in duplum, vel in id, quanti intra annum, vel XXX. dies, res fuerit plurimi; *Actio de Legatis Ecclesiæ* vel aliis venerabilibus locis *relictis*, si contra inficiantem, vel solutionem differentem, usque dum in jus vocatus sit, instituatur in duplum. §. 19. *I. de act.*

§. 44. IV. Quod vel *in Simplum* conceptæ sint, vel *in Duplum*, vel *in Triplum*, vel *in Quadruplum.* §. 21. *I. de act.*

§. 45. *In Simplum* sunt omnes *Actiones Rei persecutoriæ.* §. 22. *I. de act.*

§. 46. *In Duplum* agimus *Actione Furti Nec manifesti*, *Damni ex Lege Aquilia* contra inficiantem, *Depositi*, si depositum sit miserabile, *Servi corrupti*, nec non *Actione de Legatis venerabilibus locis relictis* contra inficiantes, vel differentes. §. 23. 26. 27. *I. de act. l.* 1. §. 1. *D. depos.*

§. 47. Quarum quædam ab initio statim sunt *Dupli*, quædam demum ex post facto; uti ex dictis ultro intelligitur. §. 26. *I. de act.*

§. 48 *In Triplum* Actio contra eos conceditur, qui majorem summam, quam ipsis competit, in libello

bello

bello propofuerunt, ut ex hac caufa viatores, i. e. executores litium, ampliorem fummam fportularum nomine exigerent. §. 24. *I. h. t.*

§. 49. *In Quadruplum* agimus *Actione Furti Manifesti, Quod Metus causa, In factum contra calumniatores*, item *Actione contra executores litium, qui plus debito exegerint.* §. 25. *I. h. t.*

§. 50. V. Quod quædam fint *Bonæ fidei*, quædam *Stricti juris*, §. 28. *I. de act.* quædam *Arbitrariæ.* §. 31. *I. eod.*

§. 51. *Actiones Bonæ fidei* funt, *in quibus libera potestas permittitur Judici, ex bono & æquo æstimandi, quid alterum alteri præstare oporteat.* §. 30. *I. de act.* Cic. *de Off. L.* III. *c.* 17.

§. 52. In bonæ fidei judiciis enim multa veniunt, de quibus nominatim non convenit; *l.* 31. §. 20. *D. de Ædil. Ed.* quia tantundem in b. f. judiciis officium Judicis valet, quantum in Stipulatione v. c. nominatim ejus facta interrogatio. *l.* 7. *D. de neg. gest.*

§. 53. Cæterum *Bonæ fidei* Actiones hæ funt, ex *Empto Vendito, Locato Conducto, Negotiorum Gestorum, Mandati, Depositi, Pro Socio, Tutelæ, Commodati, Pignoratitia, Familiæ erciscundæ, Communi dividundo, Præscriptis verbis de Æstimato,* & *quæ ex Permutatione competit, Petitio hereditatis,* §. 28. *I. de act.* & *Actio ex Stipulatu de dote.* §. 29. *I. de act.* Cic. *de Off. L.* III. *c.* 17. 15.

§. 54. Præter quas plures *Actiones Bonæ fidei* in jure noftro non reperiuntur.

§. 55. Quod tamen non ita intelligendum eft, quafi exclufæ etiam effent Actiones, quæ fub exprefsis tacite continentur; fub genere enim continentur fpecies: adeoque per Actionem *Mandati, Depositi* &c. non tantum *Directa* intelligenda, fed & *Contra-*

 ria;

ria; Cic. *de Offic. L.* III. *c.* 17. & ſub Actione *Negotiorum geſtorum*, *Funerariam* contineri, minime dubitandum eſt. arg. *l.* 14. §. 7. 9. 11. 13. 16. *D. de religioſ.*

§. 56. Quin & *Actio Emphyteuticaria Bonæ fidei* eſſe videtur, propter ſimilitudinem, quam cum Actione *Emti Venditi* & *Locati Conducti* habet.

§. 57. *Actiones Stricti juris*, ſeu *ſtricti judicii. l.* 5. §. *ult. D. de in lit. jur.* ſunt, *in quibus poteſtas Judicis olim formulæ, jam conventioni partium adſtricta eſt.* v. *l.* 99. *D. de V. O.*

§. 58. *Jus* enim *ſtrictum*, hic non *jus ſummum*, ut alibi, v. *l.* 8. *C. de jud. l.* 17. *D. de injuſt. rupt. irr. l.* 2. §. 5. *D. de aq. & aq. pluv. arc.* ſed *parvam*, ſeu *non liberam, judicis poteſtatem ſignificat.*

§. 59. Sunt autem *Stricti juris Actiones* omnes illæ, quæ non ſunt *Bonæ fidei*, vel *Arbitrariæ.*

§. 60. *Actiones* vero *Arbitrariæ* ſunt, in *quibus propter contumaciam*, (ſi ſcil. Judicis arbitrio, jubentis rem petitori reſtitui, non pareat reus) *vel loci adjectionem, ſequitur condemnatio in aliquid majus.* §. 31. *I. h. t. l.* 14. §. 4. *D. quod met. cauſ. l.* 46. *& ſeqq. D. de R. V. l.* 2. *D. de eo quod cert. loc.*

§. 61. Quas ab *Actionibus Bonæ fidei*, & *Stricti juris*, diverſas eſſe, docent tum textus in *d.* §. 31. *verb. Præterea. l.* 5. *pr.* §. 4. *D. de in lit. jur. l.* 3. §. 1. *D. de uſur.* tum diverſa harum Actionum natura.

§. 62. In *Bonæ fidei* judiciis enim condemnatio fit ex natura ipſius Actionis; *Hic* ex accidenti: In *Stricti juris* Actionibus condemnatio fit ſecundum ſtrictam conventionem partium; In *Arbitrariis* ex arbitrio Judicis.

§. 63. Sunt autem *Arbitrariæ*, *Actio Publiciana, Serviana, Quaſi Serviana, l.* 16. §. 3. *D. de pign.* §. 31. *I. de*

l. de act. imo omnes Actiones in rem, arg. *l.* 46. *& seqq. D. de R. V. l.* 5. *l.* 8. *D. de in lit. jur.* sola excepta *Hereditatis petitione*, quæ bonæ fidei est; §. 28. *I. de act. Actio quod metus causa, l.* 14. §. 1. 4. *D. quod met. caus.* §. 31. *I. de act. De eo quod certò loco, Ad exhibendum, d.* §. 31. *Finium regundorum, l.* 4. §. 3. *D. fin. reg.* §. 6. *I. de off. jud. Actio Faviana, l.* 5. §. 1. *D. si quid in fraud. patr. Calvisiana*, arg. *l.* 3. §. 3. *D. eod. Redhibitoria, l.* 45. *D. de Æd. Ed.* omnesque actiones in personam, (dummodo non sint *Bonæ fidei*) ad restituendum conceptæ.

§. 64. VI. Quod quædam, & quidem pleræque, dentur *In Solidum*, quædam *In minus quam solidum.* §. 36. *I. de act.*

§. 65. Quod contingit I. Propter *rationem Peculii*, aliamve similem qualitatem adjectitiam. *d.* §. 36. *I. de act.*

II. Propter *Beneficium Competentiæ*, de quo vid. supr. *ad t. de re jud.* §. 56. *& seqq.*

III. Propter *Jus Compensationis.* §. 39. *I. de act.* v. supr. *ad t. de compens.* §. 20. *& seqq.*

§. 66. VII. Quod sint *Principales*, vel *Adjectitiæ;* quales sunt *Actio Quod jussu, Exercitoria, Institoria, Tributoria, De Peculio, De in rem verso*, v. §. 1. 2. 3. 4. 5. *ult. I. quod cum eo qui in alien. pot.* & *Noxales.* v. *pr. I. de noxal. act.*

§. 67. VIII. Quod quædam sint *Perpetuæ*, quædam *Temporales. t. t. I. de perpet. & temp. act.*

§. 68. Et olim quidem, ante Theodosium Imp. omnes *Actiones Civiles* erant *perpetuæ*, nulloque tempore excludebantur; omnesque *Prætoriæ Temporales*, annoque circumscribebantur: quia & ipsius Prætoris annale erat Imperium. *pr. I. de perp. & temp. act.*

§. 69.

§. 69. Sed poſtmodum *Actiones Civiles* (ut litium aliquis finis eſſet) certo tempore circumſcriptæ ſunt; ut ſcil. *Actiones in Rem*, ſi res mobilis ſit, triennio, ſi immobilis, decennio inter præſentes, vicennio inter abſentes præſcribantur: *pr. I. de uſucap. l. ult. C. de præſcr. temp. Actiones in Perſonam* vero XXX. annis; *l.* 3. *C. de præſcr.* XXX. *vel* XL. *annor. Hypothecaria* autem, quæ contra ipſum debitorem locum habet, *l.* 1. §. 1. *C. de annal. exc.* & *Actiones Eccleſiis Religioſisque locis competentes* XL. annis excludantur. *N.* 131. v. ſupr. *ad t. de uſurp. & uſuc.* §. 24. 34. 35. & *ad t. de div. temp. præſcr.* §. 3.

§. 70. Quia tamen hæ Actiones etiamnum ad longum tempus durant, adhuc dicuntur *Perpetuæ. pr. I. de perp. & temp. act.* add. *l.* 1. *D. pro ſoc.*

§. 71. Aliud etiam deinde conſtitutum quoad *Actiones Prætorias. Actiones* enim *Prætoriæ Rei perſecutoriæ* etiam factæ ſunt *Perpetuæ;* excepta *Reſciſſoria*, qua reſcinditur id, quod Jure Civili ratum eſt. *l.* 35. *pr. D. de O. & A.*

§. 72. *Actiones* autem *Prætoriæ Pœnales* manſerunt *Annales; d. l.* 35. *D. de O. & A.* excepta *Actione Furti manifeſti*, quæ eſt perpetua: abſurdum enim exiſtimavit Prætor eam anno terminari. *pr. I. de perp. & temp. act.*

§. 73. IX. Quod *quædam Actiones* dentur *Heredibus, & contra Heredes; Quædam Heredibus, non contra Heredes; Quædam neque Heredibus, neque contra Heredes. Inſcr.* & §. 1. *I. de perp. & temp. act. & quæ ad hered. & in hered. trans.*

§. 74. *Actiones Rei perſecutoriæ*, ſive ex Contractu, ſive ex Delicto, (qualis eſt *Condictio Furtiva*, & *Actio rerum amotarum*, *l.* 7. §. 1. 2. *D. de cond. furt. l.* 25. §. 5. *D. rer. amot.* v. ſupr. §. 41.) *dantur*

tur Heredibus, *& contra Heredes. l.* 49. *D. h. t. l.* 157. §. 2. *D. de R. J. l.* 7. §. 2. *l.* 9. *D. de cond. furt. l.* 6. §. 4. *D. rer. am.*

§. 75. *Actiones Pœnales*, sive ex Delicto, sive ex Contractu, puta Deposito miserabili, v. §. 17. *I. de act. l.* 1. §. 1. *l.* 7. §. 1. *D. depos. dantur quidem Heredibus*, *sed non contra Heredes.* §. 1. *I. de perpet. & temp. act. l. un. C. ex delict. def. in quant. ten. her.*

§. 76. Nisi ab ipsis principalibus personis fuerint contestatæ; quo casu heredibus dantur, & contra heredes. *d.* §. 1. *in f. l.* 26. *l.* 58. *D. h. t. l.* 164. *D. de R. J. d. l. un. C. ex delict. defunct.*

§. 77. Quin & id, quod ex delicto ad heredes pervenit, ipsis auferendum est; *l.* 38. *D. de R. J. l.* 5. *D. de calumn. l. un. C. ex delict. def. in quant. ten. her.* ne alieno scelere ditentur. *d. l. un.*

§. 78. *Actiones* vero, *quæ Vindictam continent*, *neque dantur Heredibus*, *neque contra Heredes;* §. 1. *I. de perpet. & temp. act.* nisi & hic lis contestata sit. *d. l. un. C. ex delict. def.*

§. 79. Qualis est *Actio Injuriarum*, §. 1. *I. de perp. & temp. act. Querela inofficiosi*, *l.* 8. *pr. D. de inoff.* de *Revocandis donationibus*, *l.* 7. *C. de rev. don.* similesque. v. *l. pen. D. de in jus voc. l. pen.* §. *ult. D. ne quis eum. l.* 4. *D. de calumn. l.* 9. *D. de relig.*

§. 80. X. Quod sint *Directæ*, vel *Contrariæ*.

§. 81. *Directæ* sunt, *quæ nascuntur ex contractibus dipleuris seu bilateralibus*, *& domino competunt*, seu *ei*, *cujus statim ab initio principaliter interest.* v. *l.* 17. §. 1. *D. commod.*

§. 82. *Contrariæ* vero, *quæ ab altera parte ex post facto nascuntur*, *eique competunt*, *cujus minus principaliter interest. d. l.* 17. §. 3. *l.* 18. §. 2. *l. pen. D. commod. l.* 31. *D. de pign. act. l.* 5. *D. depos. l.* 1. *pr.* §. *pen. D. de contr. tut. & ut. act.*

§. 83.

§. 83. XI. Quod sint *Directæ*, vel *Utiles*.

§. 84. Quæ dupliciter maxime accipiuntur: I. Ut Actiones *Directæ* dicantur, quæ sunt *Civiles*; *Utiles* contra, quæ sunt *Prætoriæ*. v. §. 4. *I. de act. l.* 16. *§. ult. D. de pign. act. l.* 26. *§.* 2. *D. de noxal. act. l.* 1. *§.* 4. *D. de superf. l. ult. C. quib. ex cauf. maj.* II. Ut *Directæ* sint, *quæ nascuntur ex verbis Legis*; *Utiles* vero, *quæ ex mente Legislatoris. §. ult. I. de Leg. Aquil.*

§. 85. XII. Quod sint *Directæ* seu *Principales*, & *Præparatoriæ*; qualis est *Actio ad Exhibendum* respectu *Vindicationis. l.* 3. *§.* 13. *l.* 17. junct. *l.* 1. *D. ad exhib.*

§. 86. XIII. Quod sint *Petitoriæ*, vel *Possessoriæ*.

§. 87. *Petitoriæ* sunt, *quibus de Proprietate, vel simili jure, extra possessionem, agitur.*

§. 88. *Possessoriæ* vero, *quibus de Possessione contenditur.* v. *l.* 24. *D. de R. V. l.* 12. *§.* 1. *D. de acq. poss. l.* 14. *§. f. D. de exc. rei jud.*

§. 89. XIV. Quod sint vel *Universales*, vel *Generales*, vel *Speciales* seu *Particulares*.

§. 90. *Actiones Universales* sunt, *quibus de rerum Universitate agitur*; veluti *Hereditatis Petitio. l.* 1. *pr. D. de R. V.*

§. 91. *Generales*, *quibus* non de tota universitate, *sed de pluribus* tamen *rebus agitur*; veluti *Actio pro Socio*, *Negotiorum Gestorum*, *Tutelæ. l.* 38. *pr. D. pro soc.*

§. 92. *Speciales* vero seu *Particulares*, *quibus de re speciali* seu *singulari agitur*; veluti Actio *Mandati*, *Commodati*, *Depositi. d. l.* 38. *D. pro soc.*

§. 93. XV. Quod sint *Simplices*, vel *Duplices* seu *Mixtæ. l.* 37. *§.* 1. *D. h. t. §.* 7. *I. de interdict.*

§. 94. *Actiones Simplices* sunt, *in quibus ab initio alter Actor, alter Reus est. d. §.* 7. *I. de interdict.*

§. 95.

§. 95. *Duplices* autem seu *Mixtæ, in quibus uterque Actor vel Reus esse potest;* ut puta *Finium regundorum, Familiæ erciscundæ, Communi dividundo, Interdictum Uti possidetis* & *Utrubi. d. l.* 37. §. 1. *D. h. t.* §. 7. *l. de interdict.* Pro *Actore* vero habetur, qui prior ad judicium provocaverit. *l.* 13. *l.* 14. *D. de jud.*

§. 96. Cum autem non raro contingat, ut uni contra eundem plures Actiones competant, de *Cumulatione*, & *Concursu Actionum*, simul videndum est.

De Cumulatione Actionum.

§. 97. *Cumulatio Actionum* est *plurium Actionum, sive unius, sive plurium rerum nomine competentium, in eodem libello coacervatio.*

§. 98. Quæ jure nostro est illicita; *l.* 76. §. 8. *D. de leg.* 2. *l.* 18. *D. de except.* singulis enim controversiis, singulæ Actiones, unusque judicati finis sufficit: ne aliter modus litium multiplicatus summam atque inexplicabilem difficultatem faciat. *l.* 6. *D. de except. rei jud.*

§. 99. Nisi incertum sit, qua Actione potius agendum sit; quo casu duas pluresve dictare licet, sub protestatione, de condemnatione ex una tantum facienda: *l.* 1. §. 4. *D. quod legator.* vel ejusdem Actionis, ex eodem contractu, diversæ relationes resultent. *l.* 35. §. 1. *D. locat. cond. l.* 50. *D. de contr. emt.*

De Concursu Actionum.

§. 100. *Concursus* vero *Actionum* est, *cum Actiones duæ pluresve, eidem Actori, adversus eundem Reum, ex eadem, vel diversis caussis, competentes, concurrunt. l.* 10. *D. de act. emt.* junct. *l.* 5. *D. de fidej. l.* 29. *D. h. t. l.* 2. *pr. D. de priv. delict. l.* 56. *D. de furt. l.* 32. *l.* 34. *pr. D. h. t. l.* 130. *D. de R. J.*

§. 101. Qui duplex est, *Electivus*, & *Cumulativus.*

§. 102.

§. 102. *Concursus Electivus* est, *cum una Actio tantum institui potest, & una electa altera tollitur.*

§. 103. *Cumulativus* vero, *cum omnes institui possunt*, & *omnibus cum effectu agi potest.*

§. 104. An autem Actiones concurrant *Elective*, an *Cumulative?* sequentes tenendæ sunt Regulæ.

§. 105. I. *Quoties Actiones ex diversis causis descendunt, sive ejusdem rei nomine competant, sive diversarum, concurrunt cumulative*, i. e. omnibus agi potest. *l.* 18. *l.* 29. *D. h. t. l.* 2. *pr. D. de priv. del. l.* 56. *pr. D. de furt.*

§. 106. II. *Quoties* vero *ex eadem causa, eodem* scil. *contractu*, vel *delicto, descendunt, si quidem ejusdem rei nomine competunt*, i. e. omnes vel rei persecutoriæ sint, vel pœnales, *concurrunt elective*, i. e. una tantum quis experiri potest. *l.* 34. §. 1. *l* 53. *pr. D. h. t. l.* 9. §. 1. *D. de trib. act. l.* 43. §. 1. junct. *l.* 57. *D. de R. J.*

§. 107. Nisi in una plus sit, quam in alia; quo casu, si actum sit ea, in qua minus est, deinde adhuc altera agere licet, in quantum in ea plus est. *l.* 34. *pr.* §. 2. *l.* 41. §. 1. *D. h. t. l.* 1. *D. arb. furt. cæs. l.* 28. *D. de act. emt. l.* 47. *D. pro soc.*

§. 108. III. *Quod si* vero *ex eadem causa descendant, & diversarum rerum nomine competant*, i. e. una sit Rei persecutoria, altera Pœnalis, *concurrant etiam cumulative*, i. e. utraque agi potest. *l.* 34. §. 2. *D. h. t: l.* 7. §. 1. *D. de cond. furt. l.* 54. §. 3. *D. de furt. l.* 45. *D. pro soc. l.* 42. *D. locat. l.* 2. §. 1. *D. de tut. & rat. distr.*

PARS

PARS SEPTIMA.

Liber XLV. Titul. I.

De Verborum Obligationibus.

C. VIII. 38. 39.

§. 1. Cum autem *Obligationum* & *Actionum* firmandarum causa, in plerisque negotiis *Stipulationes* intercederent; v. *pr. in f. I. h. t.* Paul. V. *Sent. T.* VII. §. 1. *l.* 45. *D. de pact. l.* 3. *C. de rei perm. l.* 4. §. *ult. D. de usur.* de *Verborum Obligationibus* hoc loco simul agendum visum est.

§. 2. *Verborum Obligatio*, si accurate loquamur, a *Stipulatione* differt, olimque pluribus modis contrahebatur, v. Caj. *I. L.* III. *T.* II. §. 2. *& seqq.* Ulp. *Fragm. T.* VI. §. 1. 2. sed nunc fere cum *Stipulatione* confunditur: v. *l.* 6. *C. de transact.* eoque sensu est *Contractus Juris Civilis, l.* 53. *D. de A. R. D. l.* 17. §. 1. *D. de pœn.* junct. *l.* 14. §. 1. *de novat. stricti juris*, v. *l.* 99. *D. h. t. l.* 7. *D. de neg. gest.* §. 28. *I. de act. verbis constans, quibus is, qui interrogatur, daturum facturumve se, quod interrogatur, respondet. l.* 5. §. 1. *D. pr. I. h. t. l.* 1. §. 7. *D. de obl. & act.*

§. 3. Et quidem olim hic solennia verba erant necessaria; §. 1. *I. h. t.* sed ea postea Leoniana constitutione sublata sunt: *l.* 10. *C. de contr. stip. d.* §. 1. *I. h. t.* adeo, ut nihil jam intersit, qua lingua, quibusve verbis fiat *Sipulatio*, dummodo congrue ad interrogata respondeatur. *d. l.* 10. *l.* 1. §. *ult. D. h. t.*

§. 4. Plane ipſa *Pacti* & *Stipulationis* differentia ſublata non eſt; & proinde ad *Stipulationem* etiamnum requiritur, ut fiat utroque præſente & loquente, verbaque ex utraque parte interveniant, ſine notabili intervallo. *l.* 1. *pr.* §. 1. 2. *D. h. t.*

§. 5. Eſt autem *Verborum Obligatio* ſeu *Stipulatio* I. vel *Certa*, vel *Incerta. l.* 74. *pr. D. pr. I. h. t.*

§. 6. *Stipulatio certa* eſt, *cum conſtat, quid, quale, quantum ſit in Obligatione; d. l.* 74. §. 1. ſive per ſe, *d.* §. 1. ſive per relationem ad aliud: veluti, ſi quis vinum, oleum, vel triticum, quod in horreo eſt, ſtipulatus ſit. *l.* 75. §. 5. *D. h. t.*

§. 7. *Incerta* eſt, *cum non conſtat, quid, quale, quantum ſit in Obligatione: l.* 75. *pr. D. h. t.* veluti, ſi *Fundum* ſine proprio nomine, aut *Vinum, Frumentumve*, ſine qualitate, vel *Factum* ſtipulatus ſit. *d. l.* 75. §. 1. *D.* §. *ult. I. h. t.*

§. 8. Sic enim *Incertam Obligationem* hic accipere oportet; non etiam ita, ut ad minimum redigi poſſit. v. *l.* 69. §. 4. *D. de jur. dot. l.* 94. *l.* 95. *l.* 115. *D. h. t.*

§. 9. II. *Pura, In Diem concepta*, vel *Conditionalis.* §. 2. *I. l.* 73. *pr. D. h. t.*

§. 10. *Stipulatio Pura* eſt, *cui nec dies, nec conditio, neque expreſſe, neque tacite ineſt. d.* §. 2. *d. l.* 73. *pr.*

§. 11. Ubi vero *Pura* eſt *Stipulatio*, id, quod promiſſum eſt, confeſtim peti poteſt. §. 2. *I. l.* 41. §. 1. *l.* 137. §. 4. *D. h. t. l.* 14. *D. de R. J.*

§. 12. *Puræ* enim *Stipulationis* hic effectus eſt, ut *dies ſtatim cedat & veniat*, i. e. Obligatio ſtatim oriatur & Actio. *l.* 213. *pr. D. de V. S.*

§. 13. Ex humanitate tamen quædam dilatio indulgenda, neque creditor ſtatim cum ſacco adeſſe debet:

bet:

bet: *l.* 105. *D. de solut.* utique tantum temporis concedendum est, intra quod traditio fieri possit. §. *ult. I. de inut. stip.*

§. 14. *Dies* (*Certus* scil. *Incertus* enim, si modo incertum sit, *an sit extiturus*, conditionem facit, *l.* 75. *D. de cond. & dem. l.* 21. *pr. l.* 22. *D. quand. dies leg. ced.*) Stipulationi adjicitur dupliciter; nam vel *Ex Die* incipit Obligatio, vel confertur *Ad Diem. l.* 44. §. 1. *D. de O. & A.*

§. 15. *Ex Die* incipit Obligatio, *cum dies adjicitur, quo pecunia solvatur;* §. 2. *I. h. t. d. l.* 44. §. 1. seu cum dies adjicitur uti terminus *a quo.*

§. 16. Quo casu *Dies statim* quidem *cedit, sed non venit, l.* 213. *pr. D. de V. S.* i. e. pecunia statim quidem debetur, sed sine effectu; Ita acc. *l.* 41. §. 1. *D. h. t. l.* 1. §. 1. *D. de cond. & dem.* Peti enim prius quam dies venerit non potest: imo ne quidem eo ipso die, in quem Stipulatio facta est, peti potest; quia totus is dies arbitrio solventis tribui debet. §. 2. *I. l.* 38. §. 16. *l.* 42. *D. h. t.*

§. 17. Quia autem ante diem Obligatio oritur, solutum per errorem repeti nequit. *l.* 10. *D. de cond. indeb.*

§. 18. Plane, cum *Dies* in favorem Rei plerumque adjiciatur, *l.* 41. §. 1. *D. h. t. l.* 17. *D. de R. J.* liberum ei est, ante diem, invito etiam creditore, solvere: *l.* 50. *D. de O. & A. l.* 70. *l.* 98. §. 4. *D. de sol. l.* 38. §. 16. *D. h. t.* sed si creditoris gratia adjectus sit, secus est. *l.* 15. *D. de ann. leg.*

§. 19. Adjicitur autem *Dies* vel *expresse*, vel *tacite* inest, ob qualitatem scil. rei promissæ, veluti, si quis stipulatus sit *Domum ædificari; l.* 14. *l.* 73. *pr. l.* 137. §. 3. *D. h. t.* vel ob adjectionem loci: tantum enim temporis concedendum est, ut aliquid fieri vel eo,

 loco

loco præstari possit. *l.* 41. §. 1. *l.* 73. *pr. l.* 137. §. 2. *D.* §. 5. *I. h. t. l.* 2. §. 6. *D. de eo quod cert. loc.*

§. 20. Et ideo, si quis Romæ ita stipuletur, *Hodie Carthagini dare spondes?* inutilis erit Stipulatio, cum impossibilis sit repromissio: *d* §. 5. *l.* 31. *D. de O. & A.* nisi uterque dispensatorem suum, quem forte ibi habet, ante de futura Stipulatione certiorem fecerit. v. *l. ult.* §. 4. *D. h. t.*

§. 21. *Ad Diem* vero confertur Obligatio, *cum Dies adjicitur, ut intelligatur, quamdiu solvendum sit;* seu cum Dies adjicitur uti *terminus ad quem:* quo casu promissum statim peti potest, sed finito die opponitur exceptio. *l.* 44. §. 1. *D. de O. & A.*

§. 22. Hinc si quis decem annuos *Quoad vivam* promittat, Obligatio quidem ipso jure perpetua est, sed heres petendo pacti exceptione submovebitur. *l.* 56. §. 4. *D.* §. 3. *I. h. t. l.* 44. §. 1. *D. de O. & A.*

§. 23. Si *Conditionalis* sit Stipulatio, *dies pendente conditione neque cedit, neque venit; l.* 213. *D. de V. S.* i. e. ante conditionem existentem neque Obligatio oritur, neque Actio.

§. 24. Ex *Conditionali* enim *Stipulatione* tantum spes est debitum iri; quam tamen spem in heredem transmittimus, si prius, quam conditio extet, mors nobis contigerit. §. 4. *I. l.* 57. *D. h. t.*

§. 25. Qualis adjiciatur *Conditio Possibilis, (Impossibilis* enim conditio stipulationem vitiat, *l.* 7. *l.* 26. *l.* 27. *pr. l.* 35. *l.* 69. *l.* 97. *l.* 123. *D. h. t.* §. 10. *I. de inut. stip. l.* 31. *D. de O. & A.)* sive *Casualis,* sive *Potestativa, l.* 99. §. 1. *l.* 115. §. 1. 2. *D. h. t.* sive *Mixta, l.* 108. *D. eod.* nihil interest; dummodo non expresse in arbitrium promittentis (si tacite fiat, non nocet, *l.* 52. *in f. D. de cond. & dem.)* conferatur, qualis *Stipulationem* etiam reddit ridiculam & inutilem. *l.* 17. *l.* 46. §. *ult. D. h. t. l.* 8. *D. de O. & A.*

§. 26.

§. 26. III. *Stipulatio* consistit vel in *Dando*, i. e. dominium transferendo, *l.* 75. §. *ult. D. h. t.* §. 14. *I. de act.* vel *Faciendo*, vel *Non faciendo. l.* 2. *pr. l.* 72. *pr.* §. *ult. l.* 84. junct. *l.* 124. *D.* §. *ult. I. h. t.*

§. 27. Plane in *Stipulationibus*, quæ *Factum* continent, optimum erit pœnam subjicere, ne quantitas stipulationis in incerto sit. *d.* §. *ult. I. h. t.*

§. 28. Cum enim *Stipulatio Facti nudi* Reum ad ipsum factum præstandum præcise non obliget, sed tantum ad id, quod Actoris interest; *l.* 68. *l.* 72. *pr. D.* §. *ult. I. h. t. l.* 13. *D. de re jud. id* autem, *quod interest*, quantum mihi abest, quantumque lucrari potui, contineat; *l.* 13. *D. rem rat. hab.* valde incertam esse talem Obligationem, nisi pœna subjiciatur, facile intelligitur. v. *l.* 24. *D. de R. J.*

§. 29. IV. Est vel *Dividua*, *quæ partium præstationem recipit;* vel *Individua*, *quæ partium præstationem non recipit:* puta earum rerum, quæ natura divisionem non admittunt, veluti viæ, itineris, actus, aquæductus, cæterarumque servitutum. *l.* 2. §. 1. *l.* 72. *pr. l.* 85. *D. h. t.*

§. 30. V. Sunt vel *Voluntariæ* seu *Conventionales*, vel *Judiciales*, vel *Prætoriæ*, vel *Communes. l.* 5. *pr. D. h. t. pr. I. de divis. stip.*

§. 31. *Judiciales* sunt, *quæ a mero Judicis* (scil. Pedanei) *officio proficiscuntur*, *d. l.* 5. *pr.* §. 1. *I. de divis. stip.* seu jure novo, (sublato more dandorum Judicum Pedaneorum, *l.* 2. *C. de ped. jud.*) *quæ post litem contestatam interponuntur;* veluti *De Dolo cautio* in *Actione in rem*, vel *Quod metus causa*, ne scil. res deterior fiat; *De persequendo servo qui in fuga est; Restituendove pretio*, si res forte pereat. *l.* 5. *pr. D. h. t.* §. 1. *I. de divis. stip. l.* 20. *l.* 45. *D. de R. V. l.* 9. §. 5. 7. *D. quod met. caus. l.* 69. §. *ult. D. de leg.* 1.

§. 32. *Prætoriæ* sunt, *quæ a mero Prætoris officio proficiscuntur; l. 5. pr. D. h. t. §. 2. I. de divis. stip.* seu jure novo, *quæ ante litem contestatam præstari jubentur:* veluti *Damni infecti, d. l. 5. d. §. 2.* qua dominus ædium ruinosarum vicino cavet de damno futuro, nondum facto; *l. 7. D. de damn. infect. Legatorum, d. §. 2.* qua heres cavet de legatis præstandis; *t. t. D. ut Legat. nom. cav. Fructuaria; l. 7. D. usufr. quemadm. cav. Judicatum solvi; Rem ratam haberi. l. 1. §. 1. D. de stip. Præt. pr. §. 3. I. de satisd.*

§. 33. *Prætorias* autem Stipulationes sic exaudiri oportet, ut in his contineantur etiam *Ædilitiæ; l. 5. pr. D. h. t. §. 2. I. de divis. stip.* quibus venditor cavet de morbis & vitiis rerum venalium. *l. 1. & pass. D. de Ædilit. Ed. l. 31. & seqq. D. de evict.*

§. 34. *Communes* sunt, *quas & Prætor & Judex præstari jubet; l. 5. pr. D. h. t. §. 4. I. de divis. stip.* seu *quæ & ante, & post litem contestatam interponi possunt:* veluti *Rem salvam fore pupillo, d. l. 5. pr. D. h. t. §. 4. I. de divis. stip. pr. §. pen. I. de satisd. tut.* arg. *l. 3. C. de tut. qui satis non ded. l. 1. C. de ord. jud.* & *de Rato stipulatio. d. §. 4. I. de divis. stip. l. 1. §. 2. D. de stip. præt.* junct. *l. 1. C. de ord. jud.*

§. 35. *Voluntariæ* vero seu *Conventionales* sunt, *quæ fiunt ex sola conventione partium;* quarum totidem pene sunt genera, quot rerum contrahendarum. *l. 5. pr. D. h. t. §. 3. I. de divis. stip.*

§. 36. VI. Sunt vel *Generales*, cum genera; vel *Speciales*, cum species in stipulationem deducuntur. *l. 54. D. h. t.*

§. 37. VII. Denique sunt *Utiles*, vel *Inutiles*, *t. t. I. de inut. stip.* quales sunt vel *Ratione Personarum*, vel *Ratione Rei* in stipulationem deductæ, vel *ratione Modi* & *Formæ*.

§. 38. Non enim omnes ſtipulari poſſunt. *Impediuntur* Furioſi, Mente capti, §. 8. *I. de inut. ſtip.* Infantes, §. 9. *I. eod.* ut & Muti & Surdi: *l.* 1. *pr. D. h. t.* §. 7. *I. de inut. ſtip. Prohibentur* vero Prodigi, Pupilli & Minores, quatenus ſine Tutorum Curatorumve auctoritate ſeſe obligare nequeunt civiliter; *l.* 6. *D. h. t.* §. 9. *I. de inut. ſtip. l.* 3. *C. de in integr. reſt. min.* Deportati, *l.* 14. §. 1. *D. de novat.* nec non Pater & Filius inter ſe. §. 6. *I. de inut. ſtip.*

§. 39. Sed nec alter alteri ſtipulari poteſt: *l.* 38. *pr.* §. 1. 17. *D. h. t.* §. 4. 18. *I. de inut. ſtip. l.* 11. *D. de O. & A.* niſi in poteſtate ejus ſit, cui ſtipulatur; *d. l.* 38. §. 17. *d.* §. 4. *pr. I. de inut. ſtip.* vel pœna ſubjecta ſit; *d. l.* 38. §. 17. *d.* §. 18. *I. de inut. ſtip.* vel ejus pecuniariter interſit. §. 19. *I. de inut. ſtip. l.* 38. §. 20. 21. *l.* 118. §. *ult. D. h. t.*

§. 40. Plane ſolutio etiam in extraneam perſonam conferri poteſt; veluti, ſi quis ita ſtipuletur, *Mihi aut Sejo dare Spondes?* Quo caſu Obligatio quidem Stipulatori acquiritur, ſed ſolvi Sejo etiam invito Stipulatore poteſt. *l.* 56. §. 2. *l. ult.* §. 3. *D. h. t.* §. 4. *I. de inut. ſtip. l.* 10. *D. de ſol.*

§. 41. Niſi jam lis conteſtata, *l.* 16. *D. de fidej. l.* 57. §. 1. *D. de ſol.* junct. *l.* 29. *D. de nov.* aut ſtatus adjecti in deterius mutatus ſit. *l.* 38. *D. de ſol.* junct. *l.* 56. §. 2. *D. h. t.*

§. 42. Ita tamen, ut, ſi quid adjecto ſolutum ſit, Stipulator contra eum *Mandati Actionem* habeat, *l.* 131. §. 1. *D. h. t.* §. 4. *I. de inut. ſtip.*

§. 43. Quod ſi vero quis *Sibi & alii*, cujus juri ſubjectus non eſt, ſtipulatus ſit, ſtipulatio pro parte dimidia ſubſiſtit, pro parte dimidia vero inutilis eſt. *l.* 110. *pr. D. h. t. d.* §. 4. *I. de inut. ſtip.*

§. 44. Non etiam *Res* omnis in ſtipulationem de-

 duci

duci poteſt. Si quis enim rem, quæ in rerum natura non eſt, neque eſſe poteſt; vel rem Sacram, Religioſam, Sanctam, Publicam, vel liberum hominem, aliamve, cujus commercium non eſt, vel rem ſuam ſtipulatus ſit, inutilis eſt Stipulatio. §. 1. 2. *I. de inut. ſtip. l.* 69. *l.* 82. *pr. l.* 103. *D. h. t.*

§. 45. Adeo, ut ne quidem res exemtas commercio, ſub conditione, *Si liber ſervus factus*, *Res Sacra profana facta ſit*, ſtipulari liceat; quia tales caſus ſperare incivile atque inhumanum eſt. *l.* 83. §. 5. *D. h. t.* §. 2. *I. de inut. ſtip. l.* 34. §. 2. *D. de contr. emt.*

§. 46. *Ratione Modi* & *Formæ* vero Inutilis eſt Stipulatio, ſi quis ad interrogata non congrue reſpondeat, i. e. non ad idem, de quo rogatur, nec eadem qualitate: veluti, ſi quis *Decem* aureos a te dari ſibi ſtipuletur, tu *Quinque* promittas, vel contra; aut ſi ille *Pure* ſtipuletur, tu *ſub Conditione* promittas, vel contra. §. 5. *I. de inut. ſtip.*

§. 47. In quibus tamen per omnia non idem juris eſt; ſi quis enim roganti *Decem*, *quinque* promittat, non in totum inutilis eſt Stipulatio, ſed quoad concurrentem ſummam ſubſiſtit: minor enim ſumma majori ſemper ineſt. *l.* 1. §. 4. *l.* 83. §. 3. *D. h. t.* add. *l.* 113. *D. de R. J.*

§. 48. Quemadmodum nec in totum inutilis eſt Stipulatio, ſi quis plures res copulative ſtipulanti, unam vel quaſdam ſpoponderit; Obligatio enim in iis, pro quibus ſpoponderit, contrahitur. *l.* 1. §. 5. *l.* 83. §. 4. *D. h. t.* §. 17. *I. de inut. ſtip.*

§. 49. Sed ſi quis *Pure* ſtipulanti *ſub conditione* promittat, vel contra, ſtipulatio plane inutilis eſt; quia mutatur forma & qualitas interrogationis, & proinde alia fit Obligatio, *l.* 1. §. 3. *D. h. t.* niſi tamen diverſitas reſponſionis illico placuerit. *d. l.* 1. §. 3.

§. 50.

§. 50. Similis est is, qui stipulanti alicui disjunctive *Stichum aut Pamphilum*, unum se daturum respondet; *l.* 83. §. 2. *D. h. t.* quo casu stipulanti sub conditione pure respondisse censetur.

§. 51. Plane, si quis stipulanti in genere respondeat *promitto*, vel *dare spondeo*, non inutiliter respondet, sed breviter in eandem rem, diem, vel conditionem, respondisse videtur; neque enim necesse est in respondendo eadem omnia repeti, quæ stipulator expresserit. §. 5. §. 17. *I. de inut. stip. l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

§. 52. Ubi vero *Stipulatio Utilis* est, *Effectus* ejus est, quod duplex ex ea nascatur Actio, *Condictio* scil. *Certi*, si certa sit Stipulatio; & *Actio ex Stipulatu*, si sit incerta. *pr. I. de V. O.* Licet & rém certam petentes in genere *ex Stipulatu* agere dici possint. *l.* 83. §. 6. *D. h. t.*

Titul. II.

De Duobus Reis Constituendis. C. VIII. 40.

§. 1. Non tantum autem unus semper stipulatur, & unus promittit, sed & duo pluresve, tum stipulari, tum promittere possunt; *pr. I. h. t.* qui *Rei Stipulandi*, & *Promittendi*, dicuntur. *l.* 1. *D. h. t. Inscr.* & *pr. I. de duob. reis stip. & prom.*

§. 2. *Rei* enim, a *re*, i. e. lite, v. Phædr. *L.* VII. *Fab.* XIII. *t. D. de re jud.* sic dicti, in genere sunt omnes litigatores: Cic. *L.* II. *de Orat. c.* 43. & 79. Fest. *in voc. Reus. l.* 5. *pr. D. de V. O.* & proinde non tantum *Promissores*, qui conveniri; sed & *Stipulatores*, qui debitores convenire possunt.

§. 3. Sunt autem *duo pluresve Rei Stipulandi*, *qui*

 eandem

eandem rem ab eodem in solidum stipulati sunt, ea mente, ut, quamvis solida singulis, una tamen debeatur omnibus. l. 1. *D. pr.* §. 1. *I. h. t.*

§. 4. Dummodo omnes simul, vel utique sine magno intervallo stipulati sint; arg. *l.* 6. §. *ult. D. h. t.* nam si *Reus Promittendi* prius Titio stipulanti spoponderit, deinde alio interrogante spondeat, alia atque alia erit obligatio, nec creduntur duo *Rei Stipulandi* esse. *pr. I. h. t.*

§. 5. Duo pluresve vero *Rei Promittendi* sunt, *quorum singuli eandem rem eidem stipulanti in solidum promiserunt, ea mente, ut quamvis solidum singuli debeant, una tamen tantum debeatur ab omnibus. l.* 1. *l.* 2. *l.* 3. §. 1. *l.* 4. *D. pr.* §. 1. *I. h. t.*

§. 6. Dummodo omnes simul, vel utique sine magno intervallo, promiserint. *l.* 6. §. *ult. l.* 12. *D. h. t.*

§. 7. Ex hujusmodi autem Obligationibus & Stipulationibus solidum singulis debetur, & promittentes singuli in solidum tenentur: in utraque tamen obligatione una res tantum vertitur. §. 1. *I. l.* 2. *l.* 3. §. 1. *D. h. t.*

§. 8. Hinc *Rei Stipulandi* singuli solidum exigere possunt, &, si uni solutum sit, reliqui amplius exigere non possunt. *d. l.* 2. *l.* 3. §. 1. *D. h. t. l.* 31. §. 1. *D. de novat.* Adeo, ut nec iste, cui solutum est, cogatur *Correis Stipulandi* partem communicare; nisi sint socii, vel aliud convenerit.

§. 9. Imo unus ex *Correis Stipulandi* etiam acceptum ferendo, novando, jusjurandum deferendo, promissorem liberare potest; *l.* 2. *l.* 16. *D. h. t. l.* 31. §. 21. *D. de novat. l.* 11. §. 21. *D. de leg.* 3. *l.* 27. *l.* 28. *D. de jurej.* non vero pacifscendo: *l.* 27. *pr. in f. D. de pact.* junct. *l.* 35. *D. de R. J.* licet pactum correi socii etiam correo prosit. *l.* 21. §. *ult. D. de pact.*

§. 10.

§. 10. Hinc & *Rei Promittendi* singuli in solidum conveniri possunt: & quidem jure antiquo indistincte; *l.* 3. §. 1. *D. h. t.* §. 1. *I. h. t.* sed jure novo ita demum, si specialiter dictum sit, *Unumquemque teneri in solidum. Nov.* 99. *c.* 1. *Auth. Hoc ita. C. h. t.*

§. 11. Adeo, ut nec post *Nov.* 99. *c.* 1. (quo tantum mutatur *l.* 11. *pr. D. h. t.*) *Beneficio Divisionis* gaudere videantur, nec, si unus solverit, a reliquis partem repetere possit: nisi sint socii, (ita accip. *l.* 2. *C. h. t.*) aut aliud actum sit.

§. 12. Quin & unus solvendo, *l.* 3. *D. h. t.* acceptum rogando, *l.* 2. *D. h. t. l.* 16. *D. de accept.* novando, seu alium debitorem dando, *l.* 20. *D. de SCt. Vellej.* nec non jurando, obligationem perimit.

§. 13. Ex duobus autem *Reis Promittendi* alius pure, alius in diem, vel sub conditione obligari potest; nec impedimento erit dies, aut conditio, quo minus ab eo, qui pure obligatus est, petatur. *l.* 7. *l.* 9. §. 1. *ult. D.* §. 2. *I. h. t.*

Titul. III.

De Stipulatione Servorum.

§. 1. Neque tantum homines Liberi, sed & *Servi*, qui cæteroquin jure civili pro nullis habentur, *l.* 32. *D. de R. J.* ex persona tamen Dominorum, stipulari possunt. *pr. I. h. t.* add. *l.* 31. *pr. D. de hered. inst.*

§. 2. Etiam *Servi Hereditarii*, qui sunt in hereditate jacente. *d. pr. I. h. t.* Hereditas enim jacens, quamdiu adita non est, personam defuncti sustinet. *l.* 34. *l.* 61. *D. de A. R. D.* §. 2. *I. de her. inst. pr. I. h. t.*

§. 3.

§. 3. Quodcunque autem *Servus* ſtipulatur, domino acquirit; ſive domino, ſive ſibi, ſive conſervo, ſive imperſonaliter ſtipulatus ſit: *l.* 1. *pr. l.* 15. *D.* §. 1. *I. h. t.* niſi factum ſtipulatus ſit; §. 2. *I. h. t.* ea enim, quæ facti ſunt, ad dominum non tranſeunt. *l.* 44. *D. de cond. & dem. l.* 38. §. 6. *D. de V. O.*

§. 4. Si ſervus communis ſit, unicuique dominorum pro portione dominica acquirit, niſi juſſu unius, aut nominatim alicui eorum ſtipulatus ſit. *l.* 5. *l.* 7. *D.* §. 3. *I. h. t.*

§. 5. Quod ſi autem, contemto juſſu unius, alteri ſtipulatus ſit, videndum, an Dominus juſſerit nominatim, *Ut ſibi ſtipularetur?* quo caſu jubenti acquiritur: an in genere, *Ut Stipularetur?* quo caſu acquiritur ei, cui ſtipulatus eſt. *l. ult. C. per quas perſ. nob. acq.*

Liber

Liber XLVI. Titul. I.

De Fidejussoribus, et Mandatoribus.

C. VIII. 41.

§. 1. Et quidem, firmandarum Obligationum causa, non tantum *Principales* sæpe intercedunt *Stipulationes*, sed & plerumque *Fidejussoriæ*.

§. 2. Est autem *Fidejussor*, (qui & *Sponsor*, v. Sen. *de Benef. L.* III. *c.* 15. & *Appromissor* dicitur, *l.* 5. §. 2. *D. de V. O. l.* 43. *D. de sol. l.* 64. §. 4. *D. sol. matr.*) *qui id, quod alius debet, citra novationem, sua fide esse jubet, interposita stipulatione; ut creditori eo magis cautum sit. pr. I. h. t. l.* 1. §. 8. *D. de O. & A.*

§. 3. *Fidejussor sua fide esse jubet id, quod alius debet, citra novationem;* accedendo scil. ad alienam obligationem: *d. l.* 1. §. 8. *D. de O. & A.* in quo differt ab *Expromissore,* qui alienam obligationem novando in se suscipit, ita ut Reus Principalis non maneat obligatus. *l. ult. D. ad SCt. Maced.* §. 3. *I. quib. mod. toll. obl.*

§. 4. *Interposita stipulatione;* in quo *Fidejussor* differt a *Pecuniæ constitutæ reo,* qui nudo pacto constituit, se soluturum id, quod alius debet: *l.* 1. *D. de pec const.* nec non *Mandatore;* §. 6. *I. de mandat.* quia mandatum solo consensu perficitur. §. *un. I. de oblig. ex consens.*

§. 5. Quibus autem verbis, qua lingua, sive Græca, sive Latina, fiat, nihil interest. *l.* 8. *pr. D.* §. 7. *I. h. t.*

§. 6. *Fidejubere possunt,* quicunque obligari & conveniri possunt. *l.* 3. *l.* 10. §. 2. *D. l.* 8. *C. h. t.*

§. 7. *Impediuntur* Furiosi, Mente capti, §. 8. *I. de*

de inut. ſtip. l. 5. *D. de R. J.* Infantes & Infantiæ proximi, §. 9. *I. de inut. ſtip.* nec non Surdi & Muti. §. 7. *I. eod.*

§. 8. *Prohibentur* vero Prodigi; *l.* 6. *D. de V. O.* Pupilli pubertati proximi, & Minores, ſine Tutorum Curatorumve auctoritate; §. 9. *I. de inut. ſtip. pr. I. de auct. tut. l.* 3. *C. de in integr. reſt. min.* Milites; *l.* 8. §. 1. *D. qui ſatisd. cog.* Clerici in cauſa laicorum; *Nov.* 123. *c.* 6. *c.* 1. *C. pen. X. de fidej.* & Fœminæ; tum propter SCtum Vellejanum, *t. t. D. & C. ad SCt. Vellej.* tum propter *Nov.* 134. *c.* 8. *Auth. Si qua mulier. C. ad SCt. Vellej.*

§. 9. Intercedere poſſunt *Fidejuſſores* in *omnibus Obligationibus*, ſive Re, ſive Verbis, ſive Literis, ſive Conſenſu contractæ fuerint. *l.* 1. *l.* 8. §. 1. *& ſeqq. l.* 16. §. 3. *D.* §. 1. *I. h. t.*

§. 10. Nec intereſt, ſive naturalis ſit Obligatio, ſive civilis; *l.* 6. §. 2. *l.* 7. *l.* 16. §. 3. *D.* §. 1. *I. h. t.* dummodo talis ſit, quæ effectus habeat: v. *l.* 6. *D. de V. O. l.* 112. *D. de R. J.* ſive ex contractu, ſive ex delicto deſcendens. *l.* 8. §. 5. *l.* 56. §. *ult. l.* 70. §. *ult. D. h. t.*

§. 11. Excipitur tamen I. Obligatio, quæ ex Delicto oritur, ſi non ad pœnam pecuniariam, ſed corporalem agatur; arg. *l.* 26. *D. l.* 22. *C. de pœn. l.* 13. *pr. D. ad L. Aquil.* niſi forte caveatur judicio ſiſti. *l.* 1. *l.* 2. *pr.* §. 1. *l.* 3. *l.* 4. *D. de cuſtod. reor.*

II. Obligatio mariti de Dote reſtituenda, pro qua fidejuſſor intercedere nequit; adeo, ut ne quidem a volente marito dari poſſit, datusve obligetur. *l.* 2. *C. ne fidej. dot. dent.* arg. *t. C. ne Chriſt. manc. Jud. hab. t. C. ne ſanct. Baptiſm. iter.*

§. 12. Sed nec in aliam rem, *l.* 42. *D. h. t.* neque in plus accipi poſſunt *Fidejuſſores*, quam debet is, pro

quo

quo obligantur; nam eorum Obligatio acceſſio eſt principalis obligationis; in acceſſione autem non poteſt eſſe plus, quam eſt in re principali. §. 5. *I. h. t.*

§. 13. Adeo, ut in duriorem cauſam adhibiti, *omnino non*, *l.* 8. §. 7. *D. h. t.* i. e. ne quidem ad concurrentem ſummam, obligentur; *l.* 70. *D. h. t. l.* 26. §. 3. *D. de cond. indeb. l.* 1. §. *ult. D. de O. & A.* §. 7. *I. de inut. ſtip. l.* 137. §. 6. *D. de V. O. l.* 1. §. *ult. D. de eo qui pro tut. l. ult. pr. D. de leg.* 3. quaſi contra formam juris accepti. *l.* 49. §. 2. *in f. D. h. t.*

§. 14. *Effectus Fidejuſſionis* eſt, quod, ſi Reus Principalis non ſolvat, *Fidejuſſor* teneatur; *l.* 16. §. *ult. D. h. t.* & non tantum ipſe obligetur, ſed etiam heredem relinquat obligatum: *l.* 4. §. 1. *l.* 24. *D.* §. 2. *I. h. t.* & ſi plures ſint, ſinguli (licet id dictum non ſit, *l.* 3. *C. h. t.*) teneantur in ſolidum. §. 4. *I. h. t.*

§. 15. *Beneficia* tamen quædam *Fidejuſſoribus* conceſſa ſunt.

§. 16. Quorum *primum* eſt *Beneficium Epiſtolæ Divi Hadriani*, ſive *Diviſionis; quo compellitur creditor a ſingulis, ſi modo ſolvendo ſint litis conteſtatæ tempore, partes petere. l.* 26. *l.* 51. §. 1. *pen. D.* §. 4. *I. h. t.*

§. 17. Si aliquis litis conteſtatæ tempore ſolvendo non ſit, hoc reliquos onerat. *d. l.* 51. §. 1. *d.* §. 4.

§. 18. Non tamen ex Epiſtola D. Hadriani *Ipſo Jure* inter confidejuſſores dividitur Obligatio, ſed ope *Exceptionis; l.* 26. *D. h. t.* unde, ſi per modum Exceptionis (quod & poſt litem conteſtatam ante ſententiam fieri poteſt, *l.* 10. §. 1. *C. h. t.*) *Fidejuſſor* hoc beneficium non oppoſuerit, ſed ſolidum ſolverit, partem a confidejuſſore repetere nequit: *d.* §. 4. *I. l.* 39. *D. h. t.* ſibi enim imputare debet, quare hoc beneficio uſus non ſit. *d.* §. 4. *l.* 26. *D. h. t.*

§. 19. Niſi Actiones ſibi cedi curaverit; quo caſu contra confidejuſſorem pro rata agere poteſt. *l.* 39. *D. l.* 11. *C. h. t.*

§. 20.

§. 20. Plane *Beneficium* hoc *Divisionis* inter confidejussores ejusdem Rei tantum locum habet; non etiam inter Fidejussores diversarum stipulationum: *l.* 43. *D. h. t.* adeoque neque inter Fidejussorem Principalis, & Fidejussorem Fidejussoris; *l.* 27. §. *ult. D. h. t.* neque inter Fidejussores duorum Reorum promittendi separatim datos. *l.* 51. §. 2. *D. h. t.* Et tum demum locum habet, si non inficientur; nam inficiantibus *auxilium Divisionis* non est indulgendum. *l.* 10. §. 1. *D. h. t.*

§. 21. *Secundum* est *Beneficium Ordinis*, seu *Excussionis; quo* jure novo (olim enim secus fuit, *l.* 5. *C. h. t.*) *Creditor prius convenire debet Reum Principalem, quam adversus Fidejussorem experiri possit. Nov.* 4. *c.* 1. *Auth. Præsente. C. h. t.*

§. 22. *Tertium* denique *Beneficium Cedendarum actionum; quo creditor unum ex fidejussoribus conveniens, ei actionem suam contra cæteros Confidejussores cedere tenetur, antequam conventus solvere cogatur. l.* 17. *l.* 36. *l.* 39. *D. l.* 2. *l.* 11. *l.* 14. *C. h. t.*

§. 23. Quod ante solutionem factam obmovendum, neque ea facta amplius locum habet; *l.* 76. *D. de sol. l.* 1. *C. de contr. tut. jud.* nisi ea conditione solutio facta sit. *d. l.* 76. *D. de solut.* Ita accip. *l.* 36. *D. l.* 11. *C. h. t.*

§. 24. Quibus tamen Beneficiis *Fidejussores* renunciare possunt; *l. pen. C. de pact.* adeo, ut *Generalis Renunciatio* jure nostro sufficere videatur. arg. *l.* 51. *in f. D. de adm. tut. l.* 79. *pr. D. de leg.* 3.

§. 25. Quod si vero *Fidejussor* pro Reo Principali aliquid solverit, id repetit, vel per *Actionem Mandati*, si Mandatum expresse vel tacite intercesserit; vel per *Actionem Negotiorum gestorum*, si quis pro ignorante (non etiam invito, *l.* 40. *D. mand. l. ult. C. de*

neg.

neg. gest.) fidejusserit. §. 6. *I. h. t. l.* 10. §. 11. *l.* 6. §. 2. *l.* 20. §. 1. *D. l.* 6. *C. mandat.*

§. 26. *Finitur* autem & *exstinguitur Fidejussio*, I. Sublata obligatione principali. *pr. I. quib. mod. toll. obl.*

II. Confusione. *l.* 93. §. 2. 3. *D. de sol.*

III. Lapsu temporis, ad quod se quis obligavit, sub expressa protestatione, quod ultra id obligatus esse nolit; quo casu, tempore præterlapso, *Fidejussori* competit *Exceptio pacti*: *l.* 44. §. 1. *D. de O. & A.* si enim simpliciter se quis obligaverit ad certum tempus, eo elapso non liberatur; arg. *l.* 12. §. 14. *D. mand.* ita tamen, ut ad id, quod post tempus obligationi accedit, non teneatur. *l.* 7. *C. de locat. cond.*

IV. Si creditor in mora fuerit excutiendi debitorem Principalem, cum adhuc solvendo esset. arg. *l.* 41. *pr. D. h. t.*

Titul. II.

De Novationibus, Et Delegationibus.

C. VII. 42.

De Novationibus.

§. 1. Resolvuntur autem & *tolluntur* tum *Verborum Obligationes*, tum *Aliæ*, variis modis ipso jure, & *primo* quidem *Novatione*.

§. 2. Quæ nihil aliud est, quam *prioris debiti in aliam obligationem*, *vel Civilem*, *vel Naturalem*, *per stipulationem*, (non etiam per nudum pactum, *l.* 27. §. 2. *D. de pact.*) *transfusio atque translatio*; hoc est, cum ex præcedenti causa ita nova constituitur, ut prior perimatur. *Novatio* enim a *Novo* nomen accepit, & a nova obligatione: *l.* 1. *pr.* §. 1. *l.* 2. *l.* 5. *D. h. t.* §. 3. *I. quib. mod. toll. obl. l.* 17. *D. de cond. furt.*

§. 20. Plane *Beneficium* hoc *Divisionis* inter confidejussores ejusdem Rei tantum locum habet; non etiam inter Fidejussores diversarum stipulationum: *l.* 43. *D. h. t.* adeoque neque inter Fidejussorem Principalis, & Fidejussorem Fidejussoris; *l.* 27. §. *ult. D. h. t.* neque inter Fidejussores duorum Reorum promittendi separatim datos. *l.* 51. §. 2. *D. h. t.* Et tum demum locum habet, si non inficientur; nam inficiantibus *auxilium Divisionis* non est indulgendum. *l.* 10. §. 1. *D. h. t.*

§. 21. *Secundum* est *Beneficium Ordinis*, seu *Excussionis; quo* jure novo (olim enim secus fuit, *l.* 5. *C. h. t.*) *Creditor prius convenire debet Reum Principalem, quam adversus Fidejussorem experiri possit. Nov.* 4. *c.* 1. *Auth. Præsente. C. h. t.*

§. 22. *Tertium* denique *Beneficium Cedendarum actionum; quo creditor unum ex fidejussoribus conveniens, ei actionem suam contra cæteros Confidejussores cedere tenetur, antequam conventus solvere cogatur. l.* 17. *l.* 36. *l.* 39. *D. l.* 2. *l.* 11. *l.* 14. *C. h. t.*

§. 23. Quod ante solutionem factam obmovendum, neque ea facta amplius locum habet; *l.* 76. *D. de sol. l.* 1. *C. de contr. tut. jud.* nisi ea conditione solutio facta sit. *d. l.* 76. *D. de solut.* Ita accip. *l.* 36. *D. l.* 11. *C. h. t.*

§. 24. Quibus tamen Beneficiis *Fidejussores* renunciare possunt; *l. pen. C. de pact.* adeo, ut *Generalis Renunciatio* jure nostro sufficere videatur. arg. *l.* 51. *in f. D. de adm. tut. l.* 79. *pr. D. de leg.* 3.

§. 25. Quod si vero *Fidejussor* pro Reo Principali aliquid solverit, id repetit, vel per *Actionem Mandati*, si Mandatum expresse vel tacite intercesserit; vel per *Actionem Negotiorum gestorum*, si quis pro ignorante (non etiam invito, *l.* 40. *D. mand. l. ult. C. de*

neg.

neg. gest.) fidejusserit. §. 6. *l. h. t. l.* 10. §. 11. *l.* 6. §. 2. *l.* 20. §. 1. *D. l.* 6. *C. mandat.*

§. 26. *Finitur* autem & *exstinguitur Fidejussio*, I. Sublata obligatione principali. *pr. I. quib. mod. toll. obl.*

II. Confusione. *l.* 93. §. 2. 3. *D. de sol.*

III. Lapsu temporis, ad quod se quis obligavit, sub expressa protestatione, quod ultra id obligatus esse nolit; quo casu, tempore præterlapso, *Fidejussori* competit *Exceptio pacti: l.* 44. §. 1. *D. de O. & A.* si enim simpliciter se quis obligaverit ad certum tempus, eo elapso non liberatur; arg. *l.* 12. §. 14. *D. mand.* ita tamen, ut ad id, quod post tempus obligationi accedit, non teneatur. *l.* 7. *C. de locat. cond.*

IV. Si creditor in mora fuerit excutiendi debitorem Principalem, cum adhuc solvendo esset. arg. *l.* 41. *pr. D. h. t.*

Titul. II.

De Novationibus, Et Delegationibus.

C. VII. 42.

De Novationibus.

§. 1. **R***esolvuntur* autem & *tolluntur* tum *Verborum Obligationes*, tum *Aliæ*, variis modis ipso jure, & *primo* quidem *Novatione.*

§. 2. Quæ nihil aliud est, quam *prioris debiti in aliam obligationem, vel Civilem, vel Naturalem, per stipulationem*, (non etiam per nudum pactum, *l.* 27. §. 2. *D. de pact.*) *transfusio atque translatio;* hoc est, cum ex præcedenti causa ita nova constituitur, ut prior perimatur. *Novatio* enim a *Novo* nomen accepit, & a nova obligatione. *l.* 1. *pr.* §. 1. *l.* 2. *l.* 5. *D. h. t.* §. 3. *I. quib. mod. toll. obl. l.* 17. *D. de cond. furt.*

§. 3. Est autem *Novatio* vel *Voluntaria*, vel *Necessaria. l.* 29. *D. h. t.*

§. 4. *Necessaria* est, *quæ fit per Litis contestationem, d. l.* 29. *l.* 11. §. 1. *D. h. t. l. ult. pr. C. de usur. rei jud.* & proprie *Novatio* non est, quia pristina Obligatio & Actio non tollitur; *d. l.* 29. *D. h. t. l.* 2. *C. de jud.* sed ita vocatur ratione novarum qualitatum, quas prior obligatio post judicium acceptum acquirit: veluti, quod Actio temporalis fiat perpetua, pœnalis rei persecutoria, *l.* 6. §. *f. D. de re jud. l.* 26. *D. de O. & A.* §. 1. *I. de perp. & temp. act.* & post sententiam de causa amplius quæri non possit. *l.* 56. *D. de re jud.* v. Diss. *N.* VI. *de C. O. C.* V. §. 14. *& seqq.*

§. 5. *Voluntaria* vero est, *quæ fit per conventionem partium, interposita stipulatione. l.* 1. *pr.* §. 1. *l.* 2. *l.* 5. *D. h. t.* §. 3. *I. quib. mod. toll. obl.*

§. 6. Eaque fit vel *Nova intercedente persona*, quæ alienam obligationem expromittendo in se transfert, ita, ut prior debitor non maneat obligatus: §. 3. *I. quib. mod. toll. obl.* unde & talis *Expromissor* dicitur. *l.* 37. §. *ult. D. de op. libert. l.* 4. *D. de condict. caus. dat. l.* 10. *D. de pign. act.*

§. 7. Vel *Eadem manente persona obligata;* quo casu posteriori obligationi aliquid novi, conditio puta, aut dies, aut fidejussor adjici, aut detrahi debet. §. 3. *I. quib. mod. toll. obl.*

§. 8. Quin & expresse adjiciendum *Novandi animo hæc fieri. l. ult. C. h. t. d.* §. 3. *I. quib. mod. toll. obl.* Cæteroquin enim & pristina obligatio manet, & secunda ei accedit, ut ex utraque causa debitor obligatus sit. *d. l. ult. d.* §. 3.

§. 9. *Novare possunt*, quibus solvi potest: *l.* 10. *l.* 25. *D. h. t.* sive per se, si sui juris sint; sive per alios, qui eorum voluntate stipulantur. *l.* 20. *pr. D. h. t.*

D. h. t. Non vero Pupillus sine Tutoris auctoritate; *l.* 1. §. 1. *D. h. t.* neque Prodigus, nisi meliorem conditionem fecerit; *l.* 3. *D. h. t.* neque Servus, citra domini voluntatem. *l.* 16. *D. h. t.*

§. 10. *Novari possunt Obligationes praecedentes:* sive Naturales, sive Civiles; sive verbis, sive consensu contractae. *l.* 1. §. 1. *l.* 2. *l.* 5. *l.* 14. *D. h. t.*

§. 11. *Effectus* vero *Novationis est*, quod prior Obligatio ipso jure tollatur; §. 3. *I. quib. mod. toll. obl.* adeoque & accessiones, pignora scil. & fidejussores liberentur, & cursus usurarum sistatur. *l.* 18. *D. h. t.* junct. *l.* 35. *D. de usur.* *l.* 4. *C. de fidej.*

De Delegationibus.

§. 12. Est autem *species Novationis Delegatio*, *cum debitor vice sua alium dat reum creditori*, vel *alium debitorem substituit.* *l.* 11. *pr. D. h. t.*

§. 13. Quod ratione *Delegantis* fit per *Mandatum*, *l.* 45. §. *ult. D. mand.* adeoque & per scripturam & nutu; *l.* 17. *D. h. t.* ratione *Delegati* vero & *Creditoris*, per *Stipulationem* & per *Litis contestationem*. *d. l.* 11. §. 1. *D. h. t.*

§. 14. Cujus *Delegationis effectus* est, quod prior obligatio sit sublata, licet debitor delegatus non sit solvendo: *l.* 26. §. 2. *D. mand.* *l.* 3. *in f. C. h. t.* nisi aliud actum sit. *l.* 45. §. *pen. & ult. D. mand.*

Titul. III.

De Solutionibus, Et Liberationibus,

C. VIII. 43.

§. 1. II. Tolluntur *Obligationes Solutione;* *l.* 107. *D. h. t.* quae vel *Generaliter* accipitur, vel *Specialiter.*

§. 2. *Solutio Generaliter accepta*, ad omnem libera-

rationem & satisfactionem pertinet. *l.* 54. *l.* 52. *D. h. t.* add. *l.* 47. *l.* 176. *D. de V. S.*

§. 3. *Specialiter* vero *accepta*, uti hic *Inscr. h. t.* est *naturalis præstatio ejus, quod debetur; l.* 49. *D. h. t. pr. I. quib. mod. toll. obl. l.* 4. §. 3. *D. de re jud.* Senec. *de Benef. L.* IV. *c.* 14. & *L.* V. *c.* 14.

§. 4. *Solvunt Debitores*, liberam rerum suarum administrationem habentes; v. §. *ult. I. quib. alien. lic.* eorumque Procuratores, sive generale, sive speciale mandatum habentes; *l.* 56. *l.* 87. *D. h. t.* ut & Tutores & Curatores. *d.* §. *ult. I. quib. alien. lic.* Imo solvere possunt omnes alii, quicunque volunt, non tantum pro Debitore rogante & sciente, sed & ignorante & invito. *l.* 23. *l.* 40. *l.* 53. *D. h. t. pr. I. quib. mod. toll. obl.*

§. 5. Non etiam Furiosus, *l.* 5. *D. de R. J.* neque Pupillus, vel Minor, sine Tutorum, Curatorumve auctoritate. §. *ult. I. quib. alien. lic. l.* 9. §. 2. *D. de auct. tut. l.* 3. *C. de in integr. rest. min.*

§. 6. *Solvitur Creditoribus*, liberam rerum suarum administrationem habentibus; *l.* 39. *D. de neg. gest.* §. *ult. I. quib. alien. lic.* etiam Reis criminum postulatis; *l.* 41. *l.* 45. §. 1. *D. h. t.* eorumque Procuratoribus, generale vel speciale mandatum habentibus; *l.* 12. *pr. l.* 34. §. 3. *D. h. t.* nec non Tutoribus, & Curatoribus. *l.* 14. §. 1. *& seqq. l.* 49. *l.* 96. *l.* 100. *D. h. t. l.* 46. §. 5. 7. *D. de adm. tut.*

§. 7. Non etiam Pupillo, vel Minori, sine decreto Prætoris, vel Tutorum Curatorumque auctoritate; *l.* 15. *l.* 66. *D. h. t. l.* 25. *C. de adm. tut.* §. 2. *I. quib. alien. lic.* neque Procuratori falso, vel cujus mandatum revocatum est. *l.* 34. §. 4. *D. h t.*

§. 8. *Solvendum* est id, quod debetur, *l.* 49. *D. h. t. pr. I. quib. mod. toll. obl.* neque aliud pro alio invi-

to

to creditori solvi potest. *pr. I. quib. mod. toll. obl. l.* 2. §. 1. *D. de reb. cred.*

§. 9. Licet pro nummis aureis recte solvantur argentei; quia in pecunia non tam substantia, quam quantitas seu valor consideratur: *l.* 1. *D. de contr. emt.* dummodo aliud specialiter non convenerit; arg. *l.* 3. *D. de reb. cred. l.* 1. §. 6. *D. depos.* vel creditor (sic leg. v.) ex ea re damnum non sentiat. *l.* 99. *D. h. t.* v. supr. *ad t. de reb. cred.* §. 40. 41. 42.

§. 10. Totum etiam debitum solvendum est, neque per partes solutio fieri potest; *l.* 9. *C. h. t. l.* 41. §. 1. *D. de usur.* quia partium solutio non minima habet incommoda. *l.* 3. *D. fam. ercisc.*

§. 11. Nisi forte consentiat creditor; Ita acc. *l.* 5. §. 1. *l.* 9. §. 1. *D. h. t.* §. 1. *in f. I. quib. mod. toll. obl. l.* 2. §. 1. 2. *D. de V. O.* vel debitum pro parte sit liquidum, pro parte illiquidum: quo casu creditor partem oblatam accipere cogendus est. Ita acc. *l.* 21. *D. de reb. cred.* v. *l.* 8. *D. si pars hered. pet.*

§. 12. Solvendum denique debitum, *tempore & loco opportuno. l.* 39. *D. h. t.* Et quidem, si debitum purum sit, statim; §. 2. *I. de V. O. l.* 213. *D. de V. S.* ita tamen, ut modica dilatio concedenda sit, neque creditor in continenti adeat cum sacco. *l.* 105. *D. h. t.* Si vero tempus adjectum sit, tempore convento. v. §. 2. *I. de V. O.* Quantum autem ad locum attinet, vel ibi, ubi petitur, *l.* 38. *D. de jud.* vel ubi conventum est. *l.* 9. *D. de eo quod certo loc. l.* 122. *D. de V. O.*

§. 13. *Effectus Solutionis* est, quod obligatio tollatur ipso jure; *pr. I. quib. mod. toll. obl.* & non tantum ipse reus liberetur, sed & accessiones, Fidejussores scil. Mandatores, pignora & hypothecæ. *d. pr. in f. l.* 43. *D. h. t.*

§. 14. Quod si vero quis debitor ex pluribus caussis, unum debitum solvat, est in arbitrio solventis statim dicere, quod potius debitum voluerit solutum; sed si solvens de eo nihil dixerit, in arbitrio est accipientis, cui potius debito acceptum ferat: dummodo in id constituat solutum, in quod ipse, si deberet, esset soluturus, i. e. in id debitum, quod non est in controversia, aut in illud, in quod pro alio quis fidejusserat, aut cujus dies nondum venerat. *l.* 1. *l.* 2. *l.* 3. *pr. l.* 101. §. 1. *D. l.* 1. *C. h. t.*

§. 15. In dubio autem, solutum primum in usuras, deinde in sortem imputatur; *l.* 5. §. *ult. D. h. t.* & quidem duriorem, vel antiquiorem: *l.* 3. *pr. l.* 5. *pr. l.* 7. *l.* 97. *l.* 103. *D. h. t.* sed si par omnium caussa sit, in omnes imputatur pro rata. *l.* 8. *D. h. t.*

Titul. IV.

De Acceptilatione.

C. VIII. 44.

§. 1. III. *Tollitur Verborum Obligatio Acceptilatione; l.* 5. *l.* 13. §. 4. *D. h. t. quæ* est *imaginaria solutio*, §. 1. *I. quib. mod. toll. oblig.* seu *Liberatio per mutuam interrogationem*, *l.* 1. *D. h. t.* i. e. verborum conceptio, quibus creditor, cui verbis quid promissum, rogatus a debitore, an id, quod ita debetur, acceptum ferat? respondet se acceptum ferre. *d.* §. 1. *I. quib. mod. re contr. obl.*

§. 2. Ut adeo differat tum a *Solutione*, tum ab *Apocha.* Nam *Acceptilatione* omnimodo liberatio contingit, licet pecunia soluta non sit; *Apocha* vero non alias, quam si pecunia soluta sit. *l.* 19. §. 1. *D. h. t.*

§. 3. *Acceptum rogare possunt Debitores*, eorumque here-

heredes; *l.* 13. §. *ult. D. h. t.* etiam pupillus fine tutoris auctoritate, *l.* 2. *D. h. t.* ut & fervus. *l.* 11. *pr.* §. 2. *D. h. t.*

§. 4. *Accepto ferre poteft Creditor,* ejusque heres, *l.* 13. §. 10. 11. *D. h. t.* qui liberam rerum fuarum adminiftrationem habet: *l.* 1. *C. h. t.* non Tutor vel Curator, neque Procurator; *d. l.* 13. §. 10. *l.* 3. *D. h. t.* quia Actus eft legitimus. *l.* 77. *l.* 123. *D. de R. J.*

§. 5. *Accepto* vero *ferri poteft id, quod ex verborum obligatione debetur; l.* 8. §. 3. *D. h. t.* §. 1. *I. quib. mod. toll. obl.* vel totum, vel pro parte, *l.* 9. *l.* 10. *l.* 13. §. 1. *D. h. t.* §. 1. *in fin. I. quib. mod. toll. oblig.* five pure debeatur, five in diem, five fub conditione: *l.* 12. *D. h. t.* licet fub conditione, vel in diem, fieri nequeat. *l.* 4. *l.* 5. *D. h. t.*

§. 6. Quod fi in alia quam Verborum Obligatione *Acceptilatio* intercedat, non quidem obligationem ipfo jure tollit, fed vim tamen pacti habet, & Exceptionem producit. *l.* 8. *pr. l.* 19. *pr. D. h. t.*

§. 7. Quin & aliæ obligationes per *Acceptilationem* tolli poffunt, fi modo per *Stipulationem Aquilianam,* a C. Aquilio Gallo inventore fic dictam, in *Verborum Obligationem* transfufæ fint. *l.* 18. §. 1. *D. h. t.* §. 2. *I. quib. mod. toll. obl.*

§. 8. Porro *tolluntur Obligationes,* præter dictos modos, etiam IV. *Confufione,* cum in eandem perfonam jus creditoris & debitoris concurrit. *l.* 75. *l. pen. D. de folut. l.* 7. *C. de pact.*

V. *Debiti Oblatione, Obfignatione, & Depofitione, opportuno loco & tempore legitime facta. l.* 19. *C. de ufur. l.* 9. *C. de folut.*

VI. *Compenfatione.* §. 30. *I. de act.* v. *fupr. ad t. de compenf.* §. 20. *& feqq.*

VII. *Rei* feu fpeciei debitæ, ante moram, *interitu. l.* 23. *l.* 49. *D. de V. O.*

VIII. *Duarum lucrativarum causarum, in eandem rem, & personam, concursu. l. 17. D. de O. & A. §. 6. I. de legat.*

IX. *Tutela & Cura* creditoris. *Nov. 72. c. 1.*

X. *Præscriptione* XXX. annorum. *l. 3. C. de præscr.* XXX. *ann.*

XI. *Pecuniæ seu rei debitæ*, propria auctoritate, sine judice facta *ablatione. l. 13. D. quod met. caus. l. 7. C. unde vi.*

Titul. V.

De Stipulationibus Prætoriis.

§. 1. Et hæc quidem de *Stipulationibus Conventionalibus;* sed sunt etiam quædam *Prætoriæ*, quæ Edicto Prætoris interponi jubentur.

§. 2. Quarum *tres* sunt *Species*, *Judiciales*, *Cautionales*, *Communes. l. 1. pr. D. h. t.*

§. 3. *Judiciales* eas dicimus, *quæ propter judicium interponuntur, ut ratum fiat;* ut *Judicatum solvi*, & *ex Novi operis nunciatione. l. 1. §. 1. D. h. t.*

§. 4. *Cautionales* sunt, *quæ instar Actionis habent, & ut sit nova actio, intercedunt;* ut *de Legatis* Stipulationes, de *Tutela*, *Rem ratam haberi*, *& Damni infecti. l. 1. §. 2. D. h. t.*

§. 5. *Communes* vero sunt, *quæ fiunt judicio sistendi causa. l. 1. §. 3. D. h. t.*

§. 6. Deinde quædam earum, & quidem pleræque, *Satisdationem* exigunt; quædam vero *nudam repromissionem* habent. *l. 1. §. 5. & seqq. D. h. t.*

§. 7. Singulare autem *Stipulationibus Prætoriis* est: I. Quod, si per Procuratorem sint interpositæ, *Utilis Actio* Domino competat. *l. 5. D. h. t.*

II. Quod

II. Quod Prætoriæ satisdationes personas, i. e. Fidejussores, desiderent, neque pignora sufficiant. *l.* 7. *D. h. t.*

III. Quod si ambiguus sermo acciderit, Prætoris sit interpretatio. *l.* 9. *D. h. t.*

TITUL. VI.

REM PUPILLI, VEL ADOLESCENTIS SALVAM FORE.

§. 1. Quantum autem ad *species Stipulationum Prætoriarum* attinet, de iis singulatim & plenius, pro re nata, jam actum supra; v. *tt. Ut legator. vel fideic. serv. caus. cav. De novi op. nunc. De damn. infect.* Supersunt I. *Stipulatio, Rem pupilli vel Adolescentis salvam fore.*

§. 2. De qua Prætor sic edixisse videtur: *Rem pupilli vel Adolescentis salvam fore, Tutorem vel Curatorem satisdare jubebo.* arg. *h. t. Inscr. l.* 5. & §. 1. *D. de legit. tut.*

§. 3. *Stipulantur rem salvam fore* ipsi Pupilli vel Minores, si præsentes sint & fari possint; etiamsi ejus ætatis sint, ut non intelligant, quid agant: *l.* 6. *D. h. t.* sed si absint, vel fari non possint, Servus eorum stipulabitur, vel Servus publicus, *l.* 2. *l.* 3. *l.* 4. *pr. D. h. t.* seu Tabularius. v. *l.* 3. *C. de tab.*

§. 4. *Cavent* Tutores & Curatores specialiter non excepti, *l.* 4. §. 2. *ult. l.* 8. *D. h. t. pr. I. de satisdat. tut.* (quales sunt *Testamentarii* & *ex Inquisitione dati, d. pr. I. de sat. tut. l.* 7. *D. h. t.*) ut & qui pro tutore negotia gerunt, *l.* 4. §. 2. *D. h. t.* datis Fidejussoribus. *l.* 7. *D. de stip. prœt.*

§. 5. Continentur hac stipulatione non solum, quæ

in patrimonio habet pupillus, ſed & ea, quæ in nominibus ſunt, & generaliter omnia, quæ in tutelæ judicium veniunt. *l.* 9. *l.* 10. *l.* 4. §. 6. *D. h. t.*

§. 6. *Committitur* Stipulatio, quam primum non præſtatur, quod fieri oportet: *l.* 11. *D. h. t.* ſed agi ratione Tutorum demum poteſt finita tutela; *l.* 1. *l.* 4. §. 4. *D. h. t.* ratione Curatorum vero, ut & eorum, qui pro tutore negotia geſſerunt, ſtatim atque quæque res non ſalva eſſe cœpit. *d. l.* 4. §. 4. *D. h. t.*

§. 7. Tenentur autem ex hac ſtipulatione tum Tutores, & Curatores, tum eorum fidejuſſores: *l.* 4. §. 1. *D. h. t.* adeo, ut *Beneficium Diviſionis* inter eos locum non habeat. *l. ult. D. h. t.*

TITUL. VII.

JUDICATUM SOLVI.

§. 1. II. S*tipulatio Judicatum ſolvi;* de qua Prætor ſic edixiſſe videtur: *Judicatum ſolvi, Procuratorem, Tutorem, & Curatorem, cauſa cognita, ſatisdare jubebo.* arg. *h. t.*

§. 2. *Stipulari poſſunt Judicatum ſolvi* non tantum domini, ſi ipſi actionem inſtituant, ſed & Procuratores, Tutores & Curatores. *l.* 3. *pr.* §. 1. *& ſeqq. D. h. t.*

§. 3. Cavebat olim in *Actionibus in Rem* tam Reus, quam Procurator ejus, in *Actionibus* vero *in Perſonam* ſolus Procurator. *pr.* §. 1. *I. de ſatisdat.*

§. 4. Jure novo autem ipſe Reus non cavet, ſed Procurator ejus ſatisdat *Judicatum ſolvi*, §. 4. *I. de ſatisd.* (niſi ipſe reus pro eo caveat, *d.* §. 4.) omnisque, qui aliquem defendit in judicio: quia nemo alienæ rei ſine ſatisdatione defenſor idoneus intelligitur.

gitur. §. 5. *I. l. un. C. de satisdat. l.* 110. §. 1. *D. de R. J.*

§. 5. Continet vero hæc Stipulatio tres clausulas, *de Re Judicata*, *de Re defendenda*, & *de Dolo malo. l.* 6. *D. h. t.*

§. 6. Clausula *de Re Judicata* id continet, quod deberi Judex pronunciaverit. *l.* 9. *D. h. t. pr. I. de satisdat.*

§. 7. Clausula de *Re defendenda* continet, ut res recte & arbitrio boni viri defendatur: arg. *l.* 5. §. *ult. l.* 17. *D. h. t.* quod si non fiat, committitur in id quod interest. *l.* 13. *l.* 17. *D. h. t.*

§. 8. *Res* autem *non recte defensa* videtur, si non in solidum defendatur, *d. l.* 17. *D. h. t.* aut non loco idoneo, *l.* 5. §. *ult. D. h. t.* aut quando certum esse incipit, neminem posse existere, qui reum defendat. arg. *l.* 3. §. 9. *D. h. t.*

§. 9. Clausula *de Dolo malo* vero continet dolum malum abesse, & absuturum esse. *l.* 19. *D. h. t.*

TITUL. VIII.

RATAM REM HABERI, ET DE RATIHABITIONE.

§. 1. III. *Stipulatio Ratam rem haberi;* de qua Prætor tale Edictum proposuisse videtur: *Ratam rem haberi ab eo, ad quem ea res pertinet, si quis stipulanti promiserit; isque postea ratum non habuerit, in eum, qui promiserit, ex ea stipulatione Actionem dabo.* arg. *h. t.*

§. 2. Præstat hanc satisdationem ordinario *Procurator Actoris*, & in *Actionibus in Rem* etiam *Procurator Rei*; *l.* 40. §. 2. *D. de proc.* si sit vel conjuncta per-

perſona, *l.* 35. *l.* 40. §. *ult. D. de proc.* vel Procurator omnium bonorum, *l.* 5. §. 18. *D. de nov. op. nunc.* vel dubium ſit, an mandatum habeat. *l.* 1. *C. de proc.* §. 3. *I. de ſatisd.*

§. 3. Continetur ea, id, quod intereſt ſtipulatoris. *l.* 19. *D. h. t.*

§. 4. *Committitur* vero *Stipulatio*, cum dominus de re geſta certior factus, eam vel expreſſe, vel tacite ratam non habuit: *l.* 12. §. 1. 2. *l.* 5. *D. h. t.* & ſi quidem pro parte tantum ratam habuit, pro ea parte, pro qua rata non habebitur. *l.* 17. *l.* 18. *D. h. t.*

Liber

Liber XLVII. Titul. I.

De Privatis Delictis.

§. 1. Atque ita longa ferie expofitis *Actionibus, quæ ex Civilibus caufis nafcuntur*, fequuntur nunc L. XLVII. & XLVIII. (quos ob id *Terribiles* vocat Imp. *l.* 2. §. 8. *C. de vet. jur. enucl.*) *Actiones, quæ ex Delictis defcendunt.*

§. 2. Eft autem *Delictum* feu *Maleficium, Factum illicitum, dolo malo commiffum, quod pœnam meretur.*

§. 3. Dicitur *Factum illicitum;* v. *l.* 25. §. 1. *l.* 52. §. 8. *D. de O. & A.* nam, fine facto, fola cogitatione, delictum non committitur. *pr. I. de oblig. quæ ex delict. l.* 4. *D. de O. & A. l.* 18. *D. de pœn. l.* 225. *D. de V. S.*

§. 4. Conatus tamen, licet in levioribus etiam fere impunitus fit, *l.* 1. §. 2. *D. quod quisque jur. in alt. l.* 3. *D. de his qui not. inf. l.* 15. §. 10. *D. de injur.* in gravioribus tamen non tantum pœnæ Extraordinariæ, *l.* 1. *pr.* §. *f. D. de extraord. crim.* fed & Ordinariæ quandoque locum facit. v. *l.* 1. *pr. l.* 7. *D. ad L. Corn. de fic.* §. 5. *I. de publ. jud. l.* 1. *pr. D. ad L. Pompej. de parric. l. un. C. de his qui parent. vel lib. occid. l.* 5. *C. ad L. Jul. Majeft.*

§. 5. *Dolo malo commiffum;* delictum enim fine malo propofito proprie non committitur. *l.* 14. *D. ad L. Corn. de fic. l.* 1. *C. eod. l.* 53. *D. de furt. l.* 23. §. 2. *D. de Ædil. Ed.* §. 7. *I. de obl. quæ ex del.* §. 1. *I. de vi bon. rapt. l.* 3. §. 1. 2. 3. *D. de injur. l. pen. D. ad L. Jul. de adult. l.* 1. §. 3. *l.* 7. *D. ad L. Corn. de fic.* v. Diff. N. V. *de Cauf. Obl. C.* IV. §. 19. *& feqq.*

§. 6. Unde, fi quid a Demente, Infante, vel Infantiæ

fantiæ proximo, qui doli non sunt capaces, *l.* 14. *D. de off. præs.* §. 8. 9. *I. de inut. stip. l.* 111. *D. de R. J.* committatur, vel casu fiat, delictum dici nequit. *l.* 1. *l.* 5. *C. ad L. Corn. de sicar.*

§. 7. *Quod pœnam meretur.* Reip. enim interest, ne Delicta impunita maneant: *l.* 51. §. *ult. D. ad L. Aquil. l.* 70. §. 5. *D. de fidejuss.* v. Differt. N. II. *de Caus. Obl. C.* IV. §. 3. *& seqq.* licet quædam sint peccata leviora, quibus legibus pœna non est imposita. v. *l.* 14. §. 14. *D. de relig. l.* 3. §. 4. *D. de sepulchr. viol. l.* 39. *D. de furt.*

§. 8. Dividitur *Delictum* seu *Maleficium*, in *Publicum*, & *Privatum. t. D. & I. de publ. jud. h. n. t. de priv. del. l.* 1. §. 3. *D. de pœn.*

§. 9. *Publicum* est, *quod ex Lege quadam publicorum judiciorum descendit*, *l.* 1. *D. de publ. jud. & directo maxime tendit ad læsionem Reip.* cujus accusatio publica est, cuivis ex populo competens: §. 1. *I. de publ. jud.* quod κατ' ἐξοχὴν *Crimen* dici solet. v. *l.* 17. §. 16. *D. de Æd. Ed. l.* 3. §. 1. *stellion. l.* 1. *pr.* §. 1. *D. ad L. Jul. Maj. l.* 1. *D. de publ. jud.*

§. 10. *Privatum* vero, *quod directo magis tendit ad læsionem privatorum*; cujus accusatio ei maxime competit, cujus interest.

§. 11. *Delicta Privata* subdividuntur in *Ordinaria*, & *Extraordinaria*; quibus annumerare licet *Popularia. l.* 1. §. 3. *D. de pœn. l.* 3. *D. de extraord. crim. l.* 2. *D. de concuss.* arg. *l.* 3. §. 1. *D. de pop. act.*

§. 12. Sed ex *Ordinariis* agit fere læsus civiliter, i. e. ad rem, vel pœnam, sibi applicandam: *l. ult. D. h. t.* §. 10. *I. de injur.* ex *Extraordinariis* vero criminaliter. v. *l.* 1. §. *f. l.* 9. *D. de extraord. crim. d. l. ult.*

§. 13. Cum vero læsio privata ad publicum etiam per indirectum pertineat, permissum quoque postmodum est, ut etiam de privatis delictis extra ordinem

nem agere liceret criminaliter, ad pœnam corporalem, vel pecuniariam. *l. ult. D. h. t. l. ult. D. de furt. l. ult. D. de injur.*

§. 14. *Delicta* autem *Privata Ordinaria* ſunt quatuor, *Furtum*, *Rapina*, *Damnum*, & *Injuria. pr. I. de obl. quæ ex delict.*

Titul. II.

De Furtis.

C. VI. 2.

§. 1. **P**rimum *Delictum privatum* eſt *Furtum;* quod a *ferendo* ſeu auferendo ſic dictum, *l.* 1. *pr. D. h. t.* §. 2. *I. de oblig. quæ ex del.* Gell. *L.* I. *c.* 18. eſt *Contrectatio fraudulosa*, *lucri faciundi gratia*, *vel ipſius rei*, *vel etiam uſus ejus*, *poſſeſſionisve*, *quod lege naturali prohibitum eſt admittere. l.* 1. §. 3. *D. h. t.* §. 1. *I. de obl. quæ ex del. naſc.*

§. 2. Dicitur *Furtum Contrectatio;* ſola enim cogitatio furti faciendi non facit furem: *l.* 1. §. 1. *D. h. t. l.* 225. *D. de V. S.* adeo ut, quamvis furti faciendi cauſa conclave quis intraverit, nondum tamen fur ſit. *l.* 21. §. 7. *D. h. t.*

§. 3. *Contrectare* autem eſt loco movere: *l.* 3. §. 18. *D. de acq. poſſ.* unde rei immobilis (licet olim de eo dubitatum ſit) furtum fieri nequit; §. 2. v. *Abolita. I. de uſucap. l.* 24. *pr. D. h. t.* neque ulterius furtum committitur, quam res furti faciendi cauſa contrectata eſt. v. *l.* 21. *pr.* §. 5. 6. 8. *l.* 22. §. 1. *D. h. t.*

§. 4. *Fraudulosa;* ſine dolo enim & propoſito ſeu affectu furandi, quo quis ſciens rem alienam invito domino contrectat, furtum non committitur. *l.* 48.

§. 7.

fantiæ proximo, qui doli non sunt capaces, *l.* 14. *D. de off. præs.* §. 8. 9. *I. de inut. stip. l.* 111. *D. de R. J.* committatur, vel casu fiat, delictum dici nequit. *l.* 1. *l.* 5. *C. ad L. Corn. de sicar.*

§. 7. *Quod pœnam meretur.* Reip. enim interest, ne Delicta impunita maneant: *l.* 51. §. *ult. D. ad L. Aquil. l.* 70. §. 5. *D. de fidejuss.* v. Differt. N. II. *de Caus. Obl. C.* IV. §. 3. *& seqq.* licet quædam sint peccata leviora, quibus legibus pœna non est imposita. v. *l.* 14. §. 14. *D. de relig. l.* 3. §. 4. *D. de sepulchr. viol. l.* 39. *D. de furt.*

§. 8. Dividitur *Delictum* seu *Maleficium*, in *Publicum*, & *Privatum. t. D. & I. de publ. jud. h. n. t. de priv. del. l.* 1. §. 3. *D. de pœn.*

§. 9. *Publicum* est, *quod ex Lege quadam publicorum judiciorum descendit*, *l.* 1. *D. de publ. jud. & directo maxime tendit ad læsionem Reip.* cujus accusatio publica est, cuivis ex populo competens: §. 1. *I. de publ. jud.* quod κατ' ἐξοχὴν *Crimen* dici solet. v. *l.* 17. §. 16. *D. de Æd. Ed. l.* 3. §. 1. *stellion. l.* 1. *pr.* §. 1. *D. ad L. Jul. Maj. l.* 1. *D. de publ. jud.*

§. 10. *Privatum* vero, *quod directo magis tendit ad læsionem privatorum*; cujus accusatio ei maxime competit, cujus interest.

§. 11. *Delicta Privata* subdividuntur in *Ordinaria*, & *Extraordinaria;* quibus annumerare licet *Popularia. l.* 1. §. 3. *D. de pœn. l.* 3. *D. de extraord. crim. l.* 2. *D. de concuss.* arg. *l.* 3. §. 1. *D. de pop. act.*

§. 12. Sed ex *Ordinariis* agit fere læsus civiliter, i. e. ad rem, vel pœnam, sibi applicandam: *l. ult. D. h. t.* §. 10. *I. de injur.* ex *Extraordinariis* vero criminaliter. v. *l.* 1. §. *f. l.* 9. *D. de extraord. crim. d. l. ult.*

§. 13. Cum vero læsio privata ad publicum etiam per indirectum pertineat, permissum quoque postmodum est, ut etiam de privatis delictis extra ordinem

nem agere liceret criminaliter, ad pœnam corporalem, vel pecuniariam. *l. ult. D. h. t. l. ult. D. de furt. l. ult. D. de injur.*

§. 14. *Delicta* autem *Privata Ordinaria* sunt quatuor, *Furtum*, *Rapina*, *Damnum*, & *Injuria. pr. I. de obl. quæ ex delict.*

Titul. II.

De Furtis.

C. VI. 2.

§. 1. Primum *Delictum privatum* est *Furtum;* quod a *ferendo* seu auferendo sic dictum, *l. 1. pr. D. h. t. §. 2. I. de oblig. quæ ex del.* Gell. *L.* I. *c.* 18. est *Contrectatio fraudulosa, lucri faciundi gratia, vel ipsius rei, vel etiam usus ejus, possessionisve, quod lege naturali prohibitum est admittere. l. 1. §. 3. D. h. t. §. 1. I. de obl. quæ ex del. nasc.*

§. 2. Dicitur *Furtum Contrectatio;* sola enim cogitatio furti faciendi non facit furem: *l. 1. §. 1. D. h. t. l. 225. D. de V. S.* adeo ut, quamvis furti faciendi causa conclave quis intraverit, nondum tamen fur fit. *l. 21. §. 7. D. h. t.*

§. 3. *Contrectare* autem est loco movere: *l. 3. §. 18. D. de acq. poss.* unde rei immobilis (licet olim de eo dubitatum fit) furtum fieri nequit; §. 2. v. *Abolita. I. de usucap. l. 24. pr. D. h. t.* neque ulterius furtum committitur, quam res furti faciendi causa contrectata est. v. *l. 21. pr. §. 5. 6. 8. l. 22. §. 1. D. h. t.*

§. 4. *Fraudulosa;* sine dolo enim & proposito seu affectu furandi, quo quis sciens rem alienam invito domino contrectat, furtum non committitur. *l.* 48.

§. 7.

§. 7. *l.* 53. *pr. D. h. t.* §. 7. *I. de obl. quæ ex del. nasc.*

§. 5. Unde Furiosi & Dementes, nec non Infantes & Infantiæ proximi, cum non intelligant, quid agant, furtum facere nequeunt. §. 8. 9. *I. de inut. stip.* §. 18. *I. de obl. quæ ex del.*

§. 6. Sed aliud est in eo, qui pubertati proximus est, cum doli capax sit, & intelligat se delinquere: *l.* 23. *D. h. t. d.* §. 18. *I. de oblig. quæ ex del. l.* 111. *D. de R. J.* licet pœna ratione ætatis mitiganda sit. arg. *l.* 37. §. 1. *D. de min.*

§. 7. *Lucri faciendi gratia;* si enim nocendi tantum gratia fiat contrectatio, *Damnum* est, quod vindicatur *Lege Aquilia*; arg. *l.* 5. §. *ult. l.* 41. *D. ad L. Aquil.* sin contumeliæ causa, *Injuria*, propter quam *Actio injuriarum* instituenda est. *l.* 53. *pr. D. h. t.*

§. 8. Unde, si quis libidinis causa alienam ancillam rapuit, *l.* 39. *D. h. t.* vel necessitate pressus, famis levandæ causa, esculenta abstulerit, furti non tenetur. arg. *l.* 2. §. 2. *D. ad L. Rhod. de jact.* Proverb. VI. v. 30. Deut. XXIII. v. *pen. & ult.* Matth. XII. v. 1. *& seqq. C. Discipulos.* 26. *de Cons. D.* 5. *c.* 3. *X. de furt.*

§. 9. *Vel ipsius Rei;* scil. alienæ: §. 6. *I. de oblig. quæ ex delict.* rei propriæ enim, qua propriæ, furtum fieri nequit. *l.* 43. §. 4. *D. h. t.*

§. 10. Aliud est, si quis in ea aliquid juris habeat, dominusque rem auferendo istud intervertat; veluti, si debitor rem, quam creditori pignoris causa dedit, subtraxerit. *l.* 12. §. 2. *l.* 19. §. *pen. l.* 79. *D. h. t.* §. 10. *I. de oblig. quæ ex del.*

§. 11. Sive autem res mobiles sint magnæ, sive parvæ, v. §. 16. *I. de R. D.* §. 1. *I. de vi bon. rapt.* sive inanimatæ, sive animatæ, nihil interest. *d.* §. 16. *I. de R. D.*

§. 12.

§. 12. Adeo, ut & liberorum hominum (liberorum scil. qui in nostra sunt potestate) furtum (quod *Plagium* dici solet, v. infr. *ad t. ad L. Fab. de plag.* §. 2.) fieri possit. *l.* 14. §. 13. *D. h. t.* §. 9. *I. de oblig. quæ ex del.*

§. 13. Quo casu patri, in cujus dominio quasi sunt liberi ex Jure Quiritum, *l.* 1. §. 2. *D. de R. V.* Actio non in duplum vel quadruplum datur, quia liberum corpus æstimationem non recipit; *l.* 1. §. 5. *D. de his qui eff. vel dej.* sed ad id, quod ratione acquisitionis & operarum interest.

§. 14. Quin & locus est judicio publico *Legis Fabiæ de Plagiariis.* v. *l. ult. C. ad L. Fab. de plag.*

§. 15. *Vel etiam usus ejus;* si enim Creditor pignore, Depositarius re deposita utatur, vel ille, qui rem utendam accepit, in alium usum eam transferat, quam cujus gratia ea data est, furtum committit. *l.* 40. *l.* 54. *pr. l.* 76. *pr. D. h. t.* §. 6. *I. de obl. quæ ex del.* Quod & veteres de eo dixerunt, qui in Ariciam acceptum equum longius perduxisset. Val. Max. *L.* VIII. *c.* II. *n.* 4. Gell. *L.* VII. *c.* 15. §. 6. *in f. I. de oblig. quæ ex delict.* v. *d. l.* 40. *D. h. t.*

§. 16. *Possessionisve:* si scil. debitor rem creditori pignori datam furto auferat. *l.* 12. §. 2. *l.* 19. §. *pen. l.* 79. *D. h. t.* §. 10. *I. de oblig. quæ ex delict.*

§. 17. *Quod Lege Naturali prohibitum est admittere.* Furtum enim natura turpe esse manifestum est. Exod. XX. v. 15. junct. Ep. ad Rom. II. v. 14. 15. Cic. *L.* III. *de Offic. c.* 5. *l.* 1. §. *ult. D. h. t. l.* 42. *D. de V. S.*

§. 18. Furtorum genera olim erant quatuor: *Conceptum*, *Oblatum*, *Prohibitum*, & *Non exhibitum.* §. 4. *I. de oblig. quæ ex delict.* Gell. *L.* XI. *c. ult.*

§. 19. Sed cum requisitio rei furtivæ secundum veterem observationem, *cum lance* scil. & *licio*, v. Petron. *c.* 57. Fest. *in voc. Lance.* Gell. *d. L.* XI. *c.*

 ult.

ult. ab ufu receſſerit; Gell. *L.* XVI. *c.* 10. §. 4. *I. de oblig. quæ ex deliƈt.* Aƈtiones etiam furti *Concepti*, *Oblati*, *Prohibiti*, & *Non exhibiti*, in deſuetudinem abierunt, omnesque, qui rem furtivam ſuſceperunt aut celarunt, jam furti nec manifeſti rei ſunt. *d.* §. 4. *I. de oblig. quæ ex deliƈt. l.* 14. *C. h. t.*

§. 20. Ut adeo nunc Furtorum genera ſint duo, *Manifeſtum*, & *Nec manifeſtum. l.* 2. *D. h. t.* §. 3. *I. de oblig. quæ ex del.*

§. 21. *Furtum Manifeſtum* eſt, *cum fur* ἐπ' αὐτοφώρῳ i. e. *in ipſo furto, vel rem furtivam tenens, acclamando vel accurrendo*, v. *l.* 7. §. 1. 2. *D. h. t.* Virg. *Ecl.* III. v. 17. *& ſeqq.* ſive per ipſum dominum, ſive per alium, ſive in publico, ſive in privato, antequam eo pervenerit, quo furtum eo die deferre, vel deponere deſtinavit, *deprehenditur. l.* 3. *pr.* §. 1. *& ſeq. l.* 4. *l.* 5. *l.* 7. §. 1. *& ſeqq. D. h. t.* §. 3. *I. de oblig. quæ ex deliƈt.*

§. 22. *Nec Manifeſtum* vero, *cum fur ita non deprehenditur. l.* 8. *D. h. t. d.* §. 3. *in f. I. de obl. quæ ex deliƈt.*

§. 23. Poteſt tamen etiam II. *Furtum* dividi in *Noƈturnum*, & *Diurnum. l.* 54. §. 2. *D. h. t. l.* 4. §. 1. *D. ad L. Aquil.*

§. 24. III. In *Domeſticum, quod committitur a perſonis domeſticis, l.* 11. §. 1. *D. de pœn.* & *Non domeſticum, quod committitur ab extraneis.*

§. 25. IV. In *Simplex*, *cum quo non concurrunt circumſtantiæ aggravantes*, & *Qualificatum*, *cum quo concurrunt circumſtantiæ aggravantes;* quale eſt v. c. *Sacrilegium*, & *Furtum effraƈtis foribus*, *vel parietibus*, *faƈtum.*

§. 26. *Pœna Furti*, apud Græcos, Romanosque, non ſemper eadem fuit; ſed alia, atque alia, pro temporum, circumſtantiarumque varietate.

§. 27.

§. 27. Et quidem, quantum ad *Athenienses* attinet, Draco furem cujuscunque modi furti supplicio capitis puniendum sanxit; sed Solon, qui postea mitiores Leges tulit, in fures dupli pœna vindicandum existimavit. Gell. *L.* XI. *c. ult.*

§. 28. Decemviri autem, apud *Romanos*, cum Leges XII. Tab. scriberent, neque pari severitate in puniendis omnium generum furibus, neque remissa nimis lenitate usi sunt. Nam furem, qui *Manifesto furto* prehensus esset, tum demum occidi permiserunt, si aut, cum faceret furtum, nox esset; aut interdiu se telo, cum prehenderetur, defenderet. Gell. *d. l. l.* 52. §. 2. *D. h. t. l.* 4. §. 1. *D. ad L. Aquil.* Ex cæteris autem manifestis furibus liberos verberari, addicique jusserunt ei, cui factum furtum esset; si modo id luci fecissent, neque se telo defendissent: servos item furti manifesti prehensos verberibus affici, & e saxo præcipitari; sed pueros impuberes Prætoris arbitratu verberari voluerunt, noxamque ab his factam sarciri. Gell. *d. l.* Aliis vero furtis omnibus, quæ *Nec manifesta* appellantur, pœnam imposuerunt dupli. Gell. *d. l.*

§. 29. Cæterum Prætoribus pœna illa furti manifesti adhuc nimis acerba visa fuit, qui proinde eam in pecuniariam quadrupli mutarunt, omni differentia inter servum & liberum sublata; §. 5. *I. de obl. quæ ex del.* pœnam dupli vero in fures nec manifestos intactam reliquerunt. *d.* §. 5.

§. 30. Idque hisce similibusve verbis in Edicto complexi videntur: *Qui Furtum fecisse, aut cujus ope, consilio furtum factum esse dicetur,* QUANTI EAM REM PARET ESSE, *quæ furto ablata esse dicitur, ejus in quadruplum, si furtum manifestum fuerit, aut, si nec manifestum, in duplum, adversus eum judicium dabo.* arg. *In-*

scr. l. 50. *l.* 52. *D. h. t. l.* 53. §. 1. *l.* 193. *l.* 179. *D. de V. S.* §. 5. *I. de oblig. quæ ex del.*

§. 31. Procedente vero tempore etiam criminaliter furti agi cœptum eſt, & vindictæ publicæ cauſa extraordinaria animadverſione fures coërceri, pœnam ſtatuente judice pro qualitate circumſtantiarum; eaque perſecutio criminis jam tempore mediæ jurisprudentiæ frequentiore in uſu erat, quam Actio furti Civilis. *l. ult. D. h. t.*

§. 32. Sed Moderamen attulit Imp. Juſtinianus, dum cavit, ne pro furto vel mors, vel ullius membri abſciſſio infligatur, ſed ut fures aliter coërceantur, pœna ſcil. pecuniaria, exilii, vel ſimili. *Nov.* 134. *c. ult. Auth. Sed novo. C. de ſerv. fugit.*

§. 33. Quod tamen poſtmodum iterum mutavit Imp. Fredericus, conſtituens, ut, ſi quis quinque ſolidos valens aut plus fuerit furatus, laqueo ſuſpendatur; ſi minus, ſcopis & forcipe excorietur & tundatur. Lib. II. Feud. *T.* XVII. §. *ult.* Nec non Imp. Carolus Quintus, jubens, ut, ſi quis furtum parvum commiſerit, lenius; ſi magnum, V. ſcil. aureorum vel majoris pretii, gravius puniatur, & ſi quidem tertia vice id reiteraverit, vir laqueo ſuſpendatur, fœmina vero aqua ſuffocetur. Conſt. Crim. *art.* 157. *& ſeqq.*

§. 34. Quæ tamen pœna, ut ſcil. ob *Furtum Simplex* V: aureorum, tertia vice reiteratum, ultimum ſupplicium irrogetur, an ſatis juſta ſit? merito dubitatur. arg. Exod. XX. v. 15. junct. XXII. v. 1. Prov. VI. v. 31. *l.* 11. *pr. D. de pœn.* Cic. I. *de Off. c.* 25. Hor. I. *Serm. Sat.* III. v. 77. *& ſeqq.* Prov. XXIV. v. 16.

§. 35. Naſcitur itaque ex furto I. *Actio Furti Civilis: Quæ datur Domino, omnique cujus intereſt*, §. 13. *I. de obl. quæ ex del. l.* 71. §. 1. *l.* 85. *D. h. t.* ex honeſta ſcil. cauſa, *l.* 10. *l.* 11. *l.* 12. §. 1. *D. h. t.* & cujus periculo res eſt. *l.* 85. *pr. l.* 14. §. 10. 16. *& ſeqq. D. h. t.*

§. 36.

§. 36. Unde constat, *Creditorem* de pignore surrepto *Furti actione* agere posse, etiamsi idoneum debitorem habeat: *l.* 12. §. *ult. l.* 14. §. 5. 6. *D. h. t.* §. 14. *I. de obl. quæ ex del.* tum quia ei expedit pignori potius incumbere, quam in personam agere; *d.* §. 14. *l.* 25. *D. de R. J.* tum maxime, quia ad rem restituendam tenetur Actione Pignoratitia. *d. l.* 14. §. 6.

§. 37. Adeo quidem, ut, quamvis ipse debitor eam rem surripuerit, nihilominus creditori competat Actio Furti. *d.* §. 14. *I. de obl. quæ ex del.*

§. 38. Quo casu ipsum debitum duplatur vel quadruplatur, *l.* 87. *D. h. t.* & quod debitor ex actione furti præstitit creditoris lucro est. *l.* 22. *pr. D. de pign. act. l.* 79. *D. h. t.* Quod si extraneus pignus abstulerit, secus est; tum enim duplatur vel quadruplatur æstimatio pignoris, *d. l.* 87. *D. h. t.* & quod creditor percepit debito imputat. *d. l.* 22. *pr. D. de pign. act. l.* 15. *D. h. t.*

§. 39. Item si *Fullo* polienda curandave, aut Sarcinator sarcienda vestimenta, mercede certa constituta, acceperit, eaque furto amiserit, (si modo solvendo sit, ita acc. *l.* 60. §. 2. *D. locat. cond.*) *Furti Actionem* habet, non dominus; *l.* 12. *D. h. t.* §. 15. *I. de oblig. quæ ex del.* quia custodiam præstat, & ejus periculo res est. *l.* 12. *pr. D. h. t.*

§. 40. Quod si res commodata furto ablata sit, *Commodatario* similiter *Actio Furti* concedenda videbatur. Sed Imp. electionem eo casu concedit *Commodanti*, an *Actione Furti* contra furem? an potius *Actione Commodati* contra *Commodatarium* agere velit? Ita tamen, ut, si alterutram elegerit, ad alteram non habeat regressum; si modo rem furto surreptam esse sciverit. *l. ult. C. h. t.* §. 16. *I. de obl. quæ ex del.*

§. 41. *Depositario* autem *Actio Furti* non conceditur,

tur, quia dolum tantum præstat, & latam culpam: §. 3. *I. quib. mod. re contr. obl.* ex improbitate autem sua nemo actionem consequitur. *l.* 14. §. 3. *l.* 12. §. 1. *D. h. t.* §. 17. *I. de obl. quæ ex delict.*

§. 42. Plane, si culpam quoque Depositarius in se susceperit, vel deposito se obtulerit, aliud dicendum est. §. *ult. I. de vi bon. rapt. l.* 1. §. 35. *D. depos.*

§. 43. Datur autem *Actio Furti* non tantum *contra eum, qui furtum fecit*, i. e. rem contrectavit, sed & *contra eum*, *cujus Ope*, vel *Consilio furtum factum est.* §. 11. *I. de oblig. quæ ex del.*

§. 44. Separatim enim hæc verba *Ope*, *Consilio*, accipienda sunt; ut sufficiat, vel *Opem* tantum *tulisse*, vel *Consilium* tantum *dedisse*. *l.* 34. *l.* 50. §. *pen. l.* 52. *pr.* §. 19. *l.* 54. §. *pen. D. h. t. l.* 53. §. *ult. D. de V. S.*

§. 45. Si modo *Consilium* proprie accipiatur pro *impulsione* & *instructione*, *l.* 52. §. 3. *D. h. t.* & furtum secutum sit: *l.* 52. §. 19. *D. h. t.* si enim accipiatur pro *maligno proposito*, cum *Ope* semper conjunctum est; *l.* 50. §. 2. *D. h. t.* sin pro *Consilio Simplici* sine instructione, consilium dantem furti non obligat. §. 11. *in f. I. de obl. quæ ex del.*

§. 46. Non autem datur *Actio Furti* contra eos, quos in potestate habemus, filiosfam. scil. & servos nostros, licet revera furtum committant. §. 12. *I. de obl. quæ ex del. l.* 16. *l.* 17. *pr. D. h. t.*

§. 47. Pater enim & Dominus privatæ animadversionis jus habent, *l.* 17. *D. h. t.* neque cum iis magis, quam nobiscum agere possumus; *l.* 16. *D. h. t.* excepta causa Peculii Castrensis & Quasi castrensis. *l.* 52. §. 5. *D. h. t.*

§. 48. Si vero ope & consilio alterius ab iis furtum factum fuerit, quia utique furtum committitur, convenienter & ille furti tenetur. *l.* 36. §. 1. *D. h. t.* §. 12. *I. de obl. quæ ex delict.*

§. 49.

§. 49. Datur autem, *Si Furtum Manifestum* fit, *ad pœnam quadrupli;* fi *Nec manifestum*, *ad pœnam dupli.* §. 5. *I. de obl. quæ ex del.*

§. 50. II. Locum habet *Actio Extraordinaria Criminalis: l. ult. D. h. t. Quæ datur*, *vel ad pœnam pecuniariam Fisco applicandam;* vel *ad graviorem*, *etiam corporalem*, *& capitalem*, *si furtum non Simplex*, *sed Qualificatum sit.* v. Exod. XXII. v. 2. Jos. VII. v. 25. *l. 6. l. 9. D. ad L. Jul. pec.*

§. 51. Quin & III. præter *Actiones* illas *Pœnales* competit etiam *Rei vindicatio: Quæ datur domino*, *l. 23. pr. D. de R. V.* §. *ult. I. de obl. quæ ex del. contra omnem possessorem;* etiam contra bonæ fidei emtorem, adeo, ut ne quidem pretium repetere possit. *l. 2. C. h. t. l. 23. C. de R. V.* v. supr. *ad t. de R. V.* §. 39.

§. 52. Ut & IV. *Condictio Furtiva:* §. *ult. I. de obl. quæ ex del.* add. §. 14. *I. de act. Quæ datur Domino, contra furem, ejusque heredem;* &, fi quidem in totum heres est, in solidum. §. *ult. I. de obl. quæ ex del. l. 9. D. de cond. furt.* v. supr. *ad d. t.* §. 12. 13.

§. 53. Quæ tamen Actiones omnes simul institui non possunt. In quantum enim tendunt ad idem, vel *pœnam*, vel *rei persecutionem*, concurrunt *elective;* in quantum vero ad diversa, *cumulative. l. 54. §. 3. D. h. t. l. 43. §. 1. D. de R. J.* v. supr. *ad t. de obl. & act.* §. 103. *& seqq.*

Titul. III.

De Tigno Juncto.

§. 1. Cum autem variæ sint *Furtorum species*, in quibus quædam sunt singularia, de iis simul subjicitur.

§. 2. Et quidem talis eft, I. *Si Tignum furtivum ædibus vel vineis junctum fit:* quo cafu ftante ædificio non competit Domino tigni *Rei vindicatio*, propter Legem XII. Tab. quæ neque folvere permittit tignum furtivum ædibus vel vineis junctum, neque vindicare, ne vel ædificia fub hoc prætextu diruantur, vel vinearum cultura turbetur; fed in eum, qui convictus eft junxiffe, datur *Actio de Tigno juncto in duplum. l. 1. pr. D. h. t.* v. *d.* Differt. N. VI. *de Cauf. Obl. C.* I.

§. 3. Quæ hoc cafu *Pœnalis* eft; ut, fi ædificium poftmodum fit dirutum, licet tigni furtivi nomine in duplum jam actum fit, tamen extrinfecus ratione tigni adhuc rei vindicatio locum habeat. *l. 2. D. h. t.*

§. 4. Ubi enim contra *Bonæ fidei* poffefforem datur, non *Pœnalis* eft, fed *Rei perfecutoria;* neque dominus, fi femel duplum confecutus fit, tignum diruto ædificio amplius vindicare poteft. §. 29. *I. de R. D.* v. *d.* Differt. N. VI. *de Cauf. Obl. C.* II.

§. 5. *Tigni* autem appellatione (quod a *tegendo* dictum eft) continetur omnis materia, ex qua ædificium conftat, vineæque neceffaria. *l. 1. §. 1. D. h. t. l. 7. §. 10. D. de A. R. D. §. 29. I. de R. D. l. 7. pr. D. ad exhib. l. 62. D. de V. S.*

TITUL. IV.

SI IS, QUI TESTAMENTO LIBER ESSE JUSSUS ERIT, POST MORTEM DOMINI, ANTE ADITAM HEREDITATEM, SURRIPUISSE, AUT CORRUPISSE QUID DICETUR.

§. 1. II. *Si is, qui Teftamento liber effe juffus eft, ante aditam hereditatem aliquid furripuerit.*

§. 2.

§. 2. De quo Prætor. ſic edixiſſe videtur: *Si is, qui teſtamento liber eſſe juſſus erit, poſt mortem domini, ante aditam hereditatem, ſubripuiſſe, aut corrupiſſe quid dicetur, dolo malo, quo minus ex his bonis ad heredem aliquid perveniret, adverſus eum, intra annum, quo primum agendi poteſtas erit, in duplum Actionem dabo.* arg. *Inſcr. l.* 1. *pr.* §. 8. *D. h. t.*

§. 3. Quæ Actio naturalem potius in ſe, quam civilem habet æquitatem; ſiquidem *Civilis* deficit *Actio*, ſed natura æquum eſt, non eſſe impunitum eum, qui hac ſpe audacior factus eſt: quia neque ut ſervum ſe coërceri poſſe intelligit, ſpe imminentis libertatis; neque ut liberum damnari, quia hereditati furtum fecit, hoc eſt dominæ: dominus autem dominave non poſſunt habere *Furti Actionem* cum ſervo ſuo, quamvis poſtea ad libertatem pervenerit; e re itaque eſſe Prætor putavit, calliditatem & protervitatem horum, qui hereditates depopulantur, *dupli Actione* coërcere. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 4. Sed non alias tenebitur iſte libertus, quam ſi *dolo* quid diſſipaſſe proponatur: *culpa* autem negligentiaque ſervi poſt libertatem excuſata eſt; ſed *culpa dolo proxima* dolum repræſentat. Proinde, ſi quid damni dedit ſine dolo, ceſſabit iſta Actio, quamvis alias *Lege Aquilia* tenetur ob hoc, quod damnum qualiter qualiter dederit: habet itaque certum finem iſta Actio, *Ut dolo fecerit iſte, & poſt mortem domini, & ante aditam hereditatem. l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

§. 5. *Ante aditam hereditatem* autem ſic accipere debemus, antequam vel ab uno adeatur hereditas; nam, ubi vel unus adit, competit libertas. *l.* 1. §. 8. *D. h. t.*

§. 6. Locum vero habet hæc Actio non tantum in rebus, quæ in bonis fuerunt teſtatoris; ſed & ſi

heredis interfuit dolum malum admissum non esse, quo minus ad se perveniret. *l.* 1. §. 10. 13. *D. h. t.*

§. 7. Neque tantum ad furta pertinet, sed & ad omnia damna, quæcunque hereditati servus dedit. *l.* 1. §. 14. *D. h. t.*

§. 8. Non tamen ordinaria est, sed *Extraordinaria* & subsidiaria, ut, si possit alias heres ad suum pervenire, non tribuatur. *l.* 1. §. 16. *D. h. t.*

TITUL. V.

FURTI ADVERSUS NAUTAS, CAUPONES, STABULARIOS.

§. 1. III. *Si Furtum in navi, caupona, vel stabulo,* per eos *factum fuerit*, quorum opera Exercitor navis, cauponæ, vel stabuli utitur.

§. 2. De quo Prætor tale Edictum proposuisse videtur: *In eos, qui naves, cauponas, stabula exercent, si quid a quoquo eorum, quosve ibi habebunt, furtum factum esse dicitur, sive furtum ope, consilio exercitoris factum fuerit, sive eorum, cujus qui navis navigandæ, cauponæ, aut stabuli exercendi causa, ibi erunt, in duplum judicium dabo.* arg. *l. un. pr.* §. 1. 2. *D. h. t.*

§. 3. Præstant enim Nautæ, Caupones & Stabularii factum eorum, quorum opera utuntur; non etiam Vectorum & Viatorum: quia ministros sibi ipsi eligunt; vectores autem & viatores non item, quos iter facientes ne quidem repellere possunt. *l. un.* §. *ult. D. h. t.* add. *supr. ad t. naut. caup. stab.* §. 15. & *seqq.*

TITUL.

Titul. VI.

Si Familia Furtum Fecisse Dicetur.

§. 1. IV. *Si Familia*, i. e. tota servorum cohors, *l.* 195. §. 2. 3. *D. de V. S. l.* 25. §. 2. *D. de Æd. Ed.* §. *ult. I. de his qui sui vel alien. jur.* §. *un. I. de L. Fus. Can. toll. furtum fecerit.*

§. 2. De quo Prætor ita edixisse videtur: *Si familia furtum fecisse dicetur, ignorante domino, ei arbitrium dabo, aut omnes noxios servos noxæ dedere, aut tantum præstare, quantum si unus liber fuisset.* arg. *Inscr. l.* 1. *pr. l.* 3. *D. h. t.*

§. 3. Quod utilissimum Edictum Prætor proposuit, quo dominis prospiceret adversus maleficia servorum; videlicet, ne, cum plures furtum admittunt, evertant domini patrimonium, si omnes dedere, aut pro singulis æstimationem litis offerre cogatur. Datur igitur arbitrium hoc Edicto, ut, si quidem velit dicere noxios servos, possit omnes dedere, qui participaverunt furtum; sed si maluerit æstimationem offerre, tantum offerat, quantum si unus liber furtum fecisset. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 4. Hæc autem facultas domino tribuitur totiens, quotiens *ignorante eo* furtum factum est. Cæterum, si sciente, facultas ei non erit data; nam & suo nomine, & singulorum nomine conveniri potest noxali judicio, nec una æstimatione, quam liber homo sufferret, defungi poterit. Is autem accipitur *scire*, qui scit & potuit prohibere; scientiam enim spectare debemus, quæ habet & voluntatem: cæterum, si scit, prohibuit tamen, dicendum est usurum Edicti beneficio. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 5.

§. 5. Idque ad damnum a servis injuria datum, ex eadem ratione, extenditur. *l.* 1. §. 2. *D. h. t. l.* 32. *pr. D. ad L. Aquil.*

Titul. VII.

Arborum Furtim Cæsarum.

§. 1. V. Si *arbores furtim cæsæ sint;* de quo Prætor sic edixisse videtur: *Si quis arbores furtim cædere, cingere, subsecare ausus fuerit, arborum furtim cæsarum in duplum adversus eum judicium dabo.* arg. *Inscr. l.* 7. *l.* 8. *D. h. t.*

§. 2. *Furtim cæsæ arbores* videntur, quæ ignorante domino, celandique ejus causa, cæduntur. *l.* 7. *pr. l.* 8. §. 2. *D. h. t.*

§. 3. Quales sint arbores, sive majores, sive minores, nihil interest. *Arborum* enim nomine hic qualescunque veniunt, etiam vitis, hederæ, harundines, salictetum, stirpes, oleæ, similesque, quæ radices conceperunt, neque herbæ loco sunt. *l.* 3. *pr.* §. 1. 2. 3. 7. *l.* 4. *D. h. t. l.* 1. §. 3. *D. de arb. cæd.*

§. 4. *Cædere* autem est, non solum succidere, sed etiam ferire cædendi causa; *Cingere* est deglabrare; *Subsecare* est subsecuisse, non enim poterat *cæcidisse* intelligi, qui serra secuisset. *l.* 5. *pr. D. h. t.*

§. 5. Unde, si quis radicitus arborem evellerit, vel exstirpaverit, hac actione non tenetur, neque enim vel cædit, vel succidit, vel subsecuit; Aquilia tamen tenetur, quasi ruperit. *l.* 7. §. 2. *D. h. t.*

§. 6. Sive autem quis suis manibus cædat, sive arbores cædi, cingi, succidi alii imperaverit, hæc Actio nihilominus locum habet. *d. l.* 7. §. 4.

§. 7. Quæ licet pœnalis sit in duplum, tamen est per-

perpetua, & heredibus, non vero in heredes competit. *l.* 7. §. 6. 7. *D. h. t.*

§. 8. Plane, si arbores furtim cæsæ sint, non tantum hæc Actio competit, sed & ex *L.* XII. *Tab. l.* 1. *D. h. t. l.* 28. §. 6. *D. de jurej.* Plin. *L.* XVII. *c.* 1. & ex Lege Aquilia, *d. l.* 1. *D. h. t. d. l.* 28. §. 6. *D. de jurej.* nec non *Interdicto Quod vi aut clam*, *l.* 11. *D. h. t. l.* 16. §. 1. *D. quod vi aut clam.* imo extra ordinem criminaliter agi potest. Paul. V. *Sent.* XX. *l.* 2. *D. h. t.*

Titul. VIII.

De Vi Bonorum Raptorum, Et De Turba.

C. IX. 33.

De Vi Bonorum Raptorum.

§. 1. Secundum *Delictum Privatum* est *Rapina*, seu *Violenta rei alienæ mobilis ablatio, lucri faciendi gratia. pr.* §. 1. *I. l.* 1. *C. h. t.*

§. 2. De qua Prætor ita edixit: Si cui, dolo malo, hominibus coactis, damni quid factum esse dicetur; sive cujus bona rapta esse dicentur; in eum, qui id fecisse dicetur, *de vi bonorum raptorum intra annum, quo primum de ea re experiundi potestas fuerit, in quadruplum, post annum in simplum*, judicium dabo. Item, si servus fecisse dicetur, in dominum judicium noxale dabo. *l.* 2. *pr. D. pr. I. h. t.*

§. 3. Quo Edicto contra ea consuluit Prætor, quæ vi committuntur. *l.* 2. §. 1. *D. h. t.*

§. 4. Ait Prætor, Si cui, dolo malo; *Dolo malo* facere potest non tantum is, qui rapit, sed & qui præcedente consilio ad hoc ipsum homines colligit

ligit armatos, ut damnum det, bonave rapiat. *l.* 2. §. 2. *D. h. t.* Sive igitur ipſe quis cogat homines, ſive ab alio coactis utatur, dolo malo facere videtur. *l.* 2. §. 3. 12. *D. h. t.*

§. 5. Hominibus coactis; *Homines coactos* accipere debemus ad hoc coactos, ut damnum daretur: neque additur quales homines; qualescunque igitur, ſive liberos, ſive ſervos. *l.* 2. §. 4. 5. *D. h. t.*

§. 6. Sed & ſi unus homo coactus ſit, adhuc dicemus homines coactos; imo ſi ſolus damnum dederit, verba non deficiunt: verba enim *Hominibus coactis*, ſic accipere debemus, ut, ſive ſolus vim fecerit, ſive etiam hominibus coactis, vel armatis, vel inermibus, hoc Edicto teneatur. *l.* 2. §. 6. 7. *D. h. t.*

§. 7. Damni quid factum esse dicetur; quod ſcil. violentia permixtum eſt. *l.* 2. §. 9. *D. h. t.*

§. 8. Sive cujus bona rapta esse dicentur; *Bona rapta* ſic accipiemus, etiamſi una res, etiam minima, ex bonis rapta ſit. *l.* 2. §. 11. *D. pr. l. h. t.*

§. 9. In eum, qui id fecisse dicetur, *de vi bonorum raptorum intra annum, quo primum de ea re experiundi poteſtas fuerit, in quadruplum, poſt annum in ſimplum*, judicium dabo. Concedendo ſcil. *Actionem*, quæ vulgo *de Vi bonorum raptorum* dicitur. *l.* 2. §. 17. *D. pr. I. h. t.*

§. 10. Quæ *datur Domino omnique ei, cujus intereſt*, rem non eſſe raptam, ſive in bonis, ſive ex bonis ejus fuerit. Ex quibus enim cauſis *Furti Actio* competit in re clam facta, ex iisdem datur *Actio Vi bonorum raptorum. l.* 2. §. 22. 23. *D.* §. 2. *I. h. t.*

§. 11. *Contra eum*, qui dolo rapuit. *l.* 2. §. 18. *D.* §. 1. *I. h. t.*

§. 12. Non etiam contra eum, qui ſuam rem rapuit, vel quam ſuam eſſe putavit. *l.* 2. §. 18. *D.* §. 1. *I. h. t.*

§. 13.

§. 13. Sed ne, dum talia excogitantur, inveniatur via, per quam raptores impune suam exerceant avaritiam, constitutum est, ut nemini liceat vi rapere, vel rem mobilem, vel se moventem, licet suam eandem rem existimet. Sed si quis contra statuta Principum fecerit, rei quidem suæ dominio cadere, sin autem aliena res sit, post restitutionem ejus, etiam æstimationem ejus præstare. §. 1. *I. h. t.* add. *l.* 13. *D. quod met. c. l.* 7. *C. und. vi.*

§. 14. Non etiam competit contra impuberem, qui doli capax non est. *l.* 2. §. 19. *D. h. t.*

§. 15. Nec denique contra heredem; ne quidem in id, quod locupletior factus sit: quia sufficit contra eum condictio furtiva. *l.* 2. §. *ult. D. h. t.*

§. 16. Datur autem *intra annum, quo primum de ea re experiundi potestas erit*, i. e. utilem, *l.* 2. §. 13. *in quadruplum. pr. I. h. t.* Ita ut quadrupletur verum rei pretium, non id quod interest. *d. l.* 2. §. 13. *D. h. t.* & *Quadruplum* non totum pœna sit, sed & in quadruplo insit rei persecutio; *Pœna* autem sit *tripli;* sive comprehendatur raptor in ipso delicto, sive non: ridiculum enim esset levioris conditionis esse eum, qui vi rapit, quam qui clam amovet. *d. pr. I. h. t.*

§. 17. Non tamen semper datur in quadruplum: si enim Christianus aliquid eripit Judæo, *pœna simpli* est; *l.* 6. *C. de pagan.* & contra, si quis navicularios diripuerit, sola *pœna quadrupli* est. *l.* 5. *C. de navic.* Quin & si quis in viis publicis grassatur, *pœna capitalis* locum habet. v. *l.* 28. §. 10. *D. de pœn.*

§. 18. Post annum vero datur in simplum. *pr. I. h. t.*

§. 19. Item si servus fecisse dicetur, in dominum judicium noxale dabo. Hæc enim Actio etiam familiæ nomine competit. *l.* 2. §. 14. *D. h. t.*

D. h. t. Sed noxæ deditio non totius familiæ, ſed eorum tantum, vel ejus, qui dolo feciſſe comperietur, fieri debet. *l.* 2. §. 16. *D. h. t.*

§. 20. Plane tenetur non tantum Raptor *Actione de Vi bonorum raptorum*, ſed etiam *Furti*, quia fur eſt improbus: *pr. I. l.* 2. §. 10. *D. h. t. l.* 14. §. 12. *D. quod met. cauſ.* & quidem *Manifeſti in quadruplum*, ſi in ipſo facto deprehenſus eſt; *l.* 52. §. *ult. l.* 8. §. 3. *D. de furt. Nec manifeſti* vero *in duplum*, ſi non deprehenſus ſit. *l.* 1. *D. h. t. l.* 52. §. *ult. l.* 88. *D. de furt.*

De Turba.

§. 21. Affine eſt *damnum in Turba datum;* de quo Prætor tale Edictum propoſuit: Cujus dolo malo in turba damnum quid factum esse dicetur: in eum, in anno, quo primum de ea re experiundi potestas fuerit, in duplum; post annum in simplum, judicium dabo. *l.* 4. *pr. D. h. t.*

§. 22. *Turbam* Labeo ait appellatam ex genere tumultus; idque verbum ex Græco tractum ἀπὸ τοῦ θορυβεῖν, i. e. a tumultuando: *l.* 4. §. 2. *D. h. t.* adeoque multitudinis hominum eſſe turbationem & cœtum. *d. l.* 4. §. 3.

§. 23. Unde duo, tres, vel quatuor, ad *Turbam* non ſufficiunt, ſed ad minimum decem, vel quindecim requiruntur; licet *Rixa* etiam inter duos eſſe poſſit. *d. l.* 4. §. 3. *D. h. t.*

§. 24. Hoc autem Edicto tenetur non ſolus, qui damnum in turba dedit, ſed & is, qui dolo malo fecerit, ut in turba damni quid daretur; ſive illo venerit, ſive non fuerit præſens: dolus enim malus etiam abſentis eſſe poteſt. *l.* 4. §. 4. 5. 6. *D. h. t.*

§. 25. Eritque *differentia* inter *Hoc* Edictum & *Superius*, I. Quod *Ibi* de eo damno Prætor loquitur, quod

quod dolo malo hominibus coactis datum est, vel raptum etiam non coactis hominibus; at *Hic* de eo damno, quod dolo malo in turba datum est: etiamsi non ipse turbam coëgit, sed ad clamorem ejus, vel dicta, vel misericordiam, turba contracta sit, vel si alius contraxerit, vel ipse ex turba fuit.

II. Quod *Illud* Edictum propter atrocitatem facti quadrupli pœnam comminetur; at *Hoc* dupli.

III. Quod *Hoc* Edictum *de damno dato* & *amisso*, non *de rapto; Superius* vero etiam de rapto loquatur. *l.* 4. §. 6. *& seqq. D. h. t.*

§. 26. Datur autem hæc Actio intra annum *in duplum*, *quanti ea res erit;* quod ad pretium verum rei refertur, præsentis temporis facta æstimatione. *l.* 4. §. 11. *D. h. t.*

Titul. IX.

De Incendio, Ruina, Naufragio, Rate, Nave Expugnata.

§. 1. Pertinet etiam ad *Rapinam*, *Si quis aliquid ex incendio*, *ruina*, *naufragio*, *rate*, *vel nave expugnata rapuit*, *dolove malo recepit*, *vel damni quid in his rebus fecit.*

§. 2. De quo Prætor sic edixit: In eum, qui ex incendio, ruina, naufragio, rate, nave expugnata, quid rapuisse, recepisse dolo malo, damnive quid in his rebus dedisse dicetur: in quadruplum, in anno, quo primum de ea re experiundi potestas fuerit; post annum in simplum, judicium dabo. Item in servum et familiam judicium dabo. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 3. Cujus Edicti utilitas evidens, & justissima seve-

severitas est; siquidem publice interest, nihil rapi ex hujusmodi casibus. Et quanquam sint de iis facinoribus etiam criminum executiones, attamen recte Prætor fecit, qui forenses quoque Actiones criminibus istis præposuit. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 4. Ait autem Prætor, IN EUM, QUI EX INCENDIO; *Ex incendio* sic accipiemus *propter incendium*, hoc est propter tumultum incendii, vel trepidationem incendii: quemadmodum solemus dicere *in bello amissum*, quod propter causam belli amittitur. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

§. 5. RUINA; *Ruinæ* appellatio ad id tempus refertur; quo ruina fit, non tantum, si ex his rebus, quæ ruerunt, tulerit quis, sed etiam, si ex adjacentibus. *l.* 1. §. 3. *D. h. t.*

§. 6. Quod si suspicio tantum fuerit Incendii, vel Ruinæ, Edictum cessat; quia neque ex *Incendio*, neque ex *Ruina* quid raptum dici potest. *d. l.* 1. §. 4.

§. 7. NAUFRAGIO; quod accipiendum de eo tempore, & loco, quo naufragium fit, vel factum est. Qui enim rem in litore jacentem, postea quam naufragium factum est, abstulit, in ea conditione est, ut magis fur sit, quam hoc Edicto teneatur. Quemadmodum is, qui, quod de vehiculo excidit, tulit. *l.* 3. *pr. D. h. t.*

§. 8. RATE, NAVE EXPUGNATA; *Expugnare* videtur, qui in ipso quasi prælio & pugna adversus navem & ratem aliquid rapit: sive expugnet, sive prædonibus expugnantibus rapiat. *l.* 3. §. 1. *l.* 6. *D. h. t.*

§. 9. Quod si ex domo, vel villa expugnata, aliquid rapiatur, verba quidem Edicti cessant; sed tamen & ad hunc casum extendendum est. Nec enim minus in mari, quam in villa, per latrunculos inquietamur, vel infestari possumus. *l.* 3. §. 2. *D. h. t.*

§. 10.

§. 10. Quid rapuisse, recepisse dolo malo; non tantum enim qui rapuit, verum is quoque, qui recepit, ex causis supra scriptis tenetur: quia *Receptores* non minus delinquunt, quam aggressores. *l.* 3. §. 3. *D. h. t.*

§. 11. Sed additum est *dolo malo;* quia non omnis, qui recipit, statim etiam delinquit, sed qui dolo malo recipit. Quid enim, si ignarus recepit? aut quid, si ad hoc recepit, ut custodiret, salvaque faceret ei, qui amiserat? utique non debet teneri. *d. l.* 2. §. 3.

§. 12. Damnive quid in his rebus dedisse dicetur; non solum enim, qui rapuit, sed & qui abstulit, vel amovit, vel damnum dedit, hac Actione tenetur. *l.* 3. §. 4. 5. *D. h. t.*

§. 13. Quod autem ait Prætor de *Damno dato*, ita demum locum habet, si dolo malo damnum datum sit. Nam si dolus malus absit, cessat Edictum. *l.* 3. §. 7. *D. h. t.*

§. 14. Unde, si quis, defendendi sui causa, vicini ædificium orto incendio dissipaverit, neque ex hoc Edicto, neque ex Lege Aquilia tenetur; quia dolo caret, neque id injuria fecisse dici potest. *d. l.* 3. §. 7. add. *l.* 49. §. 1. *D. ad L. Aquil: l.* 7. §. 4. *D. quod vi aut clam.* supr. *ad d. t.* §. 10. *n.* III.

§. 15. In quadruplum, in anno, quo primum de ea re experiundi potestas fuerit; post annum in simplum, judicium dabo. Item in servum et in familiam judicium dabo. Ita ut hæ *Actiones* etiam dentur heredibus; sed in heredes eatenus tantum, quatenus pervenit. *l.* 4. §. *ult. D. h. t.*

§. 16. Non tantum autem ejusmodi raptores ex hoc Edicto, sed & criminaliter conveniri possunt. *l.* 1. §. 1. *l.* 3. §. *ult. l.* 4. §. 1. *l.* 7. *D. h. t.*

§. 17. Quod si vero quis auctor etiam *Incendii* fuerit, si quidem sciens prudensque id commiserit, vinctus verberatus igni necari jubetur; si vero culpa vel negligentia, levius coërcetur. *l.* 9. *l.* 11. *D. h. t.*

Titul. X.

De Injuriis Et Famosis Libellis.

C. IX. 35. 36.

§. 1. Tertium *Delictum Privatum* est *Damnum Injuria & dolo datum;* de quo actum supra ad *t. de Lege Aquil.*

§. 2. *Quartum* vero & ultimum est *Injuria.*

§. 3. *Injuria* autem, ex eo dicta, quod *non jure fiat*, *generaliter* accepta significat omne, quod non jure factum est; *specialiter* vero vel *Damnum* culpa datum, vel *Iniquitatem* seu *Injustitiam*, vel *Contumeliam*, a *contemnendo* sic appellatam. *l.* 1. *pr. D. pr. I. h. t.*

§. 4. Quo sensu *Injuria* est *omne dictum factumve, ad alterius contemtum dolo malo directum.*

§. 5. Unde, sine animo injuriam inferendi, *l.* 5. *C. h. t.* v. *l.* 15. §. 13. *l.* 32. *l.* 33. *D. h. t. l.* 48. *D. de R. J.* & proinde neque per jocum, *l.* 3. §. 3. *D. h. t.* neque per eum, qui doli capax non est, injuria non committitur. *l.* 3. §. 1. *D. h. t.*

§. 6. *Dividitur Injuria,* I. Quod alia sit *Realis*, *alia Verbalis. l.* 1. §. 1. *D.* §. 1. *I. h. t.*

§. 7. *Injuria Verbalis* iterum duplex est, committitur enim *Verbis* vel *Ore*, vel *Scripto* prolatis.

§. 8. Prioris generis *Injuria verbalis* vocatur *Convicium. d. l.* 1. §. 1. *D.* §. 1. *I. h. t.*

§. 9.

§. 9. De quo Prætor ita edixit! Qui adversus bonos mores convicium cui fecisse, cujusve opera factum esse dicetur, quo adversus bonos mores convicium fieret, in eum judicium dabo. *l.* 15. §. 2. *D. h. t.*

§. 10. Ait Prætor, Qui adversus bonos mores convicium cui fecisse; *Convicium* dicitur vel a concitatione, vel a conventu, hoc eſt, collatione vocum: cum enim in unum complures voces conferuntur, *convicium* appellatur quaſi *convocium. l.* 15. §. 4. 5. *D. h. t.* v. Feſt. in voc. *Convicium.*

§. 11. Quod autem non in cœtu, nec cum vociferatione dicitur, *Convicium* non proprie dicitur, ſed *Maledictum*, ſeu *infamandi cauſa dictum. d. l.* 15. §. 11. 12.

§. 12. Non vero omnem in unum collatam vociferationem Prætor notat, ſed eam, quæ bonis moribus Civitatis improbatur, quæque ad infamiam vel invidiam alicujus ſpectat. *d. l.* 15. §. 5. 6. *D. h. t.*

§. 13. Et quidem *Feciſſe convicium* non tantum is videtur, qui vociferatus eſt, verum is quoque, qui concitavit ad vociferationem alios, vel qui ſummiſit, ut vociferentur. *l.* 15. §. 8. *D. h. t.*

§. 14. Dummodo id fiat in contumeliam certæ perſonæ. Tò *Cui* enim non ſine cauſa adjectum eſt; nam ſi incertæ perſonæ convicium fiat; nulla executio eſt. *l.* 15. §. 9. *D. h. t.*

§. 15. Cujusve opera factum esse dicetur, quo adversus bonos mores convicium fieret; quod enim quis facit per alium, id ipſe feciſſe cenſetur. *l.* 11. *pr.* §. 3. *D.* §. 11. *I. h. t. l.* 152. §. 1. *D. de R. J.. l.* 15. §. 1. *ad L. Corn. de ſicar.*

§. 16. Plane, ſi curaverit quis convicium fieri, non tamen factum ſit, non tenebitur. *l.* 15. §. 10. *D. h. t.*

§. 17. JUDICIUM DABO. Concedendo scil. *Actionem Æstimatoriam*: §. 7. *I. h. t.* qua tenentur omnes convicium facientes, adeo, ut eos neque convicii veritas, arg. *l.* 5. *C. h. t.* (nisi id sciri publice intersit, *l.* 18. *D. h. t.*) neque protestatio facto contraria, neque recriminatio iisdem verbis facta, excuset.

§. 18. *Posterioris generis Injuria verbalis* est *Libellus famosus;* v. *Inscr. h. t. l. un. C. de famos. libell.* cum quis scil. ad infamiam alicujus, libellum, aut carmen, aut historiam, scripserit, composuerit, ediderit, dolove malo fecerit, quo quid eorum fieret. *l.* 5. §. 9. 10. *D.* §. 1. *I. h. t. l. un. C. de fam. libell.* Qui *Pasquillus* vulgo dicitur, a trunco *Pasquini* in foro Romano, cui libelli famosi affigi solent.

§. 19. Adeoque non tantum talis est, si ab auctore (uti fere fieri solet) non sit subscriptus; sed & si nomen sit appositum. arg. *dd. ll.*

§. 20. *Injuria* vero *Realis* est, *quæ re fit;* quotiens v. c. manus inferuntur, *l.* 1. §. 1. *D.* §. 1. *I. h. t.* vel tale factum committitur, quod ad alterius contemtum pertinet. *d.* §. 1.

§. 21. De qua etiam specialiter Prætor ita edixit: NE QUID INFAMANDI CAUSA FIAT; SI QUIS ADVERSUS EA FECERIT, PROUT QUÆQUE RES ERIT, ANIMADVERTAM. *l.* 15. §. 25. *D. h. t.*

§. 22. Hæc autem fere sunt, quæ ad infamiam alicujus fiunt: ut puta, si quis pugno pulsatus, aut fustibus cæsus, vel etiam verberatus erit; §. 1. *I. h. t.* si quis ad invidiam alicujus veste lugubri utitur aut squalida, aut si barbam demittat, vel capillos submittat; *l.* 15. §. 27. *l.* 39. *D. h. t.* v. Sen. V. *Contr.* 30. si quis bona alicujus quasi debitoris, cum debitor non esset, occupaverit; *l.* 15. §. 31. *D. h. t.* §. 1. *I. h. t.* ut & si quis matremfam. prætextatum prætexta-

textatamve affectatus fuerit, vel alicujus pudicitiam attentaverit. *d.* §. 1. *I. h. t.*

§. 23. De quo similiter Prætor hoc modo singulariter edixisse videtur: *Si quis contra bonos mores fœminam appellaverit, affectatusve fuerit, vel ejus comitem abduxerit, in eum judicium dabo.* arg. *l.* 15. §. 15. *& seqq. D. h. t.*

§. 24. *Appellare* est blanda oratione alterius pudicitiam attentare; *l.* 15. §. 20. *l.* 10. *D. h. t. Adsectari* vero tacite frequenter sequi. *l.* 15. §. 22. *D. h. t.* Adsidua enim frequentia præbet nonnullam infamiam. *d. l.* 15. §. 22.

§. 25. *Comitem* vero accipere debemus eum, qui comitetur & sequatur, sive liberum, sive servum, sive masculum, sive fœminam. *l.* 15. §. 16. *D. h. t.*

§. 26. *Abduxisse* autem videtur, non qui abducere comitem cœpit, sed qui perfecit, ut comes cum eo non esset; sive per vim abduxerit, sive persuaserit comiti, ut eam desereret. *l.* 15. §. 17. 18. *D. h. t.*

§. 27. II. *Dividitur Injuria*, quod alia sit *Simplex*, alia vero *Atrox. l.* 7. §. 7. 8. *l.* 8. *l.* 9. *D.* §. 9. *I. h. t.*

§. 28. Quæ æstimatur I. *Ex ipso facto;* veluti, si quis ab alio vulneratus sit, vel fustibus cæsus: maxime, si v. c. in oculo vulneratus sit. *d. l.* 7. §. 8. *l.* 8. *D.* §. 9. *I. h. t.*

II. *Ex loco*, quo injuria illata est; veluti, si cui in theatro, vel foro, vel in conspectu Prætoris injuria illata sit. *d. l.* 7. §. 8. *D. d.* §. 9. *I. h. t.*

III. *Ex persona;* veluti, si Magistratus injuriam sit passus, vel si Senatori vel Digniori ab humiliori persona injuria facta sit. *d. l.* 7. §. *ult. D.* §. 9. *I. h. t.*

§. 29. *Pœna injuriarum* ex *L.* XII. *Tab.* propter membrum quidem ruptum, aliamve graviorem injuriam, vel *Talio* erat, (de qua v. Differt. Nostr. *de Jur. Rhadam. p.* 32. *& seqq.*) vel major pecuniaria;

Cccc 4 pro-

propter leviorem vero pœna XXV. assium constituta erat. Gell. *L.* XX. *c.* 1. Collat. *Leg. Mosaic. & Rom. T.* II. §. 5. §. 7. *l. h. t.*

§. 30. Sed ea in desuetudinem abiit; *d.* §. 7. occasionem maxime dante L. Neratio, homine insigniter improbo, qui, XXV. assibus datis, pro oblectamento habebat os liberi hominis depalmare Gell. *d. L.* XX. *c.* 1.

§. 31. Postea Prætores injuriam passis permiserunt æstimare injuriam, eaque æstimatio in judiciis frequentata est. *d.* §. 7. *l. h. t.*

§. 32. Quin & *Lege Cornelia* tribus casibus, *cum quis Pulsatus, vel Verberatus, vel Domus alicujus vi introita est,* criminale judicium constitutum est; *l.* 5. *pr. D.* §. 8: *l. h. t.* licet & deinceps receptum sit, ut ex iis causis agi etiam possit civiliter. *l.* 37. §. 1. *D. h. t.*

§. 33. Inter *Pulsationem* autem & *Verberationem* hoc interest, quod *Verberare* sit cum dolore cædere, *Pulsare* sine dolore. *l.* 5. §. 1. *D. h. t.*

§. 34. *Domum* vero accipere debemus, *non* tantum proprietatem domus, *sed* & domicilium. Ut, sive in propria domo quis habitaverit, sive in conducta, vel gratis, sive hospitio receptus, nihil interfit. *l.* 5. §. 2. & *seqq. D.* §. 8. *l. h. t.*

§. 35. Datur itaque propter *Injuriam illatam* I. *Actio Injuriarum Prætoria æstimatoria;* Quæ *datur injuriam passo, omnique, ad quem injuria pertinet; Contra injuriam inferentem, vel mandantem; Ad id, quanti injuriam æstimaverit.* §. 7. *l. h. t.*

§. 36. Datur hæc *Actio* non tantum *injuriam passo*, sed & *aliis, ad quos injuria pertinet.*

§. 37. Injuriam enim quis patitur non solum per semet ipsum, sed & per liberos suos, quos in potestate

ſtate habet; item per uxorem ſuam, id enim magis prævaluit. *l.* 1. §. 3. *& ſeqq. D.* §. 2. *I. h. t.*

§. 38. Adeo ut, propter injuriam uxori illatam, quatuor perſonæ actionem habere poſſint; ipſa uxor ſcil., Pater ejus, Maritus, & Socer. *d. l.* 1. §. *ult. D. d.* §. 2. *I. h. t.*

§. 39. Si modo injuriam inferens ſciverit, injuriatam perſonam eſſe filiumfam. vel uxorem. *l.* 18. §. 4. *D. h. t.*

§. 40. Quod ſi vero Filiofam. injuria facta ſit, & pater præſens non ſit, ſoli filiofam. Actio conceditur. De quo Prætor ſic edixit: Si ei, qui in alterius potestate erit, injuria facta esse dicetur; et neque is, cujus in potestate est, præsens erit; neque procurator quisquam existat, qui eo nomine agat; causa cognita ipsi, qui injuriam accepisse dicetur, judicium dabo. *l.* 17. §. 10. *& ſeqq. D. h. t.*

§. 41. Domino etiam per ſervum injuria fieri videtur, ſi quid atrocius commiſſum fuerit, & quod aperte ad contumeliam domini reſpicit. De quo Prætor ita ſubjecit: Qui servum alienum adversus bonos mores verberavisse, deve eo injussu domini quæstionem habuisse dicetur, in eum judicium dabo. Item, si quid aliud factum esse dicetur, causa cognita judicium dabo. v. *l.* 15. §. 34. *& ſeqq. D. h. t. l.* 4. §. 1. *D. ad L. Jul. de vi priv.*

§. 42. Si citra contemplationem domini id factum ſit, non quidem domino, neque ſervo actio datur, Prætor tamen injuriam inultam non relinquit. *d. l.* 15. §. 35.

§. 43. Ubi vero ſervo communi injuria facta eſt, æquum eſt, *non* tantum pro ea parte, qua dominus quisque eſt, æſtimationem injuriæ fieri, *ſed* etiam ex dominorum perſona, quia ipſis fit injuria. §. 4. *I. l.* 15. §. *ult. D. h. t.* Ita accip. *l.* 16. *D. h. t.*

§. 44. *Datur* autem *contra eum*, qui injuriam intulit: sive ipse fecerit, sive per alium fieri curaverit; quo casu contra utrumque agi potest. *l.* 11. *pr.* §. 3. *D.* §. 11. *I. h. t.* add. *l.* 15. §. 1. *D. ad L. Corn. de sic. l.* 152. §. 1. *D. de R. J.*

§. 45. *Ad id, ut tanti Reus condemnetur, quanti Actor injuriam æstimaverit;* habita ratione conditionis Actoris, aliarumque circumstantiarum, §. 7. *I. h. t.* & temporis, quo injuria facta est. *l.* 21. *D. h. t.*

§. 46. Actor enim certum dicere debet, quid injuriæ factum sit, & æstimationem exprimere; de quo Prætor ita edixit: QUI AGIT INJURIARUM, CERTUM DICAT, QUID INJURIÆ FACTUM SIT; *& taxationem ponat non minorem, quam quanti vadimonium fuerit. l.* 7. *pr. D. h. t.* Coll. *Leg. Mos & Rom. T.* II. §. 6.

§. 47. II. Competit *Actio Civilis* ex *Lege Cornelia;* si quis scil. pulsatus, verberatus, vel domus alicujus vi introita sit, *l.* 5. *pr. D.* §. 8. *I. h. t.* v. supr. §. 32.

§. 48. Quin & III. locum habet *Accusatio Criminalis extraordinaria. l. ult. D. h. t.* §. 10. *I. h. t.* Quemadmodum & in reliquis delictis privatis. *l. ult. D. de delict. priv. l. ult. D. de furt.*

§. 49. Quæ in specie propter *Libellum famosum* jure novo (si quidem crimen capitale in eo alteri objectum sit) ad *pœnam* tendit *capitalem;* & non tantum contra auctorem, sed & eum, qui inventum propalavit, locum habet. *l. un. C. de fam. libell.* v. *l.* 5. §. 10. *D. h. t.*

§. 50. Tendit etiam ad *pœnam capitalem*, propter injuriam, cultui locisque sacris, aut sacerdotibus ministrisque in cultu & loco sacro illatam. *l.* 10. *C. de Ep. & Cler.*

§. 51. Propter injuriam *Scholaribus*, i. e. Studiosis, & docentibus, & discentibus, v. *l.* 1. *D. de off. Ass. l.* 4.

l. 4. *D. de extr. cogn. l.* 9. §. 1. *D. de pœn. l.* 2. §. 45. *D. de O. J.* illatam, ad *pœnam infamiæ, dignitatisque privationem. Auth. Habita. C. ne fil. pro patr.*

§. 52. Plane dictis Actionibus simul agi nequit; una enim electa reliquæ consumuntur, quia omnes ad vindictam tendunt. *l.* 6. *l.* 7. §. 1. *D. h. t. l. un. C. quand. civ. act. crim. præj.*

§. 53. Sed multum interest, an *Civiliter* agatur, an *Criminaliter?*

§. 54. Si enim *Civiliter* agatur, quilibet agere, & actionem suscipere, & per se, & per procuratorem potest; *l.* 11. §. 2. *D. h. t.* sin *Criminaliter*, procurator intercedere nequit, arg. §. 10. *I. h. t.* propter inscriptionem in crimen. *l. ult. D. de furt.*

§. 55. Excipiuntur tamen Illustres & superillustres, qui *Actionem Injuriarum* etiam criminaliter per procuratores & persequi, & suscipere possunt. §. 10. *I. h. t. l. ult. D. de furt. Nov.* 71. *c.* 1.

§. 56. Moribus multis in locis introducta etiam est *Actio ad Palinodiam* seu recantationem, (sub qua & *Deprecatoria* comprehendi potest,) qua agitur, ut injuria verbalis ceu ementita revocetur.

§. 57. Quæ civilis est, non criminalis, & cum *Æstimatoria* cumulari potest.

§. 58. Receptum etiam est *Jus Retorsionis*, quo quis, injuriam verbalem in continenti in injuriantem retorquendo, illam a se amolitur. v. *l.* 14. §. 6. *D. de bon. libert.*

§. 59. Quod maxime commodum est, quia per hoc tempori & sumtibus parcitur; sed tamen, si quis eo usus sit, *Actionem Injuriarum* exstinguit.

§. 60. *Cessat* autem *Actio Injuriarum* variis casibus. Locum enim non habet I. propter *Remissionem*, sive *Expressam*, cum pactum de injuria intercessit;

l. 17.

l. 17. §. 1. *D. de pact. l.* 17. §. 1. *l.* 11. §. 1. *D. h. t.* sive *Tacitam*, cum quis injuriam passus ad animum eam non revocavit, i. e. sine ullo offensæ, vel commoti animi indicio, injuriam excepit; *l.* 11. §. 1. *D.* §. *ult. I. h. t.* vel postea cum injuriante sponte familiariter conversatus est.

§. 61. II. *Exstinguitur morte*, & injuriam inferentis, & injuriam passi; quia vindictam continet: *l.* 13. *pr. D. h. t.* §. 1. *I. de perp. & temp. act.* nisi cum defuncto lis contestata sit. *d. l.* 13. *pr. d.* §. 1.

§. 62. III. *Tollitur lapsu anni; l.* 17. §. 6. *in f. D. l.* 5. *C. h. t. pr. I. de perp. & temp. act. Utilis* quidem ratione principii, l. 14. §. 2. *D. quod met. caus. Continui* vero ratione decursus.

§. 63. Quod tamen ad *Actionem Civilem* ex *Lege Cornelia*, quæ perpetua est, i. e. ad XXX. annos durat; *pr. I. de perp. & temp. act. l.* 3. *C. de præscr.* XXX. vel XL. *ann.* & *Accusationem criminalem*, quæ viginti annis demum finitur, non pertinet. *l.* 12. *C. ad L. Corn. de fals.*

Titul. XI.

De Extraordinariis Criminibus.

§. 1. *Delicta Privata Extraordinaria* sunt, *quæ extra ordinem accusantur, & non pœna certa, sed extraordinaria, arbitrio judicis statuenda, plectuntur.* v. *l. ult. D. de priv. del. l. ult. D. de furt. l. ult. D. de injur. l.* 13. *D. de pœn.*

§. 2. Adeo, ut & quandoque, ex justa causa, ad pœnam capitis extendi possit. *l.* 1. §. *ult. l.* 9. *D. h. t.*

§. 3. Qualia sunt I. *Sollicitatio alienarum nuptiarum. l.* 1. *pr. D. h. t.*

II. *Si quis fimo aliquem perfuderit, cœno, luto, oblinuerit,*

puerit, aquas spurcaverit, fistulas, lacus, quidve aliud, ad injuriam publicam contaminaverit. l. 1. §. 1. *D. h. t.*

III. *Si quis Puero stuprum,* abducto ab eo vel corrupto comite, *persuaserit;* aut mulierem puellamve interpellaverit, quidve impudicitiæ gratia fecerit, donum præbuerit, pretiumve, quo is persuadeat, dederit. *l.* 1. §. *ult. D. h. t.*

IV. *Si quis cœtus illicitos exerceat. l.* 2. *D. h. t.*

V. *Si quæ* data opera *partum abegerit. l.* 4. *D. h. t.*

VI. *Si quis infliget servum, ut ad infamandum dominum ad statuam confugiat. l.* 5. *D. h. t.*

VII. *Si qui annonam attemptent & vexent;* qui *Dardanarii* dici solent. *l.* 6. *pr. D. h. t.* Ad quos etiam pertinent, *qui stateras adulterinas,* & *falsas mensuras habent. d. l.* 6. §. 1.

VIII. *Crimen Saccularioram,* qui vetitas in sacculo artes exercentes partem subducunt, partem subtrahunt. *l.* 7. *D. h. t. l.* 1. §. 2. *D. de effract.*

IX. *Crimen Directariorum,* qui in aliena cœnacula furandi animo se dirigunt. *d. l.* 7. *l.* 1. §. 2. *D. de effract.*

X. *Si quis aliena instrumenta prodat. l.* 8. *D. h. t.*

XI. *Scopelismus,* i. e. lapidum positio; cum quis in alieno prædio lapidem ponit, indicio futurum, quod si quis eum agrum coluisset, malo leto periturum esse, insidiis eorum, qui scopulos posuissent. *l.* 9. *D. h. t.* v. Job. V. v. 23.

XII. *Si quis in Ægypto Chomata rumpat, vel dissolvat,* i. e. aggeres, qui aquam Niloticam continere solent. *l.* 10. *D. h. t. l. un. C. de Nil. agg. non rump.*

XIII. *Si quis arborem Sycaminonem exciderit, d. l.* 10.

XIV. *Si circulatores, qui serpentes circumferunt, ob metum eorum alicui damnum dederint. l. ult. D. h. t.*

XV. *Crimen mendicantium validorum. l. un. C. de mendic. valid.*

Titul.

Titul. XII.

De Sepulchro Violato.

C. IX. 19.

§. 1. XVI. Crimen *Sepulchri violati;* de quo Prætor ita edixit: Cujus dolo malo sepulchrum violatum esse dicetur, in eum in factum judicium dabo; ut ei, ab quem pertineat, quanti ob eam rem æquum videbitur, condemnetur. Si nemo erit, ad quem pertineat, sive agere nolet, quicunque agere volet, ei centum aureorum actionem dabo. Si plures agere volent, cujus justissima causa esse videbitur, ei agindi potestatem faciam. Si quis in sepulchro dolo malo habitaverit; ædificiumve aliud, quam quod sepulchri causa factum est, habuerit; in eum, si quis eo nomine agere volet, ducentorum aureorum judicium dabo. *l.* 3. *pr. D. h. t.*

§. 2. Ait Prætor, Cujus dolo malo sepulchrum violatum esse dicetur; prima verba oſtendunt, eum demum ex hoc Edicto plecti, *qui dolo malo violavit:* ſi igitur dolus abſit, ceſſabit in ejusdem perſona. Et proinde doli incapaces, ut admodum impuberes, item omnes, qui non violandi animo accedunt, excuſati ſunt. *l.* 3. §. 1. *D. h. t.*

§. 3. *Sepulchri* autem appellatione omnem ſepulturæ locum contineri exiſtimandum eſt. *l.* 3. §. 2. *D. h. t.* Exceptis ſepulchris hoſtium, quæ nobis religioſa non ſunt; unde & lapides inde ſublatos in quemlibet uſum convertere poſſumus. *l.* 4. *D. h. t.*

§. 4. *Violatur* vero ſepulchrum, ſi quis illud diruat,

ruat, *l.* 2. *l.* 7. *D. l.* 4. *l.* 5. *C. h. t.* vel contra voluntatem testatoris mortuum inferat; *l.* 3. §. 3. *D. h. t.* & maxime, si corpora sepulta & reliquias contrectaverit. *l.* 4. *in f. C. h. t.*

§. 5. In eum in factum judicium dabo; ut ei, ad quem pertineat, quanti ob eam rem æquum videbitur, condemnetur; datur scil. hoc casu *Actio sepulchri violati: l.* 1. *D. h. t. Quæ est famosa, d. l.* 1. *competens in primis ei, ad quem res pertinet, l.* 6. *l.* 1. §. 9. *D. h. t. ejusque heredi; l.* 10. *D. h. t. Contra violatorem; Ad id quod interest.* Qui enim de sepulchri violati actione judicant, æstimabunt, quatenus intersit; scilicet ex injuria, quæ facta est: item ex lucro ejus, qui violavit, vel ex damno, quod contigit, vel ex temeritate ejus, qui fecit. Nunquam tamen minoris debent condemnare, quam solent extraneo agente, i. e. ad centum aureos. *l.* 3. §. 8. *D. h. t.*

§. 6. Si nemo erit, ad quem pertineat, sive agere nolet; quicunque agere volet, ei centum aureorum actionem dabo. Si plures agere volent, cujus justissima causa esse videbitur, ei agendi potestatem faciam. v. *l.* 6. *D. h. t.* Si tamen is, cujus interest, sepulchri violati agere nollet, potest pœnitentia acta, antequam lis ab alio contestetur, dicere velle se agere, & audietur. *l.* 3. §. 10. *D. h. t.*

§. 7. Si quis in sepulchro dolo malo habitaverit, ædificiumve aliud, quam quod sepulchri causa factum sit, habuerit; in eum, si quis eo nomine agere volet, ducentorum aureorum judicium dabo. Ut adeo, si quis in sepulchro habitasset, ædificiumque habuisset, Actio popularis sit. *l.* 3. §. 6. *ult. D. h. t.*

§. 8.

§. 8. In qua & illud singulare est, quod, si servus in sepulchro habitaverit, vel ædificaverit, *Noxalis actio* locum non habeat. *l.* 3. §. 11. *D. h. t.*

§. 9. Quod si qui cadavera spolient, Præsides severius intervenire solent, maxime, si manu armata aggrediantur: ut, si armati more latronum id egerint, etiam capite plectantur; si sine armis, usque ad pœnam metalli procedatur. *l.* 3. §. 7. *D. h. t.*

§. 10. Si vero corpora ipsa extraxerint, vel ossa eruerint, humilioris quidem fortunæ summo supplicio afficiuntur; honestiores vero in insulam deportantur. *l. ult. D. h. t.*

Titul. XIII.

De Concussione.

§. 1. XVII. Concussio; quæ nihil aliud est, quam *terror, pecuniæ vel alterius rei extorquendæ causa, injectus.*

§. 2. De qua tale Edictum propositum videtur: *Si, simulato Prætoris aut Præsidis jussu, Concussio facta esse dicetur, ablata ejusmodi restitui jubebo. Et in eum, qui abstulisse dicetur, prout ea res erit, animadvertam.* arg. *l.* 1. *D. h. t.*

§. 3. Quod judicium non est publicum. Sed si ideo pecuniam quis accepit, quod crimen minatus sit, potest judicium publicum esse ex Senatusconsultis, quibus pœna *Legis Corneliæ* teneri jubentur, qui in accusationem innocentium coierint, quive ob accusandum, denunciandum testimonium, pecuniam acceperint. *l.* 2. *D. h. t.*

Titul.

Titul. XIV.

De Abigeis.

C. IX. 37.

§. 1. XVIII. *Abigeatus;* sunt autem *Abigei*, *qui pecora ex pascuis vel armentis subtrahunt, & quodammodo deprædantur, & abigendi studium quasi artem exercent, equos de gregibus vel boves de armentis abducentes. l. 1. §. 1. D. h. t.*

§. 2. Cæterum, si quis bovem aberrantem, vel equos in solitudine relictos abduxerit, non est *Abigeus*, sed *Fur* potius, *d. l.* 1. §. 1. A quo & numero pecorum abactorum *Abigeus* discernitur: ut enim crimen *Abigeatus* dicatur, decem requiruntur oves, porci quinque vel quatuor; sed unus equus vel bos sufficit. *l. ult. pr. D. h. t. l.* 16. §. 7. *D. de pœn.* add. Paul. *Sent. L.* V. *T.* 18. §. 1.

§. 3. *Pœna* varia est pro varietate circumstantiarum, & nonnunquam gravior, imo & capitalis; scil. I. Si *Abigeatus* frequens fit. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

II. Si Abigei ferro utantur. *l.* 2. *D. h. t.*

III. Si quis ferro a stabulo pecora abegerit; *l. ult.* §. 1. *D. h. t.* (ubi nihil mutandum v. Bas. *L.* LX. *T.* XXV. *n.* 3.) cæteroquin enim severius coërcendus, qui e pascuis vel sylvis abigit. v. Exod. XXII. v. 1. 9. 10.

§. 4. Non tantum autem ipsi *Abactores*, sed & eorum *Receptores* puniuntur, qui in decennium relegantur. *l. ult.* §. *ult. D. h. t.*

TITUL. XV.

DE PRÆVARICATIONE.

§. 1. XIX. P*rævaricatio;* est autem *Prævaricator*, a varicando sic dictus, *l.* 212. *D. de V. S. in genere, qui diversam partem adjuvat, prodita causa sua; l.* 1. *pr. D. h. t. l.* 4. *§. pen. D. de his qui not. infam.* v. supr. *ad t. de post.* §. 40. *in specie* vero, *qui publico judicio accusavit, & prodita causa cum reo colludit, ut absolvatur. l.* 1. *§.* 1. *D. h. t. l.* 1. *§.* 1. 6. *D. ad SCt. Turpill.*

§. 2. Unde *Prævaricationis Judicium* aliud *Publicum* est, aliud *Privatum. l.* 3. *D. h. t.*

§. 3. Si quis in judicio publico prævaricatus sit, eadem pœna afficitur, qua afficeretur reus, si non per prævaricationem absolutus esset; *l.* 6. *D. h. t.* porro notatur infamia, *l.* 4. *D. h. t. l.* 1. *l.* 4. *§. pen. D. de his qui not. infam.* neque postea ad accusandum amplius admittitur. *l.* 5. *D. h. t.*

§. 4. Si vero in privato, extra ordinem punitur. *l.* 1. *§.* 1. *l.* 2. *D. h. t.*

TITUL. XVI.

DE RECEPTATORIBUS.

C. IX. 39.

§. 1. XX. C*rimen Receptatorum; Qui latrones aliorumve criminum reos dolo malo recipiunt, & occultant. l.* 1. *D. h. t. l.* 1. *l.* 2. *C. de his qui latr. vel al. crim. reos occultav.*

§. 2. Sine quibus cum rei criminum diu latere non possint, præcipitur, ut, siquidem socii sint sceleris,

leris, perinde puniantur, atque latrones, aliorumve criminum rei. *l.* 1. *D. l.* 1. *C. h. t. l.* 3. §. 3. *D. de incend. ruin. naufrag. l.* 13. *pr. D. de off. Praef.*

§. 3. Si vero socii non sint, vel cognati vel affines, levius coërcentur pœna extraordinaria. *l.* 1. *C. de his qui latr. vel al. crim. reos occultav. l. ult.* §. *ult. D. de abig. l.* 2. *D. h. t.*

Titul. XVII.

De Furibus Balneariis.

§. 1. XXI. *Crimen Furum Balneariorum; Qui vestimenta eorum, qui in balneis publicis lavantur, surripiunt.*

§. 2. Qui, uti & fures nocturni non effractores, neque telo se defendentes, extra ordinem puniuntur, ita tamen, ut in pœna eorum operis publici temporarii modus non egrediendus sit. *l.* 1. *D. h. t,*

§. 3. Quod si vero miles in furto balneario apprehensus sit, ignominia mitti debet. *l. ult. D. h. t.*

Titul. XVIII.

De Effractoribus, Et Expilatoribus.

§. 1. XXII. XXIII. *Crimen Effractorum,* & *Expilatorum.*

§. 2. *Effractores* sunt, *qui parietes vel fores carceris, aliarumve ædium, effringunt. l.* 1. *pr.* §. 2. *D. h. t.*

§. 3. Qui, si quidem carcere effracto evaserint, capite puniuntur; *l.* 1. *pr. D. h. t.* v. infr. *ad t. de cust. reor.* §. 9. si vero effracto perforatoque pariete aliarum ædium pecuniam abstulerint, pœna metalli,

operis publici, vel relegationis, afficiuntur, prout *Nocturni* vel *Diurni* sunt. *l.* 1. §. 2. *l.* 2. *D. h. t.*

§. 4. *Expilatores* autem sunt *fures atrociores*, *l.* 1. §. 1. *D. h. t.* qui homines per vim pecunia vestimentisque exuunt, ut ne quidem pilum in corpore spoliatorum relinquant. Ascon. Ped. *in 2. Verr.*

§. 5. Qui, si viliores sint, in opus publicum, perpetuum, vel temporarium, dari solent; si honestiores, vel ordine ad tempus moventur, vel fines patriæ excedere jubentur. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

Titul. XIX.

Expilatæ Hereditatis.

C. IX. 32.

§. 1. XXIV. *Crimen Expilatæ hereditatis; Quod est delictum extraordinarium, quo quis res hereditarias aufert ante aditam hereditatem, vel antequam res ab herede possessæ sunt. l.* 1. *l.* 2. §. 1. *D. h. t.*

§. 2. Cum enim hereditati jacenti furtum non fiat, *l.* 1. *D. de R. D. l.* 68. *D. de furt.* & proinde hoc casu Actio furti locum non habeat, *l.* 2. §. 1. *D. h. t.* loco ejus *Accusatio expilatæ hereditatis* introducta est. *l.* 1. *D. l. ult. C. h. t.*

§. 3. Quæ datur heredibus & successoribus defuncti, *l.* 4. *D. l.* 3. *l.* 4. *C. h. t.* contra expilantes, excepta uxore, *l.* 5. *D. h. t.* & coherede, *l.* 1. *C. h. t. l.* 51. *D. pro soc. l.* 3. *in f. C. fam. ercisc.* ad pœnam extraordinariam. *l.* 1. *D. h. t.*

Titul. XX.

Stellionatus.

C. IX. 34.

§. 1. XXV. Crimen *Stellionatus; Quod*, a *stellione* seu lacerta stellata sic dictum, v. Plin. *L.* XXX. *c.* 10. est *delictum extraordinarium, quo dolo quid factum est, ita ut titulus criminis deficiat. l.* 3. §. 1. *D. h. t.*

§. 2. Veluti, I. Si quis rem alii obligatam, dissimulata obligatione, per calliditatem alii distraxerit, vel permutaverit, vel in solutum dederit, *l.* 3. §. 1. *D. h. t.* vel pignori obligaverit. *l.* 16. §. 1. *l.* 36. §. 1. *D. de pign. act. l.* 1. *l. ult. C. h. t.*

II. Si quis merces suppofuerit, vel obligatas averterit, vel corruperit. *d. l.* 3. §. 1. 3.

III. Si quis æs pro auro oppignoraverit. *d. l.* 16. §. 1. *d. l.* 36. *D. de pign. act.*

IV. Si quis ignoranti creditori rem alienam tanquam suam oppignoraverit; sive juramentum accesserit, *l. f. D. h. t.* sive non accesserit. *l.* 16. §. 1. *l.* 36. §. 1. *D. de pign. act.*

V. Si quis imposturam, vel collusionem fecerit in necem alterius. *l.* 3. §. 1. *D. h. t.*

§. 3. Cujus persecutio est extraordinaria, *l.* 3. §. 2. *D. l.* 4. *C. h. t.* non publica, *l.* 1. *D. h. t.* neque famosa; *l.* 2. *D. h. t. l.* 16. §. 1. *D. de pign. act.* nisi cum alia Actione famosa concurrat. *l.* 13. §. *ult. D. de his qui not. infam.* v. supr. *ad d. t.* §. 45.

Titul. XXI.

De Termino Moto.

§. 1. XXVI. Crimen *Termini moti; Quod est delictum extraordinarium, quo Termini*, i. e. Lapides aliaque signa confines agros distinguentia, *moventur*, *mutantur*, *avelluntur*, *vel propelluntur*. *l.* 1. *l.* 2. *l.* 3. *D. h. t.*

§. 2. Cujus *pœna* ex L. Numæ erat, ut, qui terminos vicini exarasset, cum bobus sacer seu detestabilis esset. Dion. Hal. *L.* II. *c.* 76. Fest. *in voc. Termino.* add. Deut. XXVII. v. 17.

§. 3. Sed jure novo pœna pro varia conditione admittentium est extraordinaria, & arbitraria: *l.* 1. *l.* 3. §. *ult. D. h. t.* si enim honestiores id admiserunt, relegantur; si vero humiliores, castigari, vel etiam ad opus publicum dari possunt. *l.* 2. *D. h. t.*

§. 4. Quin & *Lege Agraria*, quam Cajus Cæsar tulit, adversus eos, qui terminos statutos, extra suum gradum, finesve moverint dolo malo, pecuniaria pœna constituta est; nam in terminos singulos, quos ejecerint, locove moverint, quinquaginta aureos in publico dari jubet, & ejus Actionem petitionemque ei, qui volet, esse jubet. *l.* 3. *pr. D. h. t.*

Titul. XXII.

De Collegiis Et Corporibus.

§. 1. XXVII. Crimen *Collegii* & *Corporis illiciti*. v. *l.* 1. *pr. l.* 2. *l.* 3. *pr. D. h. t.*

§. 2. Est enim *Collegium* seu *Corpus* vel *Licitum*, quod publica auctoritate constitutum est; vid. supr.

ad

ad t. quod cujusque univ. nom. §. 5. vel *Illicitum*, quod publica auctoritate constitutum non est, *l.* 3. §. 1. *D. h. t.* Quod habere prohibitum est, ne factiones & seditiones sub titulo collegii nascantur. *l.* 1. *pr. D. h. t.* Sueton. *in Aug. c.* 32.

§. 3. *Pœna* autem *Collegii* seu *corporis illiciti* aliquando eadem est, quæ læsæ Majestatis; *l.* 1. *D. ad L. Jul. Maj.* aliquando *Legis Juliæ de vi*, qua tenentur, qui hominibus armatis loca publica vel templa occupasse judicati sunt; *l.* 2. *D. h. t.* aliquando vero sola collegii dissolutio, ut permittatur etiam eis, qui dissolvuntur, pecunias communes, si quas habent, dividere & partiri. *l.* 3. *pr. D. h. t.*

Titul. XXIII.

De Popularibus Actionibus.

§. 1. Cum autem multorum Criminum, tum Extraordinariorum, v. *l.* 3. *pr. D. de sep. viol. l.* 3. *D. de term. mot.* tum aliorum, v. *l.* 7. *D. de jurisd. l.* 5. §. 5. *ult. D. de his qui effud.* accusationes sint populares, de *Actionibus Popularibus* simul subjicitur.

§. 2. Sunt autem *Actiones Populares*, *quæ suum jus Populo tuentur; l.* 1. *D. h. t.* seu *quæ, tuendi juris publici causa, cuivis e Populo competunt. l.* 43. §. 2. *D. de proc.*

§. 3. *Dantur* itaque *cuivis ex Populo*, *d. l.* 43. §. 2. *D. de proc.* dummodo integra sit persona, i. e. cui per Edictum postulare licet. *l.* 4. *D. h. t.*

§. 4. Si plures sint, qui agere volunt, is præfertur, cujus interest, *l.* 3. §. 1. *D. h. t.* vel qui magis idoneus est. *l.* 2. *D. h. t.*

§. 5. Non etiam dantur mulieri & pupillo, nisi cum ad eos res pertineat; *l.* 6. *D. h. t.*, neque per procuratorem institui possunt. *l.* 5. *D. h. t. l.* 42. *D. de proc.*

§. 6. Dantur autem ordinario *ad Pœnam Actori applicandam;* arg. *l.* 12. *D. de V. S.* v. *l.* 7. *D. de jurisd. l.* 3. §. 5. *ult. D. de his qui eff. vel dej.* junct. *l. ult. D. de litig. l.* 10. *D. de jur. fisc.* nisi aliud nominatim constitutum sit. v. *l.* 3. *D. de term. mot. l.* 25. §. *ult. D. ad SCt. Silan.*

§. 7. Sed contra heredes, vel post annum, non competunt. *l. ult. D. h. t.*

Liber

Liber XLVIII. Titul. I.

De Publicis Judiciis.

§. 1. D*elicta* seu *Judicia Publica* vero non sunt omnia, in quibus crimen vertitur, sed ea tantum, *quæ ex Legibus Judiciorum publicorum veniunt:* ut Julia *Majestatis*, Julia *de Adulteriis*, Cornelia *de Sicariis & Veneficis*, Pompeja *Parricidii*, Julia *Peculatus*, Cornelia *de Testamentis*, Julia *de Vi privata*, Julia *de Vi publica*, Julia *Ambitus*, Julia *Repetundarum*, Julia *de Annona. l.* 1. *D. h. t.* add. *supr. ad t. de priv. del.* §. 9.

§. 2. Quæ *Publica* dicuntur, quia cuivis ex Populo *executio* eorum, seu accusatio, v. *l.* 1. §. 1. *D. de incend. ruin. naufr. l.* 11. *pr. D. de accus. l.* 7. §. 1. *D. de injur.* plerumque datur, §. 1. *I. h. t.* ad pœnam capitalem, similemve, vel pecuniariam publico applicandam.

§. 3. *Publicorum* enim *Judiciorum* quædam *Capitalia* sunt, quædam *non Capitalia. l.* 2. *D.* §. 2. *I. h. t.*

§. 4. *Capitalia* sunt, *ex quibus pœna mors aut exilium est;* seu, *quæ reum afficiunt morte naturali, vel civili. d. l.* 2. *d.* §. 2.

§. 5. *Non Capitalia* vero, *quæ corporis coërcitionem, relegationem, infamiam, vel pœnam pecuniariam irrogant: d. l.* 2. *d.* §. 2. licet latiori sensu causa etiam existimationis *capitalis* vocetur. *l.* 103. *D. de V. S.*

§. 6. Sed in reliquis plurima habent communia: veluti I. Quod morte rei perimantur. *l.* 3. *D. h. t.*

II. Quod damnatos faciant infames. *l.* 7. *D. h. t.*

III. Quod non admittant procuratores, nisi ad excusandam absentiam. *l. pen.* §. 1. *D. h. t.*

IV. Quod, licet antiquus ordo exercendorum judiciorum publicorum, de quo vid. Afcon. Ped. *in* 2. *&* 3. *Verr.* in ufu effe defierit, magna tamen adhuc diverfitas fit inter ea & cætera judicia, tum in inftituendo, tum in exercendo. *pr. I. h. t.*

Titul. II.

De Accusationibus, Et Inscriptionibus.

C. IX. 1. 2.

§. 1. In *Publicis Judiciis* enim proceditur vel per *Inquifitionem*, vel per *Accufationem.*

§. 2. *Per Inquifitionem*, cum Judex ex officio, etiam nullo exiftente Accufatore, in crimen, ejusque auctorem inquirit, reumque pœna promerita afficit. v. *l.* 13. *D. de off. Præf. l.* 10. *C. de Ep. & Cler. l.* 7. *C. de accuf. Nov.* 128. *c.* 21. *c.* 9. *x. de jud. c.* 19. *Cauf.* 2. *Q.* 1. Deut. XIII. v. 12. *& feqq.* XVII. v. 2. *& feqq.*

§. 3. Per *Accufationem* vero, cum *Accufatio* legitime inftituitur.

§. 4. Eft autem *Accufatio*, *criminis ad Judicem folennis delatio*, *vindictæ publicæ caufa facta.* v. *l.* 16. *l.* 19. *l.* 20. *C. de his qui accuf. non poff.*

§. 5. *Accufare poffunt* ordinario omnes, qui non impediuntur, neque prohibentur.

§. 6. *Impediuntur* Furiofi, Dementes, arg. *l.* 5. *D. de R. J.* §. 8. *I. de inut. ftip.* §. 3. 4. *I. de curat.* Infantes & Infantiæ proximi. arg. §. 9. *I. de inut. ftip.*

§. 7. *Prohibentur* vero I. *Propter fexum*, Mulieres: *l.* 8. *l.* 1. *D. h. t.* nifi parentum, liberorumque, & patroni & patronæ, & eorum filii filiæ, nepotis neptis mortem, fuamve injuriam exequantur, *d. l.* 1.

l. 2.

l. 2. *pr. l.* 11. *pr. D. h. t.* vel crimen ſit Majeſtatis, *l.* 8. *D. ad L. Jul. maj.* Annonæ, *l. f.* §. 2. *D. ad L. Jul. de ann.* vel Sacrilegii. *l.* 10. *C. de Ep. & Cler.*

II. *Propter ætatem*, Pupilli, *d. l.* 8. *D. h. t.* & Minores: *l.* 4. *C. de auct. præſt.* niſi mortem propinquorum, ſuamve injuriam, ex auctoritate Tutorum vel Curatorum, exequantur. *l.* 2. §. 1. *l.* 11. *pr. D. h. t. l.* 2. *C. de auct. præſt.*

III. *Propter ſacramentum*, qui ſtipendia merent: *d. l.* 8. *D. h. t.* niſi ſuam ſuorumve injuriam exequantur, mortemve propinquorum defendant; *l.* 11. *pr. D. h. t.* aut reum Majeſtatis deferant. *l.* 7. §. 1. *D. ad L. Jul. maj.*

IV. *Propter Magiſtratum*, *poteſtatemve*; in qua agentes ſine fraude in jus evocari non poſſunt. *d. l.* 8. *pr. D. l.* 2. *D. de in jus voc.*

V. *Propter delictum*; infames. *d. l.* 8. *l.* 4. *D. h. t.*

VI. *Propter turpem quæſtum*; ut, qui duo judicia adverſus duos reos ſubſcripta habent, nummosve ob accuſandum, vel non accuſandum, acceperint. *d. l.* 8. *D. h. t. l.* 16. *C. qui acc. non poſſ.*

VII. *Propter conditionem ſuam*; ut liberi contra parentes, libertini contra patronos. *d. l.* 8. *l.* 11. §. 1. *D. h. t. l. pen. & ult. C. qui accuſ. non poſſ.*

VIII. *Propter ſuſpicionem calumniæ*; ut illi, qui falſum teſtimonium ſubornati dixerunt. *l.* 9. *D. h. t.*

IX. *Propter paupertatem*; ut ſunt, qui minus quam L. aureos habent. *l.* 10. *D. h. t.*

X. *Propter ſtatum*; Filiifam. (niſi conſentiat pater, vel uxorem accuſet adulterii, *l.* 6. §. *pen. l.* 37. *D. ad L. Jul. de adult.*) & Servi: *l. pen. C. de his qui accuſ. non poſſ. l.* 32. *D. de R. J.* niſi crimen ſit læſæ majeſtatis, *l.* 7. §. 2. *D. ad L. Jul. maj.* arctioris annonæ, falſæ monetæ, vel ſimile; *l.* 53. *D. de jud.* vel necem domini vindicent. *l.* 1. *C. de prec. Imp. off.*

§. 8.

§. 8. Si plures exiſtant, qui accuſare volunt, judex eligere debet eum, qui accuſet, cauſa ſcil. cognita, æſtimatis accuſatorum perſonis, vel de dignitate, vel ex eo, quod intereſt, vel ætate, vel moribus, vel alia juſta cauſa. *l. 16. D. h. t.* Quæ cauſæ cognitio *Divinatio* dicebatur antiquis; de qua v. Aſcon. Ped. *in Divin. Cic. in Argum.* Gell. *L.* II. *c.* 4. Quint. Inſt. *L.* III. *c.* 10. *L.* VII. *c.* 4.

§. 9. *Accuſari poſſunt* omnes criminum rei, ſive liberi ſint, ſive ſervi, *l.* 12. §. 3. *D. h. t.* ſive maſculi, ſive fœminæ, ſive majores, ſive minores, ſive puberes, ſive impuberes; *l.* 37. §. 1. *D. de min. l.* 4. *C. de auct. præſt.* dummodo ſint pubertati proximi, *l.* 111. *D. de R. J.* & intercedat Tutorum Curatorumve auctoritas. *d. l.* 4. *C. de auct. præſt.*

§. 10. Sed excipiuntur I. Furioſi & mente capti; *l.* 3. §. 1. *D. de injur. l.* 12. *D. ad L. Corn. de ſic. l.* 9. §. 2. *D. ad L. Pomp. de parric. l.* 14. *D. de off. Præſ. l.* 1. *D. de requir. vel abſent. l.* 5. *D. de pæn.* ob eandemque rationem Infantes, & Infantiæ proximi. *d. l.* 12. *D. ad L. Corn. de ſicar.* §. 9. *I. de inut. ſtip.*

II. Princeps, omneſque ſuperiorem non recognoſcentes. *N.* 105. *c.* 2. *in f.* arg. *l. un. C. ne quis in ſua cauſ.*

III. Legatus Imperatoris ſeu Præſes Provinciæ, & Magiſtratus Majores. *l.* 12. *pr. D. h. t.*

IV. Qui Reip. cauſa abeſt; dummodo non retractandæ legis cauſa abſit. *d. l.* 12. *pr.*

V. Qui ab alio delatus eſt; qui reſpectu ejusdem criminis ab alio iterum deferri nequit. *l.* 11. §. 2. *D. h. t.*

VI. Servus, ſi agatur ex *Lege Julia de vi privata*, quia ea lege damnati partis tertiæ bonorum publicatione puniuntur, quæ pœna in ſervum non cadit; idemque dicendum in cæteris legibus, quibus pecuniaria

niaria pœna irrogatur, vel etiam capitis, quæ servorum pœnis non convenit. *l.* 12. §. 4. *D. h. t.*

VII. Mortuus; quia crimen mortalitate exstinguitur: *l.* 20. *D. h. t. l. f. D. ad L. Jul. maj. l.* 1. *C. si reus vel accus. mort. l.* 20. *D. de pœn.* nisi forte defunctus criminis Perduellionis reus fuerit. *d. l. f. D. ad L. Jul. maj.*

§. 11. Ut autem ad accusandum quis admittatur, *Inscriptione* seu *Libello* opus est, quo Accusator reum defert, facta mentione criminis, personæ, loci & temporis; *l.* 3. *pr. D. h. t.* ita tamen, ut diem vel horam exprimere non sit necesse. *d. l.* 3. *pr.* Cui Accusator subscribere debet, se professum esse, vel alius pro eo, si literas nesciat. *d. l.* 3. §. 2. *D. h. t.*

§. 12. Quin & *in crimen subscribere debet,* i. e. ad similitudinem supplicii seu pœnam talionis se obstringere, si non probaverit; & cavere, se perseveraturum in crimine usque ad sententiam. *l.* 7. *pr. D. l. ult. C. h. t. l. ult. C. de calumn. l.* 2. *C. de exhib. & transmitt. reis.*

§. 13. Quæ res ad id inventa est, ne facile quis prosiliat ad accusationem, cum sciat, inultam sibi accusationem non futuram. *d. l.* 7. *pr.*

§. 14. *Remittitur* tamen *in crimen subscriptio* I. Marito in accusatione adulterii. *l.* 30. *C. ad L. Jul. de adult.*

II. Mulieri suam suorumve injuriam persequenti. *l.* 12. *C. qui accus. non poss.*

III. Parentibus liberorum, & liberis mortem parentum exequentibus. arg. *l.* 2. 4. *C. de calumn. l.* 15. §. 2. *D. ad SCt. Treb.*

IV. Personis publicis ex officio crimen denunciantibus. *l.* 7. *C. h. t. l. ult.* §. 2. *C. de custod. reor.*

Titul.

Titul. III.

De Custodia Et Exhibitione Reorum.

C. IX. 3. 4.

§. 1. Ubi delatio facta eſt, auctoritate Judicis apprehenduntur & exhibentur rei, ſi præſentes ſint; *l. ult. C. de exhib. & transmitt. reis.* ſi vero abſentes, transmittuntur a Judice loci, ubi degunt, ad locum delicti commiſſi. *l.* 7. *D. h. t. l.* 2. *C. de exhib. & transmitt. reis. l.* 7. *§. ult. D. de accuſ. Nov.* 134. *c. ult.*

§. 2. Quo prævio Judex æſtimare ſolet, *utrum in carcerem recipienda ſit perſona, an militi tradenda, vel fidejuſſoribus committenda, vel etiam ſibi, ſeu propriæ promiſſioni.* Hoc autem, vel pro criminis, quod objicitur, qualitate, vel propter honorem, aut propter ampliſſimas facultates, vel pro innocentia perſonæ, vel pro dignitate ejus, qui accuſatur, facere ſolet. *l.* 1. *D. h. t.*

§. 3. Et quidem, ſi delictum ſit gravius, cujus pœna eſt capitalis, vel corporalis, v. *l.* 3. *D. h. t.* idque reus confeſſus ſit, *l.* 5. *D. h. t.* vel graves contra eum militent præſumtiones, in vincula publica, ſeu *carcerem* conjiciendus eſt. *d. l.* 3. 5. *D. h. t. l.* 2. *C. de exhib. & transmitt. reis.*

§. 4. *Qui eſt locus publicus, in quo rei criminum auctoritate publica cuſtodiuntur, ne aufugiant. l. ult. C. h. t.*

§. 5. *Privatos* enim *carceres*, ſub pœna criminis læſæ majeſtatis; habere prohibitum eſt; *l.* 1. *C. de privat. carc. inhib.* & *carcer* ad cuſtodiam tantum, non ad pœnam adhibendus eſt. *l.* 8. *§.* 9. *D. de pœn.*

§. 6. Unde & carcer tolerabilis eſſe debet, neque rei

rei dure, sed pro qualitate delicti & personarum, & quantum fieri potest humane & commode habendi sunt. *l.* 1. *C. h. t.*

§. 7. Non tantum autem dictis casibus *Reus*, sed & quandoque *Accusator* custodiæ mandatur, ut, si calumniæ convictus fuerit, similitudinem patiatur supplicii. *l.* 2. *in f. C. de exhibend. & transmitt. reis. l. ult. C. de accus. l. ult. C. de calumn.*

§. 8. Excipiuntur tamen Mulieres honestæ, *l.* 1. *& Auth. seq. C. de off. div. jud. Auth. Hodie. C. h. t. N.* 134. *c.* 9. nec non personæ Illustres, Nobiles, Professores, Doctores, & Clerici; *l.* 17. *C. de dign. l.* 6. *C. de Ep. & Cler.* qui vel in alio commodo loco, vel propria domo custodiendi sunt.

§. 9. Quod si vero quis carceri inclusus, effracto carcere, evaserit, licet innocens sit, capite plectendus est; *l.* 13. *D. h. t. l.* 1. *D. de effract.* si vero dolo vel culpa præpositi, seu commentariensis, tum ipse, tum præpositus arbitrarie puniendus est. *l.* 8. *l.* 10. *D. h. t. d. l.* 1. *D. de effract.* v. supr. *ad d. t.* §. 3.

§. 10. *Militi* committitur reus, si persona honesta sit, maxime, si nondum confessus vel convictus sit. *l.* 1. *D. h. t.* v. Act. *C. ult.* v. 16.

§. 11. Non tamen facile tyroni credenda custodia, nec uni, sed duobus committenda est. *l. ult. pr.* §. 1. *D. h. t.* Act. XII. v. 6.

§. 12. Qui, si negligentia amiserint custodias, pro modo culpæ, vel castigantur, vel militiam mutant; si vero fraudulenter in dimittenda custodia versati fuerint, vel capite puniuntur, vel in extremum militiæ gradum dantur. *l. ult.* §. 2. *l.* 12. *D. h. t.*

§. 13. *Fidejussoribus* autem vel *Promissioni* suæ committitur reus, si delictum sit levius, vel dignitas facultatesve rei aliud suadeant. *l.* 1. *D. h. t.*

Titul.

TITUL. IV.

AD LEGEM JULIAM MAJESTATIS.

C. IX. 8.

§. 1. Ut autem de natura *Publicorum Delictorum*, eorumque pœna, accuratius constet, singulæ *species Judiciorum Publicorum* subjiciuntur.

§. 2. Quarum I. Est *Lex Julia Majestatis;* Quæ lata videtur a C. Julio Cæsare, v. Cic. *Phil.* I. *c.* 9. & contra eos, qui majestatem publicam læserint, *l.* 3. *D. h. t.* seu contra Imp. vel Remp. aliquid moliti fuerint, suum vigorem extendit. §. 3. *I. h. t.*

§. 3. Est enim *Majestas* (quæ auctore Festo, a *magnitudine* dicta, in genere est cujusque rei dignitas ac amplitudo, v. *l. pen. D. de J. & J.* Gell. *L.* XIII. *c.* 13. Vell. Pat. *L.* I. *c.* 10.) hoc loco *Magnitudo vel Amplitudo, seu summa potestas Principis, vel Populi.* v. Cic. *de Orat. L.* II. *c.* 39. *Part. Orat. c.* 30. Vell. Pat. *L.* II. *c.* 99. 124. 129.

§. 4. Adeoque *Crimen Majestatis* est, *Quod adversus summam potestatem Principis, vel Populi*, seu *Reip. committitur. l.* 1. §. 1. *D. h. t.* §. 3. *I. de publ. jud.* Cic. *dd. ll.*

§. 5. Idque duplex est, *Perduellionis*, & *Majestatis in specie* sic dictum. *l. ult. D. h. t. l. ult. C. de abolit.*

§. 6. *Crimen Perduellionis* est, *quod adversus Populum Romanum, vel adversus securitatem ejus committitur;* seu *cum quis hostili animo adversus Remp. vel Principem animatus est. d. l. ult. D. h. t.* §. 3. *I. de publ. jud.*

§. 7. Quo tenetur is, *cujus opera, dolo malo consilium*

lium initum erit, quo obsides injussu Principis interciderent; quo armati homines, telis, lapidibusve, in urbe sint, conveniantve adversus Remp. locave occupentur, vel templa; quove cœtus conventusve fiat, hominesve ad seditionem convocentur; cujusve opera, consilio, dolo malo consilium initum erit, quo quis Magistratus Populi Romani, quive imperium potestatemve habebit, occidatur; quove quis contra Remp. arma ferat; quive hostibus Populi Romani nuntium, literasve miserit, signumve dederit, feceritve dolo malo, quo hostes Populi Romani consilio juventur adversus Rempublicam; quive milites sollicitaverit, concitaveritve, quo seditio tumultusve adversus Remp. fiat. Quive de Provincia, cum ei successum esset, non decessit; aut qui exercitum deseruit, vel privatus ad hostes perfugit; quive sciens falsum conscripsit, vel recitavit in tabulis publicis. Quive in bellis cesserit, aut arcem non tenuerit, aut castra concesserit. Quive injussu Principis bellum gesserit, delectumve habuerit, exercitum comparaverit. Quive, cum ei in provincia successum esset, exercitum successori non tradidit. Quive privatus pro potestate Magistratuve quid sciens dolo malo gesserit. Cujusve dolo malo jurejurando quis adactus est, quo adversus Remp. faciat. Cujusve dolo malo exercitus Populi Romani in insidias deductus, hostibusve proditus erit; factumve dolo malo dicitur, quo minus hostes in potestatem Populi Romani veniant; cujusve opera dolo malo hostes Populi Romani commeatu, armis, telis, equis, pecunia, aliave qua re adjuti erunt; utve ex amicis hostes P. R. fiant; cujusve dolo malo factum erit, quo Rex exteræ nationis P. R. minus obtemperet; cujusve opera, dolo malo factum erit, quo magis obsides, pecunia, jumenta, hostibus P. R. dentur adversus Remp. Item qui confessum in judicio Reum, & propter hoc in vincula conjectum, emiserit. Quive quid eorum,

 quæ

quæ supra scripta sunt, facere curaverit. l. 1. §. 1. *l.* 2. *l.* 3. *l.* 4. *pr. l.* 10. *D. l.* 5. *pr. C. h. t.* Cic. *de Orat. L.* II. *c.* 39. *de Part. orat. c.* 30.

§. 8. *Crimen Majestatis* vero *in specie* est, *cum alio quocunque modo contra Majestatem Principis vel Reip. indirecte aliquid committitur: l. ult. D. h. t. l. ult. C. de abolit.* veluti, si quis statuas Principis jam consecratas violaverit; *l.* 6. *l.* 7. §. *ult. D. h. t.* Tacit. *Ann. L.* I. *c.* 72. 73. si quis privatum carcerem habuerit; *l. un.* §. 1. *C. de priv. carcer.* vel falsam monetam cuderit. *l.* 2. *C. de fals. mon.*

§. 9. Non etiam, si quis statuas Imperatoris reprobatas conflaverit; vetustate corruptas refecerit; nondum consecratas vendiderit, vel lapide jactato incerto fortuito statuam attigerit; *l.* 4. §. 1. *l.* 5. *pr.* §. 1. 2. *D. h. t.* vel Imperatori maledixerit: non enim lubricum linguæ ad pœnam facile trahendum; *l.* 7. §. 1. 2. *D. h. t.* quoniam, si id ex levitate processerit, contemnendum, si ex insania, miseratione dignissimum, si ab injuria, remittendum. *l. un. C. si quis Imp. maled.*

§. 10. In utroque crimine singulare est, I. Quod hic ad accusationem admittantur famosi, milites, servi, *l.* 7. *pr.* §. 1. 2. & mulieres. *l.* 8. *D. h. t.*

II. Quod nulla hic dignitatis habeatur ratio. *l.* 3. *l.* 4. *C. h. t.*

III. Quod non admittantur Advocati. *l.* 5. §. 2. *C. h. t.*

IV. Quod admittantur testes cæteroquin inhabiles. *l.* 7. §. 1. *C. h. t.*

V. Quod non admittatur appellatio. *l.* 6. §. 9. *D. de injust. rupt. irr. test.*

§. 11. *Pœna* autem *Criminis Perduellionis* est, quod tum ipse Reus, tum conscii pœna gladii aliove ultimo supplicio afficiantur; *l.* 5. *pr.* §. 6. 7. *C. h. t.*

§. 3.

§. 3. *l. de publ. jud.* memoria eorum etiam poſt mortem damnetur; *d.* §. 3. *l. de publ. jud. l.* 6. *l.* 7. *l.* 8. *C. h. t.* ſtatuæ aliaque honoris inſignia detrahantur; *l.* 24. *D. de pœn.* & hereditas fiſco vindicetur. *l. ult. D. l.* 5. *pr. C. h. t.*

§. 12. Quin & filii eorum a materna, & avita, omniumque proximorum hereditate, ac ſucceſſione, excluduntur, ex teſtamentis extraneorum nihil capiunt, perpetuo ſunt egentes & pauperes, infamia paterna ſemper eos comitatur, neque ad ullos prorſus honores vel ſacramenta perveniunt. Et filiabus tantum Falcidia ſeu Legitima ex bonis matris conceditur. *l.* 5. §. 1. 3. 6. *C. h. t.* v. Cic. *ad Brut. Ep.* 12. 15.

§. 13. *Criminis* vero *Majeſtatis in ſpecie pœna* mitior eſt, vel capitis, vel deportationis, vel relegationis; Paul. V. *Sent. T.* XXIX. §. 1. *l.* 24. *D. de pœn.* neque ad mortuum, liberosve, extenditur. *l. f. D.* arg. *l.* 5. *pr.* §. 1. *C. h. t.*

Titul. V.

Ad Legem Juliam De Adulteriis Coercendis.

C. IX. 9.

§. 1. II. Lex *Julia de Adulteriis coërcendis;* quæ lata eſt ab *Auguſto*, ſucceſſore C. Julii Cæſaris, ejuſque tum Imperii, tum nominis herede. *l.* 1. *D. h. t.* Suet. *in Aug. c.* 34. Horat. *L.* IV. *Carm. Od.* 5. Dion Caſſ. *L.* XLV. *pr.*

§. 2. Cujus varia fuere capita. v. *l.* 12. *l.* 15. §. 1. 2. *l.* 23. *pr.* §. 4. *l.* 25. *pr.* §. 5. *l.* 27. §. 16. *l.* 29. *pr.* §. 1. *D. h. t.* Et *Primo* quidem actum eſt de

 Adul-

Adulterio; quod ita habet: NE QUIS POSTHAC STUPRUM ADULTERIUM FACITO, SCIENS DOLO MALO. *l.* 12. *D. h. t.*

§. 3. *Adulterium* latius acceptum comprehendit & *Stuprum; l.* 6. §. 1. *l.* 101. *D. de V. S.* unde & *Lex Julia* iis verbis promiſcue & indifferenter utitur. *dd. ll.*

§. 4. Sed ſtricte & proprie acceptum *Adulterium* eſt *vitiatio ejus, quæ alteri nupta, d. l.* 6. §. 1. *l.* 34. §. 1. *D. h. t.* Lev. XX. v. 10. Deut. XXII. v. 22. *vel alterius ſponſa eſt. l.* 13. §. 3. *D. h. t.* Deut. XXII. v. 24.

§. 5. Ad quod accuſandum non omnes indiſtincte admittuntur, ſed tantum *Maritus, Pater, Frater, Patruus, & Avunculus; l.* 14. §. 2. *D. l.* 30. *C. h. t.* ita ut *Maritus* reliquis præferatur, dummodo intra dies LX. olim a tempore divortii numerandos, *l.* 30. §. 1. *D. h. t.* accuſationem inſtituerit. *l.* 14. §. 2. *D. h. t.*

§. 6. Jure enim antiquo maritus, retenta in matrimonio uxore, crimen *Adulterii* inferre non poterat; *l.* 11. *C. h. t.* ſed jure novo id mutatum eſt, ut & conſtante matrimonio accuſatio fieri, & poſtea repudium mitti poſſit. *N.* 117. *c.* 8. *Auth. Sed novo. C. h. t.*

§. 7. Extraneus adulterum etiam conſtante matrimonio accuſare poteſt; *l.* 39. §. 1. *D. h. t.* non etiam adulteram, niſi maritum prius lenocinii convicerit. *l.* 26. *D. h. t.*

§. 8. Sed nec mulier maritum hujus criminis poſtulare poteſt; *l.* 1. *C. h. t.* Gell. *L.* X. *c.* 23. nec minor XXV. annis admittitur, niſi matrimonii ſui injuriam exſequatur. *l.* 15. §. 6. *D. h. t.*

§. 9. *Pœna Adulterii* ex *Lege Julia* relegatio fuit. arg. *l.* 5. *D. de quæſt. l.* 11. *pr. l.* 29. §. 1. *D. h. t. l.* 5. *D. de quæſt.* v. Tacit. *Ann. L.* I. *c.* 53. *L.* II. *c.* 50. *L.* III. *c.* 24. *L.* IV. *c.* 42. Suet. *in Aug. c.* 5. 65.

§. 10.

§. 10. Sed Constantinus M. fecit capitalem, voluitque pœnam esse gladii; *l.* 30. §. 1. *C. h. t. Nov.* 134. *c.* 10. convenienter juri Divino: Lev. XX. v. 10. Deut. XXII. v. 22. secundum quod jus novum Tribonianus *l.* 9. *C. h. t.* §. 4. *I. de publ. jud.* & *l.* 18. *C. de transact.* haud dubie inflexit.

§. 11. A qua tamen pœna ratione mulieris postea iterum recessit Imp. Justinianus, jubens adulteram competentibus vulneribus subactam in monasterium mitti, & nisi intra biennium a marito recipiatur, tonderi, & monachicum habitum accipere; *Nov.* 134. *c.* 10. nec non Leo Imp. qui utrisque, tum adultero, tum adulteræ, nasum abscindi voluit. *Nov.* 32.

§. 12. Praeterea amittit *Adultera* dotem, ut & *Adulter* donationem propter nuptias. *l.* 11. §. 3. *D. h. t. l.* 8. *C. de repud. Nov.* 117. *c.* 8.

§. 13. Quin & jus datum est patri, filiamfam. domi suæ, generive, in adulterio deprehensam, una cum adultero occidere. *l.* 20. *l.* 21. *l.* 22. §. 2. *l.* 23. *pr.* §. 1. *& seqq. D. h. t.*

§. 14. Imo etiam marito permittitur adulterum, si vilioris conditionis sit, domi suæ, vel alibi, post trinam denunciationem deprehensum, occidere. *l.* 24. *pr. D. h. t. Nov.* 117. *c.* 15.

§. 15. Non etiam uxorem, quam maritus dimittere debet; *d. l.* 24. §. 1. licet id in patre secus sit, eo quod plerumque pietas paterni nominis consilium pro liberis capit: cæterum mariti calor & impetus facile decernentis refrenandus fuit. *l.* 22. §. 4. *D. h. t.*

§. 16. II. Coërcet *Lex Julia peccatum Sodomiticum;* cujus *pœna* similiter est capitalis. *l.* 31. *C. h. t.* §. 4. *I. de publ. jud.*

§. 17. III. *Stuprum in specie* dictum; *cum quis sine*

 vi

vi vel virginem, vel viduam honeste viventem, stupraverit. l. 6. §. 1. *l.* 34. *pr.* §. 1. *D. h. t.*

§. 18. Cujus *pœna*, si quidem honesti sunt stupratores, publicatio est dimidiæ partis bonorum; sin humiles, corporis coërcitio cum relegatione. *d.* §. 4. *I. de publ. jud.*

§. 19. Secus ac jure Divino, quo stuprator stupratam ducere debet & dotare; Deut. XII. v. 29. quod & jure Canonico probatum est. *c.* 1. 2. *x. de adult.*

§. 20. IV. *Incestum;* qui est *coitus illicitus, contra reverentiam sanguini vel affinitati debitam. l.* 6. *l. ult. Auth. Incestas. C. de incest. nupt.*

§. 21. Qui I. Vel cum *Adulterio* conjunctus est, vel ab eo separatus; *l.* 38. *pr. D. h. t.* & II. Vel *Juris Gentium,* vel *Juris Civilis. l.* 38. §. 2. *D. h. t. l. ult. D. de rit. nupt. Nov.* 12. *c.* 1.

§. 22. *Incestus Juris Gentium* est, *qui committitur inter ascendentes & descendentes. l. ult. D. de R. N. l. ult.* §. 1. *D. de cond. sin. caus.* Lev. XVIII. v. 17. *& seqq.*

§. 23. Cujus *pœna* jure nostro est deportatio; *l.* 5. *D. de quæst. Nov.* 12. *c.* 1. *Auth. Incestas. C. de incest. nupt.* jure Divino vero ultimum supplicium. Lev. XV. v. 29. Deut. XXVII. v. 20.

§. 24. *Incestus vero Juris Civilis* est, *qui committitur in reliquis gradibus prohibitis; l. ult. D. de R. N.* cujus *pœna* est arbitraria. *d. l. ult.*

§. 25. V. Denique punit *Lex Julia Lenocinium; cum quis* scil. *quæstus causa fœminas aliis prostituit,* v. *l.* 29. *pr. D. h. t.* cujus *pœna* similiter est arbitraria, & quandoque capitalis, si scil. quis filias vel uxorem prostituerit. *Nov.* 14. v. *d. l.* 29. §. 3. *D. h. t.*

TITUL. VI.

AD LEGEM JULIAM DE VI PUBLICA.

C. IX. 12.

§. 1. III. Lex *Julia de Vi Publica;* qua tenetur, *qui arma, tela domi suæ, agrove in villa, præter usum venationis, vel itineris, vel navigationis, vel promercii, coëgerit; qui turbæ seditionisve faciendæ consilium inierit, servosve aut liberos homines in armis habuerit; qui pubes cum telo in publico fuerit; qui pessimo exemplo convocata seditione villas expugnaverit, & cum telis & armis bona rapuerit; qui ex incendio rapuerit aliquid præter materiam; qui puerum, vel fœminam, vel quenquam, per vim stupraverit; qui in incendio cum gladio aut telo rapiendi causa fuit, vel prohibendi dominum res suas servare; qui hominibus armatis possessorem domo, agrove suo, aut navi sua, dejecerit, expugnaverit concursu, utive id fieret, homines commodaverit. l. 1. l. 2. l. 3. pr. §. 1. & seqq. l. 4. l. 11. D. h. t. Qui cœtu, concursu, turba, seditione, incendium fecerit; quique hominem dolo malo incluserit, obsederit; quive fecerit, quo minus sepeliatur, quo magis funus diripiatur, distrahatur, quive per vim sibi aliquem obligaverit; l. 5. pr. D. h. t. quive, cum imperium potestatemve haberet, civem Romanum adversus provocationem necaverit, verberaverit, jusseritve quid fieri, aut quid in collum injecerit, ut torqueatur; quive Legatos, Oratores, comitesve eorum, pulsasse, sive injuriam fecisse arguetur; l. 7. D. h. t. quive reum vinxerit impediveritve, quo minus Romæ intra certum tempus adsit; l. 8 D. h. t. quive dolo malo fecerit, quo minus judicia tuto exerceantur, aut Judices ut oportet judicent, vel is qui potestatem imperiumve habebit, quam ei jus erit,* decer-

decernat, imperet, faciat; qui ludos pecuniamve ab aliquo invito polliceri publice privatimve per injuriam exegerit; qui cum telo dolo malo in concione fuerit, aut ubi judicium publice exercebitur; qui convocatis hominibus vim fecerit, quo quis verberetur & pulsetur; quive nova vectigalia exercuerit. l. 10. *pr.* §. 1. *l. ult. D. h. t.*

§. 2. Ut adeo *Vis Publica*, sit *vis atrocior, per quam securitas publica maxime læditur;* sive a persona publica inferatur, *d. l.* 7. *D. h. t.* sive personæ publicæ, *d. l.* 10. *pr. D. h. t.* sive sit armata. *d. l.* 3. §. 2. 6. *D. h. t.* §. 8. *I. de publ. jud.*

§. 3. *Armatos* autem non tantum eos intelligere debemus, qui tela habuerunt, sed etiam, qui quid aliud, quod nocere potest. *l.* 9. *D. h. t.* §. 6. *I. de interd.* Quemadmodum & *telorum* appellatione omnia, ex quibus singuli homines nocere possunt, accipiuntur. *l.* 11. §. 1. *D. h. t.* §. 5. *I. de publ. jud. l.* 233. §. 2. *D. de V. S.*

§. 4. *Pœna Vis Publicæ* ex *L. Julia*, est aquæ & ignis interdictio; *l.* 10. §. *ult. D. h. t.* nunc deportatio; §. 8. *I. de publ. jud.* & quandoque capitalis: si quis scil. stuprum per vim intulerit; *l.* 1. §. 2. *D. de extr. crim.* in turba cum telo ædes alienas expilaverit, effregerit, expugnaverit; *l.* 11. *pr. D. h. t.* per vim possessionem eripere conatus sit; *l.* 6. *C. h. t.* vel servus vim commiserit. *l.* 8. *C. h. t.* add. Paul. *L.* V. *Sent. T.* XX. §. 1.

§. 5. Ad *Vim Publicam pertinet etiam Raptus Virginum, vel Viduarum, vel Sanctimonialium. l.* 5. §. 2. *l.* 6. *D. h. t. l. un.* §. 3. *C. de rapt. virg.*

§. 6. Quem si quis commiserit, non tantum tum ipse raptor, tum illi, qui auxilium præbent, in flagranti crimine deprehensi, ab ipsa, quæ rapitur, *l.* 1. §. 4. *D. ad L. Corn. de sic.* ejusque parentibus, consanguineis, tutoribus & curatoribus impune interfi-

terfici possunt, sed & apprehensi mortis afficiuntur supplicio: *l.* 5. §. 2. *D. h. t. d. l. un. pr.* §. 8. *I. de publ. jud.* ut ne quidem appellare volentibus detur licentia; *d. l. un pr.* bonaque eorum addicuntur raptis, si sint ingenuæ; *d. l. un.* §. 1. si vero sanctimoniales, Monasterio. *l.* 54. *C. de Ep. & Cler. Nov.* 123. *c.* 43.

§. 7. Eaque procedunt, sive stuprum accesserit, sive non; sive nolens rapta sit, sive volens & consentiens; *d. l. un.* §. 2. imo licet quis sponsam suam rapuerit: *d. l. un. pr.* adeo, ut ne quidem petente rapta, inter eam & raptorem matrimonium unquam contrahi possit. *d. l. un.* §. 1. *Nov.* 143. 150.

TITUL. VII.

AD LEGEM JULIAM DE VI PRIVATA.

C. IX. 12.

§. 1. IV. Lex *Julia de Vi privata;* qua tenetur, *qui ex naufragio dolo malo quid rapuerit; l.* 1. §. 1. 2. *D. h. t. qui convocatis hominibus vim fecerit, quo quis verberetur, pulsetur; l.* 2. *l.* 3. *pr.* §. 1. 2. *D. h. t. qui cœtum vel concursum fecerit, quo minus quis in jus produceretur, l.* 4. *pr. D. h. t. qui quæstionem de alterius servo habuerit; d. l.* 4. §. 1. *qui aliquem dejecerit ex agro suo, hominibus congregatis, sine armis, l.* 5. *D. h. t. quive res debitoris sine auctoritate judicis occupaverit. l. ult. D. h. t.*

§. 2. Ut adeo *Vis Privata* sit *Vis minus atrox*, & non armata. §. 8. *I. de publ. jud.*

§. 3. Cujus *Pœna* est publicatio tertiæ partis bonorum cum infamia. *l.* 1. *pr. l. ult. D. l.* 2. *C. h. t.* §. 8. *I. de publ. jud.*

TITUL. VIII.

AD LEGEM CORNELIAM DE SICARIIS, ET VENEFICIS.

C. IX. 16. 18.

§. 1. V. Lex *Cornelia de Sicariis;* quæ lata eſt a *L.* Cornelio Sylla, *l.* 2. §. 32. *D. de O. J.* & varia habuit capita: v. *l.* 3. *pr. D. h. t.* quæ ad *tres* revocari poſſunt *partes*, I. de *Sicariis;* II. de *Veneficis;* III. de *Incendiariis.*

§. 2. Et quidem *prima parte* actum eſt *de Sicariis;* qui ſic dicti ſunt a *ſica* i. e. ferreo cultro, §. 5. *I. de publ. jud.* vel, uti Suidas docet *in voc.* Σικάριοι incurvo gladio, & *proprie* ſunt *homicidæ, qui homines ſica dolo malo furtim interficere ſolebant.*

§. 3. Sed *latius* accepti ſunt *omnes homicidæ, quique hominis occidendi cauſa cum telo ambulant*, §. 5. *I. de publ. jud. aliove modo mortis cauſam præbent.*

§. 4. *Lege Cornelia* enim *de Sicariis* tenetur, *qui hominem occiderit; cujusve dolo malo incendium factum erit; quive hominis occidendi, furtive faciendi cauſa, cum telo ambulaverit; quive, cum magiſtratus eſſet, publicove judicio præeſſet, operam dederit, quo quis falſum indicium profiteretur, ut quis innocens conveniretur, condemnaretur; quive falſum teſtimonium dolo malo dixerit, quo quis publico judicio rei capitalis damnaretur; quive Magiſtratus judexve quæſtionis ſub capitalem cauſam pecuniam acceperit, ut publica lege reus fieret. l.* 1. *pr.* §. 1. *l.* 4. *pr. D. h. t.*

§. 5. Quin & Legis interpretatione huc refertur is, cujus familia, ſciente eo, adipiſcendæ, recuperandæ poſſeſſionis cauſa, arma ſumſerit; item qui auctor

ſedi-

seditionis fuerit; & qui naufragium suppresserit; & qui falsa indicia confessus fuerit, confitendave curaverit, quo quis innocens circumveniretur; quive hominem, libidinis vel promercii causa, castraverit, vel thlibiam fecerit; *l.* 3. §. 4. *l.* 4. §. 2. *l.* 5. *D. h. t.* *l.* 128. *D. de V. S. l.* 1. *l.* 2. *C. de eunuch. Nov.* 142. vel non Judæum circumciderit. *l.* 11. *pr. D. h. t.*

§. 6. *Pœna Legis Corneliæ* est insulæ deportatio, & omnium bonorum ademtio; sed & solent hodie capite seu gladio puniri, nisi honestiore loco positi sint: *l.* 3. §. 5. *l. pen. D. l.* 8. *C. h. t.* §. 5. *I. de publ. jud.* convenienter juri Divino, quo homicidii pœna simpliciter capitalis est. Gen. IX. v. 5. 6. Exod. XXI. v. 12. Lev. XXIV. v. 17.

§. 7. Quæ tamen pœna, ut locum habeat, requiritur, ut dolo malo, seu animo occidendi, homicidium factum sit; *l.* 1. §. 3. *l.* 14. *D. h. t.* adeo, ut ne quidem lata culpa hic pro dolo habeatur. *l.* 7. *D. h. t.*

§. 8. Unde I. Infans & furiosus, quippe qui doli non sunt capaces, hac Lege non tenentur. *l.* 12. *D. h. t.*

Neque II. Qui vim injustam sibi suisque, *d. l.* 3. *l.* 2. *l.* 3. §. 4. *D. h. t.* imo & aliis, arg. *l.* 50. *l.* 109. *D. de R. J. l.* 1. §. 18. *D. de SCt. Silan. l.* 6. §. *pen. D. de re nil.* Matth. VII. v. 12. Luc. VI. v. 31. Matth. XXII. v. 39. Ecclesiast. IV. v. 9. Lact. *Inst. L.* VI. *c.* 11. Cic. *L.* I. *de Off. c.* 7. *&* *L.* III. *c.* 18. tum ratione vitæ, tum ratione pudicitiæ (non etiam ratione bonorum) inferentem, *l.* 1. §. 4. *D. h. t. l.* 3. *D. de J. & J. l.* 45. §. 4. *D. ad L. Aquil. l.* 1. *C. h. t.* vel furem nocturnum, cum ei sine periculo suo parcere non posset, occidit. *l.* 9. *D. h. t.* Exod. XXII. v. 2.

Neque III. Qui casu fortuito homicidium commisit. *l.* 1. *C. h. t. l.* 11. §. 2. *D. de pœn.*

§. 9. Quin & mitius punitur, qui uxorem in adulte-

dulterio deprehensam occidit; *l.* 1. §. *ult. D. h. t.* vel culpa, licet lata, aliquem interfecit. *l.* 1. §. 3. *l.* 3. §. 2. *l.* 4. §. 1. *l.* 7. *D. l.* 1. *l.* 5. *C. h. t. l.* 16. §. 8. *D. de pœn.*

§. 10. Ubi vero dolus intercessit, non interest, an servus, an liber interemtus sit? *l.* 1. §. 2. *D. h. t.* ut ne quidem ipsi Domini servos amplius ad bestias dare, vel aliter impune occidere possint. *l.* 11. §. 1. 2. *D. h. t.* §. 2. *I. de his qui sunt sui vel alien. jur.* An error in persona commissus sit, an non sit? arg. *l.* 18. §. 3. *D. de injur. l.* 5. §. 1. *D. de serv. corr.* An quis ipse occiderit, an cædem fieri mandaverit? mandator enim cædis (non vulneris) pro homicida habetur. *l.* 15. *pr.* §. 1. *D. h. t.*

§. 11. Quod si in rixa percussus homo perierit, ictus uniuscujusque in hoc collectorum contemplari oportet. *l. ult. D. h. t.* junct. Paul. *L.* V. *Sent. T.* XXIII.

§. 12. Si vero non constet, quis vulnus inflixerit, omnes extraordinarie puniuntur. In dubio enim satius est nocentem absolvere, quam innocentem condemnare; *l.* 5. *l. pen. D. de pœn.* & in criminalibus requiruntur probationes luce meridiana clariores. *l. ult. C. de prob. l.* 16. *C. de pœn.*

§. 13. *Secunda parte Legis Corneliæ* actum est de *Veneficis.*

§. 14. Quorum nomine proprie veniunt, *qui venenum malum, necandi hominis causa, fecerint, vendiderint, dederint. l.* 1. §. 1. *l.* 3. *pr.* §. 1. 3. *D. h. t.*

§. 15. Dicitur autem *Venenum malum*, quia sunt etiam venena quædam non mala, sed ad sanandum parata. *l.* 3. §. 2. *D. h. t. l.* 236. *pr. D. de V. S.* Ut nomen *Veneni*, quemadmodum & *Doli*, aliaque, medium sit, quod & in bonam & malam partem accipi potest. *dd. ll. l.* 1. §. 3. *D. de dol.* Gell. *L.* XII. *c.* 9. v. supr. *ad t. de dol. mal.* §. 4. 5.

§. 16.

§. 16. Sed alio ſenſu dicuntur *Venefici*, *qui ſuſurris & incantationibus magicis homines occidunt*, *vel occidere conantur*. *l.* 13. *D. h. t.* §. 5. *I. de publ. jud.* *l.* 4. *C. de malef. & mathem.*

§. 17. Quorum ſimiliter *pœna* capitalis eſt. §. 5. *I. de publ. jud.* *l.* 1. *l.* 4. *l.* 5. *C. de malef. & mathem.* Exod. XXII. v. 18. Lev. XX. v. *ult.* Deut. XVIII. v. 10. 11.

§. 18. *Parte Tertia* vero actum eſt *De Incendiariis*. v. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 19. Qui, ſi dolo malo incendium fecerint, capitis pœna plectuntur, *l.* 10. *D. h. t.* *l.* 9. *l.* 12. §. 1. *D. de inc. ruin. naufr.* & igni necantur. *l.* 9. *D. de incend. ruin. naufr.* Sin culpa, pro varietate circumſtantiarum, arbitraria pœna, etiam quandoque fuſtigationis ſeu caſtigationis, coërcentur, & noxiam ſarcire jubentur. *d. l.* 9. *l.* 11. *D. de incend. ruin. naufr.* *l.* 3. §. 1. *D. de offic. præf. vig.*

Titul. IX.

De Lege Pompeja De Parricidiis.

C. IX. 17.

§. 1. VI. Lex *Pompeja de Parricidiis*, lata a Cn. Pompejo M. qua cavetur, *ut*, *ſi quis patrem*, *matrem*, *avum*, *aviam*, *fratrem*, *ſororem*, *patruelem*, *matruelem*, *patruum*, *avunculum*, *amitam*, *conſobrinum*, *conſobrinam*, *uxorem*, *virum*, *generum*, *ſocrum*, *vitricum*, *privignum*, *privignam*, *patronum*, *patronam*, *occiderit*, *cujusve dolo malo id factum erit*, *ut pœna ea teneatur*, *quæ eſt Legis Corneliæ de parricidiis*. (ſic leg. v.) *l.* 1. *pr. D. h. t.* v. *l.* 2. §. 32. *D. de O. J.*

§. 2. Sed & *mater*, quæ filium filiamve occiderit, ejus Legis pœna afficitur, & *Avus*, qui nepotem occi-

ciderit, *l.* 1. *in f. D. h. t.* ut & *Pater*, qui filium interfecerit, ex Conftitutione Conftantini, *l. un. C. de his qui par. vel lib. occ.* nec non qui *fponfum fponfamve*, vel *novercam* interemerit, ex Legis fententia. *l.* 3. *l.* 4. *D. h. t.*

§. 3. *Pœna* autem *Parricidii* (quæ ex L. XII. Tab. originem habet, v. Cic. *L.* I. *ad Herenn. c.* 13. Val. Max. *L.* I. *c.* 1. *n.* 13.) non eft ordinaria, fed *nova*, §. 6. *I. de publ. jud.* i. e. rara, inufitata, & fingularis: v. Cic. *L.* III. *Ep. ad Att.* 24. Orat. *pro Arch. Poët. c.* 2. ut fcil. parricida virgis fanguineis verberatus, deinde culleo infuatur, cum cane, gallo gallinaceo, vipera, & fimia, & inter ferales eas anguftias comprehenfus, vel in vicinum mare, vel amnem projiciatur; ut omnium elementorum ufu vivus carere incipiat, & ei cœlum fuperftiti, & terra mortuo auferatur. *l.* 9. *pr. D. h. t.* §. 6. *I. de publ. jud. l. un. C. de his qui par. vel lib. occid.* Cic. *pro Rofc. Am. c.* 25.

§. 4. Quod fi vero vel mare, vel flumen non fit proximum, vel vivus comburitur, vel beftiis objicitur. Paul. *Sent. L.* V. *T.* XXIV. *l.* 9. *pr. D. h. t.*

§. 5. Eaque pœna non tantum ipfi parricidæ, fed & confcii afficiuntur; *l.* 6. *D. h. t.* neque illi tantum puniuntur, qui fcelus perfecerunt, fed & qui id ipfum, v. c. venenum emendo, conati funt. *l.* 1. *in f. D. h. t.*

§. 6. *Ceffat* tamen hæc *pœna* I. Si quis per furorem parentem occiderit, qui ipfo furore fatis punitur. *l.* 9. §. 3. *D. h. t.* v. fupr. *ad t. de accuf.* §. 10. *n.* 1.

II. Si pater, fimilesve, qui parricidii nuncupatione continentur, patriæ proditores, vel perduelles fuerint. *l.* 35. *D. de relig.* Cic. *L.* I. *de Off. c.* 17. & III. *de Off. c.* 4. 23. Val. Max. *L.* V. *c.* 6.

III. Si pater filiam in adulterio deprehenfam interfecerit. *l.* 20. *l.* 22. §. 2. *l.* 23. *D. ad L. Jul. de adult.* v. fupr. *ad d. t.* §. 13.

IV.

IV. Si filius patrem, vel pater filium, injustam vim sibi inferentem occiderit. *l.* 3. *D. de J. & J.*

§. 7. Quod si vero quis, præter patrem, matrem reliquosque supra memoratos, alias cognatione vel affinitate conjunctas personas necaverit, ordinaria pœna capitis seu gladii plectitur. *l.* 9. §. 1. *D. h. t.* §. 6. *I. de publ. jud.*

Titul. X.

De Lege Cornelia De Falsis, Et De SCto Liboniano.

C. IX. 22.

§. 1. VII. Lex *Cornelia de Falsis;* quæ lata etiam est a L. Cornelio Sylla, *l.* 2. §. 32. *D. de O. J.* & *Crimen Falsi* coërcet.

§. 2. Quod *in genere* est *Veritatis imitatio vel suppressio, in fraudem alterius improbe facta; Nov.* 73. *pr. l.* 23. *l.* 16. §. 2. *D. h. t.* variasque & plurimas habet species.

§. 3. Quarum præcipuæ sunt: *Falsum Testamentarium, aliorumve instrumentorum; Falsum Testimoniorum; Falsum Nominis; Falsum personæ; Falsum Mensurarum;* & *Falsum Nummarium.*

§. 4. *Falsum Testamentarium* (de quo hac Lege maxime actum, unde & *Lex Cornelia Testamentaria* vocata est, *l.* 30. *D. h. t.* §. 7. *I. de publ. jud.*) committit, *qui testamentum amoverit, celaverit, eripuerit, deleverit, interleverit, subjecerit, resignaverit; quive testamentum falsum scripserit, signaverit, recitaverit; vel signum adulterinum fecerit, sculpserit, expresserit dolo malo; cujusve dolo malo id factum fuerit. l.* 2. *l.* 30. *pr. D. h. t.* §. 7. *I. de publ. jud.*

§. 5.

§. 5. Quod *SCto Liboniano*, feu *Edicto Claudii*, v. *Ind. Pand. Flor. præmiſſ.* ad eos extenſum, qui ſibi, eisve, quos in poteſtate habent, in teſtamento legatum vel fideicommiſſum adſcribunt. *l.* 1. §. 7. *l.* 6. *l.* 14. *pr.* §. 2. *l.* 15. *pr. D. h. t.* Niſi teſtator hoc juſſerit, & ex ſubſcriptione de eo appareat. *d. l.* 14. *pr. d. l.* 15. §. 1.

§. 6. Ubi tamen inter filium & ſervum, qui ſunt in poteſtate teſtatoris, & extraneum, teſtamentum ſcribentes, hoc intereſt; quod in extraneo, ſi ſpecialiter ſubſcriptio facta eſt, *quod illi dictavi & recognovi*, pœna ceſſat, & capi poſſit: in filio vero & ſervo generalis ſubſcriptio, & ad pœnam evitandam, & capiendum, ſufficiat. *l.* 1. §. 8. *l.* 14. *pr. l.* 15. §. 1. *D. h. t. l.* 2. *C. de his qui ſibi adſcr.*

§. 7. *Falſum Inſtrumentorum* eſt, *cum quis, extra teſtamenta, falſa ſignaverit, vel in rationibus, tabulis, literis publicis, aliave qua re, ſine conſignatione falſum fecerit; vel ut verum non appareat, quid celaverit, ſurripuerit, ſubjecerit, reſignaverit; l.* 9. §. 3. *l.* 16. §. 1. 2. *D. h. t. vel inſtrumenta fidei ſuæ credita prodiderit. l.* 1. §. 6. *D. h. t.*

§. 8. *Falſum Teſtimoniorum* eſt, *cum quis falſas teſtationes faciendas, teſtimoniave falſa inſpicienda, dolo malo conjecerit; ob inſtruendam advocationem, teſtimoniave, pecuniam acceperit, pactusve fuerit: ob renunciandum remittendumve teſtimonium, dicendum, vel non dicendum, pecuniam acceperit; l.* 1. *pr.* §. 1. 2. *D. h. t. vel falſa vel diverſa inter ſe teſtimonia præbuerit. l.* 27. *pr.* §. 1. 2. *D. h. t.*

§. 9. *Falſum nominis* eſt, *cum quis falſo nomine vel cognomine utitur; l.* 13. *pr. D. h. t. l. un. C. de mut. nom.* quo & pertinet, ſi quis *falſis* & *illicitis Inſignibus* uſus ſit, vel *diplomate* vias commeaverit. *l.* 27. §. 3. *D. h. t.*

§. 10.

§. 10. *Falsum Personæ* eſt, *cum* v. c. *falſus partus ſuppoſitus eſt; l.* 19. §. 1. *l.* 30. §. 1. *D. l.* 1. *l.* 10. *C. h. t.* de quo ſoli accuſant parentes, aut hi, ad quos ea res pertinet. *d. l.* 30. §. 1.

§. 11. *Falſum Menſurarum* eſt, *cum venditor vel emtor menſuras publice probatas, vini, frumenti, vel cujuslibet rei, vel pondera corruperit, vel falſaverit. l.* 32. §. 1. *D. h. t.*

§. 12. Quorum *Pœna* in ſervis fere ultimum ſupplicium eſt, in liberis, ſi viliores ſint, metallum, Paul. *L.* V. *Sent. T.* XXV. §. 1. ſi honeſtiores, deportatio, & omnium bonorum publicatio. *l.* 1. §. *ult. l.* 27. §. *ult. l.* 32. *D. h. t.* §. 7. *I. de publ. jud.*

§. 13. *Falſum Nummarium* vero eſt, *cum quis falſam ſeu adulterinam monetam cuderit, flaverit, nummosve raſerit, tinxerit, vel finxerit dolo malo; l.* 8. *l.* 9. *pr. l.* 19. *pr. D. h. t. l.* 1. *l* 2. *C. de falſ. mon.* cujus *pœna* capitalis eſt, *l.* 8. *D. h. t.* & quidem jure novo ex conſtitutione Conſtantini vivicomburium. *d. l.* 2. *C. de falſ. mon.*

Titul. XI.

De Lege Julia Repetundarum.

C. IX. 27.

§. 1. VIII. Lex *Julia Repetundarum;* qua cavetur, *ne quis in Magiſtratu, poteſtate, curatione, legatione, vel quo alio officio, munere, miniſteriove publico, pecuniam accipiat; l.* 1. *pr. D. h. t.* & quidem in ſpecie, *ne quis, ob militem legendum, mittendumve, æs accipiat; neve quis ob ſententiam in Senatu, conſiliove publico dicendam, pecuniam accipiat; vel ob accuſandum, vel non accuſandum; utque Magiſtratus ab omni ſorde ſe abſtineant; l.* 6. §. 2. *D. h. t. neve quis ob judicem arbitrumve dandum,*

mutandum, jubendumve ut judicet; neve ob non dandum, non mutandum, non jubendum, ut judicet; neve ob hominem in vincula publica conjiciendum, vinciendum, vincirive jubendum, exve vinculis dimittendum; neve quis ob hominem condemnandum, absolvendumve, neve ob litem æstimandam, judiciumve capitis, pecuniæve, faciendum, vel non faciendum, aliquid accipiat; l. 7. pr. D. h. t. neve in acceptum feratur opus publicum faciendum, frumentum publice dandum, præbendum, advehendum, (sic leg. v.) *sarta tecta tuenda, antequam perfecta, probata, præstita lege fuerint. d. l. 7. §. 2. D. h. t.*

§. 2. Adeoque *Lege Julia Repetundarum* tenetur, *qui cum in Magistratu, vel officio publico esset, pecuniam accepit, quo magis vel minus quid ex officio suo faceret. l. 3. l. 4. D. h. t.*

§. 3. Excipit tamen Lex *sobrinos, propioreve gradu cognatos, & uxorem,* a quibus donum, munus in infinitum capere permittit. *l.* 1. §. 1. *l.* 7. §. 1. *D. h. t.*

§. 4. *Pœna* autem *Legis Juliæ Repetundarum*, præter pecuniæ redditionem, est extraordinaria, plerumque vel exilii, vel durior, & quandoque capitalis, si v. c. quis ob hominem necandum pecuniam acceperit. v. Ascon. Ped. *in Proœm. Act. in Verr. p. m.* 59. *l.* 7. §. *ult. D. h. t.*

Titul. XII.

De Lege Julia De Annona.

§. 1. IX. Lex *Julia de Annona;* qua tenetur, qui *quid contra annonam fecerit, societatemve coïerit, quo annona carior fiat; quive navem nautamve retinuerit, aut dolo malo fecerit, quo magis detineretur. l. 2. pr. §. 1. D. h. t.*

§. 2.

§. 2. In quo crimine illud speciale est, quod ad accusandum etiam admittantur mulieres, aliique cæteroquin inhabiles. *l.* 1. *l.* 3. §. *ult. D. h. t. l.* 13. *D. de accus.* v. Diff. N. XVII. *ad Const. Marc.* §. 11.

§. 3. *Pœna* autem ejus est viginti aureorum; *l.* 2. §. 2. *D. h. t.* aliave extraordinaria. *l.* 6. *D. de extraord. crim.*

Titul. XIII.

Ad Legem Juliam Peculatus, Et De Sacrilegis, Et De Residuis.

C. IX. 28. 29.

§. 1. X. Lex *Julia Peculatus;* qua cavetur, *ne quis ex pecunia sacra, religiosa, publicave, auferat, neve intercipiat, neve in rem suam vertat; neve faciat, quo quis auferat, intercipiat, vel in rem suam vertat; nisi cui utique lege licebit; neve quis in aurum, argentum, æs publicum quid indat, neve immisceat; neve quo quid indatur, immisceatur, faciat sciens dolo malo, quo id pejus fiat. l.* 1. *D. h. t.*

§. 2. Adeoque *Peculatus* nihil aliud est, quam *furtum pecuniæ publicæ aut sacræ, non ab eo factum, cujus periculo fuit. l.* 9. §. 2. *l.* 4. *pr. D. h. t.* §. 9. *I. de publ. jud.*

§. 3. Estque vel *Peculatus in specie* sic dictus, vel *Sacrilegium.*

§. 4. *Peculatus in specie* sic dictus est *furtum pecuniæ, vel rei publicæ. l.* 9. §. 3. *l. pen. D. h. t. l. un. C. de crim. pec.*

§. 5. Ut tamen pro *publica* habeatur, non tantum, quæ ipsius est Reip. sed etiam, quæ est alicujus civitatis: *l.* 4. §. *ult. D. h. t.* imo & privata, si scil. quis, quod fisco debetur, simulans se fisci creditorem esse, acceperit. *l.* 9. §. 3. *D. h. t.*

§. 6. *Sacrilegium* vero est *furtum pecuniæ, vel rei*

sacræ, vel religiosæ, e loco sacro, vel religioso. v. *l.* 1. *l.* 4. *pr.* §. 1. *l.* 5. *l.* 9. §. 1. 2. *l.* 11. §. 1. *D. h. t.*

§. 7. *Peculatus in specie* dicti *Pœna* ex *Lege Julia* fuit aquæ & ignis interdicto, in quam hodie successit deportatio, *l.* 3. *D. h. t.* §. 9. *I. de publ. jud.* & postea interdum quadrupli. *l.* 6. §. *ult. l. pen. D. h. t.* Sed si ipsi Judices seu Magistratus tempore administrationis pecuniam subtraxerint, jure novo pœna est capitalis. *l. un. C. de crim. peculat. d.* §. 9. *I. de publ. jud.*

§. 8. Accusatio autem hujus criminis quinquennio exstinguitur. *l.* 7. *D. h. t.*

§. 9. *Sacrilegii* vero *Pœna* est extraordinaria, *l.* 4. §. 2. *l.* 6. *pr. D. h. t.* & plerumque capitalis. *l.* 9. *pr. D. h. t.* add. Jos. VII. v. 25.

§. 10. XI. *Lex Julia de Residuis;* qua tenentur, *qui pecuniam publicam in usus suos converterunt, & apud quos ex pecunia publica aliquid resedit. l.* 2. *l.* 4. §. 3. 4. *D. h. t.*

§. 11. Qua Lege damnatus amplius tertia parte quam debet punitur. *l.* 4. §. 5. *D. h. t.*

Titul. XIV.

De Lege Julia Ambitus.

C. IX. 26.

§. 1. XII. Lex *Julia Ambitus;* quæ lata est ab Augusto, Suet. *in Aug. c.* 34. eosque coërcet, *qui, cum magistratum vel honorem petunt,* non palam populum circumeunt, (quod licitum erat, Varr. *de L. L. Lib.* IV.) sed *corruptis & conductis suffragiis eum invadunt.* Varr. *d. l.* Paul. *L.* V. *Sent. T.* XXX. Fest. *in voc. Ambitus.* Isid. *L.* V. *c.* 26. *l. un. C. h. t.*

§. 2. Ut adeo *crimen Ambitus* nihil aliud sit, *quam illicita* (veluti data pecunia) *honorum & dignitatum paratio.*

§. 3.

§. 3. Cujus *Pœna* ex *Lege Julia* erat deportatio. *l. un. C. h. t.* Paul. *L.* V. *Sent. T.* XXX, *Nov.* 8. *c.* 1. 7. 8.

§. 4. Sed poſtea hæc Lex in Urbe ceſſavit, ex quo Magiſtratuum creatio ad Principem pertinere cœpit; & in Municipiis ex SCto pœna fuit centum aureorum cum infamia. *l. un. pr.* §. 1. *D. h. t.*

§. 5. Imp. autem *Legem Juliam* ejusque pœnam, exilium ſcil. & bonorum confiſcationem, revocavit, & inſuper verberibus in corpus locum fecit. *Nov.* 8. *c.* 1. *c.* 7. *c.* 8. §. 1.

§. 6. Quo pertinet etiam *Simonia*, a Simone Mago ſic dicta. v. Act. VIII. v. 18. *& ſeqq.* ſeu *Beneficii Eccleſiaſtici illicita comparatio;* v. Paul. *d. l. l. un.* §. 1. *D. h. t. l.* 31. *C. de Ep. & Cler. t. t. x. de Simonia.*

Titul. XV.

De Lege Fabia De Plagiariis.
C. IX. 20.

§. 1. XIII. Lex *Fabia de Plagiariis;* qua cavetur, *ut liber, qui hominem ingenuum, vel libertinum invitum celaverit, invinctum habuerit, emerit ſciens dolo malo; quive in earum qua re ſocius erit; quique ſervo alieno ſervæve perſuaſerit, ut a domino dominave fugiat, vel eum eamve, invito vel inſciente domino dominave, celaverit, invinctum habuerit, emerit ſciens dolo malo, quive in ea re ſocius erit, ejus pœna teneatur. l.* 6. §. 2. *D. h. t.*

§. 2. Ut *Plagium* ſit *fraudulenta, liberi hominis, vel ſervi alieni, ſuppreſſio. l.* 1. *l.* 3. *l.* 5. *l.* 6. §. 2. *D. l.* 7. *l. ult. C. h. t.*

§. 3. Si quis enim bonæ fidei poſſeſſor ſit, qui ignorabat ſervum v. c. alienum eſſe, hac lege non tenetur. *d. l.* 3. *pr. D. h. t.*

§. 4. *Pœna* autem hujus Legis fuit pecuniaria; *l. ult. D. h. t.* sed poſtea cœpit eſſe gravior, *d. l. ult.* & quandoque capitalis: *l. 1. D. h. t. l. 7. l. ult. C. h. t.* §. 10. *I. de publ. jud.* convenienter Juri Divino. Exod. 21. v. 16. Deut. 24. v. 7.

TITUL. XVI.

AD SCTUM TURPILLIANUM, ET DE ABOLITIONE CRIMINUM.

C. IX. 45. 42. 43.

§. 1. Qui vero publici judicii aliquem reum facit, videat, ne temere accuſationem inſtituat; quandoquidem Accuſatorum temeritas tribus pœnis ſubjicitur, prout aut *Calumniantur*, aut *Prævaricantur*, aut *Tergiverſantur. l. 1. pr. D. h. t.*

§. 2. *Calumniari* eſt *falſa crimina intendere. l. 1. §. 1. D. h. t.* add. *l.* 233. *D. de V. S.*

§. 3. *Calumniatoribus* autem *pœna* Lege Remmia irrogatur, ut ſcil. fronti eorum inuratur litera K. v. *l. 1. §. 2. D. h. t. l. 13. D. de teſtib.* Cic. *pro Roſc. Am. c.* 14. 20. Plin. *Paneg. c.* 35. Quæ tamen poſtea ſublata eſt, *l. 17. C. de pœn.* ſurrogata in ejus locum pœna talionis. *l. ult. C. de accuſ.* v. Diff. N. *de Jur. Rhadam. p.* 57.

§. 4. *Prævaricari* eſt *vera crimina abſcondere; d. l. 1. §. 1. D. h. t. Prævaricator* enim eſt, qui colludit cum reo, & translatitie munere accuſandi defungitur; dum proprias quidem probationes diſſimulat, falſas vero rei excuſationes admittit. *d. l. 1. §. 6. D. h. t. l. 1. pr. §. 1. D. de prævaricat.*

§. 5. Qui eadem *pœna* afficitur, qua afficeretur reus, ſi non per prævaricationem abſolutus eſſet. *l. 6.*

l. 6. *D. de prævaricat.* v. ſupr. *ad t. de prævaric.* §. 3.

§. 6. *Tergiverſari* vero eſt *in univerſum ab accuſatione deſiſtere. l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 7. Qui vero tergiverſatur, ſeu ab accuſatione deſiſtit, incidit in *Senatusconſultum Turpillianum; l.* 1. §. 7. 10. *D. h. t.* quod latum eſt *C. Petronio Salino Turpiliano* & *C. Cæſonio Pæto* Coss. A. U. C. 814. poſt N. C. 61. v. Tacit. *Ann. L.* XIV. *c.* 29.

§. 8. Cujus *pœna* eſt quinque librarum auri, cum infamia, *l.* 3. §. *f. D. de prævar. l.* 2. *C. h. t.* & ut amplius accuſare prohibeatur. *l.* 2. *D. h. t.*

§. 9. *Ab accuſatione* autem *deſiſtere* videtur, qui cum adverſario ſuo, de compoſitione ejus criminis, quod intendebat, locutus eſt, vel intra præfinitum accuſationis a Præſide tempus reum non peregit; *l.* 6. *pr.* §. 1. 2. *D. h. t.* & in genere, qui in totum affectum & animum accuſandi depoſuit. *d. l.* 6. §. 1. *l.* 13. *pr. D. h. t.*

§. 10. Non tamen omnes, qui ab accuſatione deſiſtunt, incidunt in hoc Senatusconſultum. *Excipitur* enim I. Mulier & Minor. *l.* 1. §. 10. *D. h. t.*

II. Qui Tutorem ſuſpectum accuſavit. *l.* 1. §. 11. *D. h. t.*

III. Qui permiſſu Imperatoris deſtitit. *l.* 13. §. 1. *D. h. t.*

IV. Qui *Abolitionem* impetravit. *l.* 1. §. 7. 10. *D. h. t.*

§. 11. Eſt autem *Abolitio*, *neceſſitatis accuſationem peragendi Remiſſio;* ſeu *Exemtio reorum a crimine. l.* 12. *in f. D. h. t.*

§. 12. Eaque aut *Publica* eſt ſeu *Generalis*, aut *Privata* ſeu *Specialis*, aut *Legitima. l.* 8. *l.* 9. *pr. D. h. t. t. C. de abolit. t. C. de general. abolit.*

§. 13. *Abolitio Publica* ſeu *Generalis* eſt, *quæ ob cau-*

causam publicam, *statis temporibus*, *vel extra ordinem, conceditur.* Qualis est, qua tempore Paschatis rei leviorum criminum ab accusatione eximuntur; *l.* 3. *C. de Episc. aud.* add. Matth. XXVII. v. 15. Marc. XV. v. 6. Luc. XXIII. v. 17. Joan. XVIII. v. 39. vel quæ fit ob diem insignem, publicam gratulationem, vel ob rem prospere gestam. *l.* 8. *l.* 9. *l.* 12. *D. h. t. l.* 1. *l.* 2. *l.* 3. *C. de general. abolit.*

§. 14. *Privata* seu *Specialis* est, *quæ Actore seu Accusatore postulante*, *l.* 10. *pr. D. h. t. l.* 2. *C. de abolit. l.* 4. *pr.* §. 8. 12. 16. *D. de damn. infect. a Judice competente, ob justam causam, conceditur. d. l.* 2. *C. de abolit.*

§. 15. Ad quam tamen etiam consensus rei necessarius est; nisi petatur re adhuc integra, i. e. cum reus nondum vincula, vel verbera, vel tormenta passus est, & quidem intra triginta dies, a tempore institutæ accusationis numerandos. *l. ult. C. de abolit. l. ult. pr.* §. 1. *D. h. t.*

§. 16. *Abolitio* vero *Legitima* est, *quæ citra petitionem accusatoris*, *& decretum*, *a Lege conceditur;* veluti accusatore, vel reo mortuo, vel accusatore ex justa causa impedito, quo minus accusare possit. *l.* 10. *pr. l.* 15. §. 3. *D. h. t. l.* 3. *D. de publ. jud.*

§. 17. *Effectus* autem *Abolitionis* est, quod tollat accusationem, non crimen. v. *l.* 7. *l.* 12. *D. h. t. l.* 2. *C. de gen. abol. l.* 4. §. 1. *D. l.* 3. *C. h. t. l.* 11. §. *ult. D. de accus. l. pen. D. de publ. jud.*

TITUL.

Titul. XVII.

De Requirendis, Vel Absentibus Damnandis.

C. IX. 40.

§. 1. Ut autem rei criminum accuſati damnari poſſint, præſentes eſſe debent; abſentes enim in delictis gravioribus, in quibus pœna capitalis, mortis ſcil. vel naturalis, vel civilis locum habet, damnari nequeunt. *l.* 1. *pr.* §. 1. *D. h. t. l.* 5. *D. de pœn. l.* 6. *C. de accuſ.*

§. 2. Ubi itaque rei abſentes ſunt, requirendi adnotantur, & per trinundinum tribus Edictis vocantur, ut ſui copiam faciant; *l.* 1. §. 1. 2. *D. h. t. l.* 10. *D. de publ. jud.* bonaque eorum interim obſignantur, &, quæ mora deteriora futura ſunt, venduntur. *l.* 5. *pr.* §. 1. 2. *D. h. t. l.* 1. *C. h. t.*

§. 3. Qui, ubi vocati ſunt, intra annum, ex quo adnotatio, vel Edicto, vel literis ad magiſtratus factis, publice innotuit, *l.* 4. *pr. D. h. t.* ſeſe purgare vel ſatisdare debent. *l.* 1. §. 3. 4. *l.* 5. *pr. D. l.* 1. *C. h. t.*

§. 4. Quo caſu bona, pretiumque eorum, quæ interim vendita ſunt, recipiunt. *d. l.* 5. *pr.* §. 1. *D. d. l.* 1. *C. h. t.*

§. 5. Si vero intra annum ſe non purgent, vel defendant, poſt annum bona eorum in Fiſcum coguntur. *l.* 1. §. 4. *l.* 2. *l.* 5. *pr. D. h. t. l.* 1. *C. h. t.*

§. 6. Qui tamen intra XX. annos, ſimiliter ex eo tempore, ex quo adnotatio publice innotuit, numerandos, bona occupare debet; *l.* 2. §. 1. *l.* 3. *D. h. t.* cæteroquin vel ab ipſo reo, vel ab heredibus ejus removebitur. *d. l.* 2. §. 1. *d. l.* 3.

§. 7. Si rei poſt annum ſeſe purgare parati ſint, ſane adhuc audiendi ſunt; nulla enim temporis præſcriptione a cauſæ defenſione ſubmoventur: ſed tunc bona non recipiunt. *l.* 4. §. 2. *l.* 5. *pr. D. h. t.*

§. 8. Quod ſi vero I. Delicta ſint leviora, in quibus pœna non eſt relegatione gravior; *l.* 5. *D. de pœn.* vel II. Lis cum præſente conteſtata ſit; *l.* 10. *D. de publ. jud. l.* 13. *C. ad L. Jul. de adult.* vel III. Apparitor corruptus perfidiæ poſtuletur, *l.* 21. *C. de pœn.* etiam abſentes condemnari poſſunt.

TITUL. XVIII.

DE QUÆSTIONIBUS.

C. IX. 41.

§. 1. Ubi vero præſentes ſunt rei criminum & in cuſtodia, non temere damnandi ſunt, ſed ita demum, ſi vel confeſſi, vel convicti ſint. *l.* 16. *C. de pœn.* probationibus luce meridiana clarioribus. *l. ult. C. de prob.*

§. 2. Quæ cum ſæpe ſint perdifficiles, apud Athenienſes, Rhodios, Romanos, aliosque, receptum eſt, ut quandoque ex juſta cauſa *Quæſtiones* adhibeantur, & veritas per tormenta exquiratur. v. Cic. *de Part. Orat. C.* 34. *Top. c.* 20. *pro Cluent. c.* 65. Paul. *L.* V. *Sent. T.* XIV. XVI. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 3. Eſt itaque *Quæſtio*, *interrogatio per tormenta, & corporis dolorem, ad eruendam veritatem, ex juſta cauſa, & legitime facta. l.* 15. §. 41. *D. de injur. l.* 12. *C. h. t.*

§. 4. Neque enim a tormentis ſimpliciter incipiendum, *l.* 1. *pr. l.* 20. *D. l.* 8. §. 1. *C. h. t.* neque *Quæſtio*, quippe quæ res eſt fragilis & periculoſa, *l.* 1.

§. 23.

§. 23. *D. h. t.* facile adhibenda; sed ita demum ad eam veniri oportet, cum suspectus est reus criminis capitalis, & atrocioris, *l.* 8. *D. h. t.* & aliis argumentis ac gravissimis indiciis, ita probationi admovetur, ut sola confessio deesse videatur. *l.* 1. §. 1. *D. l.* 8. §. 1. *C. h. t.*

§. 5. Quo casu utilitas publica *Quæstionem* exigere, *l.* 18. *pr. D. de injur. l.* 51. §. 2. *D. ad L. Aquil.* & ea licite adhiberi videtur. v. *d. l.* 8. *D. h. t.* Matth. XVIII. v. 34. Act. Ap. XXII. v. 24. 25. v. Diss. N. XVIII. *ad Const. Marc.* §. 23.

§. 6. *Torqueri possunt* in primis *Servi*, tum rei, tum testes, *l.* 1. §. 1. 19. *D. h. t.* non tantum in causa criminali, sed & civili, seu pecuniaria. *l.* 15. *C. h. t.*

§. 7. Non tamen contra dominos; *l.* 1. §. 5. *& seqq. D. l.* 1. *C. h. t.* nisi in crimine Majestatis, Adulterii, Fraudati Census, & similibus. *l.* 1. *C. h. t. l.* 1. *D. ad L. Jul. de annon. l.* 53. *D. de jud.*

§. 8. Quantum ad *Liberos* attinet, torqueri possunt etiam viliores, non tantum rei, sed & testes; *l.* 22. §. 2. *D. de testib.* quin & alii graviorum criminum rei: arg. *l.* 8. *D. h. t.* nisi specialiter excepti sint.

§. 9. *Excipiuntur* autem I. *Ob defectum judicii*, Furiosi, *l.* 3. §. 11. *D. ad SCt. Silan.* & Impuberes. *l.* 10. *pr. D. h. t.*

II. *Ob defectum virium*, Senes, *l.* 3. §. 7. *D. ad SCt. Silan.* Valetudinarii, arg. *d. l.* 3. §. 7. & Prægnantes. *l.* 3. *D. de pœn.*

III. *Ob dignitatem, virtutes, & labores Reip. præstitos*, Episcopi & Presbyteri, *l.* 8. *C. de Ep. & Cler.* Illustres & Clarissimi, *l.* 17. *C. h. t. l.* 10. *C. de dignit.* Doctores & Professores, *l.* 6. *C. de Prof. & Med. l.* 10. *C. de dign.* junct. *l.* 4. *C. de adv. diverf. jud.* Decuriones, eorumque liberi, usque ad pronepotes, *l.* 11. *l.* 17. *C. h. t. l.* 13. *C. de Decur.* & Milites, eo-

eorumque liberi primi gradus, *l.* 8. *pr. C. h. t. l.* 3. §. 1. *D. de re mil. l.* 4. *C. ad L. Jul. maj.*

§. 10. Nisi hi posteriores rei sint criminis læsæ Majestatis, *l.* 3. *l.* 4. *C. ad L. Jul. maj. l.* 10. §. 1. *D. h. t.* proditionis patriæ, *l.* 3. §. 10. *D. de re mil.* hæreseos, *l.* 4. §. 4. *C. de hæret.* falsi, *l.* 21. *C. ad L. Corn. de fals.* vel maleficii seu veneficii. *l.* 7. *C. de malef. & mathem.*

§. 11. Quod si plures rei sint, a suspectissimo incipiendum, & a quo facillime verum sciri judex crediderit; *l.* 1. §. 2. *D. h. t.* ab eo scil. qui timidior est, vel teneræ ætatis videtur. *l.* 18. *pr. D. h. t.*

§. 12. Ita tamen, ut, qui de se confessus est, in caput aliorum non torqueatur; *l.* 16. §. 1. *D. h. t. l. ult. C. de accus.* qui vero convictus, non confessus est, etiam in alios torqueri possit. *l.* 29. *D. de pœn. l.* 1. §. 25. *D. h. t. l.* 17. *D. de SCt. Silan. l. ult. C. de malef. & mathem.* v. Diss. N. XVIII. *ad Const. Marc.* §. 24. 25.

§. 13. Quantum ad *Modum Torturæ* attinet, solebat illa maxime fieri in *Eculeo* v. Cic. *pro Milon. c.* 21. *l.* 7. *C. de malef. & mathem.* vel *Mala mansione;* v. *l.* 7. *D. depos. l.* 15. §. 41. *D. de injur.* & quidem vel severius, vel remissius, pro varietate circumstantiarum. *l.* 7. §. 3. *D. h. t.*

§. 14. Non enim tormenta adhibenda sunt, quanta accusator postulat, sed ut moderatæ rationis temperamenta desiderant; *d. l.* 10. §. 3. itaque semper quæstionem habere oportet, ut reus salvus sit vel innocentiæ, vel supplicio. *l.* 7. *D. h. t.*

§. 15. Non tamen tantum semel torqueri potest reus, sed & ex justa causa repeti potest, si scil. nova argumenta supervenerint; maxime, si in tormenta animum corpusque duraverit. *l.* 16. *pr. l.* 18. §. 1. *D. h. t.*

§. 16.

§. 16. *Effectus Quæstionis* seu *Torturæ* est, quod si reus constanter confessus sit, & de corpore delicti constet, circumstantiæque conveniant, condemnandus sit. *l.* 1. §. 17. 23. *ult. D. h. t. l.* 2. *C. quor. app. non recip. l.* 16. *C. de pœn.*

§. 17. Si vero constanter neget, vel, ubi confessionem revocavit, in negatione perseveret, non tantum ab instantia, sed & ab ipso crimine absolvendus est. *l.* 4. *C. de edend. l. ult. D. de calumn.*

§. 18. Quod si Judex aliquem dolo malo torturæ subjecerit, & ille ex ea mortuus sit, *Lege Cornelia de Sicariis* tenetur; si vero mortuus non sit, in insulam deportatur: & si quidem ad torquendum pecuniam acceperit, etiam *criminis Repetundarum* reus est. *l.* 1. *D. ad L. Corn. de sic. l.* 7. §. *ult. D. ad L. Jul. rep.*

§. 19. Sed si per imperitiam id fecerit, extra ordinem coërcendus est. arg. *l.* 1. §. 3. *l.* 4. §. 1. *D. ad L. Corn. de sicar.*

Titul. XIX.

De Poenis.

C. IX. 47.

§. 1. Confesso itaque vel convicto reo sequitur *Pœna;* quæ *criminis* est *æstimatio & coërcitio, l.* 41. *D. h. t.* seu *noxæ vindicta. l.* 131. *D. de V. S.*

§. 2. Eaque in genere accepta I. Est vel *Civilis, quæ concernit utilitatem privatam, & interesse Actoris; l.* 9. §. 5. *D. de publican.* §. 10. *I. de injur.* vel *Criminalis, quæ concernit vindictam publicam. d. l.* 9. §. 5. *d.* §. 10.

§. 3.

§. 3. II. Est vel *Ordinaria, quæ a legibus definita ac determinata est; l. 8. §. f. D. ad L. Jul. de vi publ.* vel *Extraordinaria, quæ non a legibus definita, sed arbitrio judicis relicta est. l. 1. §. 1. D. de effract.* v. *l. 11. pr. l. 13. D. h. t.*

§. 4. III. Denique est vel *Capitalis*, vel *Non capitalis. l. 6. §. ult. & ll. seqq. l. 28. pr. §. 1. D. h. t. l. 2. D. §. 2. I. de publ. jud.*

§. 5. *Pœna Capitalis* est, *quæ mortem infert, vel Naturalem, vel Civilem;* seu, quæ vitam adimit, libertatem, vel civitatem. *l. 2. pr. l. 6. §. f. D. h. t. l. 2. D. §. 2. I. de publ. jud.*

§. 6. Quæ iterum *Licita* est, vel *Illicita.*

§. 7. *Capitalium pœnarum licitarum* fere isti gradus sunt; *summum supplicium* esse videtur *ad Furcam damnatio*, item *Vivi crematio.* Quod, quanquam *summi supplicii* appellatione merito contineretur, tamen, eo quod postea id genus pœnæ adinventum est, posterius primo visum est. Item *Capitis amputatio.* Deinde proxima morti *Metalli coërcitio.* Post deinde *in Insulam deportatio. l. 28. pr. §. 11. l. 8. §. 1. 4. 6. D. h. t.*

§. 8. *Illicitæ* vero *Pœnæ capitales* sunt, si animadvertatur securi, vel telo, vel fusti, vel laqueo, vel libera mortis facultate, vel veneno, vel virgis, *l. 8. §. 1. 3. D. h. t.* vel præcipitatione. *l. 25. §. 1. D. h. t.*

§. 9. *Pœna Non Capitalis* est, *quæ neque mortem naturalem infert, neque civilem; sed corporis coërcitionem, relegationem, infamiam, vel pœnam pecuniariam continet. l. 6. §. ult. l. 28. §. 1. D. h. t. l. 2. D. §. 2. I. de publ. jud.*

§. 10. Quo pertinet *Fustium admonitio, Flagellorum castigatio, Damnatio in opus temporarium, Relegatio, Infamia, Dignitatis privatio. l. 6. §. ult. l. 7. l. 8. pr. l. 28. §. 1. 2. 6. D. h. t. l. 103. D. de V. S.*

§. 11.

§. 11. Non etiam *pœna carceris perpetui*, quæ jure noſtro eſt prohibita; *l.* 8. §. 9. *l.* 35. *D. h. t.* quia carcer ad continendos, non puniendos homines haberi debet. *d. l.* 8. §. 9. *l.* 1. §. *ult. D. de aleat. l.* 3. §. 16. *D. de ſuſp. tut. l.* 6. §. *ult. D. de inj. rupt. irr. teſt.*

§. 12. Irrogantur pœnæ ob delicta; I. Ut ſatisfiat læſo. v. Gell. *L.* VI. *c.* 14. *l.* 28. *ult. D. h. t.* II. Ut emendetur delinquens. *l.* 20. *D. h. t.* Gell. *d. l.* Et III. Ut ſtatuatur exemplum, ad deterrendos alios ſimilia auſuros. *l.* 31. *D. depoſ. l.* 1. *C. ad L. Jul. repet.* Gell. *d. l.* Sen. *de Ir. L.* I. *c.* 16.

§. 13. Irrogantur autem a Magiſtratu ſeu Judice competente. *l.* 11. *pr. l.* 13. *l.* 39. *D. h. t. l.* 16. *C. h. t.*

§. 14. Ipſis delinquentibus, qui convicti vel confeſſi ſunt; *l.* 16. *C. h. t.* non aliis, neque propinquis, neque heredibus. *l.* 22. *C. l.* 20. *l.* 26. *D. h. t. l. un. C ex delict. def. in quant. ten. her. Peccata enim tenent ſuos auctores, neque ulterius progreditur metus, quam reperitur delictum. d. l.* 22.

§. 15. Et ſi quidem legibus certa pœna ſtatuta eſt, Judex eam infligere, neque clementiæ gloriam captare, vel ab ea recedere debet. *l.* 41. *D. h. t. l.* 1. §. 4. *D. ad SCt. Turpill.* v. *Nov.* 82. *c.* 10.

§. 16. Si vero pœna legibus definita non ſit, Judex pro diverſa qualitate delicti & perſonarum, pœnam conſtituit arbitrariam. *l.* 13. *l.* 16. §. 2. *& ſeqq. l.* 28. §. *ult. l.* 2. *D. ad L. Corn. de ſic. l.* 2. *C. ut intra cert. temp. crim. quæſt. term.*

§. 17. Quo caſu perſpiciendum eſt judicanti, ne quid durius aut remiſſius conſtituatur, quam cauſa depoſcit; nec enim aut ſeveritatis, aut clementiæ gloria affectanda eſt, ſed perpenſo judicio, prout quæque res expoſtulat, ſtatuendum eſt. Plane in levioribus cauſis, proniores ad lenitatem judices eſſe de-

§. 3. II. Eſt vel *Ordinaria, quæ a legibus definita ac determinata eſt; l.* 8. *§. f. D. ad L. Jul. de vi publ.* vel *Extraordinaria, quæ non a legibus definita, ſed arbitrio judicis relicta eſt. l.* 1. *§.* 1. *D. de effract.* v. *l.* 11. *pr. l.* 13. *D. h. t.*

§. 4. III. Denique eſt vel *Capitalis*, vel *Non capitalis. l.* 6. *§. ult. & ll. ſeqq. l.* 28. *pr. §.* 1. *D. h. t. l.* 2. *D. §.* 2. *I. de publ. jud.*

§. 5. *Pœna Capitalis* eſt, *quæ mortem infert, vel Naturalem, vel Civilem;* ſeu, quæ vitam adimit, libertatem, vel civitatem. *l.* 2. *pr. l.* 6. *§. f. D. h. t. l.* 2. *D. §.* 2. *I. de publ. jud.*

§. 6. Quæ iterum *Licita* eſt, vel *Illicita.*

§. 7. *Capitalium pœnarum licitarum* fere iſti gradus ſunt; *ſummum ſupplicium* eſſe videtur *ad Furcam damnatio*, item *Vivi crematio.* Quod, quanquam *ſummi ſupplicii* appellatione merito contineretur, tamen, eo quod poſtea id genus pœnæ adinventum eſt, poſterius primo viſum eſt. Item *Capitis amputatio.* Deinde proxima morti *Metalli coërcitio.* Poſt deinde *in Inſulam deportatio. l.* 28. *pr. §.* 11. *l.* 8. *§.* 1. 4. 6. *D. h. t.*

§. 8. *Illicitæ* vero *Pœnæ capitales* ſunt, ſi animadvertatur ſecuri, vel telo, vel fuſti, vel laqueo, vel libera mortis facultate, vel veneno, vel virgis, *l.* 8. *§.* 1. 3. *D. h. t.* vel præcipitatione. *l.* 25. *§.* 1. *D. h. t.*

§. 9. *Pœna Non Capitalis* eſt, *quæ neque mortem naturalem infert, neque civilem; ſed corporis coërcitionem, relegationem, infamiam, vel pœnam pecuniariam continet. l.* 6. *§. ult. l.* 28. *§.* 1. *D. h. t. l.* 2. *D. §.* 2. *I. de publ. jud.*

§. 10. Quo pertinet *Fuſtium admonitio, Flagellorum caſtigatio, Damnatio in opus temporarium, Relegatio, Infamia, Dignitatis privatio. l.* 6. *§. ult. l.* 7. *l.* 8. *pr. l.* 28. *§.* 1. 2. 6. *D. h. t. l.* 103. *D. de V. S.*

§. 11.

§. 11. Non etiam *pœna carceris perpetui,* quæ jure noſtro eſt prohibita; *l.* 8. §. 9. *l.* 35. *D. h. t.* quia carcer ad continendos, non puniendos homines haberi debet. *d. l.* 8. §. 9. *l.* 1. §. *ult. D. de aleat. l.* 3. §. 16. *D. de ſuſp. tut. l.* 6. §. *ult. D. de inj. rupt. irr. teſt.*

§. 12. Irrogantur pœnæ ob delicta; I. Ut ſatisfiat læſo. v. Gell. *L.* VI. *c.* 14. *l.* 28. *ult. D. h. t.* II. Ut emendetur delinquens. *l.* 20. *D. h. t.* Gell. *d. l.* Et III. Ut ſtatuatur exemplum, ad deterrendos alios ſimilia auſuros. *l.* 31. *D. depoſ. l.* 1. *C. ad L. Jul. repet.* Gell. *d. l.* Sen. *de Ir. L.* I. *c.* 16.

§. 13. Irrogantur autem a Magiſtratu ſeu Judice competente. *l.* 11. *pr. l.* 13. *l.* 39. *D. h. t. l.* 16. *C. h. t.*

§. 14. Ipſis delinquentibus, qui convicti vel confeſſi ſunt; *l.* 16. *C. h. t.* non aliis, neque propinquis, neque heredibus. *l.* 22. *C. l.* 20. *l.* 26. *D. h. t. l. un. C. ex delict. def. in quant. ten. her. Peccata enim tenent ſuos auctores, neque ulterius progreditur metus, quam reperitur delictum. d. l.* 22.

§. 15. Et ſi quidem legibus certa pœna ſtatuta eſt, Judex eam infligere, neque clementiæ gloriam captare, vel ab ea recedere debet. *l.* 41. *D. h. t. l.* 1. §. 4. *D. ad SCt. Turpill.* v. *Nov.* 82. *c.* 10.

§. 16. Si vero pœna legibus definita non ſit, Judex pro diverſa qualitate delicti & perſonarum, pœnam conſtituit arbitrariam. *l.* 13. *l.* 16. §. 2. *& ſeqq. l.* 28. §. *ult. l.* 2. *D. ad L. Corn. de fic. l.* 2. *C. ut intra cert. temp. crim. quæſt. term.*

§. 17. Quo caſu perſpiciendum eſt judicanti, ne quid durius aut remiſſius conſtituatur, quam cauſa depoſcit; nec enim aut ſeveritatis, aut clementiæ gloria affectanda eſt, ſed perpenſo judicio, prout quæque res expoſtulat, ſtatuendum eſt. Plane in levioribus cauſis, proniores ad lenitatem judices eſſe de-

debent, in gravioribus pœnis, ſeveritatem legum cum aliquo temperamento benignitatis ſubſequi; *l.* 11. *pr. D. h. t.* & interpretatione legum pœnæ potius molliendæ, quam exaſperandæ ſunt. *l. pen. D. h. t. l.* 155. §. *ult. D. de R. J.*

§. 18. Pœna ubi ſtatuta, & ſententia pronunciata eſt, quam primum, maxime in gravioribus cauſis, executioni mandanda eſt: *l.* 5. *C. de cuſtod. reor. l.* 18. *C. h. t.* ne facultas ſupplicandi, vel quibusdam malignis artibus tam Præſidum, quam officialium, pœnas evitandi, pateat. *d. l.* 18. *D. h. t.*

§. 19. Niſi juſta cauſa intercedat, ob quam dilatio quædam concedenda ſit; qualis eſt I. Si mulier damnata ſit gravida. *l.* 3. *D. h. t.*

II. Si in Socios habenda quæſtio. *l.* 29. *D. h. t.*

III. Si damnatus alienas res adminiſtraverit, & necdum rationes reddiderit. *l.* 5. *C. de bon. proſcript.*

IV. Si Princeps pœna graviori, quam conſueta, reum affici juſſerit; quo caſu pœna per XXX. dies differenda eſt. *l.* 20. *C. h. t. l.* 13. *C. Theod. eod.* add. Diſſ. N. XVIII. *ad Conſt. Marc.* §. 21.

§. 20. Non etiam, ſi dicat Reus, ſe habere, quod Principi referat ſalutis ipſius cauſa: habet enim quod ſibi imputet, cur rem tam magnam tamdiu reticuerit. *l.* 6. *pr. D. h. t.*

§. 21. Executio autem facienda loco conſueto, & tempore legitimo, non feriato: *l. f. C. de fer.* & quidem in iis locis, ubi delictum commiſſum eſt; ut & conſpectu deterreantur alii ab iisdem facinoribus, & ſolatio ſit cognatis & adfinibus interemtorum eodem loco pœna reddita, in quo v. c. homicidia latrones feciſſent. *l.* 28. §. *pen. D. h. t.*

§. 22. Plane contingit aliquando, ut pœnæ vel *exacerbentur*, vel *mitigentur*, vel in totum *remittantur*.

§. 23.

§. 23. *Exacerbantur* pœnæ, quando v. c. nimium multis perſonis graſſantibus exemplo opus eſt: nam creſcentibus delictis merito etiam creſcunt pœnæ. *l.* 16. §. *ult. D. h. t.*

§. 24. *Mitigantur*, I. Propter conditionem & dignitatem perſonarum. *l.* 16. §. 3. *l.* 28. §. *ult. D. h. t. l.* 6. *D. ad L. Jul. pec.*

II. Propter ætatem. *d. l.* 16. §. 3. *l.* 1. §. 32. *D. de SCt. Silan. d. l.* 6.

III. Propter ſexum. *d. l.* 6. *D. ad L. Jul. pec.*

IV. Propter dolorem. *l.* 38. §. 8. *D. ad L. Jul. de adult.*

V. Propter ebrietatem. *l.* 6. §. 7. *D. de re mil.*

VI. Si diutino tempore quis in reatu & carcere fuerit. *l.* 25. *D. l.* 23. *C. h. t.* v. Diſſ. N. IX. *ad Conſt. Marc.* §. 9.

§. 25. *Remittuntur* vero a Principe, vel ob juſtam cauſam, veluti inſignia merita, & utilitatem Reip. allatam: *l.* 31. *pr. D. h. t. l.* 5. §. *ult. D. de re mil.* non vero pœnitentiam; *l.* 65. *D. de furt. l.* 17. §. 1. *D. de Æd. ed. l. pen. D. de vi bon. rapt. l.* 43. §. 4. *D. de R. N.* vel ex mera gratia, per aggratiationem. *tt. D. & C. de ſent. paſſ. & reſt.*

Titul. XX.

De Bonis Damnatorum.

C. IX. 49.

§. 1. Ad Pœnam etiam Reorum graviorum criminum, (ob quæ ſcil. vel vita adimitur, vel libertas, vel civitas,) pertinet, quod bona eorum poſt condemnationem, non ante, *l.* 2. *D. h. t.* publicentur, & Fiſco cedant. *l.* 1. *l.* 2. *D. l.* 2. *C. h. t. l.* 3. *D. de interd. & releg.* Duodecima tantum parte primum liberis, ſi qui eſſent; v. Æl. Spart. *in vit. Hadr. c.* 18.

 l. 7.

l. 7. *pr. D. h. t.* deinde vero dimidia; *l.* 10. *C. h. t.* & dote marito, (exceptis tamen V. criminibus, Majestatis scil. Vis publicæ, Parricidii, Veneficii, & Homicidii) relicta. *l.* 3. *D. h. t.*

§. 2. Sed id Justiniano iniquum visum, & ab eo mutatum est; ita ut, si condemnatus liberos, vel parentes habeat, illi usque ad tertium gradum fisco præferantur. *Nov.* 134. *c. ult.* Solo Majestatis crimine excepto, in quo Jus antiquum servandum est. *d. N.* 134. *c. ult. Auth. Bona damnatorum. C. de bon. proscr.*

§. 3. Sed & Uxori dos & donatio propter nuptias salva conservatur; & si indotata sit, pars quarta ex bonis mariti condemnati relinquitur. *Nov.* 117. *c.* 5. *Auth. Præterea. C. unde vir & ux. d. N.* 134. *c. ult.*

§. 4. Sub *Bonis* autem *damnatorum*, quæ Fisco cedunt, non continentur *Pannicularia*, *quæ sunt spolia, quæ in custodiam receptus secum attulit, quibusque indutus est, cum ad supplicium ducitur; l.* 6. *D. h. t.* quæ neque Fisco cedunt, neque speculatoribus, neque optionibus seu commentariensibus, sed ad ea servantur, quæ jure Præsidum erogari solent. *d. l.* 6. *D. h. t.*

TITUL. XXI.

DE BONIS EORUM, QUI ANTE SENTENTIAM VEL MORTEM SIBI CONSCIVERUNT, VEL ACCUSATOREM CORRUPERUNT.

C. IX. 50.

§. 1. Non tantum autem bona *Damnatorum* publicantur, sed & *eorum, qui metu criminis & conscientiæ, ante sententiam mortem sibi conscive-*

runt:

runt: l. 3. *pr. D. l.* 1. *C. h. t.* si scil. jam rei postulati, vel in scelere deprehensi sint; *d. l.* 3. *pr. D. h. t.* & tale crimen sit, ut, si damnarentur, morte vel deportatione afficiendi essent. *d. l.* 3. §. 1. 2. 3. *D. h. t.*

§. 2. Non etiam, si quis tædio vitæ vel impatientia doloris, vel furore, vel insania, suspendio aliove modo vitam finierit; qui bona ad successores transmittit. *l.* 3. §. 4. 5. 6. *D. l.* 1. *C. h. t. l.* 45. §. 2. *D. de jur. fisci.*

§. 3. Idem dicendum de iis, *qui ante sententiam accusatorem corruperunt, & sic diem suum obierunt; l.* 1. *l.* 2. *D. h. t.* exceptis criminibus, quæ pœnam mortis continent: nam ignoscendum est ei, qui sanguinem qualiter qualiter redemtum voluit. *d. l.* 1. *D. h. t. l.* 18. *C. de transact.*

Titul. XXII.

De Interdictis, Et Relegatis, Et Deportatis.

§. 1. Quod si vero delictum sit levius; & Reus tantum *Interdictus* vel *Relegatus*, non etiam *Deportatus* sit, publicatio bonorum cessat. *l.* 1. *D. h. t.*

§. 2. *Interdicti in genere* sunt omnes, *quibus ob delictum vel provincia, vel loco, vel ordine seu honore, vel advocatione, vel negotiatione interdicitur.* v. *l.* 7. §. 10. *& seqq.* §. 19. 20. *& seqq. D. h. t. l.* 1. §. *pen. D. de off. Præf. urb. l.* 9. *pr.* §. 1. *& seqq. D. de pœn.*

§. 3. *In specie* vero hic intelligendi videntur, *quibus certo aliquo loco, sine relegatione vel deportatione*, veluti, ne intra patriæ territorium, vel muros moretur, v. *d. l.* 7. §. 19. *D. h. t. vel aliis rebus interdictum est. d. l.* 19. §. 20. *& seqq. d. l.* 1. §. *pen. d. l.* 9. *pr.* §. 1. *& seqq.*

§. 4. *Relegati* sunt, *qui in Insulam, aliamve re-*

gionem, *vel locum*, *ad tempus*, *vel in perpetuum*, *relegantur*, *salva civitate Romana*. *l.* 4. *l.* 7. §. 3. *D. h. t.* Ovid. *L.* V. *Trist. Eleg.* XI. v. 15. Unde & bona & testamenti factionem retinent. *d. l.* 4. *l.* 7. §. 3.

§. 5. *Deportati* vero sunt, *qui compedibus vincti & navigio impositi, in insulam, in perpetuum deportantur*, *l.* 7. §. 2. *D. h. t. ademta Civitate Romana. l.* 6. *pr. D. h. t. l.* 2. *D. de publ. jud. l.* 17. §. 1. *D. de pœn.* Qui κατ' ἐξοχὴν *Exules* dici solent. *d. l.* 2. *D. de publ. jud.* Ovid. *L.* II. v. 137. *L.* V. *Trist. Eleg.* XI. 21.

§. 6. Quos omnes complexus videtur JC. in *l.* 5. *D. h. t.*

Titul. XXIII.

De Sententiam Passis, Et Restitutis.

C. IX. 51.

§. 1. Quin & effectus Publicationis ipsiusque Pœnæ cessat, *si sententiam passi restituti sint.*

§. 2. Est autem *Restitutio* hoc loco, *Reorum damnatorum, in pristinum statum, a Principe facta reductio. l.* 1. §. *ult. in f. D. de quæst. l.* 2. *l.* 4. *D. l.* 1. *C. h. t.*

§. 3. Eaque est vel *Justitiæ*, vel *Gratiæ*.

§. 4. *Restitutio Justitiæ* est, *quæ fit ex justa causa, quando scil. Reus suam probat innocentiam. d. l.* 1. §. *ult. in f. D. de quæst.*

§. 5. *Restitutio Gratiæ* vero, *quæ ex mera fit indulgentia & clementia. l.* 2. *D. l.* 1. *C. h. t.* §. 1. *I. quib. mod. jus patr. pot. solv.* v. supr. *ad t. de in integr. rest.* §. 2. *& seqq.*

§. 6. Quæ est vel *Generalis* seu *Simplex*, vel *Specialis* seu *Plenissima*. *l.* 1. *l.* 2. *l.* 4. *l.* 7. *l.* 9. *C. h. t.*

§. 7.

§. 7. *Generalis* seu *Simplex* est, *qua pœna tantum remittitur, sed honores & bona non restituuntur. l. 2. D. l. 2. l. 4. l. 5. l. 7. l. 9. C. h. t. l. 3. C. de gen. abol.*

§. 8. *Specialis* autem *seu Plenissima* est, *qua quis restituitur per omnia; l. 1. C. h. t. §. 1. I. quib. mod. jus patr. pot. solv.* quo casu & honores, aliaque jura, & bona, (non etiam fructus medii temporis) restituuntur. *d. l. 1. l. ult. §. ult. C. h. t. d. §. 1. I. quib. mod. jus patr. pot. solv.*

Titul. XXIV.

De Cadaveribus Punitorum.

§. 1. Illud denique etiam humanitati datum est, ut *Cadaveribus Punitorum* sepultura non negetur, si modo id petatur a cognatis aliisve extraneis; *l. 1. l. 3. D. h. t.* convenienter juri Divino: v. Deut. XXI. v. *ult.* Matth. XXVII. v. 58. nisi tamen commissum sit crimen Majestatis, vel Latrocinii. *l. 1. D. h. t. l. 28. §. 15. D. de pœn.*

§. 2. Idque non tantum a Principe, v. *l. 2. D. h. t.* sed & a Magistratibus impetrari potest. Matth. *d. c.* XXVII. v. 58. *l. 1. D. h. t. l. 11. C. de relig.*

LIBER XLIX. TITUL. I.

DE APPELLATIONIBUS, ET RELATIONIBUS.

C. VII. 61. 62.

§. 1. Atque ita absolutis etiam *Actionibus*, *quæ ex Delictis descendunt*, adeoque exhibitis *Judiciis*, tum *Civilibus*, tum *Criminalibus*, *Primæ Instantiæ*, superest, ut videamus de *Judiciis Secundæ Instantiæ*, seu *Appellationum*.

§. 2. Quarum usus quam sit frequens, quamque necessarius, nemo est, qui nesciat; quippe cum iniquitatem judicantium, vel imperitiam re corrigat: licet nonnunquam bene latas sententias in pejus reformet. *l.* 1. *pr. D. h. t.* v. Diss. N. XIX. *ad Const. Marc.* §. 2. *& seqq.*

§. 3. Est autem *Appellatio* hoc loco, *ab Inferiore Judice ad Superiorem*, *ob gravamen illatum*, *legitime facta Provocatio*. *d. l.* 1. *pr. l.* 30. *l.* 32. *C. h. t.*

§. 4. Eaque vel *Judicialis* est, *c.* 5. *x. h. t. quæ a sententia Judicis interponitur; d. l.* 1. *pr. D. h. t.* vel *Extrajudicialis*, *quæ a Decreto, vel aliis Actibus extrajudicialibus*, *interponitur. l.* 21. §. 2. *D. h. t. l.* 1. §. 1. 2. 3. *D. quand. appell. c.* 8. *de appell. in* 6.

§. 5. *Appellare possunt* omnes damnati, & gravati; *l.* 1. *pr. D. l.* 30. *C. h. t.* omnesque quorum interest. *l.* 4. §. 2. *& seqq. l.* 5. *pr.* §. 1. *D. h. t.*

§. 6. Adeo ut, si plures condemnati vel gravati sint, unius appellatio omnibus consortibus prosit; *l.* 1. *l.* 2. *C. si un. ex plur. appellav.* dummodo una sententia condemnati sint, *l.* 10. *pr. l.* 17. *D. h. t.* & una eademque sit omnium, & appellationis, & defensionis causa. *d. l.* 10. §. *ult.*

§. 7. *Appellari potest* in omnibus causis, sive minori-

noribus, five majoribus; *l.* 20. *C. h. t.* five Civilibus, five Criminalibus. *l.* 6. *D. l.* 14. *l.* 29. *l.* 30. *C. h. t. l.* 6. *C. de Ep. aud.*

§. 8. Adeo, ut non tantum ei, qui ad fupplicium ducitur, provocare permittatur, verum alii quoque nomine ejus; non tantum, fi ille mandaverit, fed & fine mandato: imo licet refiftat damnatus, nec velit admitti ejus appellationem, perire feftinans. *d. l.* 6. *D. h. t.*

§. 9. Nifi I. Damnatos ftatim puniri publice interfit; ut funt infignes latrones, vel feditionum concitatores, vel duces factionum, *l.* 16. *D. h. t.* fimilesque. v. *l.* 6. §. 9. *D. de inj. rupt. irr. teft. l. un. in f. pr. C. de rapt. virg. l.* 1. *C. de falf. mon.*

Vel II. Rei graviorum criminum, manifeftis argumentis fuperati, vel teftibus convicti, & fimul voce propria, fine tormentis, confeffi fint. *l.* 2. *C. quor. app. non recip.*

§. 10. Quin & excepti funt cafus quidam, quibus Appellatio ne quidem in caufis *Civilibus* locum habet.

Veluti I. Si quis, ante fententiam, profeffus fit, fe non appellaturum. *l.* 1. §. 3. *D. a quib. app. non lic. l. ult.* §. *ult. C. de temp. app.*

II. Si Imp. ita Judicem dederit, ne ab eo appellare liceat. *l.* 1. §. 4. *D. a quib. app. non lic.*

III. Si Judex fecundum Refcriptum Principis, ad relationem fuam datum, quo caufa deciditur, fententiam tulerit. *l. ult. D. quand. appell. l.* 34. *C. h. t.*

IV. Si res dilationem non recipiat, qualis eft, caufa annonæ militaris, alimentorum, *l. ult. pr. D. de appellat. recip.* & fepulturæ. *l.* 38. *D. de relig.*

V. Si debiti fifcalis, vel tributorum, fatisfactio poftuletur. *l.* 4. *C. quor. app. non recip.*

VI. Si de poffeffione judicatum fit. *l. un. C. fi de mom. poff. fuer. app.*

VII. Si quis ob contumaciam condemnatus ſit. *l.* 23. §. *ult. D. h. t. l.* 73. §. *ult. D. de jud. l.* 13. §. 4. *C. eod.*

VIII. Si res tribus ſententiis conformibus finita ſit. *l. un. C. ne lic. in un. ead. cauſ. tert. prov.*

IX. Si ab ipſa executione appellatum ſit. *l.* 4. *pr. D. l.* 21. *C. h. t. l.* 5. *C. quor. app. non recip. l. ult.* §. *ult D. de appell. recip.*

§. 11. Appellatur autem a Sententia tantum *Definitiva*; *l.* 21. *C. h. t.* non *Interlocutoria*: *l.* 36. *C. h. t.* niſi vim definitivæ habeat, vel damnum irreparabile inferat. *d. l.* 36. *C. h. t. l.* 2. *D. de appell. recip.*

§. 12. Et quidem vel ſtatim, ubi pronunciatum eſt, apud acta: quo caſu ſufficit, ſi *viva voce* dicat, *appello*; *l.* 2. *l.* 5. §. 4. *D. h. t. l.* 14. *C. h. t.* vel ex intervallo intra decendium, v. *N.* 23. *c.* 1. in *ſcriptis*, per *Libellum appellatorium. d. l.* 5. §. 4. *l.* 6. §. *ult. C. h. t.* Qui ita concipiendus eſt, ut contineat, a quo datus ſit, hoc eſt, quis appellet, & adverſus quem, & a qua ſententia. *l.* 1. §. *ult. l.* 3. *pr.* §. 1. *& ſeqq. l.* 13. *D. h. t.*

§. 13. Dummodo utroque caſu appellans abſtineat a conviciis; contra enim ſi fecerit, pœna afficietur extraordinaria. *l.* 8. *D. h. t.*

§. 14. Non tantum autem Appellatio a Sententia Definitiva locum habet, ſi Judex ſimpliciter proprio motu judicaverit, ſed & ſi facta *Relatione* Principem conſuluerit: *l.* 1. §. 1. *D. h. t.* v. *l.* 1. *l.* 2. *C. de relat.* cujus generis Relationes poſtea ſublatæ ſunt. *Nov.* 125. *c.* 1. *Auth. Novo Jure. C. de relat.*

TITUL.

Titul. II.

A Quibus Appellare Non Licet.

§. 1. Non tamen ab omni Judice appellare licet.

§. 2. Et quidem ſtultum eſt illud admonere, I. a Principe appellare fas non eſſe, cum ipſe ſit, qui provocatur. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 3. II. Appellari non poteſt a Senatu, ne quidem ad Principem; idque (cum olim ſecus eſſet, v. Tacit. VI. *Ann.* 5. Act. XXV. v. 11. 12. Diſſ. N. XIX. *ad Conſt. Marc.* §. 6. 7.) Oratione D. Hadriani effectum eſt. *l.* 1. §. 2. *D. h. t.*

§. 4. Neque III. a Præfecto Prætorio; *l. un.* §. 1. *D. de off. Præf. præt. l.* 17. *D. de min. l. un. C. de ſent. Præf. præt. Nov.* 119. *c.* 5. contra cujus ſententiam tantum *Supplicatio* conceſſa eſt, ipſi Præfecto Prætorio intra decendium, vel Imperatori intra biennium offerenda. *d. l. un. C. de ſent. Præf. præt. l.* 5. *& Auth. ſeq. C. de prec. Imp. off. Nov.* 119. *c.* 5.

§. 5. Cui *Supplicationi* ſimilis eſt hodierna *Reviſio, qua petitur, ut ſententia ejus, a quo appellari nequit, denuo expendatur, & in melius reformetur.*

Titul. III.

Quis A Quo Appelletur.

§. 1. Ubi vero Judex talis eſt, ut ab eo appellare liceat, appellandum eſt ab *Inferiore Judice* ad *Superiorem*, gradatim ſcil. non per ſaltum relicto Judice intermedio. *l.* 1. §. 3. *l.* 21. *pr.* §. 1. *D. de appell. l.* 4. *C. de jurisd. N.* 17. *c.* 3. *in f.* v. d. Diſſ. N. XIX. *ad Conſt. Marc.* §. 8. *& ſeqq.*

§. 2. Et quidem *in Urbe* a Judice dato appellabatur

tur ad Prætorem, eumve, qui dederat, *l.* 1. *pr. l.* 3. *D. h. t.* a Prætore ad Præfectum Urbi, *l.* 17. *C. de appell. l.* 38. *D. de min.* a Præfecto Urbi vero ad Principem. *l.* 19. *C. eod.* d. Diff. §. 9.

§. 2. *In Provinciis*, a Duumviris, vel Legato, ad Proconsulem, *l.* 2. *D. h. t. l.* 28. *C. de appell.* vel Præsidem; *l.* 7. *C. eod.* a Proconsule vero vel Præside ad Imperatorem. *l.* 19. *C. eod.* v. Actor. XXV. v. 11. 12. Diff. N. *de Jurispr. Paul. Ap. p.* 78. *& seq.*

TITUL. IV.

QUANDO APPELLANDUM SIT, ET INTRA QUÆ TEMPORA.

C. VII. 63.

§. 1. Ut autem *Appellatio* effectum habeat, observanda sunt *Tempora appellandi* seu *appellatoria*, v. *t. C. de temp. app. l.* 5. §. *ult. D. de app. rec. l.* 6. *pr. D de his qui not infam.* quæ *Fatalia*, seu *fatales dies* dici solent; v. *l.* 2. *l. ult.* §. 1. *& seqq. C. de temp. app. l.* 32. *pr. C. de appell.* & sunt vel *Interponendæ Appellationis*, vel *Introducendæ*, vel *Prosequendæ*.

§. 2. *Tempus Fatale Interponendæ Appellationis* a Sententia, olim *Biduum* erat in causa propria, *Triduum* vero in causa aliena. *l.* 5. §. *ult. l.* 20. §. 1. *D. l.* 6. §. 5. *C. de appell. l.* 1. §. 5. 11. *D. h. t. l.* 3. *D. de app. recip.* Sed jure novo ex constitutione Justiniani Imp. est *Decendium*, *Nov.* 23. *c.* 1. *Auth. Hodie. C. de appell.* ex tempore pronunciatæ sententiæ, si præsens fuerit condemnatus; vel ex tempore scientiæ, si absens fuerit, computandum. *l.* 1. §. *ult. D. h. t. d. N.* 23. *c.* 1.

§. 3. *Tempus Fatale Introducendæ appellationis* varium est, pro variis locorum intervallis: sc. *trium mensium* in eadem provincia; *sex mensium* vero, vel

anni;

anni, ſi ad auditorium Principis, vel ipſum Principem appellatum ſit. v. *l.* 2. *l. ult. pr.* §. 2. *C. de temp. appell.*

§. 4. *Tempus* vero *Fatale Proſequendæ* ſeu *peragendæ appellationis* eſt *annus*, & ex juſtâ cauſa *biennium. d. l. ult.* §. 4. *C. de temp. appell. Auth. Ei qui. C. eod.*

§. 5. Quæ tempora *Introducendæ* ſc. & *Proſequendæ appellationis* currunt a tempore appellationis interpoſitæ; *l.* 2. *l.* 3. *C. de temp. appell.* ſed tamen vel ex conſenſu partium, vel ex juſta cauſa, prorogari poſſunt. v. *l. ult.* §. *ult. C. de temp. app.*

Titul. V.

De Appellationibus Recipiendis, Vel Non.

C. VII. 65.

§. 1. Quod ſi itaque *Appellatio* intra decendium legitime ſit interpoſita, Judex, a quo appellatur, eam recipere cogitur; cæteroquin Jure Cod. mulcta triginta auri pondo, *l.* 21. *C. de appell.* jure novo vero damno litis, & pœna decem librarum auri, afficitur. *Nov.* 126. *c.* 3.

§. 2. Niſi talis cauſa ſit, ut *Appellatio* locum non habeat; v. ſupr. *ad t. de app.* §. 9. 10. quo caſu Judex, a quo appellatum eſt, confeſtim Principi, vel ei, ad quem appellatur, cauſam, ob quam appellationem non receperit, per relationem exponere, ejusque exemplum appellanti edere, & interim omnia in eodem ſtatu relinquere debet. *l.* 6. *D. h. t.*

Titul. VI.

De Libellis Dimissoriis, Qui Apostoli Dicuntur.

§. 1. Si vero recipiatur *Appellatio*, *Literæ* dandæ sunt ab eo, a quo appellatum est, ad eum, qui de appellatione cogniturus est, sive Principem, sive quem alium, quibus testatur, *Lucium Titum v. c. a sententia sua appellasse*, & causam ad eum, qui appellatus est, dimittit. *l. un. pr.* §. 1. *D. h. t.* Unde & *Literæ Dimissoriæ*, seu *Libelli Dimissorii*, & *Apostoli*, dicti sunt. *d. l. un. pr. l.* 106. *D. de V. S.*

§. 2. Qui *Libelli Dimissorii* seu *Apostoli* olim intra XXX. dies ab appellante, & quidem instanter & sæpius, petendi erant; *d. l. un.* §. 2. sed nunc etiam non petente appellatore, sine dilatione intra dictos dies dari debent. *l.* 6. §. *ult. l.* 24. *C. de appell.*

Titul. VII.

Nihil Innovari Appellatione Interposita.

§. 1. Effectus autem *Appellationis interpositæ* est, quod, sive ea recepta sit, sive non, medio tempore nihil novari oporteat. *l. un. pr. D. h. t.*

§. 2. Nam si quidem recepta fuit appellatio, nihil innovandum, quia recepta est; si vero non est recepta, ne præjudicium fiat, quoad deliberetur, utrum recipienda sit appellatio, an non sit. *d. l. un. pr. l.* 6. *D. de app. recip. l.* 3. *C. de appell.*

§. 3. Recepta vero appellatione tamdiu nihil erit inno-

innovandum, quamdiu de appellatione fuerit pronunciatum. *d. l. un.* §. 1. *l.* 12. *l.* 13. *C. de appell.*

§. 4. Adeoque omnis *Appellatio effectum* habet non tantum *Devolutivum*, sed & *Suspensivum; l.* 32. §. 3. *C. de appell. l.* 32. *C. de transact.* ut sententia pendente appellatione executioni mandari nequeat. *dd. ll. l. un.* §. 2. 3. 4. *D. h. t.*

§. 5. Nisi reus ex pluribus facinoribus condemnatus, propter levius tantum appellaverit; *l. un.* §. *ult. D. h. t.* vel alimenta adjudicata sint. arg. *l.* 8. *D. de alim. leg.* add. *Nov.* 119. *c.* 5. *Auth. Quæ supplicatio. C. de prec. Imp. off.*

Titul. VIII.

Quæ Sententiæ Sine Appellatione Rescindantur.

C. VII. 64.

§. 1. Plane non ab omni sententia iniqua appellare necesse est; si enim *Sententia ipso jure nulla sit*, *Appellatione opus non est*, & sententia sine appellatione ipso jure rescinditur. *l.* 19. *l.* 23. §. 1. *D. de app. l.* 1. §. 2. *D. h. t. Inscr. h. t. & t. C. quand. prov. non est nec.*

§. 2. Qualis est I. Si Sententia contra rem judicatam lata sit. *l.* 1. *pr. D. h. t. l.* 1. *C. quand. prov. non est nec.*

II. Si in ea error calculi commissus sit. *l.* 1. §. 1. *D. h. t. l. un. C. de error. calc.*

III. Si contra Leges, Constitutiones, vel Consuetudines judicatum sit. *l.* 1. §. 2. *D. h. t. l.* 19. *D. de appell. pr. I. de off. jud.*

IV. Si sententia lata sit contra absentem, qui in jus vocatus non est. *l.* 1. §. 3. *D. h. t. l.* 7. *C. quom. & quand.*

V. Si

V. Si contra mortuum lata ſit. *l.* 2. *pr.* §. 1. *D. h. t.*

VI. Si contineat id, quod eſt impoſſibile. *l. ult. pr.* §. 1. *D. h. t.*

VII. Si ab incompetente Judice lata ſit. *l.* 5. *l.* 6. *C. quand. prov. non eſt nec. l.* 1. & *t. t. C. ſi a non comp. jud.*

TITUL. IX.

AN PER ALIUM CAUSÆ APPELLATIONUM REDDI POSSUNT.

§. 1. Cum vero *Appellatio* inſtituitur, cauſa Appellationis non tantum per ipſum appellantem, ſed & per procuratorem reddi poteſt; ſi ſcil. ſit cauſa pecuniaria: ſi enim cauſa ſit capitalis, vel criminalis, ex qua ſequi ſolet pœna usque ad relegationem, per procuratorem cauſa agi nequit. *l.* 1. *pr. D. h. t.* v. Diſſ. N. XX. *ad Conſt. Marc.* §. 1. & *ſeqq.*

§. 2. *Generalis* enim eſt *Regula*, *Quod, quæ cauſa per alium in prima inſtantia agi non poteſt, ejus nec appellatio per alium agi poſſit. d. l.* 1. *in f. D. h. t.*

TITUL. X.

SI TUTOR, VEL CURATOR, VEL MAGISTRATUS CREATUS APPELLAVERIT.

§. 1. Sive autem quis ipſe, ſive per alium cauſam *Appellationis* reddat, probe videat, ne temere appellet; ſi quis enim ad munus publicum nominatus, vel Tutor, vel Curator creatus appellaverit, nec cauſas *Appellationis* probaverit, omne damnum, quod per moram *Appellationis* acciderit, ad peri-

periculum ejus pertinet: *l.* 1. *l.* 2. *D. h. t.* adeo, ut & heredes causas appellationis reddere necesse habeant. *d. l.* 2.

Titul. XI.

Eum, Qui Appellaverit, In Provincia Defendi.

§. 1. Quod si vero quis ipse causam *Appellationis* agat, & interim in Provincia sua ab alio conveniatur, ibi, licet *Appellationis* causa peregrinetur, nihilominus defendendus est. *l.* 1. *D. h. t.*

§. 2. Id enim, ne necesse habeant se defendere, illis tantum præstatur, qui Reip. causa absunt. *l.* 2. *D. h. t.*

Titul. XII.

Apud Eum, A Quo Appellatur, Aliam Causam Agere Compellendum.

§. 1. Quemadmodum & eundem Judicem, a quo quis appellavit, in aliis causis habere necesse habet; neque hoc prætextu uti potest, quasi apud offensum Judicem experiri non debeat, cum gravatus denuo provocare possit. *l. un. D. h. t.*

Titul.

TITUL. XIII.

SI PENDENTE APPELLATIONE MORS INTERVENERIT.

C. VII. 66.

§. 1. Quod si autem Appellator pendente *Appellatione* defunctus sit, si quidem sine herede decessit, cujuscunque generis *Appellatio* fuit, evanescit; si vero Appellatori heres extiterit, si quidem nullius alterius interest causas *Appellationis* reddi, cogendus non est peragere Appellationem; si vero Fisci vel alterius, contra quem appellatum est, interest, heres causas Appellationis reddere necesse habet. *l. un. pr. D. h. t.*

§. 2. Cui tamen, præter tempus residuum, insuper quatuor menses, ad prosequendam Appellationem, competunt. *l. ult. C. h. t.*

TITUL. XIV.

DE JURE FISCI.

C. X. 1.

§. 1. Et hæc quidem de *Jure Privato;* sequuntur nunc quædam ex *Jure Publico*, quibus scil. Resp. maxime continetur, & in quibus nervi sunt Reip. *Jus* puta *Fisci*, & *Militare.*

§. 2. *Fiscus* primis temporibus fuit ærarium Principis; §. *ult. I. de usuc.* diversum ab Ærario Populi, quod in æde Saturni a Valerio Publicola constitutum erat. v. Plin. *Panegyr. c.* 36. *l.* 2. §. 4. *D. ne quid in loc. publ.*

§. 3.

§. 3. Sed successu temporis illa differentia obsolevit, & *Fiscus*, & *Ærarium* promiscue accepta sunt; *l.* 13. *pr. l.* 15. *§. pen. D. h. t. l.* 1. *§.* 9. *D. ad L. Corn. de fals. d.* §. *ult. I. de usucap. l. ult. C. de quadr. præscr.*

§. 4. Ut adeo nunc *Fiscus* nihil aliud sit, quam *Ærarium publicum Principis, vel Reip.* arg. *dd. ll.*

§. 5. Qui ordinario quidem jure utitur communi; *l.* 12. *D. de compens. l.* 3. *C. de fisc. usur. l.* 3. *C. de resc. vend.* adeo, ut & in dubio contra Fiscum respondendum sit: *l.* 10. *D. h. t.* sed multa tamen habet jura singularia.

§. 6. Quæ vel ad *Acquisitionem*, vel *Conservationem* maxime referri possunt.

§. 7. Ad *Acquisitionem* pertinet: I. Quod Fisco deferatur hereditas indigno relicta. *l.* 1. *pr. D. h. t. l.* 8. *§.* 14. *D. de inoff. testam.*

II. Fideicommissum incapaci clam relictum. *l.* 1. *l.* 3. *pr. l.* 13. *§.* 1. *& seqq. l.* 40. *D. h. t.*

III. Bona vacantia: *l.* 1. *§.* 2. *D. h. t. l.* 1. *& t. t. C. de bon. vac.* dummodo ea nuncientur intra quadriennium; *d. l.* 1. *§.* 2. *D. h. t. l.* 10. *D. de div. & temp. præscr.* & ex iis satisfiat creditoribus. *l.* 11. *l.* 17. *D. h. t.*

IV. Bona damnatorum; deficientibus scil. Descendentibus, & Ascendentibus, ad tertium usque gradum. *l.* 1. *pr. D. h. t.* Nov. 134. *c. ult.* v. supr. *ad t. de bon. damn. §.* 2.

§. 8. *Ad Conservationem* vero pertinet: I. Quod in causa civili Fisco instrumenta semper edenda sint. *l.* 2. *§.* 1. 2. *D. h. t.*

II. Quod debitorum suorum debitores convenire possit, si principales debitores defecerint, vel ex ratione fisci nomina facta liquido probentur, vel ex contractu fiscali debitores teneantur. *l.* 3. *§.* 8. *D. h. t. l.* 3. *l.* 4. *C. quand. fisc. vel priv. deb. sui deb. conv. poss. l.* 1. *C. de cond. ex leg.*

 III. Quod,

III. Quod, licet procurator Cæsaris, qui rem aliquam vendidit, duplum vel triplum pro evictione promiserit, tamen non plus præstet, quam simplum. *l.* 5. *pr. D. h. t.*

IV. Quod semper habeat jus pignoris, *l.* 46. §. 3. *D. h. t.* in iis scil. quæ ex contractu debentur, non in pœnis; *l.* 17. *l.* 37. *D. h. t.* quin & jus Prælationis, *l.* 28. *D. h. t.* in bonis scil. post contractum, non ante quæsitis. *l.* 8. *D. qui pot. in pign.*

V. Quod, qui compensationem opponit Fisco, intra duos menses debitum sibi docere debeat: excepta causa tributoria & stipendiorum, item pretio rei a fisco emtæ, & quod ex causa annonaria debetur; in quibus compensatio plane non admittitur. *l.* 46. §. 4. 5. *D. h. t. l.* 3. *C. de compens.*

VI. Quod, si quid in fraudem Fisci alienatum sit, cum altero tanto revocetur; *l.* 46. §. 1. *D. h. t.* & hic in fraudem quoque alienare censeatur, qui non acquirit. *l.* 45. *pr. D. h. t.*

VII. Quod emtor rei fiscalis locationi a Fisco factæ stare debeat; *l. f. D. h. t.* & conductores vectigalium in conductione inviti retineri possint. *l.* 11. §. *ult. D. de publican. l.* 3. §. 6. *D. h. t.*

VIII. Quod ex omni contractu usuras recipiat. *l.* 17. §. 5. 6. *D. de usur. t. t. C. de fisc. usur.*

IX. Quod nunquam satisdare cogatur. *l.* 1. §. 18. *D. ut legat. nom. cav.* & similia.

TITUL.

Titul. XV.

De Captivis, Et De Postliminio, Et Redemtis Ab Hostibus.

C. VIII. 51.

§. 1. Ad *Jus Militare* I. Pertinet *Jus Captivorum*, qui Jure Belli, poſtquam in præſidia perducti ſunt, ſervi fiunt hoſtium; *l.* 5. §. 1. *D. h. t.* §. 4. *I. de jur. perſ.* §. 17. *I. de R. D.* quemadmodum & illi, qui, cum bellum ſubito exarſiſſet, apud hoſtes fato ſuo (ſic leg. v.) deprehenduntur. *l.* 12. *pr. D. h. t.*

§. 2. Sunt autem *Hoſtes, quibus bellum publice Populus Romanus decrevit, vel ipſi Populo Romano.* Cæteri *Latrunculi* & *Prædones* appellantur: *l.* 24. *D. h. t. l.* 118. *D. de V. S.* & ideo, qui a latronibus captus eſt, ſervus latronum non eſt, ſed liber permanet; *d. l.* 24. *l.* 19. §. 2. *D. h. t.* uti & illi, qui in civilibus diſſenſionibus capti ſunt. *l.* [illegible]. §. 1. *D. h. t.*

§. 3. Licet autem *Captivi* revera ſint ſervi hoſtium, & proinde jus Civitatis, aliaque inde dependentia, ſummo jure amiſerint; v. *l.* 12. §. 1. 3. 4. 5. *D. h. t.* §. 5. *I. quib. mod. jus patr. pot. ſolv.* §. *ult. I. quib. non eſt perm. fac. teſtam. l.* 209. *D. de R. J.* duplici tamen remedio iis, contra hanc juris ſubtilitatem, ſubventum eſt, *Legis* ſcil. *Corneliæ*, & *Juris Poſtliminii.*

§. 4. Si enim captivus apud hoſtes deceſſerit, *Lex Cornelia* locum habet: *Quæ fingit eum tunc ſtatim in civitate deceſſiſſe, cum primum caperetur. l.* 18. *D. h. t. l.* 12. *D. qui teſt. fac. poſſ.* §. *ult. I. quib. non eſt permiſſ. fac. teſt.*

§. 5. Si vero reversus sit, locum habet *Postliminium*, seu *Jus Postliminii;* Quod, sic dictum a *limine* & *post*, §. 5. *l. quib. mod. jus patr. pot. solv.* est *jus, quo personæ, vel res, ubi ad nos reversæ sunt, recipiunt eum statum, quem ante captivitatem habuerunt. l.* 19. *pr. D. h. t. d.* §. 5.

§. 6. *Fingit* enim *Postliminium, eum, qui captus est, postquam reversus est, semper in civitate fuisse. d.* §. 5. *l. quib. mod. jus patr. pot. solv. l.* 16. *D. h. t.*

§. 7. Unde & omnia ei *jura* restituuntur, quæ ante captivitatem habuit, perinde ac si captus non fuisset: *l.* 5. §. 1. *l.* 22. §. 1. *D. h. t.* non etiam ea, quæ *facti* sunt, (qualis est possessio, *l.* 19. *D. ex quib. caus. maj.*) quia facti causæ infectæ nulla constitutione fieri possunt. *l.* 12. §. 2. *D. h. t.*

§. 8. *Reversus* autem dicitur, qui intra præsidia nostra, vel ad amicos nostros rediit: *l.* 5. §. 1. *l.* 19. §. 3. *D. h. t.* sive dimissus sit, sive vi, sive fallacia hostium potestatem evaserit; *l.* 26. *D. h. t.* ut & qui victis hostibus recuperatur: *d. l.* 26. *D. h. t.* §. 5. *l. quib. mod. jus patr. pot. solv.* nihil enim interest, quo modo reversus sit, dummodo ea mente sit, ut ad hostes non revertatur; *d. l.* 26. *l.* 5. §. *ult. l.* 12. §. 9. *D. h. t.* neque armis victus hostibus sese dederit. *l.* 17. *D. h. t.*

§. 9. Neque tantum ad homines jus Postliminii pertinet, v. *l.* 19. §. *ult. D. h. t.* sed etiam ad res ab hostibus captas, *l.* 19. *pr. D. h. t.* tum immobiles, *l.* 20. §. 1. *D. h. t.* tum mobiles, naves scil. longas atque onerarias, ut & equos & equas freni patientes; quia sine culpa equitis se proripere potuerunt: *l.* 2. *pr.* §. 1. *D. h. t.* non etiam ad arma, & vestes, quæ non nisi turpiter amittuntur. *l.* 2. §. 2. *l.* 3. *D. h. t.*

§. 10. Neque tantum ad captivos reversos, sed

& *Red-*

& *Redemtos;* dummodo ei, qui redemerit, pretium, quod dedit, solutum sit. *l.* 12. §. 7. & *seqq. l.* 15. *l.* 20. §. 2. *D. h. t.*

Titul. XVI.

De Re Militari.

C. XII. 36.

§. 1. II. Ad *Jus Militare* pertinet *Jus reliquorum Militum.*

§. 2. Est autem *Miles*, *qui publica auctoritate lectus, præstito Sacramento militari, in numeros relatus est. l.* 1. §. 1. *l.* 11. *pr. l.* 42. *D. de test. mil.*

§. 3. *Militare possunt* omnes, quicunque volunt, neque impediuntur, neque prohibentur; quin & quandoque inviti coguntur. v. Liv. *L.* VII. *c.* 4. Dion. Hal. *L.* IV. *c.* 23. *L.* VIII. *c.* 101. *L.* IX. *c.* 46. *l.* 4. §. 10. 11. 12. *D. h. t.*

§. 4. *Impediuntur*, qui operas militares præstare nequeunt, scil. furiosi, cœci, muti, surdi, claudi, & similes. v. *l.* 13. §. 3. *D. h. t.*

§. 5. *Prohibentur* servi, *l.* 11. *D. h. t.* qui status controversiam patiuntur, *l.* 8. *D. h. t.* infames, *l.* 4. §. 4. *D. h. t.* qui publico judicio damnati sunt, similesque. v. *l.* 4. §. 1. & *seqq. D. h. t. t. C. qui mil. poss.*

§. 6. *Jus* autem *militum singulare* est, tum ratione *Rei* seu *Disciplinæ* militaris, tum ratione *Privilegiorum.*

§. 7. Et quidem quantum ad *Disciplinam* attinet, officium est eorum, qui exercitui præsunt, dare & observare disciplinam militarem, & delicta secundum suæ auctoritatis modum castigare. *l.* 12. *pr.* §. 2. *D. h. t.*

§. 8. Quae vel *Communia* sunt, *l. 2. pr. D. h. t.* quorum extra castra commissorum cognitio Judicis est Ordinarii; *l. 2. l. 3. pr. D. h. t. l. ult. D. de accus. l. 1. C. de exhib. & transmitt. reis. l. 1. C. ad L. Corn. de fic. Nov. 8. c. 12.* §. 1. vel *Propria* seu *militaria*, *quae quis uti miles admittit*, *l. 2. pr. D. h. t.* seu quae aliter, quam disciplina communis exigit, committuntur: veluti segnitiae crimen, vel contumaciae, vel desidiae; *l. 6. pr. D. l. 3. §. 2. & seqq. D. h. t.* quorum cognitio ad Magistrum militum pertinet. *d. l. 2. l. 9. D. de custod. & exhib. reor. l. pen. C. de jurisd.* v. supr. *ad t. de jud.* §. 108. *n.* II.

§. 9. Qui poenas vel capitales seu graviores irrogat; vel leviores, qualis est castigatio, pecuniaria mulcta, munerum indictio, militiae mutatio, gradus dejectio, & ignominiosa missio: *l. 3. §. 1. D. h. t.* pro diversitate delicti, & varietate circumstantiarum, v. *d. l. 3. §. 1. §. 4. 5. 10. 11. 13. & seqq. l. 5. pr. §. 1. 2. & seq. l. 6. §. 1. & seqq. l. 7. D. h. t.*

§. 10. *Privilegia* autem Militibus concessa complura sunt; veluti I. Quod gaudeant beneficio competentiae. *l. 6. l. 18. D. de re jud. l. 7. D. de castr. pec.*

II. Quod possint testari sine observatione solennitatum. *pr. I. de militar. test. l. 1. pr. D. l. 15. l. pen. C. de testam. mil.*

III. Quod ipsis liceat jus ignorare. *l. 9. §. 1. D. l. 1. C. de jur. & fact. ign.*

TITUL.

Titul. XVII.

De Castrensi Peculio.

C. XII. 37.

§. 1. Nec non IV. Quod Filiusfam. *Peculium castrense*, (quod scil. a parentibus vel cognatis in militia agenti donatum est, vel quod ipse filiusfam. in militia acquisivit, *l.* 11. *D. l.* 1. *C. h. t.*) pleno jure sibi acquirat, *l.* 4. *pr.* §. 1. *D. h. t. pr. I. quib. non est perm. fac. test.* & in eo pro Patrefam. habeatur. *l.* 2. *D. ad SCt. Maced.* v. supr. *ad t. de pec.* §. 12. 14.

Titul. XVIII.

De Veteranis.

C. XII. 47.

§. 1. III. Denique ad *Jus Militare* pertinet *Jus Veteranorum.*

§. 2. Sunt autem *Veterani*, *qui impleto stipendii tempore*, X. scil. annorum, si sint equites, v. Liv. LXXVII. *c.* 11. XX. si pedites, Tac. *L.* I. *Ann. c.* 36. 78. *l. f. C. de his qui non implet. stip. l.* 9. *C. quand. prov. non est nec. vel alia ex justa causa, honeste militia missi, & sacramento soluti sunt.*

§. 3. *Missio* enim *triplex* est, *Honesta*, *Causaria*, & *Ignominiosa*. *l.* 13. §. 3. *D. de re milit. l.* 2. §. 2. *D. de his qui not. infam.*

§. 4. *Honesta* est, *quæ tempore militiæ impleto datur; Causaria*, *cum quis vitio animi vel corporis minus idoneus militiæ renunciatur; Ignominiosa vero, cum quis propter delictum sacramento solvitur & cum ignomi-*

nia mittitur. d. l. 13. §. 3. *D. de re mil. d. l.* 2. §. 2. *D. de his qui not. infam.* v. ſupr. *ad d. t.* §. 30. 31.

§. 5. *Privilegia* autem *Veteranorum* ſunt, I. Quod immunes ſint ab oneribus perſonalibus; *l.* 2. *l. ult. pr.* §. 1. *D. l.* 1. *C. h. t. l.* 7. *D. de vac. & excuſ. mun.* non etiam Realibus ſeu Patrimonialibus. *l.* 2. §. 1. *l.* 4. *pr.* §. 1. *D. h. t.*

II. Quod plebeiorum numero eximantur, & honeſtioribus accenſeantur, idemque iis eorumque liberis honor habeatur, qui Decurionibus; *l.* 3. *D. h. t.* & proinde nec in metallum damnari, nec in opus publicum, vel ad beſtias dari, nec fuſtibus cædi poſſint. *l.* 1. *l.* 3. *D. h. t.*

Liber L. Titul. I.

Ad Municipalem, Et De Incolis.

C. X. 38. 39.

§. 1. Ad *Jus Publicum* etiam quodammodo pertinet *Jus Municipale*, quo *Municipia* reguntur.

§. 2. Quæ sunt *Civitates*, *a Populo Romano in societatem munerum & honorum suorum receptæ, sed suo jure utentes.* v. Gell. *L.* XVI *c.* 13.

§. 3. Et differunt a *Coloniis; l.* 27. §. 1. *D. h. t. Quæ sunt Universitates ex civitate per colonorum deductiones quasi propagatæ, & jura institutaque omnia Populi Romani, non sui arbitrii, habentes.* Gell. *d. l.* v. *l.* 239. §. 5. *D. de V. S.* Plin. *L.* X. *Ep.* 56. 109. 110.

§. 4. *Jus Municipale* autem versatur I. *Circa personas* in Municipiis degentes, *Municipes* scil. & *Incolas.*

§. 5. *Municipes* proprie sunt *cives Romani ex municipiis, suo jure, & legibus suis utentes*, muneris tantum cum Pop. Rom. honorarii participes, nullis aliis necessitatibus, neque ulla Pop. Rom. Lege adstricti. Gell. *d. L.* XVI. *c.* 13. *l.* 1. §. 1. *D. h. t. l.* 18. *D. de V. S.* Sed nunc abusive sunt *suæ cujusque civitatis cives. d. l.* 1. §. 1. *D. h. t. l.* 228. *D. de V. S.*

§. 6. Fiunt autem Municipes I. *Nativitate*, qui scil. ex patre municipe nascuntur; *l.* 1. *pr.* §. 2. *D. l.* 3. *C. h. t.* sequuntur enim liberi originem Patris, non Matris: nisi forte privilegio aliquo materna origo censeatur, vel liberi extra legitimum matrimonium nati sint. *d. l.* 1. §. 2. *l.* 9. *D. h. t. l.* 24. *D. de stat. hom.*

II. *Adoptione. d. l.* 1. *pr. l.* 15. §. *ult. l.* 17. §. 9. *D. h. t. l.* 7. *C. de incol.*

III. *Manumissione;* nam manumissus ibi civis fit, ubi patronus est. *l.* 1. *pr. l.* 22. *pr. D. l.* 2. *C. h. t. l.* 7. *C. de incol.*

IV. *Allectione* seu *Assumtione; l.* 7. *C. de incol.* cum quis in numerum civium recipitur. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.*

§. 7. *Incolæ* vero sunt, *qui in aliqua civitate domicilium constituerunt, sed suffragiorum & honorum non sunt participes. l.* 239. §. 2. *D. de V. S. l.* 7. *C. de incol.*

§. 8. Quod constituitur animo & ipso facto habitationis; non sola animi contestatione, *l.* 20. *D. h. t.* neque sola habitatione, quantumvis focum & ignem alicubi quis habeat: *l.* 17. §. 13. *l.* 27. §. 2. *D. h. t.* ab omnibus ordinario, qui volunt, & ubicunque visum fuerit. v. *l.* 3. *l.* 4. *l.* 31. *D. h. t. l.* 7. *C. de incol.* v. supr. *ad tit. de jud.* §. 87. *& seqq.*

TITUL. II.

DE DECURIONIBUS, ET FILIIS EORUM.

C. X. 31.

§. 1. Inter *Municipes* autem præcipuum locum obtinent *Decuriones; Qui in Municipiis consilio publico sunt præpositi, l.* 239. §. 5. *D. de V. S.* & *suæ quasi Curiæ Senatores: l.* 33. *C. h. t.* sic dicti, quod initio, cum coloniæ deducerentur, *decima pars* eorum, qui ducerentur, consilii publici causa conscribi solita sit. *d. l.* 239. §. 5. *D. de V. S.*

§. 2. *Fieri possunt Decuriones* omnes, qui non prohibentur; etiam Spurii, & ex incesto nati, *l.* 6. *pr. D. h. t.*

D. h. t. si scil. alii deficiant; *l.* 3. §. 2. *D. h. t.* nec non filii reorum criminum; *l.* 2. §. 7. *D. h. t.* ut & literarum imperiti. *l.* 6. *C. h. t.*

§. 3. *Prohibentur* autem I. Minores annis XXV. & Senes. *l.* 11. *D. h. t.*

II. Infames; *l.* 8. *C. h. t.* & III. Publicorum criminum rei. *l.* 6. §. 3. *D. h. t.*

§. 4. *Privilegia Decurionum* varia erant; v. c. I. Quod non subjiciantur tormentis, *l.* 33. *C. h. t. l.* 11. *C. de quæstion.* neque ad metallum, vel ignem damnari possint. *l.* 9. §. 11. *l.* 15. *D. de pœn.*

II. Quod ipsis facultatibus lapsis decernantur alimenta. *l.* 8. *D. h. t.*

III. Quod privilegia in liberos transmittantur, etiam ante dignitatem decurionatus natos. *l.* 2. §. 2. *D. h. t.*

§. 5. Licet autem eorum esset aliquis honos & dignitas; *l.* 2. §. *ult. l.* 6. *pr. D. l.* 3. *C. h. t.* multa tamen eorum etiam erant onera, v. *l.* 1. *D. l.* 31. *l.* 34. *C. h. t. l. un. C. si cur. rel. civ. rus hab. mal. t. t. C. de præd. Decur. N.* 38. *præf.* §. 2. *& seqq. c.* 1. *& seqq.* quæ similiter ad liberos transmittebant. v. *l.* 35. *l.* 41. *C. h. t.* Ut municipes ad subeundum hoc munus non tantum invitandi, v. §. *ult. I. de nupt. l.* 3. 4. *C. de nat. lib.* sed & quandoque cogendi essent. v. *l.* 38. *C. h. t.*

TITUL.

TITUL. III.

DE ALBO SCRIBENDO.

§. 1. Ubi vero Decuriones creati ſunt, nomina eorum in *Albo* ſcribuntur.

§. 2. Et quidem Decuriones in *Albo* ita ſcriptos eſſe oportet, ut Lege municipali præcipitur. *l.* 1. *pr. D. h. t.*

§. 3. Sed ſi lex ceſſat, tunc dignitates erunt ſpectandæ; ut ſcribantur eo ordine, quo quisque eorum maximo honore in municipiis functus eſt, & inter eos antiquiſſimus quisque, mox hi, qui nullo honore functi ſunt, prout quisque eorum in ordinem venit. *l.* 1. *l.* 2. *D. h. t.*

§. 4. Idemque ordo in ſententiis dicendis ſpectandus eſt. *d. l.* 1. §. 1.

TITUL. IV.

DE MUNERIBUS, ET HONORIBUS.

C. X. 40. 41. 42.

§. 1. II. Verſatur *Jus Municipale* circa *Munera* & *Honores Municipales.*

§. 2. *Munus*, quod varie accipitur, in ſpecie *Officium* denotat. *l.* 18. *D. de V. S.*

§. 3. Eoque ſenſu dividitur I. Quod vel *Publicum* ſit, vel *Privatum. l.* 14. §. 1. *D. h. t.*

§. 4. *Publicum* (de quo ſolo hic agitur) eſt, *quod neceſſario obimus, lege, more, imperiove ejus, qui jubendi habet poteſtatem. l.* 214. *D. de V. S.*

§. 5. Sunt autem *Munera Publica*, alia *Utilitate*, quæ in adminiſtratione Reip. conſiſtunt; *d. l.* 14. §. 1. *D. h. t.*

alia

alia *Auctoritate*, qualis eſt Tutela & Cura. *pr. I. de excuſ. tut. l.* 9. *D. de his qui ſui vel alien. jur. ſunt.*

§. 6. II. Quædam *Perſonarum* ſeu *Perſonalia;* quædam *Patrimoniorum* ſeu *Patrimonialia;* quædam *Mixta. l.* 1. *pr. l.* 18. *pr. D. h. t.*

§. 7. *Perſonalia* ſunt, *quæ animi proviſione, & corporalis laboris intentione, ſine aliquo gerentis detrimento, perpetrantur;* veluti *Tutela* & *Cura. l.* 18. §. 1. *& ſeqq. l.* 1. §. 2. 3. 4. *D. h. t.*

§. 8. *Patrimoniorum* ſeu *Patrimonialia, quæ ſumtibus patrimonii & damnis adminiſtrantis expediuntur. d. l.* 18. §. 18. *& ſeqq. l.* 1. §. 1. 3. *D. h. t. l.* 4. *C. de muner. patrim.*

§. 9. *Mixta* vero ſunt, *quæ partim corporis labore & animi vigiluntia, partim ſumtibus adminiſtrantis peraguntur;* qualia ſunt munera *Decaprotiæ* & *Icoſaprotiæ.* v. *l.* 18. §. 26. 27. *D. h. t.*

§. 10. *Honor* autem *Municipalis* eſt *Adminiſtratio Reip. cum dignitatis gradu, ſive cum ſumtu, ſive ſine erogatione, contingens. l.* 14. *pr. D. h. t.*

§. 11. Ad quem ordinario admittuntur omnes, qui non prohibentur; quales ſunt Fœminæ, *l.* 2. *D. de R. J.* add. *l.* 3. §. 3. *D. h. t.* & Minores annis XXV. *l.* 8. *D. h. t.* ita tamen, ut annum vigeſimum quintum inchoatum eſſe ſufficiat. *d. l.* 8.

Titul. V.

De Vacatione, Et Excusatione Munerum. C. XI. 45. *& ſeqq.*

§. 1. Imo tum ad Honores, tum Munera, Municipes & Incolæ etiam inviti cogi poſſunt; *l.* 9. *D. de mun. & hon. l.* 214. *D. de V. S.* licet pecuniam pro adminiſtratione offerant: *l.* 16. *pr. D. de mun.* niſi juſtam ſeſe excuſandi cauſam habeant.

§. 2.

§. 2. Qualis eſt, I. Numerus liberorum. v. *l.* 2. *pr. l.* 8. *D. h. t. pr. I. de excuſ. tut. l.* 3. *l. ult. C. de his qui num. lib.*

II. Ætas LXX. annorum. *d. l.* 2. §. 1. 7. *D. h. t. l.* 3. *l.* 5. *pr. D. de jur. imm.* §. 13. *I. de excuſ. tut. l. un. C. qui æt.*

III. Corporis debilitas. *d. l.* 2. §. 7. *D. h. t.* §. 7. *I. de excuſ. tut. l. un. C. qui morb. ſe excuſ.*

IV. Privilegium Veteranorum. *l.* 7. *D. h. t.*

V. Profeſſio artium liberalium. *l.* 8. §. 4. *l.* 9. *pr. D. h. t.* §. 15. *I. de excuſ. l.* 6. *C. de Prof. & Med. l. ult.* §. *ult. D. de mun.*

§. 3. Ob quas ſimileſque cauſas, excuſatio a *Muneribus Perſonalibus* locum habet.

§. 4. Non etiam a Realibus ſeu Patrimonialibus, a quibus nulla privilegia præſtant vacationem. *l.* 10. *pr. l.* 11. *l.* 2. §. 4. *D. h. t. l.* 6. §. *pen. l. ult.* §. 24. *D. de mun. & hon. l.* 5. *C. de mun. patr.*

§. 5. Excepto numero liberorum XVI. *l.* 5. §. 2. *D. de jur. immun.* & Profeſſione artium liberalium; *d. l.* 6. *C. de Prof. & Med.* quæ ab omnibus muneribus excuſant. *dd. ll.* v. ſupr. *ad t. de publican.* §. 24. *n.* 5.

TITUL. VI.

DE JURE IMMUNITATIS.

C. X. 25.

§. 1. Quin & a muneribus, tum Patrimonialibus, tum Perſonalibus, excuſat *Immunitas* a Principe conceſſa; prout *Perſonis* tantum, vel etiam *Rei* conceſſa eſt. *l.* 1. §. 1. *D. h. t. l.* 3. §. 1. *D. de cenſib. l.* 196. *D. de R. J.*

§. 2. Et ſi quidem *Perſonis* immunitàtes datæ ſint, he-

heredibus non relinquuntur : *l.* 1. §. 1. *D. h. t.* nisi *generi posterisque* datæ sint, quo casu etiam ad posteros transmittuntur; ex masculis scil. non fœminis descendentes. *l.* 1. §. 2. *l.* 4. *D. h. t. l.* 13. *D. de mun.*

§. 3. Quod si immunitas *Collegiis* & *Corporibus* tributa sit, similiter perpetua est, omnibusque successoribus in ea Collegia competit: *l.* 5. §. *pen. D. h. t. l.* 7. §. *ult. D. quod cujusque un. nom. l.* 4. §. 3. *D. de censib.* dummodo munus suum impleant. v. *d. l.* 5. §. 6. 9. Diss. N. XX. *ad Const. Marc.* §. 2. *& seqq.*

§. 4. Si vero immunitas *Rei* data sit, nunquam exstinguitur, & non tantum ad heredes, sed & quoscunque possessores transmittitur. *l.* 3. §. 1. *D. de censib. l.* 196. *D. de R. J.*

Titul. VII.

De Legationibus.

C. X. 63.

§. 1. Vacationem denique a reliquis muneribus personalibus præstat *Legatio*, non tantum tempore Legationis, sed & biennio post. *l.* 7. *l.* 8. §. 1. *D. l.* 3. *l.* 4. *C. h. t.*

§. 2. *Quæ* est *Munus publicum, quo quis ad negotia municipii expedienda, ad Principem mittitur. l.* 18. §. 12. *D. de mun. & hon. l.* 1. *l.* 8. §. 1. *D. l.* 3. *l.* 5. *C. h. t.*

§. 3. *Legatione funguntur* Decuriones, eo ordine, quo in curiam lecti sunt; *l.* 4. §. 5. *D. h. t.* non etiam debitor Reip. neque illi, quibus jus postulandi non est. *l.* 4. *pr.* §. 1. *D. h. t.*

§. 4. Quorum *Legatorum munus* est, negotium mandatum diligentissime expedire; unde neque suis, neque alienis negotiis sese interponere debet, *l.* 8.

§. *ult.*

§. *ult. l.* 10. *pr. l.* 11. §. 1. *D. h. t.* neque alios, nisi filios suos substituere potest. *l.* 4. §. 4. *D. h. t.*

§. 5. *Privilegia* autem *Legatorum Municipalium* varia sunt; nam I. Tempore legationis, ut & biennio post, immunes sunt a muneribus personalibus. *l.* 7. *l.* 8. §. 1. *D. h. t.* v. supr. §. 1.

II. Tempore legationis conveniri nequeunt, & jus habent revocandi domum. *l.* 3. *D. h. t. l.* 2. §. 3. *D. de jud.*

III. Sumtus ipsis restituendi sunt, seu *Legativum*; *l.* 2. §. 3. *D. h. t. l.* 18. §. 12. *D. de mun. & hon.* omneque damnum, quod tempore legationis passi sunt. *l.* 9. *D. h. t.*

IV. Non coguntur heredes, sumtus, si jam ante dati sint, & Legati in Legatione decesserint, restituere. *l.* 10. §. 1. *D. h. t.*

§. 6. Quæ etiam, & quidem multo magis, obtinent in *Legatis Principum*, & *Liberarum Rerumpublicarum;* qui insuper etiam sunt sancti ac inviolabiles. *l. ult. D. h. t.* Liv. *L.* I. *c.* 14. *L.* II. *c.* 4. *in f.* Cic. I. *Verr. c.* 33. C. Nep. *Pelop. c.* 5.

Titul. VIII.

De Administratione Rerum Ad Civitates Pertinentium.

§. 1. III. Versatur *Jus Municipale* circa res & *pecunias* municipii, quarum administratio *Curatori Civitatis* commissa est. v. *l.* 3. *l.* 9. *pr.* §. 1. 2. *D. h. t.*

§. 2. Cujus officium est, res ad civitatem pertinentes fideliter administrare, pecunias in usum debitum erogare, neque in alium usum, nisi ex justissima causa, vertere, *l.* 1. *l.* 2. §. 2. *l.* 4. *l.* 5. §. 1. *D. h. t.* operum exactionem sine cautione non committere, *l. ult.*

l. ult. §. 3. *D. h. t.* omniaque præſtare, quæ diligentem patremfam. præſtare oportet.

§. 3. Unde & rationes adminiſtrationis ſecundum fidem acceptorum & datorum reddere, v. *l.* 2. §. 2. *D. h. t.* & dolum, & culpam levem præſtare tenetur. *l.* 6. *D. h. t.* Adeo ut, ſi quæ pecunia apud eum reſederit, etiam uſuras præſtare debeat; v. *l.* 9. *D. h. t. l.* 24. *D. ad municip.* Diſſ. N. XXII. *ad Conſt. Marc.* &, ſi dolo damnum datum ſit, teneatur in duplum. *l. ult.* §. 4. *D. h. t.* Quod ſi vero plures ſint, ſinguli obligantur in ſolidum. *l.* 3. *pr. l. ult.* §. 8. *D. h. t.* Ita tamen, ut, exemplo tutorum, prior conveniatur, qui geſſit. *d. l.* 3. *pr. l.* 1. *l.* 2. *C. quo quisque ord.*

§. 4. Quin &, licet rationes ſubſcriptæ & expunctæ ſint, propter errorem calculi tamen ſemper; *l.* 8. *pr. D. h. t.* ob aliam autem cauſam vivente adminiſtratore intra annos XX. eo mortuo vero intra X. adhuc retractari poſſunt. *l.* 13. §. 1. *D. de div. temp. præſcr. d. l.* 8. §. 1. *D. h. t.*

§. 5. Plane extraneis, emtoribus ſcil. & conductoribus, finito officio non tenetur; *l.* 3. §. 2. *D. h. t. l. f. D. de inſt. act.* niſi proprio nomine contraxerit, fidemque ſuam interpoſuerit. *d. l.* 3. §. 2.

Titul. IX.

De Decretis Ab Ordine Faciendis.

C. X. 46.

§. 1. IV. Circa *Decreta ab Ordine facienda.* §. 2. Quæ fieri poſſunt de rebus, ad ſalutem & utilitatem civium pertinentibus. v. *l.* 1. *l.* 4. §. 2. *D. h. t.*

§. 3. Dummodo I. Ordo Decurionum legitime sit coactus. *l.* 2. *D. h. t.*

II. Ad minimum duæ partes sint præsentes. *l.* 3. *D. h. t. l.* 3. *D. quod cujuscunque univ. nom. l.* 46. *C. de Decur.* Et III. Decretum secundum plurima vota formatum sit. *d. l.* 46. *C. de Decur. l.* 19. *D. ad municipal. l.* 160. §. 1. *D. de R. J.*

§. 4. Decreta autem semel legitime facta non retractantur; *l.* 5. *D. h. t.* nisi sint ambitiosa, *l.* 4. *pr.* §. 1. *D. h. t.* vel utilitas publica aliud exigat: *d. l.* 5. omnesque scientes obligant. *l. ult. D. h. t.*

TITUL. X.

DE OPERIBUS PUBLICIS.

C. VIII. 12.

§. 1. V. Circa *Opera Publica;* quorum cura *Curatori operum* mandata est. *l.* 1. *pr. l.* 2. §. 1. *D. h. t.*

§. 2. Qui tamen novum opus, in muris vel portis, vel rebus publicis, aliudve, sumtu publico, non nisi Principis auctoritate facere, neque muros exstruere; *l.* 3. §. 1. *l.* 6. *D. h. t. l.* 5. *C. h. t.* neque alterius, quam Principis, nomen operi, citra crimen Majestatis, inscribere potest. *l.* 3. § 2. *D. l.* 10. *C. h. t.*

§. 3. Privato autem opus novum suis sumtibus, etiam sine Principis auctoritate, facere licet; præterquam si ad æmulationem alterius Civitatis pertineat, vel materiam seditionis præbeat, vel circum theatrum vel amphitheatrum sit. *l.* 3. *pr. D. h. t.*

§. 4. Cui & nomen suum inscribere permissum est. *l.* 2. *pr. l.* 3. §. 2. *D. h. t.*

TITUL.

Titul. XI.

De Nundinis.

C. IV. 60.

§. 1. VI. Circa *Nundinas;* quæ a *nono die* quaſi *novendinæ* dictæ, v. Macrob. I. *Sat.* 16. Dion. Hal. *L.* VII. *c.* 54. hic ſunt *Conventus majores, & ſolennes, mercatus & commercii cauſa, publica auctoritate conſtituti. l.* 1. *l.* 2. *D. l. un. C. h. t.*

§. 2. Ut Jus Nundinarum nulli competat, niſi qui vel a Principe impetraverit, vel longa conſuetudine acquiſiverit. *d. l.* 1. *D. l. un. C. h. t.*

§. 3. *Privilegium* autem *Nundinarum* eſt, quod negotiatores, aliive, in loco Nundinarum, eo tempore, quo Nundinæ habentur, ſub prætextu privati debiti, conveniri nequeant. *d. l. un. C. h. t.*

§. 4. Amittitur vero Jus Nundinarum non utendo per decennium. *l.* 1. *D. h. t.*

Titul. XII.

De Pollicitationibus.

§. 1. VII. Circa *Pollicitationes.*

§. 2. Eſt autem *Pollicitatio* hoc loco, *ſolius offerentis promiſſio, Deo & Reip. ſine acceptatione facta. l.* 3. *pr. D. h. t.* In quo, ut & aliis, a pacto differt. *d. l.* 3. *pr. l.* 1. *D. de pact.* v. *l.* 5. *l.* 1. *D. h. t.*

§. 3. Eaque duplex eſt, *Pollicitatio* ſcil. *in ſpecie*

 ſic

ſic dicta, *quæ ſit Reip. l. 1. pr. D. h. t.* & *Votum, quod eſt ſancta promiſſio, de re licita, Deo vel Eccleſiæ facta. l. 2. pr. D. h. t.* Num. XXX. v. 2. *c.* 6. 7. *X. de vot.*

§. 4. *Pollicitari poſſunt* maſculi & fœminæ, quicunque poſſunt donare: *l.* 6. §. 2. *D. h. t.* ſed voto patresfam. tantum obligantur, ſi puberes ſint; filiusfam. enim, vel ſervus, ſine patris, dominive auctoritate, non obligatur. *l.* 2. §. 1. *D. h. t.* add. Num. XXX. v. 3. 4. 5.

§. 5. Ut autem *Pollicitatio* effectum habeat, requiritur, I. Ut Oblatio fiat a præſente; arg. *l.* 3. *D. h. t.* unde ab abſente per epiſtolam facta non eſt obligatoria. *l.* 5. *D. h. t.*

II. Ut fiat Deo vel Reip. ad opus faciendum, vel dandam pecuniam. *l.* 1. *D. h. t.*

III. Ut fiat ob juſtam cauſam: *l.* 1. §. 1. 5. *l.* 4. *l.* 6. *l.* 9. *D. h. t.* niſi, qui ſine cauſa promiſit, jam facere cœperit; quo caſu & ipſe obligatus eſt. *l.* 1. §. 2. 3. *D. h. t.*

§. 6. Quæ ſi concurrant, *Pollicitatio* Obligatoria eſt, v. Num. *d. c.* XXX. v. 2. *Actionemque* producit, *quæ datur Reip. contra Pollicitatorem, ejusque heredem, l.* 2. §. 2. *l.* 14. *D. h. t. ad promiſſum præſtandum, una cum uſuris, ſi mora commiſſa ſit; l.* 1. *pr. D. h. t. l.* 1. *D. de op. publ. l.* 17. §. *f. D. de uſur.* & ex ſola æquitate naſcitur. *l.* 3. §. 1. *D. h. t.* v. Diſſert. N. IX. *de C. O. C.* VI. §. 8. 9.

TITUL.

Titul. XIII.

De Extraordinariis Cognitionibus, Et Si Judex Litem Suam Fecisse Diceretur.

C. VII. 49.

§. 1. De quibus & fimilibus Duumviri feu Magiftratus Municipales etiam cognofcebant, & jus dicebant: exceptis quibusdam cognitionibus, quæ ipfis Præfidibus refervatæ erant, & ob id *Extraordinariæ* dicebantur. v. Suet. *in Claud. c.* 15. fupr. *ad t. de jud.* §. 12.

§. 2. Quæ in quatuor genera dividi poffunt: aut enim de Muneribus & Honoribus gerendis agitur; aut de Pecuniaria re difceptatur; aut de Exiftimatione alicujus cognofcitur; aut de Capitali crimine quæritur. *l.* 5. *pr. D. h. t.*

§. 3. Et quidem de *Re pecuniaria* in fpecie Præfes (uti & Prætor in Urbe) variis perfonis jus dicebat: veluti, de Mercedibus & Salariis, Præceptoribus & Profefforibus ftudiorum liberalium (non etiam cæterarum artium Opificibus, quibus actio locati competit, *l* 1. §. 7. *D. h. t.*) Rhetoribus fcil., Grammaticis, Geometris; item Medicis, Ludi literarii Magiftris, Librariis & Notariis, & Calculatoribus five Tabulariis. *l.* 1. *pr.* §. 1. 2. 3. 6. *D. h. t.*

§. 4. Nec non Advocatis: in quorum honorariis ita verfari judex debet, ut pro modo litis, proque Advocati facundia, & fori confuetudine, & judicii, in quo erat acturus, æftimationem adhibeat; dummodo licitum honorarium quantitas (quæ pro fingulis caufis ad centum aureos licita intelligitur,) non egrediatur. *d. l.* 1. §. 11. 12. *D. h. t.*

§. 5. Ut & Comitibus Legatorum & Juris ſtudioſis, qui partibus Aſſeſſorum fungebantur, & Magiſtratui a Conſiliis erant. v. *l.* 1. §. 8. *D. h. t. l.* 4. *D. de off. Aſſ. l.* 4. *D. h. t. l.* 1. *D. de off. Aſſ.*

§. 6. Quibus competebant *Extraordinariæ perſecutiones*, v. *l.* 10. *l.* 34. *l.* 178. §. 2. *D. de V. S.* ſimiliter ex ſola æquitate deſcendentes. v. Diſſ. N. IX. *de C. O. C. ult.*

TITUL. XIV.

DE PROXENETICIS.

C. V. 1.

§. 1. Ad quas Extraordinarias cognitiones etiam pertinet Cognitio de *Proxeneticis. l.* 3. *pr. D. h. t.*

§. 2. *Quæ ſunt honoraria, quæ Proxenetis pro præſtita opera debentur;* & alio nomine *philanthropia* & *ἑρμηνεύτικα* vocantur. *l.* 1. *l.* 2. *l.* 3. *D. h. t.*

§. 3. Sunt autem *Proxenetæ, qui in emtionibus, venditionibus, commerciis, contractibus licitis, conciliandis, miniſterium ſuum & operam interponunt. l.* 3. *in f. D. h. t.*

§. 4. Qui *Proxeneticum*, licet nihil certi promiſſum ſit, petere poſſunt, per *Actionem extraordinariam. l.* 1. *l.* 3. *D. h. t.* add. *l.* 7. *D. mand. l.* 1. *C. eod.*

TITUL.

Titul. XV.

De Censibus.

C. XI. 57.

§. 1. IX. Denique versatur *Jus Municipale* circa *Census.*

§. 2. Qui hoc loco maxime significare videntur *tabulas censuales*, seu publicam descriptionem civium, bonorumque ad eos pertinentium, publicæ pensitationis causa factam. *l.* 2. *l.* 4. *pr.* §. 1. *ult. D. h. t. l.* 10. *D. de prob.* Theoph. *ad* §. 3. *I. de libertin.* Cum cæteroquin non raro ipsa tributa eo nomine veniant. *Inscr. l.* 1. *l.* 2. *C. sin. cens. vel rel. fund. comp. non poss.*

§. 3. Imponuntur autem *census* seu *tributa* maxime ratione bonorum, pro modo facultatum & possessionum, *l.* 5. *D. h. t. l.* 1. *C. de mun. patr.* ex quibus fructus percipi possunt; *l.* 4. §. 1. *D. h. t.* quia tributa onera sunt fructuum. *l.* 13. *D. de impens. in res dot. fact.*

§. 4. Adeo, ut & prædia, pro censu seu tributi præstatione, tacite sint pignori obligata; *l.* 5. §. 2. *D. h. t. t.* & *l.* 2. *C. sin. cens. vel rel. fund. compar. non poss. l.* 1. *C. si propt. publ. pers.* censusque ab omni prædii possessore, licet forte aliud convenerit, peti possit. *l.* 1. *l.* 2. *l.* 3. *C. sine cens. vel rel. fund. comp. non poss. l.* 42. *D. de pact.*

TITUL. XVI.

DE VERBORUM SIGNIFICATIONE.

. C. VI. 38.

TITUL. XVII.

DE DIVERSIS REGULIS JURIS ANTIQUI.

§. 1. Atque ita exhibitis etiam iis, quæ ad *Jus Publicum* pertinent; ſubjiciuntur deniqûe ultimo loco duo Tituli Generales, ad totum Jus ſpectantes: quorum alter *Significationem Verborum Juris* continet; alter *Regulas*, ex omni Jure collectas. Quorum expoſitio cum late pateat, & rationem inſtituti noſtri excedat, ea ex notiſſimis Clariſſimorum Virorum ad eos Commentariis petenda eſt.

F I N I S.

IN-

INDEX
TITULORUM.

INDEX

Decre-

His,

I.

L.

Quod

Si

FINIS.

B.7.149
B.N.C. - FIRENZE

